



This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

### Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

### About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

KE 37308









**SPECULUM**  
**THEOLOGICÆ MORALIS**

---



# **SPECULUM THEOLOGIAE MORALIS**

**LEGIBUS CIVILIBUS NEAPOLITANIS**

**ADORNATUM**

**DUCE ET AUSPICE**

**D. FELICE PAROCHO FORESTA**

**TOMUS I.**



**NEAPOLI**

**EX TYPOGRAPHIA PISCOPO**

**1857.**

KE 37308 (1-a)



**EXCELLENTISSIMO AC REVERENDISSIMO DOMINO**

**D. HENRICO DE ROSSI**

**EX MARCHIONIBUS CASTRIPETRUSII  
IN REGIA NEAPOLITANA STUDIORUM UNIVERSITATE  
SACRAE THEOLOGIAE MAGISTRO  
DEI, ET APOSTOLICAE SEDIS GRATIA  
EPISCOPO CASERTANO ETC. ETC.**

**FELIX FORESTA**

**PAROCHUS MARTHANISII**

**S. P. D.**

**L**uxuriantium licentia ingeniorum adeo in dies excrevit, ut plures opiniones Christianam disciplinam relaxantes, animarumque perniciem inferentes, prodierint, per quas in rebus ad conscientiam pertinentibus modus opinandi irrepserat ab Evangelica simplicitate, sanctorumque Patrum doctrina alienus omnino. Benedictus tamen Deus, Pater Misericordiarum, et Deus totius consolationis, qui Benedictum XIV Pontificem vere Maximum Ecclesiae dedit, cujus quanta fuerit in exponendis sententiis perspicuitas, quanta sanctorum Patrum, quanta sacrorum Canonum, quanta Conciliorum, Theologorumque profunda cognitio, nullus est, qui ignorat.

Siquidem doctissimus Pontifex adeo pie , erudite , copiose, eleganter, atque perfecte plurima vel coacervatim in aureis suis Operibus tradidit, vel sparsim data opportunitate insinuavit, vel in suo Bullario definivit, ut nihil ultra requiri posse videretur , quam suis locis aptari, quotquot opes pietatis, doctrinae, atque eruditionis in decidendis quaestionibus Auctor ipse fuerat divisim complexus. Egomet tenuitatis meae non ignarus, utilitati tamen meae potius, quam alienae prospiciens, has laboris partes festinanter, et quantum in Domino potui, libenter subivi, donec opus istud citius, quam expectaram, confecerim privato meo commodo susceptum, cui leges nostras civiles subnectere placuit utpote quas credidi perutiles, imo necessarias ad poenitentium conscientias moderandas, quum juri Romano inter nos, quoad res contractuales, fuerit in plurimis derogatum.

Quandoquidem, Exme Praesul, Opus ipsum sub nomine *Speculi Theologiae Moralis Legibus Civilibus Neapolitanis adornati* non ex sui institutione, sed ex amicorum suasu typis committitur; graviter certe officio defuissem meo, nisi has qualescumque lucubrationes publicae luci expositurus Tibi dicassem, novo nostro Praesuli dignissimo, necnon genere, et virtute praestantissimo, nec Speculum ipsum prodliisset tuo inscriptum nomini. Et revera neminem latet, quam mira eruditio in Te eluceat, ita ut non solum in Regia Neapolitana Studiorum Universitate sacrae Theologiae Magister cooptari merueris; sed etiam in illa Neapolitana Ecclesia jure, meritoque electus fueris Canonicus, Judex Prosynodalis, Judexque in causis Canonizationis Sanctorum. Neminem fugit, qua acutissima perspicacia, prudentia, et aequitate plane singulari Regium Ptoctro-

phium, piamque Domum S. Spiritus gubernaveris. Neminem praeterit meritum Tuum apud omnes undequaque contestatum, quo amplissimos jugiter obtinueris honores, quos tamen omnes invitus omitto, ne modestiae tuae sim molestus, quippe qui inanis gloriae blandimenta repudias, cum Te potius laudabilem, quam laudatum esse studeas. Satis sit adfirmare, tantam fuisse in animo tuo omnium virtutum complexionem, ut Ferdinandus II. Rex noster amantissimus, et acerrimus ingeniorum aestimator admirabilem Tuam morum suavitatem, coeternasque egregias virtutes expertus non sine ingenti omnium gaudio Te Casertanae nostrae Dioecesis novum Episcopum renunciaverit; Piusque IX Pontifex vere Maximus confirmaverit, atque sacraverit. Aequum ergo, et omni jure rationabile fuit Speculum ipsum, meae servitutis, et observantiae argumentum, Tibi sistere litteratorum omnium Patrono acerrimo, ut sub Tuo veneratissimo nomine ab obtreptatorum morsibus defendatur, id unum rogans, atque obtestans, ut Excellentia Tua Rma munus tenue, sed devotum ea, quam omnes experiuntur, benignitate excipiat, et Episcopali complectatur patrocínio.

Interim Deum Optimum Maximum sollicitis precibus obsecrans, ut totius Dioecesis bono, praesidio, et ornamento quam diutissime Te sospitet, et laeta tibi, faustaque omnia largiatur, Excellentiae Tuae Rmae sacras manus humillime exosculor, utque me paterna benedictione recrees, deprecor. Vale.

**Dabam Casertae tertio Idus Julii 1856.**





# PRÆFATIO

---

**M**iraberis, nec immerito, Lector amantissime, dum inter tot, tantaque Moralistarum Opera suis sane laudibus digna novum *Speculum Theologiae Moralis* tibi legendum exhibetur. Scias tamen velim, quod utilitati meae potius, quam alienae prospiciens Speculum ipsum utcumque aggressus fuerim, et has laboris partes subivi. Cum enim variis jactatus opinionum fluctibus saepesaepius ad Benedicti XIV Opera Pontificis vere Maximi tamquam ad littus accesserim, in Ejusque Operibus, variis hinc inde dubitationibus exortis, promptuarium semper habuerim quam paratissimum, ad Mei utilitatem operae pretium existimavi suis locis aptare, quae plurima Pontifex ipse doctissimus sparsim data opportunitate docuerat, vel in suo Bullario defuierat, utpote ejus quanta fuerit in materiis tractandis, in veritatibus roborandis, et in opinionibus seligendis, sententiisque exponendis mira perspicuitas, et eruditio, nullus est, qui ignorat. Accessit, quod poenitentium actualis meae Paroeciae sub titulo Assumptionis terrae Marthanisii conscientis moderandis necessarium duxerim leges nostri Regni Civiles addiscere, eo quod juri Romano inter nos in rebus contractualibus quoad plurima fuerit derogatum, quocirca, quantum in Domino potui, ex gravibus, probatisque Expositoribus Legum Civilium, quos mihi legendos benigne, et charitate non pari dedit D. Franciscus Rao Patrocinator, et Advocatus noster Civilis nemini secundus, certa, aut vero proximiora conatus sum decerpere; et data opportunitate suis locis exponere. Hinc Speculum istud Theologiae Moralis Legibus Civilibus Neapolitanis adornatum pro virium mearum tenuitate utcumque perfeci. Opus tamen ipsum ad pu-

FORESTA Theol. Mar. Tom. I. 2



# PRÆFATIO

---

**M**iraberis, nec immerito, Lector amantissime, dum inter tot, tantaque Moralistarum Opera suis sane laudibus digna novum *Speculum Theologiae Moralis* tibi legendum exhibetur. Scias tamen velim, quod utilitati meae potius, quam alienae prospiciens Speculum ipsum utcumque aggressus fuero, et has laboris partes subivi. Cum enim variis jactatus opinionum fluctibus saepesaepius ad Benedicti XIV Opera Pontificis vere Maximi tamquam ad littus accesserim, in Ejusque Operibus, variis hinc inde dubitationibus exortis, promptuarium semper habuerim quam paratissimum, ad Mei utilitatem operae pretium existimavi suis locis aptare, quae plurima Pontifex ipse doctissimus sparsim data opportunitate docuerat, vel in suo Bullario definiuerat, utpote cujus quanta fuerit in materiis tractandis, in veritatibus roborandis, et in opinionibus seligendis, sententiisque exponendis mira perspicuitas, et eruditio, nullus est, qui ignorat. Accessit, quod poenitentium actualis meae Paroeciae sub titulo Assumptionis terrae Marthanisii conscientiiis moderandis necessarium duxerim leges nostri Regni Civiles addiscere, eo quod juri Romano inter nos in rebus contractualibus quoad plurima fuerit derogatum, quocirca, quantum in Domino potui, ex gravibus, probatisque Expositoribus Legum Civilium, quos mihi legendos benigne, et charitate non pari dedit D. Franciscus Rao Patrocinator, et Advocatus noster Civilis nemini secundus, certa, aut vero proximiora conatus sum decerpere; et data opportunitate suis locis exponere. Hinc Speculum istud Theologiae Moralis Legibus Civilibus Neapolitanis adornatum pro virium mearum tenuitate utcumque perfeci. Opus tamen ipsum ad pu-

FORESTA *Theol. Mor.* Tom. I. 2

blicae censurae exponendum adduci nunquam potuissem, nisi amicorum suasio laborem privato meo commodo susceptum aliis non omnino inutilem fore judicasset. Certe non deerunt plures, qui laborem ipsum temerario ausu in lucem editum carpent; sed legant, qui velint; qui nolint, negligant: magis enim paucorum charitate provocor ad studium, quam multorum detractio, et odio deterreor, eo quod non mihi spem famae, sed aliis spatium exemplorum crediderim dedisse, spe fretus fortasse non irrita, speculum ipsum ad divini nominis gloriam; ad orthodoxae fidei praesidium, ad aeternam animarum salutem, necnon ad studiosae ecclesiasticae juventutis utilitatem esse redundaturum. Utcumque tamen sese res habeat, excipe, benevole Lector, opus tenue, sed moralis scientiae studiosis juvenibus fortasse non inutile, ut spero, nec ingratum, quamvis festinanter collectum. Materiam totam in quinque libros placuit dividere, quorum 1.<sup>a</sup> aget de Conscientia, de Legibus in genere, de Legibus in specie, de Peccatis, et de Virtutibus Theologalibus. 2.<sup>a</sup> aget de Censuris in genere, de Censuris in specie, de Irregularitate, de Simonia, de Beneficiis ecclesiasticis, de Horis Canonicis, de Voto, et de Juramento: 3.<sup>a</sup> aget de Justitia, et Jure, de Restitutione in genere, et de Restitutione in specie: 4.<sup>a</sup> aget de Contractibus in genere, et de Contractibus in specie: 5.<sup>a</sup> aget de Sacramentis in genere, et de Sacramentis in specie. Si quid boni in eis invenies, utere, frui, et Deo da laudem bonorum omnium largitori. Si quid autem mali, mihi parce, mecumque ex bono, et aequo agere non dedignare; non enim ulli sine venia placuit ingenium, eo quod omnium habere notitiam, et penitus in nullo peccare divinitatis magis, quam mortalitatis est, ideoque haec omnia iudicio Catholicae Ecclesiae quam lubentissime subjicio, utpote quam solam constanter profiteor columnam esse, et firmamentum veritatis. Ubi solum Legis articulum citatum invenies, intellige de novissimis Regni nostri Neapolitani civilibus legibus: ubi simpliciter citatam invenies S. Congregationem, intellige S. Congregationem Concilii. In versibus addiscendis noli quantitatis regulas scrupulose inquirere, eo quod soli labilis memoriae vitio occurrere placuerit. Vale.



## TRACTATUS I.

### DE CONSCIENTIA

#### PRAELOQUIUM.

**P**riusquam intima Theologiae Moralis penetralia contemplemur, ne, insalutato hospite, ejus abdita ingredi, ac rimari accusemur; juvat in ipso quasi limine Theologiae divisionem praelibare, ut ipsius Theologiae Moralis finis agnoscatur.

Theologia juxta nominis etymologiam complectitur quemlibet sermonem de Deo, qui dicitur *theologia naturalis*, si nitatur in solo lumine naturae; dicitur *fides*, si habeatur ex simplici, et nuda revelatione, quia per fidem mens adhaeret alicui veritati propter auctoritatem Dei revelantis; et dicitur *theologia*, si per discursum deducatur ab ipsa revelatione; quae theologia stricte sumpta versatur circa solam divinitatem; sed communiter sumpta significat sermonem non solum de Deo, ejusque attributis; sed etiam de iis omnibus, quae ad Deum quomodolibet spectant sive directe, sive indirecte, et definitur: *sacra doctrina divinarum rerum ex iis, quae sunt revelata*.

Theologia est quintuplex; 1<sup>a</sup> dicitur *ascetica*, quia potissimum docetur in asceteriis Religiosorum, quaeque non tam rationis discursu, quam simplici mentis intuitu contemplatur, et sapit res divinas. 2<sup>a</sup> dicitur *positiva*, quae ponit fundamenta pro construendis argumentalibus theologicis, et tota occupatur in interpretando sensu Scripturarum, Traditionum, Decretorumque sive Pontificum, sive Conciliorum. 3<sup>a</sup> dicitur *polemica*, seu dogmatica, aut

theoretica a quodam verbo graeco *bellum* indicante, quae fidelibus exponit fidei dogmata, et mysteria, et contra Infideles defendit. 4<sup>a</sup> dicitur *scholastica*, quia in scholis traditur, quae syllogistice, et modo artificioso disserit de rebus divinis, deducendo conclusiones certas ex principiis partim fidei, et partim rationis. 5<sup>a</sup> dicitur *moralis*, quae mores ordinat ad fidei christianae regulam, quaeque in ordine ad salutem proponit conclusiones de rebus ad mores pertinentibus, easque declarat, et confirmat argumentis facilioribus, ideoque ejus praecipua functio est dirigere actus morales hominum, et ad id explicare, et resolvere casus conscientiae.

Cum igitur sit Ethicae Christianae, seu Theologiae Moralis, regulas edocere, quibus instructus homo per gratiam Dei possit actiones suas conformare ad regulas recte operandi, et cum Regula proxima humanorum actuum sit *conscientia*, ut suo loco dicetur: hinc Speculo huic Theologiae Moralis legibus civilibus Neapolitanis adornato viam sternet Tractatus de Conscientia.

#### QUAESTIO I.

##### *De Natura, et Divisione Conscientiae.*

Q. Quid sit conscientia, et quotuplex.

R. I.<sup>o</sup> Est *actus intellectus practici dictantis de malitia, aut bonitate eorum, quae hic, et nunc a nobis sunt agenda.*

Dicitur 1.<sup>o</sup> *actus*, contra Scotum, eo quod habitui non convenient proprietates conscientiae, seu testificari, arguere, accusare etc.

2.<sup>o</sup> *intellectus*, contra Durandum, eo quod sit iudicium de agendis, quod a solo intellectu fieri potest.

3.<sup>o</sup> *intellectus practici*, quia non sistit in sola contemplatione operis faciendi, sed actiones humanas heic, et nunc dirigit, ita ut hominem moveat ad bonum, vel retrahat a malo.

4.<sup>o</sup> *dictantis* etc. in quo conscientia differt a Synderesi, et a lege naturali. Synderesis enim est simplex notitia habitualis primorum principiorum moralium, qualia sunt: *Deus est colendus, et amandus: bonum est facien-*

*dum, malum fugiendum : quod tibi non vis, alteri ne feceris* etc. Lex naturalis docet, hunc, vel illum actum esse bonum, aut malum. Conscientia autem ex hac duplici praemissa concludit, hunc actum hic, et nunc esse agendum, aut fugiendum, ideoque dicitur conscientia, quasi *concludens scientia*. Hinc conscientia dicitur Regula intrinseca, et proxima actionum, juxta quam quisque tenetur dirigere actiones suas; Lex autem dicitur Regula remota, et extrinseca prout radix, unde oritur bonitas, aut malitia objecti.

Nota 4.<sup>o</sup> Deus donavit hominem facultate intelligendi, volendi, libereque eligendi. Ne tamen libertas in licentiam abiret, lege illum, et conscientia communivit, quorum prima lineam signaret, quam nefas est transilire, altera ipsum de non transilienda moneret, vel de jam transilita coargueret. Illa itaque est quaedam veluti norma, haec ejusdem applicatio; illa iudex, *lege enim ligamur ad ea, quae honesta conspiciuntur*, haec praeco, quae sibi imperare non potest, nisi quatenus Superioris imperium repraesentat.

2.<sup>o</sup> Sine lege nulla daretur conscientiae notio. Conscientiam enim habemus, quatenus judicamus, actionem aliquam esse bonam, aut malam; sed lex est regula, juxta quam actiones nostras dirigere tenemur, ita ut actiones dicantur moraliter bonae, aut malae, quatenus sunt legi conformes. Ergo, si nulla esset lex, nulla quoque daretur conscientia, nulla obligatio, et unusquisque tunc ageret, quod sibi luberet de actionis intrinseca bonitate, aut malitia minime sollicitus. Hinc lex naturalis haberi debet pro conscientiae regula, eo quod omnes leges positivae sive divinae, sive humanae in lege naturali saltem remote fundantur.

R. II.<sup>o</sup> Conscientia dividi potest ratione temporis, ratione obligationis, ratione objecti actionis; et ratione dispositionis agentium.

Ratione temporis alia est *antecedens*, quae dicat, quid sit agendum postea; et alia *consequens*, quae ad mentem revocat, quae egimus, ita tamen, ut dicatur *remorsus conscientiae*, si sint mala, quae egimus, vel, si sint bona, dicatur *testimonium bonae conscientiae*. Hinc conscientia consequens est acerba, vel jucunda factorum recogitatio.

Ratione obligationis alia est *praecipiens*, aut *prohibens*, quae nimirum dictat aliquid faciendum, vel omittendum ex praecepto, ideoque inducit necessitatem; alia *consulens*, quae dictat, quid sit agendum, vel non agendum ex solo consilio, ideoque non inducit necessitatem: et alia *permisiva*, quae dictat, aliquod non esse de praecepto, nec de consilio, sed mere permissum.

Ratione objecti actionum alia est *recta*, quae nimirum deducitur ex principio pratico vero certe cognito, et bene applicato sine formidine de opposito; et alia est *falsa*, seu erronea, quae vel a principio vero, sed male applicato deducitur, vel a principio falso, seu erroneo, quod tamen creditur verum absque fundamento probabili; qui error si, adhibita omni diligentia, superari nequeat, conscientia tunc dicitur *invincibiliter erronea*: et viceversa dicitur *vincibiliter erronea*, si error ipse, servatis servandis, superari debuit, ac potuisset.

Ratione dispositionis agentium alia est *certa*, et alia *probabilis*, prout judicat secundum principia certa, aut probabilia; alia est *dubia*, quae anceps haeret ob rationes hinc inde aequales; alia est *scrupulosa*, si ex levibus conjecturis existat; alia *perplexa*, si utrumque contradictionis extremum judicet peccatum; et alia *lata*, si ex levissimis, et quidem cupiditati faventibus argumentis judicet de bonitate operis.

Nota 1.<sup>o</sup> Quaelibet conscientia falsa est etiam erronea, sed non quaelibet conscientia vera est etiam recta, ut si Judex, nullo servato juris ordine, neci adjudicaret hominem nefarium non tamen confessum, nec convictum de suis sceleribus, quia tunc sententia illa esset objective vera, sed formaliter non recta. Item conscientia potest esse physice recta, sed formaliter erronea; ut si quis non amet amore filiali, quem falso putat esse suum patrem; et viceversa potest esse moraliter recta, sed physice erronea, ut si quis amet amore filiali, quem falso putat esse patrem suum.

2.<sup>o</sup> Diligentia adhibenda ad vincendam conscientiam erroneam non est opus, ut sit maxima, sed satis est, ut sit communis, et ordinaria.

3.<sup>o</sup> Duplex datur de qualibet actione iudicium, sci-



licet num sit bona , aut mala, et an sit committenda, vel omittenda. In primo casu iudicium dicitur *theoreticum*, et conscientia *theoretica*; in altero iudicium dicitur *practicum*, et conscientia *practica*. Conscientia ipsa practica dicitur *theoretice practica*, si iudicium fuerit practicum, nullis spectatis particularibus circumstantiis, ut quando iudicamus, die dominica missam esse audiendam; sed dicitur *practice practica*, si spectentur particulares circumstantiae, ut quando aegrotus ob aeris inclementiam iudicat, licitum sibi esse in his circumstantiis a Missa abstinere; quae conscientia practice practica dicitur *completa*, si in casu singulari habeatur ratio omnium circumstantiarum; sed dicitur *incompleta*; si quaedam circumstantiae dumtaxat attenduntur. Fieri potest, ut quis agat contra conscientiam sive theoreticam, sive theoretice practicam, sive etiam practice practicam, sed incompletam, quia ob rationes a singularibus circumstantiis desumptas quis potest mutare iudicium de actionis moralitate, et bonum in his circumstantiis iudicare, quod antea malum videbatur, et vicissim. Imo, quamvis cognoscat, actionem aliquam esse bonam, aut malam, positus lucris, damni, aliisque circumstantiis, potest bonam actionem omittere, vel malam perpetrare, ita ut videat meliora, probetque, deteriora sequatur. Fieri tamen nunquam potest, ut quis agat contra conscientiam practice practicam completam, quia in hac conscientia completa omnes circumstantiae attenduntur, ideoque nulla est ratio sufficiens, quae postea voluntatem mutare possit, quamvis etiam tunc possit quis, nonnisi tamen affectuum impetu abreptus, aliter agere, ita ut ex: gr: vindictae cupidine abreptus damnum inferat ei, a quo se laesum arbitratur, etsi probe noverit, vindictam omnem legi naturali, et Christi praecepto esse contrariam, nec adesse circumstantias ullas particulares, quae vindictam permittant.

Q U A E S T I O   I I .

*De Conscientia Recta , et Erronea.*

Q. Quid sit conscientia recta , aut erronea.

R. Conscientia recta est actus intellectus practici dictantis in particulari esse licitum, aut illicitum, bonum, aut malum, quod revera in se tale est. Erronea autem est, quae dictat, esse hic, et nunc licitum, aut illicitum, bonum, aut malum, quod reipsa in se non est tale.

Q. An peccet , qui non facit , quod dictat conscientia recta.

R. Peccat graviter in re gravi, et leviter in re levi, secluso scandalo, aut contemptu, qui non sequitur conscientiam rectam aliquid boni sub praecepto imperantem, vel aliquid mali prohibentem. Nam ita peccat, qui agit contra legem aeternam ; ergo a pari ita peccat, qui agit contra conscientiam rectam praecipientem, aut prohibentem, quia conscientia recta praecipiens, aut prohibens est legis aeternae intimatio , seu, ut ait S. Bonaventura , est sicuti *praeco, et nuntius Dei* , ideoque, quod mandat, non ex se , sed mandat quasi ex Deo.

Dixi sub praecepto imperantem, conscientia enim praecipiens imponit necessitatem , secus conscientia consulens, quae solum spectat ea , quae sunt perfectionis, ideoque non peccat eam non sequens , ex: gr: non servans virginitatem nubendo ; non jejunando etc, quia consilium non cadit sub praecepto.

Q. An peccet agens ex conscientia erronea.

R. Agens ex conscientia invincibiliter erronea non peccat, quia nullum datur peccatum, nisi volitum. Imo peccat agens contra ipsam , quia ex Innocent: III. *quidquid contra conscientiam fit, aedificat ad gehennam*. Ideoque habens conscientiam invincibiliter erroneam tenetur eam sequi, si conscientia ipsa sic ei suggerat agendum , neque tunc peccat agendo opus malum, quod credit bonum.

Agens ex conscientia vincibiliter erronea non deposita semper peccat , sive juxta eam , sive contra eam operetur. Peccat agendo juxta eam, quia temere operatur non deponendo errorem, quem posset , et tenetur vincere. Peccat contra

eam agendo, quia eligit malum, quod judicat malum esse, nisi ex circumstantia nimis urgenti impossibile sit pro hic, et nunc ob temporis angustias errorem ipsum deponere, quia tunc, praemissa contritione de praecedenti negligentia, agens non peccaret, utcumque agat ex ipsa conscientia erronea, quia actus ille pro tunc evaderet involuntarius. Hinc agens aliquod opus bonum, quod judicat esse malum, peccat; item peccat, si quis pejeraret ad succurrendum proximo, vincibiliter credens, esse tunc sibi licitum, quia non excusatur agens malum vincibiliter credens esse bonum.

Nota 1.<sup>o</sup> Opus malum beneficio conscientiae invincibiliter errantis non imputatur ad culpam, sed non evadit opus *materialiter* bonum, sed *formaliter* ex bona intentione operantis; eademque de causa opus ipsum per accidens fieret etiam meritorium.

2.<sup>o</sup> Agens contra conscientiam invincibiliter errantem peccat contra legem divinam, et naturalem, quae prohibent omnem consensum, et affectum ad id, quod putatur malum etiam ex errore.

3.<sup>o</sup> Peccatum, quod committitur ab agente ex conscientia vincibiliter erronea, aut contra, habet eam speciem, et gravitatem, quam quis ex errore judicat inesse actioni, aut omissioni suae, modo conscientia illa sit praecipiens, aut prohibens, et non sit consulens; modo sit vera conscientia antecedens, et non scrupulus; et modo sit libera; ideoque peccans cum soluta, quam credit uxoratam, committit adulterium *formaliter*, non tamen *materialiter*. Excipe, si conscientia vincibilis erronea dictet, esse veniale, quod revera est mortale, quia tunc culpa mortalis esset, eo quod ignorantia vincibilis non excuset. Quod si conscientia dictet in genere, aliquid esse malum, quin definiat, esse mortale, aut veniale, juxta plures agens contra ipsam conscientiam graviter peccat ob periculum graviter peccandi, cui se exponit.

4.<sup>o</sup> Operans contra conscientiam erroneam aequae formaliter peccat, ac alius, qui operatur contra conscientiam rectam; non tamen incurrit easdem poenas humanas; ideoque percussus laicum, quem falso putat clericum, peccat quidem contra Religionem, aequae ac si Clericum percuteret, sed non incurrit excommunicationem.

Q. An conscientia erronea magis obliget, quam praeceptum Superioris.

**R.** Affirmative, si sit invincibilis; secus, si sit vincibiliter erronea.

**Q.** An peccet, qui in legitima excusatione falso credit, se peccare non observando praeceptum.

**R.** Negative, si absolute non potest praeceptum illud observare; quia nullum datur peccatum, nisi volitum: ideoque detentus in carcere non peccat non audiendo Missam; quamvis putet, se peccare, nisi sit ita dispositus, ut etiam non impeditus non audiret. Secus, si absolute posset praeceptum ipsum observare; ideoque febri correptus peccat non audiendo Missam, si falso credat peccare.

**Q.** An Confessarius teneatur monere poenitentem conscientia erronea laborantem.

**R.** Affirmative, si conscientia sit vincibiliter erronea; quod verum est, etiamsi monitio ipsa praevideatur poenitenti non profutura, cum error ille utpote vincibilis, et culpabilis non excuset: ideoque monendus est poenitens, quando de suo errore dubitat, vel interrogat; item quando error versatur circa res, quae non admittunt ignorantiam invincibilem, ut sunt primaria principia naturalia.

Quod si conscientia sit invincibiliter erronea, poenitens etiam monendus esset 1.<sup>o</sup> quando error licet invincibilis vergat in damnum publicum sive spirituale, sive temporale, etiamsi inde malum poenitentis timeatur. 2.<sup>o</sup> Quando error est de necessariis ad salutem necessitate medii. 3.<sup>o</sup> Quando ex monitione spes aliqua emendationis effulgeat. Quod si monitio potius nocitura, quam profutura certo praevideatur, tunc monitio esset facienda, si id proveniat ex mala dispositione poenitentis, qui non vult abstinere a peccato; sed si proveniat ob scandala, quae ex ea manifestatione sequerentur, quaeque poenitens tollere non potest, ut solet evenire in manifestatione impediementi matrimonii; tunc tacendum, et monitio potius esset dissimulanda. In dubio autem, si monitio sit, necne profutura, an nocitura; tunc timor damni, et spes utilitatis inter sese sunt comparanda, et est eligendum, quod magis praeponderare videtur. Coeterum in dubiis formalia potius, quam materialia mala sunt fugienda.

Hinc monitio facienda a Confessario differt a correptione fraterna, quia haec omitti potest, quoties praevidetur non profutura; illa omitti non potest, nisi praevideatur non profutura ex solis circumstantiis extrinsecis; quando tamen Con-

fessarius non est a poenitente interrogatus, nec agitur de rebus sive necessariis necessitate medii, sive non admittentibus ignorantiam invincibilem, nec inde timetur damnum commune, vel innocentis.

Nota. Conscientia erronea temere concepta, et sine fundamento potest deponi sine ulla ratione, judicando ipsam fuisse sine fundamento conceptam, quia *res, per quas causas nascitur, per easdem quoque dissolvitur*. Sed si concepta fuerat cum ratione, et fundamento, requiritur etiam aliqua ratio, et fundamentum rationabile ad ipsam deponendam: alioquin temere deponeretur, et sic agens tunc se etiam exponeret periculo peccandi.

### Q U A E S T I O III.

#### *De Conscientia Perplexa.*

Q. Quid sit conscientia perplexa, et quid faciendum in perplexitate conscientiae.

R. I<sup>o</sup> Est dictamen rationis, quo utrumque contradictionis extremum peccatum esse judicatur, qualis ex: gr: esset in pastore, qui judicaret, se peccare, sive sacrum omittat die festo, ut gregem custodiat; sive viceversa.

R. II<sup>o</sup> Agens ex conscientia perplexa, quatenus adhibere potuerit media ad perplexitatem tollendam, antequam tempus operis exequendi advenerit, peccat, sive eam sequatur, sive non, cum voluntarie se tunc exponat periculo peccandi; nisi tamen ex aliqua circumstantia urgenti, et ob temporis angustias haec perplexitas deponi non possit, quia tunc, praemissa contritione de praecedenti negligentia, agens potest licite eligere partem, in qua minus mali inesse apparet. Si vero perplexitas sit invincibilis, perplexus operans non peccat alterutrum eligendo.

Nota. Ut perplexus invincibilis non peccet, tenetur actionem suspendere, si possit; si vero non possit, tenetur eam partem amplecti, quam minus malam credit, alioquin peccaret juxta quantitatem excessus apprehensi; nisi fortasse sit intrinsece malum, quod videtur minus malum, secus aliud, ideoque tenetur Missam non audire, ne leviter mentiatur. Item, si sciat, unam partem esse peccatum, et dubitet de altera,

eligat istam, nisi dubium importet longe gravius peccatum: ut si eligere deberet aut venialiter mentiri, aut negare elemosynam, quod dubitat, sitne mortale. Quod si discernere non possit minus malum, non peccat, quamcumque partem eligit, quia tunc deest libertas.

#### QUAESTIO IV.

##### *De Conscientia Dubia.*

Q. Quid sit conscientia dubia, et quotuplex.

R. I.<sup>o</sup> Est *dictamen rationis*, quo *suspenditur iudicium de bonitate, vel malitia actus ob motiva inter se aequalia*. Dixi *ob motiva inter se aequalia*, quia dubium, quod vocant *negativum*, consistens in suspensione mentis ob carentiam motivorum pro utraque parte, non est vere dubium, sed potius *nescientia, et ignorantia*, ut si quis dicat, se dubitare, num astra omnia sint inter se aequalia.

R. II.<sup>o</sup> Dubium aliud est *speculativum*, et aliud *practicum*. *Speculativum* dicitur quod praescindit, ab operis executione, ut si quis dubitet in genere, an bellum sit licitum, vel an pingere sit opus servile. *Practicum* vero spectat operis executionem, ut si quis dubitet, an pro hic, et nunc liceat pingere, aut venari hoc die festo. Item aliud est *juris*, et aliud *facti*. Dubium *juris* dicitur, quando quis dubitat, an existat lex rem aliquam praecipiens, aut prohibens; item quando quis dubitat, an obliget lex, quae certo existit, utpote dubitetur de ejus justitia. Dubium vero *facti* dicitur, quando quis certus de lege, et de ejus obligatione solum dubitat, an actus ob suas peculiare circumstantias pro hic, et nunc contineatur sub lege, ut si quis dubitet, an die jejunii in tali circumstantia teneatur jejunare.

Q. Quomodo dubitans debeat se practice resolvere.

R. In conscientiis dubiis, in quibus actio differri potest, dubium est deponendum; ideoque expectandum tunc esset, quousque veritas pateat aliunde, ex: gr: scientiam requiringdo ab Episcopis, aut a Sacerdotibus, quorum labia custodiunt eam, aut precibus sapientiam postulando ab Eo, qui ex S. Jacobo *dat omnibus eam affluenter, et non impropert*; Ubi actio differri nequit, vel ubi veritas aliunde constare nequeat; tunc in materia poenali, aut civili Reo potius faven-

dam est, quam Actori, exceptis causis privilegiatis testamenti, libertatis, matrimonii, et dotis, pro quarum validitate in pari causa semper est decidendum juxta vulgares illos versiculos: *Stat testamentum, libertas, conjugium, dos, Si sint aequales, quae producuntur utrinque*. In materia odiosa favores sunt ampliandi, et odia restringi convenit. In dubiis de qualitate, aut de quantitate promissa, aut solvenda quis tenetur ad minus, nisi promissio facta fuerit causae piae. In materia obedientiae, fidelitatis, voti, aliarumque virtutum, et praesertim in materia justitiae commutativae, melior est conditio possidentis, sed post adhibitam diligentiam debitam, et nisi dubium fuerit a principio possessionis, ut suo loco dicemus. In materia morum *tutior pars est eligenda*, nisi praesumptio stet pro parte adversa; praesumptio autem stat pro ea parte, quae non tenetur ipsa factum probare. In dubiis, an lex obliget sub gravi, aut sub levi; ante factum tenetur quis judicare, quod obliget sub gravi, ne se exponat periculo violandi legem gravem. Sed, si dubium oriatur post opus aliquod bona fide factum, lex ipsa tunc censenda esset obligare sub levi; quia in dubiis benigniora sunt praeferenda.

Hinc si quis dubitet, an lex lata sit, an coeperit obligare quoad se, ex: gr: an quis vicesimum primum aetatis annum expleverit quoad legem jejunii ecclesiastici; an votum emiseric; an media nox Jovis jam transierit, quoad carnes manducandas: vel an aliquid deglutierit post mediam noctem quoad jejunium naturale, in his, et similibus casibus possessio stat pro libertate, ita ut eligi tuta conscientia tunc possit minus tutum: quando tamen dubium perseverat post adhibitam diligentiam sufficientem pro veritatis assecutione, excipe solam irregularitatem provenientem ex homicidio dubio, quia Sacerdos tenetur se gerere ut irregularem, etiamsi dubitet, an ipse fuerit causa efficax homicidii, vel ad ipsum patrandum influxerit, quando tamen homicidium ipsum est certe commissum, ut dicemus in Tom. 2 de *Irregular. quaest.* 1. Secus vero dicendum est, si quis dubitet, an lex cessaverit, an desierit obligare quoad se, ex: gr: an sexagesimum aetatis annum compleverit, dato, aetatem illam a jejunio ecclesiastico absolute excusare, ut multi volunt; item si dubitet, an voto fecerit satis, an media nox Sabathi quoad carnes manducandas transierit; an lex sit justa, sit dispensata, abrogata etc. quia in his, et similibus casibus possessio stat pro lege.

Not. 1.<sup>o</sup> Dicta intelligenda sunt, quando in utramque partem se offerunt intellectui rationes aequae ponderantes, nec ullatenus possit contingere, ut quis in re dubia certus moraliter existat; quia, si aut nulla, aut leves dumtaxat occurrerent rationes, non esset dubium *vere morale*, hoc est rationale, et prudens, sed potius aut mera ignorantia, sive nescientia, aut vana, et inconsulta haesitatio, ideoque despicienda. In solo autem dubio *vero morali*, et ubi *Doctorum magna discrepantia est*, integrum erit *eam sententiam amplecti, quae magis arriserit* ex Ben: XIV. de Syn: Dioecesis: VII. cap. XI.

2. Semper est melius tutiorem partem eligere, etiamsi praesumptio stet pro parte adversa.

Q. Quomodo dubia sint interpretanda.

R. Dubia de personis, ex: gr: an quis sit bonus, aut malus, ex iustitia sunt in meliorem partem interpretanda; quia melius est errare bene judicando, quam male; nisi agatur de malo vitando, vel de remedio adhibendo, quia tunc licitum esset in deteriorem partem interpretari non judicando, sed supponendo: ideoque Superiores possunt in dubiis inferiores reprehendere; item dominus, pater, vel maritus potest cavere, quasi servus, filius, vel uxor sint mali. Secus dubia de rebus, ex: gr: an contractus sit licitus, quia in his solum agitur, ut veritas attingatur, nec timetur, ne alicui injuria irrogetur; ideoque omnes res suis aestimandae sunt momentis.

## Q U A E S T I O V.

### *De Conscientia Probabili.*

Nota. Conscientia probabilis est *dictamen rationis*, quo intellectus ob motivum grave, sed tamen fallibile, prudenter judicat, aliquid esse licitum, vel illicitum, ideoque sic judicat, sed cum formidine partis adversae. Sicuti conscientia improbabilis dicitur illa, quae nititur motivo levi, et absolute insufficienti ad prudentem assensum.

Conscientia probabilis dicitur talis vel *ab intrinseco*, vel *ab extrinseco*. Prima nititur rationi, sive ratio eruatur ex connexionione praedicati cum subjecto, sive ex Scriptura sacra, a Conciliis, aut a S. Patribus; altera vero nititur Doctorum auctoritati, et soli Auctorum consensui. Ad extrinsecam pro-



habilitatem non sufficit mera auctoritas alicujus Auctoris junioris, et moderni ex propositione 27 ab Alexand. VII his verbis damnata: *Si liber sit alicujus junioris, et moderni, debet opinio censeri probabilis, dum non constat, rejectam esse a Sede Apostolica tamquam improbabilem*; modo tamen Auctor ipse non sit omni exceptione major, nec afferat rationem aliquam ab aliis non solutam, vel non consideratam. Imo ne multitudo quidem Auctorum aliquando facit opinionem probabilem, quando caeteri transcripserunt solum *ut servum pecus*, sed non satis examinarunt primi Auctoris fundamenta.

Conscientia dicitur *tuta*, quae favet legi, et *minus tuta*, quae favet libertati. Potest conscientia probabilior esse minus tuta, et viceversa. Sic opinio, quae docet, teneri statim elicere actum contritionis, aut confiteri hominem, qui mortaliter peccavit, tutior est negativa, licet a S. Thoma judicetur minus probabilis.

Duplici modo potest aliquid dici tutum, vel quatenus ejus oppositum est etiam tutum; sic status religiosus est tutior statu laicali, qui etiam est tutus: vel quatenus ejus oppositum est absolute non tutum, et in hoc secundo sensu dicitur, *in dubiis tutiorem partem esse eligendam*.

Ad recte operandum non requiritur certitudo *metaphysica*, cujus oppositum est absolute impossibile; nec certitudo *physica*, cujus oppositum est impossibile ex ordinariis naturae legibus; sed satis est certitudo *moralis*, nitens fundamento verosimili quantumvis gravi, et consono prudentiae regulis.

Q. An liceat sequi conscientiam probabilem.

R. Conscientia potest esse vel tenuis probabilitatis; vel simpliciter probabilis, vel probabilissima. In primo casu tenuis probabilitatis nefas est eam sequi ex proposito: 3.<sup>a</sup> ab Innoc. XI his verbis damnata: *Generatim dum probabilitate aliqua sive intrinseca, sive extrinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeat, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus*; nisi conditionate in extrema tantum necessitate, quando probabilior, et tutior tunc haberi non potest. In altero casu simplicis probabilitatis possumus eam sequi, si sit vere, et unice probabilis; seu si sit extra concursum alterius conscientiae, nullaque sit probabilis ratio partis adversae, et modo non sit probabilis probabilitate facti cum periculo damni alieni, aut sui ipsius; quia hujusmodi probabilitas non aufert pericu-

lum damni, quod non evitaretur, si conscientia illa sit falsa. In tertio casu conscientiae probabilissimae possumus eam sequi ex proposit. 3.<sup>a</sup> ab Alexand. VIII his verbis damnata. *Non licet sequi opinionem vel inter probabiles probabilissimam.*

Q. Quid agendum, si duo concurrant conscientiae.

R. Duae conscientiae tripliciter concurrere possunt, vel quatenus ambo sunt aequae probabiles; vel quatenus una sit probabilior simul, et tutior, dum altera est minus probabilis, et minus tuta; vel quatenus una est probabilior, sed minus tuta, dum altera sit minus probabilis, sed magis tuta.

In primo casu duarum opinionum aequae probabiliū in materia poenali, et civili Reo potius favendum, quam Actori, exceptis causis privilegiatis testamenti, libertatis, matrimonii, et dotis, pro quarum validitate semper est judicandum in dubiis, excepto solo casu, quando dubitatur, utrum impotentia perpetua praecesserit matrimonium, nisi dubium oriatur post aliquot annos a matrimonio inito, ut dicemus in Tom. IV. *de Impedim. Impotentiae*. In materia odiosa favores sunt ampliandi, et odia restringi convenit. In materia obedientiae, fidelitatis, voti, aliarumque virtutum, et praesertim iustitiae commutativae melior est conditio possidentis, sed post adhibitam debitam diligentiam pro veritate assequenda, et nisi dubium fuerit a principio possessionis. In materia jurisdictionis licitum est uti opinione stante pro libertate in causis, in quibus agitur, an aliquid liceat; secus quoad causas, in quibus agitur, an aliquid valeat. In materia autem morum tutior pars est eligenda, ne quis se exponat periculo peccandi.

In altero casu duarum opinionum, quarum una probabilior simul est, et tutior, dum altera est minus probabilis, et minus tuta, est eligenda pars probabilior, quae est etiam tutior, ex proposit. 4 ab Innoc. XI his verbis damnata: *Excusabitur infidelis non credens, ductus opinione minus probabili*. Teneretur tamen quis sub gravi eligere, et sequi opinionem probabilem, relicta probabiliori, et tutiori 1.<sup>o</sup> quando Superior praecipit cum opinione probabili, modo res praeepta sit licita: 2.<sup>o</sup> quando poenitens vult sequi opinionem, quam Confessarius credit minus probabilem; tunc enim debet eum absolvere, quia Confessarius non est sententiarum Iudex, nisi opinionem ipsam credat omnino falsam. 3.<sup>o</sup> Confes-

sarius tenetur sequi opinionem probabilem, relicta probabiliiori, quando poenitens possidet rem bona fide cum probabili; 4.<sup>o</sup> quando hoc postulat emolumentum praesertim spirituale sive proprium, sive alienum; 5.<sup>o</sup> quando agitur de valore matrimonii, aut testamenti, nisi dubium versetur vel circa inpotentiam, an praecesserit matrimonium, ut supra diximus, vel nisi dubium non sit juris, sed facti, quo nimirum dubitatur, an matrimonium sit initum, quia tunc censendum esset non initum; 6.<sup>o</sup> quando agitur de favore Religionis, aut piaae causae, de potestate clavium, vel de jurisdictione Ecclesiae, ejusque immunitate.

In tertio casu duarum opinionum, quarum altera est probabilior, sed minus tuta, altera autem minus probabilis, sed magis tuta, licitum est sequi opinionem probabilioris pro libertate, sed minus tutam, relicta tutiori minus probabili, modo opinio illa sit vere, et theologice probabilior, seu ex veris principiis, et non ex aliqua passione; modo sit notabiliter probabilior, neque sit contra auctoritatem expressam Scripturae, vel contra determinationem Ecclesiae; et modo agens adhibuerit omnem diligentiam, ita ut sibi bonam conscientiam, et credulitatem efformet de eo, quod agit. Excipias tamen 1. quando agitur de valore sacramentorum ex propositis: 1. damnata ab Innoc. XI his verbis: *Non est illicitum in sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiori* etc. Quod tamen intelligendum est extra casum extremae necessitatis, et quando jurisdictio requiritur ad validitatem sacramenti; secus in extrema necessitate quoad sacramenta necessaria necessitate medii, quibus aliquando potest addi etiam extrema Unctio, ut suo loco dicemus, si tunc materia tutior haberi non possit; et secus etiam, si jurisdictio requiratur ad exteriorem Ecclesiae ordinem, et regimen, sicuti in administratione baptismi, confirmationis etc., vel si agatur de iis, in quibus Ecclesia potest supplere, praesupposita tamen semper gravi necessitate ministrandi sacramentum. 2. Quando finis alias obtineri non potest, ut quando agitur de victoria obtinenda, de indulgentiis consequendis sub data conditione etc., ideoque etiam in iis, quae sunt necessaria necessitate medii; 3. in materia sigilli sacramentalis, in qua semper tenenda est pars tutior in favorem ipsius sigilli; 4. quando pactum, votum, vel superioris prae-

ceptum nos ligat ad tutiorem partem amplectendam ; 5. quando sive ex justitia , sive ex charitate tenemur proximi damnum vitare, ideoque in civilibus tutiorem partem tenetur Judex sequi in judicando , relicta contraria opinione quantumvis probabiliori , nisi alter litigantium sit in possessione bonae fidei, vel sit reus. Item Medicus in medendo, modo infirmus possit , et velit solvere pretiosa remedia , et excepto desperationis casu, in quo , si tuta, et probabiliora haberi non possint, probabilius permittitur uti remediis licet dubiis vel ad sanitatem aegroto conferendam , vel ad mortem leviter accelerandam , modo non constet , remedia ipsa esse mortifera ; modo probabilitas juvandi superet periculum nocendi , accedatque consensus ipsius infirmi , vel suorum, ideoque nefas est infirmo etiam desperato applicare remedium dubium , an sit salutare , vel noxium , ad faciendum experimentum.

Nota 1. Ex quo in casibus superexpressis liceat aliquando sequi opinionem probabiliorē de valore sacramentorum, relicta minus probabili, sed magis tuta, praesertim in quibus Ecclesia supplere potest , invaluit inde universalis consuetudo absolvendi cum probabili jurisdictione Confessariorum. Eadem de causa Alexander VII., ubi utrinque essent opiniones probabiles, jussit, ut Missionarii sequantur illas, quae pro conditione locorum, ac hominum barbarorum essent favorabiliora. Eadem de causa licitum est matrimonium inter patrinum, et matrem baptizati per baptismum privatum, nihil obstante, quod aliqui Auctores negent. Eadem de causa valet matrimonium celebratum coram Parocho, et testibus invitis, vel cum metu reverentiali, et quotiescumque contrahitur cum probabilitate juris, quae nimirum admittitur a Doctoribus tamquam probabilior, nec in praxi rejicitur a Curia Romana , quamvis versetur circa valorem sacramenti. Imo licitum est sine dispensatione contrahere matrimonium, quoties probabile est, nullum subesse impedimentum dirimens , etiamsi probabilius sit subesse , ex: gr: ex identitate cognominis , quando impedimentum est de jure Ecclesiastico, in quo Ecclesia potest supplere ; secus si impedimentum sit indispensabile per Ecclesiam , quia in hoc casu non liceret contrahere, excepta sola impotentia dubia, in qua, nonnisi tamen praemonita tunc altera parte, licitum est contrahere matrimonium , quoties , spectata Medicorum

peritia, et experiētiis, probabile sit, aliquem e contrahentibus esse aptum ad generationem, eo quod non sacramentum, sed contractus tunc exponitur periculo nullitatis, nec alteri fit iniuria utpote praemonito; et consentienti.

2. Non requiritur certitudo physica de poenitentis dispositione, ut Confessarius ipsum absolvat, sed sufficit certitudo moralis, qua confessarius prudentem habeat probabilitatem de ejus dispositione.

#### Q U A E S T I O VI.

##### *De Conscientia Scrupulosa.*

Q. Quid sit conscientia scrupulosa.

R. *Est actus mentis, quo peccatum apprehenditur ex timore inani, aut levi sine rationabili fundamento.*

Q. Quaenam sit origo scrupulorum.

R. Causa scrupulorum aliquando est a temperamento, et dispositione naturae, ex: gr: a debilitate judicii, a mentis inconstantia, a frigidity cerebri, et complexionis, melanchonici enim ad suspiciones, et pavores declinant; aliquando est a vitiis, vel a Daemone, ex: gr: a superbia, ignorantia, familiaritate cum scrupulosis, aut quia Daemon scrupulosum tentat ad ejus bonum spirituale impediendum; aliquando est a Deo, qui permittit, animam aliquam a scrupulis vexari vel in criminum poenitentiam, vel ad majorem sui perfectionem.

Q. An liceat operari juxta conscientiam scrupulosam.

R. Non solum licet, sed expedit, ut saepius agatur contra conscientiam scrupulosam, tum quia scrupulus nititur fundamento levi, et contemptibili; tum quia anima vanis scrupulis inhaerens frustratur interna pace, quae ad virtutis augmentum, et ad sinceræ pietatis perfectionem plurimum confert.

Hinc si poenitens sit de iis scrupulosis, qui timent, semalae cogitationi consensisse, Confessarius imponat, ut tales cogitationes despiciat, quia non pravae cogitationes, sed pravi consensus sunt peccata. Si sit de iis, qui de praeteritis confessionibus semper sunt anxii, imponat, ut non amplius de culpis praeteritis cogitet, nisi certo sciat, illa numquam confessum fuisse. Si sit de iis, qui omni actione

peccare formidant, imponat, ut libere agat, quia non homini tunc obedit, sed Deo dicenti: *qui vos audit, me audit*. Luc. cap. X.

### Appendix I.

#### De Ultimo Hominis Fine

Q. Quid, et quotuplex sit finis.

R. Finis definitur id, *cujus gratia aliquid fit*; seu est causa, et principium omnium, quae homo operatur. Finis alius est *objectivus*, seu res ipsa cognita, quam cupimus; et alius *formalis*, seu possessio ipsius rei, quam cupimus. Item alius est *ultimus*, seu qui intenditur propter se, ita ut omnia dirigantur ad ipsum obtinendum, nec ipse dirigitur ad alium; et alius est *secundarius*, seu qui primario non intenditur propter se, sed quatenus nos ducit ad alium finem obtinendum. Item alius est *intrinsecus*, qui etiam dicitur *finis operis*, ad quem opus dirigitur ex sui institutione, ut est sublevatio pauperis in eleemosyna; et alius *extrinsecus*, qui dicitur etiam *finis operantis*, quem agens arbitrato suo sibi proponit, ut si det eleemosynam ad captandam vanam gloriam.

Nota. Finis ultimus alius dicitur *qui*, seu res ipsa, quae ultimo intenditur; alius dicitur *cui*, seu est subjectum, pro quo rem intentam cupimus, qualis est justus ipse, qui pro seipso appetit vitam aeternam; et alius dicitur *quo*, seu est actio, qua quis intendit finem ultimum obtinere, qualis ex: gr: sunt opera bona.

Q. An mens humana possit habere plures fines.

R. Affirmative, si sit sermo de variis finibus secundariis, et inadaequatis, ideoque potest quis regionem longinquam adire, ut sanitati consulat, et ut mercaturam exerceat. Secus si sit sermo de fine ultimo, et adaequato, alioquin non esset finis ultimus, et adaequatus, si non omnia dirigerentur ad ipsum.

Q. Quis sit finis ultimus hominis.

R. Finis ultimus hominis praesertim Christiani est solus Deus Optimus Maximus. *Quaerite regnum Dei, et justitiam Ejus, et haec omnia adjicientur vobis*, Matth. cap. VI. et Joann. cap. XVII. *haec est vita aeterna, ut cognoscant te verum Deum*. Hinc Gentiles Philosophi ultimum

hominis finem perperam constituerunt alii in divitiis, alii in tranquillitate animi, et alii in aliis creatis rebus, quia vanitas vanitatum, et omnia vanitas. Deus enim fecit hominem ad se, idcirco semper est inquietum cor ejus, donec conquiescat in Deo ipso, qui solus replet in bonis desiderium suum.

Nota. Deus est finis *absolute ultimus*, quia in Eo debet homo quiescere. Finis autem *respective ultimus* dicitur, in quo homo quiescit, non quia debet, sed quia vult, ut sunt divitiae respectu avari.

Q. An homo semper agat propter ultimum finem.

R. Affirmative, si sit sermo de ultimo fine relativo, alioquin in finibus ab homine agente intentis daretur processus in infinitum; sed utinam semper ageret propter ultimum finem absolutum, qui est Deus.

Nota. Tripliciter potest quis agere propter finem, nempe *vel formaliter*, quando actu de eo cogitat, *vel virtualiter*, quando de eo non cogitat actu, sed agit vi actus, quo ipsum sibi proposuit; *vel interpretative*, quando operatur id, quod ad eum refertur, quamvis de eo non praecogitaverit.

Q. An teneatur homo suas actiones in Deum referre.

R. Affirmative ex Apost. 1.<sup>a</sup> ad Cor. cap. X. *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite*, quae obligatio ex S. Augustino non est simplicis consilii, sed veri praecepti. Quod tamen non est intelligendum, quatenus homo teneatur actu, et semper de Deo cogitare, aut quovis temporis momento suam repetere intentionem, omnia in Deum referendi, quod esset inportabile pondus, et res innumeris scrupulis implexa; sed satis est se, suasque actiones ad Deum dirigere, modo isthaec intentio moraliter non interrumpatur, quae moralis interruptio cum facile evenire possit, et soleat ob humanae naturae corruptionem, et ob passionum tumultum, hinc virtualis illa intentio bene frequenter est renovanda, praesertim quando quis teneatur Deum diligere ex toto corde, et ex tota mente, et quoties operandum est meritorie coram Deo.

Q. An detur actus humanus indifferens.

Nota 1.<sup>o</sup> Actus humanus dicitur, qui procedit a voluntate determinata, seu qui fit cum intellectus advertentia sive actuali, sive virtuali, et cum liberae voluntatis consensu, quorum si aliquid desit, non erit actus humanus, sed *actus*

*hominis*, ut est actio dormientium, vel infantium. Actus humani alii dicuntur *elicti*, seu qui immediate a voluntate procedunt, ut amor, et odium; et alii *imperati*, qui ab ipsa voluntate procedunt mediate, ut ambulare, loqui etc. Qui actus sive elicti, sive imperati dicuntur *boni*, si sint consentanei rationi, dicuntur autem *mali*, si sint a recta ratione dissentanei. Actus boni sunt *naturales*, si solis naturae viribus fieri possint; sed sunt *supernaturales*, qui non nisi auxilio gratiae elici possunt; item sunt meritorii *de condigno*, aut *de congruo*, prout ex iustitia, aut ex decentia mercedem merentur.

2.º Actus *indifferens* dicitur, qui nec bonus est, nec malus moraliter, et talis potest esse vel *in specie*, et *objective*, seu qui versatur circa objectum neque bonum, neque malum, abstrahendo a fine, et a circumstantiis individualibus, ut est legere, ambulare etc. vel *in individuo*, si non abstracte, sed in particulari consideretur.

R. Si sit sermo de actibus humanis deliberatis, nullus datur actus in individuo, seu in particulari indifferens, quia actus ipse erit bonus, si operans ipsum dirigat ad debitum finem, prout quisque tenetur dirigere ex iis, quae diximus in praecedenti quaesito; vel erit malus, si non sit ordinatus ad debitum finem juxta S. Thom. 1. 2, quaest. 18 art. 9. Secus si sit sermo de actibus humanis indeliberatis, seu factis ratione non advertente, vel consideratis objective, et in specie, quia multae dantur actiones ex se nec bonae, nec malae, ut ambulare, fricare barbam etc.

## Appendix II.

### De Moralitate Actuum humanorum.

Q. Quid sit moralitas actus humani.

R. Definitor a S. Thoma: *quidam respectus, et ordo, quem habet actus humanus, vel ejus objectum, ac circumstantia ad rectam rationem, ut ejus regulis conformitas actionis, vel difformitas decernatur.*

Nota 1. Distinguendum est inter bonum, aut malum naturale, et inter bonum, aut malum morale. Qui ex sola rerum convenientia agit, bonum naturale operatur, non bonum mo-



rale, alioquin bonum, aut malum morale in serie rerum naturalium contineretur.

2.<sup>o</sup> Moralitas actionum confundenda non est cum legalitate earundem. Actio enim dicitur *moralis*, quatenus est conformis juri naturali, aut divino; dicitur *legalis*, quatenus est conformis juri civili positivo. Quatenus *moralis*, respicit actiones primario *interne*, et secundario *externe*; quatenus autem *legalis*, respicit actiones solum *externe*, ut si quis restituat depositum non virtutis amore, sed formidine poenae impositae per jus civile contra non restituentes; ideoque actio non potest esse moralis, nisi sit etiam legalis, sed non viceversa.

Q. Quaenam sint regulae morum.

R. Vera regula morum est lex, utpote quam nefas est transilire, et juxta quam tenemur actiones nostras dirigere, ut diximus in quaest. 4.<sup>a</sup> Conscientia aliquo modo etiam dici potest regula morum intima, et proxima, quatenus est applicativa legis.

Nota. Nec conscientia scrupulosa, nec lata, utpote ambo imprudentes; nec conscientia dubia, utpote non determinans ad assensum; nec erronea, nec probabilis reduplicative ut probabilis, utpote quae potest esse vera, aut falsa, possunt per se esse regula morum, quia sola veritas est morum regula *per se*. Conscientia erronea potest *per accidens* esse regula morum, si sit invincibilis, et inculcata; per accidens enim potest esse morum regula, quidquid existimatur veritas *inculpate*, et *firmiter*, seu sine formidine partis adversae.

Q. Quotuplex sit moralitas in actu humano.

R. Alia est *fundamentalis*, seu objectiva consistens in conformitate, aut difformitate objecti appetendi, aut respuendi ad rectam rationem; et alia est *formalis*, seu actualis, consistens in conformitate, aut difformitate, quam habet actus humanus ad regulas morum, quae duplex est, *materialis* nempe, quando actus est solum conformis, aut difformis ad rectam rationem, sed non imputatur ad praemium, nec ad poenam; et *materialis simul, et formalis*, quando actus ipse non solum est conformis, aut difformis ad regulas morum, sed etiam imputatur ad praemium, vel ad poenam.

Q. Quodnam sit principium, et origo moralitatis.

R. Omnia moralitatis principia ex notione Dei, divinaeque legis aeternae derivant: in eo enim moralitatis prin-

cipium est constituendum , quod est omnis perfectionis fons, et origo, quod per essentiam suam ab omni errore immune est, cujus voluntati nostras omnes actiones conformare tenemur, alioquin mens appetitu sensitivo, perversisque affectibus depravata bonum id judicaret, ex quo voluptas perciperetur, ac proinde posset bonum apparere, quod est malum. Essentialis igitur , et intrinseca actionum moralium differentia, seu bonitas, aut malitia, non a ratione infirma, nec ab hominum opinionibus est mensuranda, alioquin nihil magis vagum esset, ac incertum, sed a Dei , divinaeque aeternae legis notione , cum Deus solus sit immutabilis, et ab omni errore immunis ; ipse solus sit veritas indeficiens.

Nota. Principium moralitatis, quo fit, ut actio ad debitum , et convenientem finem dirigatur , quo sit moraliter bona , non confundatur cum principio socialitatis, quo quis fungitur officio boni civis, ut satisfacere videatur omnibus honestae societatis officiis ; quia amor proprio , aut vanae gloriae servire potest externa illa , fucataque benevolentia , quam quis aliis demonstrare conatur. Ne confundatur quidem cum principio actionum legalium; jus enim civile est principium legalitatis actionum.

Q. Quanam sit basis, et fundamentum moralitatis formalis.

R. Est libertas tum a coactione, tum etiam a necessitate, quia , sublata libertate agendi , nullum habere posset locum imputatio ad praemium, vel ad poenam. Sola tamen libertas non constituit formaliter bonitatem, vel malitiam actus humani sine relatione convenientiae , aut disconvenientiae actus cum recta ratione, et lege, ita ut, si nulla esset regula morum, adhuc posita indifferentia iudicii in intellectu, intellexeretur libertas in actibus voluntatis, et tamen in tali casu nulla esset in eis moralitas formalis ; ideoque moralitas ipsa formalis consistit in relatione actus liberi ad regulas morum.

Q. Quanam sint species moralitatis.

R. Relative ad opus sunt tres, nempe bonitas, malitia, et indifferentia , quia quodlibet opus in specie , et objective consideratum potest esse vel bonum, vel malum, vel indifferens. Relative ad operantem sunt duo, nempe bonitas, et malitia, quia nullus datur actus deliberatus *in individuo* indifferens.

**Q.** Quotuplex bonitas, aut malitia considerari possit in actu humano.

**R.** Duplex, *physica* nempe, seu naturalis, et *moralis*. Bonitas physica est concursus eorum omnium, quae actui conveniunt juxta ejus naturam; et viceversa malitia physica est defectus eorum omnium, aut alicujus eorum. Bonitas moralis habetur, quando actui insunt omnia requisita juxta regulas morum, nempe bonitas objecti, bonitas finis extrinseci, et rectitudo circumstantiarum. Malitia autem moralis habetur, quando actui desunt omnia, vel aliquod ex requisitis juxta regulas morum.

**Nota.** Cunctae actiones humanae considerari possunt vel in se, vel relate ad legem Dei aeternam. In se consideratae omnes sunt bonae, eo quod omnes habeant aliquam entitatem, quae bonitas dicitur physica, et convenit cunctis entibus. Consideratae autem relate ad legem Dei aeternam eae sunt bonae, quae sunt cum dicta lege consentaneae, quae bonitas dicitur moralis, nec convenit, nisi solis entibus intelligentibus, et liberis. Hinc bonitas physica esse potest sine morali, sed non viceversa, quia bonitas moralis necessario praesupponit physicam.

**Q.** Quid requiratur, ut actio sit moraliter bona.

**R.** Duo, nempe bonitas rei, et bonitas agentis, seu 1. ut actio sit undequaque bona, nimirum ex objecto, fine, et circumstantiis, *bonum enim est ex integra causa, malum ex quocumque defectu*; 2. ut pro tali ab agente dignoscatur, et appetatur.

**Q.** Undenam desumatur moralitas actionum.

**R.** Elementa moralitatis, ex quibus fit, ut aliqua actio sit bona, vel mala, vel indifferens, sunt tria *objectum*, *circumstantia*, et *finis* non quidem intrinsecus, qui coincidit cum objecto, sed extrinsecus. *Objectum* dicitur illud, circa quod actio versatur, quod est duplex, *materiale* nempe, si consideretur in se, prout est materia actionis, et *formale*, si consideretur relate ad finem, sub quo actus tendit in objectum, ut si occidas maritum ex fine liberius fruendi ejus uxore. De fine diximus in Appendice praecedenti. *Circumstantia* est accidens quoddam moraliter afficiens actum humanum in suo genere, atque natura jam constitutum. Circumstantiae ipsae aliae sunt *aggravantes*, et aliae *extenuantes*; continentur in

versiculo: *quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quo-*

FORN. Theol. Mor. Tom. I.

5

*modo, quando* ; eademque sunt morales unius, ejusdemque actionis partes; plurimum enim refert , an quis scienter , vel ignoranter, sponte, vel coacte, plena, an semiplena advertentia fecerit.

Nota. Finis latius dominatur in actibus humanis , et quasi principatum habet; quaecumque enim qualitates objecti, item circumstantiae extra nos sunt, quamvis , dum objectum amare incipimus, ei similes efficiamur; sed finis ex penitissima agentis anima proficiscitur, totamque exprimit ejus malitiam, aut bonitatem; ideoque non est mirum , si quando tota actus moralitas ex fine coalescat. In duobus casibus actus ipse humanus desumit suam primariam , et essentialem bonitatem, aut malitiam a fine, vel a circumstantiis. 1.<sup>o</sup> Quando actus humanus est *ex objecto* indifferens , ut si quis ambulet ad opus bonum , vel malum peragendum. 2.<sup>o</sup> Quando actus naturaliter bonus ponitur, comitante fine, aut alia circumstantia mala , ut si quis Missam audiat voluntarie distractus. Ut tamen actus humanus trahat bonitatem , aut malitiam a circumstantiis, tria requiruntur 1. ut circumstantiae ipsae praevideantur; 2. ut ad hoc intendantur; 3. ut sic praevisae, et intentae influant in actum ipsum.

Q. An finis, vel circumstantia leviter mala tollat totam bonitatem naturalem actionis.

R. Negative, nec delet omne meritum; alioquin etiam in Viris piis vix haberetur aliquis actus moraliter bonus, maxime ob circumstantiam distractionis , nisi finis ipse , aut circumstantia leviter mala sit causa, cur ponatur actus ille bonus , in quo casu bonitatem totam tolleret, si sit praevisa, sit intenta, et sic praevisa, et intenta influat in actum ipsum, ut supra diximus. Sufficit tamen, si propter se appetatur saltem confuse, et *in actu exercito* , ut ajunt Theologi.

Q. An actus malus cohonestetur ex bono fine operantis.

R. Negative, quia bonus finis naturam actionis malae numquam immutare potest , ideoque perjurium erit, etiamsi in salutem innocentis dirigatur , *nec facienda sunt mala , ut eveniant bona*. Minueret tamen ejus malitiam, sed non ita , ut eam a peccato mortali posset reddere levem , aut venialem.

Nota. Quae ex objecto bona sunt, ex fine bono fiunt meliora; ex fine malo fiunt mala ; imo actio quaevis ex malo

sue adhuc mala erit, etiamsi casu in bonum exitum evaserit.

Q. An actus externus augeat, vel afferat actui interno novam malitiam, aut bonitatem.

R. Quoties conjunctus est cum ipso actu interno, non addit eidem novam malitiam, aut bonitatem intrinsecam *per se*, cum ambo tunc sint unus actus humanus. Ne augeat quidem *per se*, et *directe* ejus malitiam, aut bonitatem, quia, *qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, jam maecliatus est in corde suo* Matth. cap. V. sed solum saepissime augeat *per accidens, et occasionaliter*, eo quod saepissime est occasio, quare actus internus diutius continuetur propter longiorem temporis moram necessariam ad opus externum perficiendum, in qua mora actus ipse internus plerumque multiplicatur. Hinc actus externus aperiendus est in sacramento Poenitentiae ex proposit. 25 ab Alexand: VII his verbis damnata: *Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis praecepto, dicens commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem non exprimendo copulam.*

Q. An idem actus possit esse bonus, et malus.

R. Negative, si consideretur simul relate ad eandem personam, quia *bonum ex integra causa, malum autem ex quocumque defectu*. Secus si consideretur simul relate ad diversas personas, quae eandem actionem ponunt ex diverso fine; vel si consideretur etiam relate ad eandem personam, sed *successive*, modo mutetur finis extrinsecus, vel circumstantia, ut si in aliquo actu continuo primitus servetur intentio ad bonum, postea ad malum, ut ait Angelicus, vel si continuetur Missa in Ecclesia polluta inter ipsius Missae sollemnia.

Nota. Ad formalem malitiam ejuslibet actionis satis est, si quis eam velit etiam *indirecte*, sponte, et libere tendendo in obiectum cognitum, vel quod cognosci poterat illicitum. Ad formalem autem bonitatem actionis necesse est, ut quis, cognita honestate objecti sibi propositi, illud *directe* appetat.

Q. Quid requiratur, ne actio deputetur ad culpam.

R. Tria 1. ut conscientia actionem ipsam innocentem judicet ex certis, ad summum prudentibus argumentis. 2. Ut rationi, aut legi repugnare nullo modo velit. 3. Ut error sit invincibilis, si forte contingat, ideoque mala actio imputatio-

nem non effugiet , ex eo quod bona habita sit, nisi talis habita fuerit invincibiliter.

Nota 1. Ut actiones imputentur , necesse non est , ut actio sit libera actu; sed satis est, si sit libera in causa praecedenti, ut patet de actionibus in ebrietate commissis , si actio ebrietatis fuerit libera. Imputari tamen nullimode possent, si neque actu, neque in actione praecedenti fuerint liberae. Nec necesse est , ut causa praecedens fuerit positiva, quia satis est, eam fuisse negativam, ut si quis ex negligentia oblitus fuerit eorum , quae meminisse tenebatur. Actionibus liberis annumerari debet ignorantia vincibilis, quae etiam imputari debet, et eo magis ignorantia affectata.

2. Regulae imputationis sunt duo. 1. Actio imputatur cum sua specifica, aut numerica moralitatis quantitate. Moralitas specifica eadem est, quoties in eadem specie continetur, licet in variis gradibus, ut si pauperi dones, aut fureris decem, aut viginti aureos. Moralitas autem numerica tanta est, quot sunt actus moraliter interrupti, vel quot ex eodem actu plurium distincta jura realiter violantur , ita ut tot criminibus quis se cumlaret, quot ex: gr: personas per falsi criminis licet unicam narrationem proscinderet. 2.<sup>o</sup> Imputantur malae actionis, vel omissionis effectus omnes , qui praevide-ri potuerint, ac removeri debuissent; ideoque imputantur effectus omnes , qui in pluribus sequuntur ex tali causa, aut omissione. Secus , si actus , et eventus sint tales, qui raro, aut in paucioribus conjungantur.

## TRACTATUS II.

### DE LEGIBUS

Duplicem habemus regulam, cui conformari debent actus humani, quarum prima est interna, scilicet conscientia, altera autem externa, seu lex, quae facienda praecipit, et prohibet vitanda. Exposita igitur humanarum operationum regula proxima, et interna, non inepte nunc agendum venit de altera regula, seu de legibus, quae ipsosmet humanos actus extrinsece regunt. Primo agemus de Legibus in genere, inde de legibus in specie.

#### PARS I.

##### De legibus in genere

##### QUAESTIO I.

##### *De Legis Natura, et divisione.*

Nomen *legis* Angelicus Doctor deduxit a *ligando*, eo quod subditos *liget* ad aliquid agendum, vel ad omittendum. Alii deducunt a *legendo*, quia plerumque scriptis mandatur, ut saepius legatur ad instructionem subditorum, ad differentiam *consuetudinis*, quae usu potius, quam scripto continetur. Alii vero a *legendo*, seu potius *ab eligendo*, quia lex multorum consultatione prae aliis mediis ad finem conducen- tibus eligitur.

Q. Quid sit lex.

R. Ex laudato Angelico definitur *quaedam rationis ordinatio ad bonum commune ab Eo, qui communitatis curam habet, ordinata, et sufficienter promulgata.*

Dicitur 1.<sup>o</sup> *rationis ordinatio*, quia lex praecipue, et substantialiter, seu *in recto* consistit in actu intellectus, qui dicitur imperium, eo quod praecipere, dirigere, et regere ad intellectum pertinent, quamvis *de connotato* secum afferant indispensabiliter etiam actum voluntatis.

2.<sup>o</sup> *ad bonum commune*, quia omnes leges *per se* primo, et principaliter respiciunt bonum commune, quoad intentionem; quoad executionem vero aliquando respiciunt bonum pu-

blicum principaliter, et secundo bonum privatum, et aliquando viceversa, ut sunt leges conditae in favorem minorum, uxorum etc.

3.<sup>o</sup> *ab eo, qui communitatis curam habet, ordinata*; quia lex, cum habeat vim coactivam, esse non potest, nisi ab eo, qui habet communitatis curam, qui solus habet potestatem obligandi.

4.<sup>o</sup> *et sufficienter promulgata* sive scriptis, sive verbis, quia leges tunc instituuntur, quando promulgantur, ex reg. juris.

Q. In quo differant lex, consilium, et praeceptum.

R. Lex ex natura sua habet vim coactivam, statuitque poenam in violatores., consilium vero non obligat, sed solum proponit, et suadet, quae sunt perfectionis, ideoque ne venialiter quidem peccant consilium ipsum non exequentes, secus contemptu. Lex de sui ratione est perpetua, licet aliquando mutetur ratione finis, ob quem fuit condita; item respicit bonum publicum commune sive omnibus, sive majori communitatis parti, ideoque ferri nequit, nisi a Principe, aut ab alio, qui curam habet communitatis perfectae, seu quae sibi sufficiens est ad artes, ad judicia, et ad bellum, quae enim in communitate imperfecta statuuntur, qualis est inter conjugatos, inter patrefamilias, et filios, non leges, sed *mandata*, et *statuta* dicuntur; *praeceptum* vero esse potest a quocumque superiore; respicit bonum etiam privatorum, ut privati sunt, et semper cessat per mortem, aut amotionem praecipientis. Lex afficit territorium, praeceptum vero personas, et quidem praesentes.

Q. Quotuplex sit lex.

R. Alia est aeterna, et alia temporalis, quae subdividitur in naturalem, et positivam. Positiva dividitur in divinam, et humanam: divina in veterem, seu Mosaicam, et novam, seu Evangelicam, item in divinam naturalem, si praecipiat, quae praecipiuntur etiam a jure naturali, ut sunt praecepta Decalogi, et in divinam positivam, si praecipiat, quae jure naturali non sunt sancita, ut est lex praemittendi confessionem ante sumptionem Eucharistiae; humana vero dividitur in ecclesiasticam, seu canonicam, et in politicam, seu civilem. Item lex alia est *moralis*, quae nimirum obligat in conscientia, et alia *poenalis*, quae obligat ad poenam, ita ut, si nullimode obliget in conscientia, dicatur *pure poenalis*,



et dicatur *mixtim poenatis*, si obliget in conscientia, et sub poena. Item alia est negativa, quae aliquid prohibet, et alia affirmativa, quae aliquid praecipit.

Q. In quo lex civilis conveniat cum ecclesiastica.

R. Conveniunt, quatenus utraque debet esse justa, utilis, possibilis; conveniens loco, et tempori: discrepant autem tum quoad finem, quia lex civilis respicit felicitatem temporalem, ecclesiastica vero respicit aeternam, ideoque, quo spirituale est perfectius temporali, eo lex ecclesiastica est perfectior civili; tum quoad materiam, quia lex civilis praescribit solos actus virtutum naturalium; ecclesiastica autem praescribit primario etiam actus virtutum supernaturalium, praesertim fidei, et virtutum respicientium cultum Dei, bonum Ecclesiae, et salutem animarum; ideoque potestas ecclesiastica amplior est civili, quamvis decentius sit, ut Ecclesia absteineat a nimis legibus, maxime quae obligant omnes.

Q. An dari possit ignorantia invincibilis circa leges positivas.

R. Affirmative, ut docet experientia; imo dari potest etiam de multis Dei praeceptis positivis etiam ad salutem necessariis, vel saltem conducentibus: ideoque infidelitas pure negativa in iis, quibus Christus non est praedicatus, non est peccatum ex propositione 68 Bajana a tribus Pontificibus damnata.

Q. Quinam sint actus proprii legis.

R. Sunt quatuor, nempe imperare, vetare, permittere, et punire, qui actus, quamvis competant etiam Superioribus privatis in levibus, non tamen eis competunt in gravibus, ideoque absolute tribuuntur legi.

## Q U A E S T I O   I I

### *De Lege Dei Aeterna.*

Q. Quid sit lex aeterna.

R. Est ratio divinae sapientiae omnia dirigens in debitum finem, seu in bonum commune totius universi, ideoque ob unitatem finis est una, licet Deus multa praecipiat.

Nota. Omnes conveniunt, in Deo existere ab aeterno rationem illam, qua mundus bene dirigitur; contenditur so-

tum a nonnullis, ipsam non esse vere, et proprie legem, sed metaphorice tantum, cum non sit promulgata, et promulgatio sit de essentia legis.

Q. In quo lex aeterna differat a divina providentia.

R. Realiter non differunt inter se, cum Deus sit ens simplicissimum, sed virtualiter *ratione ratiocinata*, ut ajunt Theologi, seu ex variis earum effectibus differunt in multis

1. quia lex aeterna respicit bonum commune, ut diximus in quaest. praeced.; providentia respicit bonum singulare cujusque creaturae.
2. Quia lex aeterna ex se vim habet obligandi, non vero providentia.
3. Providentia praesupponit legem aeternam, ex cujus dictamine Deus res omnes singulares regit, et moderatur.

Nota 1. Omnes leges ab aeterna tamquam a causa derivant, *non est enim potestas, nisi a Deo* ex Ap. ad Rom. cap. 13, et eidem tamquam primae regulae debent conformari omnes tum naturales, tum positivae leges.

2. Omnia, quae sunt in mundo, sive necessaria, sive contingentia, sive libera subjacent aeternae legi, quia omnia subjiiciuntur gubernationi divinae, etiam irrationabilia, *legem enim ponebat aquis, ne transirent fines suos* Proverb. cap. 8. imo etiam actiones malae, quatenus a Deo permittuntur, ut in poenis, quibus postea puniuntur, eluceat justum Dei iudicium, subjacent legi aeternae.

3. Lex aeterna considerata active a parte Dei est aeterna; considerata passive a parte creaturarum est temporalis, non secus ac Deus ab aeterno est dominus rerum in temporibus creaturarum.

#### Q U A E S T I O   III

##### *De Lege Naturali.*

Q. Quid sit lex naturalis, et quotuplex.

R. I. Est *quaedam rationis ordinatio ad bonum commune menti nostrae a Deo insita, non solum ostensiva boni, et mali, sed etiam praeceptiva*; quae lex promulgatur, et intimatur hominibus in instanti usus rationis per lumen divinum super nos signatum.

R. II. Alia est per se nota, et indemonstrabilis, qualis est *bonum faciendum, malum fugiendum, Deus est colendus* etc., et alia non ita per se nota, et clara, quatenus per

discursum deducitur ex primis naturae principiis, ideoque admittit aliquam obscuritatem.

Q. Quenam pertineant ad legem naturalem.

Nota. Praecepta duplicis sunt generis; alia dicuntur *primaria*, qualia sunt: *quod tibi non vis, alteri ne feceris*, et similia, ad quae reducuntur praecepta Decalogi primae tabulae; et alia *secundaria*, quae sunt conclusiones ex iisdem collectae, quarum nonnullae immediate deducuntur ex principiis generalibus, sicuti quando ex principio isto: *quod tibi non vis* etc. proxime eruitur hoc Decalogi praeceptum: *non furaberis*; et nonnullae mediate solum, et remote, sicuti ex principio illo: *non furaberis* eruitur hoc aliud: *usuram non exercebis*.

R. I. Ad legem naturae pertinent non solum primaria principia, quae non tam dicenda sunt praecepta, quam praeceptorum omnium principia; sed etiam conclusiones omnes secundariae, quae ex principiis ipsis immediate, et proxime deducuntur.

R. II. Ad legem naturae quoque pertinent actus virtutum generice sumptarum, seu quatenus omnes tendant ad perfectionem naturae rationalis; secus, si considerentur in specie, quatenus quilibet homo exequi debeat officia omnium virtutum, cum plura virtutum officia, ex: gr: coelibatus, sint ex solo consilio. Idem dic de vitiis.

Q. An lex naturalis possit pati mutationem, dispensationem, aut interpretationem.

Nota 1. Jus naturale aliud est *praecipivum*, quod aliquid praecipit, aut prohibet, et aliud *permisivum*, quod aliquid concedit, vel adprobat, non tamen praecipit, puta jus adprobans, filium patri succedere.

2. Mutatio, item dispensatio legis, fieri potest vel *proprie*, quatenus lex ipsa mutatur, aut quia cessat per se, ut quando totaliter cessat ejus causa finalis, aut quando evadit noxia, inutilis, aut injusta; aut quia cessat per accidens, ut quando a Superiore abrogatur; vel *improprie*, quatenus materia, circa quam lex naturae versatur, propter aliquas circumstantias variatur, quae mutatio potius dici deberet subtractio, quatenus aliqua materia subtrahitur a communi lege vel propter circumstantias, ut quando subjicitur alteri praecepto fortiori, vel ex Dei voluntate, ut quando Deus permisit Israelitis rapere pretiosa suppellectilia Aegyptiorum.

FORESTA Theol. Mor. Tom. I.

6

**R.** Si sermo sit de mutatione , aut dispensatione , aut interpretatione proprie dicta, nulla lex naturalis neque praeceptiva, neque permissiva potest proprie mutari, aut dispensari , aut interpretari ; si autem sit sermo de mutatione etc. improprie dicta, lex naturalis permissiva ob aliquam circumstantiam potest improprie , seu materialiter mutari , aut dispensari , aut interpretari in omnibus ; lex autem naturalis praeceptiva item potest improprie mutari , aut dispensari, aut interpretari , non tamen in omnibus , sed in aliquibus tantum praeceptis , quae ex aliqua circumstantia cohonestari possunt, quatenus, mutatis circumstantiis, subjiciuntur alteri praecepto fortiori ; ideoque furtum de jure naturae vetitum in extrema necessitate permittitur ; homicidium permittitur, servato moderamine etc. Quod tamen non verificatur in omnibus, quia actus intrinsece mali, qui nulla circumstantia cohonestari possunt, nec malitia denudari , ut sunt blasphemia , perjurium , odium Dei etc. , ne improprie quidem possunt mutari , dispensari , aut interpretari etiam a Papa.

**Q.** An juris naturalis detur ignorantia invincibilis.

**R.** Negative, ne pro parvo quidem tempore , si sit sermo de praeceptis naturalibus vel universalissimis , vel de iis, quae ab ipsis proxime , et per facilem discursum deducuntur , si considerentur quoad substantiam, et in se ; quia hujusmodi praecepta tam viribus naturae , quam viribus gratiae, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, cognoscuntur, eo magis, quia sunt adeo conformia, et adaequata inclinationi rationis , ut tergiversari non possint, ideoque esset culpabilis, si qua detur de ipsis ignorantia. Secus si sit sermo de praeceptis, quae ab iisdem nonnisi remote, seu per longum , et difficilem discursum deducuntur ; quia non omnes, praesertim rudes , sunt capaces hujusmodi discursus , ideoque de ipsis dari potest ignorantia inculpabilis etiam ad longum tempus. Item dari potest ignorantia inculpabilis etiam de praeceptis , quae per facilem discursum, et proxime deducuntur a praeceptis naturalibus universalissimis, quoties considerentur *non in se*, sed vestita aliquibus circumstantiis ; ideoque ignorare quis posset, an liceat furari ad dandam eleemosynam, mentiri ad utilitatem proximi etc.

**Q.** An Deus possit dispensare in jure naturae.

**R.** Affirmative in iis solum praeceptis naturalibus ,

quae licita videntur, etiam posita dispensatione, ideoque in lege veteri dispensavit in pluralitate uxorum; secus si illicita tunc videantur, ut esset odium Dei, mendacium proprie dictum, et similia, necnon primaria principia.

Nota Papa non potest dispensare in omnibus praeceptis naturalibus, sed in iis solum, quae ortum habent a voluntate humana, ex. gr. in voto, juramento etc., de quo infra in quaest. x Dub. 4.

#### Q U A E S T I O IV.

##### *De Legislatore Humano.*

Nota 1. Qui habent ordinariam potestatem ferendi leges, possunt eam delegare, modo delegatus sit capax jurisdictionis, ideoque ne summus quidem Pontifex de plenitudine potestatis suae potest foeminae, aut infideli non baptizato delegare potestatem ferendi leges ecclesiasticas, tum quia mulieres debent tacere in Ecclesiis, ideoque ne Binae quidem Virgini potestas ipsa fuit delegata; tum quia existens omnino extra Ecclesiam est incapax jurisdictionis ecclesiasticae: imo Pontifex nulli potest delegare facultatem ferendi leges pro tota Ecclesia independentem a sua speciali adprobatione, quia potestas obligandi totam Ecclesiam, cum debeat esse infallibilis, utpote obligans in rebus ad mores pertinentibus, non potest competere, nisi soli Pontifici.

2. Delegatus eo modo, et sub iis conditionibus potest ferre leges, quomodo sibi fuerit concessum, et non aliter.

3. Utraque potestas legislativa tum Ecclesiastica, tum Civilis immediate est a Deo, sed Ecclesiastica per actionem Dei directe ordinatam ad communicandam talem potestatem, supposita natura, et electione legitima Ejus, cui conferenda est; Civilis vero communicatur a Deo per *quamdam resultantiam*, supposito, quod homines produxerit civiles, et politicae conversationis capaces, ut possint in pace, et justitia conservari.

Q. Quinam in Ecclesia possint jure ordinario condere leges.

R. 1. Papa ex se solo, et absque consensu Cardinalium, aut Concilii; item Concilium generale legitime congregatum, et accedente expressa confirmatione Pontificis, in materia ta-

men spirituali, et concernente animarum salutem, possunt ferre leges perpetuas pro tota Ecclesia; Concilium nationale pro tota Natione; provinciale pro tota provincia; Legati, et Nuntii Apostolici pro sua provincia; Cardinales in Ecclesiis sui Tituli pro suo territorio; Collegium tamen Cardinalium, sede Apostolica vacante, nequit condere leges, sed sola praecepta, quae necessaria duxerit ad occurrendum periculis, vel ad Ecclesiae defensionem; Archiepiscopus, nisi ex consuetudine, aut de concessione Pontificis, aut cum Concilio provinciali, aut de consensu Episcoporum provincialium nequit in dioecesibus suffraganeorum leges condere ne tempore quidem S. Visitationis, quo solo tamen tempore potest in Dioecesibus ipsis praecepta imponere, sed non perpetuo duratura, quae idcirco vim legis non habent.

2. Episcopus pro sua Dioecesi, non tamen solus, potest leges condere ex potestate sibi tradita sive a Christo immediate, ut aliqui volunt, sive immediate a Pontifice, ut volunt alii, modo non sint juri communi contrariae, et ita, ut nulli-  
mode possit ferre leges, et statuta in causis gravioribus, quia causae graviores sunt Pontifici reservatae ex Cap. *Majores de baptism:*, item nequit sine consensu Capituli condere leges in causis ad Capitulum ipsum pertinentibus, vel in Ejus damnum cedentibus: item, quamvis non teneatur Capituli consilium sequi (ideoque contraria invexit consuetudo, qua non amplius petatur consilium ipsum, nisi ad sustinendam Synodi dioecesanæ validitatem) sine Capituli consilio, vel nisi in Synodo Dioecesana nequit leges condere in causis Dioecesim respicientibus, ita ut, si Episcopus extra Synodum, et inconsulto Capitulo, Constitutiones suas promulgaverit, ipsae profecto utpote non exactae ad normam juris careant firmitate ex Bened. XIV de Syn. Dioeces. lib. 8. cap. 1. per totum; neque censurae, neque leges ipsae a solo Episcopo latae sine Capituli consilio extra Synodum durant post mortem, aut cessationem ipsius Episcopi, nisi censurae sint prius contractae. *Ibid.* lib. 13 cap. 5. Idem dic de Abbate exempto habente jurisdictionem Episcopalem, vel quasi Episcopalem in suis quasi Dioecesibus.

3. Vicarii Capitularis jurisdictio limitari non potest a Capitulo in Ejus deputatione ex Bened. XIV *ibid.* lib. IV. cap. 8., neque potest a Capitulo ad libitum removeri. Ejus tamen electio esset invalida, si fieret votis publicis, et aper-

tis ex S. Congreg. in *Alexanen. Vicarii Capitularis* 17 decembris 1712. Hinc Vicarius Capitularis vi suae electionis potest etiam ea omnia exercere, quae respectu Vicarii Generalis requirerent speciale Episcopi mandatum ex Bened. XIV ibid. lib. 2. cap. 9. Quapropter ad instar Episcopi cum Capituli consilio potest leges, et statuta facere, quae totam Dioecesim obligant etiam tempore Episcoporum successorum, donec revocentur. Item potest ex justa causa leges antiquas Episcopi revocare, modo non inuovet quidquam in praepjudicium Ecclesiae, aut Episcopalis dignitatis. Item potest exercere omnem jurisdictionem Episcopo competentem de jure communi ordinario, non autem quae Episcopo competit de jure speciali, seu delegato, quia Capitulum succedit in solam integram Episcopi jurisdictionem ordinariam, non tamen extraordinariam. Neque Ejus jurisdictio cessat unquam, nisi post possessionem realem captam a novo Episcopo, nisi mittatur Vicarius Apostolicus a Papa, vel a S. Congregatione; nisi removeatur ab ipsa S. Congregatione; et nisi vocetur ad Urbem pro justificandis rebus, de quibus fuit inculpatus. Finito demum vicariatus sui officio, tenetur stare syndicali, et reddere rationem Episcopo successori, etiamsi ipsam reddiderit Capitulo, ab Eoque obtinuerit liberationem (1).

4. Vicarius Generalis in jurisdictione idem facit cum Episcopo tribunal, ita ut ab uno ad alterum non detur appellatio, Bened. XIV ibid. lib. 2 cap. 8. In Ejus tamen constitutione conceduntur solum, quae in generali mandato continentur, etiamsi adsit clausula: *dantes, et concedentes Ei*

---

(1) Jure Neap. ex Decr. 19 septembris 1767; 19 febr. 1774, et 4 febr. 1795 Vicarius Capitularis nequit innovationem ullam facere quoad regimen Ecclesiae, aut Seminarii, aut quoad disciplinam Cleri. Item ex Decr. 23 maji 1761; 27 junii, et 19 novembris 1767, et 21 maji 1774 nequit Dioecesim visitare, neque dimissiones concedere pro ordinatione, neque parochias vacantes providere, sed potest providere participationes vacantes ad normam Regiarum Instructionum 18 novembris 1822, et Regii Rescripti 28 septembris 1831. Item ex Decisione Supremae Cohortis Iustitiae 13 aug. 1846 Vicarius Capitularis, Sedē vacante, non repraesentat Administrationem Dioecesanam, ideoque nec Mensam Episcopalem, quae tunc administrari debet ab ipsa Administratione sub Vicario ipso praeside, ideoque quilibet actus judicarius tunc factus ab eodem Vicario relative ad Mensam Episcopalem est nullus.

*plenam, et liberam potestatem* ; ideoque sine Episcopi speciali mandato nequit condere *leges, et statuta* , neque potest arbitrio suo Constitutiones Synodales mutare, et generaliter non potest ea omnia, quae exigunt speciale mandatum. Finito autem sui vicariatus officio non tenetur stare syndicatui ex S. Congreg. Episcop. in *Tarentina* 20 aug. 1601, quia, si ipse erraverit, Episcopus statim providebit, prout fuerit justum.

5. Generales, et Provinciales Religionum a Pontifice adprobatarum possunt *leges condere* , in Capitulo tamen Generali, aut provinciali, concurrente majori suffragiorum parte, secus extra Capitulum ipsum, et secus quoad alios Praelatos locales, qui solum possunt praecipere, quae ad observantiam Regulae sunt accommodata, ita ut nequeant praecipere, neque, Subditi tenentur Eis obedire in iis, quae in Regulis neque formaliter, neque virtualiter continentur, neque in iis, quae licet sint praescripta in Regula, tempore tamen professionis erant legitime praescripta, et abrogata ; nisi Pontifex de plenitudine suae potestatis id Eis concesserit ; et eo magis Subditi non tenentur obedire, si Praelatus sine causa dispenset in Regula, quia talis dispensatio esset dissipatio.

Q. An Papa sit infallibilis.

R. Pontifex ut privatus doctor, neque pronuncians ex Cathedra, est errori obnoxius ; consideratus autem ut Pontifex ex Cathedra loquens est fallibilis in quaestionibus particularibus facti, non habentibus connexionem ullam cum quaestionibus juris circa fidem, aut mores ; est tamen infallibilis etiam sine Concilio aliquid definiens, aut declarans in materia juris circa fidem, aut mores, item in illis quaestionibus facti, quae sunt cum quaestionibus juris ita conjunctae, ut a negata infallibilitate circa materiam facti valeat consequentia ad negandam infallibilitatem in quaestionibus juris.

Nota Papa dicitur loqui ex Cathedra, quando post maturam deliberationem, et debitum examen circa rem spectantem ad fidem, vel ad mores edit decretum pro tota Ecclesia, quod ab omnibus Fidelibus vult indubitanter admitti, et observari. Papa non est institutor veritatum fidei, sed solum declarator, ideoque non potest alia tam-



quam de fide proponere, nisi quae per revelationem divinam innotescunt.

Q. An detur appellatio a Pontifice ad Concilium generale, et viceversa.

R. Negative, quoad appellationem a Pontifice ad Concilium generale, quia summus Pontifex nullum agnoscit Superiorem; secus, quod appellationem a Concilio generali ad Pontificem, quando tamen Pontifex non interfuit ipsi Concilio per se, et immediate, alioquin ne daretur quidem appellatio, quia ab eodem ad eundem nequit appellari.

Q. An Concilia nationalia, aut provincialia obligent totam Ecclesiam.

R. Negative, quia non faciunt jus commune; nisi summus Pontifex ea generaliter adprobet, et sufficienter indicet, velle ipsa ad totam Ecclesiam extendi.

Q. Cuinam debeatur major fides, Bullis, an Brevibus Pontificiis.

R. Quamvis major fides adhiberi soleat Bullis, quam Brevibus, ex quo Bullae sint sollemniori ritu conscriptae; Brevia tamen Apostolica rite confecta tantam vim habent in illis materiis, in quibus conficiuntur, quantam habent Bullae in caeteris materiis: ac proinde Brevia rite confecta parificantur, et in effectum conveniunt cum Bullis, ideoque falsificans, vel corrumpens Brevia tenetur iisdem poenis latis contra falsificantes Bullas Pontificias.

Nota 1. Bullae, quo nomine apud scriptores inferioris aevi nuncupabantur ornamenta quaedam orbicularia, dicuntur illae litterae pontificiae, quae conscriptae in membrana magis nigra, et rudi, atque antiquo caractere Gothico licet latino, nulla tamen linea, nec puncto adhibito, nec servata orthographia, expediuntur sub plumbo, sive sigillo plumbeo pendente ex chordulis sericis in materia gratiae, vel de canaba in materia contentiosa, quae Bullae coeperunt eo caractere in membranis rudibus scribi ab eo tempore, quo Sedes Apostolica residebat in Avenione.

2. Brevia sic dicta vel quia in brevibus materiis, seu breve negotium concernentibus, in arduis enim negotiis communius Bullae expediuntur; vel quia res in ipsis contentae conscribuntur summatim, et in brevioribus verbis, quam in Bullis, dicuntur illae litterae Pontificiae, quae in membranis subtilibus, et candidis, caractere latino nitido, eleganti, ac

intelligibili sunt descriptae, et non sigillo plumbeo, sed cera rubea chordulis lineis inclusa subscriptae sunt solum a Secretario Brevium, qui solet esse aliquis magnus Praelatus, aut Cardinalis maximae doctrinae, apprime versatus in sacris Canonibus, et stylis variis, suntque signatae annulo Piscatoris sic dicto ab insculpta imagine S. Petri eo modo, quo a navicula piscabatur in mare, quo simili annulo simpliciter usus fuisse S. Petrus creditur.

3. Sive annulus Piscatoris, sive sigillum plumbeum statim franguntur post mortem Papae.

Q. An Declarationes Cardinalium, Regulae Cancellariae, et Decisiones Rotae habeant vim legis.

R. 1. Declarationes ipsae, modo afferantur in forma authentica, pro casibus particularibus, pro quibus fiunt, habent vim legis; pro casibus autem similibus habent vim legis, si sint editae, Papa specialiter consulto, et mandante, ab Eoque adprobatae, Ejusque jussa sollemniter promulgatae, et a Praefecto, et Secretario Congregationis solito sigillo munitae; secus sunt doctrinales utpote factae a doctissimis, et gravissimis Patribus, sed non habent vim legis, quamvis plurimae sint auctoritatis, et ponderis, ita ut ab omnibus amplectendae sint reverenter, quousque non subsit probabilis ratio dubitandi; in qua tamen etiam probabili ratione dubitandi de veritate alicujus declarationis ne idcirco quidem esset rejicienda, quod vix abesset ab irreverentia, et temeritate; sed recurrendum esset ad SS. Congregationum regesta pro veritate assequenda, prout ipsaemet Congregationes solent demandare.

Nota. Quia Pontifices S. Concilii Congregationi omnem suam auctoritatem communicarunt, neque Ejus decisiones unquam publicantur, teste Fagnano, nisi Pontifice probante, quamvis id non semper in Decreto exprimat; hinc res decisa per Decreta ipsius Congregationis habet vim legis in utroque foro, si decreta sint generalia, ita ut non amplius sit revocanda Ejus opinio: ac proinde alia Tribunalia, et signanter S. Rota, semper Ejus Declarationes, et Responsa venerantur, et sequuntur.

R. II. Regulae Cancellariae valent tantum pro directione illius Curiae Romanae, nec alibi obligant.

R. III. Decisiones Rotaes sunt minoris auctoritatis, quam non adprobatae Declarationes Cardinalium, nec pos-

sunt semper esse regula pro faciendis alibi similibus Decisionibus, cum reipsa quandoque prodeant contrariae invicem.

Nota. Lex Canonica complectitur quinque volumina, quorum 1 dicitur *Decretum* a Gratiano compilatum ex variis Conciliis, et Patrum testimoniis, quod dividitur in III. distinctiones; 33 causas, et post ultimam sunt septem distinctiones de Poenitentia, et aliae tres causae, et tandem quinque distinctiones de Consecratione. 2. dicitur *Decretales* quinque libris dispositum, et constans diversis responsis, statutis, et praeceptis Pontificum, et Conciliorum. 3. dicitur *Liber Sextus Decretalium* in aliis quinque libris dispositum, easdemque continens materias. 4. dicitur *Clementinae* continens varias Pontificum decisiones collectas a Clemente V; et Extravagantes Joannis XXII, aliasque Extravagantes communes. 5. dicitur *Novum Bullarium* continens Motus Proprios, et Bullas diversorum Pontificum.

Q. Quinam in Societate Civili possint condere leges.

R. In Monarchia jus illud ferendi leges civiles, quae obligant etiam in conscientia, competit Regi, aut Imperatori legitime electo, quoad regna, et provincias sibi subditas; in Aristocratia competit Optimatibus, seu Senatoribus, qui in communi consulunt pro territorio sibi subdito; in Democratia leges feruntur populi suffragiis. Idem dic de aliis Supremis Principibus, Superiorem non agnoscentibus, quoad terras sibi subditas. Papa non potest leges civiles condere, quae alienos populos suae temporali ditioni non subiectos obligent.

Nota. Esse in Societate Civili potestatem legum condendarum patet tum ex Proverb. cap. 8. *per me Reges regnant, et legum Conditores justa decernunt*; tum ex verbis Christi: *reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari, et, quae sunt Dei, Deo*; et tum ex verbis Apli. ad Rom. *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt; ideoque necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam.*

Q. An Tyrannus possit ferre leges.

Nota. Rex dupliciter dici potest Tyrannus vel gubernatione, imponens onera incomportabilia; vel usurpatione regni sibi non competentis, in quo sensu considerari potest in triplici statu, vel in exordio, quando vi, et armis vult regnum sibi non debitum adscribere, Republica adhuc re-

tum a nonnullis, ipsam non esse vere, et proprie legem, sed metaphorice tantum, cum non sit promulgata, et promulgatio sit de essentia legis.

Q. In quo lex aeterna differat a divina providentia.

R. Realiter non differunt inter se, cum Deus sit ens simplicissimum, sed virtualiter *ratione ratiocinata*, ut ajunt Theologi, seu ex variis earum effectibus differunt in multis 1. quia lex aeterna respicit bonum commune, ut diximus in quaest. praeced.; providentia respicit bonum singulare cujusque creaturae. 2. Quia lex aeterna ex se vim habet obligandi, non vero providentia. 3. Providentia praesupponit legem aeternam, ex cujus dictamine Deus res omnes singulares regit, et moderatur.

Nota 1. Omnes leges ab aeterna tamquam a causa derivant, *non est enim potestas, nisi a Deo* ex Ap. ad Rom. cap. 13, et eidem tamquam primae regulae debent conformari omnes tum naturales, tum positivae leges.

2. Omnia, quae sunt in mundo, sive necessaria, sive contingentia, sive libera subjacent aeternae legi, quia omnia subjiciuntur gubernationi divinae, etiam irrationabilia, *legem enim ponebat aquis, ne transirent fines suos* Proverb. cap. 8. imo etiam actiones malae, quatenus a Deo permittuntur, ut in poenis, quibus postea puniuntur, eluceat justum Dei iudicium, subjacent legi aeternae.

3. Lex aeterna considerata active a parte Dei est aeterna; considerata passive a parte creaturarum est temporalis, non secus ac Deus ab aeterno est dominus rerum in tempore creaturarum.

### Q U A E S T I O   I I I

#### *De Lege Naturali.*

Q. Quid sit lex naturalis, et quotuplex.

R. I. Est *quaedam rationis ordinatio ad bonum commune menti nostrae a Deo insita, non solum ostensiva boni, et mali, sed etiam praeceptiva*; quae lex promulgatur, et intimatur hominibus in instanti usus rationis per lumen divinum super nos signatum.

R. II. Alia est per se nota, et indemonstrabilis, qualis est *bonum faciendum, malum fugiendum, Deus est colendus* etc., et alia non ita per se nota, et clara, quatenus per

discursum deducitur ex primis naturae principiis, ideoque admittit aliquam obscuritatem.

Q. Quonam pertineant ad legem naturalem.

Nota. Praecepta duplicis sunt generis ; alia dicuntur *primaria*, qualia sunt : *quod tibi non vis, alteri ne feceris*, et similia , ad quae reducuntur praecepta Decalogi primae tabulae ; et alia *secundaria*, quae sunt conclusiones ex iisdem collectae, quarum nonnullae immediate deducuntur ex principis generalibus, sicuti quando ex principio isto : *quod tibi non vis* etc. proxime eruitur hoc Decalogi praeceptum : *non furaberis* ; et nonnullae mediate solum, et remote, sicuti ex principio illo : *non furaberis* eruitur hoc aliud : *usuram non exercebis*.

R. I. Ad legem naturae pertinent non solum primaria principia, quae non tam dicenda sunt praecepta, quam praeceptorum omnium principia ; sed etiam conclusiones omnes secundariae, quae ex principiis ipsis immediate, et proxime deducuntur.

R. II. Ad legem naturae quoque pertinent actus virtutum generice sumptarum, seu quatenus omnes tendant ad perfectionem naturae rationalis ; secus, si considerentur in specie, quatenus quilibet homo exequi debeat officia omnium virtutum, cum plura virtutum officia, ex: gr: coelibatus, sint ex solo consilio. Idem dic de vitiis.

Q. An lex naturalis possit pati mutationem, dispensationem, aut interpretationem.

Nota 1. Jus uaturale aliud est *praeceptivum*, quod aliquid praecipit, aut prohibet, et aliud *permisivum*, quod aliquid concedit, vel adprobat, non tamen praecipit, puta jus adprobans, filium patri succedere.

2. Mutatio, item dispensatio legis, fieri potest vel *proprie*, quatenus lex ipsa mutatur, aut quia cessat per se, ut quando totaliter cessat ejus causa finalis, aut quando evadit noxia, inutilis, aut injusta ; aut quia cessat per accidens, ut quando a Superiore abrogatur ; vel *improprie*, quatenus materia, circa quam lex naturae versatur, propter aliquas circumstantias variatur, quae mutatio potius dici deberet subtractio, quatenus aliqua materia subtrahitur a communi lege vel propter circumstantias, ut quando subjicitur alteri praecepto fortiori, vel ex Dei voluntate, ut quando Deus permisit Israelitis rapere pretiosa suppellectilia Aegyptiorum.

R. Si sermo sit de mutatione , aut dispensatione , aut interpretatione proprie dicta, nulla lex naturalis neque praeceptiva, neque permissiva potest proprie mutari, aut dispensari , aut interpretari ; si autem sit sermo de mutatione etc. improprie dicta, lex naturalis permissiva ob aliquam circumstantiam potest improprie , seu materialiter mutari , aut dispensari , aut interpretari in omnibus ; lex autem naturalis praeceptiva item potest improprie mutari , aut dispensari, aut interpretari , non tamen in omnibus , sed in aliquibus tantum praeceptis , quae ex aliqua circumstantia cohonestari possunt, quatenus, mutatis circumstantiis, subjiciuntur alteri praecepto fortiori ; ideoque furtum de jure naturae vetitum in extrema necessitate permittitur ; homicidium permittitur, servato moderamine etc. Quod tamen non verificatur in omnibus, quia actus intrinsece mali, qui nulla circumstantia cohonestari possunt, nec malitia denudari , ut sunt blasphemia , perjurium , odium Dei etc. , ne improprie quidem possunt mutari , dispensari , aut interpretari etiam a Papa.

Q. An juris naturalis detur ignorantia invincibilis.

R. Negative, ne pro parvo quidem tempore , si sit sermo de praeceptis naturalibus vel universalissimis , vel de iis, quae ab ipsis proxime , et per facilem discursum deducuntur , si considerentur quoad substantiam, et in se ; quia hujusmodi praecepta tam viribus naturae , quam viribus gratiae, quae illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, cognoscuntur, eo magis, quia sunt adeo conformia, et adaequata inclinationi rationis , ut tergiversari non possint, ideoque esset culpabilis, si qua detur de ipsis ignorantia. Secus si sit sermo de praeceptis, quae ab iisdem nonnisi remote, seu per longum , et difficilem discursum deducuntur ; quia non omnes, praesertim rudes , sunt capaces hujusmodi discursus , ideoque de ipsis dari potest ignorantia inculpabilis etiam ad longum tempus. Item dari potest ignorantia inculpabilis etiam de praeceptis , quae per facilem discursum, et proxime deducuntur a praeceptis naturalibus universalissimis, quoties considerentur *non in se*, sed vestita aliquibus circumstantiis ; ideoque ignorare quis posset, an liceat furari ad dandam eleemosynam, mentiri ad utilitatem proximi etc.

Q. An Deus possit dispensare in jure naturae.

R. Affirmative in iis solum praeceptis naturalibus ,

quae licita videntur, etiam posita dispensatione, ideoque in lege veteri dispensavit in pluralitate uxorum; secus si illicita tunc videantur, ut esset odium Dei, mendacium proprie dictum, et similia, necnon primaria principia.

Nota Papa non potest dispensare in omnibus praeceptis naturalibus, sed in iis solum, quae ortum habent a voluntate humana, ex. gr. in voto, juramento etc., de quo infra in quaest. x Dub. 4.

#### Q U A E S T I O IV.

##### *De Legislatore Humano.*

Nota 1. Qui habent ordinariam potestatem ferendi leges, possunt eam delegare, modo delegatus sit capax jurisdictionis, ideoque ne summus quidem Pontifex de plenitudine potestatis suae potest foeminae, aut infideli non baptizato delegare potestatem ferendi leges ecclesiasticas, tum quia mulieres debent tacere in Ecclesiis, ideoque ne Binae quidem Virgini potestas ipsa fuit delegata; tum quia existens omnino extra Ecclesiam est incapax jurisdictionis ecclesiasticae: imo Pontifex nulli potest delegare facultatem ferendi leges pro tota Ecclesia independentem a sua speciali adprobatione, quia potestas obligandi totam Ecclesiam, cum debeat esse infallibilis, utpote obligans in rebus ad mores pertinentibus, non potest competere, nisi soli Pontifici.

2. Delegatus eo modo, et sub iis conditionibus potest ferre leges, quomodo sibi fuerit concessum, et non aliter.

3. Utraque potestas legislativa tum Ecclesiastica, tum Civilis immediate est a Deo, sed Ecclesiastica per actionem Dei directe ordinatam ad communicandam talem potestatem, supposita natura, et electione legitima Ejus, cui conferenda est; Civilis vero communicatur a Deo per *quamdam resultantiam*, supposito, quod homines produxerit civiles, et politicae conversationis capaces, ut possint in pace, et justitia conservari.

Q. Quinam in Ecclesia possint jure ordinario condere leges.

R. 1. Papa ex se solo, et absque consensu Cardinalium, aut Concilii; item Concilium generale legitime congregatum, et accedente expressa confirmatione Pontificis, in materia ta-

men spirituali, et concernente animarum salutem, possunt ferre leges perpetuas pro tota Ecclesia; Concilium nationale pro tota Natione; provinciale pro tota provincia; Legati, et Nuntii Apostolici pro sua provincia; Cardinales in Ecclesiis sui Tituli pro suo territorio; Collegium tamen Cardinalium, sede Apostolica vacante, nequit condere leges, sed sola praecepta, quae necessaria duxerit ad occurrendum periculis, vel ad Ecclesiae defensionem; Archiepiscopus, nisi ex consuetudine, aut de concessione Pontificis, aut cum Concilio provinciali, aut de consensu Episcoporum provincialium nequit in dioecesibus suffraganeorum leges condere ne tempore quidem S. Visitationis, quo solo tamen tempore potest in Dioecesibus ipsis praecepta imponere, sed non perpetuo duratura, quae idcirco vim legis non habent.

2. Episcopus pro sua Dioecesi, non tamen solus, potest leges condere ex potestate sibi tradita sive a Christo immediate, ut aliqui volunt, sive immediate a Pontifice, ut volunt alii, modo non sint juri communi contrariae, et ita, ut nullimode possit ferre leges, et statuta in causis gravioribus, quia causae graviores sunt Pontifici reservatae ex Cap. *Majores de baptism:*, item nequit sine consensu Capituli condere leges in causis ad Capitulum ipsum pertinentibus, vel in Ejus damnum cedentibus: item, quamvis non teneatur Capituli consilium sequi (ideoque contraria invexit consuetudo, qua non amplius petatur consilium ipsum, nisi ad sustinendam Synodi dioecesanae validitatem) sine Capituli consilio, vel nisi in Synodo Dioecesana nequit leges condere in causis Dioecesim respicientibus, ita ut, si Episcopus extra Synodum, et inconsulto Capitulo, Constitutiones suas promulgaverit, ipsae profecto utpote non exactae ad normam juris careant firmitate ex Bened. XIV de Syn. Dioeces. lib. 8. cap. 4. per totum; neque censurae, neque leges ipsae a solo Episcopo latae sine Capituli consilio extra Synodum durant post mortem, aut cessationem ipsius Episcopi, nisi censurae sint prius contractae. *Ibid.* lib. 13 cap. 5. Idem dic de Abbate exempto habente jurisdictionem Episcopalem, vel quasi Episcopalem in suis quasi Dioecesibus.

3. Vicarii Capitularis jurisdictio limitari non potest a Capitulo in Ejus deputatione ex Bened. XIV *ibid.* lib. IV. cap. 8., neque potest a Capitulo ad libitum removeri. Ejus tamen electio esset invalida, si fieret votis publicis, et aper-



tis ex S. Congreg. in *Alexanen. Vicarii Capitularis* 17 decembris 1712. Hinc Vicarius Capitularis vi suae electionis potest etiam ea omnia exercere, quae respectu Vicarii Generalis requirerent speciale Episcopi mandatum ex Bened. XIV ibid. lib. 2. cap. 9. Quapropter ad instar Episcopi cum Capituli consilio potest leges, et statuta facere, quae totam Dioecesim obligant etiam tempore Episcoporum successorum, donec revocentur. Item potest ex justa causa leges antiquas Episcopi revocare, modo non innovet quidquam in praejudicium Ecclesiae, aut Episcopalis dignitatis. Item potest exercere omnem jurisdictionem Episcopo competentem de jure communi ordinario, non autem quae Episcopo competit de jure speciali, seu delegato, quia Capitulum succedit in solam integram Episcopi jurisdictionem ordinariam, non tamen extraordinariam. Neque Ejus jurisdictio cessat unquam, nisi post possessionem realem captam a novo Episcopo, nisi mittatur Vicarius Apostolicus a Papa, vel a S. Congregatione; nisi removeatur ab ipsa S. Congregatione; et nisi vocetur ad Urbem pro justificandis rebus, de quibus fuit inculpatus. Finito demum vicariatus sui officio, tenetur stare syndicatui, et reddere rationem Episcopo successori, etiamsi ipsam reddiderit Capitulo, ab Eoque obtinuerit liberationem (1).

4. Vicarius Generalis in jurisdictione idem facit cum Episcopo tribunal, ita ut ab uno ad alterum non detur appellatio, Bened. XIV ibid. lib. 2 cap. 8. In Ejus tamen constitutione conceduntur solum, quae in generali mandato continentur, etiamsi adsit clausula: *dantes, et concedentes Ei*

---

(1) Jure Neap. ex Decr. 19 septembris 1767; 19 febr. 1774, et 4 febr. 1795 Vicarius Capitularis nequit innovationem ullam facere quoad regimen Ecclesiae, aut Seminarii, aut quoad disciplinam Cleri. Item ex Decr. 23 maji 1761; 27 junii, et 19 novembris 1767, et 21 maji 1774 nequit Dioecesim visitare, neque dimissorias concedere pro ordinatione, neque parochias vacantes providere, sed potest providere participationes vacantes ad normam Regiarum Instructionum 18 novembris 1822, et Regii Rescripti 28 septembris 1831. Item ex Decisione Supremae Cohortis Iustitiae 13 aug. 1846 Vicarius Capitularis, Sedē vacante, non repraesentat Administrationem Dioecesanam, ideoque nec Mensam Episcopalem, quae tunc administrari debet ab ipsa Administratione sub Vicario ipso praeside, ideoque quilibet actus judiciarius tunc factus ab eodem Vicario relative ad Mensam Episcopalem est nullus.

*plenam, et liberam potestatem* ; ideoque sine Episcopi speciali mandato nequit condere leges, et statuta, neque potest arbitrio suo Constitutiones Synodales mutare, et generaliter non potest ea omnia, quae exiguat speciale mandatum. Finito autem sui vicariatus officio non tenetur stare syndicatui ex S. Congreg. Episcop. in *Tarentina* 20 aug. 1601, quia, si ipse erraverit, Episcopus statim providebit, prout fuerit justum.

5. Generales, et Provinciales Religionum a Pontifice adprobatarum possunt leges condere, in Capitulo tamen Generali, aut provinciali, concurrente majori suffragiorum parte, secus extra Capitulum ipsum, et secus quoad alios Praelatos locales, qui solum possunt praecipere, quae ad observantiam Regulae sunt accommodata, ita ut nequeant praecipere, neque, Subditi tenentur Eis obedire in iis, quae in Regulis neque formaliter, neque virtualiter continentur, neque in iis, quae licet sint praescripta in Regula, tempore tamen professionis erant legitime praescripta, et abrogata; nisi Pontifex de plenitudine suae potestatis id Eis concesserit; et eo magis Subditi non tenentur obedire, si Praelatus sine causa dispenset in Regula, quia talis dispensatio esset dissipatio.

Q. An Papa sit infallibilis.

R. Pontifex ut privatus doctor, neque pronuncians ex Cathedra, est errori obnoxius; consideratus autem ut Pontifex ex Cathedra loquens est fallibilis in quaestionibus particularibus facti, non habentibus connexionem ullam cum quaestionibus juris circa fidem, aut mores; est tamen infallibilis etiam sine Concilio aliquid definiens, aut declarans in materia juris circa fidem, aut mores, item in illis quaestionibus facti, quae sunt cum quaestionibus juris ita conjunctae, ut a negata infallibilitate circa materiam facti valeat consequentia ad negandam infallibilitatem in quaestionibus juris.

Nota Papa dicitur loqui ex Cathedra, quando post maturam deliberationem, et debitum examen circa rem spectantem ad fidem, vel ad mores edit decretum pro tota Ecclesia, quod ab omnibus Fidelibus vult indubitanter admitti, et observari. Papa non est institutor veritatum fidei, sed solum declarator, ideoque non potest alia tam-

quam de fide proponere, nisi quae per revelationem divi-  
nam innotescunt.

Q. An detur appellatio a Pontifice ad Concilium ge-  
nerale, et viceversa.

R. Negative, quoad appellationem a Pontifice ad Con-  
cilium generale, quia summus Pontifex nullum agnoscit Su-  
periores; secus, quod appellationem a Concilio generali ad  
Pontificem, quando tamen Pontifex non interfuit ipsi Con-  
cilio per se, et immediate, alioquin ne daretur quidem ap-  
pellatio, quia ab eodem ad eundem nequit appellari.

Q. An Concilia nationalia, aut provincialia obligent  
totam Ecclesiam.

R. Negative, quia non faciunt jus commune; nisi sum-  
mus Pontifex ea generaliter adprobet, et sufficienter indi-  
cet, velle ipsa ad totam Ecclesiam extendi.

Q. Cuinam debeatur major fides, Bullis, an Brevibus  
Pontificiis.

R. Quamvis major fides adhiberi soleat Bullis, quam  
Brevibus, ex quo Bullae sint sollemniori ritu conscriptae;  
Brevia tamen Apostolica rite confecta tantam vim habent  
in illis materiis, in quibus conficiuntur, quantam habent  
Bullae in caeteris materiis: ac proinde Brevia rite confecta  
parificantur, et in effectum conveniunt cum Bullis, ideoque  
falsificans, vel corrumpens Brevia tenetur iisdem poenis la-  
tis contra falsificantes Bullas Pontificias.

Nota 1. Bullae, quo nomine apud scriptores inferioris  
aevi nuncupabantur ornamenta quaedam orbicularia, di-  
cuntur illae litterae pontificiae, quae conscriptae in mem-  
brana magis nigra, et rudi, atque antiquo caractere Gothico  
licet latino, nulla tamen linea, nec puncto adhibito, nec ser-  
vata orthographia, expediuntur sub plumbo, sive sigillo plum-  
beo pendente ex chordulis sericis in materia gratiae, vel de  
canaba in materia contentiosa, quae Bullae coeperunt eo cha-  
ractere in membranis rudibus scribi ab eo tempore, quo Se-  
des Apostolica residebat in Avenione.

2. Brevia sic dicta vel quia in brevibus materiis, seu  
breve negotium concernentibus, in arduis enim negotiis com-  
munius Bullae expediuntur; vel quia res in ipsis contentae  
conscribuntur summatim, et in brevioribus verbis, quam in  
Bullis, dicuntur illae litterae Pontificiae, quae in membranis  
subtilibus, et candidis, caractere latino nitido, eleganti, ac

intelligibili sunt descriptae, et non sigillo plumbeo, sed cera rubea chordulis lineis inclusa subscriptae sunt solum a Secretario Brevium, qui solet esse aliquis magnus Praelatus, aut Cardinalis maximae doctrinae, apprime versatus in sacris Canonibus, et stylis variis, suntque signatae annulo Piscatoris sic dicto ab insculpta imagine S. Petri eo modo, quo a navicula piscabatur in mare, quo simili annulo simpliciter usus fuisse S. Petrus creditur.

3. Sive annulus Piscatoris, sive sigillum plumbeum statim franguntur post mortem Papae.

Q. An Declarationes Cardinalium, Regulae Cancellariae, et Decisiones Rotae habeant vim legis.

R. 1. Declarationes ipsae, modo afferantur in forma authentica, pro casibus particularibus, pro quibus fiunt, habent vim legis; pro casibus autem similibus habent vim legis, si sint editae, Papa specialiter consulto, et mandante, ab Eoque adprobatae, Ejusque jussu sollemniter promulgatae, et a Praefecto, et Secretario Congregationis solito sigillo munitae; secus sunt doctrinales utpote factae a doctissimis, et gravissimis Patribus, sed non habent vim legis, quamvis plurimae sint auctoritatis, et ponderis, ita ut ab omnibus amplectendae sint reverenter, quousque non subsit probabilis ratio dubitandi; in qua tamen etiam probabili ratione dubitandi de veritate alicujus declarationis ne idcirco quidem esset rejicienda, quod vix abesset ab irreverentia, et temeritate; sed recurrendum esset ad SS. Congregationum regesta pro veritate assequenda, prout ipsaemet Congregationes solent demandare.

Nota. Quia Pontifices S. Concilii Congregationi omnem suam auctoritatem communicarunt, neque Ejus decisiones unquam publicantur, teste Fagnano, nisi Pontifice probante, quamvis id non semper in Decreto exprimitur; hinc res decisa per Decreta ipsius Congregationis habet vim legis in utroque foro, si decreta sint generalia, ita ut non amplius sit revocanda Ejus opinio: ac proinde alia Tribunalia, et signanter S. Rota, semper Ejus Declarationes, et Responsa venerantur, et sequuntur.

R. II. Regulae Cancellariae valent tantum pro directione illius Curiae Romanae, nec alibi obligant.

R. III. Decisiones Rotaes sunt minoris auctoritatis, quam non adprobatae Declarationes Cardinalium, nec pos-

sunt semper esse regula pro faciendis alibi similibus Decisionibus, cum reipsa quandoque prodeant contrariae invicem.

Nota. Lex Canonica complectitur quinque volumina, quorum 1 dicitur *Decretum* a Gratiano compilatum ex variis Conciliis, et Patrum testimoniis, quod dividitur in III. distinctiones; 33 causas, et post ultimam sunt septem distinctiones de Poenitentia, et aliae tres causae, et tandem quinque distinctiones de Consecratione. 2. dicitur *Decretales* quinque libris dispositum, et constans diversis responsis, statutis, et praeceptis Pontificum, et Conciliorum. 3. dicitur *Liber Sextus Decretalium* in aliis quinque libris dispositum, eademque continens materias. 4. dicitur *Clementinae* continens varias Pontificum decisiones collectas a Clemente V; et Extravagantes Joannis XXII, aliasque Extravagantes communes. 5. dicitur *Novum Bullarium* continens Motus Proprios, et Bullas diversorum Pontificum.

Q. Quinam in Societate Civili possint condere leges.

R. In Monarchia jus illud ferendi leges civiles, quae obligant etiam in conscientia, competit Regi, aut Imperatori legitime electo, quoad regna, et provincias sibi subditas; in Aristocratia competit Optimatibus, seu Senatoribus, qui in communi consulunt pro territorio sibi subdito; in Democratia leges feruntur populi suffragiis. Idem dic de aliis Supremis Principibus, Superiorem non agnoscentibus, quoad terras sibi subditas. Papa non potest leges civiles condere, quae alienos populos suae temporali ditioni non subiectos obligent.

Nota. Esse in Societate Civili potestatem legum condendarum patet tum ex Proverb. cap. 8. *per me Reges regnant, et legum Conditores justa decernunt*; tum ex verbis Christi: *reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari, et, quae sunt Dei, Deo*; et tum ex verbis Apli. ad Rom. *qui resistit potestati, Dei ordinationi resistit; qui autem resistunt, ipsi sibi damnationem acquirunt; ideoque necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam*.

Q. An Tyrannus possit ferre leges.

Nota. Rex dupliciter dici potest Tyrannus vel gubernatione, imponens onera incomportabilia; vel usurpatione regni sibi non competentis, in quo sensu considerari potest in triplici statu, vel in exordio, quando vi, et armis vult regnum sibi non debitum adscribere, Republica adhuc re-

sistente, in quo statu certum est, Tyrannum ipsum non posse ferre leges ; vel in pacifica possessione regni , quando Respublica non sponte, sed ex imbecillitate bellum deponit , cum non possit ipsum expellere, sicuti vellet ; de quo solo statu dubitatur, an possit leges ferre ; vel quando, multo tempore peracto, Respublica videns, sibi bene esse, consentit in dominium Tyranni, eligens sibi illum in Regem, in quo statu certum est, Tyrannum ipsum posse leges ferre.

R. Peccat Tyrannus in secundo statu consideratus leges ferendo, quia utitur facultate sibi data a Republica involuntarie, et coacte ad redimendam vexationem ; item peccat non ferendo leges, quia sic destrueret Rempublicam, ideoque, ne peccet, tenetur dimittere regnum tyrannice possessum ; neque excusatur ex eo , quod Respublica ipsa ab Eo petat leges congruentes ad sui conservationem, et tranquillitatem , sicuti ne excusatur quidem usurarius ex eo, quod indigens ipse a se petat pecuniam usurariam ad evitandum suum damnum.

Q. An Regina possit condere leges.

R. Affirmative, si sit regni domina, etiamsi matrimonium contrahat, quando jus illud Fi competat jure haereditario , nisi vices suas Marito committat ; quia regnum alienari non potest, neque dari in dotem, ita ut , si Regina ipsa moriatur sine filiis, regnum non spectaret ad maritum.

Q. An peccet condens legem injustam, et iniquam.

Nota. Leges possunt esse injustae vel a *fine*, si non respiciant bonum publicum , sed particulare ; vel a *causa efficiente* , si ferantur ab Eo , qui potestatem non habet ; vel a *forma*, si inaequaliter onera imponantur, ut si per ipsas pauperes opprimantur.

R. Peccant mortaliter tum facientes hujusmodi leges , tum consentientes , et , si sint contra libertatem Ecclesiasticam, sunt etiam excommunicati ; tum omnes voluntarie observantes hujusmodi leges ; item tenentur restituere omne damnum , quod alteri provenit ex talibus legibus , vel omnia acquisita ex earum causa.

Nota 1. Homines in statu naturali sunt inter se aequales, ita ut nemo alterum Superiorem agnoscat praeter Deum ; quia nemini dedit natura supra alium potestatem : in statu autem civili lex est absolute necessaria ; ideoque opus est le-

gislatore, quia *ubi non est Gubernator, corruebat populus*. Proverb. cap. XI.

2. Jus Civile dividitur in leges imperatorias, quod dicitur *jus commune*, vel *caesareum*, et in leges regias, seu particulares regnorum. *Jus commune* continens omnes Imperatorum leges dividitur in tres partes; 1.<sup>a</sup> dicitur *Digestum* a Justiniano congestum, quod dividitur in *Digestum vetus*, *Digestum novum*, et *Digestum infortiatum*, continens leges antiquorum Imperatorum, et Decisiones Iuris peritorum. 2.<sup>a</sup> dicitur *Codex* ab ipso Justiniano Imperatore congesta, quae continet leges, et constitutiones Imperatorum Christianorum, et dividitur in duo corpora, quorum 1. dicitur *Codex* continens novem libros; alterum dicitur *Volumen* continens tres alios libros Codicis usque ad duodecimum, et *Authenticas*, seu authenticas leges, et *Novellas*. 3.<sup>a</sup> dicitur *Instituta*, seu institutiones ipsius Iustiniani, Ipsius jussu composita pro Tyrionibus in jure instituendis, et est compendium juris civilis caesarei.

Q. Quinam sint effectus legis humanae.

R. Duo, 1. facit homines bonos non absolute, et ex omni parte, quod est proprium legis aeternae, vel naturalis, vel evangelicae, sed solum in eo genere, in quo praecipit. 2. obligat subditos, et si aliquando aliquid solummodo permittat, simul prohibet, ne utentes beneficio legis puniantur.

#### QUAESTIO V.

##### *De Legis Obligatione.*

Q. Quot conditiones requirantur ad essentiam legis.

R. Tres 1.<sup>o</sup> ut Legislator habeat publicam auctoritatem; 2.<sup>o</sup> ut lex sit perpetua; 3.<sup>o</sup> ut respiciat bonum commune sive totius, sive majoris partis Communitatis perfectae, ex quibus conditionibus lex differt a praecepto.

Q. Quaeenam conditiones requirantur, ut lex obliget.

R. Generaliter, ut sit justa, utilis, possibilis, et sufficienter promulgata; specialiter vero, ut sit conveniens loco, et tempori.

1. Requiritur, ut sit *justa* tum *ex causa efficiente*, seu a parte Legislatoris, qui habeat auctoritatem legitimam; tum a *parte rei*, quae non sit de rebus illicitis, aut praepjudiciali-

bus Religioni ; tum *ex forma*, quatenus secundum qualitatem proportionis imponat Subditis onera ad bonum commune ; tum *ex fine*, ut respiciat bonum publicum. In dubio de justitia legis lex ipsa obligat, quia praesumitur justa.

2. *Utilis*, seu ut finis legum sit bonum commune , ut diximus.

3. *Possibilis* , quia ad physice impossibile nemo unquam tenetur ; ad moraliter autem impossibile etiam nemo tenetur, nisi ob bonum publicum vel ob bonum proximi spirituale juxta leges Charitatis, de quibus suo loco.

Q. An lex invalida fiat valida, si Subditi eam acceptent.

R. Affirmative, si invaliditas erat ex eo, quod aliquid praecipitur contra jus Subditorum ; secus si invalida erat ex eo, quod Legislator excesserit suam potestatem, vel ex eo quod lex adversetur juri divino, aut bono publico.

Q. Quid sit promulgatio legis ; an sit necessaria, ut lex obliget.

R. I. Promulgatio legis est publica , et sollemnis legis denunciatio , seu publicatio communitati nomine Principis facta, ut lex in notitiam Subditorum perveniat.

R. II. Lex quaecumque humana, etiamsi aliunde innotescat, non obligat, quousque de facto non fuerit communiter, et sollemniter juxta usum loci, et gentis, et quidem ut certa (quia in dubio nullus praesumitur obligatus) publicata in locis, ita ut possit pervenire ad notitiam majoris partis communitatis, licet a singulis ignoretur, quia ex reg. juris leges humanae tunc constituuntur, quando promulgantur ; in quo differunt a lege divina, quae, ut obliget, sufficit, si divina voluntas obligans innotescat; ideoque miraculose cognoscens legem divinam tenetur ad ejus observantiam, secus agnoscens miraculose legem humanam, nisi simul miraculose agnoscat esse sufficienter promulgatam.

Quoad leges civiles, si ferantur pro una provincia, sufficit promulgatio in primaria urbe, aut loco ; si ferantur pro pluribus provinciis, communiter promulgari debent in primaria urbe singularum provinciarum, et, si sit lex caesarea, seu lata a Principibus subjectis Imperatori Romano, non obligat ante duos menses a promulgatione completos, quando in lege non determinatur tempus ad obligationem (1).

---

(1) Jure Neap. art. 1. leges obligant post diem a promulgatio-



Quoad leges vero Pontificias, nisi aliud exprimatur in edicto, hodie solent Romae tantum publicari per affixionem ad valvas Basilicae Principis Apostolorum, aliaque loca consueti, qua publicatione facta, Pontificiae Constitutiones ubique terrarum dicuntur adstringere Fideles non secus; ac si personaliter significatae fuissent; licet Papa dicatur habere pedes plumbeos, et non plumeos. Sed in hoc standum nunc est Concordatibus Regnorum quoad Regium Placitum. Episcopi curare debent, ut omnia Pontificia Statuta Romae promulgata observentur, quando Pontifex significat, se velle quod sua lex ubique obliget absque alia promulgatione: at non tenentur promulgare, nec curare, ut observentur, nisi aut Pontificium Mandatum ad Eos dirigatur, vel rationaliter judicent, promulgationem in suis dioecesibus esse necessariam, vel fere utilem.

Nota. Leges Pontificiae spirituales obligant solos Fideles, et Haereticos valide baptizatos, non tamen Infideles non baptizatos, nisi ipsos Infideles viventes in locis Pontifici temporaliter subjectis, quoad solas leges impediens, vel irritantes matrimonia, quia ibidem adstringuntur legibus contractuum; secus quoad Infideles alio degentes.

Q. Quid, et quotuplex sit legis obligatio.

R. Est quaedam necessitas a lege proveniens, qua Subditi adstringuntur ad aliquid faciendum, vel omittendum, et est triplex, *naturalis* nempe, quae obligat in conscientia tantum; *civilis*, quae obligat solum in foro externo; et *mixta*, quae obligat in utroque foro.

Q. An leges civiles justae obligent in conscientia.

R. Affirmative, si sint morales, aut mixtae, sed praeceptivae; secus si sint tantum poenales, quia tunc non obligant in conscientia, quamvis obligare possent etiam in conscientia ob sui ipsius charitatem, ne quis se exponat periculo subeundi poenam gravem.

Q. An dentur leges mere poenales.

R. Affirmative, ut patet ex variis Regularium Institutis.

---

ne, addito alio die pro distantia singulorum viginti milliariorum, nisi aliud exprimatur. Decreta obligant ab ipso die decretorum ex leg. 17 septembris 1806 art. 16; item Rescripta.

**Q.** An violans legem peccat non solum contra obedientiam, sed etiam contra virtutem, ex cujus motivo lex aliquid praecipit.

**R.** Peccat non solum contra obedientiam, sed etiam contra eam virtutem, ex cujus motivo intrinseco lex aliquid praecipit, aut prohibet; quia praeceptum specificatur a fine: ideoque non jejunans peccat contra praeceptum, et contra temperantiam, sed non peccat contra eam virtutem, ex cujus motivo extrinseco lex aliquid praecipit; nisi motivus extrinsecus sit specialiter intentus a Superiore; neque tunc sufficit, ut simpliciter manifestet motivum ipsum, sed opus est, ut manifestet, se velle imponere obligationem ipsius motivi, ex cujus manifestationis defectu non peccat contra Religionem non jejunans in Vigilia alicujus Sancti; quamvis sciat, jejunium ipsum institutum fuisse etiam in honorem ipsius Sancti. Secus si quis contra prohibitionem curiose aspiceret in plateam, si aspectus ipse sit vetitus praecise, ne laedatur castitas, quia tunc curiositas illa esset contra modestiam, vel obedientiam, et etiam contra castitatem.

**Q.** An lex injusta obliget.

**R.** Nullimode obligat, si sit injusta, vel quia evidenter excedit potestatem legislatoris, vel quia adversatur juri divino, aut bono publico, quia tunc non esset vera lex; obligaret tamen per accidens ratione scandali, aut damni communis vitandi, modo lex ipsa observari possit sine peccato. Quod si sit injusta, quatenus imponitur onus improporcionatum causae, non obligaret quoad solum excessum: obligaret tamen in utroque foro, si feratur ex malo fine Legislatoris, si res praecepta sit utilis Reipublicae. In dubio de justitia legis semper praesumenda est justa, nisi sit evidenter injusta, et ut talis habeatur ob omnibus, etiam a piis, et bonis.

**Q.** An obliget lex fundata in falsa praesumptione.

**R.** Lex fundata in falsa praesumptione facti, aut fraudis, quando veritas est in contrarium, obligat in solo foro externo; obligat vero in utroque foro lex fundata in falsa praesumptione periculi, nisi periculum cessaret quoad totam communitatem, vel quoad ejus majorem partem.

Nota Praesumptio est triplex; 1<sup>a</sup>. dicitur *juris* tantum, quando jus super dubio, aut verosimili praesumit aliquid,

sed admittitur probatio in contrarium, ex: gr: praesumitur eam cognovisse, si vir diu cohabitaverit mulieri. Altera dicitur *juris de jure*, quando jus non solum aliquid praesumit super aliquo, sed etiam statuit non posse contrarium probari; quia ipsum jus vult, et disponit ita esse, et intendit contra veritatem fingere, ex: gr: si quis cognoscat uxorem, quam fecte duxerat, jus praesumit, eam cognovisse affectu maritali, nec potest contrarium probari: admittitur tamen probatio in contrarium per solam confessionem alterius partis, si pars, pro qua stat praesumptio, fateatur veritatem. Tertia dicitur *hominis*, quae est triplex, 1<sup>a</sup>. dicitur *violenta*, ut si quis inveniatur solus cum sola in loco suspecto, quae praesumptio satis est ad probandum omnia, excepto solo crimine, potissimum gravi, quia ne ex praesumptione quidem violenta potest quis puniri de crimine, eo quod in crimine probationes debeant esse luce clariores Cap: *de probat*: 1. fin. s. q. 6, ideoque ex ipsa licitum est in animo judicare, proximum delictum illud commisisse: 2<sup>a</sup>. dicitur *probabilis*, quae oritur ex aliquibus suspicionibus, et probabilibus, ex qua praesumptione possumus sine peccato judicare malum, quod videmus; sed non possumus judicare aliud, quod non videmus, sine peccato veniali, vel etiam mortali, si perveniatur ad firmam assertionem cum pertinacia: ideoque, si Clericus osculetur mulierem, judicare possumus male fecisse, sed oscula ipsa interpretanda non sunt in malam partem. 3<sup>a</sup>. dicitur *temeraria*, quae surgit ex malis hominibus, vel a causis levibus, quia actus potest aequae referri ad bonum, vel ad malum.

Q. An lex non acceptata obliget.

R. Peccant non acceptantes legem justam sive ecclesiasticam, sive civilem ex prop: 28 ab Alex: VIII his verbis damnata: *populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam*; ideoque lex sufficienter promulgata etiam non acceptata obligat, et quidem graviter in re gravi, ita ut peccet populus eam non observans, et possit puniri, alioquin inutilis esset potestas legislativa: nisi lex fuerit abrogata per decennalem desuetudinem, quatenus de facto vel a tota, vel a majori parte communitatis non fuit observata per decennium; vel nisi lex sit adeo dura, et difficilis observationis, ut per epikejam

**Q.** An violans legem peccat non solum contra obedientiam, sed etiam contra virtutem, ex cujus motivo lex aliquid praecipit.

**R.** Peccat non solum contra obedientiam, sed etiam contra eam virtutem, ex cujus motivo intrinseco lex aliquid praecipit, aut prohibet; quia praeceptum specificatur a fine: ideoque non jejunans peccat contra praeceptum, et contra temperantiam, sed non peccat contra eam virtutem, ex cujus motivo extrinseco lex aliquid praecipit; nisi motivus extrinsecus sit specialiter intentus a Superiore; neque tunc sufficit, ut simpliciter manifestet motivum ipsum, sed opus est, ut manifestet, se velle imponere obligationem ipsius motivi, ex cujus manifestationis defectu non peccat contra Religionem non jejunans in Vigilia alicujus Sancti; quamvis sciat, jejunium ipsum institutum fuisse etiam in honorem ipsius Sancti. Secus si quis contra prohibitionem curiose aspiceret in plateam, si aspectus ipse sit vetitus praecise, ne laedatur castitas, quia tunc curiositas illa esset contra modestiam, vel obedientiam, et etiam contra castitatem.

**Q.** An lex injusta obliget.

**R.** Nullimode obligat, si sit injusta, vel quia evidenter excedit potestatem legislatoris, vel quia adversatur juri divino, aut bono publico, quia tunc non esset vera lex; obligaret tamen per accidens ratione scandali, aut damni communis vitandi, modo lex ipsa observari possit sine peccato. Quod si sit injusta, quatenus imponitur onus improporcionatum causae, non obligaret quoad solum excessum: obligaret tamen in utroque foro, si feratur ex malo fine Legislatoris, si res praecepta sit utilis Reipublicae. In dubio de justitia legis semper praesumenda est justa, nisi sit evidenter injusta, et ut talis habeatur ob omnibus, etiam a piis, et bonis.

**Q.** An obliget lex fundata in falsa praesumptione.

**R.** Lex fundata in falsa praesumptione facti, aut fraudis, quando veritas est in contrarium, obligat in solo foro externo; obligat vero in utroque foro lex fundata in falsa praesumptione periculi, nisi periculum cessaret quoad totam communitatem, vel quoad ejus majorem partem.

Nota Praesumptio est triplex; 1<sup>a</sup>. dicitur *juris tantum*, quando jus super dubio, aut verosimili praesumit aliquid,

sed admittitur probatio in contrarium, ex: gr: praesumitur eam cognovisse, si vir diu cohabitaverit mulieri. Altera dicitur *juris de jure*, quando jus non solum aliquid praesumit super aliquo, sed etiam statuit non posse contrarium probari; quia ipsum jus vult, et disponit ita esse, et intendit contra veritatem fingere, ex: gr: si quis cognoscat uxorem, quam fecte duxerat, jus praesumit, eam cognovisse affectu maritali, nec potest contrarium probari: admittitur tamen probatio in contrarium per solam confessionem alterius partis, si pars, pro qua stat praesumptio, fateatur veritatem. Tertia dicitur *hominis*, quae est triplex, 1<sup>a</sup>. dicitur *violenta*, ut si quis inveniatur solus cum sola in loco suspecto, quae praesumptio satis est ad probandum omnia, excepto solo crimine, potissimum gravi, quia ne ex praesumptione quidem violenta potest quis puniri de crimine, eo quod in crimine probationes debeant esse luce clariores Cap: *de probat: 1. fin. s. q. 6*, ideoque ex ipsa licitum est in animo judicare, proximum delictum illud commisisse: 2<sup>a</sup>. dicitur *probabilis*, quae oritur ex aliquibus suspicionibus, et probabilibus, ex qua praesumptione possumus sine peccato judicare malum, quod videmus; sed non possumus judicare aliud, quod non videmus, sine peccato veniali, vel etiam mortali, si perveniatur ad firmam assertionem cum pertinacia: ideoque, si Clericus osculetur mulierem, judicare possumus male fecisse, sed oscula ipsa interpretanda non sunt in malam partem. 3<sup>a</sup>. dicitur *temeraria*, quae surgit ex malis hominibus, vel a causis levibus, quia actus potest aequè referri ad bonum, vel ad malum.

Q. An lex non acceptata obliget.

R. Peccant non acceptantes legem justam sive ecclesiasticam, sive civilem ex prop: 28 ab Alex: VIII his verbis damnata: *populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non recipiat legem a Principe promulgatam*; ideoque lex sufficienter promulgata etiam non acceptata obligat, et quidem graviter in re gravi, ita ut peccet populus eam non observans, et possit puniri, alioquin inutilis esset potestas legislativa: nisi lex fuerit abrogata per decennalem desuetudinem, quatenus de facto vel a tota, vel a majori parte communitatis non fuit observata per decennium; vel nisi lex sit adeo dura, et difficilis observationis, ut per epikejam

judicetur, Legislatorem legem ipsam non emanasse, si circumstantias illas advertisset; vel nisi populus supplicaverit Principem, ut revocet legem, et Princeps non solum audierit populi supplicationem, sed etiam patiens taceat, nec instet pro observantia; cum possit commode, quia tunc censeretur legem abrogare, nisi aliud constet ex circumstantiis.

Nota Lex dicitur acceptata, quando major pars populi eam recipit, licet alii eam rejiciant, et improbent; item potuit acceptari, quoad partem, et secus quoad aliam.

Q. An Legislator in materia gravi possit praecipere sub levi, et viceversa.

R. Negative, quia legem condere pendet a voluntate Legislatoris, non tamen legis obligatio, quae pendet ab ipsa lege, quae imitatur legem divinam obligantem graviter in re gravi, et leviter in re levi; nisi materia in se levis induerit circumstantiam gravem ratione scandali, periculi etc; et viceversa; vel nisi leviter praecipiat, vel prohibeat rem gravem ex aliqua circumstantia pro bono publico communitatis. In dubio, an materia sit gravis, aut levis, subditus tenetur debitam adhibere diligentiam ad veritatem assequendam, et interim tenetur materiam censere ut gravem, ne se exponat periculo graviter peccandi; quod si, adhibita diligentia, dubium perseveret, potest credere, materiam esse levem, quia in dubiis minimum est sequendum, cum sit melior conditio possidentis.

Q. An lex obliget cum periculo vitae, aut gravis incommodi.

R. 1°. Affirmative quoad legem naturalem, aut divinam negativam, si prohibeant rem intrinsece malam, quae nullatenus cohonestari potest ex: gr: perjurium, blasphemiam etc; secus si res cohonestari possit, et secus etiam quoad legem naturalem, aut divinam affirmativam; ideoque non tenetur quis cum periculo vitae servare depositum, implere votum etc. nisi res praecepta sit necessaria necessitate medii, ut amor dei, cultus divinus etc.

R. 2°. Lex humana, etiam ecclesiastica, modo non praescribat, aut prohibet aliquid intrinsece bonum, aut malum, *per se* non obligat cum periculo vitae, ideoque ex reg: juris, *quod non est licitum, necessitas facit licitum*; nisi *per accidens* tunc obliget etiam cum periculo vitae, seu vel ad conservandum bonum commune sive spirituale, sive tempo-

rale, aut ad avertendum commune malum; vel ratione alterius praecepti juris naturalis, aut divini concurrentis, seu ad avertendum scandalum, aut formalem contemptum sive leguminae potestatis, sive Religionis.

Nota Ecclesia non obligat cum gravi incommodo, seculo scandalo, aut contemptu, et excipe matrimonium, quod contractum absque praesentia Parochi, aut testium ex quacumque necessitate etiam in periculo mortis ad legitimandam prolem, est nullum in iis partibus, in quibus Tridentinum est acceptum quoad hanc partem, nisi contrabatur sine Parocho, sed cum solis testibus in partibus Hollandiae, aliisque locis, de quibus suo loco.

Q. An teneatur ad partem, qui non potest totam implere legem.

R. Affirmative, si materia sit divisibilis, pars sit notabilis, et conducat ad eundem finem, quia talis tunc praesumitur mens Legislatoris; secus si pars sit levis, quia leve in jure habetur pro nullo, vel si sit inutilis ad finem; ideoque tenetur ad reliquas horas, qui non potest recitare integrum Officium ex propositione 54 damnata ab Innoc: XI.

Q. An plures leves transgressiones efficiant transgressionem gravem.

R. Affirmative, si coalescant vel in se, ut in furto, vel in ordine ad eundem finem, ideoque in die jejunii qui saepius modicum quid comedit, si notabilem quantitatem in fine comederit, frangit jejunium ex propos: 29 damnata ab Alex: VIII.

Nota Parvae materiae discontinuantur, seu non coalescunt 1°. ratione diversae personae, ut si plures die festo leviter laborent: 2°. ratione diversi praecepti, ut si quis omittat parvum Missae, et parvum Officii: 3°. ratione diversi temporis, ut si quis singulis diebus festis omittat parvum Missae, si sit sermo de rebus, quae sunt affixae tali temporis, secus si sit sermo de rebus diei non affixis, ut dicemus Tom: 2°. de Voto quaest: 3.

Q. An lex poenalis obliget, ut poena subeatur ante Judicis sententiam.

Nota 1°. Poena alia est *latae sententiae*, quae, commisso delicto, statim incurritur, et alia *ferendae sententiae*, quae statuitur per sententiam Judicis. In dubio semper praesumitur ferendae sententiae. Sententia Judicis alia est *condemna-*

*toria*, qua Reus ad certam poenam damnatur; et alia *declaratoria*, qua Reus juridice declaratur incurrisset in culpam, cui per legem certa poena debetur.

2°. Poenae aliae dicuntur *inhabilitativae*, quae faciunt Reum inhabilem ad jus aliquod acquirendum, ut irregularitas quoad beneficia obtinenda; aliae sunt *mere punitivae*, quae simpliciter puniunt culpam, nec ullam exigunt actionem, ut executioni tradantur, qualis est ex: gr: excommunicatio; et aliae dicuntur *positivae*, seu *privativae*, quae requirunt actionem aliquam, ut privent jure acquisito, quarum aliquae contrahi possunt sine infamia, ut privatio vocis activae, aut passivae; et aliae contrahi nequeunt sine infamia, ut ommissio beneficii.

Poenae ferendae sententiae non incurruntur ante sententiam Judicis condemnatoriam; poenae latae sententiae, sive sint punitivae, sive inhabilitativae, sive privativae, sed quae incurri possunt sine infamia, quaeque non sunt valde difficiles in executione, ut jejunium, eleemosyna, censura etc. incurruntur, et sunt solvendae ante omnem Judicis sententiam; poenae autem privativae, quae incurri nequeunt sine infamia, vel quae sunt valde difficiles in executione, ut exilium, privatio bonorum, beneficii etc, si sint latae sententiae, statim ipso facto incurruntur; sed Reus non tenetur jus suum dimittere ante sententiam Judicis declaratoriam, ideoque non tenetur jus suum dimittere, etiamsi sententia ipsa impediatur malis artibus ex: gr: per mendacia negando veritatem; nisi lex privat jure acquisito ob conditionem, quam Reus ipse volens non ponit ex: gr: si beneficiatus non recitat horas, omittit fructus beneficii ante omnem sententiam; si Episcopus intra sex menses non consecratur, omittit omne jus ad Episcopatum; si Parochus intra annum volens non fiat Sacerdos omittit ipso facto parochiam. Hinc quamvis in jure decernatur, quod simoniaci Confidentiales; item simoniaci in electione Pontificis; item Examinatores synodales accipientes dona etiam gratis oblata in occasione examinis ad ordines, vel ad beneficia, amittunt ipso facto sua beneficia ante omnem Judicis sententiam, attamen ad hanc poenam effective subeundam requiritur sententia declaratoria criminis, quod idem dicendum est de alienantibus bona Ecclesiae, non servata sollemnitate debita, imo Extravagans *Ambitosae* ex usu, et praxi non est recepta cum tanto rigore.



**Nota 1<sup>o</sup>.** Non obligant ante sententiam Judicis declaratoriam poenae privativae, quae privant jure acquisito, secus poenae, quae impediunt jus acquirendum, ideoque foemina turpiter traducens vitam non potest accipere legatum relictum sub conditione caste vivendi.

**2<sup>o</sup>.** Poenae tum ferendae sententiae, quando sunt privativae, quae incurri nequeunt sine infamia, vel quae sunt difficilis executionis, non subeuntur, nisi post Judicis sententiam, sub hoc tamen magno discrimine, quod poenae ferendae sententiae demandantur executioni a die sententiae prolatae, ita ut Reus ab eo die privetur jure suo acquisito; poenae autem privativae, sed latae sententiae, etiam demandantur executioni a die sententiae declaratoriae, sed sententia ista retrahitur, et extenditur usque ad diem commissi criminis, ita ut Reus iste nunc declaratus talis privetur fructibus ex: gr: beneficii sui non ab hoc die, in quo declaratus est talis, ut accidit in primo casu a die condemnationis, sed a die, quo commisit crimen, ita ut, si post crimen commissum beneficium ipsum permutaverit, vel bona alienaverit, permutatio, aut alienatio essent nullae; secus in primo casu ante sententiam.

**Q.** An iguorantia invincibilis poenae exeuset a poena.

**R.** Negative, nisi poena sit censura, vel nisi poena sit extraordinaria, et improporcionata culpae, quia tunc praesumitur, legislatorem nolle sic punire, nisi temerarios.

**Q.** Quid advertendum in dubiis circa legem.

**R.** Adhibenda est debita diligentia ad deponendum dubium, quo perseverante, standum est semper pro praesumptione, sive praesumptio stet pro lege, sive pro libertate: ideoque puberes dubitantes, au vicesimumprimum annum compleverint, post adhibitam diligentiam non teneantur jejunare, secus de senibus dubitantibus, an sexagesimum expleverint annum.

**Q.** An praevidens impedimentum futurum teneatur executionem legis praevenire.

**R.** Affirmative, si obligatio legis vel jam incoeperit, vel proxime urgeat; secus si urgeat remote; ideoque, qui aut post mediam noctem Sabbathi, vel in Sabbatho ipso ex causa venationis se conferat, ubi die sequenti nequit Missam audire, peccat; secus si discedat infra hebdomadam.

**Nota Materia legis censetur gravis vel per se, si sit**

talis ratione sui, vel quia talis censetur a prudentibus, et doctis viris, aut a consuetudine legitima, vel a fine, aut alia circumstantia gravi adnexa materiae levi. Item transgressio levis fieri potest gravis vel ratione scandali, vel ratione contemptus formalis sive expressi, et intenti, sive taciti, ut si quis frequenter violet hujusmodi legem; qui tamen contemptus formalis non haberetur, si quis ex ira, vel ignorantia, aut passione violet legem, vel si contemnat legem ut inutilem, aut levis momenti, aut si contemnat Legislatorem ut indoctum, injustum etc, quia in his casibus non contemneretur potestas legislativa, sed vel materia legis, vel persona Legislatoris ut persona privata.

#### Q U A E S T I O VI.

##### *De Legis Subiecto.*

Q. Quaenam personae subijciantur humanis legibus.

R. Omnes adulti rationis compotes, subditi, nec exempti.

Dixi 1°. *Adulti rationis compotes* sive actu, sive habitu, quales sunt ebrii, dormientes etc. ideoque nec amentes, modo sint tales perpetuo, et quoad omnia, nec pueri ante usum rationis tenentur legibus, ita ut possit carnibus vesci diebus vetitis, neque peccent eas ipsis subministrantes; item non tenentur Missam audire diebus festis etc; secus ebrii, ideoque peccant carnes ebriis subministrantes. Tenentur tamen puelluli confiteri, si ante septimum annum mortaliter peccaverint, malitia aetatem supplente. In dubio de eorum rationis usu ante septennium standum est pro ipsorum libertate, secus si septennium compleverint.

Nota. Pueri post rationis usum tenentur omnibus ecclesiasticis legibus, et peccant ipsas transgredientes, licet non incurrant poenas in lege taxatas, nisi exprimantur, sicuti exprimuntur in violatione clausurae, et probabilius etiam in percussione Clerici, non tamen tenentur praecepto Communionis, quia reverentia debita sacramento requirit majorem aetatem, ideoque excusantur usque ad decimum, vel ad duodecimum annum extra mortis periculum; et excipe legem jejunii, a quo eximuntur per ipsam legem.

2°. *Subditi, nec exempti*, et quidem quamdiu moran-

tur in territorio Legislatoris; ideoque Infideles, et Cathemeni nondum baptizati, utpote non subditi Ecclesiae, non tenentur legibus Ecclesiae spiritualibus, quamvis teneantur legibus Ejus temporalibus, si sint subjecti Ejus imperio temporali, in quo casu tenerentur etiam Ejus legibus respicientibus validitatem, aut liceitatem matrimonii. Haeretici autem, Apostatae, et Schismatici utpote Ecclesiae Subditi propter baptismum tenentur legibus Ecclesiae spiritualibus. Regulares, et Moniales exemptae ratione exemptionis non tenentur legibus Episcoporum, ubi morantur, exceptis 1°. nisi Episcopus legem ferat tamquam delegatus Apostolicus, ut in materia clausurae; sed quando etiam in hoc non gaudeant privilegio exemptionis, quo gaudent Jesuitae, et Mendicantes ex speciali privilegio Pauli II. 2°. Tenentur curare, ut serventur censurae latae ab Episcopo, ne ipsae inanes fiant. 3°. Tenentur servare dies festos, et publicas supplicationes, quae non adversantur Statui Regulari. 4°. Tenentur servare leges Episcopales circa sacramentorum administrationem, celebrationem Missae, et cultum divinum, ideoque subduntur Episcopo quoad causas fidei, quoad sacramentales confessiones, quoad novas sacras Imagines, aut Reliquias exponendas, indulgentias publicandas, Laicorum Confraternitates erigendas, administrandas etc; si delinquant in sacramentorum administratione, et si Bmam Virginem asserant, fuisse conceptam cum peccato originali. 5. Si non commorentur in Conventu numero a Constitutionibus Apostolicis praescripto; si regularem disciplinam non servent, si sine Superioris licentia a Conventu recesserint, aut reperti fuerint, et si publice arma ferant. 6. Quoad admissionem, professionem, locutionem, clausuram, suorum honorum administrationem, Abbatissarum electionem, Novitiorum dispositiones exequendas, et nova Monasteria erigenda. Parochi autem Regulares subduntur Episcopis quoad animarum curam, accessum ad Synodum, Casuum Conferentias, et alia multa, ad quas conferentias adstringi possunt etiam Regulares non Curati, quando easdem non tenent in suis Monasteriis. Bened. XIV de Syn: lib: IX Cap. 15, et seqq: et P. Ferraris V. *Regulares*.

Q. An Clerici teneantur legibus civilibus.

R. Negative in iis, in quibus sunt exempti; in aliis autem tenentur, si sint justae, non quidem vi coactiva, cum gau-

deant privilegio exemptionis, sed vi tantum *directiva*, et quidem sub *levi*, exceptis legibus rerum pretia taxantibus, vel contractuum sollemnitatem praescribentibus, ad quarum observantiam tenentur sub gravi ob bonum publicum. Quoad Clericorum tamen exemptionem nunc standum est Regnorum Concordatibus.

Nota. Lex alia est *directiva*, quae obligat ad solam culpam incurrendam in conscientia, non autem ad aliquam poenam ab homine infligendam; et alia est *coactiva*, quae obligat sub culpa, et sub poena tacite, aut expresse statuta per legem; quae lex *coactiva* iterum est duplex; alia dicitur *coactiva interna*, quae obligat sub poena ipso facto ante Iudicis sententiam incurrenda; et alia *coactiva externa*, quae obligat sub poena a Iudice infligenda.

Q. An Legislator teneatur legibus suis, vel suorum Praedecessorum.

R. Affirmative quoad Legislatorem non absolutum, ideoque Episcopus incurrit censuras in Synodo Provinciali statutas. Legislator autem absolutus; qui Superiorem non agnoscit, tenetur vi *directiva* tantum ad leges suas, vel Praedecessorum suorum, modo sint proportionatae Statui suo, nec nisi sub *levi*, exceptis legibus taxantibus pretia, vel praescribentibus sollemnitates contractuum, ad quas observandas tenetur sub gravi; non tamen tenetur vi *coactiva*, quia nemo potest esse sui ipsius Subditus, ideoque Episcopus non servans leges suas, vel suae Synodi dioecesanae peccat leviter, nisi secum dispensat ex justa causa, sed non incurrit poenas; Legislator non servans legem suam peccat modo super exposito, nisi excusetur ex eo, quod lex ipsa non sit statui suo proportionata, qualis esset lex prohibens vestes pretiosas, venationem etc, quae non afficeret ipsum Regem (1).

Q. An Princeps aliquem contractum scienter contrahens cum suo Subdito, non servata sollemnitatem ab ipsomet Principe praescripta, valide contrahat.

R. Affirmative, quia contractus nequit claudicare, ideoque, cum sit validus a parte Principis utpote qui non

---

(1) Jure Neap. Rex a Tribunalibus juxta legem judicatur in iis, quae respiciunt Ejus privatam proprietatem, aut modos acquirendam in jure civili fundatos.

tenetur suis legibus vi coactiva, est etiam validus a parte Subditi; secus si Subditus suum Principem statueret haeredem, aut legatarium, non servata sollemnitate ab ipso Principe statuta.

Q. An Vagi, Advenae, aut Peregrini teneantur legibus locorum, ubi versantur.

Nota. Vagus dicitur, qui nullibi fixum habet domicilium, sed hinc inde vagatur. Vagis assimilantur milites non praesidarii, quia debent semper esse parati ad proficiscendum, quo jubentur, etiamsi per accidens diu morentur in aliqua statione ex. gr. hyberna. Advena dicitur, qui exiit e suo territorio, et in alio loco fixit domicilium, vel quasi domicilium. Ad domicilium acquirendum duo requiruntur, nempe actualis habitatio, et animus ibidem perpetuo manendi, seu per decemnum; ad quasi domicilium vero acquirendum etiam duo requiruntur, nempe actualis habitatio, et animus ibidem manendi per majorem anni partem, ita tamen ut stantibus duobus ipsis conditionibus domicilium, vel quasi domicilium tunc acquiratur a primo die habitationis. Peregrinus dicitur, qui proprium domicilium relinquens moratur, vel transit per alium locum animo non ibidem manendi per majorem anni partem.

R. 1.<sup>o</sup> Vagus, item Advena, qui aliquo pervenit animo ibidem manendi aut perpetuo, seu per decemnum, aut per majorem anni partem, imo etiamsi statuerit sex anni mensibus in uno, et sex in alio loco habitare, quia hoc cum actuali habitatione etiam sufficeret ad quasi domicilium utrobique acquirendum, a primo die habitationis statim tenentur omnibus legibus, et consuetudinibus locorum sui acquisiti domicilii, vel quasi-domicilii, possunt puniri, si contra illas faciant, possuntque ibidem recipere omnia sacramenta, exceptis Tonsura, et Ordinibus. Excipiuntur Graeci, et Albauenses inter Latinos degentes, qui ex Ben. XIV *Etsi Pastoralis* permittuntur, ut possint uti suis Ritibus, et Observantiis secundum eorum antiquam consuetudinem, neque in hoc possunt molestari, ita tamen ut, non obstante Rituum diversitate, teneantur observare Kalendarium Gregorianum, Quadragesimam, dies festos, et caetera omnia, quae juxta S. Canones sunt servanda in dioecesi, ubi habitant. Item permittitur, ut tota loci illius Graecorum Communitas, si velit, possit observare jejunia, et vigiliis La-

tinæ Ecclesiae, ad id tamen cogi non debet, si velit in jejniis ritum suum servare. Privatae tamen Personae debent omnes vel graece cum Graecis, vel latine cum Latinis jejunare. Ubi vero non adest Ecclesia sui ritus, Graeci possunt, si velint, in omnibus latino ritui sese conformare, sive sint Laici, sive Presbyteri, excepto semper graeco ritu, qui in Missis, ac divinis Officiis a Presbyteris est servandus, nec permittuntur Ordinarii Latini, ut juxta Ritum latinum ad Sacerdotium promoveant aliquem Italo-Graecum dioecesanum, qui Graecorum more baptizatus fuerit, et vixerit.

R. II. Peregrinus tenetur ad omnes leges negativas locorum, per quae transit, vel ubi pro minori anni parte moratur, sed non tenetur ad eorum leges positivas municipales, quae aliquam praecipiunt actionem, exceptis 1. legibus, et consuetudinibus universalibus, quae solum ex tolerantia, aut privilegio non observantur in sua patria. 2. Legibus, quae spectant ad celebrationem contractuum, et per consequens ad pretium taxatum in venditione, et emptione, quia est quid consequens naturam contractuum, qui semper sunt celebrandi juxta sollemnitates locorum, ubi celebrantur, praeter contractum dotis, in cujus celebratione attendendum est statutum loci, in quo vir habet domicilium. 3°. Legibus punitivis, quando peregrinus in hoc loco delictum commisit, qui ratione delicti sit subditus. 4°. Legibus, quarum inobservantia verteret in damnum publicum istius secundi loci, vel esset aliis scandalo. 5. Quando ipsaemet leges in proprio territorio etiam obligant, quia tunc esset continuata obligatio (1).

Nota. Advena non tenetur ad festa loci sui acquisiti domicilii, aut quasi-domicilii, quando antecederet adimplevit in antiquo suo territorio, ubi antecederet adimpleretur, item interdicto populo, Exteri, et Peregrini, quamvis per longum tempus in civitate interdicta morentur, excipiuntur ab ipso interdicto, nisi eidem dederint causam.

Q. An Peregrinus existens extra suum territorium teneatur legibus territorii sui.

---

(1) Jure Neap. art. 5 Omnes sive cives, sive Exteri, qui morantur in territorio regni etiam per modum transitus, tenentur servare leges civiles ipsius regni, exceptis Exteris habentibus characterem diplomaticum, qui utpote representantes proprios Reges reguntur jure gentium.

**R.** Tenetur praeceptis sibi a suo Superiore impositis, non tamen legibus, nec statutis sui territorii, quia praeceptum afficit personas; statutum vero afficit territorium, nisi in fraudem, et solo animo legem eludendi discesserit a territorio suo: ideoque se absentantes a dioecesi sua mox redituri non tenentur legi Episcopali, aut Synodali, seclusa fraude ex Ben: XIV de Syn: lib: XIII cap. 2 et modotum ipse, tum res, circa quam operatur, tum operatio ipsa sint extra territorium; alioquin peccans alibi etiam incurreret censuras propriae dioecesis ex: gr: Beneficiarius non residens; item immittens ex aliena Dioecesi in suam libros vetitos incurrerent censuras latas contra non residentes etc. quia in his casibus censeretur praesens ex fictione juris (1).

**Q.** Quid si quis exeat e loco, ubi est speciale jejunium alicujus Sancti, vel aliquod festum speciale, et venit in locum, ubi celebratur jejunium, vel festum alterius Sancti.

**R.** Tenetur legem servare, antequam exeat, si lex pro tunc inceperat obligare, ideoque tenetur pro tunc jejunare, Missam audire, si possit etc. Post discessum vero non tenetur ad jejunium, nec ad festum sui territorii ex causis super expositis; nec tenetur festum secundi loci, ad cujus tamen jejunium tenetur, quia peregrinus tenetur ad negativas, non ad positivas loci, ubi moratur. Vagus, autem, et Advena tenentur ad utrumque secundi territorii.

**Nota.** Ex Clem. VIII Episcopus potest praefigere Superiori terminum ad puniendum Regularem notorie delinquentem sub poena privationis dignitatum etc. Quod si Superior ita delinquentem alio transmittat extra dioecesim, potest Episcopus ipse terminum Superiori praefigere ad revocandum dictum Regularem.

**Q.** An mandans delictum includatur sub dispositione legis punientis ipsum delictum.

---

(1) Jure Neap. art. 6 Nacionales etiam extra regnum tenentur legibus personalibus, quae referuntur ad statum, et ad capacitatem personarum: ideoque interdictus, minor, illegitimus, incapax ad succedendum, uxor etc. censentur tales ubique, nec valeret contractus ab eis initus, licet extra proprium regnum: secus tamen, quoad leges reales, quae regunt bona, quia quoad bona locus regit actum; ideoque Actus Status Civilis, aut testamentum a Nationali factum extra regnum juxta formas ibidem praescriptas valent, art. 49, et 925.

R. Affirmative, si lex, aut statutum sint in rem ex:gr: si imponant talem poenam pro homicidio ; si autem verba sint scripta in personam ex:gr: *qui commiserit homicidium, puniatur tali poena*, mandans includitur in ipsa dispositione legis, aut statuti, si influat in delictum per instrumentum, quod operatur necessario aut necessitate facti, ut si percutiat per baculum, quod necessario agit propter motum a percutiente acceptum, aut necessitate juris, ut si percutiat per filium, aut per subditum, qui tenebatur parere. Quod si influat in delictum per instrumentum, quod non operatur necessario ex mandato accepto, neque necessitate facti, neque necessitate juris, sed ex propria voluntate; quatenus mandatarius potuisset etiam non obedire; tunc mandans in favorabilibus includitur, ut si homicidis remittatur pars poenae: in odiosis autem includitur ex fictione juris, si dispositio ipsa sit juris communis: secus, si sit dispositio alicujus particularis statuti, quia solum jus commune vult, parum interesse vel per se, vel per alium facere; nisi tamen statutum ipsum statuatur poenam ordinariam, quae non multum exorbitat a juris communis dispositione.

## Appendix

### De Civibus Neapolitanis, Eorumque Juribus.

1.<sup>o</sup> Quisque potest esse Neapolitanus vel jure nativitatis, vel ex beneficio legis, vel ex aggregatione alicujus territorii ad Regnum Neapolitanum.

Jure nativitatis est Nationalis quisque conceptus a patre Neapolitano, sive nascatur in regno, sive extra regnum art: 12, modo pater non amiserat qualitatem Nationalis tempore conceptionis. Item Exterus naturalizatus, ejusque filii nati post naturalizationem; secus Exterus a Rege simpliciter admissus ad residendum in regno, ejusque filii, quibus competit solum exercitium jurium civilium, donec resident in regno, non tamen politicorum art: 9. Item jure nativitatis est nationalis quilibet filius naturalis conceptus sive intra, sive extra regnum a matre nationali, quae tamen non amiserat qualitatem ipsam, etiamsi amiserit postea ante filii nativitatem, modo fuerit recognitus a matre ipsa, quamvis fuerit recognitus etiam a patre extero, quia partus naturalis ventrem sequitur, neque patrem sequi potest, qui nullum habere intelligitur, cum is dumtaxat jure civili sit pater, *quem justae nuptiae demonstrant*; ideoque viceversa filius naturalis natus a matre extera, sed recognitus a patre nationali, non esset nationalis.

Beneficio legis sunt nationales 1<sup>o</sup> filii concepti etiam extra regnum a patre, qui amiserat qualitatem Nationalis, vel nati in regno a patre Extero, aut filii naturales concepti, et nati etiam extra re-



gnum a matre , quae amiserat qualitatem Nationalis, modo filii ipsi intra annum ab eorum majoritate computandum reclamant qualitatem ipsam , resideant in regno, et declarent animum ibidem semper residendi ; vel, si tempore reclamationis resideant extra , modo tunc formaliter promittant , se fixuros domicilium in regno, et reipsa fiant intra annum ab actu promissionis ipsius art: 11 et seqq: 2. mulier extera, si nubat Nationali art: 14; 3° Exterus , qui a Rege obtinuit decretum naturalizationis ad normam decretorum 17Xbris 1817; et 18 maji 1818.

Ex Aggregatione alicujus territorii ad regnum Neap: nati in ipso territorio ipso jure fiunt nationales . sive aggregatio ipsa fiat per effectus cessionis, sive per factum acquisitionis perfectae; secus si fiat per simplicem invasionem, quia acquisita per invasionem possunt subito amitti ob casus belli variabiles.

2.° Nationales, et Exteri naturalizati fruuntur juribus tum civilibus , seu quae competunt civibus privatim consideratis, et quae a legibus civilibus tutantur , tum politicis, seu quae competunt civibus consideratis vel uti pars societatis nationalis , qualia per ex: gr: jus occupandi munera civilia, et obtinendi dignitates nationales. Exteri autem non naturalizati fruuntur solis juribus civilibus proportionate ad jura civilia, quae eorum Natio concedit Nationalibus Neapolitanis , ideoque non possunt eligere , neque eligi ad dignitates art. 9; excepto solo jure patronatus sive activi, sive passivi in beneficiis ecclesiasticis , quod exerceri potest ab Exteris ex Decr: 12 7bris 1828, salvis tamen caeteris beneficiis ecclesiasticis sive concistorialibus , sive liberae collationis, quae conferri non debent, nisi Subditis suae Majestatis ex Concord: anni 1818 art. 8; ideoque successio Exteri mortui intra regnum, quoad sua bona existentia intra regnum ipsum, spectat ad suos haeredes exteros , si etiam in regno suo successio Nationalis Neapolitani concedatur ipsius haeredibus , ac proinde nunc amplius non valet jus *albinati* ; quod respiciebat individuos alibi natos. Item Exterus etiam non residens in regno potest citari coram Tribunalibus Regni Neapolitani pro executione obligationum sive in regno initarum , sive extra in favorem Nationalis , modo effectus sententiae exequi possint in regno art: 15; et quaelibet condemnatio Exteri in regno non habentis domicilium, sed intra regnum existentis exequi potest cum coactione personali; imo Praeses Tribunalis, quoties debitum factum fuerit jam exigibile, potest etiam ante sententiam ad instantiam Creditoris , et justa stante causa , inclusionem ipsius Exteri praecipere, nisi Exterus idem probet , se possidere bona sufficientia in regno, vel nisi det cautionem sufficientem art: 18. Viceversa Exterus potest Nationalem citare coram Tribunalibus Nationalibus pro executione obligationum initarum extra regnum art. 16; Exterus tamen actor , exclusis solis causis commercialibus , tenetur cautionem dare pro expensis, aut damnis, quae a lite sua manare possunt, nisi possideat in regno bona sufficientia. Sententiae autem obtentae coram Tribunalibus exteris sive in favorem, sive contra Nationalem non obtinent in regno executionem, nisi praevia cognitione causae.

3.° Jura civilia dupliciter amittuntur , nempe per amissionem

qualitatis Nationalis, et per condemnationem ad poenas privativas sive totaliter, sive partialiter.

Qualitas Nationalis ex art: 20 amittitur quinquies, nempe 1° per naturalizationem acquisitam in regno extero, quia nemo potest ad duas attinere Nationes, ne forte fiat hostis Concivium ob bellum superveniens, quae naturalizatio, si fiat cum auctoritate Regis, quae tamen non conceditur, nisi sub restrictionibus legis 8 Martii 1826, conservat Nationali jura possidendi proprietates in Regno, easque transmittendi, item jura succedendi, etiamsi Subditi regni naturalizationis iis juribus non gaudeant, ita tamen quod jura ipsa non competant filiis conceptis in regno extero post naturalizationem, nisi petant qualitatem Nationalis ad normam art. 13, vel nisi sit sermo de successione, aut juribus, quae in eorum favorem aperiuntur ab eorum minoritate usque ad eorum annum trigesimumprimum inclusivum. Si vero fiat sine Regis auctoritate, privat naturalizatum juribus ipsis possidendi, transmittendi, et succedendi, nisi sit naturalizatus in regno, ubi jura ipsa conceduntur Neapolitanis. 2° Per acceptationem sine auctoritate Regis functionum publicarum a Natione externa collatarum. 3° Per stabilimentum in regno extero factum sine animo redeundi, quod praesumitur, si alienet omnino sua bona, si discedat cum uxore, et filiis etc; Stabilimenta tamen commercii semper censentur facta animo redeundi. 4° Per matrimonium validum a foemina nationali etiam minori contractum cum extero, secus si matrimonium sit nullum; nam *quod nullum est, nullum producit effectum*; vel si uxor teneatur sequi virum, qui amittit qualitatem Nationalis, quia nemo innocens privari debet suis juribus, nisi volens sequatur virum animo non amplius redeundi. 5° Per servitium militare apud Exteros acceptum sine Regis auctoritate, quae concedi non solet, nisi sub restrictionibus legis 8 Martii 1826, et ita ut militans apud Exteros sine Regis auctoritate nequeat regnum adire sine Regis licentia, nec idem possit Nationalis qualitatem reacquirere nisi servatis servandis ab Extero, ut fiat Nationalis, de quibus supra num. 1°.

Per condemnationem in materia correptionali sententia ipsa nominatim exprimet jura, quibus condemnatus privatur art: 27 et seqq; quae jurium privatio, seu interdictio nequit excedere quinquennium, nec potest extendi ultra effectus ab ipsa lege determinatos; per condemnationem in materia criminali ipsa condemnatio privat a nonnullis juribus in jure expressis, etiamsi privatio ipsa non exprimatur, quae privatio in coeteris condemnationibus nequit esse neque minor sexennio, neque perpetua, cum in sola condemnatione ad ergastulum sit perpetua, ita tamen quod si condemnatio ad ergastulum fiat in contradictione partium, privatio ipsa incipiat non a die sententiae, sed a die inceptae executionis: si vero condemnatio fiat contumacialiter, privatio incipiat post quinquennium a sententia lata, ita ut, si condemnatus ipse infra quinquennium moriatur, cesset ipso jure, aut si interea damnatus se praesentet, opus sit nova sententia, quae post sortitur effectus ab executione ipsius secundae sententiae. Si tamen damnatus se praesentet, vel capiatur post quinque annos a publicatione sententiae condemnatoriae, intelligitur privatus juribus civilibus, et patria potestate a fine quinquennii secuti pri-

nam sententiam usque in perpetuum, si secunda sententia fuerit primae conformis. Quod si secunda sententia liberet ab ergastulo, Reus ipse contumacialiter damnatus tunc censetur privatus juribus civilibus, et patria potestate a fine quinquennii computandi a publicatione primae sententiae contumacialis usque ad diem, quo Reus ipse comparuerit in iudicio: ideoque absolutus ipse per secundam sententiam non recuperaret jura sua intra tempus illud medium devoluta ad haeredes, neque posset repetere successiones, et legata sibi facta eo tempore medio, imo non posset repetere, etiamsi ex Rescripto Regio postea deleatur processura, aut poena, aut reatus, quia gratia Principis respicit tempus futurum, non praeteritum, ne aliis noceat.

4.<sup>o</sup> Nationalis, qui amisit qualitatem suam Nationalis sive ob naturalizationem in regno alieno etiam sine Regis auctoritate, sive ob acceptationem functionum publicarum in regno extero factam animo non redeundi, potest eam reacquirere redeundo in regnum ex Regis auctoritate, declarando tamen, se velle ibidem perpetuo manere, et renunciando cuilibet distinctioni legibus contrariae art: 21; Nationalis, qui amisit qualitatem suam, eo quod in exercitiis exteris stipendia fecerit, vel quia corporationi militari exterae sese aggregaverit, ut qualitatem ipsam reacquireret, ultra Regis auctoritatem opus est etiam, ut in regno resideat per annum. Mulier autem nationalis, quae nupsit Extero, si fiat vidua, qualitatem Nationalis reacquirat, si resideat in regno, vel si in regnum ex Regis auctoritate redeat declarando, se velle ibidem perpetuum habere domicilium art. 23.

5.<sup>o</sup> Individuum reacquirens qualitatem Nationalis reacquirat jura nationalitatis quoad tempus futurum, secus quoad tempus praeteritum; filii tamen concepti, et nati, postquam pater amiserat qualitatem suam Nationalis, obtinet nationalitatem cum effectu retroactivo, si intra annum a sua majoritate acquisita qualitatem ipsam reclament art: 13.

6.<sup>o</sup> Monachus professus utriusque sexus ratione sollemnis voti paupertatis, etiamsi postea ad saeculum redeat, vel Eorum suppressus Ordo, est absolute incapax cujuslibet successionis, et donationis sive testamentariae, sive inter vivos ex variis Rescriptis Regiis 30 Januar. 1822; 9 Martii ejusdem anni, et 25 Januar: 1843, item est absolute incapax ad donandum sive inter vivos, sive per testamentum, nisi accedat specialis facultas S. Sedis. Videtur tamen quod possit permutare, vendere, et emere, eo quod sola successio, aut donatio sive activa, sive passiva sit Eidem vetita per leges civiles ex Decis: Supr: Curiae Justitiae 26 9bris 1843. Item Monachus saecularizatus, vel cujus Ordo fuerit suppressus, potest a suis Consanguineis super haereditate sua petere alimenta ex Rescr: Regio 9 Mart: 1822, et ex variis Decisionibus apud *Amorosi* verb: *Successiones*; neque bona, quae vel Monachus reliquit tempore professionis absque dispositione ulla, vel quae Monacho post professionem suam spectarent vi successionis, sunt Monasterio tradenda, sed Ejus haeredibus ex Rescr: Regio 25 Januar: 1843. Monachus tamen professus capax est donationis factae titulo Cappellaniae ex Decis: Supr: Curiae Justitiae 16 9bris 1844.

7.º Ecclesiastici nequeunt occupare munera indecentia, aut suo statui impossibilia ex Ministerialibus 20 Januar:, et 22 Junii 1816, ita ut Ordinati in sacris, vel etiam in minoribus, modo isti sint etiam beneficiati, nequeant adscribi in catalogo personarum eligibilium ad munera politica ex Ministeriali Ministri Secretarii Status Rerum Ecclesiasticarum 19 April: 1826 ad normam legis 12Xbris 1816.

## Q U A E S T I O VII.

### *De Legis Materia.*

Q. Quanam sit materia legis humanae.

R. Sunt materia legis humanae tum ecclesiasticae, tum civilis actiones omnes humanae, quae praecipui, aut vetari possunt in ordine ad bonum commune, quamvis eadem sint praeceptae, aut vetitae etiam a lege divina, aut naturali, ut sunt furta, homicidia, et similia.

Nota. Legislatur humanus potest praecipere, aut prohibere etiam, quae a lege divina, aut naturali non praeciipiuntur, nec vetantur: alioquin in Creaturis inutilis esset potestas legislativa. Sed non potest ferre leges legi divinae, aut naturali contrarias, cum debeant leges humanae rectae rationis dictamini, seu juri naturali conformari, quapropter lex positiva humana dicitur derivari a lege naturali.

Q. An Legislatur humanus possit praecipere actus indifferentes.

R. Negative, si actus ipsi considerentur in se, quia legis est facere homines moraliter bonos, et actus ipsi in se considerati ad hoc nullimode conducant. Sed quia non dantur actus *practice*, et *in individuo* indifferentes, qui possunt esse non utiles bono communi, et ad finem a Legislatore intentum, idcirco potest eos Legislatur ipse *practice* praecipere, aut vetare, ita ut specifica tunc gravitas peccandi sumenda esset a fine intento in tali prohibitionem.

Q. An lex humana possit praecipere omnes actus virtutum, vel prohibere omnia vitia.

R. Quaelibet virtus potest esse materia legis humanae in hoc sensu, quatenus nulla detur virtus, cujus actus non possit cedere in bonum publicum, sed non in hoc sensu, quatenus Legislatur humanus sive Ecclesiasticus, sive laicus possit sive collective, sive etiam divisim omnibus praecipere omnes actus virtutum, quod esset impossibile, quia impos-

sibile est ex. gr. omnes profiteri Religionem, servare virginitatem, et hujusmodi. Quod idem viceversa dicendum est de actibus vitiosis, qui omnes sunt prohibiti, sed non omnes vitari possunt a Communitate; imo expedit, quod lex plura minoris ponderis toleret, alia impunita relinquat, et solum vetet, quae sunt graviora, potissimum quae cedunt in communis boni detrimentum, vel quae multum laedunt charitatem, alioquin lex ipsa evaderet in majoris partis ruinam; imo debet aliqua permittere, ut majora praecaveantur mala. Et in hoc lex humana differt a divina, et a naturali, quia tum divina, tum naturalis possunt etiam collective prohibere omnia vitia etiam levia, et quod solus Legislator divinus dat *velle*, et *posse* per gratiam, et solus Ipse attendit non solum ad bonum commune, sed etiam ad bonum singularum personarum, ideoque lex divina dicitur *immaculata*.

Q. An lex humana possit praecipere, aut prohibere actus internos.

Nota 1.<sup>o</sup> Actus alii sunt *mere interni*, qui cum externis nullimode sunt connexi, ut est oratio mentalis; et alii sunt *mixtim interni*, qui nimirum sunt connexi cum externis vel *tamquam forma constituentes* actum externum in esse morale actus virtutis, ut est consensus internus quoad matrimonium contrahendum; vel *tamquam causa cum effectu*, sic prohibens homicidium prohibet quoque voluntatem occidendi; vel *accidentaliter* tantum, ut si jejunia, vel supplicationes ab Episcopo instituantur ad pluviam obtinendam.

2.<sup>o</sup> Potest aliquid praecipere vel *directe*, quando praecipitur per se; vel *indirecte*, quando jubetur ex alterius causa, eo quod actus sine ipso aut omnino fieri non potest, aut non fieret recte, et sicut oportet.

R. Lex Ecclesiastica potest etiam directe praecipere, aut prohibere actus etiam mere internos, ita tamen, quod actus mere internos possit praecipere, aut prohibere solum vi directiva, sicuti revera praecipit, ut Sacerdos celebrans post sumptionem in SS. Sacramenti meditatione aliquantulum quiescat; quos posset etiam reservare, sicuti sibi reservavit quaedam vota etiam mere interna ex. gr. castitatis, et religionis. Actus mixtos potest etiam directe praecipere, aut prohibere vi etiam coactiva, sed *tantum interna*, qualis est ex. gr. excommunicatio lata in haereticos

occultos ; Actus autem externos, modo possint juridice probari, potest praecipere, aut prohibere vi etiam *coactiva externa*.

Lex Civilis potest solum indirecte praecipere, aut prohibere actus mixtos, qui sunt connexi cum externis vel tamquam forma constituentes actum externum, vel tamquam causa cum effectu, ideoque prohibens homicidium indirecte prohibet etiam voluntatem occidendi; secus tamen quoad actus internos, qui accid. ntaliter tantum sunt connexi cum externis, ideoque non potest praecipere, ut eleemosyna detur ex vera devotione. Quoad actus autem externos potest etiam directe praecipere, aut prohibere vi etiam *coactiva externa*, modo possint juridice probari.

Nota aliud est lex naturalis, et aliud aequitas naturalis. Legi naturali, aut legi divinae positivae anteponi non debet lex humana positiva, ideoque non potest haec illis aliquid contrarium jubere, aut vetare; sed bene potest aequitati naturali ob bonum publicum, in cuius favorem necesse est quandoque a privatis id tolerari, quod, habita ratione aequitatis naturalis, pati non deberent, quo sensu ex Glossa lex humana dicitur habere aliquid iniqui.

#### Q U A E S T I O VIII.

##### *De Modo, quo Leges sint observandae.*

Q. Quaenam intentio requiratur, ut praecepto satisfiat.

R. Ut satisfiat praecepto negativo, nulla requiritur intentio, imo praeceptis negativis satisfiat, etiamsi quis coactus praecepta impleat ex.gr. non furando, licet huiusmodi coacta observantia tunc non esset meritoria. Ut autem satisfiat praecepto positivo, non requiritur expressa intentio satisfaciendi, sed satis est implicita, vel interpretativa, quae continetur in voluntate ponendi actum praescriptum, quaeque non excludat voluntatem exequendi legem, etiamsi fiat ob metum, et cum quadam renitentia, ut in pueris, qui ex metu parentum audiunt Missam; ideoque ad satisfaciendum praecepto positivo tria requiruntur 1. actus voluntatis respiciens ad rem mandatam; quia lex humana praecipit actum humano modo exercitum, et non more pecudum: 2. ut non fiat omnino coactus, quamvis fiat ex metu gravi: 3. ut non dirigatur ad alium finem.

Hinc qui sacro adfuit nesciens diem esse festum, imo probabilius etiam cum expressa intentione non satisfaciendi praecepto, non implendi votum, juramentum, aut poenitentiam, praecepto ipsi nihilominus satisfaceret, nec amplius teneretur ad eandem rem ponendam, nec incurreret censuras latas contra non impletes, eo quod jam posuerit substantiam operis praescripti; nisi actum ipsum ex aliqua circumstantia mala fuerit nullum: ideoque ab Alex. VII. n. 14 proscripta fuit sequens propositio: *Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae.*

Q. Quandonam circumstantia mala, aut finis malus faciat actum nullum.

R. Quando afficiunt substantiam actus tollendo honestatem operis aut essentialem, aut quae a Superiore expresse requiritur: ideoque, qui dormiens assistit Missae, non satisfacit; quia assistentia humano modo est quid pertinens ad substantiam operis, quatenus auditio Missae subsistere nequeat sine assistentia ipsa. Secus si non afficiant substantiam actus, sed per accidens comitentur actum praeceptum, ideoque jejunium, aut devota Missae auditio valent, etiamsi fiant ob vanam gloriam, aut ex animo videndi mulierem.

Q. Quotuplex sit finis legis.

R. Duplex, nempe *intrinsecus*, qui habetur a parte rei, ad quem res praecepta dirigitur natura sua, qualis est corporis mortificatio in jejunio, et *extrinsecus*, seu ad quem res praecepta dirigitur a Superiore, ut si jejunium ipsum a Legislatore praecipitur ad obtinendam pluviam, qui finis dicitur *totalis*, et *adaequatus*, si sit unus; dicitur *partialis*, si sit cum aliis conjunctus, ita ut finis adaequatus tunc coalescat ex omnibus.

Q. Quinam finis est intendendus in adimpletione legis.

R. Solus finis intrinsecus, quia finis extrinsecus non intrat in materiam legis, nisi expresse praecipitur a Superiore; item in adimpletione legis est servandus modus intrinsecus, qui afficit substantiam rei praeceptae: ex: gr. devotio in oratione: secus quoad modum extrinsecum, sine quo substantia rei praeceptae servari potest, ut esset orare flexis genibus, nisi modus extrinsecus expresse praecipitur.

Nota. Finis intentus ab Ecclesia in suis legibus est profectus animarum; finis intentus a Praelatis Religionum

est observantia trium votorum substantialium; finis intentus a Legislatore est bonum publicum.

Q. An unico actu possint plures leges, aut plura praecepta impleri.

R. Negative in materia iustitiae commutativae; ideoque non satisfacit dando centum aureos, qui debet centum ex furto, centum ex promissione acceptata, et centum ex contractu; secus respectu aliarum virtutum omnium ex. gr. ex voto, et praecepto Ecclesiae, et ex poenitentia imposita a Confessario, quoties tamen ex circumstantiis, vel ex fine, vel ex natura actionis praeceptae, vel ex communi usu, aut interpretatione certe constat, ad summum prudenter praesumi potest, talem fuisse mentem Praecipientis: ideoque eadem recitatione satisfacit utrique obligationi, qui tenetur ad horas ratione ordinis, et beneficii; per unius Missae auditionem satisfcit utrique praecepto, si idem dies sit dominicus, et festivus; item habens votum audiendi Missam, recitandi Rosarium, aut jejunandi singulis diebus per mensem, si similis poenitentia imponatur sibi a Confessario, satisfacit omnibus obligationibus per unum actum, quia, nisi exprimat, Confessarius non praesumitur sibi velle duplicare onus. Secus, si id certo non constet, neque ex circumstantiis etc. praesumi possit, quia Superior semper praesumitur sub praecepto exigere aliquid aliud a Subdito ultra id, ad quod tenebatur; ideoque habens votum jejunandi, audiendi Missam etc. semel in hebdomada non determinando diem non satisfaceret utrique obligationi per eandem Missam, aut jejunium, si a Confessario imponatur poenitentia etiam jejunandi, aut audiendi Missam semel in hebdomada.

Nota 1.<sup>o</sup> Si Superior de novo imperet id ipsum, quod est praeceptum ab Inferiore, aut viceversa, non multiplicat obligationem, si ambo praecepta sint ex eodem motivo intrinseco, etiamsi sint ex diverso motivo extrinseco; secus, si sint ex diverso motivo intrinseco, nisi aliud constet de mente praecipientis, vel si diversi motivi extrinseci sint specialiter, et expresse intenti ab ipsis Superioribus.

2.<sup>o</sup> Obligatus ad aliquam actionem ex diversis motivis intrinsecis ex: gr: obligatus jejunare ex voto, et ex praecepto Confessarii, si ponat unam actionem, nempe unum jejunium, satisfacit soli illi obligationi, cui intenderit determinate satisfacere; si vero actionem ipsam ponat non de-



terminando, cui obligationi velit satisfacere, satisfaceret pro rata cuilibet obligationi, si materia sit divisibilis: ex. gr. si tenebatur ad eleemosynam ex voto, et ex mandato Confessarii; vel censeretur voluisse satisfacere obligationi urgentiori, si materia non erat divisibilis ex. gr. si tenebatur audire Missam, aut jejunare.

Q. An possit eodem tempore diversis legibus, aut praeceptis satisfieri.

R. Affirmative sub duplici conditione 1. modo diversae ipsae actiones sint inter se compossibiles, seu attentionis non excludat attentionem alterius: 2. dummodo ambae actiones ponantur tales, quales, et quomodo praecepta postulant, alioquin non posset; ideoque potest quis tempore Missae horas canonicas recitare, sed non posset eo tempore suam discutere conscientiam, vel peccata sua confiteri, nisi alias poenitens teneretur confessionem suam notabiliter differre.

Q. Quid si duo concurrant praecepta, quae simul observari nequeant.

R. Majus praeceptum erit praeferendum, nisi bonum publicum aliter suadeat, vel nisi materia praecepti majoris sit levis, et altera sit gravis: ideoque in concursu praeceptum naturale positivum divino; positivum divinum humano; mandatum supremi Principis mandato inferioris Superioris; negativum positivo erit praeferendum, ita ut, si eligatur adimpletio minoris praecepti, peccatum esset mortale, si excessus esset notabilis, aut veniale, si excessus sit modicus.

#### Q U A E S T I O IX.

##### *De Lege irritante.*

Nota 1°. Lex alia est *prohibitiva*, quae simpliciter prohibet actum, qui tamen erit validus, si ponatur; quia *multa fieri prohibentur, quae tamen facta tenent*; et alia est *irritans*, quae non solum prohibet, sed actum reddit quoque nullum.

2°. Irritatio alia est *ferendae sententiae*, quando actus irritandus est per Iudicis sententiam; et alia *latae sententiae*, seu *ipso facto*, quae nullam requirit Iudicis sententiam. Quando irritatio legis ob non servatam conditionem

praescriptam sequitur actum jam factum, irritatio ipsa est ferendae sententiae, nisi aliud exprimatur; ex.gr. si in lege irritetur venditio, non soluta gabella, venditio ipsa tunc esset valida; sed ob non solutam gabellam posset irritari: quando autem antecedit, vel comitatur actum, irritatio etiam censetur ferendae sententiae, si sit lata in odium personae, vel suae actionis, et actus sit talis, ut postea possit rescindi; sed si sit talis, ut postea rescindi non posset, qualis esset ex: gr: matrimonium nullum contractum ab uxoricida, vel si irritatio ipsa non fuerit in odium personae, ejusque transgressionis, sed ob bonum publicum; tunc judicanda esset latae sententiae, ut esset testamentum nullum ob defectum solemnitatis.

3°. Irritatio alia est *poenalis*, quae actum decernit nullum in odium personae, ejusque transgressionis, ut est simoniaca collatio beneficii; et alia *non poenalis*, seu *legalis*, quae irritat actum non in poenam delicti, sed ob bonum vel publicum, vel privatum alicujus generis personarum, quatenus caret forma substantiali; ideoque non supponit actum malum.

4°. In dubio, an forma assignata in lege sit substantialis, judicanda est accidentalis, quia irritatio est odiosa, utpote impediens hominem, ne faciat id, ad quod de se habebat libertatem, ideoque est strictae interpretationis.

5°. In irritatione latae sententiae actus habendus est nullus a die criminis commissi; in irritatione autem ferendae sententiae a die, quo prolata est sententia.

6°. Non datur parvitas materiae circa omissionem formae substantialis, quia forma substantialis consistit in indivisibili; ideoque professio emissa per dimidiam horam ante annum a legibus statutum, vel matrimonium contractum ante decimumquartum, non valent.

Q. An lex irritans obliget in conscientia.

R. Affirmative, si lex irritet, et simul prohibeat actum aliquem; ideoque non licet contrahere matrimonium nullum cum impedimento dirimente; item si actus irritus sit etiam turpis, et contra rectam rationem, quod maxime verificatur, quando actus opponitur aut Religioni, ut si faciat sacrum nullum; aut justitiae, ut si Iudex faceret sententiam nullam: secus vero, si lex irritet solum, ideoque non peccat faciens testamentum nullum, aut filia renuncians hae-

reditati paternae, sola dote contenta. Si actus sit ipso facto irritus, non possumus licite eo uti tamquam valido; secus si sit talis, qui solum possit irritari.

Q. An actus factus contra legem irritantem sit validus saltem in foro interno.

R. Negative, alioquin lex ipsa irritans esset injusta, et iniqua, quatenus daret exceptionem in eo, quod obligaret in foro interno, nihil obstante exceptione sua.

Q. An irritatio ipso facto imposita statim incurratur

R. Affirmative, si actus sit irritus, quia factus sine forma substantiali; secus si irritatio sit poenalis, et imposita in odium criminis; quia tunc requiritur sententia saltem declaratoria.

Q. An actus sine consilio ipso erit validus, si detur alicui potestas ad faciendum, sed cum consilio aliquorum.

R. Affirmative, si subjectum ante concessionem ipsam jam habebat potestatem actum ipsum ponendi: ideoque valet etiam censura lata a Praelato, solis verbis, vel non expressa causa ipsius censurae. Secus, si subiectum antecederet ad concessionem datam sub illa forma, et sollemnitate non habebat potestatem ad actum illum ponendum; quia tunc forma illa intelligitur substantialis: ideoque ex defectu consilii in Clement: I: *de Iure Patronatus* declarantur nullae collationes factae ab iis, quibus data fuerat facultas conferendi certas praebendas de consilio Episcopi. Vel si Superior dans sic formam actui tollat potestatem aliter faciendi ab eo, qui alias eam habebat; ideoque Episcopus non potest veram, et perpetuam legem ferre extra Synodum sine consilio Capituli ex Ben: XIV de Syn: lib: XIII cap: 4 per totum, nisi contraria sit consuetudo.

Nota. Nisi aliter exprimatur, quando forma, sub qua praecipitur actus, habetur etiam in jure tamquam forma accidentalis, etiam tunc praesumitur accidentalis, ita ut non vitietur actus ex ejus omissione; quia tunc praesumitur addita, ut recte actus fiat, non ut valide: ideoque valet absolutio a censuris, vel dispensatio data ex facultate concessa sub hac forma: *satisfacta parte*, vel *imposita debita poenitentia*, etiamsi pars non fuerit satisfacta, neque imposita poenitentia.

Q. An Clerici teneantur legibus civilibus irritantibus.

R. Negative, si leges ipsae irritent actum in poenam

criminis commissi, quia Clerici non tenentur legibus civilibus, quoad vim coactivam; secus si irritent ob defectum sollemnitatis, quando tamen jus canonicum non aliter disponat.

Q. Quanam causae excusent ab irritatione.

R. Ab irritatione legali, seu statuta ob bonum publicum, vel ob bonum tertii nihil excusare potest ne ignorantia quidem invincibilis ipsius legis irritantis. Ab irritatione autem poenali excusat, quidquid excusat a peccato, nisi aliter sit in jure statutum in poenam culpae alterius: ideoque est irrita beneficii collatio facta simoniaco etiam nescienti simoniam ipsam, ut suo loco dicemus.

Q. An, quando quis ponit actum irritum, subjiciatur poenis in jure impositis contra facientes talem actum.

R. Affirmative, si lex intendat punire non actum ipsum, quem scit esse nullum, sed animum, seu audaciam, et temeritatem; ideoque excommunicationem incurrunt Confessarii nulliter absolventes complicem in re turpi; item scienter ineuntes matrimonium nullum cum consanguinea, aut affine. Secus, si intendat punire actum, ideoque mandantes ordinarie non incurrunt poenas statutas contra mandantes ipsos, si effectus ex eorum mandato non sequatur.

Nota. Nullitas actus alia est *juris publici*, quae nimirum primario spectat utilitatem publicam, et secundario privatam; et alia est *juris privati*, quae nimirum primario spectat utilitatem privatam, et secundario publicam. Item alia est *absoluta*, quae opponi potest ab omnibus interesse habentibus; et alia *relativa*, quando actus est nullus favore alicujus, ideoque intelligitur nullus, si ipse velit, qualis est actus factus a minoribus.

## Appendix I.

### De Jure Gentium.

Q. Quid sit jus gentium, et quotuplex.

R. I°. Jus gentium definitur, *quod usu exigente, et humanis necessitatibus gentes humanae sibi constituerant*, quod tamen improprie dicitur jus, quia verum jus datur a Superiore Inferioribus, et potius dici posset pactum, quam jus, si sub nomine juris gentium intelligantur consuetudines.

R. II°. Jus gentium est duplex, *primaevum* nempe,

quod sibi omnes omnino gentes ratione utentes constituerunt, et videtur parum differre a jure naturae; seu est ipsum jus naturale vitae hominis sociali applicatum, ita ut jus naturale spectet homines singulos seorsim consideratos; jus vero gentium spectet homines, prout in universali societate conveniunt. Et *secundarium*, quod est *jus humanum non omnibus, sed multis gentibus ratione utentibus commune*. Primum est immutabile, et perpetuum; alterum est voluntarium, et mutabile.

Nota. Jus gentium est quid quasi medium inter legem naturalem, et positivam; jus enim naturale est cuilibet ab ipsa natura inditum, ideoque semper necessario prohibet, quae sunt intrinsece mala; vel praecipit, aut consulit, quae sunt intrinsece bona; et respicit id totum, quod lex naturalis dictat, nempe principia generalia demonstrantia, quid fieri, aut non fieri debeat, conclusionesque sive evidenter illatas ab ipsis, ut sunt omnia Decalogi praecepta, sive quae nimis faciliter ab iisdem deducuntur, ut usurarum prohibitio. Jus civile fertur ab aliquo particulari Principe in singulares suas provincias, aut regna: ideoque non est commune aliis gentibus, et statuit, quae Rex potuisset non statuere; Jus vero gentium nec a natura est inositum, nec ab aliquo particulari Principe assignatum; sed receptum est per liberam omnium, aut fere omnium nationum consensionem, et usum, continetque illas leges, quae nec sunt scriptae, nec a principiis juris naturae plane iuferuntur; sed quia sunt naturae, seu dictamini rationis valde conformes, idcirco sunt vel omnibus, vel pluribus gentibus communes, et competunt creaturae rationali, quatenus versatur in societate civili.

Q. An jus constans, et perenne proprietatis tum quoad personas privatas, tum quoad Ecclesias ab hominum voluntate, an a legum civilium favore, an a jure gentium, aut naturae proficiscatur.

R. 1°. Jus constans, et perenne proprietatis, seu moralis facultas sibi perenniter habendi, quae unusquisque sibi copulavit inventionem, occupationem, laborem, ingenio, suarumque facultatum exercitio, vel etiam successione; item excolendi, tuendi, aliosque ab eorum usu excludendi, ut eorum firma, et constans habeatur possessio, non ab hominum voluntate, nec a legum favore, ut insaniunt hodierni Com-

munistae, et Socialistae, sed a voluntate Dei, et a purissimo juris naturalis fonte proficiscitur, fuitque jure gentium, et societatis quoque confirmatum 1°. a voluntate Dei, seu lege cordibus indita, ut quae sibi quisque occuparet, et excoleret, eo proprietatis jure sibi constanter acquireret: 2° a jure naturae, jus enim occupandi res nullius adhuc potestati subiectas, easque sibi indefinite possidendi, ac tuendi sentit vel homo in sylvis enutritus sibi habendo ut suas, ac pro libitu disponendo de avibus, de piscibus, aliisque rebus sibi occupatione comparatis, quae ullius nondum susceperant proprietatem: sentit infans, qui suo jure fretus advenientes excludit; sentiunt ipsae ferae in comparata sibi, suisque alimenta, et sponte recedentes a locis, ubi aliae posuerint nidum: 3° a jure gentium, ita ut nulla habeatur gens, quae testatas, vel intestatas successiones non accipiat, ea lege universim constituta, ut filii parentibus succedant, et sit inviolabilis testatorum voluntas; nec immerito, alioquin quis arbores pro altera aetate plantaret, quis terrae proferenti tribulos, et spinas sudore, et sumptibus meliorem existentiam pro ignotis successoribus procuraret, quis non omnia prodigus effunderet, si homo instar bruti nihil in posterum praevideret? 4° a jure demum societatis, alioquin nec commercia, nec societas, nec accumulatio, nec hominum industria consisterent; languerent omnia, labor, ac virtus deficerent, et sensim homines ad glandes, et sylvas redirent. Jus ergo proprietatis quoad personas particulares non ex hominum pacto, et voluntate, non a legum vi, aut favore; sed a suprema Numinis voluntate, a penitissima naturae constitutione, a jure gentium, et societatis proficiscitur: ideoque est jus stabile, permanens, et in suo genere perfectum, seu rerum usum, proprietatem, et perennitatem amplectens.

R. II.° Positis jure divino, et naturali, jure gentium, et societatis, quibus inviolabilis est personarum particularium proprietates, libera, et inviolabilis testatorum voluntas; inviolabile, et constans quoque erit jus proprietatis quoad Ecclesias, eo quod omnes proprietates unius sint generis, unoque jure nitantur. Et quidem omnes gentes jus, ac debitum semper senserunt a natura genitum, quaedam e bonis suis in Religionis officia perpetuo donandi, nec ulla unquam licet Paganorum jurisprudentia somniavit, sacrorum bono-

rum proprietatem ad populos spectare: imo decreti semper fuerunt rebelles in Deum, et in homines, damnatique veluti parricidae, et sacrilegi, si quis e bonis sacris quidquam imminuerit, vel expilasset. Ne igitur absurdissime dici velit, falsis Religionibus inesse jura gentium, et naturae, quae veram Religionem effugiant; dicendum est jure potiori, et nobiliori dominium stabile, permanens, et perfectum bonorum suorum Ecclesiae membris, et corpori inesse, quemadmodum apud praesidentes Auctoritates insunt dominia collegiorum, universitatum, aliorumque corporum moralium civilium. Haec semper fuit saeculorum vox, hic populorum sensus, et voluntas, ideoque dicendum est, jus naturae, jus gentium, atque ipsius summi Dei voluntatem firmare ecclesiasticam proprietatem.

Hinc pudeat Communistas hodiernos, Socialistas, et cum iis inordinatae fraternitatis Amatores omnes, qui, deleta omni civili, et naturali varietate, universum genus humanum in fictitia quadam unitate, et aequalitate velle coercere effingentes, naturam infringere, justitiam, et societatem evertere, proprietatem, et commercia exturbare, rem familiarem a legitimis haeredibus, et dominis distrahere, et uno verbo regna seditionibus implere festinant. Quanto melius Reipublicae consultum foret, si plebem ignavia confectam ad aridae, et incultae terrae cultum, et laborem convertant, ad moralem, et civilem vitam instituant! Utinam non in Ecclesiasticis proprietatibus expilandis, templorumque divitiis aggrediendis; sed in civili disciplina, in laboris frequentia, in morum observantia, et maxime in Catholicae Religionis cultu, peccatisque fugiendis remedia, et levamina Reipublicae conquirant! Utinam quoque populi intelligant, quam caro pretio seditiones emanant, et quam parum referant!

Nota. Homines ab uno, eodemque Deo creati, ab uno, eodemque progenitore Adamo descendentes, unam totius generis, unam magni Patris efformant familiam, a quo geniti sunt, in quo vivunt, ad quem revertentur. Hinc homines hominibus etiam distantibus, et exteris propter sanguinis cognationem, et unitatem debent aequitatem, humanitatem, beneficentiam, coeteraque socialia officia. Perennis haec, atque universalissima nostri generis constitutio totius gentis ordinem, et relationes componens dicitur *jus gentium* a jure naturae descendens, quia a natura gentibus est constitutum,

antequam leges describerentur. Ex hac tamen unitate sanguinis, et cognatione, jurium, et proprietatis communionem male inferunt hodierni Communistae. Licet enim aequales nascimur omnes, quoad naturae substantialia; nullibi tamen viget, nec vigere potest aequalitas absoluta, bonorumque communio: alioquin, Ecclesia, et imperio eversis, nulla familiae, vel societatis jura permanerent; imo ipse naturae pudor sensim evanesceret per uxorum, et mulierum communitatem. Aequalitas ergo potius in ipsa varietate fulgere debet, quatenus jubeat, ut omnibus jura sua reddantur ad aequalitatem, re cum jure commensurata. Et sicuti increpari nequit natura, dum varias nationes effecerit, viribus, et ingenio adeo diversas, ut in hominum maxima unitate singulae quid unum, et diversum esse videantur; sicuti increpari nequit, dum alios eximio, aut eminenti, et alios retuso, aut crassiore ingenio produxerit homines; sicuti demum increpari nequit, dum diversis gentibus diversas terrae plagas dederit, fecundas, aut steriles, temperatas, torridas, aut glaciales: ita ne increpari quidem debet, dum, quos variis propensionibus, et aptitudinibus discreverat, variis quoque opibus etiam a nativitate ditaverit ea lege, *ut filius patri succedat, et vivens morientem apprehendat*. Quid de mundo, quid de sociali ordine, et textura, si omnes forent aequae divites, vel pauperes? Si omnes essent mercatores, ubi agricolae, et ubi artium liberalium magistri, si omnes essent agricolae? Ergo, sicuti in eodem corpore ad totius corporis utilitatem necesse est, ut diversa sint membra, robore, et officiis dissimilia, si enim *totum corpus esset oculus, ubi auditus, si totum auditus, ubi odoratus*, ajebat Apostolus ad Cor. Cap. XII; quid si pes, vel manus instar oculorum essent debiles? A pari in magna hominum familia plurimis opus est membris multiplici facultatum, et officiorum varietate diversis; quae varietas, utpote ordinis, et societatis humanae fundamentum, ab omnibus est scrupulose servanda, ne ipsa societas commoveatur, et pereat.



### Appendix II.

#### De Lege Tributorum.

Tributa alia sunt *realia*, quae solvuntur ex bonis immobilibus; alia sunt *personalia*, quae solvuntur ratione personae, et dicuntur *census*; et alia sunt *mixta*, quae solvuntur ratione rerum mobilium.

Q. Quis habeat jus imponendi tributa, et vectigalia.

R. Soli Principes supremi, ex. gr. Imperatores, Reges, et Respublicae perfectae, possunt imponere tum *tributa*, seu pensiones publicas a populo persolvendas, tum *vectigalia*, seu pensiones persolvendas pro rebus in urbem ivectis, aut ex ipsa evectis. Principes vero inferiores, ut Proreges, Duces, Marchiones etc. non possunt sine consensu Superiorum, ita ut incurrant etiam excommunicationem Coenae, si imponant tributa nova, vel augeant imposita, sine legitima facultate.

Q. Quanam conditiones requirantur ad justitiam tributorum.

R. Requiritur 1. legitima auctoritas in imponendis tributis: 2. justitia tum in impositione ipsorum tributorum, ut nimirum imponantur ex causa subveniendi publicis necessitatibus, et proportionate tam fini, quam civium facultatibus; tum in exactione, ne plus exigatur, quam quod constitutum est; tum in usu, quia Princeps tenetur ad restitutionem, quando non praestat id, propter quod accepit tributum.

Q. An quando juste impositum est vectigal, Subditus teneatur sponte aperire, quae advehit.

R. Standum est consuetudini locorum.

Nota. Fraudantes vectigalia juste pro mereibus imposita, licet sint exteri, et licet dubitetur de justitia vectigalium, peccant mortaliter in re gravi, et tenentur ad restitutionem ex verbis Christi: *reddite, quae sunt Caesaris, Caesari*. Fraudantes autem vectigalia imposita pro usualibus, probabiliter excusantur a mortali, et ab obligatione restituendi, ex usu, et consuetudine.

Q. An emptor teneatur ad solvenda vectigalia pro mercibus emptis a venditore, quem novit fraudasse debitum vectigal.

R. Negative, quia onus ipsum pertinet ad eum, qui res advehit, et vendit, modo emptor non sit cooperatus vendi-

tori ad fraudanda vectigalia. Semper tamen Officiales possunt facere executionem in ipsis mercibus, quamvis ad alios pervenerint, quia merces ipsae contraxerant obligationem hypothecae.

Q. An sit obligatio solvendi vectigal, si cessaverit causa vectigalis.

R. Negative, si per se cessaverit totaliter; secus si cessaverit per accidens, et Princeps faciat, quod in se est, imo paratus est providere, ne damnum de novo consurgat: ideoque potest exigere vectigalia ad defendendas vias a latronibus, quas interim contingit non obsideri, modo sit paratus ad eas defendendas, adveniente necessitate.

Nota I. Clerici etiam sola prima tonsura initiati, sunt immunes ab obligatione vectigalium, et tributorum; eaque imponentes, vel exigentes sive directe, sive indirecte a Clericis ipsis etiam sponte dantibus incidunt in excommunicationem Coenae, et in excommunicationem non reservatam Capituli *Quamquam*, de Censibus in 6. Sed in hoc standum nunc est Concordatibus Regnorum.

2. Caeci, aliique morbo laborantes excusantur perpetuo a muneribus personalibus, et a realibus extraordinariis; non tamen a realibus ordinariis, sed possunt auxilium ab Ecclesia implorare, quando nimis aggravantur in collectis.

## Q U A E S T I O X.

### *De Cessatione Legis.*

Nota 1.<sup>o</sup> Causae excusantes ab observatione legis continentur in hoc versiculo: *Vis, timor, ignorans, non advertentia, et impos*; seu 1. vis absoluta, quia non datur peccatum, nisi volitum; 2. metus gravis in iis, quae non sunt intrinsece mala, et nisi metus incutiatur ad aliquid agendum, aut omittendum contra bonum publicum, aut in contemptum sive Religionis, sive Potestatis legislativae; 3. ignorantia invincibilis, et inadvertentia, de quibus erit sermo in de Peccatis. 4. Impossibilitas sive physica, sive moralis, de qua ibidem.

2.<sup>o</sup> Volens probare ignorantiam est admittendus, quando lex requirit dolum, quia tunc ignorans sine culpa sua

non ligaretur in conscientia ; secus si lex non requirat dolam, sed obligat ob bonum publicum.

Q. Quot modis cesset obligatio legis.

R. Lex cessare potest vel *per se*, vel *per accidens*. Per se cessat, quando cessat ipsius causa finalis, quod dupliciter fieri potest, vel *negative*, quatenus non amplius existit, vel *contrarie*, quatenus lex ipsa evaserit inutilis, aut impossibilis, aut noxia bono publico, et iniqua. Per accidens cessare potest multipliciter, nempe per abrogationem sive expressam, sive tacitam. seu per desuetudinem, per interpretationem, per Epikejam, per dispensationem, et per privilegium.

### DUBIUM I.

#### De Cessatione Legis per se.

Q. Quaenam conditiones requirantur, ut lex cesset per se *negative*, seu *privative*.

R. Requiritur 1. ut causae finales cessent omnes. 2. ut cessent totaliter: 3. ut cessent perpetuo, alioquin lex non cessaret, sed suspenderetur: 4. ut cessant quoad omnes, vel quoad maiorem partem communitatis, ideoque non effugeret poenas contra lutores latas Clericus privatim, et sine scandalo ludens aleis, quia scandalum tunc non cessaret generaliter, sed in illo solo casu; nisi motivum legis in aliquo particulari casu cesset non *negative*, sed *contrarie*, quatenus in illo casu lex redderetur nociva, aut nimis ardua, seu quando in aliquo particulari casu turpe esset servare legem, quatenus materia legis evaserit contraria alteri praecepto magis obliganti, aut quia evaserit impossibilis, aut nimis dura, et difficilis.

Nota. In dubio, an causa cessaverit respectu totius Communitatis, possessio stat pro lege. Si finalis causa cesset, aut fiat inutilis quoad unam partem legis, secundum ipsam deobligabit, manente obligatione quoad alteram, si materia sit divisibilis; alioquin lex cessaret in totum, si materia non sit divisibilis, quia bonum debet esse ex integra causa. Cessatio finis intrinseci, non finis extrinseci deobligat a lege, nisi finis extrinsecus sit specialiter, et expresse intentus a Superiore.

## DUBIUM II.

### De Abrogatione , et Desuetudine.

Q. Quid sit abrogatio legis.

R. Est *annullatio totius legis*, in quo differt a *derogatione*, quia illa totam, haec partem legis annullat.

Q. Quinam possit abrogare legem.

R. Potest 1.<sup>o</sup> Superior abrogare legem Inferioris, sed in iis, in quibus est *formaliter* Superior, seu modo in illo ordine habeat jurisdictionem in Inferiorem, quia non sufficit, quod sit amplior, et dignior: ideoque Archiepiscopus non potest leges Suffraganeorum abrogare; Papa potest abrogare leges Episcoporum, sicuti etiam Archiepiscopus potest Suffraganeorum leges abrogare in solo casu appellationis, aut Sanctae Visitationis.

2.<sup>o</sup> Qui legem tulit, Ejusque Successores possunt leges sive suas, sive Praedecessorum abrogare, quia res dissolvitur per easdem causas, per quas natus, nisi tamen leges ipsae adprobatae, vel confirmatae fuerint a Superiore *in forma specifica*, seu cum causae cognitione, et singulis statutis expensis, ita ut in confirmatione addatur: *ex motu proprio, atque ex certa scientia*; vel: *si quidquam contra fiat, nullam vim habeat*; secus si sint confirmatae in forma communi, ut plerumque fit ad majorem auctoritatem, aut splendorem.

3. Inferior nunquam potest Superioris legem abrogare, licet aliquando possit in ea dispensare (1).

Q. An requiratur promulgatio ad abrogandam legem.

R. Affirmative, si lex sit abroganda per novi instituti constitutionem, quia haec constitutio, cum sit nova lex, non obligaret, nisi promulgetur; secus si sit abroganda pure negative per ipsius solam revocationem, quia haec revocatio non esset nova lex, eo quod non imponat novam obligationem, sed abstrahit antiquam, ideoque non esset necessario promulganda. Expedit tamen, ut notificetur, ne Subditi ignorent, se esse a tali onere liberos.

---

(1) Jure Neap. art. 7. per particulares conventiones derogari nequit legibus respicientibus ordinem publicum, aut bonos mores, ideoque derogari nequit legibus imperativis, aut prohibitivis, sed solum facultativis, quae tamen sint introductae in favorem ipsorum contrahentium.

Nota 1. Leges humanae etiam justae possunt revocari, quia debent convenire tempori, sed nonnisi ex justa causa; alioquin revocatio esset valida, sed Legislator peccaret abrogando legem sine causa gravi, et justa.

2. Leges speciales alicujus loci non abrogantur a posterioribus generalibus, etiamsi utriusque effectus sint impossibiles, nisi earum fiat expressa mentio, neque concessionnes datae per Synodum oecumenicam revocatae censentur per revocationem generalem, nisi ipsius revocationis pariter fiat expressa mentio.

Q. Quibus modis humana lex possit abrogari.

R. Dupliciter, seu vel *expresse* per revocationem, vel *tacite*, sive per desuetudinem, quando Superior videns legem non observari ejus observantiam patiens non urgeat, cum possit; sive per aliam legem, quae simul cum antiqua servari nequeat, quia tunc, illa promulgata, haec abrogata censetur.

Q. Quid sit consuetudo.

R. Est *jus quoddam moribus institutum, quod, ubi lex deficit, pro lege suscipitur*; ideoque instar legis obligat in conscientia.

Q. Quotuplex sit consuetudo.

R. Triplex, seu 1. *contra legem*, quae consistit in actibus publicis frequentatis contra legem, et vim habet abrogandi legem humanam, concurrentibus debitis conditionibus: 2. *praeter legem*, quae consistit in frequentatione actuum, qui nulla lege vetantur: 3. *secundum legem*, quae declarat, seu interpretatur legem. Item alia est *ecclesiastica*, et alia *civilis*, prout ordinatur ad finem sive spirituales, sive politicum.

Q. Quanam sint praecipuae proprietates consuetudinis.

R. Tres, seu interpretatur legem; inducit legem; et inductam mutat, seu abrogat, ita tamen, ut possit etiam legis solam poenam abrogare, remanente culpa, et viceversa. Hinc contractus irritus per legem potest fieri validus ex consuetudine.

Nota. Nulla persona privata, etiamsi sit supremus Princeps, potest introducere consuetudinem, quae solum introduci potest a majori parte Communitatis per actus, aut omissiones repetitas.

Q. Quanam requirantur ad consuetudinem constituendam.

R. Tria, seu frequentia actuum liberorum; ut actus sint ejusdem speciei; et ut sint moraliter conjuncti.

Q. Quanam conditiones requirantur ad veram consuetudinem.

R. Continentur in his versiculis: *sit liber, spissus, durans mos, sit manifestus, utilis, ex animo, toleratus, nec sine causa*; seu requiritur ex Ben. XIV de Syn. lib. XIII cap. 5.

1. Ut actus sint liberi, seu non exerciti ex vi, metu, aut per errorem, ut si quis ageret contra legem ignorans adesse legem ipsam prohibentem; vel si ageret, eo quod falso credat, adesse legem id praecipientem.

2. Ut actus sint frequentes arbitrio prudentum.

3. Quod consuetudo congruo temporis intervallo duret, seu per decennium non interruptum contra, vel praeter legem sive civilem, sive etiam canonicam, cui opinioni videtur adhaerere etiam Ben. XIV, licet nonnulli velint, nonnisi per quadraginta annos praescribi contra, vel praeter legem canonicam, quia non datur praescriptio contra Ecclesiam, nisi post quadraginta annos. Si tamen consuetudo introducta sit contra legem nondum receptam propter conniventiam Legislatoris, hoc est sciente, et dissimulante Legislatore, nullum determinatum tempus tunc esset necessarium, sed sufficerent pauci actus a Superiore tollerati ex Ben. XIV ibid.

4. Ut sit publica saltem notorietate facti, quia actus occulti dici nequeunt facti ex communi Societatis, et Principis consensu, ideoque procedere etiam debent saltem a majori Communitatis parte, quod intelligendum est computando eos solos, qui sunt habiles ad legem instituendam, ita ut neque mulieres, neque iuvenes, et eo minus furiosi, aut hujusmodi ratione non utentes computari possint, utpote qui leges condere non possunt.

5. Ut sit utilis, et congrua bono publico, seu ut consuetudo sit rationabilis; alioquin esset corruptela, et non consuetudo.

6. Ut actus fiant ex animo inducendi obligationem, ideoque consuetudines ex gratitudine, aut liberalitate, aut ex sola devotione inductae ex: gr: quotidiana salutatio Angelica, non obligant, nisi initio inchoatae fuerint ex devotione, sed postea ex communi hominum sensu continuatae fuerint ut obligatoriae, qualis est consuetudo non comedendi ova, et lactinia in Vigiliis extra quadragesimam. In dubio de

hac intentione praesumuntur fuisse inductae ex devotione, nisi aliter sentiat communis hominum sensus.

7. Ut fiant ex consensu Principis sive expresso, sive tacito saltem interpretative, consistenti in patientia, et in Ipsius tolerantia, cum posset prohibere; si enim Princeps resistat, consuetudo praevalere non potest. Non tamen requiritur, ut Princeps in specie habeat notitiam talis consuetudinis; alioquin nullae darentur consuetudines contra Pontificem: sed sufficit generalis Ejus consensus pro omni consuetudine legitime introducta ex Ben. XIV de Syn. ibid.

Q. An consuetudo concedens Canonicatus Ecclesiarum Cathedralium solis Sacerdotibus Civitatis, ejusque suburbiorum, exclusist aliis Sacerdotibus Dioecesanis, si vera consuetudo.

R. Negative, cum sit potius dicenda abusus, et corruptela. *Consuetudinis vim non negamus*, ait Bened. XIV de Syn: lib. XI cap. 5. n. 12, *sed hoc merito admonendum censemus, ut videatur, an haec, vel illa consuetudo vera, et legitima dici debeat, et an apud pios, probosque viros recepta sit, ne forte abusus, et corruptelae pro judicandi, et agendi norma accipiantur. Nec potest, ex Eodem ibid. cap. 3 n. 7; vetustatis argumento abusus sustineri, qui rectae rationi, decentiae, atque honestati adversatur. Imo ex eodem Pontifice ibid: cap. 1. n. 2 nunquam rationabiles esse possunt consuetudines, quae praecipuas labefactant leges, quibus ecclesiasticae disciplinae nervus continetur. Hinc doctissimus Pontifex ibid: lib. XIII cap. 5 ad distinguendam veram, et legitimam consuetudinem a corruptelis, et abusus dotes ipsius consuetudinis sic paucis perstringit: Quod porro dicimus, legem sive nunquam receptam, sive receptam contraria consuetudine deleri, intelligendum est, dummodo consuetudo coeteras habeat conditiones, quae a jure in ea exposcuntur; et primo, ut sit rationabilis, hoc est neque juri divino, neque naturali contraria, nec expresse a jure reprobata; deinde ut a majori communitatis parte libere, et spontanea sit inducta, pluribusque, ac continuis actibus frequentata animo legem tollendi; ac demum, ut adsit consensus Legislatoris non quidem expressus, et personalis, sed legalis, et juridicus, qui nimirum jam habetur per leges, et canones omnem consuetudinem populi moribus inductam approbantes, eique vires tribuentes abrogandi legem, ut commu-*

*nissime Doctores etc.* Atqui conditiones istae omnes desunt in consuetudine illa; et quidem

1. Consuetudo illa non est rationabilis; finis enim primarius instituendi beneficia fuit major Dei cultus, et majus bonum Ecclesiae; finis autem secundarius fuit remuneratio meritorum ex Concilio Lateranensi III cap. 17; ex Trid. sess. XIII cap. 1; et ex prop. 47 ab Innoc. III damnata; Sed uterque finis impeditur, si Sacerdotes cives minus digni eligi debeant. Ecclesia enim tunc defraudaretur notabili fructu per Sacerdotes dioecesanos digniores praestando, 1. cum ex eodem Pontifice *ibid.* lib. XIII cap. 2 Canonici Ecclesiarum Cathedralium invitandi sint ad Synodum provincialem cum voto consultivo; item invitandi sunt, ut consilarii ad Synodum dioecesanam *ibid.* lib. 3 cap. 4; item ex Ipsi potissimum Episcopus eligit Examinatores: cum Eorum consensu, aut consilio efformat statuta, quae dicto consensu, aut consilio destituta nec induerent naturam legis, nec perpetuitatem acquirerent utpote facta contra normam legis *ibid.* lib. XIII cap. 5: cum Eorum consilio ecclesiastica omnia tractat negotia, ita ut in cap. *de his, quae fiunt ab Episc.* dicantur membra Episcopi. 2. Nec Sacerdotes dioecesaui, nec cives tunc curarent se meliores praestare, primi utpote qui sciant, se etiam meliores semper esse Sacerdotibus civibus posthabendos; alii, utpote qui sciant, se etiam minus dignos esse in canonicatibus praeferendos; ergo consuetudo illa dici non potest rationabilis, ideoque est rejicienda. *Si autem adhuc maneat ratio eadem propter quam prima lex utilis erat, non consuetudo legem, sed lex consuetudinem vincit* ex D. Thom. I. 2 quaest. 97 art. 3 ad 2.

2. Consuetudo illa esset juri divino naturali contraria 1. quia Episcopus omittens digniores ageret in re gravi contra fidelitatem ex officio debitam Ecclesiae, quae non nisi sub ea lege commisit Ei facultatem providendi de beneficiis, ut utatur tamquam fidelis dispensator juxta fines ab ipsa Ecclesia in beneficiorum institutione intentos. Atqui violare in re gravi fidem ex officio debitam opponitur juri divino naturali; ergo etiam consuetudo id permittens opponitur juri eidem. 2. Violatio justitiae distributivae per acceptionem personarum opponitur juri divino naturali: sed consuetudo illa importaret personarum acceptionem, acceptio enim personarum habetur, quoties in distributione aliquorum bonorum,



vel onerum habetur ratio non causae ad rem pertinentis, sed personae, aliarumque causarum ad rem non pertinentium, ita ut, quod uni debitum sit propter aliquam causam, ex. gr. propter meritum, doctrinam etc. detur alteri intuitu alicujus causae, ob quam non debetur; ergo etiam consuetudo permittens violationem illam juri divino naturali contrariatur; ideoque est rejicienda. *Nec sane putandum est leve peccatum in personarum acceptione. . quis enim ferat eligi divitem ad sedem honoris gloriae Ecclesiae, contempto paupere instructione et sanctiore?* S. August. cap. 29 in cap. 2 Jacob: , item D. Thom. quaest. 185 art. 3 in O.

3. Consuetudo illa non a tota Communitate, vel ab ejus parte majori, utpote quae non ipsa conferat beneficia, sed dici deberet inducta ab Episcopis canonicatus illos conferentibus ex libera collatione; sed persona privata, ne Princeps quidem supremus potest per actus repetitionem inducere consuetudinem.

4. Consuetudo illa dici non posset inducta ab Episcopis animo sese obligandi, et coarctandi potestatem suam. Lex enim non praesumitur, nisi probetur, et, nisi manifeste constet, nemo praesumitur sibi velle onus imponere ex Bassaeo in flor. Theol. Verb. *Consuetudo* n. 7, aliisque omnibus.

Q. An lex abrogari possit per consuetudinem.

R. Negative, si sit sermo de lege divina, aut naturali, quia, cum sit utraque a Deo, nullus homo posset eam abrogare, ideoque consuetudine induci non posset, ut juramentum falsum non sit peccatum; ut inventa ex naufragio sint inventoris, cognito vero domino; ut licite exigantur usurae; utque Regularis professus aliquo modo sit dominus eorum, quae lucratur praedicando, legendo, et eorum, quae sibi donantur, quia est contra jus naturae, quod Monachus mortuus mundo, et non habens velle, aut nolle, habeat dominium; nisi sit sermo de iis, quae tamquam determinationes ex sola lege humana remotius deducuntur a primis naturae principiis: ideoque consuetudine induci potest, quod peccans non amplius puniatur tali poena, quamvis lex naturae habeat, quod peccans puniatur. Si vero sit sermo de lege humana sive ecclesiastica, sive civili, sive lex ipsa aliquando, sive numquam obligaverit, semper abrogari potest per contrariam consuetudinem decessualem, etiamsi in lege ipsa consuetudo abrogetur ver-

bis illis, *non obstante quacumque consuetudine*; modo tamen lex solum abroget, sed non etiam reprobet ipsam consuetudinem ut abusum, et corruptelam pravitati faventem: quia tunc consuetudo ipsa nunquam legitime introduci posset, neque posset legem abrogare. Ideoque S. Congregatio Concilii die 4 7bris 1742 Curiae Alexanae accusatae de inobservantia Taxae Innocentianae in Concilio Romano a Ben. XIII confirmatae rescripsit: *Episcopus sedulo invigilet, ut Taxa Innocentiana omnino servetur, et quoad praeteritum consulat conscientiae suae*, quia contraria consuetudo, cum sit a Tridentino non solum abrogata, sed etiam reprobata utpote favens simoniae illis verbis: *penitus cassando, et interdicens.... quae potius abusus, et corruptelae simoniacae pravitati faventes*; et cum ab Innoc. XI dicatur *illicita, et reprobata*, nunquam licite introduci potest, neque introducta potest unquam contrariam legem abrogare (1).

Tridentinae Synodi decreta nulla unquam possunt contraria consuetudine abrogari, eo quod consuetudines etiam immemorabiles antea inductas, aut postea inducendas eadem Synodus abolendas esse sancivit; idemque decrevit Pius IV binis Constitutionibus, quarum altera Concilii acta confirmavit; alteram vero emisit die 17 Feb: 1565.

Q. An consuetudo particularis alicujus loci censeatur revocata per posteriorem legem.

R. Negative, nisi in ipsa lege mentio fiat ipsius consuetudinis; imo per legem generalem revocatoriam cujuscumque consuetudinis non intelligitur revocata consuetudo immemorialis, nisi exprimatur. Per Episcopi tamen leges posteriores abrogatur quaecumque consuetudo etiam particularis, et immemorialis antecedens, quia Legislator supremus praesumitur ignorasse consuetudinem ipsam, et nemo

(1) Executio Taxae Innocentianae in omnibus Episcopalibus Curii omnino servandae praescripta fuit in Regno Neap: ex Reg: Decr: 4 9bris 1841; item fuit Episcopis inculcata per litteras circulares Ministeriales sub die 28 Januar: 1839, eademque executio fuit commissa vigilantiae Intendentali Provinciarum, qui tenentur in locis publicis exemplar ipsius Taxae semper affixum habere.

Jure Neap: neque lex, neque Rescripta Regia probabilius abrogari possunt per contrariam consuetudinem, quia Regaliae nequeunt unquam praescribi.

rerocat, quae ignorat. Episcopus autem praesumitur habere plenam notitiam consuetudinum suae Dioecesis.

Nota 1°. Ratione consuetudinis praesertim acquiri potest quicumque gratosus titulus, et etiam privilegium Apostolicum, quod appellatur *praesumptum*, utpote nullo certo documento probatum; quod tamen intelligi debet de iis tantum privilegiis, quae impetrari potuissent a S. Sede, si quis ea postulasset, non vero de iis, quae negari omnino consueverunt, cum postulantur: ideoque praescribi nequit privilegium celebrandi bis in die, nihil obstante consuetudine, ex Ben: XIV *Declarasti*.

2°. Omnes introducetes consuetudinem contra legem acceptam peccant in initio, et possunt puniri; in progressu utentes consuetudine a Majoribus introducta non peccant, quia non tenentur investigare de consuetudinis iustitia, quam potius debent praesumere, sed possunt puniri: in fine autem, postquam consuetudo est legitime praescripta per decemium, neque peccant, neque possunt puniri. Quod si lex non acceptetur, et Superior sciens negligat, peccant non acceptantes, sed post paucos actus neglectos, et non punitos lex desinit ligare ex quadam Superioris conniventia, ut supra diximus ex Ben: XIV. de Syn: XIII cap: 5.

3°. Consuetudo differt a praescriptione 1° quia non requiritur bona fides in iis, qui consuetudinem introducunt, eo quod consuetudo neminem privet jure suo; secus in praescriptione, quae utpote privans proximum jure suo sine bona fide non procedit: 2° quia dominium per praescriptionem acquiri potest uno solo actu ex: gr: unica sola beneficii collatione, eo quod praescriptio versetur circa res; secus quoad consuetudinem, quae plures requirit actus repetitos, cum versetur circa actiones in ordine ad obligandum.

4°. Consuetudo non est extendenda de loco in locum, nec de persona in personam, ideoque consuetudo a Clericis solis inducta non est extendenda ad laicos, neque ad Religiosos, et viceversa; modo tamen consuetudinem ipsam introduxerint *qua Clerici*. Item solum qui leges observare tenentur, possunt per consuetudinem abrogare legem, ideoque pueri, amentes etc. nequeunt introducere consuetudinem legis abrogativam, nec foeminae possunt per consuetudinem auferre leges obligantes viros, nec viceversa. Hinc si Laici alicujus civitatis introducant consuetudinem jeju-

nandi, vel observandi tale festum, etiamsi numerus Laicorum sit major numero Clericorum; Clerici ipsi non tenentur ad eam consuetudinem, secluso scandalo, quia non conjunguntur in consuetudine facti, nisi ei consenserint, cum constituent diversum statum habentem proprias obligationes, et observantias.

Q. An ex non usu inducatur consuetudo derogatoria legis.

R. Affirmative, si non usus contineat in se actum sive expressum, sive tacitum contra dispositionem legis; ideoque consuetudo potest deferre primogenito majorem partem haereditatis, etiamsi secundogenitus, aut foeminae numquam usae fuerint lege communi concedente aequaliter haereditatem filiis tam masculis, quam foeminis; secus si non usus non habeat actum contrarium legi neque expressum, neque tacitum, ut si non usus sit pure negativus, seu non exercitus ex defectu occasionis.

Nota. Consuetudo contra fidem, aut contra bonos mores est cito evellenda; consuetudo inutilis, seu minus conducens ad pietatem fovendam, est prudenter evellenda, habita ratione temporis, loci, et personarum, ne ipsa mutatio novitate perturbet; consuetudo autem laudabilis est quam maxime fovenda, nisi sit detrimento aliquibus personis.

### Q U A E S T I O III.

#### *De Interpretatione, et Epikeja.*

Q. Quid, et quotuplex sit interpretatio.

R. Est *declaratio legis obscurae*; et triplex est, *authentica* nimirum, quae fit a Legislatore ipso, quatenus Legislatore, vel ab Ejus Successore, vel a Superiore, vel per Ministros ab Ipso constitutos, habetque vim legis, ideoque instar legis promulgari debet, ut obliget. Hinc neque divina, neque lex naturalis potest authentice interpretari ab hominibus, quia nemo est Successor, aut Superior Deo earum auctore, nisi a Romano Pontifice, cujus fides deficere non potest, et solus constitutus est Minister ad confirmandos in fide fratres suos. *Doctrinalis*, quae vim legis non habet, ideoque necesse non est, ut promulgetur, et a quolibet viro docto, et perito fieri potest non tamen ex Ejus cerebro, *secundum*

juxta regulas , et sensus probatorum Doctorum ; quo sensu potest a doctoribus interpretari etiam lex divina , aut naturalis ; quod si lex prohibeat suam interpretationem , prohibitio intelligenda est de interpretatione doctrinali ex professo suscepta per glossas , vel commentaria ipsius particularis. Et *Usualis* , quae a communi usu , et consuetudine proficiscitur ; nam consuetudo est *optima legum interpretres*. Datur alia interpretatio per aequitatem , quae proprie dicitur *Epikeja*.

Q. Quanam praecipua axiomata servanda sint in interpretatione.

R. Praecipua sunt : *verba generalia generaliter accipienda sunt : ubi lex non distinguit , nec nos distinguere debemus : propositio indefinita aequivalet universali : odia sunt restringenda , favores convenit ampliari : in dubiis benigniora sunt praesferenda* etc ; ideoque in interpretatione legis praeceptivae odiosae , vel poenalis debet servari proprietas verborum in sensu naturali juxta usum communem , ita ut si nomen sit analogum , stat pro famosiori analogato ; quapropter lex loquens de filio , vel de morte intelligenda est de solo filio naturali , et non adoptivo , de sola morte naturali , et non de civili ; in interpretatione autem legis *favorabilis* lex extenditur ad proprietatem verborum , ita ut extendatur etiam ad filios adoptivos , et etiam ad mortem civilem.

Q. Quanam lex dici debeat favorabilis , vel odiosa.

R. Lex favorabilis dicitur , cujus materia est beneficium eis , quibus conceditur , qualis ex : gr : esset lex praecipiens sollemnitates contractibus , vel taxam mercibus , ut vitentur fraudes ; secus , si praecipiat onus aliquod ex : gr : vectigalia. In dubio praesumenda est favorabilis , quia de Principe praesumendum est potius beneficium , quam odium ; potest tamen lex esse favorabilis sub uno respectu , et odiosa sub altero.

Q. An lex extendi debeat de casu in casum ob identitatem rationis.

R. Negative , si ratio non sit eadem , sed similis ; imo , etiamsi ratio adaequata sit eadem , et fortasse major , quia potuit Legislator unum casum comprehendere , et non alium ex causa nobis ignota : ideoque irregularitas lata contra Rebaptizantes non extenditur contra reiterantes Confirmatio-

nem, vel Ordines; nisi tamen causa adaequata sit talis, ut Legislator argui posset de injustitia, vel de imprudentia, nisi lex extendatur, quod accidit in *correlativis* ex. gr. in viro et uxore, in venditore, et emptore; item in *aequiparatis* ex: gr. in electione, et praesentatione ad beneficium; qua de causa in die jejunii valens edere ova potest etiam lacticinia, quia ambo in jure aequiparantur; item in *connexis*, seu in subordinatis ex: gr. in diaconatu, et Subdiaconatu; ideoque potest facere codicillum, qui potest testamentum; item in *contentis* ex: gr. in Vicario Capitulari, et Vicario Episcopi.

Q. An subtilitas in jure sit bona.

R. Affirmative ad interpretationem juris, modo sit rationabilis, et juri consentanea; item si adhibeatur extra judicium ad veritatem eliciendam etiam in foro animae; secus si sit irrationabilis, quia tunc subtilitas ipsa esset pernicioiosa legibus, vel si sit ad capiendos, et decipiendos Simplices in judicio, vel extra.

Nota. Lex, seu Constitutio interpretanda est quoad actus futuros tantum, nisi caveatur in ipsa lege, ut extendatur etiam ad praeteritos. Lex indulgens aliquid per verba temporis praeteriti extendi potest etiam ad futura, modo sic non detur materia delinquendi: ideoque lex solvens de banno eos, qui solverint decem aureos, non est extendenda ad eos, qui banniuntur de futuro (1).

Q. Quomodo dispensatio sit interpretanda.

R. Facultas dispensandi generice concessa est late interpretanda; secus, si sit concessa pro aliquo casu, vel si sit concessa ipsi dispensandae personae, sicuti stricte est interpretanda ipsa dispensatio, utpote quae est vulnus legis, nisi 1. concedatur a Principe de motu proprio; 2. nisi sit inserta in corpore juris; 3. nisi concedatur toti communitati perfectae, vel ob bonum publicum; nisi dispensatio sit debita: 5. quoties dispensatio esset frustranea, nisi extendatur: 6. item extenditur ad ejus partes, quoties conceditur in aliquo genere, ideoque dispensatus ad testandum potest facere codicillum.

---

(1) Jure Neap. art. 2 lex non disponit, nisi quoad solos actus futuros, neque potest habere effectum retroactivum; item art. 8 leges restringentea liberum exercitium jurium civis, aut continentem exceptionem contra regulas generales, aut contra leges alias, nequeunt extendi ultra tempora, et casus expressos in ipsis.

**Nota.** In judiciis, et contractibus stricti juris, ut in privilegiis, et rescriptis intelligitur prohibitum omne id, quod non est concessum; in judiciis autem, et contractibus bonae fidei, ut in beneficiis, absolutionibus, edictis prohibitoriis etc. intelligitur concessum, quidquid non est prohibitum.

**Q.** Cui opinioni adhaerendum sit in varietate circa interpretationem legis.

**R.** Opinioni habenti pro se legem, vel consuetudinem antiquam adprobatam. Si lex, vel consuetudo sit pro utraque opinione, sunt jura juribus concordanda, dicendo unam obtinere in uno, et alteram in altero sensu. Si concordari non possint, communis opinio est sequenda, quae si non appareat, praeponenda est, quae validioribus rationibus firmatur. Item opinio, quae nititur aequitati scriptae, est praeponenda opinioni; quae nititur rigori scripto. Item Doctores antiqui praeponuntur Modernis, nisi isti novis rationibus, et causis ad aliter sentiendum inducantur.

**Q.** Quid sit Epikeja.

**R.** Est benigna legis interpretatio in aliquo casu particulari, qui ob suas circumstantias non comprehenditur in lege universaliter lata; et differt ab interpretatione, quia interpretatio exponit verba obscura; epikeja autem dictat, recte agi contra verba legis clara, seu explicat mentem Legislatoris.

**Q.** An sit licita Epikeja.

**R.** Negative, quoad legem naturalem stricte sumptam utpote quae omnes excipit casus; secus, quoad legem naturalem permissivam, vel continentem materiam, quae aliquo modo cohonestari potest, qualis est ex: gr: redditio depositi; item negative, quoad legem divinam, quia Deus praevidet omnes casus, et circumstantias; quamvis etiam in ipsa lege divina aliquando improprie utamur Epikeja quoad casus valde arduos: ideoque licet in confessione omittere aliquod mortale ad evitandum grave damnum spirituale, aut temporale nostrum, vel proximi. Secus vero, quoad quamcumque legem humanam sive ecclesiasticam, sive civilem, quia Legislator humanus non potest praevidere omnes circumstantias; ideoque non praesumitur velle omnes omnino casus in sua lege comprehendere; quod tamen locum habet, quoties Legislator interrogari non potest, et

excipe leges irritantes; ideoque non esset validum etiam in articulo mortis matrimonium sine Parocho, aut Testibus contractum etiam ad legitimandam prolem.

Q. Quomodo cognoscatur, aliquem casum in lege generali non comprehendendi.

R. Cognoscitur 1° quando duae leges sibi contradicunt: 2° si casus fiat perniciosus bono communi, ideoque licet aperire civitatem obsessam militibus occurrentibus ad eam defendendam: 3° si casus ob suas circumstantias fiat illicitus, ideoque non licet depositum reddere domino petenti in damnum alterius: 4° si casus ipse ex circumstantiis iudicetur a Legislatore non intentus, quatenus Legislator ipse enim excepisset, si praevidisset.

Q. An liceat uti Epikeja in dubio, utrum casus comprehendatur sub lege generali.

R. In dubio conveniendus est Superior, si ad Eum pateat aditus; quod si periculum sit in mora, vel si Superior commode adiri non possit, standum est pro lege, quae est in possessione: secus tamen, si quis non dubitet, sed probabiliter credat, casum ipsum sub lege non comprehendendi; quia tunc post adhibitam moralem diligentiam juxta personae, et temporis conditionem posset quis opinionem suam probabilem sequi; maxime quando ex legis observatione periculum salutis immineat, cum in tali casu minus periculum sit non servare legem, quam vitae, et salutis periculum subire.

Nota. Quando lex in casu particulari cessat *contrarie*, tunc pro evidentia, aut dubietate casus licitum erit vel sola privata auctoritate, vel ex consilio Superioris praeter verba legis agere: sin autem lex deficiat *negative* tantum, nec cessat legis obligatio, nec subdito contra verba legis agere licet: ideoque exemplo Christi, qui legem circumcisionis servavit in seipso, et Bmae Virginis, quae legem purificationis in templo adimplevit, non licet Petro arma noctu contra legem deferre; quamvis sit vir pacificus, nec ullum ab eo timeatur occisionis periculum. Item tenetur quis ad ecclesiastica jejunia observanda, etiamsi extenuaverit corpus, et sedatas habeat passiones, neque in his, aliisque similibus exemplis licitum est uti Epikeja, quia lex humana in communem, non in utilitatem privatam ordinatur; alioquin virtus legum humanarum facile, ac pas-



sim ab omnibus contemneretur, et maxima rerum omnium confusio, et perturbatio sequeretur.

#### DUBIUM IV.

##### De Dispensatione.

Nota. Ex eo, quod lex bonum commune respiciat, non videtur licitum ob privati alicujus bonum negligere bonum commune, et dispensando contra legem facere. Cum tamen lex humana in communi posita casus omnes particulares comprehendere nequeat, quandoque autem contingat, ut praeceptum multitudini utile, alicui personae particulari, aut in casu particulari utile non sit, imo ipsius observantia sit vel impedimentum melioris boni, vel alicujus mali occasio; idcirco licitum est Legislatori dispensare in lege in illis casibus, quibus expedire judicaverit, ita ut Apostolus 1. ad Cor: cap: 9 dicat: *dispensatio mihi credita est*. Ad legitimam tamen dispensationem duo requiruntur, *auctoritas* nempe, et *causa*, quarum si aliqua desit, dispensatio legitima, et justa non erit, imo erit prorsus nulla et invalida, si desit auctoritas.

Q. Quid sit dispensatio, et quotuplex.

R. I°. Dispensatio sic dicta quasi *bis pensatio*, quia *mature* est facienda, juxta nominis interpretationem est *iusta rerum distributio*; juxta Theologos autem est *legis relaxatio facta ab habente legitimam potestatem in aliquo particulari casu, ubi lex alioquin obligaret*.

R. II°. Alia est *ordinaria*, et alia *delegata*; item alia est *a jure*, et alia *ab homine*; item alia est *necessaria*, et *debita*, quando timetur scandalum, nisi concedatur, vel quando utilitas, aut necessitas valde gravis occurrit, et alia *permissa*, seu *arbitraria*, quae habet causam, sed sine incommodo potest praetermitti; item alia est *totalis*, quae aufert obligationem legis tum quoad culpam, tum quoad poenam; et alia *partialis*, quae solum in parte obligationem relaxat, sive dispensando in lege quoad poenam, sed non quoad culpam, sive auferendo quoad partem etiam obligationem culpae, et quando irregularis dispensatur quoad ordines minores tantum, vel solummodo ad beneficium simplex. Item alia est *expressa*, quae exhibetur per verba suf-

ficientia ad manifestandam voluntatem dispensantis, vel etiam signis evidentibus, ut si Superior annuat praecedenti Inferioris petitioni; et alia est *tacita*, si ex signis, et conjecturis sufficienter colligatur, ut si Superior videat, Subditum agere contra legem, et ipse interim taceat, nec contradicat, cum facile, et sine incommodo posset; item alia est *ex motu proprio*, quae conceditur ex sola providentia Superioris; et alia *ex alicujus petitione*.

Q. An ad tacitam dispensationem sufficiat ratihabitio, vel praesumptio voluntatis Superioris de futuro.

R. Negative, quia ratihabitio, vel praesumptio de futuro, cum non existat, nequit actualiter deobligare; secus, si sit praesumptio de praesenti, vel de praeterito. Hinc dispensatio differt a licentia, quae extendi potest etiam ad licentiam praesumptam, cum non sit vulneratio legis, sed impletio; quatenus non prohibet actum absolute, sed solum praecipit, ut cum licentia fiat, si fieri velit; ideoque est favorabilis legi.

Q. Quinam possint dispensare.

R. I°. Jure ordinario potest dispensare 1° quilibet Superior in legibus sui Inferioris, in iis tamen, in quibus est formaliter Superior: 2° quilibet legitimus Legislator, aut Ejus Successor in legibus sive suis, sive Praedecessoris sui, etiamsi eas cum juramento confirmaverit; et quidem tum directe, et absolute, tum mediate per alium dispensando sive cum Subditis, sive etiam secum, quod non est illicitum; quia dispensatio est actus jurisdictionis voluntariae, non contentiosae. Ideoque Papa potest jure ordinario dispensare in omnibus legibus canonicis, et ecclesiasticis, latis etiam ab Apostolis tamquam particularibus Episcopis Ecclesiarum, aut latis a quocumque Concilio, Pontifice, aut Episcopo. Episcopus, item Vicarius Capitularis, Sede vacante, possunt in sua Dioecesi dispensare in omnibus statutis Episcopalibus etiam Synodalibus, quod tamen non potest Vicarius Generalis Episcopi sine expressa, et speciali licentia Episcopi; Archiepiscopus potest dispensare in legibus Archiepiscopalibus suae Dioecesis, sed non in legibus Episcopalibus Dioecesium Suffraganeorum, nisi in casu appellationis, aut S. Visitationis.

R. II°. Inferior sine delegatione nequit in lege sui Superioris valide dispensare, etiamsi Superior dispensatio-

nem sibi non reservaverit, ut docet S. Thom: quaest: 97 art: 4 ad 3. In cap: enim *Dilectus* de temporib: Ordinand: condemnatur Episcopus, qui uno die plures sacros ordines contulerat, ex sola causa, quia non erat Ei in jure permissum; quia, ut ibidem infert Pontifex, hoc ipso, quod non permittitur, prohibetur: eademque de causa non possunt Episcopi dispensare in pluribus irregularitatibus, et inhabilitatibus in jure specialiter non reservatis ex sola causa, quia non invenitur in jure Eis concessum. Quapropter non potest Inferior in lege sui Superioris etiam non reservata dispensare: ideoque neque Episcopi, neque Archiepiscopus posset dispensare in legibus suae Synodi provincialis, nisi aliter suadeat contraria consuetudo, eo quod Ipsi seorsim considerati extra Synodum censeantur Synodo inferioribus. Inferior tamen etiam sine delegatione dispensare potest in legibus sui Superioris 1° si dispensatio sit circa levia, quae sub mortali non obligant, 2° si sit circa ea, quae frequenter occurrunt ex: gr: in jejuniis, Missis audiendis etc. sed pro aliquo particulari casu tantum, non per modum habitus: 3° quando adest necessitas, et periculum est in mora, nec patet aditus ad Superiorem; 4° si consuetudo praescripserit; 5° in dubio sive positivo, sive negativo, an casus occurrens indigeat dispensatione, quia tunc potest Inferior vel dispensare, vel declarare non indigere, sicuti potest dispensare etiam, quando dubium suboritur circa causam, an sit sufficiens ad dispensandum; secus, si dubium sit circa existentiam causae. Ex dictis causis Episcopi aliquando dispensare possunt in legibus Pontificiis; item Praelati Regulares exempti quoad Subditos suos. Quocirca ait Sotus Praelatos, et etiam Priores Conventuales Ordinis S. Dominici dispensare posse in esu carnum, in induendis lineis, et id genus caeteris, quod etiam Praelati Congregationis Casinensis possunt, et ex causa justa facere nonnunquam solent.

Nota 1°. Quamvis non sit necessarium, in dispensatione tamen sive debita, et necessaria, sive permissa, et voluntaria Superior, aut Inferior dispensans potest cum illa commutationem adjungere, et pro opere praecepto aliquod opus subrogare, non tamen per modum stipendii, alioquin esset simonia.

2°. Episcopus tantummodo electus, sed confirmatus,

nandi, vel observandi tale festum, etiamsi numerus Laicorum sit major numero Clericorum; Clerici ipsi non tenentur ad eam consuetudinem, secluso scandalo, quia non conjunguntur in consuetudine facti, nisi ei consenserint, cum constituent diversum statum habentem proprias obligationes, et observantias.

Q. An ex non usu inducatur consuetudo derogatoria legis.

R. Affirmative, si non usus contineat in se actum sive expressum, sive tacitum contra dispositionem legis; ideoque consuetudo potest deferre primogenito majorem partem haereditatis, etiamsi secundogenitus, aut foeminae numquam usae fuerint lege communi concedente aequaliter haereditatem filiis tam masculis, quam foeminis; secus si non usus non habeat actum contrarium legi neque expressum, neque tacitum, ut si non usus sit pure negativus, seu non exercitus ex defectu occasionis.

Nota. Consuetudo contra fidem, aut contra bonos mores est cito evellenda; consuetudo inutilis, seu minus conducens ad pietatem fovendam, est prudenter evellenda, habita ratione temporis, loci, et personarum, ne ipsa mutatio novitate perturbet; consuetudo autem laudabilis est quam maxime fovenda, nisi sit detrimento aliquibus personis.

### Q U A E S T I O III.

#### *De Interpretatione, et Epikeja.*

Q. Quid, et quotuplex sit interpretatio.

R. Est *declaratio legis obscurae*; et triplex est, *authentica* nimirum, quae fit a Legislatore ipso, quatenus Legislatore, vel ab Ejus Successore, vel a Superiore, vel per Ministros ab Ipso constitutos, habetque vim legis, ideoque instar legis promulgari debet, ut obliget. Hinc neque divina, neque lex naturalis potest authentice interpretari ab hominibus, quia nemo est Successor, aut Superior Deo earum auctore, nisi a Romano Pontifice, cujus fides deficere non potest, et solus constitutus est Minister ad confirmandos in fide fratres suos. *Doctrinalis*, quae vim legis non habet, ideoque necesse non est, ut promulgetur, et a quolibet viro docto, et perito fieri potest non tamen ex Ejus cerebro, sed

juxta regulas , et sensus probatorum Doctorum ; quo sensu potest a doctoribus interpretari etiam lex divina , aut naturalis ; quod si lex prohibeat suam interpretationem , prohibitio intelligenda est de interpretatione doctrinali ex professo suscepta per glossas , vel commentaria ipsius particularis. Et *Usualis* , quae a communi usu , et consuetudine proficiscitur ; nam consuetudo est *optima legum interpres*. Datur alia interpretatio per acquitatem , quae proprie dicitur *Epikeja*.

Q. Quanam praecipua axiomata servanda sint in interpretatione.

R. Praecipua sunt : *verba generalia generaliter accipienda sunt : ubi lex non distinguit, nec nos distinguere debemus : propositio indefinita aequivalet universali : odia sunt restringenda, favores convenit ampliari : in dubiis benigniora sunt praefenda* etc ; ideoque in interpretatione legis praeceptivae odiosae , vel poenalis debet servari proprietas verborum in sensu naturali juxta usum communem , ita ut si nomen sit analogum , stat pro famosiori analogato ; quapropter lex loquens de filio , vel de morte intelligenda est de solo filio naturali , et non adoptivo , de sola morte naturali , et non de civili ; in interpretatione autem legis *favorabilis* lex extenditur ad proprietatem verborum , ita ut extendatur etiam ad filios adoptivos , et etiam ad mortem civilem.

Q. Quanam lex dici debeat favorabilis , vel odiosa.

R. Lex favorabilis dicitur , cujus materia est beneficium eis , quibus conceditur , qualis ex : gr : esset lex praeciens sollemnitates contractibus , vel taxam mercibus , ut vitentur fraudes ; secus , si praecipiat onus aliquod ex : gr : vectigalia. In dubio praesumenda est favorabilis , quia de Principe praesumendum est potius beneficium , quam odium ; potest tamen lex esse favorabilis sub uno respectu , et odiosa sub altero.

Q. An lex extendi debeat de casu in casum ob identitatem rationis.

R. Negative , si ratio non sit eadem , sed similis ; imo , etiamsi ratio adaequata sit eadem , et fortasse major , quia potuit Legislator unum casum comprehendere , et non alium ex causa nobis ignota : ideoque irregularitas lata contra Rebaptizantes non extenditur contra reiterantes Confirmatio-

nem, vel Ordines; nisi tamen causa adaequata sit talis, ut Legislator argui posset de injustitia, vel de imprudentia, nisi lex extendatur, quod accidit in *correlativis* ex. gr. in viro et uxore, in venditore, et emptore; item in *aequiparatis* ex: gr. in electione, et praesentatione ad beneficium; qua de causa in die jejunii valeus edere ova potest etiam lacticia, quia ambo in jure aequiparantur; item in *connexis*, seu in subordinatis ex: gr. in diaconatu, et Subdiaconatu; ideoque potest facere codicillum, qui potest testamentum; item in *contentis* ex: gr. in Vicario Capitulari, et Vicario Episcopi.

Q. An subtilitas in jure sit bona.

R. Affirmative ad interpretationem juris, modo sit rationabilis, et juri consentanea; item si adhibeatur extra judicium ad veritatem eliciendam etiam in foro animae; secus si sit irrationabilis, quia tunc subtilitas ipsa esset pernicioiosa legibus, vel si sit ad capiendos, et decipiendos Simplices in judicio, vel extra.

Nota. Lex, seu Constitutio interpretanda est quoad actus futuros tantum, nisi caveatur in ipsa lege, ut extendatur etiam ad praeteritos. Lex indulgens aliquid per verba temporis praeteriti extendi potest etiam ad futura, modo sic non detur materia delinquendi: ideoque lex solvens de banno eos, qui solverint decem aureos, non est extendenda ad eos, qui banniuntur de futuro (1).

Q. Quomodo dispensatio sit interpretanda.

R. Facultas dispensandi generice concessa est late interpretanda; secus, si sit concessa pro aliquo casu, vel si sit concessa ipsi dispensandae personae, sicuti stricte est interpretanda ipsa dispensatio, utpote quae est vulnus legis, nisi 1. concedatur a Principe de motu proprio; 2. nisi sit inserta in corpore juris; 3. nisi concedatur toti communitati perfectae, vel ob bonum publicum; nisi dispensatio sit debita: 5. quoties dispensatio esset frustranea, nisi extendatur: 6. item extenditur ad ejus partes, quoties conceditur in aliquo genere, ideoque dispensatus ad testandum potest facere codicillum.

---

(1) Jure Neap. art. 2 lex non disponit, nisi quoad solos actus futuros, neque potest habere effectum retroactivum; item art. 8 leges restringentia liberum exercitium jurium civis, aut continentes exceptionem contra regulas generales, aut contra leges alias, nequeunt extendi ultra tempora, et casus expressos in ipsis.

**Nota.** In judiciis, et contractibus stricti juris, ut in privilegiis, et rescriptis intelligitur prohibitum omne id, quod non est concessum; in judiciis autem, et contractibus bonae fidei, ut in beneficiis, absolutionibus, edictis prohibitoriis etc. intelligitur concessum, quidquid non est prohibitum.

**Q.** Cui opinioni adhaerendum sit in varietate circa interpretationem legis.

**R.** Opinioni habenti pro se legem, vel consuetudinem antiquam adprobatam. Si lex, vel consuetudo sit pro utraque opinione, sunt jura juribus concordanda, dicendo unam obtinere in uno, et alteram in altero sensu. Si concordari non possint, communis opinio est sequenda, quae si non appareat, praeponenda est, quae validioribus rationibus firmatur. Item opinio, quae nititur aequitati scriptae, est praeponenda opinioni; quae nititur rigori scripto. Item Doctores antiqui praeponuntur Modernis, nisi isti novis rationibus, et causis ad aliter sentiendum inducantur.

**Q.** Quid sit Epikeja.

**R.** Est benigna legis interpretatio in aliquo casu particulari, qui ob suas circumstantias non comprehenditur in lege universaliter lata; et differt ab interpretatione, quia interpretatio exponit verba obscura; epikeja autem dictat, recte agi contra verba legis clara, seu explicat mentem Legislatoris.

**Q.** An sit licita Epikeja.

**R.** Negative, quoad legem naturalem stricte sumptam utpote quae omnes excipit casus; secus, quoad legem naturalem permissivam, vel continentem materiam, quae aliquo modo cohonestari potest, qualis est ex: gr: redditio depositi; item negative, quoad legem divinam, quia Deus praevidet omnes casus, et circumstantias; quamvis etiam in ipsa lege divina aliquando improprie utamur Epikeja quoad casus valde arduos: ideoque licet in confessione omittere aliquod mortale ad evitandum grave damnum spirituale, aut temporale nostrum, vel proximi. Secus vero, quoad quamcumque legem humanam sive ecclesiasticam, sive civilem, quia Legislator humanus non potest praevidere omnes circumstantias; ideoque non praesumitur velle omnes omnino casus in sua lege comprehendere; quod tamen locum habet, quoties Legislator interrogari non potest, et

excipe leges irritantes; ideoque non esset validum etiam in articulo mortis matrimonium sine Parocho, aut Testibus contractum etiam ad legitimandam prolem.

Q. Quomodo cognoscatur, aliquem casum in lege generali non comprehendi.

R. Cognoscitur 1° quando duae leges sibi contradicunt: 2° si casus fiat perniciosus bono communi, ideoque licet aperire civitatem obsessam militibus occurrentibus ad eam defendendam: 3° si casus ob suas circumstantias fiat illicitus, ideoque non licet depositum reddere domino petenti in damnum alterius: 4° si casus ipse ex circumstantiis iudicetur a Legislatore non intentus, quatenus Legislator ipse eum excepisset, si praevidisset.

Q. An liceat uti Epikeja in dubio, utrum casus comprehendatur sub lege generali.

R. In dubio conveniendus est Superior, si ad Eum pateat aditus; quod si periculum sit in mora, vel si Superior commode adiri non possit, standum est pro lege, quae est in possessione: secus tamen, si quis non dubitet, sed probabiliter credat, casum ipsum sub lege non comprehendi; quia tunc post adhibitam moralem diligentiam juxta personae, et temporis conditionem posset quis opinionem suam probabilem sequi; maxime quando ex legis observatione periculum salutis immineat, cum in tali casu minus periculum sit non servare legem, quam vitae, et salutis periculum subire.

Nota. Quando lex in casu particulari cessat *contrarie*, tunc pro evidentia, aut dubietate casus licitum erit vel sola privata auctoritate, vel ex consilio Superioris praeter verba legis agere: sin autem lex deficiat *negative* tantum, nec cessat legis obligatio, nec subdito contra verba legis agere licet: ideoque exemplo Christi, qui legem circumcisionis servavit in seipso, et Bmae Virginis, quae legem purificationis in templo adimplevit, non licet Petro arma noctu contra legem deferre; quamvis sit vir pacificus, nec ullum ab eo timeatur occisionis periculum. Item tenetur quis ad ecclesiastica jejunia observanda, etiamsi extenuaverit corpus, et sedatas habeat passiones, neque in his, aliisque similibus exemplis licitum est uti Epikeja, quia lex humana in communem, non in utilitatem privatam ordinatur; alioquin virtus legum humanarum facile, ac pas-



sim ab omnibus contemneretur, et maxima rerum omnium confusio, et perturbatio sequeretur.

#### DUBIUM IV.

##### De Dispensatione.

Nota. Ex eo, quod lex bonum commune respiciat, non videtur licitum ob privati alicujus bonum negligere bonum commune, et dispensando contra legem facere. Cum tamen lex humana in communi posita casus omnes particulares comprehendere nequeat, quandoque autem contingat, ut praeceptum multitudini utile, alicui personae particulari, aut in casu particulari utile non sit, imo ipsius observantia sit vel impedimentum melioris boni, vel alicujus mali occasio; idcirco licitum est Legislatori dispensare in lege in illis casibus, quibus expedire judicaverit, ita ut Apostolus 1. ad Cor: cap: 9 dicat: *dispensatio mihi credita est*. Ad legitimam tamen dispensationem duo requiruntur, *auctoritas* nempe, et *causa*, quarum si aliqua desit, dispensatio legitima, et justa non erit, imo erit prorsus nulla et invalida, si desit auctoritas.

Q. Quid sit dispensatio, et quotuplex.

R. I°. Dispensatio sic dicta quasi *bis pensatio*, quia *mature* est facienda, juxta nominis interpretationem est *justa rerum distributio*; juxta Theologos autem est *legis relaxatio facta ab habente legitimam potestatem in aliquo particulari casu, ubi lex alioquin obligaret*.

R. II°. Alia est *ordinaria*, et alia *delegata*; item alia est *a jure*, et alia *ab homine*; item alia est *necessaria*, et *debita*, quando timetur scandalum, nisi concedatur, vel quando utilitas, aut necessitas valde gravis occurrit, et alia *permissa*, seu *arbitraria*, quae habet causam, sed sine incommodo potest praetermitti; item alia est *totalis*, quae aufert obligationem legis tum quoad culpam, tum quoad poenam; et alia *partialis*, quae solum in parte obligationem relaxat, sive dispensando in lege quoad poenam, sed non quoad culpam, sive auferendo quoad partem etiam obligationem culpaе, et quando irregularis dispensatur quoad ordines minores tantum, vel solummodo ad beneficium simplex. Item alia est *expressa*, quae exhibetur per verba suf-

ficientia ad manifestandam voluntatem dispensantis, vel etiam signis evidentibus, ut si Superior annuat praecedenti Inferioris petitioni; et alia est *tacita*, si ex signis, et conjecturis sufficienter colligatur, ut si Superior videat, Subditum agere contra legem, et ipse interim taceat, nec contradicat, cum facile, et sine incommodo posset; item alia est *ex motu proprio*, quae conceditur ex sola providentia Superioris; et alia *ex alicujus petitione*.

Q. An ad tacitam dispensationem sufficiat ratihabitio, vel praesumptio voluntatis Superioris de futuro.

R. Negative, quia ratihabitio, vel praesumptio de futuro, cum non existat, nequit actualiter deobligare; secus, si sit praesumptio de praesenti, vel de praeterito. Hinc dispensatio differt a licentia, quae extendi potest etiam ad licentiam praesumptam, cum non sit vulneratio legis, sed impletio; quatenus non prohibet actum absolute, sed solum praecipit, ut cum licentia fiat, si fieri velit; ideoque est favorabilis legi.

Q. Quinam possint dispensare.

R. I<sup>o</sup>. Jure ordinario potest dispensare 1<sup>o</sup> quilibet Superior in legibus sui Inferioris, in iis tamen, in quibus est formaliter Superior: 2<sup>o</sup> quilibet legitimus Legislatores, aut Ejus Successor in legibus sive suis, sive Praedecessoris sui, etiamsi eas cum juramento confirmaverit; et quidem tum directe, et absolute, tum mediate per alium dispensando sive cum Subditis, sive etiam secum, quod non est illicitum; quia dispensatio est actus jurisdictionis voluntariae, non contentiosae. Ideoque Papa potest jure ordinario dispensare in omnibus legibus canonicis, et ecclesiasticis, latis etiam ab Apostolis tamquam particularibus Episcopis Ecclesiarum, aut latis a quocumque Concilio, Pontifice, aut Episcopo. Episcopus, item Vicarius Capitularis, Sede vacante, possunt in sua Dioecesi dispensare in omnibus statutis Episcopalibus etiam Synodalibus, quod tamen non potest Vicarius Generalis Episcopi sine expressa, et speciali licentia Episcopi; Archiepiscopus potest dispensare in legibus Archiepiscopalibus suae Dioecesis, sed non in legibus Episcopalibus Dioecesium Suffraganeorum, nisi in casu appellationis, aut S. Visitationis.

R. II<sup>o</sup>. Inferior sine delegatione nequit in lege sui Superioris valide dispensare, etiamsi Superior dispensatio-

nem sibi non reservaverit, ut docet S. Thom: quaest: 97 art: 4 ad 3. In cap: enim *Dilectus* de temporib: Ordinand: condemnatur Episcopus, qui uno die plures sacros ordines contulerat, ex sola causa, quia non erat Ei in jure permissum; quia, ut ibidem infert Pontifex, hoc ipso, quod non permittitur, prohibetur: eademque de causa non possunt Episcopi dispensare in pluribus irregularitatibus, et inhabilitatibus in jure specialiter non reservatis ex sola causa, quia non invenitur in jure Eis concessum. Quapropter non potest Inferior in lege sui Superioris etiam non reservata dispensare: ideoque neque Episcopi, neque Archiepiscopus posset dispensare in legibus suae Synodi provincialis, nisi aliter suadeat contraria consuetudo, eo quod Ipsi seorsim considerati extra Synodum censeantur Synodo inferiores. Inferior tamen etiam sine delegatione dispensare potest in legibus sui Superioris 1° si dispensatio sit circa levia, quae sub mortali non obligant, 2° si sit circa ea, quae frequenter occurrunt ex: gr: in jejuniis, Missis audiendis etc. sed pro aliquo particulari casu tantum, non per modum habitus: 3° quando adest necessitas, et periculum est in mora, nec patet aditus ad Superiorem; 4° si consuetudo praescriperit; 5° in dubio sive positivo, sive negativo, an casus occurrens indigeat dispensatione, quia tunc potest Inferior vel dispensare, vel declarare non indigere, sicuti potest dispensare etiam, quando dubium suboritur circa causam, an sit sufficiens ad dispensandum; secus, si dubium sit circa existentiam causae. Ex dictis causis Episcopi aliquando dispensare possunt in legibus Pontificiis; item Praelati Regulares exempti quoad Subditos suos. Quocirca ait Sotus Praelatos, et etiam Priores Conventuales Ordinis S. Dominici dispensare posse in esu carnum, in induendis lineis, et id genus caeteris, quod etiam Praelati Congregationis Casinensis possunt, et ex causa justa facere nonnunquam solent.

Nota 1°. Quamvis non sit necessarium, in dispensatione tamen sive debita, et necessaria, sive permissa, et voluntaria Superior, aut Inferior dispensans potest cum illa commutationem adjungere, et pro opere praecepto aliquod opus subrogare, non tamen per modum stipendii, alioquin esset simonia.

2°. Episcopus tantummodo electus, sed confirmatus,

etiamsi nondum consecratus, potest propria, et ordinaria potestate dispensare in legibus etiam Synodalibus suae Dioecesis; item in casibus super expositis potest ex commissione, et potestate delegata dispensare in legibus Superiorum. Parochi autem possunt dispensare solum in jeuniis, et in observatione festorum cum suis Subditis in particulari, etiam praesente Episcopo, ex consuetudine.

3°. Ad valorem dispensationis requiritur internus Superioris legitime dispensantis consensus, alioquin dispensatio esset invalida, quam Superior fecte concessit sine vero consensu, quamvis coalesceret, et fieret valida, adveniente interno Superioris consensu, etiamsi multum temporis sit elapsum.

Q. An dispensatio sine justa causa sit valida, et licita

R. I°. Qui legem tulit, vel Ejus Superior, vel Successor aequalis dignitatis, etiamsi sit Papa, sine causa dispensans in legibus sive suis, sive Praedecessoris, sive Inferioris sui, etiamsi juraverit, se non dispensaturum, valide dispensat; sed non est tutus in conscientia, ita ut peccet saltem venialiter, praeciso scandalo, aliove gravissimo damno, aut juramento; imo invalide dispensaret sine justa causa, si lex illa confirmata fuerit a suo Superiore *confirmatione essentiali*, seu tamquam sua, vel ex motu proprio, vel ex certa scientia cum causae cognitione, ut Benedic: XIV de Syn: lib: 13 cap: 5 N. 10; secus si confirmata fuerit a suo Superiore *in forma communi* ad abundantiore cautelam. Dispensatus vero sine causa probabili non peccat utendo dispensatione ipsa, nisi eam dispensationem scienter petierit sine causa, quia tunc cooperari peccato alieno.

R. II°. Si Inferior, qui sive ex privilegio, sive ex legatione dispensare potest in lege Superioris, scienter causa dispense in jure divino, seu in voto, juramentis dispensatio semper est nulla, et Inferior sic dispensans taliter peccat, si lex graviter obligabat; excusaretur tamen a peccato, si bona fide procedat putans, justam adesse causam, quae re ipsa deest. Subditus vero scienter sine dispensationem postulans graviter peccat, etiamsi Indispensans bona fide dispensaret; quia non licet cooperari peccato alterius etiam materiali: excusaretur tamen :

cato dispensationem petens, si dubitet de sufficientia causae. Vide Benedic: XIV ibid.

Nota. Papa, iusta stante causa, dispensare potest in rebus juris divini, quae ortum habent a voluntate humana auferendo fundamentum obligationis; ideoque dispensare potest in votis, et juramentis: in jure autem divino, quod ex solo divino arbitrio derivat ex: gr: in residentia Episcoporum, in matrimonio rato etc. dispensare non potest, sed in aliquo casu particulari potest declarare, quod jus divinum non obliget. Idem dicendum est etiam quoad jus naturale: ideoque diximus in Quaest: 3 jus naturale non pati dispensationem proprie dictam.

Q. An, stante causa sufficienti, Legislator teneatur dispensare.

R. Legislator graviter, aut leviter peccaret juxta gravitatem materiae non dispensando, si dispensatio sit debita ex causa necessitante, quatenus urget necessitas, quia petitur ad evitandum damnum publicum, vel privatum alicujus personae sive spirituale, sive temporale magni ponderis; item quatenus est utilis bono publico, aut privato, quod redundat in commune: item quando Superior praecipit Inferiori, ut in his circumstantiis dispenset. Subditus tamen posset incutere tunc timorem, sed non posset agere contra legem, nisi talis causa urgeat, et eum extrahat a lege. Secus vero, si dispensatio illa non esset debita ex causa necessitante, licet causa sit sufficiens.

Q. An valeat dispensatio, si Superior dispenset putans non esse causam, quae tamen existit.

R. Affirmative, quia valor dispensationis pendet ab existentia causae, non ab ejus cognitione.

Q. An dispensatio reddatur invalida ob narrationem falsi, vel ob taciturnitatem veri.

R. I°. Quoties etiam inculpate tacetur, vel fingitur aliquid circa causam finalem, vel circa id, quod habet prudentem connexionem cum materia dispensationis, quo cognito, dispensans aut nullimode, aut difficilius, aut non eodem modo dispensasset, sed cum quibusdam moderationibus; seu quoties tacetur aliqua qualitas intrinseca materiae, tunc dispensatio est nulla; secus si quod tacetur, aut fingitur, non habeat prudentem connexionem cum materia dispensationis, seu si sit qualitas extrinseca ex: gr: si ad

obtinendam dispensationem dicat, se esse doctum, et sum, vel si taceat, se esse vitiosum.

R. II°. Dispensatio redditur etiam invalida, quod etiam inculpabiliter tacetur qualitas, quam jura, aut Curiae specialiter exprimi voluit, quamvis, ea qualitate pressa, Superior dispensationem similiter concessisset: quae obtinens secundum beneficium, non facta mentioni, nulliter obtineret.

R. III°. Si falsitas contingat in una Rescripti vitiat etiam alias partes Rescripti, si partes ipsae non separabiles, vel si falsitas sit circa partem principalem accessorium sequitur principale; secus si partes separabiles, sed modo subreptio ipsa in una Rescripti tunc contigerit per simplicitatem, aut per ignorantiam errassam; quia, si contigerit per dolum, vel per fraudem impetrantis, tunc Rescriptum quoad eam partem, non fuit subreptio, non esset irritum ipso jure in scientiae; sed irritandum esset in totum per Judicentiam.

Nota. Quando Sponsi copulam inter se habuisse spe facilius dispensationem obtinendi, haec intentio nulla nullitatis est exprimenda in solo tamen casu, fuerit exterius manifestata, quia Ecclesia non judicat interternis, 2° quod fuerit reciproca inter sponsores, quod delictum alteri nocere non debet.

Q. An valida sit dispensatio, quando aut in supplicatione, aut in Rescriptis erratur in exprimenda Ejus, cui petitur dispensatio.

R. Affirmative, modo ex adjunctis satis constet; quia nomen personae non pertinet ad materiam dispensationis, nisi dispensans intenderet dispensare per nomen personae expressae, utpote sibi notae in gratia. Secus si erraret in exprimenda Dioecesi, quia tunc dispensatio esset nulla.

Q. An vitietur Rescriptum, si veritas Pontificis, sed contigit error in scribebendo Brevi obceptoris.

R. Negative, si reipsa constet, veritatem fidei expressam, Ipsumque supplicationi annuisse.

Q. Quid si plures causae exprimantur, quae falsae, aliquae sunt verae.

R. Dispensatio erit valida, si causae finales sint verae, et causae impulsivae sint falsae; imo erit valida, etiamsi una causa finalis sit vera, quando ipsa sola est per se sufficiens ad obtinendam dispensationem; contra vero esset invalida, si causae impulsivae sint verae, et causae finales sint falsae: quod si earum neutra sit sufficiens, sed omnes simul sufficient; in tali casu dispensatio esset nulla, si una earum sit falsa, quia tunc omnes considerantur ut una causa finalis, cum aliae non sufficient ad obtinendam dispensationem.

Q. Quid si Sollicitator, aut Procurator scienter dolum committat in una parte rescripti.

R. Altera pars non evadet irrita, modo partes ipsae sint separabiles, et subreptio contigerit ex sola fraude Sollicitatoris, aut Procuratoris, inscio Eo, in cujus favorem Rescriptum obtinetur, qui verum Curiali proposuerat. Sollicitator autem, aut Procurator in hoc casu graves mereretur poenas subreptionem, vel obreptionem committendo.

Q. Quid si exprimatur falsum, vel tacetur verum, sed dispensatio concedatur sub clausula: *motu proprio*.

R. Dispensatio est valida, si concedatur sine praevia informatione, et petitione ex parte petentis, seu dummodo non concedatur ad instantiam, et ad preces petentis; vel si dispensans dicat, se *absolute dispensare ex motu proprio*, quia tunc gratia suppleret omnes defectus; secus esset irrita.

Q. An dispensatio obtenta per metum, aut per dolum sit valida.

R. Obtenta per metum utique est valida, imo est etiam licita, si metus sit justus; obtenta vero per dolum, et mendacia est invalida, si huiusmodi versentur circa causam finalem, vel circa materiam connexam cum dispensatione, vel circa qualitatem exprimendam ex juris dispositione, aut Curiae stylo; secus si versetur circa causam impulsivam. In dubio, an causa sit finalis, vel impulsiva, standum est pro validitate dispensationis.

Q. An valida sit dispensatio, quam quis obtinet non exprimendo, se illam ante petiisse, et non obtinuisse.

R. Est valida, sive in secunda petitione majores causas alleget, sive petat cum iisdem circumstantiis, cum quibus antea petierat; etiamsi dispensatio obtineatur ab Inferiore, nisi Superior expresse prohibuerit actum ipsum.

Q. An valida sit dispensatio obtenta sine mentione  
terius dispensationis eadem super re prius obtentae.

R. Negative, si mentio alterius dispensationis sit  
lis, qua cognita, Superior aut nullimode, aut difficilius,  
alio modo dispensasset, ut si sit orta ex crimine. Si p  
dispensatio obtenta fuerit sub clausula: *pro hac vice*  
*tum*, dispensatio posterior obtenta sine mentione illius  
ea clausula obtentae esset iuvalida; nisi limitatio illa  
posita fuerat solummodo ad servandum Curiae stylum: i  
que illegitimus dispensatus ad unum beneficium, cu  
postea dispensari ad plura, debet primae dispensati  
vel saltem illegitimitatis mentionem facere; dispeusatu  
tem in voto castitatis cum limitatione apponi solita ex  
Curiae, nempe *ad unicum matrimonium, et facta conu*  
*itione in alia pietatis opera*, valide aliam dispensati  
absolutam impetrat ex: gr: in ordine ad ducendam co  
guineam, tacita priori dispensatione.

Q. An habens plura impedimenta valide obtine  
spensationem unius, non explicatis aliis.

R. Affirmative, etiamsi impedimenta sint eadem  
re, ideoque irregularis ex homicidio, et illegitimita  
test valide unam dispensationem sine altera petere, nisi  
indecentia ex conjunctione omnium consurgat, utpot  
dem rationis, et exceptis impedimentis matrimonii  
ex stylo Curiae omnia sunt simul exprimenda, nisi  
dimentum aliquod possit aliter auferri ex: gr: vole  
sanguineam ducere, si habeat votum castitatis ante  
tatem emissum, et non confirmatum non tenetur in  
catione mentionem faere de hoc, quod irratione  
potest; vel nisi impedimentum aliquod sit public  
aliud sit occultum, quod sine infamia manifestari  
test, quia tunc satis est solum publicum manifestare  
nendam super eo dispensationem; quamvis postea  
dispensationem occulti a Poenitentiaria sacra obtiner  
uomine personae, expresso tamen non solum impe  
occulto, sed etiam illo, cujus dispensationem a  
obtinuit.

Q. An commissio dispensandi expiret per mor  
mittentis.

R. Si commissio illa data sit in gratiam con  
ut nimirum possit dispensare in aliquibus impedi



utpote gratiosa non expirat per mortem committentis; si data sit in aliquo particulari casu in gratiam ejus, cui dispensandum est, ut possit dispensare, tunc commissio illa esset *gratia facienda*; ideoque, re integra, expirat per mortem committentis; secus, si facultas detur ipsi dispensando ut possit sibi eligere Ministrum, a quo dispensetur; vel si commissarius exequi jubetur, quoties preces veritate nitantur; quia in his casibus censeretur gratia facta, ideoque non expirat per mortem committentis. Et ratio disparitatis est, quia in primo casu, quando committitur alicui, ut alium dispense, dispensandus nullum jus acquisiverat per commissionem illam; in altero autem casu, in quo committitur, ut dispensetur cum aliquo, si preces veritate nitantur, non relinquitur voluntati Delegati, velit, necne dispensare, sed dispensandus jam acquisivit jus ad dispensationem.

Q. Quotuplici de causa dispensatio cesset.

R. Quatuor de causis, quae continentur in hoc versiculo: *Mors dedispensat, revocatio, cessio, causa*; seu

1<sup>o</sup> Cessat *per mortem*, seu dispensatio absolute concessa, etiamsi executioni nondum sit data, et res adhuc est integra, non cessat per mortem concedentis, quia est gratia facta, et gratia non spirat per mortem Principis; si vero concessa fuerit sub his conditionibus: *ad beneplacitum nostrum*; *ad arbitrium nostrum*; vel *donec voluerimus*, tunc spirat per mortem concedentis, si res sit integra; secus si non sit integra, sed jam actus, vel judicium sit inceptum, quia tunc dispensatus posset ea uti, donec actus, vel judicium finiatur; sicuti ne spirat quidem per mortem concedentis, si concedatur *ad arbitrium Sedis*, quia Sedes ex: gr: Apostolica non moritur, vel si concedatur sub conditione: *donec revocetur*, etiamsi res sit integra.

II<sup>o</sup> cessat *per revocationem*, si revocetur, antequam adimpleatur effectus, ad quem fuerat concessa, secus si revocetur, postquam sortita fuerit suum ultimum effectum. Superior sine justa causa valide, sed illicite revocat dispensationem sive suam, sive Inferioris, ita ut sic revocans peccaret venialiter, nisi ratione scandali, aut alterius damni ad mortale deveniat; Inferior autem et illicite, et invalide revocaret dispensationem Superioris; posset tamen revocare in solis casibus, in quibus posset dispensare in lege Su-

perioris, quia facultas dispensandi adnexam habet facultatem revocandi dispensationem; ideoque Pontifex, vel legatus potest revocare dispensationem datam in votum.

III<sup>o</sup> cessat per *cessionem*, seu per renunciationem dispensatus enim sive expresse, seu verbis sufficientibus tacite, seu sufficientibus signis, semper tamen dictis positus cum voluntate renunciandi, potest licite, et renunciare dispensationi, quamdiu effectus dispensationis non sit secutus, nisi tamen renunciatio illa sit in damnum alterius ex: gr: consanguineae a se defloratae; nisi dispensatio concessa fuerit in favorem communitatis; et nisi latus ex justa causa praecipiat Subdito, ut dispensetur ex: gr: ut carnes comedat in quadragesima, non jejundet, quia Subditus tenetur obedire Praelato praecipienti.

Nota. Ut valeat renunciatio, omnino requiritur voluntaria; ut sit notificata dispensatori ex parte, et dispensati; et quod ab ipso dispensatore sit acceptum quorum si aliquid desit, etiamsi dispensatus dispensationem illa usus non fuerit per longissimum tempus, imo contrarie usus fuerit ex: gr: emittendo votum casus aut Religionis, vel aliam dispensationem petendo, ducendam aliam consanguineam, et similia, prima dispensatione ducendi consanguineam nunquam extinguitur; ac post mortua uxore, vel petita solum dispensatione voti, Religionis, poterit consanguineam ipsam ducere sine dispensatione.

IV<sup>o</sup> cessat per *cessionem causae finalis*, et non tamen per *cessionem causae impulsivae*.

Ad validitatem dispensationis necesse non est, subsistat, quo tempore litterae mittuntur ad Superiorem pro dispensatione obtinenda, sed requiritur, ut non solum quando Superior aut dispensat, aut dedit mandatum ad dispensandum; sed etiam quando Prior Delegatus utitur hoc mandato reipsa dispensat, requiritur, ut causa justa subsistat etiam, quando dispensatus vult efficaciter uti dispensatione jam obtenta, dispensationem mandare executioni.

Quod si causa cesset per aliquod tempus; et reviviscit, mandatum dispensandi pro tunc suspenditur, tamen cessat, ac proinde Delegatus poterit dispensare.

quam causa revixerit, etiamsi aliquod impedimentum interim supervenerit, quod dispensationem difficiliorem redderet, nisi impedimentum esset tale, ut ex stylo Curiae colligatur, Papam nolle in tali eventu dispensationem concedere.

Si causa cesset, postquam dispensatio sortita fuerit ultimum, et totum suum effectum, dispensatio non cessat, ideoque dispensatus ex: gr: ad ordines suscipiendos ob parentum inopiam, si post susceptos ordines inopia cesset, licite manifestare potest. Si vero dispensatio sortita non fuerit totalem suum effectum, eo quod materia sit dividua ex: gr: si dispensatus a quadragesimali jejuniis ob morbum post unam hebdomadam convalescat, dispensatio non cessat, si data fuerit ob causam, quae prudenter judicabatur duratura aut semper, aut toto eo tempore, quatenus frequenter non accidit ejus cessatio, licet per accidens nunc cessaverit: ideoque dispensatio comedendi carnes pro tota quadragesima, non recitandi officium, vel non jejunandi ob infirmitatem, quae moraliter judicabatur perpetuo duratura, etiamsi per accidens nunc perfectam salutem acquirat, non cessat donec a Superiore revocetur; secus vero accidit, si causa, ob quam obtinetur dispensatio, prudenter judicetur solum duratura ad tempus, quia tunc, cessante causa, cessaret etiam dispensatio, quae tunc praesumitur concessa sub hac conditione: *quamdiu durat causa*.

Nota 1<sup>a</sup>. Qui habet potestatem ordinariam dispensandi, potest eam aliis delegare juxta formam a se praescriptam; sed Delegatus non potest eam subdelegare, nisi Delegatus Papae, vel cujuscumque Principis supremi; item Delegatus ad universitatem causarum, quia propter generalitatem sibi commissam censetur habere potestatem quasi ordinariam; item Delegatus habens a Superiore expressam facultatem ad subdelegandum.

2. Dispensatio est actus jurisdictionis, ideoque exerceri non potest, nisi in solos subditos. Hinc Episcopi possunt dispensare cum suis Subditis in lege Pontificia, et cum Religiosis non exemptis in sua Dioecesi degentibus, secus cum Exteris etiam Saccularibus ibidem non habentibus domicilium, aut quasi domicilium, et secus etiam cum Religiosis exemptis, licet in sua Dioecesi habitantibus. Praelati Religionum exemptarum, nempe Generales respectu to-

tius Religionis; Provinciales in sua provincia; Guar Rectores in suo Conventu, Eorumque Vicarii, aut Victores in eorum absentia, possunt cum suis Subditis dis-  
sare in omnibus legibus Pontificiis, votis, et juran-  
in quibus Episcopi possunt dispensare respectu Clerici  
nisi talis facultas sit Eis limitata per suas Constitutio-  
aut per praeceptum Superiorum; nec nisi in solo cas-  
fuerint impediti, possunt Subditos suos ad Episcopum  
cesanum remittere pro obtinenda aliqua dispensatione  
possunt dispensare cum saecularibus suis familiaribus  
servientibus, modo sint continui commensales Religio-  
et degentes intra septa Monasteriorum, alioquin dis-  
di essent ab Episcopo.

#### DUBIUM V.

##### De Privilegio.

Q. Quid, et quotuplex sit privilegium.

R. I<sup>o</sup>. Privilegium quasi *privans lege*, vel quod  
*vata lex* est facultas constanter permanens a Superioris  
cessa faciendi contra, vel *praeter legem*.

R. II<sup>o</sup>. Privilegium aliud est *scriptum*, et aliud  
*scriptum*; aliud est *perpetuum*, et aliud *temporale*  
*gratiosum*, et aliud *remunerativum*; aliud *in foro*  
et aliud *pro foro externo*; aliud *contra legem*, quod  
sum, et strictae interpretationis, et aliud *praeter*  
quod est latae interpretationis, si cedat in nullius  
dicium; aliud est *reale*, quod conceditur ratione  
neris, vel status, et affixum ipsis cum ipsis perseve-  
extinguitur; aliud *personale*, quod directe ipsi  
conceditur ratione sui, seu in ejus favorem, ita  
sona extincta, extinguatur privilegium; et aliud  
quod conceditur personis cum adiectione loci.

Q. A quonam concedenda sint privilegia.

R. Ab eo, a quo lex ferri potest, et concedi  
nisi Subditis, vel etiam non Subditis, dummodo ma-  
vilegii sit sub potestate privilegiantis.

Q. An obtineri possint sine scientia, vel mar-  
vilegiarii.

R. Affirmative, sed vim non habent, donec vel ab Eo, vel ab Ipsius Nuncio, aut Procuratore acceptentur.

Q. An privilegiarius teneatur uti privilegio suo.

R. Negative, nisi non usus privilegii per se cedat in praejudicium alterius; vel nisi actus, ad quem quis tenetur, qui alias erat illicitus, fiat licitus per privilegium ex. gr. tempore interdicti privilegiarius tenetur Missam audire; seu nisi privilegium sit *habilitativum*, quatenus tollit impedimentum ad implendum praeceptum; item nisi privilegium non sit personale, sed reale annexum loco, dignitati, aut statuto, sicuti sunt privilegia concessa Episcopis, Regularibus, et Clericis.

Q. An privilegiarius possit uti privilegio extra territorium concedentis.

R. Affirmative, secluso scandalo, modo privilegium concessum sit absque determinatione loci, et modo in alieno loco non extet specialis aliqua prohibitio: ideoque, qui Neapoli privilegium ebtinuit deferendi arma, nequit Romae eo privilegio uti

Q. Quibus modis amittatur privilegium.

R. Septem modis, qui continentur in his versiculis. *Mors privilegium, cum causa, tempus, abusus, Non usus, sponte cedens, revocatio tollunt; seu*

I.º per mortem, ita tamen ut privilegium *reale* cesset cum re, cui privilegium est adnexum; *personale* autem cesset per mortem concedentis sive naturalem, sive civilem, hoc est per depositionem, si privilegium concessum fuerat conditionate *ad beneplacitum nostrum; vel ad arbitrium nostrum; vel donec voluerimus*; secus, si concessum fuerat *absolute, vel ad arbitrium Sedis, vel donec revocetur*

II. per cessationem causae finalis, sive haec cesset *negative*, quatenus amplius non subsistat, sive cesset *contrarie*, quatenus usus privilegii evaserit injustus, et illicitus ob mutationem materiae, aut circumstantiarum, modo tamen causa finalis cessaverit *totaliter, et perpetuo*

III. per lapsum temporis, si concessum fuerat ad tempus.

IV. per abusum sive in totum, sive in partem, seu quando quis utitur privilegio ultra limites, in quo tamen casu privilegium non amittitur ipso facto, sed privilegiarius abutens meretur per sententiam Iudicis privari privilegio ipso.

V. per non usum continuatum privilegii per dece pro solo foro externo, quia in foro interno non amitti desit animus vere renunciandi. Privilegium tamen an in foro externo per non usum decennalem, si erat in men aliorum, quia isti tunc praescriberent contra privrium, nisi in privilegio adesset clausula *utendi ad suum*; et dummodo privilegiarius tanto tempore non sus privilegio *sciens*, et *potens* uti, quatenus oblata occasio utendi; item in dubio praesumptio semper si usu. Quod si privilegium illud non sit in gravamen al nunquam praescriptione amittitur etiam per longissimu pus, nisi aliter sit in jure statutum, ut est privilegium dinarum, quod amittitur per non usum decennalem. tamen intelligenda sunt de privilegiis affirmativis, qvilegia negativa ex. gr. non jejunandi amittuntur p usum decennalem, dummodo usus iste fuerit *directe*, *maliter* contrarius privilegio, seu factus cum pleno su, et plena advertentia animo renunciandi; dummo vilegiatus possit cedere suo privilegio utpote concess cipaliter in utilitatem suae privatae personae; secus rit concessum intuitu vel boni communis, vel in cor alterius: ideoque neque Clericus potest cedere pr canonis, et fori; neque filiusfamilias privilegio Sena sulti Macedoniani.

VI. per revocationem sive expressam, sive privilegii; privilegium eaim, modo sit gratuite con potest revocari a privilegiante; secus si non sit gr ita ut privilegium, quod datur per contractum on item privilegium *lucrativum*, quale ex. gr. est pri Bullae Cruciatæ, in qua solvitur pecunia in utilitat vilegiantis, aut alterius, valide revocari non possi debita compensatione; item privilegium *remunerator*. concessum ob merita aliunde non debita, nequit r nisi ex gravi necessitate, aut utilitate publica.

Nota 1. per clausulam generalem revocatoriam giorum neque privilegia onerosa, neque remunerator cata censentur, quia Princeps non praesumitur velle dicium alteri afferre, nisi exprimatur; item non c revocata privilegia contenta in Conciliis Generalibus quae praesumuntur concessa ex matura deliberatio eorum fiat expressa mentio: ideoque tempore Iubil:

**C**ruceatae non suspenditur, licet tunc suspendantur omnes gratiae. Item privilegia, quae non continentur in corpore juris, non revocantur per subsequentem legem, neque per subsequens Rescriptum particulare, quia Princeps praesumitur ea ignorasse, nisi eorum fiat expressa mentio. Item dicta privilegia non contenta in corpore juris sine eorum expressa mentione non revocantur per subsequens privilegium, sive utrumque sit generale, sive utrumque speciale; quia Princeps etiam praesumitur ignorasse, nisi prius fuerit generale, et posterius speciale; neque tunc obstatet ignorantia prioris; quia, cum posterius sit speciale, Princeps praesumitur concessisse, etiam cognito priori, nisi primus privilegiarius ratione primi sui privilegii licet generalis acquisierit, feceritque suam rem ipsam, quia tunc secundum privilegium, licet speciale, esset injustum.

Privilegia tamen ipsa non contenta in corpore juris revocata censentur per subsequentem sententiam contrariam privilegio, latam ab Eo, qui privilegium auferre potest, modo tamen Iudex sit conscius prioris privilegii, quia voluntas non fertur in incognitum, et modo sententia sit justa, neque contra rei veritatem.

2°. Si revocatio facta sit per legem, indiget promulgatione; alioquin non obligaret, sicuti lex non obligat ante promulgationem: secus si facta fuerit privatim, et non per legem, quia tunc obligaret, postquam revocatio pervenerit ad notitiam privilegiati.

3° Socius privilegiati gaudet eodem privilegio, si alioquin privilegium esset inutile privilegiato; secus non gaudet.

4°. Privilegia contra legem, vel contra jus tertii sunt stricte interpretanda, nisi consuetudo aliter interpretetur; vel nisi verba aliter expriment: ideoque privilegium, quo illegitimus dispensatur ad ordines, vel ad beneficium, intelligitur de solis ordinibus minoribus, vel de beneficio simplici; imo, si in eorum concessione non exprimatur causa concessionis, erunt nulla, nisi dicantur concessa ex scientia simul, et motu proprio; imo, si enormiter laedant Ecclesiam, vel alium, non valent, nisi fiat mentio de hac enormi laesione; quia Princeps in dubio non praesumitur concedere aliquid cum gravi alterius dispendio. Privilegia autem concessa praeter jus sunt latissime interpretanda contra Privilegiantem ipsum, sed stricte contra jus

alterius. Privilegium simpliciter concessum Episcopo brandi tempore interdicti, intelligendum est, ut possit celebrare in pontificalibus.

Privilegia Regularium sunt *remuneratoria* utpotest in remunerationem obsequiorum, et laborum, in utilitatem Ecclesiae sunt perpassi; sed potuerunt possunt revocari sine compensatione, et nulla urgente publica, quia non sunt remuneratoria *ex iustitia*, quod Eorum merita dederint Eis jus agendi iuridice, et exercendi officium Judicis pro meritorum satisfactione; et Eorum obsequia alias erant debita ex obligatione Regum et Status Religiosi, nec a Romano Pontifice, sed solo retributionem expectare debebant, si limites satisfactionis excesserint in obsequium Ecclesiae, et animarum, sed sunt remuneratoria *ex gratia*, quatenus concessa sunt ex solo debito gratitudinis, benevolentiae, et pietatis: ideoque non alio, quam precarii jure ab Ipsis possidentur, nec ullam dici potest inferre injuriam, et petit concessa precario etiam sine causa, quae tamen per praesumitur in Principe, potissimum in Romano Pontifice. Item privilegia Regularium sunt *favorabilia* concessa in favorem animarum, et ob piam causam animarum: ideoque sunt latae interpretationis, et ne interpretentur contra Regulares, interpretatio privilegiorum dubia, ambiguum, et obscurorum ex Clemente IV vetita iudicibus, sed Sedi Apostolicae reservata; et, ubi Sedi Apostolica consuli nequit, fieri debet per Juris Peritos, et Judices: imo Praelati omnes etiam immediati ex Sixto et Paulo V, modo prudenter, et ex consilio Peritorum cedant, possunt pro foro conscientiae Auctoritate publica non solum doctrinaliter, sed etiam authentice iuridice interpretari, et declarare omnia sua privilegia, et obscura, quorum interpretationi Subditi contententur stare. Interpretatio tamen nullum habet locum nulla adest ambiguitas ex leg: *ille, aut illa ff: de iur: d: 3*; neque privilegia ipsa extendenda sunt ad res, quae non digent speciali mentione: ideoque privilegium Altaris in quocumque loco honesto extendi nequit. Tamen celebrandi in navi, ut Missionariis in partibus Indiarum respondit S. Congregatio de Propaganda 29 Decembris 1657; neque extendenda sunt ad res a Concilio Tridentino



vetitas sub clausula: *non obstantibus quibuscumque privilegiis*, nisi privilegio addatur clausula expressa: *nihil obstante Concilio Tridentino*: ideoque privilegium ipsum Altaris portatilis non extenditur ad facultatem celebrandi in domibus privatis a Tridentino Ses: 22 de *Observandis, et Vitandis in celebratione Missae* sub illa clausula vetitis, ut colligitur ex Responsione S. Congregationis de *Propaganda Missionariis* ipsis die 14 xbris 1668. Imo quaelibet absoluta, et indefinita concessio, aut confirmatio privilegiorum, semper intelligi debet a Pontifice concessa sub clausula illa: *dummodo Decretis Tridentini non contrarientur*.

Ex Regula juris cui licet, quod est plus, licet utique, quod est minus; quod tamen intelligendum est de illo minori, quod continetur in illo majori tamquam pars in toto, vel tamquam species in genere: ideoque valens dispensare votum potest illud etiam commutare; secus tamen, quoties minus ipsum non continetur in majori tamquam pars in toto, nec tamquam species in genere; ideoque dispensatio ab Affinibus per errorem petita, et obtenta super quarto consanguinitatis gradu ad finem inter se contrahendi matrimonium non suffragatur Affinibus ipsis quarto affinitatis gradu impeditis, quamvis consanguinitas maior sit affinitate; et privilegium ab Episcopo obtentum, quo potest Missas reducere, non sese extendit ad reliqua legata pia de dotandis virginibus, de pauperibus sublevandis etc. ex Ben: XIV de Syn: lib: 13 cap: ult:

## P A R S H.

### De Legibus in Specie

## P A R S I.

### De Lege Veteri, seu Mosaica.

Lex vetus illa dicitur, quam Moyses a Deo per Angelos acceptam promulgavit solis Judaeis non in suae virtutis mercedem, sed vi solius promissionis, quae Patriarchis divinitus facta fuerat, et ob reverentiam Christi ab eo populo nascituri.

Lex Mosaica differt ab Evangelica, quae statim post Christi mortem coepit obligare per modum praecepti, sed non habuit vim legis, nisi a die Pentecostes, in quo fuit promulgata, ita ut ex tunc solum excusentur, quibus non fuerat sufficienter promulgata, 1° quia lex Mosaica erat imperfecta promittens sola bona temporalia; Evangelica autem promittit etiam spiritualia, et aeterna. 2° Mosaica adhibebat tantum gratiam per fidem in venturum Messiam; Evangelica dat natura sua gratiam per merita Christi. 3° Mosaica erat lex timoris minitans flagella contra inobservantes haec est lex amoris. 4° Mosaica lata fuit pro solis Juda et ad tempus, seu usque ad Messiae adventum; Evangelica lata fuit pro omnibus omnino gentibus, et populis usque ad consummationem saeculi.

*Decalogus* vox graeca est significans decem sermones quos Deus scripto mandari voluit, eo quod deleti erant corruptis hominum cordibus, et obligant omnes omnino mines sub gravi, praecisa parvitate materiae, et seclusa actu deliberationis, aut consensus.

Decem praecepta, quorum tria priora ad Deum spectant, et caetera ad proximum, alia sunt *affirmativa*, quae aliquid directe praecipiunt, cujusmodi sunt primum, et quartum: et alia *negativa*, quae aliquid duntaxat prohibent; licet affirmativa contineant etiam prohibita eorum, quae sibi opponuntur, et viceversa. Affirmativa continent *semper*, sed non *pro semper*; negativa autem continent *semper*, et *pro semper*.

In lege veteri erant praecepta *moralia*, *coeremonialia*, et *judicialia*, quorum *moralia* dicebantur, quae mores conformabant juxta rectae rationis normam. Eadem tribuuntur veteri legi, eo quod in ea praecipiebantur, sed quatenus ad legem naturalem pertinentia obligant omnes etiam Gentiles; quaeque per legem Evangelicam non modo non fuerunt abrogata, sed fuerunt confirmata. *Coeremonialia* dicebantur, quae determinabant ritus, et caeremonias, quibus Deus erat colendus, sive hujusmodi ritus directe ordinarentur ad divinum cultum tamquam instrumenta, et adminicula, quales erant ritus quoad sacrificia, sacramenta etc. sive indirecte solum, quales erant nonnullae legales observantiae ad discernendos Judaeos ab aliis Gentibus, ut abstinencia a suffocatis, manducatio azymorum, lactucarum agrestium etc., quae statim post Christi mortem evaserunt mortuae, et quoad Gentiles solos etiam mortiferae: quoad Judaeos autem, ut Synagoga cum honore sepeliretur, factae non fuerunt mortiferae, nisi a quadragésimo circiter anno post Christi mortem, quo anno templum Hierosolymitanum simul cum statu Reipublicae Judaicae eversum fuit a Romanis Imperatoribus, postquam Evangelium per Apostolos jam toto orbe sufficienter promulgatum fuerat Judaeis. *Judicialia* autem dicebantur, quae praescribebant certum ordinem justitiae inter Judaeos servaudae sive inter Principem, et populum, sive inter ipsum populum, sive inter populum, et extraneos, sive inter personas ejusdem familiae; quorum nonnulla post Christi mortem mortua sunt; non tamen sunt mortifera, quia sine peccato observari possunt; et nonnulla adhuc perseverant, non quatenus praescripta a veteri lege, sed quatenus assumpta sunt a Regibus, a Legislatoribus in utilitatem publicam.

Praecepta tum *moralia*, tum *coeremonialia*, tum *judicialia* obligabant solos Judaeos; praecepta tamen *moralia* obligabant etiam Gentiles.

Lex Evangelica continet praecepta *moralia*, sacramentalia, et theologalia, seu quae respiciunt actus virtutum theologicarum, nempe fidem, spem, et charitatem.

Judaei erant sub lege tamquam servi subditi poenis legalibus; Christiani sunt non *sub lege*, sed *in lege* tamquam filii observantes legem ex amore, seu per gratiam, quam confert lex Christi, unde ex S. Augustino lib. con-

tra Adimantum cap. 17 *brevis differentia legis, et Evangelii est timor, et amor*. Utraque lex sive vetus, sive juxta illud Pauli ad Rom. cap. 7 *sancta est, et mandatum sanctum, et justum, et bonum*; Sanctum, quantum ad remonialia; justum, quantum ad judicialia; bonum, quantum ad moralia, ut S. Thomas optime explicavit: lex tamen aliquando dicitur non bona, ejusque praecepta non Ezechielis cap. 20, seu non bona, et perfecta simpliciter et absolute, quamvis bona pro illo statu.

## Q U A E S T I O I.

### De I. Decalogi Praecepto.

Primo Decalogi praecepto his verbis contento *habebis Deos alienos coram me; non facies tibi sculptaque omnem similitudinem... non adorabis ea, neque* duo praecipiuntur 1° ut Deo adoratio exhibeatur; cuiquam alteri divinus cultus praestetur.

Q. Quid sit adoratio, et quotuplex.

R. Est *exhibitio reverentiae propter excellentiam cui exhibetur*; quae potest esse *externa*, aut *internum* exhibetur per actum sive externum, sive internum; tamen externa esset ficta, si destitueretur actu in

Q. Qua ratione cultus, qui uni Deo debetur lietur cum cultu, qui exhibetur Angelis, Sanctis, quae Imaginibus.

R. Ex diversa excellentia Dei, et Creaturarum quae diversitate inter ipsas Creaturas triplex datur nempe *latriae*, *hyperduliae*, et *duliae*, quorum quis test esse vel *absolutus*, quo persona honoratur excellentiam; vel *relativus*, quo res honoratur non sed propter excellentiam personae, quam repraesentat cui refertur. Cultus igitur *latriae* debetur soli Deo differt a *theusebia*, quae respicit solum cultum inferioriorem; cultus *hyperduliae* debetur soli Beatae Mariae et cultus *duliae* debetur Sanctis, ita tamen, ut cultus *latriae* absolutus competat soli Deo in se, et augmen-  
to Sacramento; relativus autem competat Crucibus, venerabilibus Dei. Item si quis Angelus appareat in for-

adorandus esset etiam cultu latriae relativo ex repraesentatione Dei. Cultus hyperduliae absolutus competat Bmae Virgini in se, relativus autem Ejus Imaginibus; et similiter de cultu duliae quoad Sanctos. Hinc versus illi: *Effigiem Christi, cum cernis, pronus adora; Non tamen effigiem, sed quod designat, honora.*

Q. Quo cultu adoranda sint, quae Christum tetigerunt:

R. Adoranda sunt cultu latriae, qui enim ea adorat, apprehendit Christum ut in eis existentem ex: gr: in Cruce, ideoque apprehendit instrumentum illud, et Christum per modum unius, ac proinde idem cultus debetur Christo, et ipsis ex: gr: Spinae, lanceae, clavis, praesepti etc.

Nota 1°. Non omnia, quae Christum tetigerunt, sunt adoranda, quia aliqua non expedit, et aliqua non decet adorari, ideoque neque asina, quae Christum portavit, si viveret, neque manus, quae Christum percussit, decet adorari, neque Bma Virgo, neque Apostoli, qui Eum tetigerunt, adorari expedit, quia habent cultum proprium, sicuti non decet, Sanctos adorari in vermibus, in quos fuerunt conversae Sanctorum Carnes, quamvis sint adorandae, et devote custodiendae Reliquiae Sanctorum, sub quarum nomine intelliguntur corpora, ossa, cineres, vestes, panni, et alia, quae Sanctorum Corpora, aut Reliquias attigerunt sub hac differentia, quod Reliquiae Sanctorum adprobatae vel a summo Pontifice, vel ab universali Ecclesiae consensu, vel per antiquam Ecclesiae traditionem, sunt absolute venerandae, et publice proponi possunt venerandae; item si Episcopus prudenter, et post adhibitam diligentiam approbet antiquitus adprobatae, sed recenter inventas Reliquias alicujus Sancti sed canonizati. Reliquiae autem dubie possunt solum venerari privatim, et quidem veneratione relativa, vel potius abstinendum esset ab Eorum veneratione, si omnino desit adprobatio saltem Episcopi, ne periculum incurratur venerandi falsas Reliquias, quamvis hujusmodi Reliquiae non essent condemnandae, sed servari deberent in loco decenti. Vid: Bened: XIV de Canon:, et Beatis. SS: lib: 2 cap: VII, et IX.

2°. Furtum Reliquiarum sine licentia domini, vel nisi extrahantur e manibus Infidelium, esset furtum sacrilegum, a quo non semper excusat parvitas materiae, vel ob dignitatem Reliquiae, vel propter irreverentiam. Imo si quis sine

licentia summi Pontificis auferret Reliquias e coemeteriis aliisque locis Romae, incurreret ipso facto excommunicatio: Jure autem communi vetitum est Reliquias in tuae sepulturae traditas alio transferre sine licentia vel Episcopi, nisi aliud cogat necessitas, qua urgeret licentia illius Superioris, cui vel a Papa, vel a scopo licentia id faciendo, fuit commissa.

3°. Regulares etiam exempti nequeunt sacras Reliquias ab Ordinario non adprobatas exponere in propriis aedificiis, neque insolitas Imagines itidem ab Ordinario non adprobatas, neque Eucharistiam in propriis Ecclesiis publice exponere sine ejusdem Ordinarii licentia ex XIII *Inter multipliccs*.

4°. Imaginem Binae Virginis cum intortitiis in processione deferri non est prohibendum, modo petita ab Ordinario licentia, ut occurrere possit abusus ex Gregor: Episc: et Regul: in *Taurin*: 12 Mart: 1622 est tamen deferenda sub baldachino, in *Novariens*: 2 Jul: 1720, quod idem dicendum est de Statuis Sancto Jul: 1647. In processione SS. Sacramenti, aut Ligni Crucis tam Clerici saeculares, quam regulares, et Laici incedere debent detecto capite, excepto Episcopo solo, qui pontificaliter deferens Reliquiam dicti Lignae test incedere cum mitra, in *Materanen*: 14 Junii. In aliis autem processionibus Clerici deferentes Reliquias omnesque Saeculares incedere debent detecto capite Clerici tecto capite cum bireto, in *Cajetana* 27 Martii.

5°. Episcopus potest solus sine consensu Capituli non sine Fidis consilio, indicare, et dirigere processiones publicas pro gratiarum actione de re gravi, propter Catholicos Principes, vel pro victoria impetrata Infideles, pro electione Romani Pontificis, pro Jubilaeo, pro Deo placando occasione pestis, famae sterilitatis, terrae motus, et similium, quibus processiones publicis ut interessent, potest cogere Clericos bene etiam per censuras, comminatorias tamen ferendae sunt et in subsidium ex S. Congreg: in *Surrentina* 6 Aprilis. Non tamen cogere potest Sacerdotes nullum officium beneficium ecclesiasticum in civitate, aut Dioecesi habentes ex Ben: XIV Instit: Eccl: 31, neque degentes civitatem in locis, in quibus habent plebem, quia

plebe debent facere processionem ex S. Congreg: apud Campanil:, neque Clericos nullius Dioecesis; sed potest cogere etiam per censuras sibi benevisas Regulares omnes cujuscumque exemptionis, modo non obtinuerint a S. Sede post Concilium Tridentinum privilegium ne interessent ex S. Congregatione particulari de ordine Urbani VIII celebrata diebus 17 Julii, 21 Augusti, et 19bris 1628; itemque potest ad processiones solitas compellere Confratres sub poenis arbitrio Ipsius, 8 Maji 1627; nec non potest prohibere per edictam, ne explodantur tormenta bellica per vias, dum fiunt processiones ex S. Cong. Immunit: 2 xbris 1698.

### Appendix I.

#### De Religione , Ejusque Actibus Internis.

Q. Quid sit , et unde dicatur Religio.

R. Religio sic dicta sive a *religando*, quia per Eam uni omnipotenti Deo religamur, sive a *reeligendo*, quia per Eam iterum reeligimus Deum, quem amiseramus; definitur *virtus moralis mentem inclinans ad exhibendum Deo cultum Ipsi debitum, tamquam supremo rerum omnium principio, et fini; seu est amor obedientiae, ac reverentiae erga Deum. Quis est cultus Ejus, nisi amor Ejus, dicit S. Augustinus.* Et cum Deus animae, et corporis, quibus homo constat, sit principium; hinc Deus est colendus actibus tum internis, tum externis, tum privatis, tum publicis non solum per oblationes sacrificiorum; sed etiam per actus omnium virtutum, quae ad Dei servitium, et honorem referuntur.

Q. An detur Religio naturalis.

R. Negative, nam sub nomine Religionis naturalis si intelligatur complexus omnium officiorum, quae homines Deo debent, ut Deo placeant, Deo vivant, et justii ambulent coram Deo; haec Religio utique esset supernaturalis, non naturalis, quia viribus naturalibus *non sumus sufficientes cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est.* Si intelligatur complexus eorum dumtaxat officiorum, quae ex recta ratione cognosci possunt; tunc potius dicenda esset *lex naturalis*, non *Religio naturalis*; quia legis est praecipere, et dictare, Religionis autem exequi, quod utique non est naturale, sed supernaturale: ideoque, quamvis lex naturalis sit utilis ad legem revelatam confirmandam, et ad convincendos homines improbos ab omni

revelatione abhorrentes; non tamen sufficit ad aeternam salutem assequendam, nisi divinae gratiae auxiliis a quae in cordibus nostris diffunditur per Spiritum datus est nobis.

Q. An permitti possit libertas Religionis.

R. Neque introduci, neque permitti potest, quidem conservandae Reipublicae, quia adversatur fidei, quam Christus praecepit verbis illis: *unum fides, unum baptisma*; et bonum Religionis, si dum est Reipublicae; nisi aliud postulet communitas ipsius Religionis, quod illam permitti postulat (1).

Q. An Princeps teneatur stare promissioni de Religionis.

R. Quamvis Princeps non teneatur stare pro et pacto etiam jurato de permittenda libertate Religionis, dum eam sine Religionis ipsius graviore damno potest, aut, dum conatum ad eam impediendam ut sperat; quia quaelibet promissio etiam jurata deest irrita; imo permissionem etiam datam revocari quaelibet enim promissio etiam jurata cessat per violentam notabilem rerum mutationem: convenit tamen et promissionem antea licite factam de libertate Religionis servare, ne haeretici conquerantur, et in posterum circa libertatem abstineant.

Q. Quinam sint actus interni Religionis.

R. Sunt duo, devotio nimirum, et oratio.

Q. Quid sit devotio.

R. Est *voluntas quaedam prompte se tradendi quae pertinent ad Dei famulatum*.

Q. Quaenam sit causa devotionis.

R. Est duplex ex S. Thoma, quarum altera interna, seu meditatio tum divinae bonitatis, tum nostrae infirmitatis; et altera est externa, nempe Deus, qui quos vocat, et, quos vocat, devotos facit.

Q. Quotuplex sit effectus devotionis.

R. Duplex, nempe *spiritualis laetitia ex consuetudine*

---

(1) Ex Concordato anni 1818 sola Religio Catholica perferri et observari jubetur in toto regno utriusque Siciliae, nec quaevis alia Religio.



divinae bonitatis; et *salutaris* moestitia ex propriorum defectuum consideratione.

Q. Quid sit oratio.

R. Est *petitio decentium a Deo cum quadam mentis elevatione ad Ipsum*, sive oratio fiat Deo immediate, sive mediate per Sanctos tamquam Dei amicos: ideoque cessaret ratio orationis, si aut indecentia petantur, vel si petantur decentia, sed solis labiis more psittacorum.

Nota. Ad orationem tria requiruntur 1° *oris actio*, ideoque dicitur oratio: 2° *petitio*, sive aliquid petatur determinate, sive indeterminate, ut quando quis petit juvari a Deo, vel quando solum narrat factum juxta illud Joann: cap: XI: *ecce, quem amas, infirmatur*. 3° *ratio impetrandi* quae ratio potest esse vel a parte Dei ex: gr: Ejus sanctitas juxta illud Danielis cap: 9: *propter temetipsum inclina, Deus meus, aurem tuam*; vel a parte petentis, ut cum Deo gratias agimus, ut mereamur accipere potiora.

Q. Quotuplex sit oratio.

R. Alia est, *mentalis*, quae mente solum funditur, ita tamen, ut dicatur *oratio*, si interna locutione aliquid a Deo postulemus; dicatur *meditatio*, si res divinas perpendimus, cujus internae orationis gradus supremus dicitur *contemplatio*. Alia est *vocalis*, quae mente, et verbis funditur, cum sola verba non sufficiant ad veram orationem juxta illud: *Si mens non orat, in vanum lingua laborat*. Oratio autem vocalis alia est *privata*, quae fit a persona privata privato nomine; et alia est *publica*, quae fit a publico Ecclesiae Ministro nomine ipsius Ecclesiae.

Q. An oratio sit necessaria.

R. Singuli Fideles, postquam adepti sunt rationis usum, tenentur orare jure divino, et naturali, et quidem necessitate non solum praecepti, sed etiam medii, ne intrent in tentationem, utque conserventur in consecutione sui finis; non enim habitabit in tabernaculo Dei, nisi qui operatur justitiam, quam nemo operari potest a seipso, cum non simus sufficientes a nobis ne cogitare quidem aliquod bonum, sed solum ex gratia Dei, quam solus, qui petit, accipit, et, qui quaerit, invenit. Praeceptum tamen de oratione est affirmativum, ideoque obligat semper, sed non pro semper, nec aequaliter in omnibus; quia, quo quisque est debilior, eo magis indiget auxilio orationis, ac proinde non est determinata certa

meta, vel hora pro ipsa oratione, exceptis Clericis, et Religiosis professis, habentibus tempus, et modum determinatum pro horis canonicis, et exceptis Saecularibus, qui tenentur diebus festivis interesse divinis Officiis, ut suam intentionem conforment Ministris pro populo orantibus.

Q. Quo tempore obliget praeceptum orandi.

R. Quoad animi dispositionem obligat semper, et sine intermissione; quoad actuale exercitium *per se* obligat in quolibet mortis periculo; item in vita tam frequenter, ut oratio dici possit continua: *oportet enim semper orare* Luc: cap: 18; et *sine intermissione orate*, ait Apostolus ad Thessal: cap: 5; *per accidens* vero obligat, quoties indigemus gratia ad vincendas tentationes, ad obtinendum aliquod bonum, ad aliquod malum fugiendum; quando aliquod opus arduum sumus aggressuri; item quando sacramenta sumus ministraturi, aut suscepturi.

Q. Quanam sint a Deo petenda.

R. Decentia, ne oratio sit execratio, petendo rem malam a Deo, vel auxilium ad illam; ita tamen, quod possimus determinate, et absolute ea petere, quibus non possumus male uti, qualia sunt ex: gr: virtutes, gratia, gloria etc: Ea, quibus possumus uti et bene, et male ex: gr: divitiae, filii, uxor etc. petenda sunt sub conditione, si Deus praevideat ad salutem nostram spiritualem utilia: ideoque possumus desiderare, et petere tamquam adminicula, quibus juvamus ad tendendum in beatitudinem: Ea vero, quibus uti bene non possumus ex: gr: peccata, non sunt a Deo petenda in oratione.

Q. Pro quibus sit orandum.

R. Pro omnibus hominibus etiam inimicis non solum vivis ex Apostolo ad Tim: Ep: 1 cap: 2: *obsecro orationes fieri pro omnibus hominibus*; sed etiam mortuis in Purgatorio existentibus, utpote qui in magna sunt necessitate. Excipe excommunicatos, item haereticos, et schismaticos denunciatos, pro quibus privatim orari potest, sed non nomine Ecclesiae inter Ecclesiae orationes, nisi solo Parasceves die.

Q. Quanam condiciones requirantar, ut oratio obtineat, quod petit.

R. Quatuor 1.<sup>o</sup> ut quis pro se petat, quia effectus posset impediri ex indispositione ejus, pro quo oratur: 2.<sup>o</sup> ut petantur necessaria ad salutem, ne dicatur nobis: *nescitis quid*

*petatis*: 3° ut petantur pie, seu cum fide, spe, et charitate. Cum fide, *omnia*, enim, *quaecumque petieritis in oratione, credentes accipietis* Matth: cap: 24; Cum spe, ex Aplo ad Hebr: cap: 4; *adeamus ergo cum fiducia ad thronum gratiae, ut misericordiam consequamur*; et cum charitate, ex Joan: cap: 15: *si manseritis in me, et verba mea manserint in vobis, quodcumque volueritis, petetis, et fiet vobis*: 4° ut petantur perseveranter, quia oportet semper orare, et sine intermissione orare, quam perseverantiam in orationibus nostris Deus exigit 1° ut pluris aestimemus ejus dona, quia cito data vilescent; 2° ut cognoscamus nostram indigentiam, et infirmitatem; 3° ut Deus nos sibi magis devinciat.

Q. An oratio peccatoris a Deo exaudiat.

R. Affirmative, si sit sermo de orationibus, quae operantur ex opere operato ex: gr: orationes extremae Unctionis, vel quae fiunt per publicum Ecclesiae Ministrum nomine ipsius Ecclesiae, quia talibus orationibus non officit malitia Ministri. Si vero sit sermo de orationibus privatis, tria sunt distinguenda genera peccatorum orantium, quorum nonnulli in statu peccati mortalis degentes se contritos credunt, quamvis non sint, eorumque oratio rite instituta a Deo exauditur. Nonnulli dolent de peccato, sed non ita, ut ab eo se expediant, qui, si ideo Deum deprecentur, ut se liberare valeant, ea saltem impetrabunt, quae ad aeternam suam salutem pertinent. Nonnulli autem nec dolent de peccato, neque enituntur, ut e statu illo exeant, imo nec volunt, qui, si aliquid a Deo petant vel spirituale, vel temporale, raro exaudiuntur, et quidem ex pura misericordia, ut ait Suarez apud Ben: XIV Inst: 62, et quandoque exaudiuntur *ad vindictam*, ut magis ruant in peccata, unde S. Augustinus ait: *quaedam negat Deus propitius, quae concedit iratus*.

Nota. Solus Deus est principaliter orandus, quia *gratiam, et gloriam dabit Dominus*. Sancti, et praesertim Bma Virgo, etiamsi orandi sunt, non tamen principaliter, sed quatenus impetrent exauditionem orationis nostrae, eo magis, quia Deus quandoque vult, aliquem salvari per orationem talis Sancti, sicuti vult nos salvari per merita nostra, licet simus praedestinati. Sancti in Sanctorum numerum a Papa nondum relati publice, et sollemniter orari non possunt eo cultu, qui desertur nomine Ecclesiae, et tamquam ab Ec-

clesia institutus; venerari tamen possunt etiam publicae coram aliis cultu tamen privato, et ex peculiari devotione: ideoque licet eos pingere, colere, eorumque Reliquias tenere domibus, non tamen licet Eorum Imagines in Altari, vel Templo inter alias Sanctorum Imagines reponere, nec Eorum Reliquias publice venerandas exponere, neque Eos in Litanis, aut in divino Officio invocare, nisi hujusmodi colantur communi Ecclesiae consensu, vel ab immemorabili tempore, vel nisi adorentur ex scientia, et tolerantia S. Sedis longissimi temporis triginta, vel quadraginta annorum. Vid: Bened: XIV de Canonizat: Sanctorum.

## Appendix II.

### De Vitiis Religioni Oppositis.

Duo sunt vitia, quae virtuti Religionis potissimum opponuntur, nempe *superstitio*, et *irreligiositas*, prima per excessum, et altera per defectum.

#### SECTIO I.

##### *De Superstitione.*

Q Quid, et quotuplex sit superstitio.

R. Superstitio sic dicta, quia superstitiosi deprecabantur, et immolabant, ut sui liberi superstites fierent, definitur: *cultus vitiosus veri, aut falsi Numinis*; quae est contraria Religioni, quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo, quo non debet: ideoque superstitio potest esse vel *a parte rei cultae*, seu a parte objecti, quatenus creatura colitur cultu divino, qui cultus tunc continet sub se tres species, nempe *idololatriam*, *divinationem*, et *vanam observantiam*, ad quam reduci potest etiam magia: vel *a parte modi indebiti*, quatenus verus Deus colitur cultu indebito superstitionis; qui potest esse vel *falsus*, ut cum falsa miracula praedicantur, aut falsae Reliquiae adorandae proponuntur: item si quis verum Deum colere, aut adorare vellet per caeremonias Infidelium, aut veteris legis; vel *superfluus*, quando ex indiscreta devotione poneret devotionem in iis rebus, aut circumstantiis, in quibus non esset

ponenda utpote contra, vel praeter Ecclesiae consuetudinem, aut praescriptum, ex: gr: jejunare in die Dominico ex studio quodam singularitatis; caeremonia audiendi Missam ante solis ortum, vel cum certo numero, situ, ordine cereorum, aut cum certo colore. Quae si fiant ex bona intentione, ordinarie sunt tantum venialia, sed essent mortalia, si actio, ex qua illa fiunt, esset per se mala: seu ex S. Thoma duo requiruntur ad peccatum mortale, 1 ut ponatur aliquid superstitiosum ex: gr: ut fiat nocte Nativitatis, die S. Joannis etc. 2 ut sciat esse superstitiosum, quia tunc esset mortale, quacumque intentione tunc faceret; secus si ignoraret, esse superstitiosum.

### DUBIUM I.

#### De Idololatria.

Q. Quid, et quotuplex sit idololatria.

R. I°. Idololatria improprie, et metaphorice sumpta significat quodcumque peccatum, per quod receditur a Deo: ideoque Aplus avaritiam appellavit *Idolorum servitutem*. Strictae autem, et proprie sumpta est *actus, aut signum, quo Creaturae exhibetur cultus soli Deo debitus*, seu cultus laetiae: ideoque idololatria committitur non solum sacrificando, sed etiam per quodvis honoris signum, quo quis Creaturae tamquam Deo se submittere intendit ex: gr: per capitis detectionem.

R. II°. Idololatria est duplex, *materialis*, seu simulata, qua quis sine interno affectu, et sine existimatione divinitatis, sed ex mortis solummodo metu exterius idolo exhibet cultum; et *formalis*, quae potest esse *perfecta*, quando quis sciens adorat idolum, utpote quem credit Deum, et *minus perfecta*, quando adorat idolum, non quia Deum credit, sed vel ex odio veri Dei, vel ex cupiditate aliquid a Daemone, vel ab alia creatura obtinendi.

Nota. Ut Idololatria vere committatur, duo requiruntur, nempe ut creaturae tribuatur honos, et cultus soli Deo debitus; utque honor ipse tribuatur creaturae tamquam Deo: ideoque per externam solam caeremoniam non committeretur idololatria, si desit voluntas tum expressa, tum tacita conciliandi creaturae eam existimationem, quae Deo solummodo conveniat: ac proinde Idololatrae censendi non essent

Actores illi in Theatris, qui Actorem alterum velut Jovem implorant, Eique supplicant, ut personae decorem servent.

Q. Quodnam peccatum sit idololatria.

R. Est peccatum gravissimum, a quo utpote intrinsece malo non excusat neque metus mortis, neque ignorantia, quia ratio dictat, solum verum Deum esse colendum; imo, si quis ad mortem evadendam ficto animæ coleret idolum, etiam mortaliter peccaret peccato idololatriæ externæ, et in foro fori praesumeretur incurrisse poenas idololatriæ, quamvis eas in foro poli non incurreret.

Q. An sit idololatria credere Daemoni loquenti in obsesso.

R. Ad peccatum idololatriæ reduceretur, si quis firma fide crederet Daemoni sua sponte aliquid dicenti, quia tunc Daemon valde honoraretur; potest tamen aliqua ratio haberi eorum, quae Daemon ex obsesso dicit, non ut credatur, sed ut inquiratur, vel caveatur, imo credi potest, si quid dicat vi exorcismi coactus.

## DUBIUM II.

### De Divinatione.

Q. Quid sit divinatio.

R. Est *praedictio occultorum ex pacto cum Daemone sive expresse, sive implicito*; ideoque divinatio duobus modis fieri potest vel per expressam Daemonis invocationem, petendo, ut aliquid doceat, praevia promissione obsequii, quod a peccato nunquam excusari potest; vel per tacitam ipsius Daemonis invocationem, ut si quis ad aliquid cognoscendum, aut faciendum utatur vanis, et naturaliter improporionatis mediis, quibus soleat Daemon sese libenter immiscere, quamvis utens dicat exterius, se nolle Daemonem invocare: imo adesset tacita Daemonis invocatio, etiamsi Daemon nullum antea pactum cum aliquo inierit concurrendi cum eo, qui huiusmodi signis usus fuerit, quoties signa ipsa sunt prorsus vana, et improporionata ad divinandum, neque naturaliter, neque ex instituto divino, aut ecclesiastico producant tales effectus: ideoque ad cognoscendum, an aliquid sit superstitiosum, omnino considerandum est, utrum possit naturaliter tales effectus causare.

Nota 1°. Futura dupliciter cognosci possunt vel in se-

ipsis, vel in suis causis. Causae futurorum tripliciter se habent; quaedam enim *necessario* producant suos effectus, qui idcirco praecognosci possunt, quo modo Astrologi futuram Solis, et Lunae eclypsim praenunciant; quaedam non *necessario*, nec semper, sed ut plurimum suos producant effectus, et raro deficiant, ideoque tales effectus praesciri etiam possunt non tamen ut certi, sed ut probabiles; quo modo Astrologi per considerationem stellarum multa praenunciant de pluviis, et Medici multa praesciunt de sanitate: quaedam autem secundum se considerata ad utrumlibet se habent; ideoque earum effectus praesciri non possunt, cum non magis ad unum, quam ad oppositum determinetur causa illa. Divinatio igitur non consistit in eo, quod quis praenunciat ea, quae ex necessitate, vel ut in pluribus eveniunt; neque etiam si quis, Deo revelante, futura contingentia cognoscat, sed tunc solum, quando quis sibi indebito modo usurpat praenunciationem futurorum eventuum.

2°. Daemones tum ex perfectione intellectus, et subtilitate ingenii plus, minusve conjicientes, quid homines nunquam facturi sunt, ita ut aliquando etiam per immutationem vultus, aut per alia signa in corpore cognoscant cogitationes humanas, sicuti Medici aliquas animi affectiones per pulsum cognoscunt; tum ex longa experientia, et magna notitia rerum naturalium multa sciens, quae nobis non videntur evenire, nisi contingenter, quamvis certo eveniant ex causis naturalibus: his, aliisque modis rerum notitiam habentes hominibus deditis ad vanas rerum inquisitiones paulatim sese insinuant, talia nunciant: sicque divinatores suos fallant, et decipiunt ex S. Thoma, et late ex S. August: lib: 2 de Doctrina Christiana.

3. Daemones ad praenunciandum futura frequenter apparent in phialis aquae, vel in aliquo corpore polito; frequenter in assumptis corporibus humanis, quae non habeant veras carnes, ossa vera, nec membra; sed carnis, et membrorum similitudinem non solum visibilem, sed etiam solidam, et palpabilem, tactui tamen humanae carnis molestam utpote quasi glaciale ex Cajetano: ideoque Christus post resurrectionem vere dixit: *palpate, et videte, quia Spiritus, seu Daemonium, carnem, et ossa non habet*. Aliquando obijciunt sensibus vera corpora vel occulte, vel celenter aliunde importata, vel a se facta, et conflata applicando natura-

lia activa, et passiva, quomodo vere facti sunt serpentes per Magos Pharaonis. Aliquando obijciunt sensibus non verum corpus, sed similitudinem aliquam corporis ex naturalium tamen operatione consurgentem, quod S. Augustinus lib. 18 de Civit. Dei cap. 18 intelligendum putat de sociis Ulyssis in bestias conversis. Aliquando faciunt exterius aliqua apparere, quae nec in veritate corpora sunt, nec corporum habent similitudinem, sed solum illudendo sensibus externis commovendo spiritus, et humores ad eum modum. Aliquando demum id faciunt causando apparitiones secundum sensus interiores ad eum modum, quo affici solent, quando sensus exteriores ligantur, ut solet nonnunquam contingere *per nimiam attentionem* in superbis contemplativis, aut per aliam alterationem corpoream.

Q. Quot sint species divinationis.

R. Praecipuae sunt tres, seu *necromantia*; *astrologia judiciaria*; et *sortilegium*.

Q. Quid, et quotuplex sit necromantia.

R. Est *responsio Daemonis immediate invocati*, quae responsio dicitur *oraculum*, si fiat per idolum; *vaticinium*, si fiat per vates; *haruspicium*, si fiat per signa apparentia in visceribus animantium Daemone immolatorum; *augurium*, si fiat per observationem garritus avium; *auspicium*, si ex avium volatu; *geomantia*, si per signum in terra effectum; *hydromantia*, si per signum in aqua; *pyromantia*, si in igne; *aeromantia*, si in aere; *necromantia*, si per apparitionem, aut locutionem mortui; et *divinatio somniorum*, si fiat per somnia.

Q. An liceat somniis fidem habere.

R. Somnia oriri possunt vel a Deo, vel a Daemone, vel a causis naturalibus. Si constet esse a Deo, est eis fides habenda; Deus tamen, quando somnium immittit, immittit etiam cognitionem, a se immissum fuisse. In dubio, an sit a Deo, vel a Daemone, praesumi potest esse a Daemone. Si sint a causa naturali, ipsis aliqua fides haberi potest, modo quis non intendat ex somniis effectum futurum cognoscere, quod esset superstitiosum, neque credat somnium ipsum omnino verum, *multos enim errare fecerunt somnia* Ecclesiast. cap. 24. Si sint a Daemone, quatenus vel impellant ad malum, et ad aliquod indiscretum, vel turbant animum, qui maneat confusus, minusque promptus, et dispositus ad opus spirituale, et bonum, nulla eis fides debet adhiberi.



Nota 1. Bonum, ad quod somnium invitat, nonnisi cum humilitate, et timore est praestandum, quia Daemon saepe saepius induit Angelum lucis, ut facilius homines illaqueare, et decipere possit.

2. Ex Antoine *de sacris Christianorum Ritibus* cap. 1 peccant mortaliter peccato superstitionis, et sunt absolute incapaces, qui variis modis somnia procurant, ut inde futurorum cognitionem hauriant; vel qui librum, quem *Artis* vocant, in quo modus indicatur divinandi per somnia numeros ex urnula extrahendos, aut vendunt, aut spargunt, aut secum retinent, ut ipsi, alique eo utantur; quia causam adhibent, cujus effectum a solo Daemone sperare possunt, et quia ex sacra auri fame, qua fortasse etiam ex Daemonis suggestionem ducuntur, vix fieri potest, quod non adhibeant fidem.

Q. Quid sit Astrologia judiciaria.

R. Duplex datur astrologia, *naturalis* nempe, qua ex siderum concursu praedicuntur pluviae, venti, similesque effectus naturales, quae astrologia est licita; et alia dicitur *judiciaria*, qua ex siderum concursu cognoscuntur futura libera contingentia, vel effectus occulti sive praeteriti, sive praesentes, quae astrologia est vetita jure tum canonico, tum civili.

Nota. Astra non paululum influunt in propensiones, et inclinationes hominum, ideoque potest aliquod judicium de ipsis ferri ab astris, modo non certo pronuncietur. Praedicere tamen praecise ab astris futuros effectus contingentes ab hominum voluntate pendentes graviter prohibetur a *Sixto V Coeli, et terra* non solum, dum futura certo praenunciantur; sed etiam si Astrologus protestetur, se id certo non affirmare, nisi ad conjecturam ex astris accedat etiam ratio ex aliis circumstantiis ex. gr. ex temperamento personae, aut ex consuetudine vivendi.

Q. Quid sit sortilegium.

R. Est *divinatio per sortes*, quae sortes sunt triplicis differentiae, nempe *divisoriae*, quibus innotescit, quid cuique tribuendum, quaeque sunt licitae sive in partitione bonorum, si consentiant omnes habentes jus ad bona ipsa, sive in poenis, si e pluribus Reis aliqui sint puniendi, sive in onerosis ad designandum, quis quid agere debeat, vel in tempestate maris periculosa, ut unus, vel aliqui in mare

projiciantur, ne omnes pereant, exceptis tamen electionibus ecclesiasticis, in quibus non solum sunt sortes vetitae; sed redderent electionem vel nullam, si sit electio ad pastorale officium, et ad dignitatem, vel irritandam quoad alia officia ecclesiastica; et exceptis, si in sortium divisoriarum missione jus alienum violetur mittendo sortes ipsas inter dignum, et indignum, vel inter non aequae idoneos. *Consultoriae*, quibus inquiritur, quid in hac, vel in illa re sit agendum, quae sunt illicitae, quia consilium petendum est a viris peritis, neque voluntas divina indaganda est per sortes. In necessitate tamen, et honestate causae, quando aptior modus vincendi dubium non apparet, praemissa oratione, licitum est cum debita reverentia Deum consulere exemplo Apostolorum in electione Mathiae, ita tamen ut effectus a Deo solo expectetur: ideoque in his sortibus quatrupliciter peccari potest 1.<sup>o</sup> si recurratur ad sortes absque causa rationabili, et necessitate, quia tunc esset tentatio Dei; 2.<sup>o</sup> si, occurrente etiam necessitate, fiat sine reverentia, et non praemissa oratione, quod tamen ex Toletis esset veniale, nisi irreverentia sit notabilis; 3.<sup>o</sup> si fiat modo non proportionato, quatenus divina oracula convertantur ad negotia terrena, et saecularia, ut si quis aperiret Evangelium, ut sciat praeterita, aut futura; 4.<sup>o</sup> si effectus non expectetur a solo Deo, sed a Diabolo. Et *divinatoriae*, quibus utimur ad futurum, vel ad occultum aliquid cognoscendum, quae sunt semper illicitae; quia semper continent pactum sive expressum, sive tacitum cum Daemone.

Q. Quanam sint poenae sortilegiorum.

R. Jure civili debent decapitari, et debent igne cremari, aut dentibus bestiarum dari, si ad domos aliorum vadant; item bona eorum debent publicari, et, qui eos accusat, dignus est praemio, et honore. Jure autem canonico sunt infames, ideoque irregulares, eosque Episcopus dehonestatos debet ejicere de Parochiis: ideoque repelluntur a testimonio, et accusatione; quod tamen intelligendum est, si crimen sit publicum, in quo casu, si sint Clerici, deberent etiam deponi, et in monasterium detrudi; si sint laici viles, deberent etiam verberibus subijci, vel si sint liberi, deberent inclusione digna detrudi. Si vero delictum sit occultum, adest poenitentia quadraginta dierum.

### DUBIUM III.

#### De Vana Observantia , et Magia.

Q. Quid sit vana observantia, et quotuplex.

R. Est *superstitio*, qua ad effectum aliquem obtinendum adhibentur media vana, inutilia, et improporcionata; quae in hoc differt a divinatione, quod divinatio tota refertur ad cognitionem rerum occultarum modo indebito consequendam, sicque Deo infert injuriam gravissimam; observantia autem vana, et superstitiosa mediis inutilibus, et vanis procurat commoditates, et varias corporum immutationes ex: gr: sanitatem, vitae prolongationem, scientiam rerum universalium, et similia.

Vana observantia potest esse vel *explicita*, vel *implicita*. *Explicita*, quando invocatur Daemon, ut doceat aliquos effectus, ita tamen quod sit expressa superstitio, si effectus intenti superent vim naturalem causae adhibitae, ut si quis expectet a Daemone subitam scientiae infusionem, aut conciliationem benevolentiae aliorum; sed sit gravissimum peccatum propter commercium cum Daemone, non tamen proprie superstitio, si effectus intentus non superet naturalem potentiam Daemonis, qui potest multa facere applicando activa passivis, quae nobis ignota sunt, eo quod ignoramus naturales rerum causas, Daemoni ipsi tamen notas, et manifestas, ut si quis expectet a Daemone sanitatem, aut quamvis corporis immutationem, exceptis resurrectione corporis, restitutione visus, et hujusmodi, quae naturali alicujus creaturae facultate fieri non possunt. Et *implicita*, quando quis ad effectus illos obtinendos adhibet media inutilia, et improporcionata, ignorans Daemonem solere se immiscere hujusmodi vanitatibus, ut hominem vanitati deditum irretiat.

Q. Quot sint species vanae observantiae.

R. Tres, nempe *ars notoria*, *observatio sanitarum*, et *observantia eventuum*. *Ars notoria* habetur, quando quis absque studio, et labore credit consecuturum scientiam quibusdam mediis improporcionatis ex: gr: per quaedam jejunia, per quasdam orationes etc; licitum tamen esset uti scientia sic acquisita, si usus ipse non pendeat a Daemone, quamvis acquisita fuerit per peccatum. *Observatio sanitarum* ha-

betur, quando quis ad sanandos morbos hominum, vel animalium utitur mediis improportionatis ex: gr: aliquibus verbis, signis etc, vel etiam rebus naturalibus, quibus tamen aliqua vana media adjuvantur tamquam necessaria, quale ex: gr: esset colligere herbas medicinales in die alicujus Sancti, quando tamen animus sit adhibendi hujusmodi circumstantias tamquam *per se efficaces* ad effectum impetrandum a Deo, ita ut credatur easdem herbas alio die, vel sine circumstantia illa collectas minori pollere virtute, quia peccatum non esset uti circumstantiis ipsis ex sola devotione ex: gr: alicujus Sancti, et ut se magis excitet ad intente precandum, secluso tamen periculo scandali. *Observantia futurorum eventuum* habetur, quando quis ex consideratione alicujus effectus praedicit prosperam, vel adversam fortunam, ut si quis occasionem sumat credendi, diem sibi fore infaustum ex eo, quod mane domo egrediens offendat pedem, vidit canem, cadaver etc. quod est mortale ex genere suo, nisi quis excusetur ratione bonae fidei, aut ignorantiae.

Q. An licita sit applicatio principiorum, et mediorum pure physicorum ad res, et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur.

R. Negative; Supremae enim Sacrae Romanae Universalis Inquisitionis Congregatio die 28 Julii 1847 de usu magnetismi per modum regulae sic statuit: *remoto omni errore, sortilegio, explicita, aut implicita Daemonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodolibet pravam. Applicatio autem principiorum, et mediorum pure physicorum ad res, et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur, non est, nisi deceptio omnino illicita, et haereticalis.* Hinc eadem S. Congregatio per Encyclicam diei 4 Augusti 1856 locorum Ordinarios hortatur, ut, quantum divina adjutrice gratia poterunt, qua paternae charitatis monitis, qua severis objurgationibus, qua demum juris remediis adhibitis, prout, attentis locorum, personarum, temporumque adjunctis, expedire in Domino judicaverint, omnem impendant operam ad magnetismi abusus reprimendos, et avellendos, quo *somnanbulismi, et clarae intuitionis*, uti vocant, praestigiis mulierculae gesticulationibus non semper verecundis abreptae se invisibilia quaeque conspiciere effu-

tiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota, ac longinqua de- tegere, aliaque id genus superstitiosa exercere ausu teme- rario praesumunt, magnum quaestum sibi, ac dominis suis divinando certo consecuturæ. *In hisce enim omnibus, ait, quacumque demum utatur arte, vel illusionem, cum ordinentur media physica ad effectus non naturales, reperitur de- ceptio omnino illicita, et hæreticalis, et scandalum contra honestatem morum.*

Q. Quid sit Magia.

R. Est *ratio efficiendi mira*, quæ duplex est, *naturalis* nempe, seu mathematica, qua quis per industriam hu- manam, vel per scientias mathematicas mira efficit ex: gr: efficit statuam saltantem, quæ magia est licita; et alia est *diabolica*, seu *superstitiosa*, qua quis mira efficit ope Dæ- monis, quæ duplex est; si enim exerceatur ad ostentatio- nem, vel ad commodum sive proprium, sive alienum, di- citur *magia*; si fiat ad nocendum aliis dicitur *maleficium*; quod dicitur *philtrum*, si quis eo utatur ad carnalem amo- rem, vel odium excitandum; sed dicitur *veneficium*, quo ali- cui personæ, vel ejus hominis damnum inferitur.

Q. An liceat Maleficos alias paratos adhibere ad ma- leficium faciendum pro re gravi, aut bono publico.

R. Negative, quia est intrinsece malum; nec excusatur petens ex eo, quod maleficus ille paratus erat ad cujus- cumque petitionem maleficium operari, sicuti non excusatur petens copulam a meretrice etiam parata ad cujuscumque instantiam; quia, licet ille paratus esset, non tamen ope- ratus fuisset hoc particulare maleficium, nisi ipse petiisset.

Q. An liceat petere dissolutionem maleficii per aliud maleficium.

R. Negative, quia maleficium est intrinsece malum; secus tamen si maleficium tolli posset modo licito, qui so- lum impediatur continuationem pacti ex: gr: destruendo signa ab eo posita, vel ea removendo a loco, ubi retinet. In du- bio, an Maleficus sciat modum illum licitum, praesumendus esset scire solum modum superstitiosum, ideoque prius es- set de eo interrogandus.

Q. An liceat petere curationem a Medico mago.

R. Negative, si Medicus ipse nesciat, vel dubium sit, an sciat modum licitum curandi; secus, si sciat etiam mo-

dum ipsum licitum, quia tunc petitur, quod ipse licite potest praestare, modo tamen adsit iusta causa petendi, et Medicus ipse moneendus esset, ut utatur modo licito.

## SECTIO II.

### *De Irreligiositate.*

Q. Quid sit irreligiositas.

R. Est peccatum, quo Deus inhonoratur vel in se, vel in rebus suis.

Q. Quot sint species irreligiositatis.

R. Quinque, seu blasphemia; tentatio Dei; sacrilegium; perjurium; et simonia, de quibus omnibus dicemus in suo loco, agentes hic de sola Dei Tentatione, et de Sacrilegio.

### DUBIUM I.

#### De Tentatione Dei.

Q. Quid sit tentatio Dei, et quotuplex.

R. Est dictum, vel factum ad capiendum de Deo experimentum per aliquem extraordinarium effectum ab eo temere expectatum; ideoque duobus modis fieri potest aut verbis, quando Deo in oratione colloquitur, et petit ea intentione, ut exploret Dei scientiam, aut potestatem; vel factis, quando per ea, quae facit, intendit experimentum sumere divinae potestatis, sapientiae, vel pietatis. Item fieri potest vel aperte, ut quando quis se tentatorem profitetur exemplo Sampsonis proponendo problema Iudicum cap. 14, vel insidiosae, et occulte exemp. Iudaeorum, qui interrogaverunt Christum de censu Caesari dando: item vel expresse exemplo Iudaeorum, qui quaerebant signum videre, vel interpretative.

Tentatio Dei est duplex, *formalis* nempe, qua quis expresse dubitans de aliqua Dei perfectione eam experiri conatur, ut si quis ad experiendam Dei misericordiam ab alto se det praecipitem, quod est semper mortale contra Religionem; et *implicita*, seu *interpretativa*, qua quis non intendit expresse Deum tentare, sed a Deo id petit, vel agit, quod nonnisi miraculose obtineri potest omittens media na-

taralia, ut si respuat medicinam temere a Deo sanitatem expectans; item qui intrat periculum sine necessitate; item petentes sibi dimitti peccata, et ipsi non dimittunt injurias; item expectantes poenitere usque ad ultimum, tunc sperantes Dei gratiam: item ignari ponentes se ad disputandum contra haereticos etc; quod etiam est mortale, nisi a mortali excusetur ob ignorantiam, inconsiderationem, vel periculi parvitatem; imo excusaretur etiam a veniali, si fiat ex Dei instinctu, vel ex necessitate, aut pia utilitate, exemplo Apostolorum, qui petierunt in nomine Christi facere signa, ut Infidelibus innotesceret virtus Christi ipsius.

Nota 1°. Petere signum a Deo ad explorandam Dei potestatem, vel Ejus dicti veritatem esset tentatio Dei; secus, si quis signum petat, ut instruatur, quid sit placitum Deo circa aliquod factum, quando illud non est revelatum per Scripturas, neque per Ecclesiam.

2°. Provocare tyrannos, vel haereticos ad inferendum martyrium esset Dei tentatio, et cooperari eorum peccato; nisi fiat ex justa causa, aut ex pia utilitate, aut ex divino instinctu, quatenus vel quia martyrium sit necessarium ad fidem, aut ad salutem multorum servandam, ad vitandas blasphemias etc. vel quia quis sentiret peculiarem Dei instinctum, nihil aliud ex eo quaerens praeter Dei gloriam, et fidei exaltationem.

## DUBIUM II.

### De Sacrilegio.

Q. Quid, et quotuplex sit sacrilegium.

R. Sacrilegium sic dictum vel a *sacris legendis*, hoc est furandis, vel quasi *sacrae legis laesio* definitur rei *sacrae violatio*, vel *usurpatio*; et est triplex, nempe *personale*, *locale*, aut *reale*, prout vel persona, vel locus, vel res Deo dicata violetur.

Q. Quomodo persona sacra possit violari.

R. Sub nomine personae sacrae intelliguntur, 1° Clerici tonsurati, et Religiosi, sive sint professi, sive non, si laedantur contra suum privilegium canonis, aut fori, quatenus ex: gr: aut percutiantur, aut pertrahantur ad Tribunal saeculare, vel ab Ipsiis exigantur vectigalia, in quo tamen nunc standum est Concordatibus Regnorum cum S. Se-

de. 2° Habentes votum castitatis, si ipsi peccent contra castitatem ipsam, vel si alii cum ipsis.

Nota. Omne peccatum, quod committitur a persona Ecclesiastica non vere, et stricte, sed materialiter, et per accidens dici potest sacrilegium, quo sensu S. Hieronymus ait, *nugas in ore Sacerdotis esse sacrilegia, et blasphemias.*

Q. Quomodo locus sacer possit violari.

R. Sub nomine loci sacri intelliguntur templum de Episcopi auctoritate consecratum, aut benedictum, necnon coemeterium destinatum humandis cadaveribus Christianis; item monasteria, hospitalia, et alia loca per Episcopum ipsum consecrata, quae omnia quadrupliciter violari possunt, 1° per actus, quibus polluantur, 2° per actus oppositos eorum sanctitati ex: gr: per rixas in Ecclesia excitatas, per confabulationes, negotiationes, convivia etc; 3° per actus violentes eorum immunitatem ex: gr: per eorum demolitionem; 4° per furtum, vi cuius ex Joanne VIII tripliciter committitur sacrilegium, nempe *auferendo sacrum de sacro, vel non sacrum de sacro, vel sacrum de non sacro*; ideoque ad committendum furtum sacrilegum necesse non est, ut res, quam furatur in Ecclesia, sit ipsius Ecclesiae, vel Ipsi commodata, aut deposita in Ipsa, quia textus generice loquitur de furto rei non sacrae facto in loco sacro.

Q. Quomodo res sacrata violari possit.

R. Sub nomine rei sacrae intelliguntur, quae vel significant sacra, ut verba sacra; vel quae repraesentant sacra, ut Imagines sacrae; vel quae adhibentur veluti instrumenta in sacris administrandis, ut calices, vestes sacrae etc; vel quae efficiunt sanctitatem, ut sacramenta; quae omnia dupliciter violari possunt vel *positive*, si indigne tractentur, aut irreverenter recipiantur, aut male ministrentur; vel *negative*, si negligantur, nec custodiantur cum debita vigilantia.

Q. An negotiatio in Ecclesia sit sacrilegium.

R. Affirmative, si domus Dei ex instituto eligatur ut domus negotiationis; secus si fiat contingenter.

Q. An sit sacrilegium causas exercere in Ecclesiis, Earumque coemeteriis.

R. Affirmative quoad causas civiles saeculares, vel criminales; imo Iudices sub poena excomm: ferendae sent: prohibentur exercere causam sanguinis in Ecclesiis, Earumque coemeteriis; imo processus Iudicium saecularium, et specia-



liter prolatae sententiae in iisdem locis omni carent roborē firmitatis ex cap: *Decet* de Immun:; ideoque Judex saecularis nequit Eum examinare, qui ad loca sacra confugit, neque Praelati Ecclesiarum eam facultatem Judici possunt concedere. Secus tamen quoad causas ecclesiasticas, quae de rigore juris in Ecclesiis, Earumque coemeteriis possunt agi; aequitati tamen est consentaneum, ut in palatio Episcopali, vel in alio loco extra Ecclesiam peragantur.

Nota. Ecclesiam profanans non excusatur a sacrilegio, etiamsi Papa, vel Episcopus profanationem ipsam juberet; nec excusaretur vim inferens Ecclesiae, vel innocentibus in Ea existentibus, qui se aliter defendere nequeunt, etiamsi Ecclesia sit ad instar Arcis munita ad defensionem; secus si esset sic munita ad vim hostibus inferendam.

Q. An circumstantia temporis addat rationem sacrilegii.

R. Negative, quia non tempus, sed res Deo dicantur; esset tamen specialis irreverentia ludicram habere comœdiam in hebdomada sancta.

Q. An violatio cujuscumque voti pariat sacrilegium.

R. Negative, sed violatio solius voti castitatis, quia per solum istud votum persona sacratur Deo; per alia autem vota ex: gr: eleemosynae dandae, res non dicantur Deo, sed destinantur ad executionem voti.

Nota. Vasa sacra Ecclesiae debent esse sacrata, et honesta, et solum ab hominibus sacratis tractari. Si sint facta inutilia, aut vetustate consumpta, debent comburi, et cineres condi in loco honesto, ne pedibus conculcentur, neque permitti debet, ut ex ipsis fiant bursae, aut alia ornamenta ad usum profanum. Item debent conservari munda, et nitida, nimis enim videtur absurdum in sacris sordes negligere, quae dedecерent etiam in profanis. De vestibus tamen mulierum possunt fieri casulae, quia purgantur omni macula eo ipso, quod Deo dedicantur (1).

---

(1) Ex Decisione Supremae Cohortis Justitiae Cam: Crimin: 17 9bris 1851 furtum commissum in sacristia subest iisdem poenis articuli 97 LL. Poen:; non secus ac si commissum fuerit intra Ecclesiam. Ex art: 92 et seqq: LL. PP. furans pixidem, aut ostensorium cum particulis consecratis, sive eas secum ferat, sive non; punietur ergastulo; furans ad solum finem lucri vasa, aut vestes sacras punietur secundo gradu catenarum; proculcans, aut destruens

Q U A E S T I O II.

*De II.º Decalogi Praecepto.*

Secundo Decalogi praecepto his verbis contento : *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum; etc.* quoad partem affirmativam jubemur divino Nomini honorem debitum ac reverentiam corde simul, et ore tribuere; quoad vero partem negativam prohibetur omnis abusus divini Nominis sive per blasphemiam, sive per perjurium, sive per neglectum, et similia, de quibus suo loco.

**DUBIUM UNICUM.**

**De Blasphemia.**

**Q.** Quid, et quotuplex sit blasphemia.

**R.** Est contumeliosa locutio in Deum, sive fiat immediate in Deum, sive mediate in rebus, aut in personis sacris: ideoque dividitur in blasphemiam in Deum, in Bmam Virginem, et in Sanctos, quia injuria in Sanctos redundat in Deum: *laudate Dominum in Sanctis Ejus.*

Blasphemia alia est *haereticalis*, quae continet aliquam falsitatem contra fidem vel negando, vel asserendo de Deo, quod est contrarium articulis fidei, ut si Deus dicatur injustus, crudelis etc; vel si negetur esse bonus, providus etc., quae blasphemia continet duplicem malitiam, nempe contra fidem, et contra Religionem: et alia est *simplex* quae dividitur in *imprecativam*, *juratorium*, et *dehonestativam*. *Imprecativa* dicitur, qua quis aliquid mali Deo imprecatur ex: gr: utinam Deus non esset, vel pereat Deus. *Juratoria* dicitur, qua quis jurando blasphemat, ut qui juraret per membra inhonesta Christi, vel Sanctorum; aut si dicat: hoc est verum ut Deus etc, quia tunc veritas humana aequiparatur divinae; item si quis serio, ac religiose juret per falsos Deos. *Dehonestativa* dicitur vel indecens nominatio mem-

---

etc, vasa ipsa intra Ecclesiam, vel in ejus vestibulo, punietur secundo ad tertium gradum catenarum: incendens templum punietur morte; destruens corpus Christi punietur laqueo.

brorum Christi, vel quando aliquid profertur Deo conveniens, sed per convicium, quale fuit illud Juliani Apostatae: *vi-cisti, Galilae, vicisti*; item si quis jocans nominaret sanguinem Christi. Rursus blasphemia alia est *cordis*, quae mente sistitur; alia est *oris*, quae verbis exprimitur; et alia est *facti*, qualis esset spuere in coelum, infrendere dentibus, vel expuere in Imagines Sanctorum. Haec tamen nonnisi improprie dicitur blasphemia: ideoque non comprehenderetur sub reservatione, si blasphemia reservetur, quia blasphemia proprie est *locutio contumeliosa in Deum*.

Nota. Blasphemia proprie dicta duobus praecipue modis habetur vel tribuendo Deo, quod non habet ex: gr: dicendo esse injustum; vel Ei negando, quod habet, ex: gr: dicendo non esse bonum.

Q. Quale peccatum sit blasphemia.

R. Est mortale ex genere suo quamvis prolata ex habitu, ex ira, aut indignatione, quod fieri potest veniale ex sola indeliberatione, aut inadvertentia, non tamen ex parvitate materiae, quam non admittit, cum omnis blasphemia etiam levis videatur Deo gravem injuriam irrogare.

Q. An peccet mortaliter blasphemans ex habitu non advertens ad blasphemiam.

R. Affirmative, si blasphemet cum sufficienti advertentia, vel si non conatur evellere, et extirpare pravum habitum; secus si blasphemet sine sufficienti advertentia, quia tunc peccaret solum in causa non auferendo pravum habitum, ad quem advertit; non tamen committeret novum peccatum inadvertenter blasphemando, etiamsi foret dispositus, ut adhuc blasphemaret, si adverteret; quia ad peccatum mortale requiritur actualis dispositio, nec sufficit habitualis; imo ne peccaret quidem in causa, si pravum habitum per poenitentiam retractarit, et laboret in extirpanda consuetudine.

Q. Cuinam virtuti opponatur blasphemia.

R. Virtuti Religionis, cujus est tueri honorem, et laudem Dei; potest tamen per accidens in se continere alias malitias ex: gr: haeresis, odii Dei etc.

Q. An peccet peccato blasphemiae maledicens proximo.

R. Negative, nisi proximo maledicat in ordine ad Deum.

Q. An blasphemiae in Deum, in Bmam Virginem, et in Sanctos differant in se.

R. Affirmative, quia opponuntur diversis cultibus, nem-

pe blasphemia in Deum opponitur cultui latriae; blasphemia in B. Virginem opponitur cultui hyperduliae; et blasphemia in Sanctos opponitur cultui duliae; ideoque blasphemiae in Sanctos non differunt inter se, cum omnes opponantur eidem cultui.

Q. An blasphemiae peccatum sit majus caeteris peccatis, maxime homicidio, et perjurio.

R. Est minus peccatum odio Dei, quod opponitur charitati, quae est maxima virtus; item simpliciter, et proprie loquendo minus peccatum est, quam infidelitas, quae opponitur fidei, eo quod fides, utpote virtus Theologica, major sit Religione, utpote virtute morali, cui opponitur blasphemia, nisi blasphemia ipsa conjuncta sit eum haeresi, et infidelitate; sed gravius est perjurio, qui enim pejerat, non dicit, nec sentit aliquid falsum de Deo, sicut blasphemus; sed Deum solum adhibet testem falsitatis, non tamquam existimans Deum esse falsum testem, sed tamquam sperans, quod Deus super hoc non testificetur per aliquod evidens signum; item *objective* gravius est homicidio; blasphemia enim directe est contra Deum; homicidium autem contra proximum; relative tamen ad effectum nocendi homicidium gravius est blasphemia, plus enim nocet homicidium proximo, quam blasphemia Deo. Quoad caetera autem peccata ex S. Hieronymo *nihil horribilius blasphemia; omne quippe peccatum comparatum blasphemiae levius est*, nec immerito, quia caetera peccata nonnisi *ex obliquo*, et *indirecte* laedunt Deum; ideoque *propter blasphemias fames, et terrae motus, et pestilentiae fiunt*.

Q. An gravius peccet Catholicus blasphemando, quam haereticus.

R. Affirmative, si blasphemia consideretur ex parte blasphemantis; omne enim peccatum, caeteris paribus, fit gravius cum scientia, quam cum ignorantia culpabili, non tamen affectata, commissum; si vero consideretur ex parte Dei blasphemati, haereticus gravius peccaret ex circumstantia haeresis, et infidelitatis, unde procedit blasphemia; infidelitas enim est peccatum gravius, quam blasphemia.

Q. In quam poenam incidant blasphemantes.

R. Jure Canonico ex S. Pio V *Cum primum* Clerici deliberate, et cum plena advertentia blasphemantes Deum, vel Dnum nostrum Jesum Christum, vel Bmam Virginem,

si sint beneficiati, pro prima vice priventur fructibus unius anni omnium beneficiorum suorum; pro secunda vice ipsis beneficiis, et pro tertia vice exuti omnibus dignitatibus deponantur, et in exilium mittantur. Si non sint beneficiati, pro prima vice puniantur poena pecuniaria, vel corporali; secunda vice mancipentur carceribus; tertia vice verbaliter degradentur, et mittantur ad triremes. Laici autem sic blasphemantes pro prima vice incurrunt poenam vincti quinque ducatorum; pro secunda vice poena duplicabitur; tertia vice solvent centum aureos, et ignominia notati mulcentur exilio. Quod si non sint nobiles, sed plebei, prima vice manibus post tergum ligatis ante fores Ecclesiae constituentur integra die; secunda vice fustigabuntur per Urbem; tertia vice eis lingua perforabitur, et mittentur ad triremes. Quae tamen verba *pro prima, secunda, aut tertia vice* intelligenda sunt pro prima vice punitionis, et non blasphemiae. Blasphemantes autem reliquos Sanctos puniendi sunt arbitrio Iudicis pro qualitate blasphemiae, et personarum (1).

Q. Quinam sit Iudex competens blasphemiae.

R. Iudex blasphemiae haereticalis est solus Ecclesiasticus; Iudex autem blasphemiae non haereticalis potest esse Ecclesiasticus, aut Saecularis, in quo datur locus praeventioni, ita tamen, ut Iudex laicus non impediatur etiam in foro punire ex eo, quod Iudex Ecclesiasticus eandem puniat, nec viceversa. Si tamen Iudex laicus sit negligens in puniendis blasphemis, potest ad id compelli a Iudice Ecclesiastico.

Nota. Quamvis dictum, vel factum jocosum non mereatur poenam regulariter, in crimine tamen haeresis longe aliter judicandum est: ideoque si quis jocosè quidpiam in Deum, in Sanctos, aut in fidem dixerit, poena condigna plectendus esset; ut enim recte scripsit Gerson, *non patitur ludum fama, fides, oculus*.

---

(1) Jure Neap: ex Decr: 5 Maji 1827 blasphemia prolata in Ecclesiis apertis ad cultum divinum, aut in aliis locis in actu sacram, aut publicarum functionum mulctabitur reclusionem; si desint hujusmodi circumstantiae, mulctabitur relegatione, quoties profertur in loco publico.

Q U A E S T I O   I I I .

*De III. Decalogi Praecepto.*

Tertio Decalogi praeepto his verbis contento: *Memento, ut diem Sabbathi sanctifices... non facies omne opus in eo*, duo praecipiuntur jure divino 1.<sup>o</sup> ut homines die festo abstineant a servilibus; 2.<sup>o</sup> ut vacent piis operibus, et quidem ex S. Augustino tum actibus fidei, spei, et charitatis, tum actibus Religionis.

Dixi *jure divino*, quia jure Ecclesiastico Fideles jubentur integram Missam audire; ideoque, qui, audito sacro, tota illa die aut dormiret, aut tempus tereret, et viceversa; satisfaceret quidem ecclesiastico, sed praeepto divino non faceret satis, et peccaret contra divinum praeeptum, contra Religionem, et contra cultum Deo debitum; aut viceversa.

Q. An hujusmodi praeeptum sit de lege naturae.

R. Est de jure naturae *radicaliter*, quatenus praescribit aliquod tempus insumendum in honorem Dei rerum omnium, et ipsius temporis Creatoris; est tamen caeremoniale quoad destinationem istius diei potius, quam alterius; ideoque praeeptum istud quatenus naturale mansit, obligat omnes etiam Infideles, neque potest ab Ecclesia abrogari; quatenus caeremoniale desiit per legem Evangelicam: seu sancti Dei Apostoli divino Spiritu afflati diem festum Sabbathi in diem Dominicam mutant 1.<sup>o</sup> quia Christus ipso die a mortuis surrexit; 2.<sup>o</sup> quia eodem die Apostoli Spiritum Sanctum acceperunt; 3.<sup>o</sup> ne Christiani cum Iudaeis communicarent.

Nota. Praeter dies Dominicos alia festa Sanctorum jure merito instituta sunt ab Ecclesia ad Eorum intercessionem apud Deum obtinendam, exhibendo signa laetitiae de Ipsorum gloria.

Q. Quinam possint instituere novos dies festos.

R. Summus Pontifex, vel Concilium Generale pro tota Ecclesia; Concilium Nationale, aut Provinciale pro tota Natione, aut Provincia; et Episcopus, vel Synodus Dioecesana pro sola Dioecesi, accedente tamen consensu Cleri, et populi, aut saltem his non dissentientibus.

Q. Quinam teneantur ad hoc Episcopi praeeptum.

R. Omnes Subditi utriusque sexus in sua Dioecesi com-

morantes, modo non sint legitime impediti, et modo rationis usu fruuntur.

Nota. Regulares exempti ex Trid. sess: 24 cap: 12 tenentur ad dies festos ab Episcopo statutos pro sua Diocesi cum consensu Cleri, et populi; secus quoad ea festa, quae populus vovit, adprobante Episcopo, nisi haec adprobatio sit per modum praecepti, vel nisi ad evitandum scandalum.

Q. An Vagi, Advenae, et Peregrini teneantur ad festa peculiaria loci, ubi reperiuntur.

R. Affirmative quoad Vagos, et Advenas, qui idcirco tenentur Missam audire, si perveniant eo ante meridiem. Peregrini autem transeuntes per locum, ubi dies festus agitur, vel ibidem manentes per aliquot dies, tenentur abstinere a servilibus, quia tenentur legibus negativis locorum: sed non tenentur Missam audire, etiamsi aliquando ibidem commorentur per minorem anni partem, nisi ad vitandum scandalum, vel nisi obligatio Missae eo die audiendae sit generalis, et per solam tolerantiam, aut privilegium ab ipsa obligatione excludatur locus sui veri domicilii.

Q. Quid de iisdem exeuntibus e loco, ubi est festum, ad alium, ubi non est festum.

R. Tenetur quisque abstinere a servilibus, donec exeat e territorio, ubi est festum; Peregrini tamen non tenentur Missam ante discessum audire, quia non tenentur legibus positivis ipsius loci. Vagi autem, item Advenae, item Civis tenentur ante discessum Missam audire, si ante discessum celebretur, nisi alias excusentur ex rationabili causa, quia praevidens impedimentum futurum tenetur praevenire, quoties obligatio praecepti jam incepit. Quod si ante discessum ibi nullum celebretur sacrum, non tenentur notabiliter expectare, ut Missam audiant, modo in Advenis, et civibus causa egrediendi non sit falsa, neque ex fraude, sed justa, modo non adsit scandalum, neque adsit Constitutio sive Episcopalis, sive Synodalis, sive consuetudinaria aliter praecipiens; quia tunc tenerentur audire, ubicumque postea daretur opportunitas.

Q. An hoc praeceptum obliget sub gravi.

R. Affirmative ex prop: 52 ab Innocentio XI his verbis proscripta: *praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus.*

FORESTA Theol. Mor. Tom. I.

19

Q. Quando festum incipiat, et desinat.

R. Quoad Officium incipit in vespers; quoad esum car-nium, a media nocte ad mediam noctem; quoad festi ce-lebrationem servanda est loci consuetudo, quae communiter in-vexit, ut a media nocte ad mediam noctem festa serventur.

Q. Quaeenam opera sint vetita diebus festivis.

Nota 1°. Opera alia sunt *liberalia*, alia *servilia*, et alia *communia*. *Liberalia* dicuntur, quae licet aliquando corporis organo indigeant, ut exerceantur, attamen a mente procedunt, et proxime diriguntur ad mentem illustrandam, et ad animum excolendum; sic dicta, quia a personis li-beris solent exerceri, qualia continentur in hoc versiculo: *Lingua, tropus, ratio, numerus, sonus, angulus, astra*, seu humaniores litterae, rethorica, philosophia, arithmeti-ca, ars sonandi, mathesis, et astrologia, quas idcirco do-cere non est vetitum die festo. *Servilia* dicuntur, quae im-mediate in utilitatem corporis exercentur, et per servos plerumque fieri solent, qualia continentur in hoc versiculo: *Rus, nemus, arma, faber, vulnera, lana, rates*; seu agri-cultura, plantatio; ars militaris; quaelibet ars fabrilis, aut manualis; ars agitandi tauros, aut bubalos canibus; item chirurgiae exercitium, aut pharmacopolae extra necessitatem; ars nendi, vel textrina, vel sutoria, vel sartoria; et ars construendi naves. *Communia* dicuntur, quae servis perin-do, ac liberis competunt, qualia sunt iter agere etc.

2°. Opera servilia alia sunt *religiosa*, alia *vitiosa*, et alia *mechanica*. *Religiosa* dicuntur, quae cedunt in Dei glo-riam, quorum nonnulla proxime spectant ad cultum divi-num, qualia sunt gestare crucem in supplicatione, deferre statuas, pulsare organa, et campanas, et similia; nonnulla remote tantum, qualia sunt ornare templum aulaeis, erigere tabulata ad sollemnitatem, et similia; et nonnulla nunciis ex sola operantis intentione tendunt ad cultum, qualia sunt agros Ecclesiae colere, templa construere, et similia. *Vi-tiosa* dicuntur, quibus homo peccato inservit juxta illud Joannis cap: 8: *qui facit peccatum, servus est peccati*. *Me-chanica* dicuntur, quibus homo homini servit, qualia conti-nentur in his versiculis: *Mercatura, forum, necnon trans-actio mercis; Pingere, piscari, venari, et radere barbas*.

R. 1°. Opera liberalia, et communia permittuntur, et licite fiunt die festo, etiamsi principaliter fiant intuitu lu-



eri, et mercedis; quia intentio, et spes lucri non facit, ut opus, quod alias ex genere suo non est servile, ob hoc fiat servile, nec viceversa, nisi addantur circumstantiae adnexae operibus servilibus, et modo ex huiusmodi operibus non intermittantur divina, quae sunt de praecepto.

R. II°. Opera servilia religiosa, quae *proxime* tendunt in Dei gloriam, sunt diebus festis licita; quae *remote* tantum tendunt in ipsam Dei gloriam, nonnisi ex gravi, et rationabili causa sunt licita, quoties neque anticipari, neque possunt differri; quae autem tendunt in Dei gloriam *ex sola operantis intentione*, sunt die festo vetita; nisi fiant ex gravi necessitate, et accedente etiam tunc licentia Episcopi, aut saltem Parochi, ubi sic habet usus.

R. III°. Opera servilia vitiosa sunt maxime vetita die festo, ita tamen, quod si peccatum sit de iis peccatis, quae diu durant, vel quae mentem diu disturbant, vel quae nullam relinquunt diei partem cultui divino applicandam, qualia sunt ebrietas, rixae, fornicatio, choreae, et alia huiusmodi, sic peccantes die festo duplex committent peccatum, 1° contra Religionem ob inobservantiam diei festi, 2° contra eam virtutem, cui peccatum ipsum opponitur. Si vero sit de peccatis relinquentibus tempus audiendi Missam, et vacandi per reliquam maiorem diei partem cultui divino; tunc circumstantia diei festi aggravat peccatum, sed non efficit, ut duplex committatur peccatum.

R. IV°. Per partes quoad opera mechanica.

1°. *Mercatum*, si sub nomine mercati intelligatur mercatum sollemne, quod singulis annis fieri solet, vulgo *fieri*, tolerari potest ob bonum publicum, ne minuantur populorum commoda, et commercia humanae vitae longe opportuna, exceptis tamen horis matutinis, et vespertinis, quibus vacandum est officiis divinis. Si vero sub nomine mercati intelligatur aut mercatum simplex qualibet hebdomada fieri solitum, aut publicus actus mercandi, seu emendi, et vendendi, nequit diebus festis haberi, si in festum inciderit, vel transferendum esset in diem antecedentem, vel in subsequenter, nihil obstante quavis consuetudine etiam immemorabili ex Bened. XIV *Ab eo tempore*; permittuntur tamen vendi, et emi, quae necessaria sunt ad quotidianum victum, dummodo non fiant januis officinae publice aper-

tis. Item excusantur venditiones, quae fiunt parvis oppidis in rusticorum, et pauperum utilitatem. (1)

2°. Actiones forenses sunt illicitae, et invalidae, si dicant strepitum judiciale spectantem ad decisionem causarum tam civilium, quam criminalium, sive ecclesiasticarum, sive saecularium, tum per Rei citationem, aut intimationem, tum per causae cognitionem, examinatis, et juratis testibus, exhibitisque instrumentis, etiamsi velit solum continuari examen testium pridie juratorum, tum per sententiae prolationem, praecisis necessitate, aut pietate, etiamsi fiant de partium consensu, et etiamsi quis citetur die profesto, ut compareat die festo, in quo casu citatus non tenetur neque praevenire, neque postponere, cum citatio illa sit per se iniqua, ita ut, si processus inde formetur, sit invalidus. Actiones forenses vero, quae non dicunt strepitum judicalem, sunt tantum illicitae, et nonnullae etiam licitae ex: gr: litem amicabiliter componere, Judicem informare, Ipsisque supplicem libellum offerre, item appellare, cum appellatio sit instituta ad sui defensionem, et defensio cuilibet competit quolibet die. Idem dicendum de absolutione ab excommunicatione, de dispensationibus, privilegiis, provisionibus, beneficiorum collationibus, et aliis voluntariae jurisdictionis actibus strepitum judicalem non exigentibus. Idem de juramento privato, et extrajudiciali, secus de juramento juridico, et solemnari.

Nota. Excusantur Judices rurales, qui in pagis, et villis juxta consuetudinem locorum dicunt jus diebus festivis pro civilibus actionibus: pauperes enim in villis degentes cessare non possunt a suis actionibus, et laboribus aliis diebus sine magno incommodo, et jactura (2).

Q. An Reus existens in loco, ubi non est dies festus, citari possit, quo die celebratur festum in loco Judicis.

R. Affirmative, quia citatione illa non violatur dies festus, cum in loco Rei ipsius possint eo die etiam exa-

---

(1) Ex Regio Rescr: 29 Xbris 1852 diebus festivis in qualibet Universitate est vetitus mercatus.

(2) Jure Neap: art: 1 Proc: CC. Judices Conciliatores tenentur, et ex art: 110 Judices Circumdariales possunt diebus festivis jus dicere per causae cognitionem, etiam examinatis, et juratis testibus, qui tamen non possunt die festo citari,

minari testes, et iuramentum extorqueri. Secus si in loco Rei sit festus dies, qui tamen non celebratur in loco Judicis.

III°. Iter agere non est vetitum die festo, cum opus servile non sit, sed commune servis, et liberis, faveatque consuetudo, nisi addantur circumstantiae serviles. Quoad bestias autem onustas, aut vehicula ducere licitum est prosequi, si iter alio die fuerit inceptum; si vero quis velit iter die festo incipere, nulla necessitate, vel rationabili causa cogente, licet Concina excuset a mortali, modo Missa devote audiatur, certe prohibitum est, utpote opus servile; sicuti servile est opus naviculariorum, et aurigarum, quamvis ob solatium homines vehant, qui tamen excusari possent a consuetudine.

IV°. Pingere die festo est illicitum, sive acu, sive scalpro, sive penicillo fiat, sive sculpatur in marmore, sive in metallo, creta, aut ligno; quod idem maxime dicendum de arte tingendi pannos, vel parietes.

V°. Venari, piscari, et aucupari sunt ex genere suo servilia, ideoque vetita die festo, praecisa contraria consuetudine, quando sunt moderata, neque fiant cum discapito piae festorum obligationis. Piscatio piscatoribus pauperibus permitti potest ex necessitate, si transitus piscium fiat statis anni diebus, quo elapso tempore piscatio esset nulla, modo id non praestent diebus sollemnioribus Paschae, Nativitatis, etc. ex Ben: XIV de Syn: lib: 13 cap: 18, modo partem lucri piis operibus distribuant.

VI°. Ars tonsorum, aut fabrorum, qui die festo vel parant sua opera, vel artefacta dominis tradunt, et accommodant, est servilis, ideoque vetita die festo, praecisa necessitate sive ejus, qui tondetur ex: gr: Rustici, qui aliis diebus tonderi nequit, sive ipsius tonsoris, qui neunisi ex tali exercitio potest alere familiam suam, et praecisa consuetudine, ita tamen, quod, ubi ars barbitonsoria exerceatur ex consuetudine, permitti possit solum definitis diebus non vero in omnibus ex Benedicto XIV Inst: 43.

Nota 1°. Ars typographorum, qui characteres disponunt, et ordinant, est servilis; item impressio librorum, aut Imaginum in paginis; secus quoad Amanuenses etiam lucri gratia scribentes, vel transcribentes, modo tamen iidem non sint tota die occupati in transcribendo, vel in docendo non sine magna aeternae salutis oblivione.

2°. Ad rationem operis servilis inpertinens est, qua intentione fiat, an lucri, an recreationis causa, an cum labore, et defatigatione, an non; an longo, an brevi tempore; et quae licita sunt die festo, licite fiunt etiam ob lucrum.

Q. An liceat tali die militia.

R. Directio militiae, utpote opus liberale, est licita; exercitationes militares tempore pacis saltem ex consuetudine etiam sunt licitae, quamvis peccarent Duces, si militibus nil otii relinquunt, quo rebus divinis possunt vacare; ipsa vero pugna ex aliquibus est vetita diebus festis, cum consistat in usu corporis, et membrorum, praecisa tamen necessitate, et opinione Cajetani, de quibus sermo erit infra in Quaest. V Dub: 5.

Q. An liceat die festo praeparare, vel coquere cibos diurnos.

R. Lege Mosaica erat vetitum; sed lege evangelica est licitum parare, quae ad communem, et necessarium victum diei pertinent, quod a Suarez extenditur etiam ad cibos voluptuosos, ut ex: gr: fructus habeantur recentiores. Ad majorem tamen festi observantiam anticipari debet, si quod ad mensam necessarium die praecedenti potest anticipari.

Q. An liceant choreae, saltationes, et comoediae die festo.

R. Per se non essent illicitae, cum non sint serviles; sunt tamen practice illicitae propter periculum, iuspectis circumstantiis personarum, vel si fiant cum sacri temporis profanatione, aut discapito; et Benedic. XIV de Syn: lib: XI cap: 10 verissime observat in his rebus consuetudinis excusationem prorsus esse inanem, et corruptelam nuncupandam.

Q. An peccet dominus praecipiens famulis suis, ut serviliter laborent die festo.

R. Secluso scandalo, et contemptu, famuli peccant venialiter, si quisque modice laboret; Dominus vero probabilius peccat mortaliter, si sit in causa, ut eodem die a diversis diversa opera servilia licet modica praestentur successive, sicuti graviter peccaret mandans pluribus famulis, ut singuli ab eodem furentur solidum, licet singuli famuli leviter peccarent; secus si opera ipsa praestentur diebus festis diversis, quia cultus diei festivi affixus est tempori.

Q. An peccet famulus obsequens domino praecipienti opus servile die festo.

**R.** Affirmative, etiamsi obsequatur ad effugiendum grave damnum, si dominus praecipiat ex contemptu legis, vel diei festi. Quod si dominus praecipiat non ex contemptu, sed ratione lucri, vel commodi, non peccant neque dominus praecipiens, neque famulus exequens, si dominus praecipiat ex rationabili causa: si vero praecipiat sine rationabili causa, dominus certe peccat, famulus autem teneatur non obedire, si possit sine suo damno, alioquin potest obedire, ne ex gr: dimittatur, quoties non possit statim, et de facili alium dominum invenire. Teneretur tamen alium dominum invenire, ut suae gravi necessitati succurreret, si dominus actualis id frequenter praecipiat.

**Q.** An occasio quaerendi magnum lucrum permittat opera servilia die festo.

**R.** Negative, nisi accedat dispensatio, ideoque Alexander III dispensavit in capiendis halecibus diebus festiviis, exceptis sollemnioribus Paschae, Nativitatis etc.

**Q.** Quanam causae excusant a peccato serviliter laborantes die festo.

**R.** Continentur in his versiculis: *Utile semper agit, charitas, pietasque laborant, Urgens, ignorans, levitas, laxatio, et usus*; seu excusant

1°. Utilitas publica ad sublevandam actualem gravem necessitatem vel totius communitatis, vel pauperis determinati, quando opus neque anticipari, neque postponi potest; ex quo etiam capite excusantur cursores, nautae, mitiones, et hujusmodi, qui onera de loco in locum deferre solent, quorum opera maxime utilis, et necessaria omnino est ad communem Reipublicae utilitatem.

2°. Charitas erga proximum, ita tamen, quod opera per se charitatis ex: gr: sepelire mortuum, inservire infirmis etc. semper sint licita; alia vero opera charitatis per accidens, et quatenus ad charitatem ordinantur ex: gr: sternere vias gratis pro viatoribus, pontes erigere etc. sint die festo vetita absque alia justa causa excusante, vel si apposite differantur in diem festum.

3°. Pietas erga Deum, modo opus servile religiosum proxime tentat ad divinum cultum, ut supra diximus.

4°. Urgentia, seu necessitas gravis sive propria, sive aliena tum spiritualis, tum corporalis, modo sit vera, et non affectata, cui die praecedenti occurri non potuerit; ne-

cessitas enim non habet legem, sed ipsa sibi legem facit; quod intelligitur non solum de victu necessario pro illo die, sed etiam sequenti, quia non solum extrema necessitas, sed etiam gravis excusat. Item excusat necessitas obedientiae, et coactionis; qua excusantur Subditi a dominis suis compulsi ad opus agendum, maxime si, audita Missa, id operis faciant, quoties opus ipsum non iungatur in contemptum diei festi, aut legis, ut supra diximus.

5°. Ignorantia diei festi, aut inadvertentia, modo sit inculcata, et invincibilis.

6°. Levitas materiae, aut parvitas temporis, modicum enim pro nihilo computatur in lege, modo tamen non omitatur Missa, et ita etiam, quod in iudicio forensi, et in mercatu quantitas materiae non solum ex quantitate temporis, sed etiam ex qualitate operis desumatur: ideoque prolatio sententiae, vel brevis agitatio litis esset mortale peccatum. In operibus autem servilibus labor sive continuus, sive interruptus per duas horas integras est materia gravis, praecisis circumstantiis.

7°. Dispensatio Pontificis, cuius dispensatio valet, etiamsi fiat sine causa, sed Pontifex sine causa dispensans peccaret. Episcopus, item Vicarius Capitularis sine causa dispensans in festis Synodalibus suae Dioecesis, vel a se statutis, dispensatio esset valida, sed ipse peccaret; dispensatio autem esset nulla, si sine causa dispensaret in festis jure communi statutis, vel a Synodo Provinciali, vel a Pontifice adprobatis *in forma specifica*. Vicarius Generalis non potest in festis suae Dioecesis valide dispensare, nisi de speciali Episcopi mandato. Praelati Regulares exempti dispensare possunt cum suis Religiosis Subditis, cum suis Novitiis, eorumque Domesticis, modo sint continui commensales. Parochus, etiam praesente Episcopo, potest ex consuetudine dispensare cum suis parochianis, sed solum ad tempus, et pro aliquo particulari casu, ut diximus in Part: 1 Quaest: X Dub: 4.

Q. An habens justam causam serviliter laborandi die festo teneatur licentiam petere ab Episcopo, vel a Parocho.

R. Affirmative, si iustitia causae sit dubia, secus si de causa justa manifeste constet, quamvis etiam tunc optimum sit consilium ab Episcopo, vel a Parocho consensum

petere, ut quis offendat, se jurisdictionem ecclesiasticam non contemnere.

8°. Usus, seu consuetudo, modo sit vera, et legitima, ne sub consuetudinis larva abusus, et corruptelae occultentur.

Q. An quis compulsus ad opus agendum die festo propter unam ex dictis causis excusantibus fiat excommunicatus, si Episcopus sub poena excommunicationis praeceperit, ut nemo diebus festivis operatur.

R. Negative, vel enim in sententia expressum fuit, ut nullus laboret etiam ex causa necessitatis, aut pietatis; et tunc sententia ipsa esset omnino, nulla utpote continens errorem intolerabilem; vel id expressum non fuit, et tunc sententia intelligenda esset *juridice*, ut nempe nemo laboret in festis, nisi in casibus de jure concessis.

#### QUAESTIO IV.

##### *De IV.º Decalogi Praecepto.*

Quantum Decalogi praeceptum quatuor complectitur obligationes; 1º Filiorum erga parentes; 2º Subditorum erga Majores; 3º Parentum erga Filios; 4º Superiorum erga Subditos. Sub nomine Parentum intelliguntur Pater, Mater, Avus, Abavus etc. Sub nomine Superiorum intelliguntur. 1º Superiores, qui salutis nostrae spiritualis curam habent specialem, ut Episcopi, Curati etc. 2º qui bonorum temporalium curam habent, ut Reges, Principes etc. 3º quorum prudentia, et doctrina erudimur, ut Tutores, Magistri etc.

#### DUBIUM I.

De Obligationibus Filiorum erga Parentes.

Q. Ad quid teneantur filii erga parentes.

R. Filii quoad parentes, et Subditi quoad suos Superiores, in iis tamen rebus, in quibus quisque, et quamdiu vir est subjectus, tenentur eisdem etiam mortuos colere omni genere pietatis, et obsequii, praestando quatuor, nempe reverentiam, amorem, obedientiam, et sustentationem in necessitatibus, si ipsi possint, iuxta illud Proverb: cap. 8: *honora dominum de tua substantia.*

1°. Quoad reverentiam filii parentibus debent reverentiam actu tum interno consistenti praecipue in recognitione Superioris, et consequenter in timore quodam reverentiali erga illum, tum externo consistenti tam in verbis, quam in signis externis honoris: ideoque peccat mortaliter filius percutiundo parentes etiam leviter, imo etiamsi solam manum elevet ad percutiendum, quin percutiat; item qui contemnit, et indignatur parentes, eo quod se existimet inhonoratum, si pro illorum filio habeatur, nisi id faciat absque contemptu ad evitandum grave damnum in vita, vel in honore, parentibus ipsis expresse, aut tacite pro bono filii consentientibus, et modo filius ipse paratus sit parentibus subvenire in necessitatibus. Item qui accusat parentes alicujus criminis etiam veri; filius enim in solis duobus casibus accusare potest patrem, seu in crimine laesae Majestatis divinae, nempe haeresis; imo quamvis tunc possit, non tamen tenetur eum accusare, nisi sit dogmatizans; et in crimine laesae Majestatis humanae per conjurationem, et traditionem, in quo casu tenetur eum accusare solummodo ante factum, secus postea.

2°. Quoad amorem tenentur eos amare non solum corde, sed ore etiam, et signo exteriori: ideoque graviter peccarent, eosdem torvis oculis respiciendo, aut aspere alloquendo, ita ut videantur eos odio habere.

3°. Quoad obedientiam peccant graviter filii non obedientes parentibus juste, et serio praecipientibus in rebus, in quibus filii ipsi subsunt ipsis parentibus, seu in iis, quae pertinent vel ad bonos mores, et ad salutem animae ex: gr: in fugiendis pravis amicitiiis, meretricibus, ludis prohibitis etc., vel ad bonum regimen domus, aut familiae, vel ad rei familiaris administrationem. Secus si pater solum moneat, vel si filii non ex contemptu, sed ex inadvertentia, aut ex sensualitate non obediant, quia tunc peccarent leviter, vel si pater praecipiat in rebus, in quibus filii non subsunt patri; quia tunc filii non tenentur sub mortali obedire, imo tenentur non obedire in praeceptis malis, et injustis. (1)

---

(1) Jure Neap: art: 303 et seqq: Pater potest a Praeside Tribunalis Civilis Provinciae per mensem petere inclusionem in publicum carcerem filiorum inobedientium, quoties hi nondum explere-



Q. An filius in rebus ad electionem status pertinentibus teneatur petere consilium parentum.

R. Pro matrimonio contrahendo tenetur petere, et etiam sequi consilium parentum, si sit rationabile, quia Parentes in hac materia majorem habere possunt experientiam; quam cum non habeant in virginitate servanda, et eo magis in Religione profitenda, filius ad alterutrum statum vocatus non tenetur, imo non debet suorum carnalium domesticorum consilium interponere vocationis executioni; propinqui enim carnis in hoc negotio sunt inimici juxta sententiam illam Domini: *inimici hominis domestici ejus*; et frequenter aversantur profectui spirituali, ideoque Psalmista Psalm. 44 ait. *audi filia, et vide, et inclina aurem tuam: obliviscere populum tuum, et Domum patris tui*; ac proinde Deus per miracula adprobavit fugam Sanctorum multorum ad Religionem confugientium, invitis parentibus.

rint annum decimumquintum, nec tenetur reddere rationem hujus suae dispositionis, neque Praeses potest petitioni Patris non consentire. Si filii inobedientes expleverint annum decimumquintum; item si filii ipsi sint primi tori, et pater secundas nuptias contraxerit; item si filii ipsi habeant propria bona, aut exercent professionem; in his casibus, quoties tamen non sunt majores, nec emancipati, pater potest a Praeside ipso eorumdem inclusionem petere per sex menses; sed tunc Praeses tenetur cum Procuratore Regis causas petitaе inclusionis examinare, ut pro qualitate causarum inclusionem ipsam vel neget, vel concedat, vel mitiget. Filius habens bona propria, aut exercens aliquam professionem in carcerem sic detrusus potest reclamare apud Procuratorem Regis magnae Cohortis Civilis, ad cujus relationem Praeses ipsius magnae Cohortis, examinatis examinandis, potest revocare, aut mitigare mandatum Praesidis Tribunalis. Pater in utroque casu semper potest abbreviare inclusionem filii inobedientis, quam tamen potest iterum, atque iterum semper renovare in casu reincidentiae, sed tenetur actum obligatorium subscribere, quod solvat expensas, et congrua ministret alimenta. Mater vidua, modo non sit iterum nupta, quoad filios legitimos, legitimatos, vel adoptivos gaudet eadem facultate; sed inclusionem filii memorati, aut inobedientis velle, aut petere non potest, nisi cum consensu duorum proximiorum consanguineorum a parte patris; vel si sit iterum nupta, tunc in solo casu, quod fuerit conservata in tutela, potest filii ipsius inclusionem velle, aut petere, non tamen sine auctoritate Consilii familias. Potest tamen Mater sine alicujus consensu velle, aut petere inclusionem sui filii naturalis, sed recogniti, eodem modo, quo diximus de patre, quoad filios legitimos art: 310.

**Nota.** Filius vocationem suam non sequens non peccat, quia vocatio est de consilio, non de praecepto. Non sine tamen magnis difficultatibus poterit saluti suae consulere, quamvis absolute loquendo possit salvari, quia, ut ait Harbert, *manebit in corpore Ecclesiae velut membrum in corpore humano suis sedibus motum, quod servire potest, sed aegre, et cum deformitate.*

Q. An filius teneatur nubere, si pater praecipiat.

R. Negative, quia filius non subest patri in iis, quae pertinent ad vitae statum: ideoque *per se* non tenetur obedire patri praecipienti matrimonium, Religionem, aut Clericatum; neque tenetur implere sponsalia, quae pater ipse celebravit nomine filii sine ejus consensu; imo pater peccat graviter id praecipiens. Pater tamen potest non quidem cogere, sed ex rationabili causa filium invitare ad nuptias, ad tollenda gravia dissidia, ad sublevandam gravem necessitatem parentum etc. et filius, modo velit statum conjugalem eligere, tenetur tunc *per accidens* obedire non vi praeccepti, sed ex virtute pietatis.

Q. An filius possit, insciis, aut invitis parentibus, matrimonium contrahere cum ea, a qua copulam extorsit.

R. Affirmative, item cum ea, cui matrimonium promissit, quia vinculum justitiae fortius est vinculo pietatis; nisi inde majora damna, aut scandala sequantur, ad quae vitanda potest etiam Iudex sive Ecclesiasticus, sive laicus suam auctoritatem interponere, ne matrimonium contrahatur, damna alias compensando (1).

Q. An filius possit, patre invito, alteri obligari.

R. Affirmative, si sit pubes, et nisi aliud postulet ratio pietatis in patrem, quia filii puberes possunt contra-

---

(1) Jure Neap. art. 163 filius ante annum 25 expletum, et filia ante annum 21 expletum nullimode possunt licite contrahere matrimonium, invitis, aut insciis parentibus; alioquin ex Decr. 25 7bris 1828 possent exhaeredari, etiamsi parentes ipsi irrationabiliter denegent consensum, quia non tenentur reddere rationem sui dissensus, nisi soli Regi. Post dictam vero aetatem ad licite contrahendum matrimonium indigent non consensu, sed consilio parentum; quod consilium, si parentes denegent, possunt tunc filii, aut filiae reverenti, ac sollemni actu tribus vicibus per Notarium petere, interjecto inter singulas petitiones mense uno. Post tertiam postulationem, elapso alio mense, possunt ex se inire matrimonium.

bere, invito patre; ideoque filius pubes nolens alimenta accipere a patre, et volens honestum vitae genus quaerere, non potest a patre ejus opera non indigente impediri, ne alio proficiscatur (1).

4<sup>o</sup>. Quoad sustentationem tenentur filii parentum necessitati tam spiritali, quam corporali subvenire, in quantum possunt: ideoque peccant, si in mortis articulo non curant, ut parentes sacramenta suscipiant; si bona a parentibus relicta, et male acquisita restituere nolint; si ex negligentia, vel avaritia diu differant debita patris defuncti persolvere, vel legata testamenti adimplere, nisi per modicum tempus eleemosynas dare differant eo animo, ut rebus defuncti melius venditis ampliores eleemosynas dare possint; quae tamen intentio non sufficit ad rem diutius differendam.

Q. Cuinam sit prius subveniendum a Filio habente patrem, matrem, uxorem, filios, et fratres existentes in necessitate, si omnibus subvenire non possit.

R. In necessitate notabiliter inaequali indigentiores praeferendi sunt etiam propinquioribus longe minus indigentibus. In necessitate aequali, vel leviter inaequali, ceteris paribus, nobis propinquiores praeferendi sunt aliis, ita tamen, ut in necessitate extrema, vel quasi extrema praefendus sit primo pater, inde mater; est enim pater principium quoddam nostrae originis per modum agentis, mater vero potius per modum patientis, et materiae; nisi mater sit valde benefica erga filios in temporalibus, et spiritalibus, pater vero sit vitiosus, aut valde crudelis, et negligens circa curam filiorum; postea filii, qui sunt aliquid ex substantia patris; inde uxor; demum conjunctiores minus conjunctis. In gravi autem, aut in communi necessitate praeferenda est primo uxor; inde filii; postea pater; inde mater, et demum alii sanguine juncti, ut supra, qui, licet improbi, praeferendi sunt exteris etiam probis, et benefactoribus, etiamsi isti nos servaverint a periculo vitae; imo in extrema necessitate praeferendi sunt etiam credito-

---

(1) Vide Tractatum de Contractibus in genere, de Personis capacibus ad contrahendum.

ribus, nisi creditores redacti sint ad extremam necessitatem per actionem injustam ipsius filii.

**Nota.** In necessitate spirituali pater spiritualis praefendus est patri naturali.

**Q.** An filius teneatur solvere debita patris.

**R.** Affirmative, si pater sit mortuus, debita non excedant facultates haereditarias, et filius acceptaverit haereditatem; imo si bona haereditaria sint affecta vinculo primogeniturae, filius tenetur eadem alienare ad satisfaciendum debitis patris, si primogenitura sit instituta post debita contracta, secus si fuerat antea instituta; quia tunc filius teneretur ex solis annuis fructibus ipsius primogeniturae. Si debita excedant, haereditatem, filius in foro interno non tenetur ad excessum etiamsi non confecerit inventarium; in foro tamen externo obligatur etiam ad excessum, si inventarium non confecerit, vel nisi renunciaverit haereditati.

Si Pater adhuc vivat, uxor, aut filii etiam divites non tenentur ex suis bonis solvere debita mariti, aut patris inopis, etiamsi pater ea contraxerit ad eos alendos; nisi pater ea contraxerit, ipsis consentientibus, et eorum nomine, vel nisi uxor, aut filii mala fide acceperint a patre inope plus, quam eis debebatur, in fraudem creditorum, utpote qui non ignorabant paupertatem mariti, vel patris insufficientis ad ea debita persolvenda, quia fraus, et dolus nemini patrocinari debent; secus, si bona fide. Item tenentur, si pater, aut maritus protestati fuerint, se nolle gratis alimenta praestare, quia pater, aut maritus inops ad id non tenentur quoad uxorem, aut filios divites, vel qui possint labore, aut alia ratione absque dedecore seipsos sustentare, modo potuissent se sustentare tempore alimentorum, quia non tenentur, si divitiae postea supervenerint.

**Nota.** Si debita patris sint ex contractu, filii acceptantes haereditatem tenentur omnes in solidum, si debita ipsa erant hypothecata; secus, tenentur pro rata haereditatis acceptae. Si debita erant ex delicto, haeredes tenentur restituere, si de iis mota fuerit lis ante mortem testatoris, alioquin non tenentur (1).

---

(1) Vide Tom. III. de Contractibus in genere, de Obligationibus Contractuum Quaest. I.

**Q.** An filius ob necessitatem patris, aut consanguineorum teneatur ab ingressu Religionis abstinere, aut egredi de Religione.

**Nota.** Quae dicimus de filio, viceversa intelligenda sunt de patre, quoad filium existentem in iisdem necessitatibus, vel non habentem necessaria ad educationem suo statui convenientem.

**R. I°.** Filius, etiamsi votum Religionis habeat, valide quidem, sed illicite profiteretur Religionem, si pater, aut mater sint in necessitate extrema, aut gravi sive actuali, sive probabiliter futura; quia praeceptum praeferendum est consiliis; nisi filius in saeculo manens nullo modo possit parentum necessitati subvenire; vel nisi filius in saeculo manere non possit sine gravi periculo spirituali; vel nisi alius velit, et possit eis opitulari; vel nisi filius e clauastro possit aequè opitulari; quia in his casibus etiam licite profiteretur. Si vero Parentes sint in necessitate communi, ita ut aliqualem tantum patiantur status diminutionem ex ipsa professione; filius et valide, et licite profiteretur. Idem dic de fratre, quoad alios consanguineos, si sint in extrema tantum necessitate: secus, si sint in necessitate gravi, aut communi; non enim ita stricte tenentur praecepto erga alios consanguineos, ut erga parentes; nisi fratres, aut sorores adhuc sint sub cura patris, aut matris, quia tunc eorum necessitas gravis esset talis etiam quoad patrem, aut matrem (1).

**R. II°.** Filius professus, petita, etiam non obtenta Superioris licentia, tenetur egredi de Religione, ut subveniat parentibus pressis evidenti necessitate extrema, quia obligatio filii erga parentes est ita naturalis, et intrinseca, ut per nullum possit statutum eximi; nisi filius etiam e clauastro possit subvenire: vel nisi etiam in saeculo non possit subvenire: vel si non possit saeculum adire siue gra-

---

(1) Jure Neap: art: 197 fratres, aut sorores ex corporis vitio, aut ex animi debilitate impares ad victum sibi procurandum habent jus petendi alimenta a suis fratribus, et sororibus; in defectu patris, matris, avi paterni, aut materni; imo in defectu etiam fratrum, et sororum patrui, et propatrui per Regias Curias cogendi sunt ad alimenta praestanda fratribus filiis, vel nepotibus pauperibus similiter male affectis.

vi periculo spirituali; vel nisi sit alius, qui velit, et possit subvenire; vel nisi patris necessitas non sit evidens, ita ut Praelatus licentiam neget judicans necessitatem ipsam non esse extremam, quia in dubio standum est judicio Superioris. In necessitate autem evidenti, sed gravi tantum, filius sine licentia Superioris neque tenetur, neque potest claustrum deserere ad subveniendum parentibus, sive necessitas parentum praecesserit, sive secuta fuerit professionem, instar filii conjugati, qui non tenetur uxorem relinquere ad alendum parentes, sive necessitas gravis matrimonium sequatur, sive praecesserit. Tenetur tamen, salva sui Praelati obedientia, et suae Religionis statu, in claustro media adhibere, qualiter suis parentibus subveniatur.

Nota. Sic egressus, quamdiu manet extra claustra, est subjectus Ordinario, a quo potest etiam corrigi; tenetur servare vota, et praecepta Religionis suae eo modo, quo commode potest; quia per egressum non eximitur ab obligationibus professionis, et, cessante necessitate, tenetur Religionem ipsam reingredi.

Q. An filius teneatur alere patrem a Iudice damnatum, ut fame pereat.

R. Affirmative, quia sententia illa Iudicis non tollit naturalem obligationem filii, sed solum tollit jus ab extraneis.

Q. An filius cogi possit ad dotandam matrem nubere volentem.

R. Negative, quamvis cogi possit ad eam alendam; quia novum illud matrimonium quodammodo vergit in opprobrium filiorum; et quia lasciviis non est indulgendum.

Q. An filius sibi possit mercedem compensare pro opera praestita in beneficium patris.

R. Affirmative, si sit emancipatus, vel spurius non legitimatus; secus, si non sit emancipatus, sed existat sub patria potestate, praesertim si acquirat ex bonis paternis; vel si constet, patrem ipsa opera per se facturum; aut inventurum fuisse alium, qui gratis fecisset. Et quamvis nonnulli contrasentiant ex regula juris: *pietatem filii parentibus, non operas debent*, ne practice quidem est permittendum; quia compensatio fieri potest de jure certo, et liquido, non de jure ab Auctoribus controverso.

*DUBIUM II.*

*De Obedientia Subditorum.*

**Q.** An quis teneatur in omnibus obedire suis Superioribus.

**R.** Superioribus sub gravi obediendum est in spiritualibus necessariis ad salutem, vel ad ipsam pertinentibus; Dominis, et Principibus, qui praesunt temporalibus ad Gubernium pertinentibus sub gravi obediendum est in ipsis; nisi potestas sit usurpata, quia tunc non esset obligatio, nisi propter scandalum; et exceptis Ecclesiasticis pro rata suae exemptionis, in quo standum est Concordatibus Regnorum. Item nisi Eorum praeceptum sit contra legem Dei, vel in salutis dispendium, vel contra praeceptum Ecclesiae in ejus contemptum.

**Q.** An Papae sit in omnibus obediendum.

**R.** Negative, si praeceptum sapiat peccatum etiam veniale, vel si timeatur infamia, aut mores, quia Ecclesia non obligat cum gravi incommodo, Secus, Regulares tenentur in omnibus obedire, nisi ex obedientia timeatur Status Ecclesiae vehementer perturbari, vel aliud malum, aut scandalum futurum; quia tunc non deberent obedire suo praecepto, quamvis sub poena excommunicationis lato; vel nisi Papa indiceret continentiam, aut vitam strictiorem certo generi personarum post promotionem, ipsis resistentibus, quia haec persuaderi tunc possunt, non tamen imperari. Saeculares autem tenentur obedire in solis spiritualibus, quae pertinent ad salutem, vel ad conservationem bonorum morum, aut necessariorum; secus in temporalibus, nisi sint Ei subjecti vel ratione causae, vel ratione personae. Idem dicendum est de Episcopis quoad temporalia, vel de Praelatis saecularibus quoad spiritualia: ideoque Clericus non tenetur obedire Episcopo praecipienti, ut det suos libros alteri, vel resignet beneficium, quando sine causa id praecipiat.

**Q.** An Sacerdos ex praecepto Episcopi teneatur denunciare excommunicatum, quem scit innocentem.

**R.** Affirmative, si mandetur sola denunciatio; secus si mandetur, ut excommunicet, in quo casu tenetur Episcopum rogare, vel ut committat causae cognitionem, vel ut

ipse Episcopus excommunicet, quam excommunicationem postea denunciabit Sacerdos.

Q. An Religiosi teneantur obedire Praelato in omnibus.

R. Praelatus potest praecipere vel secundum regulam, vel contra regulam, vel infra regulam, vel supra regulam, vel praeter regulam. Si Praelatus praecipiat, quod sive explicite, sive implicite est secundum regulam, ut sunt, quae faciunt ad regulae plenioris observantiam; Subditus tenetur obedire. Si praecipiat contra regulam; Subditus etiam tenetur obedire, si praeceptum sit tale, in quo Praelatus potest dispensare, et adsit rationabilis causa dispensandi, nihil obstante, quod causa ipsa videatur ipsi Subdito non rationabilis, ex: gr: si Praelatus dispense subditum a jejunio, quia praesumit de Ejus debilitate, dum Subditus ipse sibi videtur fortis. Item tenetur obedire in dubio, an Praelatus possit in eo dispensare, an causa sit rationabilis, vel an praeceptum sit contra regulam; secus vero, si praeceptum sit certe contra regulam, et tale, in quo Praelatus non potest dispensare, ex: gr: ut Subditus fornicetur, vel possideat: vel si illud non praecipiat ex rationabili causa, ut si Praelatus dispense in jejunio, ut socios habeat, ne ipse videatur male facere. Si praecipiat infra regulam ex: gr: reficere corpus, et similia, tenetur Subditus obedire. Si praecipiat supra regulam; Subditus tenetur obedire, si praecipiat in poenam criminis commissi, ex: gr: ut jejunet in pane, et aqua; secus, si sic praecipiat ad cautelam peccati committendi, quia tunc non teneretur obedire, nisi quando peccatum aliter vitari non posset; item non tenetur obedire sic praecipienti in augmentum meriti, etiamsi Praelatus cum majori parte Communitatis faciat statutum districtioris vitae; quia, quod supra regulam concevit omnes de Religione ut singulos, non ut universos, requiritur consensus omnium, ut obliget. Si praecipiat praeter regulam ex: gr: levare festucam, quod nec continetur in regula, neque expedit ad contenta in ea. Subditus non tenetur, quia ad hoc non habuit animum se obligandi, neque votum, aut juramentum extenditur, nisi ad ea, de quibus cogitatum fuit, vel debuit cogitari.

Nota. Religiosus in iis, quae spectant ad praeceptum illud: *honora patrem tuum*: tenetur obedire magis patri carnali, quam Praelato; quia praeceptum illud est de jure na-



turali, et divino, a quo nulla professio absolvit, eo magis, quia consilia observantur, ut perfectius praecepta impleantur; secus in iis, in quibus non obligatur ex praecepto illo: *honora patrem tuum*.

Q. An subditi saeculares teneantur obedire Dominis suis volentibus eos subijcere alterius dominio.

R. Negative sine eorum voluntate ex cap: *Dilecti de Major: et Obed:*

Q. An subditus teneatur obedire praecepto, de cuius iustitia dubitat.

R. Tenetur inquirere, si commode possit, ut de veritate certioretur. Post inquisitionem tenetur obedire, si dubium perseveret; quia possessio stat pro Superiore, nisi praeceptum sit de his, in quibus ignorantia non excusat; imo propter obedientiam dimitti deberet bonum opus, quoties sine ipso salus etiam obtineri potest.

Nota 1°. Contra obedientiam nulla datur praescriptio, quia semper est in mala fide; item in omni obedientia subintelligitur conditio: *si potuero*.

2°. Si Princeps sive Ecclesiasticus, sive laicus mandet aliquid, ex cuius executione timetur scandalum futurum in civitate ex: gr: propter haeresim; Subditus nullo modo debet obedire, sed debet Principi rescribere, et expectare secundum mandatum; quia quandoque Princeps propter nimiam importunitatem concedit non concedenda; ideoque Executor, cui rescriptum fuit, ut simoniam exequatur, tenetur non exequi, si cognoscat, illam esse naturalem, et rescribere Principi; sed si solum dubitet, tenetur exequi. Si Episcopus intelligat, Apostolicae Sedis legem in Dioecesi sua noxium aliquem effectum producere posse; non solum potest, sed tenetur cum debita reverentia rationes suas Romano Pontifici repraesentare ex Ben: XIV de Syn: lib: IX cap: 8.

### DUBIUM III.

De obligationibus Parentum erga Filios.

Q. Ad quid teneantur parentes erga Filios.

R. Pater, et in ejus defectu Avus paternus; vel alii Ascendentes, et in defectu Ascendentium Mater; ex usu tamen praesentium temporum pater, et in ejus defectu mater, qua etiam deficiente, Avus, aliique Ascendentes, pa-

terni, aut materni sub gravi, et strictissima obligatione juris naturalis tenentur ad conservationem, et educationem sive physicam, sive moralem proles etiam illegitimae, eam instruendo in omnibus ad salutem animae necessariis, eamque de necessariis providere usque ad emancipationem, procurando providentiam vitae, victus, et status; ita tamen, ut pater teneatur prolem ipsam etiam illegitimam providere de necessariis a nativitate usque ad ejus emancipationem; mater vero teneatur prolem solummodo lactare, et alere in primo triennio, si possit per seipsam lactare; quod si per seipsam non possit, etiam pater tunc tenetur ipsam prolem providere de bona nutrice suis sumptibus, nisi filio sint bona propria. Imo si obtinuerit prolem ex copula per vim. aut per fraudem, pater tenetur ad omnia damna a principio, et etiam ad expensas ventris, nisi pater ipse sit pauper, et mater dives. Ex quibus patet, quo sensu intelligendi sint versus illi: *Mater alit puerum trimum, triumque minorem; Majorem vero pascere patris erit.*

Nota. Probabilius est, leviter tantum peccare matrem quae sine causa non lactant per se filios proprios; fatendum tamen est, plures occurrere causas eximendi matres ab honore ex Ben: XIV de Syn: lib: XI cap: 7 (4).

---

(1) Proles natae, constante legitimo matrimonio, pater is quem justae nuptiae demonstrant art: 234, nisi pater probaverit possibilitatem suam sive physicam, sive moralem ad cohabitandum cum uxore. Impossibilitas physica duobus solum casibus admittitur ibidem 1º propter absentiam, quando nimirum propter continuentiam vel primorum, vel ultimorum graviditatis mensium filius nascens vitalis septimo mense nondum incepto, seu infra centesimum centesimumque diem inclusive, vel ultra decem menses, seu ultra trecentos, ita ut filius natus die 181, vel die 300 post absentiam aut mortem patris censendus sit legitimus, secus si natus die 180, vel die 301 post absentiam ipsam: 2º propter impotentiam continentem coeundi, ortam ex superveniente infirmitate, ideoque admittitur propter impotentiam naturalem utpote scandalosam, poenam impotentis, qui ausus est matrimonium contrahere. Impotentia autem moralis ut admittatur, tria simul requiruntur: ut probetur adulterium uxoris; 2º ut probetur, uxorem occidisse marito nativitate filii; 3º ut probentur alia facta monstrantia ritum non esse patrem, quorum si unum desit, non destruit legitimitas, nec filii legitimatio, nihil obstantibus quibuscumque summptionibus etiam gravissimis, ut si maritus fuerit toto tempore in carcere inclusus, vel personaliter separatus ab uxore.

**Q. An pater debeat alimenta filiis spuriiis.**

**R. Jure Civili debet solum alimenta praecise ad vitam necessaria; sed non potest eis dare caetera alimenta,**

---

per sententiam; vel si probatum fuerit solum adulterium uxoris, quia fundamentum praesumptionis pro paternitate non consistit in cohabitatione, sed in jure, quo gaudet maritus, ut possit libere, et exclusive uxorem frequentare.

Filius natus, constante matrimonio, praesumitur semper legitimus, quousque per sententiam Judicis declaretur illegitimus.

Si filius nascatur post dies 300 a solutione matrimonii, vel a die, quo matrimonium fuit declaratum nullum ab Auctoritate Ecclesiastica; cum non sit in possessione legitimatis, ejus legitimitas impugnari potest a quocumque habente interesse, actio ipsa impugnandi non praescribitur, nec maritus potest filium ipsum recognoscere ut legitimum, cum illegitimitas ipsa ei tribuatur a jure. Si vero filius nascatur infra dies 180 inclusive; cum nascatur in possessione legitimatis, solus pater, vel ejus haeredes sive legitimi, sive testamentarii possunt ejus legitimatatem impugnare, ita tamen, ut pater intra mensem, si fuerit praesens in loco, ubi natus est puer, vel intra bimestre a suo reditu, si tunc fuerit absens, vel intra bimestre a cognitione fraudis, si ei occultata fuerit nativitas pueri, reclamare possit ejus illegitimitatem: haeredes autem patris, quando pater ipse sive ante, sive intra intervalla illa temporis post nativitatem pueri sit mortuus, possunt ejus illegitimitatem reclamare intra bimestre a die, quo puer ipse immissus fuerit in possessionem bonorum falsi patris; vel a die, quo haeredes ipsi turbentur in possessione sua; neque actus quicumque extrajudicialis ex parte sive patris, sive haeredum interrumpit praescriptionem ipsam, nisi intra mensem sequatur actum ipsum actio directa contra tutorem specialem puero datum, et nisi mater vocetur in judicium art: 238 et seqq:

Maritus nequit impugnare legitimatatem pueri illegitimi 1° si ante matrimonium conscius erat graviditatis, quod probari potest per quamcumque probationem, quia *nemo turpitudinem suam allegans auditur*: 2° si adfuerit actui nativitatis facto coram Officiali Status Civilis, eique subscripserit, vel in eo declaraverit, se esse illegitimum: 3° si puer ante diem 180 inclusive non fuerit declaratus vitalis art: 236.

Neque mater, neque consanguinei mariti possunt impugnare legitimatatem pueri nati ante diem 180, neque tunc haeredes possent eam amplius exercere.

Puero ad instantiam mariti, aut ejus haeredum deputandus est tutor specialis, qui ejus legitimatatem defendat; mater etiam citari debet, ut puerum, honoremque suum defendat, quae tamen potest non comparere.

Modo adsit matrimonium legitimum, filiatio tripliciter probari potest, vel ab actu nativitatis, vel a continuata possessione Status filiationis, vel per testes art: 241, et seq. Puer habens pro se Actum nativitatis rogatum coram Officiali Status Civilis, in quo sive pater,

sine quibus vita aliter traduci potest. Jure autem canonico eis debet non solum alimenta praecise necessaria ad vitam; sed etiam alia congrua, et accommodata ad Statum, modo

sive mater, sive adstans partui declararunt nativitatem, cum declaratio ipsa sit actus sollemnitatis, et authenticus, (secus si declararetur ab aliis non adstantibus natiuitati) solum probare tenetur identitatem personae. In defectu Actus ipsius utpote dispersi, laniati, aut omissi, satis est, si puer probet, se fuisse in continua possessione status ejusdem vel ex cognomine, vel ex tractatu, quatenus pater eum ut filium jugiter habuerit, vel ex publica fama: in quo tamen casu continuæ possessionis Status admittitur probatio in contrarium, sed expensis opponentis. In defectu utriusque, seu tum Actus, tum possessionis Status probari potest per testes, sed tunc sola testificatio non satis esset, nisi concurrat simul aut principium probationis in scriptis ex: gr: epistola privata patris, aut matris, documenta familiae etc; aut praesumptiones, et indicia gravia derivantia a factis constantibus, quamvis etiam in hoc casu testificatio posset contrariari.

Filii naturales etiam mortui, ita ut hoc beneficio gauderent eorum descendentes, ipso jure legitimantur per subsequens matrimonium, quamvis contractum in extremis, modo matrimonium ipsum in extremis contradictum praecesserit sollemnis promissio matrimonii rogata coram Officiali Status Civilis, et juramentum, quod inter ipsos Conjuges nullum adsit impedimentum art: 67, et 179, cum in extremis solum permittantur omitti notificationes matrimonii *ibidem*, et ex Ministeriali 3 7bris 1845: imo filii naturales ipso jure legitimantur per subsequens matrimonium, quamvis matrimonium ipsum sit nullum, modo fuerit contractum bona fide saltem unius conjugum, ita ut, si Titius solutus habuit filium ex copula habita cum Caja concubina etiam soluta, deinde in longinquis regionibus contrahit matrimonium cum Seja; filius Cajae natus in concubinato ipso jure legitimeretur ex bona fide suae matris, et acquireret jura civilia contra patrem; si pater, vivente adhuc Seja, redux in patriam suam nulliter contrahat matrimonium cum Caja prorsus ignara matrimonii cum Seja. Ut tamen filii naturales ipso jure legitimantur per subsequens matrimonium, necesse est, ut vel ante, vel in ipsa celebratione matrimonii legaliter recognoscantur ab utroque conjugue: secus, si recognoscantur ab alterutro, vel si recognoscantur post matrimonium celebratum art: 253, ideoque Conjuges ipsi de hoc monendi sunt a Parocho ex Rescr: Regio 20 9bris 1833. Filii ipsi post matrimonium sic celebratum legitimi tunc habentur ipso jure, non nisi tamen ab ipsa celebratione matrimonii arg: art: 255: ideoque nequeunt petere jura successionis apertae ante matrimonium ex: gr. ex causa condemnationis patris ad ergastulum, nec obtinerent primogenituram, si adsint alii filii legitimi nati ex alio matrimonio inito post eorum nativitatem. Extra matrimonium tum pater solus, tum mater sola potest secreto recognoscere filium suum naturalem etiam posthumum, aut mortuum, sed vel in ipso actu natiuitatis

Spurii propria industria comparare non possint; et modo pater semel agnoverit filios ipsos sive naturales, sive spurios, quamvis postea eos neget; vel si filii nati sint ex concubina, quam pater ipse domi habebat, neque constet, eam eo tempore fuisse cum alio commixtam, sed modo filii non habeant aliunde, quo sibi haec providere possint etiam ex industria, absque tamen dedecore, attenta qualitate personae.

Nota 1°. Filii etiam spurii habent jus ad alimenta contra parentes, eorumque haeredes; haeredes tamen spuriorum defunctorum non acquirunt jus, quod ipsi spurii habebant ad alimenta contra haeredes parentum; imo ne ipsi quidem spurii habent jus ad alimenta contra eos, qui emptione, aut alio titulo oneroso acquisiverunt universa bona parentum: imo etiamsi isti obtinuerint ipsa bona per donationem: in quo tamen casu Judex non directe, sed indirecte, seu ex aequitate potest eos compellere ad alendos

---

declarando, puerum illum esse suum filium, vel quocumque tempore per actum tamen authenticum rogatum coram Officiali Status Civilis, aut coram Notario ex: gr: per testamentum publicum, aut coram Judice, cui assistat Cancellarius suus; secus per suam scripturam privatam, quae tamen recognitio voluntaria facta ab alterutro sive patre, sive matre 1° non afficeret alteram partem, etiamsi alter alteram nominaverit; 2° potest impugnari ab omnibus interesse habentibus, suo tamen sumptu; 3° si quis contrahat matrimonium cum Berta, et, stante eo matrimonio, recognoscat filium naturalem ante matrimonium a se procreatum cum Caja; haec recognitio neque Bertae, neque filiis ex eo matrimonio natis afficeret, cum habeat suum effectum post dissolutum matrimonium in solo casu, si non fuerint inde filii procreati art: 257 et seqq.; secus, si ante matrimonium initum cum Berta recognoverit filium suum naturalem, quia recognitio ipsa facta ante matrimonium assecuraret filio alimenta concessa ab art: 678.

Maternitas inquiri potest, secus paternitas ex art: 263, et seq.; nisi adsit raptus, ideoque donationes a patre factae filio naturali, aut spurio non ut tali, sed sub velamine personae extraneae impugnari nequeunt sub eo praetextu; nisi puer ipse natus sit ex raptu ipsius, in quo tamen casu tria requiruntur, ut paternitas tunc possit inquiri; 1° ut juridice probetur raptus mulieris factae ab ipso patre; 2° ut conceptio ipsius pueri coincadat cum tempore raptus juxta regulas mensium super expositas; 3° ut raptor non probet sufficienter, prolem esse alterius patris.

Spurii nullimode possunt recognosci, neque legitimari, ne ex Rescripto quidem Principis, quoties legitimatio a Principe concessa praedjudicaret filius legitimis, aut aliis sanguine junctis quoad successionem art: 256, et 258, et Rescript: 18 8bris 1829.

donatoris filios etiam spurios. Fiscus tamen tenetur filios insontes alere, si bona sint sibi addicta ob crimen à patre commissum, excepto crimine haeresis, aut laesae Majestatis.

2°. Fundus, aut domus filio à patre designata ad alimenta, mortuo filio, regreditur ad patrem, neque transit ad ipsius filii haeredes; quia alimenta morte finiuntur, nisi haeredes ipsi sint nepotes ejusdem patris, quos utpote inopes Avus alere teneatur (1).

Q. An pater infidelis teneatur praestare alimenta filio noviter ad fidem converso, et viceversa.

R. Affirmative, et quidem in ea quantitate, qua tenebatur ante ejus conversionem: imo tenetur ei dare integram portionem suae haereditatis: ad quod Principes saeculares tenentur eum compellere, alioquin inciderent in excomm: ex Clem: XI *Propagandae*. Pater tamen fidelis tenetur non praestare alimenta filio pertinaci in haeresi juxta status decentiam, ne pinguiora praestando alimenta ansam ei tribuat perseverandi in haeresi, sed ei tenetur praestare sola alimenta juxta naturae statum necessaria ad vitam; imo ne haec quidem potest ei praestare, si filius haereticus per falsa dogmata nitatur alios ad haeresim perducere, quia tunc filius censeretur publicus Ecclesiae, et Catholicae patriae hostis.

Q. An pater teneatur alimenta praestare uxori filii.

R. Affirmative, et quidem juxta decentiam proprii status, quamvis filius eam duxerit sine dote, ipso invito, et dissentiente, etiamsi filius erat emancipatus, aut illegitimus, si filius ipse aliunde non habeat, quo seipsum, et uxorem alere possit; quia alimenta debentur jure sanguinis, et ratione pietatis naturalis, quae jura per injuriam illam non cessant, et nurus habetur loco filiae.

Q. Quatenus alimenta a parentibus praestari debeant filiis, eorumque uxoribus.

R. Juxta decentiam status, et conditionis ipsorum, retentis non solum personarum dignitate, et copia facultatum, sed etiam aetate alimentarii, et regionis consuetudine:

---

(1) Spurti ex art: 678, et seq: habent jus ad sola alimenta proportionata facultatibus patris, aut matris, numero, et qualitate haeredum legitimorum; nequeunt praetendere super haereditate parentum, quoties alteruter ipsis filiis curaverit artem mechanicam, aut alio quocumque modo assecuraverit alimenta.

ideoque alimenta ipsa taxanda sunt vel mutuo consensu, vel per regulatum a jure Judicis arbitrium, ita tamen, ut, facta semel alimentorum taxatione, pater de alimentis possit diminuere, vel teneatur augere; si contingat, patrimonium suum augeri, aut minui.

**Q. An pater teneatur filio excommunicato alimenta praestare.**

**R. Affirmative juxta decentiam status, quia excommunicatio non eximit ab obsequiis jure naturae filio debitis, ita tamen, quod si filius ex sua culpa pertinaciter perseveret in excommunicatione, cum possit absolvi, pater teneatur ei sola alimenta ad vitam necessaria praestare, ne filius ex pinguioribus alimentis ansam habeat majoris perseverantiae.**

**Q. An pater teneatur filio Monacho juste ejecto a Religione alimenta praestare.**

**R. Affirmative, quia filius factus Monachus non desinit esse filius, eo magis, quia juste ejectus a Religione desinit esse filius Religionis. Monachus autem injuste expulsus potest a Religione praetendere alimenta futura, et praeterita; si ab alio acceperit mutuo, aut titulo oneroso. Item Religio ipsa tenetur alimenta praestare Monacho detento in carceribus S. Officii, quoties tamen Religio possideat saltem in communi. Item tenetur praestare Monacho in aliud Monasterium incluso pro poenitentia peragenda: non tamen si Monachus ipse, aut Monialis sponte transierit in aliud Monasterium, etiamsi dos permanserit apud primum Monasterium; item pendente lite pro validitate expulsionis, donec feratur sententia. Quod si pendeat lis super validitate professionis, debentur alimenta a propria Religione, si Monachus, aut Monialis de ordine S. Congregationis collocetur in alio Monasterio, donec causa terminetur; secus, si sine debita licentia extra Monasterium degat.**

**Q. An teneatur praestare filio bannito.**

**R. Affirmative, non tamen juxta decentiam status, sed juxta necessitatem naturae, quia licet etiam hoc sit jure civili vetitum; jura tamen civilia nequeunt juri naturae, et sanguinis derogare; nisi tamen filius bannitus esset perduellis patriae, et in ipsam inveheret; quia tunc pater posset ei juste negare etiam alimenta ad vitam, quia amor patriae praevalere debet amori erga filium.**

**Q.** Quandoenam parentes possint filiis alimenta denegare.

**R.** Parentes, aliique Ascendentes possunt filiis, aut nepotibus alimenta denegare 1° si ipsi aliunde habeant, quo sufficienter se alere possint, vel si calleant artem, qua sine dedecore possint sibi victum pro status conditione quaerere: 2° si filii, aut nepotes nolint sine justa causa cohabitare cum ipsis; quia, qui non facit, quod debet, non recipit, quod oportet; secus vero, si filius nolit cohabitare cum patre ex justa causa, quae tamen iudicio viri prudentis, aut Iudicis arbitraris esset cognoscenda.

**Nota.** Pater, qui filio non praestitit alimenta, non tenetur ad restitutionem eorum in conscientia pro eo tempore, si filius aliter se tunc sustentaverit; quia alimenta debentur in solum subsidium, quando filius non habet aliunde, quomodo se sustentare possit; secus tamen, si filius ad se tunc sustentandum contraxerit debita, vel si pater tenebatur ad alimenta praestanda ex aliquo contractu, aut sententia.

**Q.** An filio asserenti, se esse filium, debeantur alimenta a patre ipsam esse filium suum negante.

**R.** Affirmative, si filius sit in quasi possessione filiationis, ut dictus filius decidat a suo bono jure, quod fovet. Quod si filius non sit in quasi possessione filiationis, debet Iudex summarie cognoscere, et si constiterit de Summo juris potestate, debeat decernere alimenta, et litis expensas, donec in plenario iudicio lis filiationis absolvatur.

**Nota.** Extante lite inter patrem, et filium super alimentis, quoad alimenta praeterita compelli possunt ad compromissum, vel ad transactionem, nisi constet postea, patrem ea debuisse; quia in hoc casu pater omnia deberet a die petitionis, ne detur locus cavillationibus. In vero dubio alimentorum possunt a filio repeti, si pro ipsis providendis filius contraxerit aliquod debitum; secus si obtinuerit aliunde per titulum non onerosum ex: gr: mendicando, quia pater tenetur alimenta praestare, quando filius non potest ea sibi aliunde providere, ut supra diximus.

**Q.** An pater teneatur filio iterum praestare alimenta, qui culpa sua consumpsit quantitatem sibi assignatam.

**R.** Affirmative, etiamsi filius portionem sibi assignatam pro alimentis consumpserit in comensationibus, ludis,



aut meretricibus; quia jura naturalia nullo extrinseco accidenti tolli possunt a jure positivo.

**Q.** An liceat filio alimenta accipere a patre fure, aut maritimo.

**R.** Filius (*item uxor quoad maritum, et servus quoad dominum*) nequit ad alimenta etiam necessaria consumere rem alienam apud patrem existentem *in specie*; nisi filius sit in extrema, vel quasi extrema necessitate, in qua omnia sunt communia. Quod si pater acquisierit dominium rei alienae per specificationem, accessionem, confusionem, aliosque titulos aptos ad transferendum dominium, de quibus sermo erit in Tom: 3 de Justitia, et Jure Quaest: V Dub: IV, filius in gravi necessitate existens potest in ipsis alimenta percipere non solum necessaria ad vitam; sed etiam ad statum, modo dominus rei factae non sit in aequali necessitate: item potest in ipsis alimenta percipere filius, qui sua industria, aut labore patri acquirit, quantum consumit, imo potest superfluum compensare, si plus acquirat, quam consumit. Quod si neque filius sit in gravi necessitate, neque acquirat, quod consumit; tum etiam potest alimenta in iis rebus sic a patre acquisitis accipere, neque tenetur postea ad restitutionem, si pater tempore alimentorum vel erat potens ad tunc restituendum, vel prudenter sperabat, ex annuis redditibus, vel ex lucro suae solitae industriae, vel artis se postea habiturum, ut solvere possit, etiamsi postea revera non solvat, quatenus aut nolit laborare, aut casu aliquo redditus deficient; quia hoc per accidens esset, et imputaretur negligentiae, aut casui fortuito, non tamen alienationi factae. Quod si pater tempore alimentorum neque potens erat ad tunc restituendum, neque spem habebat postea restituendi; tunc etiam filius sine obligatione restituendi potest insumere, quae sibi sunt necessaria ad vitam, et ad status conservationem; quia pater non minus debet filio, et maritus uxori alimenta, quam debent aliis creditoribus; secus tamen, si filius, vel uxor possent aliter honeste vivere: sed non debent cogi, ut inserviant, aut laborent ad vivendum, si id eam dedecore fieret (1).

---

(1) Patria potestas, quae jure Romano oedebat in solam utilitatem patris, jure Neap: art: 287, et seqq, cedit in solam utilitatem filiorum sive legitimorum, sive legitimatorum per subsequentes ma-

**Q. An pater teneatur stare contractibus filii.**

**R. Affirmative, si contractus cesserit in utilitatem ipsius patris vel directe, vel indirecte, quatenus ex: fi-**

trimonium, sive adoptivorum, sive etiam naturalium recognitorum ex art: 310, ita ut patres teneantur filios in tenera aetate defendere, et tueri, in pubertate regere, docere, eorumque bona administrare, et in majoritate consulere, neque tunc possunt a filiis petere, nisi solam pietatem filialem, et alimenta in solo casu indigentiae. Mater non gaudet patria potestate art: 289, nisi patre mortuo, aut absente, aut interdicto, aut nisi per sententiam Judicis; item nisi quoad consensum dandum una cum marito in celebratione matrimonii filiorum, et in adoptione; item quoad suos filios naturales a seipsa recognitos. Vi patriae potestatis pater potest 1° obligare filios usque ad annum 25 expletum, nisi anticipate emancipentur, vel contrahant matrimonium, et filias, usquedum nubant, secum cohabitare art: 290, nisi aliter statuatur a Judice circumdariali: 2° potest velle, aut petere filiorum malemorum, et inobedientium inclusionem in publicum carcerem art: 302 et seqq.; ut supra diximus: 3° habet jus interveniendi in eorum praecipuos contractus, imo filii etiam majores ante annum 25 completum sine patris consensu in scriptis, vel nisi pater ipse concurrat in actu, sub poena nullitatis ex art: 295, nisi accedat Tribunalis auctoritas, vel nisi filii ipsi sint emancipati, uxorati, aut vivant oeconomia, et domo separata ex art: 288, nequeunt valide 1° alienare titulo neque oneroso, neque gratuito, neque hypothecae subijcere immobilia non acquisita per propriam industriam; 2° nequeunt exigere, nec quietenzare capitalia similiter non acquisita per propriam industriam; 3° nequeunt accipere mutuum pecuniam, aut genera sub quovis aspectu etiam cujuscumque contractus. Nullitas tamen in praefatis tribus casibus expressa est relativa, ita ut opponi possit a solo patre, aut filio, eorumque haeredibus, aut habentibus causam, secus quoad alios; imo etiam illorum oppositio non officeret, si creditor probet, mutuum filio a se factum cessisse in utilitatem ipsius filii art: 297.

Vi ejusdem patriae potestatis, quando ipsa non cessaverit antecedenter per emancipationem, vel per matrimonium filii, vel eo quod filius vivat domo, et oeconomia separata, pater usque ad annum 18 completum filii habet usumfructum omnium bonorum filii ipsius; quo mortuo, mater vidua, nec iterum nupta habet medietatem ususfructus ejusdem usque ad filii majorem aetatem, vel ad ejus emancipationem ex art: 298 et seq.; sed ab hoc usufructu tum patris, tum matris excipiuntur 1° bona acquisita per propriam industriam sive liberalem, sive mechanicam filii; 2° donata filiis sub hac conditione, ne pater, aut mater habeant usumfructum, quando tamen bona ipsa non sint pars legitima filiorum; 3° bona, quae filius accepit ex successione, a qua pater, aut mater fuerunt exclusi ut indigni: sed in his casibus neque pater, neque mater tenerentur ad alimenta filiorum ipsorum. Pater, aut mater habentes usumfructum illum tenentur ad omnes obligationes fructuarii, ad alimenta, et edu-

lius mutuo acceperit pecuniam, ut se vestiret juxta convenientiam suam, et similia; secus, si non cesserit in utilitatem patris, ut si filius mutuam acceperit pecuniam, ut

cationem ipsorum filiorum, ad solvendas annualitates praecedentium annorum nondum solutas, et ad expensas funereas, nec non ultimae aegritudinis eorum, quorum filii ipsi sunt haeredes, aut legatarii, quae tamen omnia quoad matrem intelligenda sunt pro medietate; item intelligenda sunt quoad filios legitimos, aut legitimatos, quia neque pater, neque mater habet usumfructum filii naturalis recogniti, eo quod ex art. 310 detur eis patria potestas, quoad sola jura correctionis relate ad filios naturales recognitos. Ususfructus ipse ex art. 300 amittitur per secundas nuptias matris; item per mortem filii, quamvis ususfructus communiter non cesset per mortem proprietarii; quia per mortem cessat patria potestas: item si genitores dammentur ergastulo, et quotiescumque cessat patria potestas; item si conjux superstes non fecerit inventarium bonorum communium cum conjuge praedefuncto.

Vi ejusdem patriae potestatis pater, aut patre absente, vel interdicto, mater vi tutelae legalis potest jure suo in bonis omnibus filiorum minorum exercere actus simplicis administrationis, quamvis ipsorum non habeat usumfructum; item potest alienare bona eorum mobilia, ipsorumque pretium utiliter addicere; sed non potest alienare bona eorum immobilia, nisi ex rationabili causa de Tribunalis Civilis auctoritate ex art. 291, et 294; neque potest alienare credita filiorum inscripta in publica Mensa argentaria, nisi de Tribunalis ejusdem auctoritate, quoties credita ipsa dent usuras ultra viginti aureos annuos ex Decr: 23 Mart: 1833; quo jure ministrandi pater privari non potest per testatorem, donatorem etc: sed Tribunal potest justis de causis dissipationis, decoctionis etc. ipsum eo jure privare. Si alteruter conjux moriatur, conjux superstes evadit tutor, eoque titulo retinet administrationem ipsam ex art. 294, ideoque tenetur ad omnes obligationes tutorum.

Patria potestas cessat 1.<sup>o</sup> si filius expleverit annum 21 quoad caeteros omnes effectus, exceptis tribus super expositis, cum relate ad ipsos patria potestas non cesset ante annum 25 completum filii, quoties filius ipse non fuerit antecederet ad annum ipsum emancipatus, uxoratus, vel vivat domo, et oeconomia separata: 2.<sup>o</sup> per absentiam, et interdictionem genitoris: 3.<sup>o</sup> si pater faveat, vel faciliat prostitutionem filii aetatis minoris: in quibus tamen casibus absentiae, interdictionis, aut facilitationis patria potestas devolvitur ad matrem, si sit vivens, et capax eam exercendi: 4.<sup>o</sup> per emancipationem sive expressam, sive tacitam, ut si pater permittat, filium vivere separatim cum domo, et oeconomia separata: 5.<sup>o</sup> si genitor amittat qualitatem Nationalis; ideoque non finitur per mortem civilem patris, utpote quae abolita est per leges Civiles Neap.; ita ut condemnatio patris in materia criminali extendi non possit ultra solos effectus ab ipso jure determinatos: ideoque damnatus morte gaudet patria potestate, ita ut possit testari; secus damnatus ergastulo, jure sic di-

luderet, vel ut faceret pompas, quia tunc pater non teneretur restituere, nisi pompas ipsas, si existant, vel in qua factus fuerit ditior; item teneretur restituere, si pater habeat peculium filii, deducto tamen prius, quod ipse pater in dicto peculio debet habere. Item pater tenetur stare contractibus filii, qui contraxerit de ipsius patris consensu, ut si negotiaverit ut publicus negotiator, vel artifex.

Q. An pater teneatur filiis suis benedicere.

R. Non tenetur benedicere benedictione materiali expressa verbis, aut signis externis; tenetur tamen eis benedicere benedictione formali, precando filiis a Deo necessaria ad salutem animae, et corporis.

Q. An peccent parentes suis filiis maledicentes.

R. Affirmative, ita tamen, ut peccent mortaliter, si vere, et ex animo imprecantur malum grave sub ratione mali cum vero desiderio, ut malum ipsum eis eveniat; sed peccent venialiter, si malum imprecatum ratione parvitatit materiae sit leve; vel si maledicant solum materialiter, et non ex animo, quatenus revera nolint, ut malum illud ipsis eveniat, cum solum maledicant ex ira, et impatientia, seclusa tamen ratione scandali, seu exempli pravi, et mali habitus.

Q. An pater teneatur filio patrimonium assignare.

R. Affirmative, etiamsi filius velit, invito patre, sacerdotium suscipere; imo ad hoc cogi potest a Iudice Ecclesiastico, aequè ac cogi potest ad assignandam dotem filiae, quae dignum matrimonium contraxit, vel quae capit Religionem ingredi (1).

---

sponente, cujus testamentum est nullum, quamvis factum ante condemnationem, ac proinde filii concepti post condemnationem patris ad ergastulum non gaudent haereditate paterna, quod tamen intelligendum est non a die condemnationis; sed a die, quo incipit executio ipsius condemnationis, si sententia lata fuerit in contradictione partium, vel post annos quinque a publicatione ipsius sententiae, si lata fuerit contumacialiter, ut diximus in *de Legibus in genere in Appendice ad Quaest. VI.*

Nota. Filia nupta adhuc in domum viri sui minime deducta exit e patria potestate, nec viro mortuo in potestatem patris recidit, nisi adoptetur a patre.

Quae diximus de filiis legitimis intelligenda sunt etiam de filiis naturalibus recognitis.

(1) Filia potest cogere ad alimenta, vel ad dotem dandam, l.

**Q.** An parentes exponentes filios in hospitali, vel in alio loco ad hoc deputato peccent, et teneantur ad compensationem expensarum.

**R. I<sup>o</sup>.** Non peccant, si ex vera necessitate, vel ex timore infamiae exponant, adhibita cautione vitae spiritualis, et corporalis.

**R. II<sup>o</sup>.** Tenentur ad compensationem hospitali, aut loco, si parentes sint divites, et irrationabiliter exposuerint filios suos; secus si fuerint pauperes, vel si rationabiliter exposuerint; quia loca ipsa ad hoc sunt instituta ad recipiendos, et alendos expositos vel pauperes, qui ab egenis parentibus nutrirī non possunt, vel expositos, qui a propriis parentibus sine incommodo praesertim infamiae nequeant crescere.

**Nota.** Parentes exponentes filios privantur ipso facto patria potestate, etiamsi postea resumant; sed non eximuntur ab onere dotis, alimentorum, aut refundendi expensas; quia amittunt patriam potestatem solum in iis, quae sunt sibi utilia, non tamen in onerosis.

**Q.** An parentes divites exponentes filios ad ostium alterius tenentur ad compensationem expensarum ab eodem factarum.

**R.** Affirmative, cum sint ipsarum causa. Quod si ipse infantem inventum ad ostium suum ponat ad ostium alterius, neque contra charitatem, neque contra iustitiam peccaret dando ei occasionem exercendi opera charitatis, neque teneretur ad expensas compensandas.

**Nota.** Frater dives tenetur fratri, vel sorori pauperi alimenta praestare, etiamsi sint uterini, vel naturales, vel spurii, nec bona provenerint a communi patre; quia alimenta

---

patrem, 2. ascendentes paternos, 3. matrem; filius tamen potest sola alimenta, sed nequit ab iisdem petere stabilimentum intuitu sive matrimonii, sive alterius cujuscumque tituli ex art: 194. Descendens Ascendentibus egenis, et Collateralibus laborantibus vitio corporis, aut debilitate spiritus tenentur alimenta praestare per modum pensionis: ideoque non possunt eos obligare ad secum cohabitandum, nisi postquam probaverint, se non posse alimenta praestare; secus tamen, quoad Ascendentes, qui possunt Descendentes pauperes obligare ad secum cohabitandum, nisi sponte malint Descendentibus ipsis alimenta per modum pensionis solvere ex art: 195, et seqq.

rebellis potestati a Deo constitutae, nocivus Reipublicae, et Judici injuriosus.

R. II°. Licet sententia sit injusta, quatenus nititur falsis testibus, aut falsae praesumptioni, vel quia lata est non servato juris ordine, Reo per sententiam ipsam damnato etiam ad mortem, vel ad poenam morti aequivalentem, item bannito nunquam licet sive Judici, sive Satellitibus positive resistere occidendo, vulnerando etc. ex prop: 18 ab Alex: VII damnata his verbis: *licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum vitare.* Licite tamen potest positive resistere satellites pellendo, vel eos etiam armis terrendo, ut se e manibus eorum eripiat, modo ex hoc non timeatur publicum scandalum, vel perturbatio.

R. III°. Reus, etiamsi vera deliquit, potest e carcere fugere, si nondum damnatus sit ad poenam carceris per sententiam; quia nemo ante sententiam tenetur solvere poenam: item si in carcere detineatur propter delicta. Si jam damnatus sit ad carcerem sive temporaneum, sive perpetuum, nequit fugere; quia sententiae praesertim justae tenetur Reus obedire, nisi in carcere denegentur ei necessaria ad sustentationem, vel nisi carcer esset nimis durus. Quod si sit damnatus ad mortem, ad mutilationem, ad flagella, vel ad triremium; tunc non tenetur; sed potest fugere, quia carceres non sunt assignati ad poenam, sed ad Custodiam Ei, nisi voverit, vel juraverit ibi mansurum: imo potest carceres, et ferrea effringere claustra, etiamsi reliqui in carcere detenti occasionem arripiant fugiendi, et etiamsi custos carceris, vel alius grave damnum sit inde passurus, cum utatur jure suo, et ea omnia evenirent per accidens: ideoque neque damnum illatum in ferrea, et parietes tenetur tunc reficere. Potest similiter, praecisa vi, et injuria, custodem decipere sive verbis, sive factis, inebriando ex gr: per inebriationem non formalem, sed materiale, dando eidem vinum poderosum, quo nequeat praevidere, se inebriari, dummodo non adhibeat mendacia; quia tunc Reus daret operam rei per se licitae. Nequit tamen custodem pecuniis corrumpere, ne cooperetur peccato alieno: sed potest Eidem pecuniam dare ea intentione, ut sibi Ejus benevolentiam conciliet, ut inde occasionem capiat fugiendi.

Nota. Illis, qui non sunt Ministri justitiae, neque Officiales licitum est non solum consilio, et opera juvare Reum ipsum, ut fugiat, modo fuga non sit Gubernio pernicio-  
sa; sed etiam suppeditare instrumenta ad hoc necessaria; non tamen licet in effractione juvare, nisi sint proximi consanguinei, vel socii, qui certissime timent, ne a Reo prodantur, et similiter incarcerationentur.

R. IV°. Damnatus ad mortem, vel ad mutilationem, modo judicium sit completum, neque ipsi suppetat remedium aliquod ad invalidandam sententiam, tenetur ad eas omnes actiones, quae non sapiunt feritatem, neque proxime tendant ad mortem ipsam, vel ad mutilationem: ideoque tenetur scalam ascendere, os aperire, ut venenum in id infundatur, collum gladio adaptare, collo funem circumligare, et alia hujusmodi; sed nequit sibi venam aperire, venenum suis manibus haurire, se in ignem conjicere, seipsum e scalis dejicere, gladio se transfigere, et alia ejusdem generis, quae sapiunt crudelitatem, et repugnant juri naturali, quamvis a Judice praecipiantur.

Q. An damnatus, ut fame pereat, possit cibum sumere, si ei offeratur.

R. Potest, sed non tenetur, sicuti potest non fugere si possit, ex amore justitiae; ideoque, exceptis solis justitiae Ministris, quisque tali Reo potest cibos subministrare; sed nemo tenetur, quia per Judicis sententiam Reus privatur jure, ut sibi ab aliis in extrema illa necessitate subveniatur.

Q. An liceat imminuere vitam per abstinentiam, aliasque afflictiones.

R. Negative, si hujusmodi abstinentiae, vel afflictiones sint immoderatae, quia caro est domanda, non destruenda; secus, si sint moderatae, et per eos quis intendat non mortem, sed virtutem juxta illud Apli: *castigo corpus meum, et in servitutem redigo* etc.

Q. An teneatur quis uti remediis necessariis ad servandam vitam.

R. Affirmative, si sit sermo de remediis ordinariis; secus quoad remedia extraordinaria, vel nimium pretiosa, aut dura ex: gr: quoad abscissionem cruris, sectionem rupturae, aut quoad exquisitissimos cibos, vel medicamenta; ideoque Virgo potest suam mortem permittere, ne tanga-

tur a Chirurgo in partibus inhonestis, nisi tamen eas vita sit necessaria bono publico Ecclesiae, aut Reipublicae, aut familiae.

Q. An Virgo teneatur potius permittere, se occidi, quam violari.

R. Tenetur se agitare, si possit se agitando, aut aliquo alio modo impedire congressum. Quod si impedire nullo modo possit, posset speculative permittere, ut violetur, modo voluntate positive resistat, absit periculum consensus, et nullo modo se compenat, et accommodet ad aetum turpem ex: gr: elevando vestes. Sed quia haec difficiliter absunt, idcirco contrarium in praxi est omnino suadendum. Seipsam tamen occidere, ne violetur, non est licitum; quia violatio illa ipsi non imputatur ad culpam; sed potest se certo mortis periculo exponere pro servanda castitate, imo etiam pro servanda integritate corporali, quamvis rationaliter praesumat non consensuram.

Q. An obstrictus voto abstinendi a carnibus teneatur comedere carnes ad vitae conservationem omnino necessariae.

R. Affirmative, si necessitas sit a principio extrinseco ex: gr: ab inopia aliorum ciborum, vel a persona sibi mortem minitante, nisi comedat carnes; quia tunc teneretur vesci, nihil obstante voto, aut lege abstinendi a carnibus, ne videatur cooperari suae morti violentae, quando tamen abest scandalum, vel contemptus, qui non sit pharisaicus: secus si necessitas ipsa sit ab intrinseco ex: gr: a morbo, quia tunc potest, sed non tenetur vesci; quia tunc moreretur naturaliter ex morbo, ejus ipse non est causa.

Q. Quandonam liceat membrum, vel membri partem amputare.

R. Quoties amputatio est omnino necessaria ad salutem totius corporis ex morbo sive intrinseco, sive extrinseco, si Judex ex: gr: praecipiat amputationem, alioquin minetur mortem; quia tunc amputatio ipsa non solum esset licita, sed quisque am teneretur pati, si dolores sint exigui, secus si sint immoderati, quando tamen persona non est bono publico necessaria, alioquin teneretur dolores etiam immoderatos sustinere. Hinc amputatio membri, vel partis, etiam si praecipiat a Magistratu, est illicita ad vitandas carnis tentationes, ad fugiendum peccatum, et eo magis ad conservationem vocis; quia membri amputatio non est me-



dium necessarium ad salutem animae, et praeceptum illud esset irrationabile, et nimis durum.

Q. An liceat sibi mortem optare ad vitandam vitam nimis duram ex causa infirmitatis, mendicitatis etc., vel ad vitandam infamiam.

R. Negative, si faciat ex impatientia, aut desperatione, vel desiderio efficaci; secus, si faciat desiderio inefficaci cum humili, et debita rassignatione in divinam voluntatem.

## DUBIUM II.

### De Occisione aliena.

Q. An liceat occidere innocentem.

R. Directa intentione, et scienter nunquam licet, ne ob bonum quidem publicum, nisi Deus omnis vitae Dominus concedat: ideoque rabiosus non debet occidi, sed includi, vel alligari, ne noceat aliis; indirecte autem, et per accidens, seu praeter intentionem aliquando licet ob gravissimam causam, quoties nimirum quis utitur jure suo, et dat operam rei licitae, necessariae, ac tanti momenti, ut vitae aequivaleat; quia utenti jure suo non imputatur effectus praeter intentionem secutus: ideoque licet occidere infantem, qui quasi pro scuto objicitur ab iniquo aggressore, ut me occidat, si aliter nequeam vim aggressoris obtundere.

Q. An si tyrannus minetur destructionem urbis, nisi Ei innocens tradatur, possit Civitas illum tradere, vel occidere, si ejus fugam timeat.

R. Negative, si tradat immediate, et ea intentione, ut innocens occidatur, quod esset cooperari injustitiae alienae; potest tamen eum obligare, ut se tradat: quod si noluerit se tradere, vel timeatur, ut fugiat, jam non est amplius innocens; quia quisque tenetur jure naturali vitam certo mortis periculo exponere ob bonum publicum, ideoque posset tunc eum occidere ex solo fine, ut Respublica liberetur. Secus si Tyrannus petat virginem ad eam stuprandam, quia stupratio est intrinsece mala.

Nota. Parentes, et Nutrices, quae sine debita cautela infantes retinent in lecto, in quo ipsae cubant, etiamsi non sequatur suffocatio, peccant graviter ob periculum ipsius suffocationis, nisi excusentur ratione impotentiae, si alium non habeant locum, ubi puellulum reponant; quia ne-

cessitas non habet legem, modo tamen, quas possunt, adhibeant cautelas: imo, his adhibitis cautelis, possunt infan-  
tulum in lecto suo retinere, si lectus sit amplus, puer sit  
implacabilis, qui aliter a frigore defendi non possit, et ma-  
ter, seu nutrix in somno suum soleat retinere situm, et locum.

Q. An Judex possit damnare innocentem, qui juridi-  
ce probatus est nocens.

R. Judex supremus non potest neque in causis civili-  
bus, neque in criminalibus. Judex autem inferior tenetur  
omnia licita experiri, ut Ejus innocentia agnoscatur, si com-  
mode fieri potest; quod si nulla media supersint ne decli-  
nandi quidem officium Judicis, tenetur contra propriam con-  
scientiam ferre sententiam juxta allegata, et probata in cau-  
sis civilibus, et etiam criminalibus minoribus, in quibus so-  
lum agitur de poena pecuniaria, privationis officii, aut bo-  
norum; quia hoc jus dari potest a Gubernio, quae ex do-  
minio suo alto ob bonum publicum potest de subditorum  
bonis disponere, ut accidit in casu, ne forma publicorum  
judiciorum cum populi scandalo evertatur. Secus tamen in  
causis criminalibus majoribus, in quibus agitur de poena  
vitae, aut mutilationis; quia jus illud non potest a Guber-  
nio dari, utpote quae non est domina vitae, ac membro-  
rum suorum Subditorum innocentium; eo magis, quia oc-  
cisio innocentis est intrinsece mala, quam licitam reddere  
non potest, sicuti licitam reddere non potest per sententiam  
juxta probata latam copulam conjugis, qui certo novit im-  
pedimentum occultum matrimonii sui. Viceversa tamen Ju-  
dex ne in criminalibus quidem causis minoribus potest con-  
demnare, quem certo scit, esse nocentem, si ex allatis, et  
probatis probetur innocens; quia tunc ut persona publica  
debet sequi scientiam publicam, neque mirum, quia odia  
restringi, sed favores ampliari convenit.

Q. An liceat occidere malefactores.

R. Licitum est publica auctoritate, servato juris or-  
dine, nisi aliquando facti notorietas stet pro sententia, vel  
nisi periculum sit in mora.

Q. An banniti occidi licite possint.

R. Capitaliter banniti, seu damnati ad mortem *per*  
*bannum* in foro conscientiae licite occidi possunt a qua-  
cumque etiam privata persona; imo ipsi banniti inter seip-  
sos possunt se ad invicem interficere etiam proditorie, et

per insidias, etiam per venenum, et etiam ad obtinendum praemium, vel libertatem a Principe promissam; quia eo ipso, quod sunt juste proscripti, et damnati ad mortem ipsis a quocumque infligendam, quilibet auctoritate publica constituitur Executor justitiae ad ipsorum occisionem. Bannum tamen ipsum non est pronuntiandum, nisi per accidens ex gravissima causa ob bonum publicum; quia nemo condemnari potest non vocatus, et auditus in iudicio, ejusque causa cognita; eo magis propter periculum grave, quod ipsi banuiti ordinarie sacramentis destituti in peccato mortali decedunt. Imo ut etiam juste banniti licite occidi possint, hujusmodi conditiones intervenire debent 1.<sup>o</sup> ut sententia banni non sit suspensa per appellationem legitime interpositam: 2.<sup>o</sup> ut occisio praecise fiat ob bonum publicum, non ex odio, vindicta, neque ex affectu turpis lucris: 3.<sup>o</sup> ut occisio fiat intra territorium proscribentis, et non extra sine licentia Principis istius loci: 4.<sup>o</sup> ut persona banuita non sit consanguinea volenti occidere; quia jure naturae repugnat patrem, fratrem, uxorem etc. occidere filium, fratrem, maritum etc. licet banuitum: 5.<sup>o</sup> ut persona volens occidere non sit Clericus; quia Clerici Majores, aut Beneficiati sub gravi, et Minores Clerici non beneficiati sub levi prohibentur sese immiscere in poena sanguinis sine licentia Papae.

Q. An satellites possint occidere malefactorem, quem jussi sunt comprehendere.

R. Affirmative, modo conjunctim concurrant sequentes conditiones: 1.<sup>o</sup> ut habeant certum, et speciale mandatum a Magistratu de illo capiendo: 2.<sup>o</sup> ut ab ipso graviora mala timeant, si evadat: 3.<sup>o</sup> ut capiendus armata manu resistat: 4.<sup>o</sup> ut sit de crimine sufficienter diffamatus: 5.<sup>o</sup> ut crimen sit atrox, et capitale: 6.<sup>o</sup> ut capiendus non possit capi alio modo.

Q. An liceat marito, patri, aut fratri occidere uxorem filiam, aut sororem in delicto turpi deprehensam.

R. Peccant mortaliter eas occidendo etiam in fragranti delicto deprehensas, ex prop. 19 ab Alex. VII his verbis damnata: *non peccat maritus propria auctoritate occidens uxorem in adulterio deprehensam*, nisi occidant post delegationem a Iudice habitam per sententiam legitime latam. Consanguinei tamen ipsi nullam incurrunt poenam neque

spiritualem, neque civilem consanguineas ipsas, aut complices licet Clericos occidendo, modo sint consanguineae in primo gradu, easque, aut complices occidant in fragranti, aut quasi fragranti delicto.

Q. An, et quomodo liceat occidere injustum aggressorem vitae propriae.

R. I.<sup>o</sup> Affirmative etiam quoad filium contra parentes, et etiamsi invasor in mortali moriturus timeatur; quia vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittunt; servato tamen moderamine inculpatae tutelae, seu servatis his conditionibus 1.<sup>o</sup> ut aggressio sit injusta, etiamsi invasus ipse dederit causam invasionis ex: gr. per furtum, per adulterium, vel per contumeliam, quia licet per furtum etc. dederit causam invasionis, non propterea amisit jus propriae vitae defendendae: 2.<sup>o</sup> ut occisio fiat in actu ipso aggressionis: 3.<sup>o</sup> ut occisio fiat solo animo se defendendi, vitamque propriam conservandi, non animo occidendi, aut vindictae: 4.<sup>o</sup> ut occisio alias vitari non possit: ideoque non potest occidere, qui se posset per fagam etiam graviter ignominiosam liberare, aut clamare: 5.<sup>o</sup> ut non plus inferatur, quam quod est absolute necessarium ad vitam servandam: 6.<sup>o</sup> ut invasus probabiliter credat, se graviter laedendam per vulnus periculosum, aut occidendum, aut mutilandum, si vim non repellat, seu si invasorem non occidat: 7. ut aggressor non sit persona Reipublicae, aut Religioni necessaria, aut valde utilis ex: gr. Princeps, Dux exercitus etc. In praxi tamen occisio injusti aggressoris raro culpa vacat.

R. II.<sup>o</sup> Quamvis liceat injustum invasorem vitae propriae occidere, servato moderamine inculpatae tutelae; non tamen tenemur ipsum occidere, quia possumus vitam nostram exponere pro conservatione vitae temporalis proximi, nisi invasus sit Ecclesiae, aut Reipublicae valde utilis; nisi sequatur maximum familiae damnum, cui tenetur invasus alimenta praestare; quia invasus non potest juri suo cedere in detrimentum familiae; et nisi invasus putans, se esse in peccato mortali dubitet de actuali contritione: ideoque timet de sua damnatione, si tunc temporis occidatur; quia quilibet tenetur magis diligere salutem animae suae, quam proximi.

Q. An liceat praevenire injustum aggressorem propriae vitae.

R. Negative, antequam inceperit moraliter aggressionis actum, vel nisi certo sciat injustam illam aggressionem, quia impium esset ob dubiam violentiam proximum vita privare: ideoque in praxi vix permittendum ob hallucinationis periculum.

Q. An incurratur excommunicatio, irregularitas etc. occidendo injustum aggressorem propriae vitae, quando ipse dedit causam invasionis.

R. Negative quoad excommunicationem, aliasque censuras, nisi notabiliter excedatur modus inculpatae tutelae; item negative etiam quoad irregularitatem, si invasus non praeviderit invasionem, vel si clam accesserit cum debita cautela; secus si praeviderit, vel si temere accedat.

Q. An liceat occidere injustum invasorem honoris, bonorum fortunae, vel pudicitiae propriae.

R. I°. Negative quoad invasorem honoris ex prop: 18 ab Alex: VII damnata his verbis: *licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum vitare*; item patet ex prop: his verbis ab Inn: XI damnata: *fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit*.

R. II°. Negative quoad invasorem bonorum parvi momenti, ex prop: 31 ab Inn: XI his verbis damnata: *Regulariter occidere possum furem pro conservatione unius auri*; item negative quoad invasorem bonorum, quae nos speramus, ex prop: 32 ab eodem Pontifice his verbis proscripta: *non solum licitum est defendere defensione occisiva, quae actu possidemus, sed etiam ad quae jus inchoatum habemus, et quae nos possessuros speramus*. Affirmative autem quoad bona absolute necessaria ad vitam, modo fur rem ablatam non alio adsportaverit, et in tuto jam reposuerit; quia tunc non liceret occidere, sed liceret apud Judicem accusare, non ut actualem injustum aggressorem, sed ut injustum detentorem rei suae ab eodem ablatae. Quod si res ablata non sit necessaria ad vitam, sed sit magni momenti, vel necessaria ad statum, aliqui negant, posse tunc furem ipsum praecipue diurnum occidi, nisi telo se defendat, quia nulla est proportio inter vitam, et bona fortunae, eo magis quia consulendum est vitae furis spirituali, et quisque paratus esse debeat pro fratribus animam ponere; sed alii

affirmant, quia praeceptum charitatis obligat praeferre bona proximi altioris ordinis, quando proximus est in necessitate, non quando est in mala voluntate.

Nota 1°. Fur ob multiplicata furtiva, vel ob furtum ingens potest auctoritate publica ob publicum bonum juste suspendi, aut occidi, nisi furatus sit ex justa causa. Ex jure canonico fur occisus inter furandum privatur ecclesiasticis suffragiis.

2°. Latro dicitur, qui furatur de die, et fur de nocte; ambo tamen saepe confunduntur.

R. III°. Licitum est occidere injustum invasorem pudicitiae, si sit periculum consensus, quod nisi per occisionem invasoris vitari nequeat; secus non licet, quia pudicitia, cum sit sita in anima, non nisi per liberum arbitrium amitti potest, nec coinquinatur corpus, nisi mentis consensu.

Q. An liceat defendere vitam proximi, vel ipsius bona necessaria ad vitam cum occisione injusti aggressoris.

R. Magistratus, Principes, aliique ad hoc obligati ex officio, aut contractu tenentur ex justitia; caeteri tenentur ex charitate, si commode possint; ideoque Exodi cap: 2 laudatur Moyses, eo quod occiderit, et in sabulo absconderit Aegyptium invasorem cujusdam Haebraei. Quod verum est, etiamsi proximus velit occidi, quia quisque potest cedere juri suo defendendi suam vitam, sed non potest cedere juri ad vitam, cujus non est dominus, nisi invasus nolit defendi, ut salvet vitam invasoris, quia tunc non liceret invasorem ipsum occidere, sicuti ne licet quidem invasorem occidere, si sit persona publica, ex cujus morte oriretur grave detrimentum Ecclesiae, aut Reipublicae; item si invasor sit pater, quia esset contra pietatem occidere patrem invasorem vitae alterius; item si invasus ex licita causa objiciat vitam suam morti, ut si Martyr ex fidei causa se objiciat morti.

Nota. Quando cum aliqua jactura bonorum nostrorum defendimus bona proximi, possumus repetere resarcitionem jacturae, et operarum, quae si denegetur, possumus uti occulta compensatione in bonis ipsius proximi, servatis compensationis legibus, de quibus dicemus in Tom: 3 de Restit: in gen: Quaest: X.

Q. An liceat occidere invasorem pudicitiae alterius.

R. Affirmative ante factum, si foemina positive resistat; quod si consentiat, vel saltem positive non resistat, non licet ejus pudicitiae invasorem occidere; nisi foemina sit tibi consanguinea valde propinqua, neque possis infamiam tuam aliter vitare. In ipso autem facto, vel post certe non licet ex prop: 19 ab Alex: VII his verbis damnata: *non peccat maritus occidens propria auctoritate uxorem in adulterio deprehensam*; quamvis in foro fori propter justum dolorem poena remittatur marito, aut patri, aut fratri perfodienti uxorem, aut consanguineam in primo gradu in fragranti, aut quasi fragranti delicto turpi deprehensam, ut supra diximus.

Q. An adulter, qui causavit mortem adulterae per maritum deprehensae in adulterio, teneatur de homicidio.

R. Affirmative dumtaxat, quando adulter temere, et incante ad uxorem alienam accessit.

Q. An Princeps teneatur vitam exponere pro salvanda vita alicujus personae privatae.

R. Negative, quia Principis custodiae commissum est bonum commune, ita ut teneatur ex justitia defendere subditos, non bonum privatum.

Q. Quid dicendum de homicidio casuali.

Nota. Homicidium dicitur *simpliciter casuale*, quod neque in se, neque in causa fuit volitum; quatenus neque fuit praevisum, neque praevideri potuit; vel si adhibita fuerit debita diligentia ad eum praecavendum: secus dicitur *mixtim casuale*, quatenus praevideri debuerit, et potuerit; vel si adhibita non fuerit debita diligentia.

R. Dans operam rei licitae, ex qua per accidens sequitur homicidium, excusatur ab ipso homicidio, etiamsi illud praeviderit, modo non intenderit, et sufficientem adhibuerit diligentiam; sicuti excusatur etiam dans operam rei illicitae sed non periculosae propter homicidium, si casu ex illa sequatur mors, modo communem adhibuerit diligentiam: sed non excusatur dans operam rei illicitae, quia periculosae ratione homicidii, quatenus ex ea frequenter mors, aut mutilatio sequatur, etiamsi omnem adhibuerit diligentiam, modo praeviderit, vel nisi ex opera illa raro mors sequatur, et ipse debitam adhibuerit diligentiam.

Q. An liceat occidere animantia ad vescendum eorum carnibus.

R. Affirmative, et quidem ex voluntate Dei, ne animantibus ipsis nimium multiplicatis cibus deficiat cum totali eorum destructione; praeterquamquod etiam hominibus tunc cibus vel totaliter, vel nimium deficeret.

### DUBIUM III.

#### De Abortu.

Q. Quid sit abortus, et an liceat aliquando procurare abortum.

R. I°. Est *violenta expulsio foetus immaturi sive animati, sive inanimati.*

R. II°. Directe procurare abortum sive in se, sive in alio, seu directe impedire, ne foetus humanus concipiatur, vel ne conceptus animetur, vel cooperari, ut foetus ejiciatur, nunquam licet, etiamsi tota aliqua communitas pati deberet infamiam, aut extremam eversionem; et est gravissimum peccatum, sive foetus sit animatus, quod esset verum homicidium (imo si parens id faciat, esset parricida) sive inanimatus, quia tenderet ad occisionem hominis, et est contra naturam generationis, quamvis non esset verum homicidium; quia foetus inanimis non est verus homo, qui constare debet ex anima, et corpore, ideoque non inducit irregularitatem. Indirecte autem, et solum consequenter aliquando licet procurare abortum, dummodo intendatur sola salus matris in pari necessitate constitutae.

Q. Quandonam liceat matri in extremo morbo constitutae sumere pharmacum abortivum.

R. Medicina ipsa est prorsus illicita, si directe, et ex natura operis tendat ad expulsionem foetus; seu si non aliter conducat ad sanitatem matris, nisi quatenus expellat foetum; quod verum est, etiamsi foetus sit inanimatus, et etiamsi certa sit utriusque mors, si medicina ipsa non adhibeatur, qua adhibita, mater probabiliter salvetur. Si vero medicina ipsa indirecte solum tendat ad occisionem foetus, esset illicita, si morbus non sit certo mortalis, vel si certum periculum mortis sit a sola causa extrinseca ex: gr: quatenus puella deprehensa gravida occidatur, ex prop: 34 ab Innocen. XI his verbis damnata: *licet procurare abortum ante animationem foetus, ne puella deprehensa gravida occidatur, aut infametur.* Quod si morbus sit a principio intrin-



seco, et certe mortalis, neque aliud supersit remedium praeter ipsam medicinam prolis destructivam; haec erit licita, si foetus sit inanimatus; quod si sit animatus, mater etiam licite potest eam sumere, si cum morte matris spes nulla affulgeat vitae, et baptismi prolis, modo directe intendat suam tantum sanitatem, quamvis indirecte, et consequenter proles destruatur. Secus si spes illa affulgeat, etiamsi dubitetur solum de ipsa spe, quia tunc abstinendum esset ab omni remedio abortivo; eo quod teneatur mater vitam suam corporalem postponere extremae spirituali prolis necessitati.

Nota. Nunquam licet matrem adhuc vivam discindere, ut proles baptizetur; quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona; sed discindenda est immediate post expirationem.

Q. An mulier vi oppressa a viro possit semen expellere.

R. Potest se vertere, et repellere semen, ne immittatur, quia semen illud tunc esset aggressor suae virginitatis; sed semen immissum nequit expellere ne immediate quidem, cum jam sit in pacifica possessione uteri, eo magis quia Patri sunt paria occidere, et nasci impedire. Excusari tamen posset uxor ex aliqua causa se erigens immediate post semen receptum, modo non faciat animo illud disperdendi.

Q. Quandonam censeatur proles in utero matris animari.

Nota 1<sup>o</sup>. Prolem animari, antequam paritur, certum est ex prop: 25 ab Innoc: XI his verbis damnata: *videtur probabile, omnem foetum, quamdiu in utero est, carere anima rationali, et tunc primum incipere eandem habere, cum paritur, ac consequenter in nullo abortu homicidium committi.* 2<sup>o</sup> Certum quoque est foetum non statim animari in primo instanti, in quo concipitur; quia foetus certe non animatur, antequam sit formatus, neque immediate formatur, ex Exod: cap: 21 juxta versionem Septuaginta: *qui percusserit mulierem praegnantem, et illa abortum fecerit, si foetus erat formatus, dabit animam pro anima; si nondum erat formatus, mulctabitur pecunia.*

R. Tum forum externum quoad poenas homicidiis inferendas, tum S. Poenitentiaria, quando agitur de irregularitate, ex Theologis fere cunctis hanc regulam tenent, nimirum masculos formari, et animari spatio quadraginta dierum, foeminas autem octoginta.

Q. Quibus poenis subjiciantur procurantes abortum.

R. Sixtus V *Effraenatam* omnes praebentes mulieribus

venena sterilitatis, aut scienter sive per se, sive per alium, sive verbis, sive scriptis, sive signis, sive percussionibus, oneribus, potionibus, medicamentis, sive aliis etiam incognitis, et praesertim exquisitis rationibus procurantes abortum foetus sive animati, sive inanimati, et quocumque modo in hoc consentientes, vel cooperantes, effectu tamen secuto, subiecit cunctis poenis, quae debentur homicidis de jure tum civili, tum canonico; quales sunt poena capitis ex jure civili, et ex jure canonico quoad Clericos privatio omnis officii, beneficii, aut cujuscumque dignitatis ecclesiasticae obtentae, nec non inhabilitas ad eas, et ad alias in posterum obtinendas; item degradatio cum traditione Curiae saeculari, ut taliter degradatus puniatur; insuper praesertim quoad omnes etiam laicos imposuit irregularitatem, et excommunicationem ipso facto incurrendas, effectu secuto, quarum dispensationem, et absolutionem Papae reservavit.

Gregorius XIV. *Sedis Apostolicae* abstulit poenas latas contra praebentes mulieribus venena sterilitatis; item abstulit irregularitatem, et excommunicationem pro abortu foetus inanimati, easque reliquit pro abortu solius foetus animati, quas etiam reliquit Papae reservatas, sed quoad solam excommunicationem concessit facultatem ab ea absolventi Episcopis, aliisque ab Eis specialiter deputatis, ita ut non sufficiat facultas generalis ab Episcopo obtenta. Quapropter jure novo Gregorii XIV abortus attentatus absque effectu secuto, item abortus foetus inanimati subjacent nulli poenae ecclesiasticae; procurantes vero abortum foetus animati, secuto effectu, fiunt irregulares, et incidunt ipso facto in excommunicationem Pontifici reservatam, sed quae absolvi potest ab Episcopis, vel a quolibet Confessario sive saeculari, sive Regulari ad hoc ab Eis specialiter deputato; et si procurantes abortum sint Clerici, incidunt ipso facto in privationem omnis officii, beneficii, et dignitatis ecclesiasticae; item in inhabilitatem ad ea, et ad alia in posterum obtinenda; item sunt degradandi, et Curiae saeculari tradendi, ut puniantur. Iure Neap. contra abortum adest poena relegationis, vel inclusionis.

Nota. Irregularis ob procurationem abortus, si casus sit occultus, potest dispensationem petere a Poenitentiaria, sed exprimendum est, an ipse fuerit Genitor foetus juxta stylum ibi observatum, alioquin dispensatio esset nulla.

Episcopus ne ex Cap. quidem *Liceat* Concilii Tridentini potest dispensare in irregularitate ipsa etiam occulta, utpote proveniente ex homicidio voluntario. Mendicantes, quique cum Eis communicant in privilegiis, possunt pro foro poli absolvere a dicta excommunicatione, nisi casus sit reservatus etiam ab Episcopo. Praelati Majores Regularium, sed quoad Subditos tantum, possunt dispensare in irregularitate, et in inhabilitate manantibus ex abortu.

Q. An dictae irregularitas, et excommunicatio incurrantur in dubio, an foetus erat animatus.

R. Negative etiam quoad irregularitatem, quia licet irregularitas incurratur in omni homicidio etiam dubio, hoc tamen intelligendum est, quando homicidium est certum, et dubitatur solum, an suum consilium, vel opera fuerint causa ipsius homicidii; non quando homicidium ipsum est dubium, ut in casu nostro, in quo est dubia animatio foetus: eo magis quia foetus praesumi potest foemina, cum numerus foeminarum sit amplior numero masculorum.

Q. An incurrant poenas ipsas vir in actu conjugali se retrahens a seminis effusione intra vas ad evitandam generationem, aut mulier potionem sumens, ne concipiat.

R. Negative, quia aliud est procurare abortum, et aliud impedire conceptionem.

Q. An poenas incurrant mulieres praegnantes, quae abortum sibi procurant.

R. Affirmative quoad coeteras poenas homicidii, sed negative quoad excommunicationem, quia Pontifex in sua bulla gradum faciens ad poenas spirituales non nominat mulieres praegnantes, sicuti eas nominat quoad alias poenas; sed tantum dicit: *qui, vel quae ad tale facinus commitendum opem, consilium, favorem, potionem, vel alia medicamenta scienter dederint*. Ad summum casus est dubius, et in dubio nulla incurritur censura.

Q. An incurrat poenas adprobans, vel ratum habens abortum suo nomine factum.

R. Affirmative, si approbet, vel ratum habeat ante factum, quia tunc esset causa influxiva abortus, secus si post factum.

Q. An incurrat poenas Titius praebens potionem causativam abortus foeminae asserenti se esse foetam ex concubitu paucis ante diebus habito cum ipso Titio, si ex ipsa

potione sequatur expulsio foetus ex alio amante concepti quinque ante mensibus.

R. Negative, quia expulsio illa foetus animati non esset per se intenta, et formaliter volita ab ipso Titio, sed esset pure materialis ex ignorantia prioris facti.

#### DUBIUM IV.

##### De Duello.

Q. Quid sit duellum.

R. Est *singularis pugna ex conducto*, seu est duorum, vel paucorum certamen ex conducto, statuto nimirum loco, et tempore, cum vitae, vel mutilationis periculo ex mutuo consensu initum auctoritate privata; quod potest esse vel sollemne, seu publicum factum cum patrinis, vel secretum, et dicitur *monomachia*, si fiat inter unum, et unum.

Q. Quanam condiciones requirantur ad veram duelli rationem.

R. Quinque 1° ut sit pugna singularis duorum, vel paucorum: 2° ut fiat ex conducto, seu statuto simul tempore, et loco: 3° ut sit conjuncta cum periculo vitae, aut mutilationis, aut vulneris: 4° ut fiat auctoritate privata: 5° ut fiat mutuo consensu, quarum si aliqua desit, non verificatur duellum.

Hinc bellum, aut quotidianae illae pugnae, quae subita irae commotione excitari solent etiam cum periculo vitae, aut mutilationis; item pugnae illae, quae solis colaphis, vel instrumentis non periculosus fiunt sine periculo mortis, aut gravis vulneris; item si quis dicat: *in agro te expecto, ut ibi pugnemus*, nullo designato tempore; vel *vespere tecum pugnabo*, nullo designato loco, non erit duellum; aequae ac si duo in templo, aut domo ob reverentiam non audeant pugnare, sed alter alteri dicat: *exeamus*, sicque eant, et pugnent, etiamsi alter alteri dicat: *exeamus*, non ob reverentiam, sed ut liberior possint pugnare, quia deest designatio temporis, et loci: item si rixantes domum currant arma arrepturi, et postea ad eundem locum redeuntes pugnent. Secus si dicat: *hic expecta, donec veniam*, sumensque domi arma redeat, vel si dicat: *hic expecto, donec venias cum armis*: vel: *exi e domo tua, quia in via te expecto*: vel: *provoca ad pugnam, quocumque loco, et quoties mihi*

*occurres*. Sed non erit duellum, si tantum dicat: *quocumque loco mihi occurres*, non designando tempus.

Q. An licitum sit duellum.

R. Duellum privata auctoritate initum est per se, et intrinsece illicitum, quavis lege prohibitum, ita ut ex nulla justa causa possit suscipi, aut indici etiam tempore belli.

Dixi *privata auctoritate initum*, quia Theologi communiter docent, duellum duobus tantum in casibus esse licitum 1.<sup>o</sup> quando decernitur a Duce exercitus, ut bellum jam cum hoste inceptum leviori cum damno conficiatur, quale fuit duellum Æneae cum Turno; secus si decernatur ad delectationem, vel ad vanam ostentationem, quale fuit duellum a Goliath superbe indictum: 2.<sup>o</sup> si decernatur a Judice inter Reos ultimo supplicio afficiendos, ut victor in duello liber evadat, de quo secundo casu plures etiam dubitant. Notandum tamen est, dicta duo certamina non esse proprie duella, utpote non inita de auctoritate privata.

Q. An liceat suscipere duellum fictum ad vitandam infamiam.

R. Si duo ad duellum sese laccessiverint, atque ad statutum locum accesserint solo honoris tuendi animo, sed praemissa inter ipsos conventionem, ne quis alteri quidquam mali faciat exem. grat. ut pugnent e nimis longe, peccant ratione scandali; sed poenas contra duellum latas non incurrunr, eo quod non sit verum duellum: secus, si duellum ex animo indixerint, aut sibi oblatum acceptaverint, illa conventionem inter ipsos non inita, sed moraliter certi, nullum inde secuturum damnum, imo potius cum hoste in gratiam redituros amicorum opera, quia tunc poenas ipsas incurrerent ex prop: 2. a Bened. XIV damnata, et infra dicenda.

Q. Quanam sint poenae duello impositae.

R. Tridentinum sess. 25 de Ref. cap. 9 statuit excommunicationem latae sententiae, sed nemini reservatam 1.<sup>o</sup> contra Reges, vel alios Dominos temporales, qui in terris suis locum concesserint ad duellum sollemne inter Christianos: 2.<sup>o</sup> contra ipsos duellantes, et pugnantium spectatores, patrilios, et quacumque ratione ad id suadentes. Item privat Reges ipsos, vel alios Dominos dominio, ac jurisdictione territorii; item punit ipsos pugnautes, eorumque patrilios perpetua infamia, et honorum proscriptione, quos privat etiam ecclesiastica sepultura, si decedant in ipso duello sollemni.

FORESTA *Theol. Mor.* Tom. I.

25

**Pius IV** *Ea quae* eamdem excommunicationem Papae reservavit, et extendit etiam ad invitantes, ad diffidationes, ad procurantes auxilium, consilium, vel ad dantes favorem, ad stantes, atque interessentes. Item statuit contra Clericos duellantes privationem omnis officii, beneficii, aut dignitatis ecclesiasticae, et inhabilitatem ad ea, et ad alia in posterum obtinenda.

**Gregorius XIII** *Ad tollendam* haec omnia extendit etiam ad duella privata commissa sine patrinis, aut provocatoriis litteris, et statuit eadem excommunicatione ligari Dominos locorum haec privata duella permittentes, aut non prohibentes, et omnes mandantes, instigantes, auxilium, vel consilium dantes, equum, arma, pecunias, et alia subsidia scienter subministrantes, comitantes, et spectatores ex proposito, etiamsi duellum non sequatur, modo per ipsos non steterit, quin sequatur.

**Clemens VIII** *Illius vices* confirmat omnes recensitas poenas, et extendit ubique gentium, et terrarum etiam adversus eos, qui scripta ad certandum, provocatorios libellos, epistolas, earumque exempla dictaverint, scripserint, miserint, detulerint, divulgaverint, affixerint, exemplaverint, typis impresserint, intimaverint, vel etiam verbo denuntiaverint, sive attestati fuerint etc. etc., si per eos non steterit, quominus publicatio, aut denunciatio fieret. Item civitates, et loca, in quorum territoriis committitur duellum, tacite, vel expresse permittentibus, aut tolerantibus Dominis, vel Magistratibus, supponit interdicto ecclesiastico Papae reservato.

**S. Congregatio Episcoporum, et Regularium** die 9 Januarii 1604 de speciali mandato ejusdem Clementis VIII, vivae vocis oraculo desuper habito, duellum in terminis Concilii Tridentini, et Gregorii XIII, ita S. Sedi reservavit, ut extra Urbem, et intra Italiam, excepto mortis articulo, a nemine absolvi possit, nihil obstante quavis necessitate, aut impedimento.

**Benedictus XIV.** *Detestabilem* extendit Tridentinam privationem Ecclesiasticae sepulturae etiam ad eos, qui moriuntur extra locum duelli, et extra tempus conflictus, sed ex vulnere accepto in ipso conflictu sive publico sive privato, neque in hoc ab Episcopis dispensari potest, et id etiamsi dederint signa poenitentiae, imo etiamsi fuerint a peccatis,

et censuris absoluti; insuper confirmat, ut occisor habeatur ut verus occisor, ita ut non gaudeat immunitate asyli, et extrahi possit e loco sacro. Quod si vulneratus adhuc vivat, et percussor recurrerit ad asylum, extrahatur, si vulnerus sit periculosum, praemisso Episcopi decreto, et cum assistentia Clerici, et servetur in carceribus, ut restituatur Ecclesiae, si vulneratus proroget vitam ultra tempus pro homicidio statutum (1).

Q. Quinam sint casus in terminis Tridentini, et Gregorii XIII, qui ex dicta S. Congregatione absolvi nequeunt, nihil obstante quovis impedimento, aut necessitate, praeter mortis articulum.

R. Sunt Duellantes, eorumque patriini, et socii; item spectatores; et de industria interessentes; item consulentes, mandantes, suadentes, et procurantes duellum; item Domini temporales concedentes locum ad duellum committendum, vel permittentes, et non impediētes.

Nota. Episcopi ex Cap: *Liceat* Tridentini possunt superlaudatos Duellantes etc. absolvere, si casus sit occultus, nec deductus ad forum contentiosum; quia facultas data per Concilium generale non censetur revocata, nisi de ea fiat expressa mentio. Secus quoad Regulares extra Urbem, et intra Italiam, quorum facultas in hoc revocata censetur.

Q. An omnes actiones ad duellum cooperantes sint similiter prohibitae sub poena excommunicationis.

R. Negative, nam pugnare, provocare, et acceptare duellum; publicare, affigere vel intimare libellum famosum duelli; item accedere ad locum duelli, sunt per se, et immediate prohibitae, ita ut incurratur excommunicatio, statim aliqua ipsarum actionum ponatur, etiamsi per ipsos steterit, quin duellum sequatur. Reliquae autem actiones omnes sunt similiter prohibitae sub poena excomm. ita tamen ut, si duellum non sequatur, utpote fuerit per alios impeditum, incurratur excommunicatio, vix posita una ex ipsis actionibus, secus, si per ipsos steterit, quominus duellum sequatur: ideoque provocantes, acceptantes etc. duellum in-

---

(1) Ex Art. 7 Legis 21 Julii 1838 decedentes in duello, aut ex vulnere accepto in ipso conflictu privantur sepultura ecclesiastica, et qualibet pompa, aut honore funebri. Idem dicendum quoad damnatos poena mortis ob duellum.

Pius IV *Ea quae* eandem excommunicationem Papae reservavit, et extendit etiam ad invitantes, ad diffidationes, ad procurantes auxilium, consilium, vel ad dantes favorem, ad stantes, atque interessentes. Item statuit contra Clericos duellantes privationem omnis officii, beneficii, aut dignitatis ecclesiasticae, et inhabilitatem ad ea, et ad alia in posterum obtinenda.

Gregorius XIII *Ad tollendam* haec omnia extendit etiam ad duella privata commissa sine patrinis, aut provocatoriis litteris, et statuit eadem excommunicatione ligari Dominos locorum haec privata duella permittentes, aut non prohibentes, et omnes mandantes, instigantes, auxilium, vel consilium dantes, equum, arma, pecunias, et alia subsidia scienter subministrantes, comitantes, et spectatores ex proposito, etiamsi duellum non sequatur, modo per ipsos non steterit, quin sequatur.

Clemens VIII *Illius vices* confirmat omnes recensitas poenas, et extendit ubique gentium, et terrarum etiam adversus eos, qui scripta ad certandum, provocatorios libellos, epistolas, earumque exempla dictaverint, scripserint, miserint, detulerint, divulgaverint, affixerint, exemplaverint, typis impresserint, intimaverint, vel etiam verbo denuntiaverint, sive attestati fuerint etc. etc., si per eos non steterit, quominus publicatio, aut denunciatio fieret. Item civitates, et loca, in quorum territoriis committitur duellum, tacite, vel expresse permittentibus, aut tolerantibus Dominis, vel Magistratibus, supponit interdicto ecclesiastico Papae reservato.

S. Congregatio Episcoporum, et Regularium die 9 Januarii 1604 de speciali mandato ejusdem Clementis VIII, vivae vocis oraculo desuper habito, duellum in terminis Concilii Tridentini, et Gregorii XIII, ita S. Sedi reservavit, ut extra Urbem, et intra Italiam, excepto mortis articulo, a nemine absolvi possit, nihil obstante quavis necessitate, aut impedimento.

Benedictus XIV. *Detestabilem* extendit Tridentinam privationem Ecclesiasticae sepulturae etiam ad eos, qui moriuntur extra locum duelli, et extra tempus conflictus, sed ex vulnere accepto in ipso conflictu sive publico sive privato, neque in hoc ab Episcopis dispensari potest, et id etiamsi dederint signa poenitentiae, imo etiamsi fuerint a peccatis,



et censuris absoluti; insuper confirmat, ut occisor habeatur ut verus occisor, ita ut non gaudeat immunitate asyli, et extrahi possit e loco sacro. Quod si vulneratus adhuc vivat, et percussor recurrerit ad asylum, extrahatur, si vulnus sit periculosum, praemisso Episcopi decreto, et cum assistentia Clerici, et servetur in carceribus, ut restituatur Ecclesiae, si vulneratus proroget vitam ultra tempus pro homicidio statutum (1).

Q. Quinam sicut casus in terminis Tridentini, et Gregorii XIII, qui ex dicta S. Congregatione absolvi nequeunt, nihil obstante quovis impedimento, aut necessitate, praeter mortis articulum.

R. Sunt Duellantes, eorumque patrini, et socii; item spectatores; et de industria interessentes; item consulentes, mandantes, suadentes, et procurantes duellum; item Domini temporales concedentes locum ad duellum committendum, vel permittentes, et non impediētes.

Nota. Episcopi ex Cap: *Liceat* Tridentini possunt superlaudatos Duellantes etc. absolvere, si casus sit occultus, nec deductus ad forum contentiosum; quia facultas data per Concilium generale non censetur revocata, nisi de ea fiat expressa mentio. Secus quoad Regulares extra Urbem, et intra Italiam, quorum facultas in hoc revocata censetur.

Q. An omnes actiones ad duellum cooperantes sint similiter prohibitae sub poena excommunicationis.

R. Negative, nam pugnare, provocare, et acceptare duellum; publicare, affigere vel intimare libellum famosum duelli; item accedere ad locum duelli, sunt per se, et immediate prohibitae, ita ut incurratur excommunicatio, statim aliqua ipsarum actionum ponatur, etiamsi per ipsos steterit, quin duellum sequatur. Reliquae autem actiones omnes sunt similiter prohibitae sub poena excomm. ita tamen ut, si duellum non sequatur, utpote fuerit per alios impeditum, incurratur excommunicatio, vix posita una ex ipsis actionibus, secus, si per ipsos steterit, quominus duellum sequatur: ideoque provocantes, acceptantes etc. duellum in-

---

(1) Ex Art. 7 Legis 21 Julii 1838 decedentes in duello, aut ex vulnere accepto in ipso conflictu privantur sepultura ecclesiastica, et qualibet pompa, aut honore funebri. Idem dicendum quoad damnatos poena mortis ob duellum.

currant excommunic. etiamsi ad locum designatum postea non venerint, ita ut per ipsos steterit, quominus sequatur duellum: secus, quoad consulentes, patrilos, comitantes etc., si per seipsos postea impediunt duellum.

Nota. Principes in suis terris permittentes duellum inter Infideles non incurrunt poenas; secus si permittant inter Fidelem, et Infidelem.

Q. Quinam intelligantur sub nomine Spectatorum, et Sociorum.

R. I°. Sub nomine spectatorum intelliguntur, qui ex industria illuc accesserint, ubi indicta dimicatio peragenda erit, ut illius aspectu perfuantur, aut si hac de causa ibidem permaneant; ideoque casu, et obiter illud aspicientes, quatenus illuc casu transibant; item illuc subsistentes ad dirimendum certamen neque peccant, neque excomm. ipsam incurrunt, aequae ac aspicientes a longe, vel in secreto, vel alio modo nihil conducente ad acuendam pugnam, praeciso tamen scandalo.

R. II°. Sub nomine Sociorum intelliguntur, qui comitantur pugnaturos animo eos iuvandi, quia, si comitentur animo eos impediendi, excommunicationem non incurrerent, eo quod non socii, sed contradicentes tunc dici deberent.

Q. Quanam propositiones fuerunt adhuc a S. Sede damnatae quoad duellum.

R. I°. Ab Alex: VII damnata fuit N. 2 haec propositio: *Vir equestris ad duellum provocatus potest illud acceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.*

R. II°. A Ben. XIV damnatae sunt hae quinque propositiones.

1°. *Vir militaris, qui nisi offerat, vel acceptet duellum, tamquam formidolosus, timidus, abjectus, et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se, suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitae, et promeritae spe perpetuo carere deberet, culpa, et poena vacaret, sive offerat, sive acceptet duellum.*

2°. *Excusari possunt etiam honoris tuendi, vel humanae vilipensionis vitandae gratia duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam, utpote ab aliis impediendam.*

3°. *Non incurrunt ecclesiasticas poenas contra duellantes*

*latus Dux, vel Officialis militiae acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae, et officii.*

4°. *Licetum est in statu hominis naturali acceptare, et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio eorum jactura propulsari nequit.*

5°. *Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentia, vel malitia Magistratus justitia aperte denegatur.*

Nota 1°. Pontifex sub poena excommunic. ipso facto, et Papae reservatae vetat, ne quis easdem propositiones defendat neque publice, neque privatim, neque divisim, neque conjunctim etiam disputandi causa, mandatque in virtute S. Obedientiae, ne quis eas, vel unam in praxim deducat.

2°. Non solum duellum est sub poenis ecclesiasticis prohibitum, sed a Pio V, et Greg: XIII Principes, et Domini temporales etiam Reges prohibentur sub poena excomm. ipso facto, sed nemini reservatae permittere agitationem taurorum, seu ferarum, nisi debitam adhibeant diligentiam, ne caedes hominum sequantur: imo, etiamsi adhibeant debitam diligentiam, et circumspectionem, incurrunt excomm. ipsam, si agitationem permittant diebus festivis. Clerici autem Majores, aut Beneficiati, item Religiosi professi ex proposito interessentes hujusmodi agitationibus taurorum, seu ferarum, sunt excommunicandi; secus si assistant agitationibus vituli etiam majusculi, vel cursui equorum, quia Pius V prohibuit solam interessentiam ad taurorum, et ferarum agitationem, utpote ex qua mors, et vulnera frequenter soleant sequi, nisi tamen tuta remedia adhibeantur: ideoque non esset vetita interessentia ad agitationem taurorum cuspidibus cornuum praecisis, vel ad cursum bubalorum cornibus ligatorum. Congredientes cum tauris, et aliis belluis privantur ipso facto sepultura ecclesiastica, si ibi in congressu moriantur, licet dederint poenitentiae signa. Vide Ben. XIV de Syn: lib: XIII. c. 17.

3°. Esset tacita provocatio, et acceptatio duelli, si quis iratus verbo, vel litteris, vel nuncio invitet aliquem ad audiendum verbum data hora in aliquo loco, animo tamen praeliandi, et alter eat moraliter certus pugnae.

4°. Consulens duellum non incurrit poenas, si ante factum revocaverit consilium, quantum potuit.

D U B I U M IV.

De Bello.

Q. Quid sit bellum:

R. Est *status liberarum gentium de jure controverso inter se vi certantium, certandique propositum retinentium*.

Dicitur 1° *status*, et non *actus*, quia saepe belligerantes actu inter se non certant: 2° *liberarum gentium*, seu quae non subjacent alicujus imperio, qui possit controversias definire: 3° *de jure controverso*, quia longe barbarum esset, bellum gerere aut honoris, aut latrociniorum, aut amplificandi territorii causa: 4° *vi certantium*, quia nondum est bellum, ubi Principes inter se solum calamis digladiantur, Eorumque Legati inter se disputant: 5° *certandique propositum retinentium*, quia saepe manet certandi propositum, licet vis armorum tempore induciarum suspendatur.

Q. Quotuplex sit bellum.

R. Duplex, *defensivum* nempe, quo vis injusta repellitur; et *offensivum*, seu vindicativum, quo vis infertur ad vindicandum jus per injuriam interversum. Item aliud est *justum*, et aliud *injustum*.

Q. An, et quibus liceat bellum inferre.

R. I.° Bellum sive defensivum, sive offensivum est licitum. Defensivum est licitum etiam privata auctoritate, quia vim vi repellere omnes leges, omniaque jura permittunt, modo adsit necessitas, et recta intentio; non tamen licet se defendere contra gerentem justum bellum. Offensivum etiam licet, quia jure naturae competit hominibus jus propulsandi, et compensandi injurias illatas, ut cives tuti, et salvi esse possint, quod patet etiam ex bellis, Deo auctore, susceptis in veteri Testamento. Debet tamen esse extremum medium, cum afferat multa mala etiam innocentibus.

R. II.° Auctoritas indicendi bellum residet penes Rempublicam perfectam Superiore carentem in sua jurisdictione; ideoque residet penes Papam, Imperatorem, Regem, et quasdam Respublicas, modo non habeant Superiorem, cujus auctoritatem implorare possint pro injuriae compensatione.

Q. Quanam conditiones requirantur, ut bellum sit justum.

R. Causae aliae dicuntur *justificae*, quae bellum fa-

ciunt justum, quae sunt duo, tutela scilicet vel patriae, vel pacis, vel fidei; et nostrarum rerum recuperatio. Aliae dicuntur *politicae*, quae reddunt bellum utile Reipublicae, qualis esset ex: gr: destructio civitatis frequenter inimicae. Et aliae dicuntur *praetextus*, quae revera sunt causae falsae.

Q. Quenam condiciones requirantur, ut bellum sit licitum.

R. Ad liceitatem belli tres condiciones requiruntur, 1<sup>o</sup> capacitas personae tum indicentis bellum, quae habeat supremam auctoritatem; tum agentis bellum, ut sit laicus, et non Clericus, nec Religiosus; et tum patientis bellum, ut sit talis insolentiae, quae per bellum sit compescenda: 2<sup>o</sup> requiritur justa causa, quae sit gravissima injuria aut illata Principi, vel ejus Subditis, aut inferenda, ita ut, qui impugnantur propter illam culpam, juste impugnentur. Neque bellum etiam tunc licite indici potest, nisi omnino constet de justitia ipsius belli: ideoque, ne bellum temere suscipiatur, jus proprii Regni, et partis adversae debet a viris doctis, et probis mature praexamini: 3<sup>o</sup> requiritur recta intentio, seu ut fiat non ex odio, vel avaritia inordinata, aut ex cupiditate amplificandi imperium, sed tantummodo ut bonum commune, et quies publica promoveatur; vel ut damnum vitetur; pacem enim habere deberet voluntas, bellum necessitas, ait S. Augustinus; licet ista conditio non sit adeo necessaria, ut, ea deficiente, bellum dici possit injustum, inducens obligationem restituendi, quam obligationem inducit defectus primae, aut secundae conditionis.

Q. An possit bellum licite indici ab eo, qui dubitat an illius indicendi justam habeat causam, vel si habeat pro se opinionem probabilem.

R. Negative, si res controversa jam sit in possessione alterius, quia in dubio melior est conditio possidentis; potest tamen parti adversae justitiam causae, suasque praetentiones proponere, ut ipse possit satisfacere. Quod si res controversa in nullius sit potestate ex: gr: controvertitur, quisnam, mortuo Rege sine legitimo successore, debeat succedere in regnum, tunc neutra pars potest arma capere ad occupandum totum regnum, sed potest ad occupandam partem aequalem, vel inaequalem pro rata dubii.

**Q.** An Princeps, posita justa causa, semper possit indicare bellum.

**R.** Negative, sed prius petenda est ab Adversario condigna satisfactio, qua oblata, non licet indicare bellum; vel esset desistendum a bello incepto, quia bellum sine urgentissima necessitate licite nequit geri ob ingentia mala, quae cum eo solent esse conjuncta: imo bellum aliquando ex charitate intermitteri debet, quoties ex eo secutura sint scandala, vel damna Regno longe majora.

**Q.** An milites teneantur examinare justitiam belli.

**R.** Negative quoad milites subditos, vel stipendiarios Regis belligerantis; sed satis est, si nesciant, causam belli esse injustam, etiamsi dubitent; quia in dubiis praesumendum est in favorem Superioris; ideoque, si postea cognoscant ejus injustitiam, tenentur ex causa bonae fidei solum restituere, in quo facti sunt divites; secus quoad milites non subditos, nec stipendiarios, sed voluntarios, quia tales non possunt sponte sua ad bellum accedere cum dubio de justitia belli, ne se exponant periculo inferendi injuriam Adversariis, ita ut, si puguaverint, dubio ipso non prius deposito, tenerentur ad restitutionem damnorum pro rata dubii perseverantis, vel etiam omnium, si postea injustitiam ipsam certo cognoscant.

**Nota.** Exercitus cognoscens, ex parte sua bellum esse injustum, tenetur a bello statim desistere, et de hoc partem adversam admonere, quae si nollet desistere, potest ipse se tueri etiam cum morte Adversariorum, sed cum moderamine inculpatae tutelae.

**Q.** An bellum possit esse justum ex utraque parte.

**R.** Materialiter, et reipsa non potest, quia circa idem non possunt esse jura contraria, neque jus potest realiter competere, nisi uni soli; potest tamen formaliter, et per accidens propter alterius partis invincibilem ignorantiam de sua injustitia.

**Q.** An liceat inferre bellum Infidelibus, Eosque privare bonis, et vita.

**Nota.** Infideles alii sunt subjecti Principi Christiano de jure, et de facto, quales sunt Judaei in Italia; alii sunt Eidem subjecti de jure, sed non de facto, quales sunt Turcae, alique occupantes terras, in quas Christiani habent jus, sed quae de facto a Turcis possidentur; et alii neque

de jure, neque de facto Eidem subjecti, ut Indi, et Pagani, qui nunquam fuerunt subjecti imperio Romano, neque possident terras Christianorum.

R. Affirmative, quoad primos, justa tamen interveniente causa; affirmative etiam, quoad secundos, quorum bona deprædari possunt ex generali facultate Principis sine obligatione restituendi; imo licitum est non solum deprædare piratas accedentes ad litora etiam absque moderatione ut injustos aggressores, sed etiam occidere titulo justī belli defensivi. Negative autem, quoad tertios, nisi quando vel impediunt prædicationem Evangelii, quia tunc faciunt injuriam Ecclesiae, quæ accepit potestatem a Christo prædicandi Evangelium in toto orbe, vel quando damnificant proximum, quia Princeps tenetur innocentibus auxilium præbere.

Q. An liceat Regibus Catholicis in bello justo contra alium Principem catholicum in auxilium vocare hæreticos, aut Gentiles.

R. Affirmative, modo nullum timeatur damnum Religioni ratione scandali, vel periculi in fide, vel sacrilegiorum, ideoque per accidens, imo plerumque non licet.

Q. Quænam licite fiant in bello.

R. Ea omnia, et sola, quæ juxta Christianorum consuetudinem accommodata, et necessaria sunt ad finem belli assequendum, seu vel ad rem ablatam recuperandam, vel ad compensationem faciendam, vel ad vindictam sumendam pro modo culpæ, vel ad pacem componendam, et stabiliendam; ideoque tempore belli, seclusis mendaciis, licitum est victoriam procurare per insidias, et stratagemata; hostibus tamen etiam injustum bellum gerentibus fides data servanda est, etiamsi una pars injuste coacta sit pacisci, ne quis sibi fingat injuriam fuisse factam; neque in hoc Papa dispensare potest; licet paciscentes sint Catholici, nisi foedera vergant in notabile detrimentum fidei; modo tamen ipsi non frangerint fidem, quia, si hostes non steterint promissis sive ex toto, sive ex parte, fides etiam jurata non obligaret.

Nota. Tempore belli justī licita est pabulatio in terra hostili, non tamen in amica, quoties potest pretio comparari.

Q. An innocentes in bello possint occidi, si urbs justæ detur direptioni, et ferro.

R. Neque mulieres, neque peregrini per transitum commorantes, nisi constet de ipsorum actione hostili; neque

**Clerici et Religiosi, quia non reputantur pars Reipublicae hostiliter agentis, cum ipsi arma non capiant; neque pueri innocentes possunt directe occidi, cum non sint neque actu, neque proxime aggressores; etiamsi timeri possit, ne pueri ipsi, si adolescant, hostes fiant; quia nemo punitur ob delictum futurum maxime incertum. Pueri tamen, et foeminae licet innocentes possunt in captivitatem adduci, bonisque expoliari, si sit necessarium ad finem belli; imo possunt etiam occidi, sed per accidens, et praeter intentionem, et, si sint infideles, possunt etiam servituti subjici, quia sunt pars Reipublicae, vel urbis subactae.**

**Nota. Mercatoribus, et agricolis tempore belli parcendum est ob publicam necessitatem, ne majus incommodum afferatur, commerciis, et agricultura impeditis.**

**Q. An tempore belli liceat veneno inficere aquas, glandes etc.**

**R. Negative, quia, quae caveri nulla prudentia possunt, censentur contra jura belli, et gentium.**

**Q. An liceat victori retinere urbes captas, aliaque bona immobilia hostium.**

**R. Affirmative, quatenus debitam compensationem, vel satisfactionem non excedant; quia compensatio debet esse proportionata, ne sit injusta; quod intelligendum est, modo bellum sit justum.**

**Q. An servus justo bello captus possit fugere a Domino.**

**R. Affirmative, nisi juraverit permansurum; item possunt fugere ejus filii nati tempore servitutis. Hujusmodi tamen, quamdiu sunt in territorio hostili, neque pervenerint ad regnum suum, non recuperant libertatem, possunt a dominis retrahi a fuga, neque possunt sese defendere, imo possunt puniri de intentata fuga.**

**Q. An Clericis liceat pugnare in bello justo.**

**R. Clerici Minores non beneficiati possunt pugnare etiam propria manu; Clericis autem Majoribus, aut Minoribus beneficiatis non licet extra necessitatis articulum, vel sine Pontificis auctoritate manu propria pugnare; alioquin fierent irregulares occidendo; sed possunt hortari ad bellum, interesse bello, commodare arma, cohortari in genere ad pugnandum, sine tamen intentione particularis alicujus occisionis; quia ipsis est vetitum solummodo pugnare propria manu; imo possunt etiam propria manu pugnare in bello**



defensivo ad defensionem sui, vel sociorum, Regis, patris, exercitus, patriae etc., quando aliter defendi non possent, neque mors vitari.

Q. Quo tempore licitum est pugnare.

R. Cum prohibitio Alexandri III graviter prohibentis bella, et pugnas tempore Adventus, et Quadragesimae non sit in usu, imo sit abolita per contrariam consuetudinem; hinc licitum est pugnare quolibet tempore, excepto tempore induciarum, et die festo. Urgente tamen necessitate salvandae Reipublicae, vel consequendae victoriae, etiam die festo pugnari potest; imo Cajetanus cum aliis docet, pugnare die festo etiam sine necessitate, vel notabili utilitate Reipublicae non esse peccatum saltem mortale, modo Missa audiat, cum bellum non sit opus servile, quia etiam a Principibus exercetur.

Q. An milites catholici in bello pugnantes contra Infideles sint Martyres.

R. Dici nequeunt rigore Martyres, sed solum improprie, quia moriuntur contrapugnando, et resistendo, licet moriantur pro fide ex Ben: XIV Quaest: Canon: 344.

Q. Quanam sint obligationes belli Ducum, et Militum.

R. Sunt tres 1° fidelitas, et obedientia erga Principem, et militiae Praefectos: 2° caritas erga populos, pro quibus militant, ne pagos, per quos transeunt, vel ubi pernoctant, plus justo onereant, neque eorum agros, aut bona depopulentur: 3° fides, et justitia erga hostes, ut fidem datam servant, neque fraudolenter interpretentur; ideoque regula illa *hosti in hostem omnia licent*, interpretari debet, quatenus liceat vi uti in hostem, donec ipse sit paratus ad satisfactionem, non quatenus liceat impune adversus ipsum patrare omne scelus.

Nota 1°. Milites causa exercitii possunt se exercere in his, quae nulli sunt nociva ex: gr: in cursitationibus equorum, in projiciendo tela etc., secus si immineat probabile periculum proximi.

2°. Si miles nec excubias agens, nec in hostiles emissus agros hosticum, cui forte occurrit, militem dormientem interficiat, reus est homicidii, nisi ipsius occisio conferat ad publicam tranquillitatem.

## Appendix

### De Represaliis, et Rixis.

Q. Quid sint Represaliae.

R. Represaliae dicuntur *civium manus injectiones Principis auctoritate in res alterius Reipublicae alias amicae ob denegatam civi nostro justitiam*, seu verificatur, quando Princeps praecipit Subditis suis, ut in rebus Exterorum compensent, quod aliquis, vel aliqui illius domini injuste sustulerunt vel sibi, vel sibi Subdito; ideoque ad liceitatem represaliarum requiritur 1° ut fiant de auctoritate Principis laesi, quia solent esse praeludium belli: 2° ut constet de injuria illata, et de denegata justitia: 3° ut non plus compensetur, quam justa requirat compensatio: 4° ut fiant in bonis Subditorum illius Reipublicae, ideoque res, et personae Exterorum ad ipsam Rempublicam non attinentium, represaliis premi non debent: 5° ut non fiant in personis, quia iniquum esset, si in persona alius pro alio gravetur: 5° ut non fiant in rebus, vel in personis sacris. Quorum conditionum si qua desit, utens tunc represaliis cogitur restituere quadruplum, et cadit ab actione, pro qua illicite egit.

Q. Quid sit rixa.

R. Est quoddam privatum bellum, quod non ex publica auctoritate, sed magis ex inordinata voluntate agitur inter personas privatas.

Q. Quodnam peccatum sit rixa.

R. In invadente est semper peccatum mortale; in defendente autem se aliquando est sine peccato, si sit ex solo animo se defendendi, servato moderamine inculpatae tutelae; aliquando est venialis, si non multum excedat moderamen, vel quando est levis motus animi ad vindictam; et aliquando est mortalis, si insurgat cum animo effraenato ad graviter laedendum oppugnantem: neque quis excusatur ex eo, quod percutiat ex justo calore iracundiae, quia injuriam propriam non licet ulcisci, quamvis mitius agendum esset cum eo; quia difficile est justum temperare dolorem.

Q. Quid si duo sese ad invicem percusserint, et injuriam dixerint.

R. Delicta illa non tolluntur mutua compensatione, et ideo quilibet potest agere de injuria sua tum civiliter, tum

criminaliter, neque potest repelli ab agendo propter injuriam factam.

Nota. Bellum proprie est contra hostes extraneos, quasi multitudinis ad multitudinem; rixa est unius ad alterum, vel paucorum ad paucos; seditio autem est inter partes multitudinis unius inter se dissidentes, quae etiam est ex genere suo mortalis.

## Q U A E S T I O VI.

### *De Sexto, et Decimo Decalogi Praeceptis.*

Sextum, et decimum Decalogi praeceptum prohibent non solum quamlibet carnalem copulam extra legitimum matrimonii usum; sed etiam omnes carnales actus ad impudicam libidinem allicientes, vel promoventes, imo quamlibet voluntatem, et affectum rei venereae: ideoque Quaestionem hanc in sectiones dividemus, in quarum prima sermo erit de peccatis venereis internis; in altera de peccatis venereis non consumatis; in tertia de peccatis contra naturam; et in quarta de peccatis venereis naturaliter consumatis.

## SECTION I.

### *De Peccatis internis praesertim Venereis.*

Q. Quotuplicis sint generis peccata interna venerea.

R. Sunt triplicis generis, nempe desiderium, gaudium, et delectatio morosa. Desiderium est *volitio exequendi, quod cogitatum est, si adesset facultas*; gaudium est *complacentia de malo opere patrato*; et delectatio morosa est *deliberata complacentia de pravo opere cogitato sine executionis intentione*: quae dicitur *morosa* non a mora temporis, quia peccatum internum potest patrari etiam unico instanti, sed a voluntate, quae advertens malitiam suae cogitationis mortaliter peccaminosae libere moratur in ea, et sibi in ea complacet; secus si non advertat plene, vel non plene consentiat, licet per longum tempus detineatur in delectatione operis pravi.

Q. In quo haec tria differant.

R. *Desiderium* cupit opus, ideoque respicit opus fu-

turum; *delectatio* delectatur de objecto per imaginationem reddito praesenti, ideoque respicit tempus praesens; et *gaudium* respicit tempus praeteritum.

Q. An desiderium malum sit peccatum.

Nota. Desiderium est duplex, *efficax* nempe, quod exprimitur per verbum *volo*; et *inefficax*, quod exprimitur per verbum *vellem*. Item aliud est *absolutum*, quando voluntas absolute, et simpliciter cupit rem malam; et aliud *conditionatum*, quando voluntas cupit rem malam sub conditione, *si mala non esset*.

R. I°. Desiderare rem malam sive efficaciter, sive ineffaciter est peccatum ejusdem gravitatis, et speciei, quam res ipsa mala desiderata, quia actus internus specificatur ab actu externo: ideoque desiderans copulam cum conjugata peccat peccato ejusdem malitiae cum adulterio, nisi res mala desideretur ex motivo praeponderanti, quatenus bonum, quod speratur, praeponderet malo, quod optatur, quia tunc non esset peccatum rem ipsam, sed ineffaciter, desiderare: ideoque licet desiderare ineffaciter infirmitatem, vel etiam mortem proximi ob ejus bonum spirituale, vel ut cessent scandala publica: sed non licet matri optare mortem filiae, eo quod filia ob deformitatem, vel inopiam nequeat nubere, vel quia ipsa ob illam male tractetur a marito, quia haec motiva non praeponderant morti.

R. II°. Desiderare opus malum sub conditione, *si liceret*, vel *si non esset peccatum*, si conditio auferat totam malitiam objecti, seu si conditio sit possibilis, et opus illud non est intrinsece malum: ex: gr: *si non essem Sacerdos, ducerem uxorem*; desiderium ipsum non esset peccatum saltem mortale, sed esset veniale utpote otiosum; imo posset esse mortale ratione periculi: si autem conditio ipsa non auferat totam malitiam ab objecto, vel quia ipsa non est possibilis, vel quia opus est intrinsece malum; ex: gr: *fornicarer, si non essem Sacerdos*; tunc desiderium illud esset mortale.

Q. An liceat Conjugibus actum conjugalem complementibus optare non concipi prolem.

R. Licitum est optare desiderio inefficaci ex rationali causa inopiae, vel similis difficultatis; secus desiderio efficaci, et positive exclusivo finis generandae prolis, ne opponatur fini primario, ad quem ordinatur matrimonium.

**Q.** An liceat desiderare pollutionem in somnis.

**R.** Illicitum est ipsam efficaciter desiderare, secus si desideretur ineffaciter; neque officit propositio 13 damnata ab Inn: XI, qua quis prohibetur affectu etiam inefficaci petere, et desiderare mortem alterius, quia mors semper est malum saltem physicum sive subjecti, sive communitatis, quale non est semen superfluum, quo se exonerat natura.

**Nota.** Desideria turpiter aspiciendi, tangendi, osculandi, et fornicandi, singula distinguuntur specie ab invicem, quia actus interni specificantur ab actu externo; ideoque qui semel desideravit aspicere, semel tangere, semel osculari, et semel fornicari, non satisfacit dicens: quater desideravi aliquid turpe facere non exprimendo objecta illa.

**Q.** An graviter peccet, qui negative se habet, et positive non resistit pravis cogitationibus, pravisque concupiscentiae motibus.

**R.** Non peccat mortaliter, si desit periculum consensus, tum quia ad peccatum mortale requiritur plenus consensus, tum quia impossibile est omnes hos actus collective sumptos positive coercere; peccaret tamen venialiter, si negligat, dum possit commode resistere, ob periculum, nisi excusetur etiam a veniali, vel quia alias desistendum esset ab honesto officio, vel quia motus augerentur a majori resistantia, vel ob mentis infirmitatem; ideoque dissuadendum esset scrupolosis. Si tamen motibus ipsis superveniat delectatio venerea, eidem positive resistendum esset sub gravi, quia delectatio plerumque post se trahit voluntatem.

**Q.** Quodnam peccatum sit delectatio morosa.

**Nota.** Delectari quis potest vel de rei malae cognitione; vel de artificioso modo rem malam patrandi, vel de ipsa re mala cogitata.

**R.** Delectari simpliciter de cognitione rei malae est mortale, si fiat cum periculo consensus, quod in praxi vix deest; est veniale, si fiat ex curiositate, secluso tamen periculo consensus; et esset bonum, et licitum, si fiat ex iusta causa necessitatis, utilitatis; aut congruentiae ex: gr: ex causa studii, vel consultationis, sed modo sistat in simplici rei speculatione.

Delectari de solo artificioso, seu curioso modo patrandi malum, vel de aliqua ejus circumstantia insolita non est mortale, nisi modus ipse, vel circumstantia sit intrinsece

mala. Esset tamen interdum veniale ob otiositatem, vel curiositatem.

Voluntarie, et deliberate delectari de ipsa re mala est mortale, si ipsa res sit formaliter mortalis; et esset venialis, si ipsa sit venialis, etiamsi nulla sit operis perficiendi voluntas, quia ex S. Thoma *nullus delectatur, nisi in eo, quod est conforme appetitui ejus.*

Nota. Ut delectatio morosa sit peccatum mortale tria requiruntur 1° quod objectum, circa quod versatur, sit mortaliter peccaminosum: 2° quod delectans advertat, vel advertere possit, et debeat, se habere talem delectationem: 3° quod post plenam advertentiam non expellat, vel saltem non conetur expellere, sed praebeat consensum.

Q. An liceat delectari de actione hic, et nunc vetita, sed quae fuit, vel erit aliquando licita.

R. Delectari de re extrinsece mala, seu mala quia prohibita per legem positivam ex. gr. de carnibus die jejunii comestis, est veniale, modo delectatio ipsa non habeat pro objecto violationem praecepti; delectari autem de re hic, et hunc intrinsece mala ex. gr. de copula futura quoad sponso, vel de copula praeterita quoad viduos, est mortale.

Q. Quid dicendum de viduis, aut sponsis complacentibus de suo matrimonio praeterito, aut futuro.

R. Peccant mortaliter, si considerent matrimonium, quatenus est aliquid delectabile, et sensui conveniens, quia delectatio facit objectum ut praesens; secus si considerent non sub effectu venereo, sed ob finem aliquem honestum ex. gr. ob commoditatem, vel ob utilitatem aliquam honestam; vel si sponsus non delectetur, sed solum desideret copulam cum sponsa, quando sibi erit sponsa, quia desiderium respicit objectum ut futurum; quod tamen non cessat esse periculosum: ideoque Confessarius prohibeat sponso, ne morentur in his desideriis.

Q. An liceat Conjugibus delectari de copula in absentia alterius conjugis.

R. Hujusmodi conjuges excusantur a mortali, etiamsi ex delectatione ipsa sequatur aliqua spirituum commotio, vel alteratio in pudendis, modo absit periculum pollutionis extra vas, quia ipse status matrimonialis haec omnia coonestat; non tamen excusantur a veniali, quia delectatio illa caret debito fine, cum non possit ordinari ad copulam praesentem.

**Q.** An detur in delectatione venerea parvitas materiae.

**R.** Negative, excepta venerea delectatione inter Conjuges; quia quaelibet delectatio venerea tendit ad seminis effusionem, quae ex natura sua est mortalis, nisi fiat inter conjugatos in vase debito.

**Q.** An delectatio morosa desumat suam malitiam ab opere externo.

**R.** Affirmative quoad delectationes venereas, quia istae sunt malae non solum ex motivo, sed etiam ex causalitate, quatenus causant delectationem in appetitu; secus quoad alias delectationes, quae desumunt suam malitiam ex solo motivo: ideoque delectans de homicidio mariti, ut liberius fruatur uxore, non peccat peccato homicidii, sed habet malitiam fornicationis solam.

**Nota I.º** Si quis interne delectetur de foemina conjugata, moniali etc., non apprehensa ut tali, sed sub generali apprehensione foeminae; delectatio talis non esset adulterium, neque sacrilegium, sed haberet speciem simplicis fornicationis; modo delectatio ipsa repente sit in nobis exorta ex occurso alicujus objecti delectabilis, neque ullo pacto sit a nobis quaesita, quia delectatio eo praeciso animo, ac fine procurata, ut capiatur delectatio de re ipsa, licet interna respicit particularem personam cum suis circumstantiis; et excipe conjugatos, vel habentes votum absolute castitatis, quarum delectationes etiam internae sunt adulterium, vel sacrilegium.

**II.º** Qui ponit causam delectationis venereae sine causa, et necessitate, peccat mortaliter, si ponat directa intentione; peccat venialiter, si ponat sine directa intentione, et sine periculo; et nihil peccat, si ponat ex justa causa necessitatis, utilitatis, aut congruentiae.

**Q.** An liceat marito delectari de copula aliena cogitata, ut se excitet ad copulam cum uxore.

**R.** Affirmative, si cogitet de copulis in genere; si vero cogitet de copula inter personas determinatas, esset mortale ob facile periculum consentiendi in delectationem de copula cum conjugata aliena, sicuti mortaliter peccaret cogitando de copula cogitata inter se, et alienam.

**Q.** An detur parvitas materiae in delectatione sensibili, sive naturali, ut si quis delectetur de contactu manus foeminae prout de contactu rei lenis.

R. Negative, quia ob corruptam naturam est moraliter impossibile habere illam naturalem delectationem, quin delectatio carnalis, et venerea sentiatur, maxime a personis ad copulam aptis, vel si actus ipsi fiant cum aliquo affectu, et mora.

Nota aliud est agere propter delectationem, et aliud agere cum delectatione, in qua dari potest parvitas materiae.

Q. An peccet, qui etsi interne dissentiat, actionem tamen non dimittit, qua motus turpes excitantur.

R. Affirmative, et quidem mortaliter, nisi adsit justa causa aut necessitatis, aut utilitatis, aut congruentiae eam non dimittendi, qualis esse potest equitatio, confessionum auditio, librorum lectio ob finem comparandae scientiae, et similia, quia tunc sufficit vera, et interna displicentia.

Q. Quotuplex sit gaudium, et an sit peccatum.

R. I.<sup>o</sup> Gaudere quis potest de opere malo, vel quia inculpabiliter commisso ex. gr. in somno; vel quia est causa boni effectus secuti; vel potest gaudere de effectu bono secuto ab opere malo.

R. II.<sup>o</sup> Gaudere de opere malo inculpabiliter commisso est peccatum, quia illicitum est gaudere de objecto hic, et nunc malo. Gaudere de opere malo, utpote causa boni effectus etiam est peccatum ex prop. 45 his verbis damnata ab Innocentio XI: *licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex haereditate consecutas; nisi complacentia oriatur ex motivo praeponderanti; ideoque licitum est absque ulla delectatione sensibili voluntaria complacere de pollutione nocturna non secundum se, sed quatenus quis evasit immunis a tentationum vexatione, vel quia recepit valetudinem ad magis Deo inserviendum; qua de causa Ecclesia culpam Adae felicem appellat, utpote quae talem, ac tantum meruit habere Redemptorem.* Gaudere autem de effectu bono secuto ex opere malo non est mortale; ideoque licet gaudere de cessatione tentationis, vel aegritudinis, quae manavit a pollutione, sed huiusmodi gaudia periculo non carent.



## SECTIO II.

De Peccatis Veneris externis non consumatis.

Q. Quid dicendum de aspectu, osculis, tactu, aut turpiloquio.

Nota. *Ni fugias tactus, vix evitabitur actus: Hos ergo vita, ne moriaris ita.*

R. I.<sup>o</sup> Aspectus, vel tactus inhonestarum partium proprii corporis, aut commixtionis animalium, sunt mortales, si fiant animo determinate venereo, vel cum scandalo, aut periculo, vel si fiant repetitis vicibus; sunt veniales, si fiant obiter ex curiositate, joco, aut levitate; et non sunt peccata, si fiant ex vera necessitate, vel ex inadvertentia. Aspectus, vel tactus nudi partium verendarum alterius corporis, maxime sexus diversi, vel concubitus humani, non sunt peccata, si fiant ex pura necessitate, vel officio ex.gr. Chirurgi, etiamsi per accidens sequatur involuntaria pollutio; ideoque excusantur ancillae vestientes, aut lavantes puellulos, secluso tamen consensu, et complacentia turpi, aut notabili mora: sunt mortales, si fiant ex curiositate, aut joco, vel ex sola delectatione visus, etiamsi fiant, secluso affectu libidinoso, propter proximum periculum, et indecentiam, nisi fiant supra vestes sine affectu ipso, aut periculo, quamvis etiam tunc serio sunt vitandi. Aspectus, vel tactus partium honestarum personae pulchrae sexus diversi sunt veniales, si sint diuturni; imo etiam mortales, si proximum sit periculum turpis concupiscentiae, vel morosae delectationis; vel si sint quoad partes minus honestas, sed non turpes mulieris ex.gr. quoad pectus, crura, brachia. Foeminae autem permittentes, se tangi impudice, peccant graviter ratione cooperationis, et tactus passivi.

R. II.<sup>o</sup> Aspectus, et tactus turpes inter Conjuges non sunt peccata ne venialia quidem, si dirigantur ad copulam proxime secuturam, et fiant absque periculo pollutionis extra vas proprium, licet pollutio per accidens copulam praeveniat. Si vero fiant ob solam voluptatem sine ordine ad copulam, sunt mortales, si fiant cum periculo pollutionis in se, vel in altero, nisi reddens excusetur ex gravi causa ad reddendum sic petenti, quia tunc sic reddens dat operam rei sibi per se licitae, quamvis adsit periculum pollutionis

in alterutro; sunt vero veniales, si fiant ob solam voluptatem sine ordine ad copulam, sed sine periculo pollutionis, etiamsi copula tunc ipsis esset vetita ob morbum, vel impossibilis ob impotentiam, quae supervenerit, vel propter absentiam alterius, quia status conjugalis, sicuti cohonestat copulam, ita etiam cohonestat hujusmodi aspectus, et tactus, secluso pollutionis periculo: imo etiamsi conjux sit a copula impeditus ob affinitatem, vel cognationem spiritualem, nisi conjux sit ligatus voto castitatis, quia votum excludit omnem voluptatem veneream voluntarie captam.

R. III°. Oscula, amplexus, compressiones manuum, et similia non obscœna, sunt mortalia si fiant cum deliberatione venerea, vel de ejus causa, vel cum ejus periculo ex parte vel utriusque, vel alterutrius; sunt venialia, si fiant ex aliqua veniali vanitate, joco, curiositate, levitate, aut petulantia, sed sine sensualitatis periculo; et non sunt peccata, si fiant ex causa officii, aut moris patrii, et honesti, etiamsi delectatio venerea suboriatur, modo in eam non consentiatur, nec habeantur cum mora, et ardore.

R. IV°. Est veniale verba turpia proferre, vel audire ob vanum solatium, aut jocum, secluso tamen scandalo, et nisi verba sint valde lasciva.

Q. An mulier vi oppressa teneatur etiam clamare, si oporteat, ad vitandos tactus impudicos.

R. Affirmative, si clamores profuturos speret, et absit periculum mortis, aut infamiae, secus, modo aliter resistat, non tenetur ad clamandum cum periculo notabilis damni sive infamiae, sive nimiae suae verecundiae, quando non adsit periculum consentiendi; quia nemo tenetur peccatum proximi impedire cum tanto suo incommodo.

Q. An cogitationes turpes, verba, vel aspectus lascivi in Ecclesia habiti sint sacrilegia.

R. Affirmative quoad actus externos nimium turpes, qualiter sunt verba, vel tactus; secus quoad actus internos ex: gr: quoad cogitationes, desideria, vel aspectus, nisi sint cogitationes, et desideria deliberate peccandi externe intra Ecclesiam, etiamsi ipsa extra Ecclesiam habeantur.

**SECTIO III.**

**De Peccatis luxuriae consumatae contra Naturam.**

**D U B I U M I.**

**De Pollutione.**

**Q.** Quid sit pollutio voluntaria, et an sit per se mala.

**R.** Est *deliberata* effusio seminis sine *concubitu*; et est per se mala, quia repugnat generationi, et propagationi generis humani a natura primario intentae, nisi eveniat contra, vel praeter voluntatem, ut in patientibus fluxum seminis; ideoque non peccat eam non impediens, nec reprimens, etiamsi orta sit prius ex culpa, dummodo de ea doleat, et consensum ulteriorem abstrahat, quia hoc non esset pollutionem procurare, sed pati.

**Q.** Quandonam pollutio dicatur voluntaria.

**R.** Quoties vel est procurata, et intenta in se, vel saltem in confuso praevisa oriatur ex causa non necessaria, nec utili, nec honesta, nisi causa ipsa non notabiliter, sed remote tantum influat in pollutionem, quia tunc non esset mortalis, sed venialis; seclusis periculo consensus, et intentione pollutionis. Censetur tamen non sufficienter voluntaria, et excusatur omnino a peccato, si non volita, nec intenta oriatur ex causa necessaria, vel utili, vel honesta, modo absit consensus in delectationem, ejusque periculum.

**Q.** An pollutio in somnis sit peccatum.

**R.** Pollutio nocturna in somnis oriri potest 1<sup>o</sup> a causa extrinseca spirituali, seu a Daemonum illusionem, in quo casu non est peccatum, nisi illusio illa oriatur ex praecedenti negligentia praeparationis ad devotionem, quae potest esse mortalis, aut venialis: 2<sup>o</sup> a causa intrinseca spirituali ex: gr: a praecedenti cogitatione carnalium, in quo casu pollutio ipsa est peccatum, vel non, prout praecedentes cogitationes lascivae sunt, vel non peccaminosae, quatenus aliquis ex causa lectionis, vel disputationis, vel confessionis excipiendae etc. cogitur de talibus cogitare; secus si cogitet ex concupiscentia, et delectatione, quia tunc esset peccatum mortale, aut veniale, prout aderit, vel non consensus, aut pollutionis intentio: 3<sup>o</sup> a causa corporali intrinseca ex: gr: a superfluitate, aut debilitate naturae, item a superfluitate ci-

bi, aut potus, in quo casu etiam est peccatum, vel non, prout ejus causa est, vel non peccaminosa, ita ut sit graviter, aut leviter peccaminosa, prout superfluitas cibi est graviter, aut leviter peccaminosa: 4<sup>o</sup> a causa corporali extrinseca, in quo casu, secluso semper periculo consensus, et pollutionis intentione, non est peccatum, si praeter intentionem accadat ex causa extrinsece licita ex: gr: ex equitatu, ex situ, esu calidorum etc., quamvis sit veniale eas causas ponere, quando ex ipsis praevidetur pollutio, nisi quaevis rationabilis causa necessitatis, utilitatis, aut congruentiae excuset etiam ab hoc veniali; esset peccatum veniale, si oriatur ex causa extrinseca mortaliter peccaminosa in alio genere, quam luxuriae ex: gr: ex ebrietate, immoderata comestione carnis etc.; esset vero mortale, si causa ipsa proxime influat in pollutionem, et sit graviter peccaminosa in re turpi, neque sit retractata, qualis esset tactus, lectio, locutio, auditio turpium etc., vel si causa etiam leviter influens sit directe, et formaliter ad hoc procurata; vel si pollutio post somnum placuit, fuitque adprobata, propter delectationem veneream.

Q. An distillatio sit mortalis.

R. Affirmative, si directe, et data opera procuretur, licet levis: ideoque tenemur vitare omnes causas proxime influentes in eam; secus si non sit procurata, neque fiat cum delectatione, aut commotione; quia tunc, non secus ac emissio cujuslibet excrementi, potest permitti.

## DUBIUM II.

De nefando Sodomiae vitio.

Q. Quid, et quale sit Sodomia.

R. Sodomia proprie accepta est *concupitus ad non debitum sexum*, seu est coitus inter personas ejusdem speciei, quod est peccatum gravissimum ex Scriptura, ex Patribus, et ex lege positiva.

Dixi *proprie accepta*, quia esset sodomia impropria, imo peccatum diversae speciei, si masculus cognoscat foeminam extra vas naturale, neque masculus ipse tunc incurreret poenas latas contra Sodomitas.

Q. An sodomia habeat aliam malitiam praeter malitiam sodomiae.

R. Habet malitiam sacrilegii, si committatur cum per-

sona habente votum castitatis; adulterii, si committatur cum conjugata; contra justitiam, si fiat cum violentia etc.

Q. An sodomia inter consanguineos, vel affines addat speciem incestus.

R. Omnis coitus sive naturalis, sive innaturalis inter propinquos usque ad quartum gradum, si sicut consanguinei, vel affines ex copula licita; vel usque ad secundum gradum, si sint affines ex copula illicita: item omnis coitus inter cognatos legales, aut spirituales induit malitiam incestus ex violatione pietatis, et reverentiae, quae deturpatur coitu naturali, et eo magis innaturali coitu.

Q. An peccet mortaliter maritus, qui praepostero actu incipit cognoscere suam uxorem, sed actum perficit, et seminat in vase naturali.

R. Affirmative, quia a vase ipso abhorret natura; imo uxor propter attentionem hujus peccati potest petere divortium, modo sodomia sit consummata in vase, et vir nolit corrigi.

Q. Quaenam sint poenae contra Sodomitas statutae.

R. Jure civili adest mors per flammam inferenda, et quidquid receptum est propter sodomiam, nequit retineri. Jure autem canonico Sodomitae sive agentes, sive patientes, si sint laici, debent excommunicari, et reddi penitus alieni a communione fidelium; si sint Clerici, sunt deponendi, et in strictum Monasterium detrudendi; imo si Clerici hoc crimen exerceant, seu frequentent ex: gr: ter tribus diebus continuis, aut duabus vicibus una die, aut si inter singulos turpitudinis actus longa temporum non intercedant intervalla, ex S. Pio V. priventur omni officio, et beneficio, imo omni privilegio Clericali, ita ut tradendi sint potestati laicali, sed post Judicis sententiam; et si delictum sit publicum, fierent irregulares ob infamiam. Ad has tamen poenas incurrendas praeter actus frequentiam requiritur 1° ut sodomia sit perfecta cum semiuatione intra vas praeposterum; 2° ut persona sit ejusdem sexus, ideoque abutentes sodomitice mulieribus excusantur.

**DUBIUM III.**

De Bestialitate, et innaturali concumbendi modo.

**Q.** Quid sit bestialitas, et quale peccatum.

**R.** Est *concubitus cum individuo alterius speciei*; quod est gravissimum peccatum excedens omnia alia peccata contra naturam, quia maxime repugnat ipsi naturae.

**Q.** An peccatum bestialitatis differat specie pro diversitate belluarum.

**R.** Negative, quia turpitude est ejusdem rationis, ideoque in confessione non est opus dicere, cum qua specie animalis bestialitas sit commissæ; sed exprimi debet, an facta sit cum bestia mare, aut foemina, et cum foemina an in vase naturali ob diversas deordinationes.

**Q.** An liceat occidere bestiam, cum qua quis se miscuit.

**R.** Affirmative, ideoque Judices solent mactare; imo solent mandare, ut bestiae cum malefactoribus comburantur.

**Q.** An congressus cum Daemone sit peccatum bestialitatis.

**R.** Affirmative, sive Daemon sit incubus, sive succubus, quia semper habetur concubitus cum individuo alterius speciei.

**Nota.** Congrediens cum Daemone praeter crimen bestialitatis committit etiam crimen superstitionis, habendo commercium cum maximo Dei, et hominum hoste, quod est contra virtutem Religionis, et item committit peccatum adulterii, sacrilegii, aut incestus in confessione exprimendum, si delectetur de Daemone repraesentante formam conjugatae, monialis, aut consanguineae; secus si delectetur de muliere repraesentata solum qua muliere pulchra.

**Q.** Quid sit innaturalis concumbendi modus, et quale peccatum.

**R.** I°. Est *concubitus naturalis, sed modo indebito*, qui multis modis contingere potest, 1° si fiat stando, 2° sedendo, 3° de latere, 4° praepostere, seu retro accedendo, sed in vase naturali; 5° si masculus succumbat foeminae supergredienti.

**R.** II°. Non excedit culpam venialem, licet sit gravissimum intra latitudinem culpae venialis, quia mutatio situs non impedit generationem, eo quod semen viri reci-

piatur in matricem mulieris per attractionem, et non per descensum. Esset tamen mortalis, si fiat ex prava concupiscentia ex: gr: affectu bestialitatis, vel sodomiae; vel si hujusmodi voluptas habeatur ut finis ultimus, vel si fiat cum periculo effusionis totius seminis extra vas: secus vero, si pars seminis sufficiens ad generationem immittatur, vel si semen immittatur intra vas, et per accidens prodigatur; quia tunc matrix attrahens, quod est sufficiens ad generationem, reliquum ut superfluum expelleret. Et nullum esset peccatum, si fiat ex justa causa, nempe ob aegritudinem, vel pinguedinem, ob periculum abortus, aut scandali.

#### SECTIO IV.

De Speciebus Luxuriae Naturaliter Consumatae,

##### DUBIUM I.

De Fornicatione.

Q. Quid sit fornicatio, et quale peccatum:

R. Est *concubitus soluti cum soluta ex mutuo consensu*; quod est peccatum mortale intrinsece malum: ideoque nunquam licitum ex quavis causa; quia valde repugnat rectae rationi, et juri naturali, utpote contra bonam educationem, et institutionem prolis.

Nota. Soluti dicuntur, qui sunt liberi a voto, a conjugio, et a cognatione.

Q. An copula habita cum soluta sit exprimenda in confessione

R. Affirmative ex prop: 25 ab Alexandro VII his verbis damnata: *qui habuit copulam cum soluta satisfacit confessionis praecepto* dicens: *commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non exprimendo copulam.*

Q. An liceat Principibus permittere meretrices.

R. Affirmative in vastis civitatibus, quia etiam Deus permittit aliqua mala, ut vitentur majora, vel ut majora bona sequantur; secus in aliis locis, praesertim in pagis, ubi nullo modo sunt tolerandae, quia meretrices multa mala superaddunt.

Q. An liceat locare domum meretrici.

R. Affirmative in vastis civitatibus, ubi meretrices ipsae tolerantur; in aliis vero locis practice vix, et raro

FORESTA Theol. Mor. TOM. I.

28

licet sine peccato ; speculative tamen licet, etiamsi si domus ipsa posset commode aliis locari; quia utitur jure suo locator, neque cooperatur ejus peccatis, eo quod locus se habeat extrinsece, et remote tantum ad peccatum ; modo tamen domus locetur ad habitandum, non ad meretricandum ; modo meretrix non sit alienigena, nec graviter noceat vicinis honestis, neque a situ ansam habeat majorem peccandi ; et modo nulla adsit spes, quod meretrix ipsa corrigatur ex eo, quod domum ad habitandum nullibi possit invenire.

Nota. Fornicatio sic dicitur *a fornice*, idest ab Arcu triumphali, quia ad ejusmodi spectacula conveniebant meretrices, quae se prostituiebant, ex S. Thom.

## DUBIUM II.

De Stupro, Adulterio, et Raptu.

Q. Quid sit stuprum, et quotuplex peccatum.

R. Est *virginis defloratio, praesertim si defloretur in vita* ; quod continet in se tria peccata : 1.<sup>o</sup> contra castitatem habens malitiam specie distinctam a fornicatione, ideoque in confessione explicandam: 2.<sup>o</sup> contra ipsam virginem deflorando dissentientem: 3.<sup>o</sup> contra parentes, qui videntur habere specialem curam corporis filiae juxta illud Ecclesiastici cap. 7: *filiae tibi sunt, serva corpus illarum*. Quod idem dicendum, etiamsi parentes consentiant, quia parentes jus habent filiam custodiendi, non tradendi deflorationi.

Q. Quaenam sint poenae contra stupratores.

R. Jure civili sunt publicatio dimidiae partis bonorum, et stuprator, si sit vilis conditionis, subit fustigationem, et exilium, si virgo consenserit; si vero violentia fuerit adjecta, subit poenam capitis. Jure canonico stuprator tenetur stupratam aut ducere, aut dotare, et si nolit eam accipere debet excommunicari, et corporaliter puniri. Quod si sit Clericus, ultra dotationem est deponendus, et in monasterium detrudendus per decennium.

Q. Quid sit adulterium.

R. Adulterium sic dictum quasi *ad alterum ire*, vel quia adulter *uterum alterius terat*, est *alieni thori violatio*; quod est gravissimum peccatum continens duplicem mali-



tiam specie distinctam, ideoque in confessione detegendam; alteram nempe contra castitatem, et alteram contra justitiam, seu contra jus alterius Conjugis: et si conjugatus habeat copulam cum conjugata, aliam superadderet malitiam contra jus suae conjugis.

Q. An committat adulterium Conjux, consentiente marito, culpam habens cum alio.

R. Affirmative ex prop:50 ab Innocentio XI. his verbis *damnata: copula cum conjugata, consentiente marito, non est adulterium, ideoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.*

Q. An sit adulterium copula habita cum desponsata de futuro.

R. Negative, quia non violat thorum alterius; sponsus tamen fornicans cum alia persona debet in confessione circumstantiam sponsalium aperire tamquam mutantem speciem ratione injuriae illatae alteri sponso.

Nota 1°. Maritus sodomitice cognoscens uxorem suam committit adulterium in confessione exprimendum; quia agit contra bonum datae fidei, sicuti committunt mollitiem, et speciem adulterii Conjuges de communi consensu se pol-luentes; quamvis tunc non adsit peccatum injustitiae adversus Conjugem.

2°. Maritus accedens ad uxorem putans accedere ad aliam, vel morose delectans in alia quasi praesente committit adulterium non reale, sed objectivum.

Q. An adultera teneatur manifestare adulterium suum, ne filii legitimi damnum in haereditate patiantur.

R. Adultera, quae est honestae conditionis, et passim pro tali habetur, non tenetur manifestare adulterium suum cum periculo aut vitae, aut famae ad impediendum damnum legitimorum haeredum; quamvis amplissima haereditas dividenda esset inter ipsos, et spurium, et etiamsi sciat hoc damnum impediri per manifestationem adulterii sui; quia vita, et fama sunt bona superioris ordinis, nisi jactura famae sit exigua, vel quia ipsa mulier est adeo vilis, ut ejus fama parvi pendatur; vel quia jam sit de tali crimine diffamata, ita ut damnum mariti, et filiorum legitimorum multum tunc praeponderet famae suae. Adultera tamen honestae vitae conari debet in hoc casu, ut omnibus modis, quibus potest sine dispendio vitae, aut famae, eom-

penset filiis legitimis damnum per bona paraphernalia, vel per bona acquisita ex propria industria sive per labores statui suo convenientes, sive solitos minuendo sumptus; vel tenetur inducere spurium, ut capessat Religionem, quae non sit capax haereditatis, quando tamen spurius est aptus ad eam.

Q. An filius teneatur credere suae matri asserenti ipsum esse spurium.

R. Affirmative, si filius vincatur de assertione matris ex: gr: probantis patrem fuisse impotentem, vel absentem toto eo tempore, quo filius potuit concipi; secus si non vincatur, quia alleganti suam turpitudinem cum alterius praejudicio nulla debetur fides ne in conscientia quidem, etiamsi mater ipsa juret in articulo mortis, et filius sciat, matrem fuisse solitam adulterari, ideoque dubitet; quia in dubiis semper est melior conditio possidentis, nisi talia adsint indicia, ut si proponatur in foro externo, ipse pronunciaretur spurius; quia forum internum conformari debet externo, quoties externum non nititur falsae praesumptioni.

Q. Quaenam sint poenae contra adulterium.

R. Ex Levitico adulterium puniebatur morte, et quidem lapidatione: Jure civili puniebatur etiam poena capitalis. Jure autem canonico uxor adultera 1° amittit dotem, arrhas, et dotalitium, quae omnia post sententiam Judicis Ecclesiastici adjudicantur marito; nisi habeat patrem, quia pater non privabitur dote ob delictum filiae, quando ipse dedit dotem: non tamen amittit paraphernalia, sicuti ne amittit quidem dotem, arrhas, et dotalitium propter solos amplexus, vel oscula impudica: 2° aufert adultero jus exigendi debitum, imo dat jus divortii ab adultero: 3° adultera amittit jus ad alimenta: 4° si ex adulterio nata sit proles, adulter tenetur in solidum cum matre ad restitutionem damnorum, quae patitur sive maritus, sive familia adulterae in alenda, et educanda prole adultera saltem post tertium nativitatis annum: imo si obtinuerit adulterium per vim, aut per fraudem, tenetur ad compensationem damnorum a primo conceptionis momento.

Q. Quid sit raptus.

R. Raptus proprie dictus est *violenta personae abductio de loco in locum moraliter distinctum ad libidinem expleendam, vel ad matrimonium contrahendum*; ideoque ad verum raptum tria requiruntur

1° Violentia sive *physica*, qua per vim foemina e sua domo extrahatur; sive *moralis*, nempe per minas, et comminationes sufficientes ad excitandum gravem metum. Quod si precibus abducatur etiam importunis, aut dolo, aut fraude, non esset raptus; quia res huiusmodi, licet auferant voluntarium, non tamen inferunt violentiam proprie dictam, quae requiritur ad raptum; nisi preces ipsae sint importunae, nimis prolixae, et repetitae ab eo, quem mulier reverteretur timore reverentiali, cui propterea non audeat contradicere, quia tales preces equiparantur violentiae. Violentia necessaria ad raptum satis est, sive fiat foeminae abductae, sive iis, quorum potestati subest, seu parentibus, aut tutori, aut viro, non tamen fratribus, si mulier sit sui juris: ideoque esset verus raptus, si, illis repugnantibus, aut resistantibus, mulier sub eorum cura existens extrahatur e domo ipsorum, licet ipsa consentiat in raptum; modo tamen violentia fiat a principio raptus, etiamsi foemina postea annuat copulae; quia si foemina etiam cum precibus sponte discedat cum amatore e domo patris nescientis, et interim postea invita, et per vim violetur; non esset verus raptus.

2° Ut abductio fiat de loco in locum, seu necesse est, ut foemina sive sit conjugata, sive virgo, sive corrupta, de loco, in quo est, sive per raptorem, sive per alium extrahatur ad alium locum, qui sit sub potestate raptoris, etiamsi ibi turpiter non cognoscatur ab eo; quia si vir solum abducatur foeminam de loco, in quo est, ut ea liberius fruatur in alio loco secretiori, ut si de camera in aliam cameram transferat, vel si in agro repertam inde trahat per aliquot passus, ut abutatur, non esset verus raptus; qualis esset, si inde deducat in aliquam domum, vel in alium locum extra agrum ipsum.

3° Ut abductio fiat causa explendae libidinis, aut matrimonii contrahendi, quia si abductio fiat ex alio motivo, ex gr: ut in servitutem redigat, non esset verus raptus.

Q. Quotuplex peccatum sit raptus.

R. Raptus est grave peccatum, multasque in se continet malitias specie diversas necessario in confessione enudandas 1° contra castitatem; 2° contra iustitiam ob injuriam, et vim illatam personae abductae; 3° contra parentes, aut tutores jus habentes in ipsam, si ipsis etiam in-

vitis raptus habeatur; 4° potest etiam habere alias malitias specie diversas, si rapiat ex: gr: consanguineam, conjugatam, vel personam sacram.

Q. Quanam sint poenae contra raptorem.

R. Jure civili adest poena capitis, et amissio bonorum: jure autem canonico adest 1° impedimentum impediens matrimonium, si quis, renuente marito, rapiat uxorem alienam ex causa explendae libidinis; etiamsi uxor consentiat in raptum: ideoque, mortuo marito, neque inter se, neque cum alio raptor, aut rapta possunt unquam licite nubere propter hoc impedimentum: 2° adest impedimentum dirimens matrimonium inter raptorem, et raptam, si quis rapiat mulierem aliquam ad finem contrahendi matrimonium cum ipsa; quod impedimentum durat, quousque rapta non collocetur in locotuto, etiamsi consentiat matrimonio: 3° raptor sive contrahat, sive non, matrimonium cum rapta, tenetur ipsam dotare arbitrio Judicis, et post Judicis sententiam, nisi sit meretrix, aut malae famae: 4° adsunt ipso facto excommunicatio, sed nemini reservata, perpetua infamia, gradus amissio, et inhabilitas ad dignitates, quae non tolluntur etiam contracto matrimonio cum rapta; quae poenae sunt contra raptorem, mandantes, consulentes, et auxilium praestantes, sed excepta excommunicatione, et inhabilitate illa, non subeuntur, nisi post sententiam Judicis declaratoriam.

Nota 1°. Dictae poenae non militantes, si foemina rapiat virum, ideoque mulier rapiens virum potest cum ipso matrimonium inire.

2°. Vir rapiens foeminam consentientem, invito patre, aut tutore, sub cujus est potestate, incurrit caeteras poenas, sed non impedimentum dirimens; aequae ac, si invitis parentibus, vel tutoribus rapiat foeminam renitentem non ad finem contrahendi cum ipsa matrimonium, sed ex causa libidinis explendae.

Q. An raptor poenas incurrat rapiens eam, quam sibi de futuro desponsaverat.

R. Affirmative quoad caeteras poenas, sed negative quoad impedimentum dirimens, nisi rapta justam habeat causam non standi fidei datae.

Q. An etiam sponsalia sint irrita inter raptorem, et raptam.

R. Negative, quia ad sponsalia non requiritur tanta

**libertas, quanta ad matrimonium, cum sint rescindibilia, et fiant de matrimonio ineundo post restitutam libertatem.**

### **D U B I U M III.**

#### **De Incestu.**

**Q. Quid sit incestus, et quotuplex peccatum.**

**R. Est *abusus consanguineorum, vel affinium per copulam carnalem intra gradus ab Ecclesia prohibitos*; et continet duplicem malitiam in confessione explicandam, alteram contra castitatem, et alteram contra reverentiam debitam cognatis.**

**Nota 1°. Gradus huiusmodi sive consanguinitatis, sive affinitatis ab Ecclesia prohibiti extendunt se usque ad quartum gradum, si sint ex copula licita; si vero sint ex copula illicita, non excedunt secundum gradum.**

**2°. Incestus committitur non solum per copulam carnalem, sed consumatam, et perfectam cum consanguineis, et affinibus carnalibus; sed etiam per copulam cum cognatis sive legalibus, quae cognatio contrahitur per adoptionem perfectam, de qua suo loco, sive spiritualibus, quae contrahitur per administrationem baptismi, aut Confirmationis, vel per susceptionem in baptismo sollemni, aut in Confirmatione. Huiusmodi tamen incestus dicitur *improprie incestus*, neque incurrit poenas latas contra incestum.**

**Q. An omnia incestus peccata sint ejusdem speciei.**

**R. Incestus cum consanguineis specie differt ab incestu cum Affinibus, quia reverentia debita sanguini est diversae rationis a reverentia debita affinibus. Incestus cum consanguineis in primo gradu lineae sive rectae, sive transversalis specie differt ab incestu in aliis gradibus ob diversitatem reverentiae ipsis debitae. Quoad caeteros consanguinitatis gradus incestus specie non differt, sed gradus propinquior inducit solam circumstantiam aggravantem. Idem dicendum, quoad Affines in primo, vel in aliis gradibus.**

**Q. An propinqui, obtenta dispensatione ad matrimonium contrahendum, committant incestum, si ante matrimonium fornicentur.**

**R. Negative, quia dispensatio tollit impedimentum matrimonii, et non est incestus, ubi matrimonium non est vetitum.**

**Q. An Confessarius committat incestum rem habens cum sua filia confessionis.**

**R. Negative**, nisi eam baptizaverit, quia sacramentum poenitentiae nullam inducit cognationem. Confessarius tamen huiusmodi, si sit Parochus, peccaret etiam contra iustitiam, qua tenetur etiam exemplo pascere oves suas.

**Q. Quanam sint poenae contra incestum.**

**R. Sunt tres** 1.<sup>o</sup> committens incestum cum consanguinea suae uxoris, et viceversa privatur jure petendi, quamvis possit, et tenetur reddere alteri parti petenti, a qua poena possunt Episcopi, et Regulares dispensare: 2.<sup>o</sup> incestuosus post mortem uxoris suae nequit licite aliud matrimonium contrahere ob impedimentum impediens: 3.<sup>o</sup> contrahens matrimonium incestuosum nequit licite donare, imo si scienter contrahat matrimonium in gradibus consanguinitatis, vel affinitatis jure canonico interdictis, incidit ipso facto in excommunicationem nemini reservatam.

**Q. An ignorantia excuset ab his poenis.**

**R. Negative** quoad ignorantiam sive legis, sive poenae; secus quoad ignorantiam licet crassam facti, si nimirum incestuosus ignoret, vel non advertat, mulierem illam esse affinem, aut consanguineam uxori suae usque ad secundum gradum inclusive.

**Q. Quid requiratur ad has poenas incurrendas.**

**R. Incestus debet esse completus, perfectus, ac in sua specie consumatus inter veros consanguineos, vel affines; ideoque requiritur congressus naturalis, in quo intervenire debet commixtio seminum utriusque intra vas naturale, ita ut commiscentes fiant una caro: quapropter neque tactus soli, neque congressus sodomiticus, vel etiam naturalis, si aut vir, aut foemina non seminet, inducunt poenas ipsas, licet induant malitiam incestus.**

**Q. An incurrat poenas rem habens cum muliere illicitae cognita a suo fratre.**

**R. Affirmative**, quia affinitas orta ex copula illicita intra secundum gradum est vera affinitas; modo tamen rem habens prius cognoverat copulam a suo fratre, vel a consobrino antecederet habitam cum eadem foemina.

**Q. An incurrat poenas maritus cognoscens suam uxorem post incestum commissum cum sorore uxoris suae.**

**R. Incurrit poenas rem habens cum sorore, aut conso-**

brina uxoris suae, sed non incurrit postea rem habens cum sua uxore; quia copula maritalis ista per accidens dicitur incestus, quoad solum jus petendi.

#### DUBIUM IV.

De Sacrilegio in materia Luxuriae.

**Q.** Quid sit sacrilegium, prout est luxuriae species.

**R.** Est *violatio rei sacrae per actum venereum*. Sub nomine *rei sacrae* intelligitur vel persona sacra, vel locus sacer, vel alia res sacra, ut diximus in Quaest. 1. sect. 2. Dub. 2. ita tamen, ut sub nomine personae sacrae intelligatur ea omnis, et sola, quae vel est sacris ordinibus inaugurata, vel est sollemniter professus, vel est simplici castitatis voto obstricta; et sub nomine loci sacri intelligatur quaelibet Ecclesia vel consecrata ab Episcopo, vel de Ejus auctoritate benedicta, nec non coemeterium ad fidelium sepulturam destitutum, et oratoria publica a tecto usque ad pavementum; secus sacristia, vel oratoria privata, nisi sint erecta de Episcopi auctoritate, ut fieri solet in hospitalibus, Seminariis, Carceribus, Palatiis Episcopalibus etc.

**Q.** An Sacerdos, qui simul est Religiosus peccans contra castitatem duo committat sacrilegia.

**R.** Negative, quia tum status Sacerdotalis, tum status Religiosus praecipiant eandem castitatem ex eodem motivo intrinseco Religionis, seu ob reverentiam.

**Q.** An habens votum simplex, et votum sollemne castitatis per actum luxuriosum committat duo sacrilegia.

**R.** Negative, quia votum simplex, et sollemne sunt ejusdem speciei, et solum differunt accidentaliter.

**Q.** An Sacerdos committens peccatum luxuriae teneatur dicere in confessione, se esse Sacerdotem, quando Confessarius id cognoscit.

**R.** Negative, quia tunc Confessarius sufficienter cognoscit, peccata sua carnalia esse sacrilegia.

**Q.** An habens votum castitatis duplex committat sacrilegium copulam habens cum persona sacra.

**R.** Affirmative, quia dupliciter Religionem offendit, nempe peccato proprio, et peccato alieno, cui cooperatur.

**Q.** An habens votum castitatis sacrilegium committat, si alium suo consilio inducat ad carnale peccatum.

R. Affirmative, si ex positivo effectu ad libidinem alterum inducat ad peccandum, vel si morose delectetur de peccato alterius carnali, vel si alterum suis manibus pollueret.

Q. An copula conjugalis in loco sacro sit sacrilegium.

R. Affirmative, nisi copula ipsa sit necessaria ob periculum incontinentiae, quando Conjuges coguntur diu manere in templo, quia tunc possent etiam ab initio copulari, si prudenter judicent, se diu mansuros in Ecclesia.

Nota 1.<sup>o</sup> Committit sacrilegium, qui immediate post Eucharistiae sumptionem fornicaret; secus si fornicaret diu post, ex. gr. tribus horis jam elapsis. 2.<sup>o</sup> Non committit sacrilegium, qui peccat gestando Reliquias, vel Agnos cereos, vel benedictas vestes, vel qui peccaret cum foemina ipsas gestante, nisi peccet gestans frustulum S. Crucis, aliarumque rerum, quae physico Christi Domini contactu sunt sacrae, vel gestans oleum sacrum pro ministranda infirmo Uncione extrema. 3.<sup>o</sup> Non committit sacrilegium, qui Reliquias ipsas daret Amasiae titulo donationis; secus si daret in pretium peccati, quia in hoc casu committeret sacrilegium, et simoniam.

## Appendix

### De Virginitate.

Q. Quid sit virginitas.

R. Virginitas sumi potest vel *improprie* pro integritate carnis, quo sensu non est virtus; quilibet enim nascitur virgo; vel *proprie*, seu pro habitu, quo voluntas determinatur ad prompte, et faciliter respuendam omnem delectationem veneream, etiam licitam; quo sensu definitur a S. Augustino *incorruptionis perpetua meditatio in carne corruptibili*: ideoque Virgo debet proponere, ut perpetuo perseveret in sua integritate.

Q. An virginitas sit virtus specialis.

R. Affirmative, si consideretur in secundo sensu, ita ut non sit aliquid addens statum perfectionis castitati conjugali, ut aliqui volunt; alioquin virtus ipsa amitteretur sine peccato.

Q. An integritas carnis sit de essentia virginitatis.

R. Negative, sed est quidam ejus decor accidentalis extrinsecus, qui perdi potest sine diminutione virtutis virginitatis.



**Q.** Quid requiratur ad amittendam virginitatem.

**R.** Duo 1.<sup>o</sup> pollutio completa per seminis resolutionem, sive accadat ex cogitatione, sive ex manibus propriis, sive alienis, aut ex copula: 2.<sup>o</sup> ut delectatio sit a voluntate operante, vel consentiente, vel non dissentiente, vel non, quantum potest, renitente.

**Nota.** Quando virginitas amittitur per pollutionem voluntariam sive in se, sive in causa, sive directe, sive indirecte, nunquam amplius recuperatur; secus, si amittatur sine pollutione, vel per pollutionem omnino involuntariam; quia tunc recuperatur per poenitentiam: ideoque puellulae committentes aliquid carnale, si nondum sint doli capaces, non amittunt virginitatem ne mentaliter quidem; si sint doli capaces, sed coitum non possunt explere, amittunt virginitatem mentaliter solum, sed eam recuperant per poenitentiam; item corrumpentes se in somnis, vel in ebrietate, nisi ea intentione iverint dormitum, vel se inebriaverint, non amittunt virginitatem; quod si postea gaudeant de pollutione illa, tunc amittunt virginitatem solum mentaliter, quam tamen recuperant per poenitentiam; quod idem adfirmandum est etiam de puellis, quae, dum dormiunt, vel sunt in ebrietate, corrumpuntur a viris.

**Q.** An status virginitatis sit praestantior statu matrimonii.

**R.** Affirmative, quia majorem praebet facultatem orandi, Deo serviendi, necnon abstinendi a voluptatibus carnis, quae mentem a Deo, et a rebus spiritualibus avocant: ideoque Virgo ex Apostolo ad Cor. 1. cap. 7 cogitat, quae Domini sunt, ut sit sancta corpore, et spiritu; secus tamen, si matrimonium consideretur, ut sacramentum, quia tunc praestantius est virginitate.

## Q U A E S T I O VII.

### *De VIII Decalogi Praecepto.*

Quae circa septimum, et Nonum Decalogi praeceptum dici possunt, in Tractatibus de Restitutione, et de Contractibus explicabuntur.

Octavo Decalogi praecepto prohibentur primario quaevis injustitiae, et injuriae, quae verbis in judicio irrogantur

contra proximum per falsum testimonium ; secundo prohibentur quaecumque iniustitiae, et iniuriae, quae inferuntur proximo extra iudicium per mendacia ; ideoque Quaestionem hanc in duas sectiones dividemus.

## SECTION I.

### De Iudicio.

Q. Quid sit iudicium.

R. Est *ordo legalis*, quo coram Iudice competente legitime disceptantur causae controversae inter actorem, et reum, ut lis per sententiam finiatur, et suum cuique tribuatur.

Q. Quotuplex sit iudicium.

R. Aliud est *ecclesiasticum*, et aliud *saeculare*, prout vel coram Iudice ecclesiastico disceptantur, et definiuntur causae ecclesiasticae, vel coram Iudice laico causae laicales. Aliud est *civile*, in quo actor petit suum, vel alterius commodum privatum ; aliud *criminale*, in quo petit vindictam, seu publicam poenam, sive sit corporalis, sive pecuniaria ; et aliud est *mixtum*, in quo petit utrumque. Aliud est *petitorium*, in quo contenditur principaliter de rei proprietate, dominio, vel quasi dominio ; et aliud *possessorium*, in quo contenditur de sola possessione, vel quasi possessione acquirenda, vel retinenda. Aliud est *ordinarium*, seu plenarium, aut sollemne, in quo Iudex procedit, servatis omnibus sollemnitatibus a jure requisitis ; et aliud *summarium*, in quo non servatis omnibus sollemnitatibus a jure positivo requisitis, sed sola facti veritate inspecta, Iudex procedit, seu servatis solis sollemnitatibus requisitis a jure naturae, et a jure gentium ; quod iudicium summarium institui potest in solis causis, quae celerem requirunt expeditionem, et in causis modici valoris, et levis momenti, judicandis talibus arbitrio Iudicis, attentis personarum qualitatibus.

Q. Quot personae requirantur ad constituendum iudicium.

R. Tres omnino requiruntur, seu Iudex, Actor, et Reus, ideoque dicuntur *principales*, praeter quas intervenire solent aliae *minus principales* ex: gr: testes, advocati, procurator etc.

## DUBIUM I.

### De Judice.

Q. Quid, et quotuplex sit Judex.

R. I<sup>o</sup>. Judex dicitur a *jus dicendo*, et est *persona a supremo Principe electa ad justitiam faciendam singulis subditis juxta regulas legis, et ordinem ab ea praescriptum.*

R. II<sup>o</sup>. Judex alius dicitur *ordinarius*, qui jure proprio, seu ratione officii, et dignitatis suae judicat ex: gr: Episcopus; et alius *Delegatus*, qui judicat ex commissione Ejus, cujus vice fungitur. Alius dicitur a *quo*, seu est Judex inferior, a quo per appellationem fit transitus ad Superiorem; et alius *ad quem*, seu est Judex superior, ad quem appellatur. Item alius est *ecclesiasticus*, alius *laicus*, alius *domicilii*; alius *delicti*; alius *contractus*; et alius *rei*, de qua contenditur.

Q. An quis possit esse Judex in causa propria.

R. Negative, nisi in notoria injuria illata Judici, vel Praelato, in qua tamen est poena a jure taxata; secus si imponenda esset arbitrio ipsius Judicis; et exceptis supremis Judicibus, Superiorem non agnoscentibus, quamvis consultius est, ut ne ipsi quidem supremi Judices judicent in causa propria, sed delegent.

Q. Quam sententiam Judex teneatur sequi.

R. Judex nequit sententiam sequi minus probabilem, relicta probabiliori, ex prop: 2. his verbis damnata ab Inu: XI: *probabiliter existimo, Judicem posse judicare juxta opinionem minus probabilem.* Item in aequali probabilitate opinionum utriusque partis non potest pecuniam accipere ad ferendam sententiam in favorem alterutrius ex prop: 26 ab Alex: VII his verbis damnata: *quando litigantes habent pro se opiniones aequae probabiles, potest Judex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.* Quod si, cunctis bene perpensis, adhuc Judici rationes apparent aequales, et aequae probabiles, in pari tunc causa Reo potius, vel possessori est favendum, exceptis causis privilegiatis, in quorum favore in pari causa est judicandum, de quibus diximus in de Conscientia Quaest: IV.

Q. An Judex supplere possit, quae omissa sunt a partibus.

R. Supplere potest, quae sunt juris, non quae sunt facti, nisi ab actis haec reluceant ex: gr: si ab actis cognoscat alterutrum praescripsisse; quia, quae sunt facti, alleganda sunt ab Advocatis.

Q. Quam juris formam Judex debeat servare in modo procedendi.

Nota 1°. Inquisitio est triplex, nempe *generalis*, quando de personis in genere quaeritur crimen in communi ex: gr: an Subditi servant leges; *specialis*, quando de persona particulari quaeritur crimen particulare ex: gr: an Cajus occiderit Petrum; et *mixta*, quando vel de personis in commune quaeritur crimen particulare ex: gr: quinam occiderit Petrum, vel de persona particulari quaeritur crimen in genere ex: gr: An Cajus sit flagitiosus.

2°. Ad efformandam *praevia infamiam* requiritur frequens vox honorum, et proborum virorum, quae hominem de tali crimine rationabiliter reddat suspectum, et in hoc requiritur major pars sive populi, sive parociae, sive viciniae. Ad efformandam *clamorosam insinuationem* requiritur vox totius populi, vel publicus rumor inter multos de tali crimine. Ad efformandam *semiplenam probationem* requiritur dictum unius testis oculati, vel alias fide dignissimi legitime deponentis cum juramento, se vidisse crimen, quoties criminis patratio cadit sub visum, vel audivisse, quoties criminis patratio cadit sub potentiam auditus; et hic testis dicitur omni exceptione major.

3°. Indicia dicuntur signa, et circumstantiae, ex quibus prudenter, et rationabiliter judicamus de actibus aliorum.

R. Ad procedendum per generalem inquisitionem nulla requiritur praevia infamia; quia Superior tenetur ex officio inquirere, an leges observentur.

Ad procedendum per inquisitionem specialem praerequitur praevia infamia, vel clamorosa insinuatio; neque sufficiunt sola indicia, nisi contrarium suadeat consuetudo; quia Judex non potest procedere ad inquisitionem specialem, nisi adsit aliquis formalis, vel saltem virtualis accusator, alioquin testis sic interrogatus deberet Reum celare.

Ad procedendum per inquisitionem mixtam, quatenus inquiritur specialiter de persona, et generaliter de crimine, requiritur praevia infamia, vel semiplena probatio, et accusatio, aut saltem indicia manifesta juxta receptam loci

consuetudinem; alioquin persona infamaretur, et puniretur sine accnsatore: secus si sit mixta, quatenus de crimine noto quaeritur ejus auctor in communi; quia tunc nulla requireretur infamia delinquentis, nec semiplena probatio, et accusatio, eo quod per hujusmodi inquisitionem nulli fiat injuria.

Nota. Dicta intelligenda sunt, quando proceditur ad punitionem, quia quando proceditur, ex: gr: ad conferendum beneficium, ad dispensandum in voto, ad eligendum, ad celebrandum matrimonium; item quando proceditur ad impediendum damnum publicum ex: gr: crimen laesae majestatis, haeresis etc. Superior habet jus interrogandi, et inquirendi absque praecedenti infamia.

Q. An sententia injusta obliget in conscientia.

R. Obligat in utroque foro, si sit injusta, quatenus procedat ex odio, aut mala voluntate Judicis, vel ex favore contrariae partis; in nullo foro obligat, si sit injusta, quatenus lata fuit non servato juris ordine substantiali, vel si Judex non judicaverit secundum allegata, et probata, vel si aliter judicaverit, quam in jure sit dispositum; obligat vero in solo foro externo, si sit injusta, quatenus nititur falsis testibus, vel falsae praesumptioni, quia falsa praesumptio in foro conscientiae cedere debet veritati.

Q. An Judex possit remittere, aut minuere poenam.

R. Judex tenetur poenas a lege praescriptas Reo applicare, ita ut peccaret graviter juxta gravitatem materiae, si vel per excessum, vel per defectum non exequatur poenam latam, vel ferendam in lege taxatam; quia officium Judicis est leges executioni mandare: excipe 1° Judicem supremum, qui legem ipsam condidit, qui non mortaliter, sed venialiter solum peccaret poenas legis praetermittendo, quia Legislator tenetur ad legis observantiam, quoad solam vim directivam, non quoad vim coactivam: imo excusaretur etiam a veniali, si dispenset in illa lege ex juxta causa, quae in Principe supremo potest esse etiam ostensio benignitatis, et liberalitatis, vel intercessio alicujus Magnatis: 2° Judicem etiam inferiorem, qui majorem taxata applicaverit poenam propter circumstantias extraordinarias, vel qui minorem applicaverit ex justa causa ex: gr: propter indeliberationem actus, ob lapsum longi temporis a crimine commisso, etc. quia talis interpretatur voluntas Superioris ex

**Epikēja:** 3° si remittat, consentiente parte laesa, quando poena statuta est non ob bonum publicum, sed ob bonum privatum.

Quoties poena non est taxata per legem, Judex intra limites arbitrii dati potest poenam prudenter imponere, sed ad misericordiam magis, quam ad severitatem inclinare debet, imo teneretur de excessu, si majorem applicaverit poenam.

**Q.** An Judex teneatur restituere fisco, vel parti, vel pauperibus poenam pecuniariam sine causa non latam contra Reum, contra quod leges praescribant.

**R.** Negative, quia ante sententiam Judicis nullus ad talia bona jus acquirit.

**Q.** An Judex possit reformare sententiam semel latam,

**R.** Negative, quia per sententiam definitivam pronunciatam, et promulgatam jam functus est officio suo; excipe sententiam latam contra crimen haeresis, quae remitti, aut mutari potest ab ipso Judice, forsitan ut Reus haeresis facilius resipiscat, et convertatur ad fidem. Potest tamen Judex interpretari suam sententiam, si dubium circa ipsam suboriatur, interpretatione tamen doctrinali, si sit Judex inferior, vel authentica, si sit Judex supremus.

**Q.** Quid si Judex in agone confiteatur, se pecunia corruptum tulisse sententiam.

**R.** Sententia nequit rescindi, sed confessio illa obligat se, vel haeredes ad poenam tripli.

**Q.** An licitum sit Judici accipere munera a litigantibus.

**R.** Negative, quoad *sportulas*, seu quoad magna munera; secus quoad *xenia*, seu quoad esculenta, et poculenta parvi momenti; quia supponi non potest ob tenue munus Judicem velle *baratriam* committere, seu injustam ferre sententiam. Dans autem munera Judici, aut Ejus Ministris peccat cooperando injustae receptioni, nisi det ex justa causa ad redimendam injustam vexationem, et justam obtineat sententiam; qui tamen posset post sententiam munera data repetere in judicio (1).

---

(1) Judex jure Neap: Codicis Poen: art: 169 neque ante, neque post sententiam potest a litigantibus aliquid etiam minimum accipere; et potest contra ipsum agi civiliter ex art: 569 Cod: Proced: Item nequit praescriptionem opponere, si non opponatur a partibus.

**Q.** An possit Judex accipere munera ad expediendam aliquam causam prae alia.

**R.** Negative, quia ad hoc tenetur ex justitia, nisi ob id extraordinarium susciperet laborem; imo tenetur ad damna, et ad expensas, si sine justa ratione causas valde notabiliter differat.

## DUBIUM II.

De Accusatore, Testibus, et Advocatis.

**Q.** Quibus modis fieri possit depositio adversus aliquem.

**R.** Tribus modis 1° *accusatione*, quae est *criminis delatio*, et *prosecutio ad sententiam usque*; qui enim ante sententiam quievit, non accusavit ex reg: juris: 2° *denunciatione*, quae est *delatio Rei de crimine per actorem non suscipientem onus probandi*; in quo denunciator differt ab accusatore, quia hic suscipit onus probandi accusationem, secus ille; quae delatio potest esse triplex, nempe vel *judicialis*, si fiat Judici, ut Reus compellatur ad satisfactionem, aut ad commeritam poenam subeundam; vel *Evangelica*, si intendat solam peccatoris emendationem sine poena; vel *Canonica*, si sit per Canones statuta ad impediendum damnum praesertim spirituale sive alicujus, sive communitalis; 3° *testificatione*, quae est *assertio, quam testis in judicio confirmat juramento*, quia testibus non est fides habenda, nisi sint jurati.

**Q.** An liceat alium accusare pro injuria nobis illata.

**R.** Negative, si accusetur in vindictam, quia vindicta soli Deo debetur; secus si accusetur petendo satisfactionem pro injuria nobis, vel rebus nostris illata, etiam in criminibus morte dignis, vel si accusetur, ut publicae justitiae fiat satis ad exemplum caeterorum; quod tamen intelligi debet, modo accusetur, deposito omni odio, quod practice vix datur, et modo accusatio sit justa, et optetur sententia justa; quia si accusator esset causa sententiae injustae, vel etiam justae, sed per injustas probationes extortae; peccaret contra justitiam cum obligatione ad omnia damna, et poenas inde manantes.

**Q.** An teneatur quis alterum accusare.

**R.** Licite potest, servatis conditionibus super expositis, sed nemo tenetur accusare, nisi 1.° ad hoc teneatur ex  
FORESTA Theol. Mor. Tom. I.

officio, aut contractu: 2.<sup>o</sup> nisi crimen sit in fieri, vel in procinctu, et vergat immediate in damnum publicum sive Religionis, sive Reipublicae, in quo casu quis tenetur etiam cum suo maximo incommodo accusare, vel saltem denunciare, etiamsi non possit sufficienti testimonio probare; etiamsi promissum sit secretum cum iuramento, nisi sit secretum confessionis; et etiamsi delinquens ob accusationem damnum patiat in fama; secus tamen, si crimen sit omnino praeteritum, nec ullo modo maneat in actu, quia tunc non teneretur accusare, aut denunciare, secluso alio praecpto: 3.<sup>o</sup> nisi crimen sit in fieri, aut in procinctu, et vergat in damnum innocentis, aut familiae; quia, cum teneatur quisque ex charitate damnum proximi, aut familiae impedire, tenetur delinquentem accusare, si probare potest, vel saltem denunciare, modo possit exequi sine gravi suo incommodo. Quod si crimen non sit in damnum tertii, aut familiae, tunc sufficit adhibere fraternam correctionem, si sit spes emendationis, servatis tamen regulis correctionis fraternae; de quibus in suo loco.

Q. Quot testes, et quid in eis requiratur, ut aliquid in iudicio plene probetur.

R. Requiruntur 1.<sup>o</sup> duo testes fide digni, qui nullam patiantur exceptionem; 2.<sup>o</sup> ut jurent in iudicio, quod asserunt; 3.<sup>o</sup> ut sint testes, seu ut ambo testentur idem factum cum iisdem circumstantiis; 4.<sup>o</sup> ut dicant, se sensu externo percepisse, seu vel propriis oculis vidisse, vel propriis auribus audivisse ex. gr. blasphemantem; 5.<sup>o</sup> ut sint testes idonei, quibus jure nihil opponi possit: ideoque in causis criminalibus repelluntur mulieres, minores viginti annis, inimici ejus, contra quem testificatur, item eorum domestici, perjuri, infames, personaeque viles, aut inopes, seu in testibus requiruntur conditiones in his versiculis contentae: *Testibus accedant aetas, discretio, sexus, Conditio, et fama, accedant fortuna, fidesque*, de quibus dicemus in Tom. 3.<sup>o</sup> de Testamentis Dub. I. (1).

---

(1) Testes recusari possunt a parte adversa vel ex suspitione partialitatis ex: gr: si sint alterius consanguinei, affines, famuli etc. vel ex suspitione subornationis, ut si testis manducaverit, vel biberit expensis partis: aut ab ea dona acceperit, postquam sententia jusserit examen testimoniale ex art: 378 Proc: CC.; vel ex defectu



Nota. Si testes Actoris, et Rei sint discordes, favendum est Reo, inspecto tamen testium numero, dignitate, aliisque circumstantiis. Si unus, et idem testis contraria dicat, credendum est, quod dicit in iudicio cum juramento;

bonae famae, si sit damnatus poena afflictiva, aut delicti infamantis, aut etiam correctionaliter ex causa furti, Ibid.: vel ex defectu rationis, ut amentes; impuberes possunt audiri ex art: seq.; sed eorum depositio potest a Iudice etiam non retineri.

Jure Romano sola ingenuitas probari debebat instrumentis, ita ut in controversia ingenuitatis adhiberi non possent soli testes. Jure Neap: testium depositiones sunt inutiles in probandis donationibus sive inter vivos, sive per testamentum ex art: 855, et 813, ideoque frustra quis probaret per testes, sibi gratis aliquid etiam mobile promissum fuisse, aut sibi fuisse legatum a testatore; item in probandis conventionibus sive hypothecariis, sive matrimonialibus ex art: 2013, et 1358. Item in probandis transactionibus ex art: 1916. Item in locationibus verbalibus, quoties earum executio nondum fuerit incepta, earumque pensionibus, conditionibus, aut pactis probandis, ex art: 1561 et seq: Item in conventionibus factis in locatione navis, vel in contractibus ad cambium maritimum, et asecurationis ex art: 263, 301, et 323 Except: Comm: Item in societatibus civilibus, quoties earum objectum, seu ratae omnes a quolibet socio collatae simul consideratae independenter a lucro excedant summam ducatorum 50 ex art: 1706. Item in societatibus commercialibus nomine colectivo, aut per viam accomenditae, quae ex art: 32 Exc: Comm:, et seq: distendi debent in scriptis, et subjici sollemnitatibus ibidem descriptis sub poena nullitatis, quoad interesse habentes, ideoque probari non possunt per testes. Item in probandis contractibus omnibus, aut conventionibus, etiam depositis voluntariis excedentibus summam ducatorum 50, neque admittitur testificatio contra, aut ultra contentum in actis, nec super id, quod adducatur dictum ante, simul, vel post actus ipsos, etiamsi tunc agatur de summa levi ex art: 1295; secus tamen quoad depositum necessarium ex art: 1822 item in probandis debitis infra aureos 50, quoties sint pars, aut residuum debiti majoris non scripti ex art: 1298; item in debitis infra aureos 50, quoties creditor petendo sortem, et usuras petat ultra 50 aureos ex art: 1296; nec creditor ipse, qui prius petiit summam majorem, potest postea petitionem suam restringere ad finem probandi per testes art: seq.; imo nequit testibus probare creditum excedens aureos 50, etiamsi summa totalis coaluerit ex variis creditis diverso tempore, et ex diversa causa factis, nisi manaverint a diversis personis titulo successionis, donationis etc. ex art: 1299, vel nisi manaverit ex quasi contractibus, et negotiis gestis, seu ex administratione rei alienae sine mandato, nisi manaverit ex delictis, aut quasi delictis, seu ex defectu diligentiae. Item nisi creditor ex aliquo casu urgenti, nec praeviso fuerit impossibilis in procurando sibi probationem in scriptis, vel si ex aliquo casu impraeviso, et irresistibili perdidit titulum ex art: 1302. In quibus tamen casibus

quod si utrumque in iudicio dixerit, praeferendum est primum, nisi alterum dicatur in mortis articulo. Si dictum, et testimonium sit obscurum, et dubium, interpretandum est etiam in favorem Rei contra eum, qui testem producit, quia in dubiis Reo potius favendum, quam Actori; nisi Actor ipse possideat, quia in pari causa melior est conditio possidentis, et nisi sit sermo de causis privilegiatis testamenti, libertatis, matrimonii, et dotis, quae continentur in his versiculis: *Stat testamentum, libertas, conjugium, dos; Si sint aequales, quae producuntur utrinque*, quia quoad istas judicandum est contra Reum pro earum validitate, quando lex, aut causa est dubia.

Q. An quis teneatur se offerre ad testandum.

R. Affirmative in causis civilibus, et pecuniariis, quotiescumque proximus grave detrimentum patitur; modo sperat, se testimonio suo illi profuturum, proximus injuste damnum illud grave patitur, et testi ultroneo nullum grave damnum inde immineat, quatenus nec sibi, nec patri, aut fratribus inde timeat notabile damnum; quia, servatis conditionibus praedictis, quilibet proximo indigenti tenetur opitulari. In criminalibus etiam tenetur, quando testimonium suum est necessarium ad evitandum damnum publicum, vel ad liberandum innocentem ex Psalmo 84: *Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate*.

Q. An testis Judici interroganti teneatur veritatem aperire.

R. Affirmative, etiamsi accusatus damnandus esset morte, modo Judex *juridice* interroget; alioquin, etiamsi accusator unum testem afferat, testis posset veritatem negare etiam cum juramento. In dubio, an Judex interroget *juridice*, potest etiam negare, quia in dubiis favendum est Reo.

Q. An peccet testis, qui fugit, vel se abscondit, ut testimonium evitet.

omnibus Creditor semper tenetur simul petere credita sua omnia verbalia ex quacumque causa manantia contra eundem debitorem; alioquin post petitionem unam judicariam non admitteretur ad petendum alia sua credita verbalia contra eundem debitorem ex art: 1300.

Contractus, conventiones, aut credita excedentia aureos 50 probari possunt per testes in materia commerciali ex art: 1295; item si adsit principium probationis scriptae reddens factum verisimile, quod relinquatur prudentiae Judicis ex art: 1301.

**R.** Negative, si fugiat, vel se abscondat, antequam citetur, quia nemo contrahit obligationem, antequam ei debito modo imponatur; secus si fugiat, vel se abscondat post citationem, qui tamen peccaret contra justitiam legalem, non contra justitiam commutativam, ideoque non teneretur ad restitutionem ullam (1).

**Q.** An peccet, et teneatur ad restitutionem testis per-niciosam in iudicio dicens falsitatem.

**R.** Maxime, nisi excusetur ob inculpabilem inadvertentiam, oblivionem, aut ob aliam causam ab omni culpa excusantem. Quod si falsitatem dicat, postquam delictum fuerat sufficienter probatum per antecedentes falsos testes, peccat quidem mortaliter, sed non tenetur ad restitutionem damni; nisi suae testificationis scientia potuisset deterrere praecedentes testes a falso testificando, vel nisi possit Iudices adducere in suspicionem.

**Q.** An falsus testis teneatur se retractare cum periculo mortis, aut mutilationis.

**R.** Affirmative, si mala fide falsum dixerit, et modo ejus retractatio profutura credatur innocenti, quia in pari causa melior est conditio innocentis; ideoque tenetur monere etiam eos, quos ad falsum testificandum induxit, ut se retractent, quibus retractare renuentibus, tenetur Iudici fraudem aperire. Si vero eos non induxit, nec fuit causa falsi testimonii aliorum, tenetur solum lege charitatis, et fraternae correctionis eos monere, ut se retractent, et, si nolint, eos manifestare; non tamen tunc teneretur eos monere, nec revelare cum vitae propriae periculo.

**Q.** An testis possit retinere pecuniam acceptam pro testimonio ferendo.

**R.** Testis potest exigere expensas damni emergentis, et lucri cessantis pro testimonio ferendo; quod si praeterea accipiat ulteriorem pecuniam, potest retinere, si acci-

---

(1) Ex Ministerial: 18 Jul: 1818, et 30 Junii 1827 Parochi non debent per simplicem schedulam citari ad testificandum, sed officialiter, imo Officium ipsum a Iudice debet ad Ipsos dirigi per Vicarium Generalem Dioecesis, ut Vicarius provideat de Substituto pro tempore, quo Parochi absunt a residentia. Canonici, etiam Collegiales, debent officialiter invitari ad testificandum ex Rescr: Regiis 22 Julii 1818, et 1 Mart: 1823.

piat pro ferendo vero testimonio, cum teneatur testificari ex charitate, et non ex justitia; si vero acceperit pro falso testimonio ferendo, tenetur restituere, si accipiat ante factum; post vero factum potest retinere, secundum quod dicemus in Tom: 3 de Contractibus in Genere Quaest: 3.

**Q.** Quinam possint exercere munus Advocati.

**R.** Quicumque habent usum rationis expeditum; competentem scientiam ad hoc munus rite subeundum, neque sint a jure prohibiti, quales sunt 1.<sup>o</sup> Clerici Majores, vel etiam Minores, qui tamen habeant beneficium ecclesiasticum, nisi in causa propria, vel pro Ecclesia sua, vel pro Coniunctis carnalibus, si non habeant alium Advocatum aeque idoneum, vel pro personis miserabilibus, quas defendere possunt etiam coram Iudice saeculari (1). 2.<sup>o</sup> Religiosi, nisi in civilibus ex licentia Abbatis, stante Monasterii necessitate.

**Nota 1.** Clerici Minores non beneficiati non repelluntur a munere Advocati etiam coram Iudice laico non solum in civilibus, sed etiam in criminalibus.

2.<sup>o</sup> Monachis, etiam Canonicis Regularibus, nunquam conceduntur Brevia pro exercendo Advocati munere; quae tamen conceduntur Sacerdotibus saecularibus pauperibus, ut nimirum libere agant coram Iudice saeculari causas civiles, et criminales, sub duplici tamen restrictione 1.<sup>o</sup> ut in criminalibus solum patrocinentur Reo: 2.<sup>o</sup> ut munus ipsum exercere possint, donec certos ecclesiasticos redditus ad congruam sustentationem sufficientes, vel donec beneficium residentiale obtineant ex Bened. XIV de Syn. lib. 13 cap. 19.

**Q.** An Advocati teneantur gratis defendere personas miserabiles.

**R.** Affirmative, et quidem sub gravi, quoad pauperes laborantes necessitate vel extrema, vel gravi; quia quisque tenetur ex charitate proximo graviter indigenti opitulari, quoties potest; secus quoad pauperes necessitate communi laborantes.

**Q.** An Advocatus teneatur ad restitutionem, si Clienſ causam perdat.

---

(1) Idem statuitur ex Ministerialib. 22 Iunii 1816; et 6 Septembris 1828.

R. Affirmative, si causam perdat ex imperitia, aut negligentia, aut ex culpa ipsius Advocati, cum sit damni causa efficax. Diligentia tamen debet esse major, aut minor pro causae qualitate, et culpa sufficit, si sit lata, aut levis, prout Advocatus ipse gratis, vel accepta mercede causam ipsam defendit; imo sufficit culpa levis, etiamsi gratis defendat, quando vel majorem promisit diligentiam, vel ultro se obtulit ad defendendum, ut dicemus in Tom. 3 de Restitutione in Genere Quaest. 2.

Q. An Advocatus possit Clientis causam suscipere, quando pro parte adversa stat opinio probabilior.

R. Affirmative, si Clientis sit Reus, vel stet in possessione, quia in dubiis favendum est Reo, et in dubiis melior est conditio possidentis; secus si pars adversa sit Reus, vel stet in possessione, in quo casu non posset Clientem defendere, etiamsi utraque opinio sit aequae probabilis, nisi Cliente monito de sua probabilitate, et de jure favente Reis, et possidentibus in dubio.

Q. An Advocatus possit a Cliente integram mercedem repetere, si Cancellarius gratis, aut modico stipendio concessit acta.

R. Affirmative, si gratis, aut modico stipendio concessit ipse Advocato intuitu ipsius Advocati; secus, si sic dederit indistincte, vel sic dederit Clienti, licet in gratiam Advocati, quia res acquiritur, cui donatur. In dubio de mente Cancellarii sic dantis melior est conditio Clientis pecuniam possidentis, quia censi potest, Cancellarium sic dedisse in honorem Dei, vel alia de causa.

Q. An Advocatus, peracta causa, et victoria reportata, possit sibi retinere stipeudium, quod litigans alteri Advocato solvisset, si ejus causam sponte gratis susceperit.

R. Negative, si sponte, et gratis omnino ejus defensionem suscepit, etiamsi ex ea defensione lucrum cessans vel damnum emergens sit passus; quia sponte cessit juri suo: secus si defensionem ipsam susceperit animo mercenario, quia dignus est operarius mercede sua.

**DUBIUM III.**

De Reo.

Nemo puniri debet sine causa, licet aliquando puniri possit sine culpa, ut patet in marito bigamo, qui est irregularis etiam sine culpa; item patet in ordinato inculpabiliter ab Episcopo excommunicato vitando, suspenso, denunciato, aut qui renunciavit Episcopatu, et dignitati Episcopali; quia sic ordinatus etiam inculpabiliter remanet suspensus in odium promoveutis, ut suo loco dicemus.

**Q.** An Reus interrogatus teneatur complices sui criminis patefacere.

**R.** Affirmative, si contra eos stent indicia sufficientia, vel praevia infamia, vel semiplena probatio; vel si delictum sit tale, ut sine sociis exequi nequeat; secus, si haec desint, nisi crimen sit privilegiatum haeresis, laesae majestatis, prodicionis, publici latrocinii, veneficii, aut falsificationis monetarum; vel si sit committendum in perniciem privatae personae, in quibus casibus tenetur complices patefacere, saltem quos non scit esse emendatos.

**Q.** An Reus teneatur Judici interroganti sub juramento crimen fateri.

**R.** Affirmative, etiamsi crimen sit capitale, si Judex interroget, servato juris ordine, seu si interroget habitis de delicto manifestis indiciis, vel praecedenti infamia, vel semiplena probatione: alioquin posset etiam cum juramento negare, subintelligendo: *ad confitendum tibi tamquam Judici*; neque restrictio illa mentalis esset perjurium, ut infra in suo loco dicemus.

**Q.** An accusatus ex praesumptione falsa interrogatus a Judice teneatur fateri propositionem veram, qua confessa, condemnandus esset de crimine, vel de debito falso.

**R.** Negative etiam cum juramento, quia nemo tenetur fateri veritatem, quando interrogatur injuste ex cap: *qualiter*, et quando 17; et ex cap: *inquisitiones* 24 de accus.; ideoque si quis ex praesumptione falsa commissi homicidii interrogetur, an ex tali domo, et tali tempore exierit stricto ense, potest tale crimen, licet verum, et semiplene probatum negare etiam cum juramento, ne innocens condemnatur ob tam gravem praesumptionem; sicuti potest etiam

cum iuramento negare accepisse a Titio mutuos centum aureos, si Titius denuo petat, postquam secreto acceperit.

Q. An Reus teneatur solvere pecuniam, ad quam fuit condemnatus.

R. Negative, nisi petatur, quia potest sibi suadere, dominum cedere juri suo; neque tenetur per seipsum confiscata sua bona fisco deferre, nisi aliter constet de Legislatoris mente, quae tamen non est praesumenda.

Q. An Reus possit puniri in loco sui domicilii de delicto alibi commisso.

R. Affirmative, si agatur civiliter; secus si agatur criminaliter, quia tunc remittendus esset ad locum delicti, ut caeteri timeant, et tollatur scandalum.

## SECTIO II.

### De Mendacio.

Q. Quid sit mendacium.

R. Est *mentis, et orationis discordia cum animo fallendi.*

Dicitur 1° *mentis, et orationis discordia*, quia mendacium ordinarie solet verbis committi, quamvis possit etiam signis, nutibus, aut taciturnitate committi: 2° dicitur *cum animo fallendi*, seu cum intentione non iam decipiendi, sed falsum dicendi, quia ex S. Augustino *linguam ream non facit, nisi mens rea*; mentiri enim est *contra mentem ire*. Ideoque est de essentia mendacii: ut id, quod dicitur, aut sit falsum, aut putetur falsum; intentio autem fallendi pertinet ad complementum mendacii, ac proinde dari potest mendacium sine hac intentione; quatenus falso putatur verum, quod dicitur; sed tunc dicitur mendacium materiale, non tamen formale, de quo loquimur.

Q. Quotuplex sit mendacium.

R. Triplex, nempe *jocosum*, quod committitur ex causa delectationis sive propriae, sive alienae absque damno ullius, ut faciunt garruli; *officiosum*, quod intenditur utilitas sive propria, sive aliena, vel fuga alicujus damni, sed etiam sine damno alterius; et *perniciosum*, quod profertur in damnum alterius. Praeterea mendacium aliud est *materiale*, quo asseritur falsum, quod tamen putatur verum; et aliud *formale*, quo asseritur falsum, revera falsum, animo fallendi.

**Q. An omne mendacium sit peccatum, et quale peccatum,**

**R. Omne mendacium, excepto solo mendacio materiali, est peccatum, imo est intrinsece malum, ita ut nullo pacto, nullo fine, et nulla dispensatione nec humana, nec divina possit cohonestari, et licitum evadere; etiamsi bono fine committatur ob bonum commune, quia omne mendacium est contra dictamen naturale, et contra naturam vocum, quae non sunt institutae, ut per eas se homines invicem fallant, sed ut per eas quisque significet alteri internos animi sui sensus, et conceptus.**

Mendacia sive jocosa, sive officiosa sunt peccatum veniale, etiamsi proferantur a viro gravissimo, nec unquam fieri possunt mortale, etiamsi multiplicentur ex prava consuetudine, secluso tamen scandalo, aut juramento; item nisi mendacia officiosa sint contra veritatem divinam mendacio eam occultando, aut corrumpendo, ut si quis tempore persecutionis negaret, se esse Christianum; et nisi dicantur in iudicio, quando quis iudice interrogatus negat, vel occultat veritatem ad seipsum, vel ad alium defendendum; secus, si non sit iudice interrogatus.

Mendacium vero perniciosum est mortale ex genere suo, cum sit contrarium charitati aut secundum se, aut respectu finis, aut per accidens; item adversatur etiam justitiae, si sit causa damni; ideoque inducit onus restitutionis; et adversaretur etiam fidei, et Religioni, si adducat falsa miracula, falsas Reliquias, indulgentias, Missas etc., vel aliis virtutibus, ut si doceat quis falsum contra bonos mores.

Nota 1°. Qui mentitur in confessione, peccat venialiter, nisi mendacium sit circa materiam necessariam, vel circa totam materiam confessionis; alioquin esset duplex peccatum, nempe contra veracitatem, et contra Religionem, ut suo loco dicemus.

2°. Aliud est mentiri, et aliud veritatem occultare; primum nunquam licet, etiamsi mendacium leve sit necessarium ad salvandum universum; alterum vero aliquando licet, ut infra dicemus, quia non fit animo fallendi.

**Q. An sit peccatum mendacii uti amphibologia, vel restrictione mentali.**

Nota 1°. Amphibologia, seu aequivocatio triplici modo fieri potest 1° quando verbum habet duplicem sensum, prout *volo* significat *velle*, et *volare*; 2° quando sermo duplicem



sensum habet ex: gr: *hic liber est Petri*, cujus sensus esse potest, quod Petrus sit auctor, vel dominus libri: 3° quando verba habent duplicem sensum, ut si quis interrogatus de aliquo respondeat: *dico non*, intelligens: *profero verbum non*.

2°. Restrictio mentalis alia est *pure mentalis*, quae nimirum nullo modo potest ab aliis percipi; et alia *mixtim mentalis*, quae adverti potest vel a circumstantiis, vel quia quis non habet jus interrogandi in iis circumstantiis.

R. 1°. Certum est, et commune apud omnes, quod ex justa causa licitum sit uti aequivocatione modis expositis, eamque juramento firmare; quia tunc non decipimus proximum, sed ex justa causa permittimus, ut ipse se decipiat, cum non teneamur ad mentem aliorum loqui, si justa causa adsit; imo quando adest justa causa necessitatis, aut utilitatis, probabilius uti quis potest amphibologia non solum, quando rogatur, sed etiam sponte sua; imo quis tunc uti potest amphibologiis etiam in juramento, et etiamsi ad jurandum sponte se offerat.

Nota. Ut liceat uti aequivocatione, quatuor requiruntur 1° quod justa, et gravissima causa urgeat: 2° quod respondens non teneatur ex justitia, aut religione, aut obedientia veritatem nude patefacere, sed jus habeat ipsam celandi: 3° quod veritatis occultatio ita prosit loquenti, ut nulli noceat: 4° quod verba vi sua, aut circumstantiarum referant sensum loquentis intelligibilem ab audiente, si velit advertere.

R. 2°. Restrictio *pure mentalis* nunquam est licita, quia est verum mendacium; Restrictio *mixtim mentalis*, non-nisi tamen ex justa, et gravi causa, est licita etiam cum juramento in iis, quae quis habet jus non revelandi; imo si quis etiam sine causa utatur in iis amphibologia, aut restrictione mixtim mentali etiam cum juramento, peccatum non erit mortale, sed veniale; quia in hujusmodi juramento deesset solum judicium, sed non justitia, neque veritas; cum reipsa Deus tunc invocetur non ad testificandum falsum, sed verum juxta sensum jurantis; quamvis hic permittat, ut alter ex sua incuria, vel inadvertentia decipiat; modo tamen hoc non fiat in contractibus, neque in judicio, quoties adest damnum proximi.

Hinc ex S. Ligorio Confessarius adfirmare potest etiam

cum juramento, se nescire peccatum auditum in confessione, subintelligendo: ut *hominem*, vel *scientia communicabili*. Reus, aut testis non *legitime* interrogatus a Judice, quatenus vel deest saltem semiplena probatio, vel si testis ex alio capite non teneatur deponere, ut si sibi constet, crimen caruisse culpa; vel si sciat sub secreto, nullaque praecesserit infamia, in his casibus possunt, imo tenentur etiam jurare, se nescire crimen, quod revera sciunt, subintelligendo, se nescire crimen, de quo legitime possit inquiri, vel se nescire *ad deponendum*; secus tamen si sint a Judice *juridice* interrogati. Imo Reus etiam *juridice* interrogatus satis probabiliter potest cum juramento saltem sine peccato gravi negare crimen, si ex criminis confessione sibi immineat poena mortis, aut carceris, aut exilii perpetui, omissionis omnium bonorum, triremium, aut similia, subintelligendo non commisisse, *quatenus teneatur fateri*. Poenitens interrogatus a Confessario de peccato alias rite confesso, nisi Confessarius juste interroget ad cognoscendum statum poenitentis ex prop: 58 damnata ab Inn: XI, potest jurare non commisisse, subintelligendo *id*, *quod non sit confessus*. Qui coactus promisit, aut contraxit matrimonium, potest negare promisisse, aut contraxisse, subintelligendo: *libere*. Creditor ex instrumento potest etiam cum juramento asserere, nihil sibi solutum, si revera sit pars soluta, sed ipse ex alio capite habeat creditum, quod probare non potest, modo non juret eam quantitatem sibi deberi ex eo instrumento cum damno aliorum creditorum antecedentium. Mulier potest etiam cum juramento negare adulterium viro, modo sit vere occultum. Famulus ex jussu Domini potest negare, ipsum esse domi dicendo: *non est*, vel *egressus est*, vel *est foris* subintelligendo aliud. Item potest quis actionem aliquam simulare non ad finem decipiendi proximum, quod esset mendacium, sed ad aliquem honestum finem exemplo Christi, qui Lucae cap: 24 *stinxit, se longius ire*.

## Appendix.

### De Hypocrisi.

*Hypocrisis* idem est ac *simulatio*, ita tamen, ut non omnis hypocrisis sit simulatio, sed ea sola simulatio sit hypocrisis, qua quis, cum sit interne malus, externe se bonum

simulat, et ostendit, ut bonus videatur; ideoque hypocrisis est simulatio sanctitatis.

Q. An omnis hypocrisis sit mortalis.

R. Hypocrisis est mortalis, si dicat defectum sanctitatis, et ejus simulationem, ita ut hypocrita velit solum sanctus apparere, cum nolit, vel non curet habere sanctitatem; item est mortalis, si sit ex fine malo contra charitatem Dei, aut proximi, ut si quis se sanctum simulet, ut facilius possit haeresim seminare, obtinere beneficium ecclesiasticum etc.. Si vero finis non sit contra charitatem, erit venialis, quia solum delectatur in laude; imo esset meritoria, si finis sit bonus, seu ad laudem Dei, et salutem animarum, modo non contemnat vitam bonam, ut si quis majorem sanctitatem simulet, ut proximi aedificentur.

Nota. Numquam licet se simulare malum per opera etiam apparenter mala tum ratione scandali, tum quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

## PARS II.

### De Praeceptis Ecclesiae

Quoad Ecclesiae praecepta hic solum agemus de auditione Missae, et de Jejuniis, quia de caeteris sermo erit in suo loco.

#### QUAESTIO I.

##### De Auditione Missae.

Q. Quid requiratur ad hujus praecepti adimplerionem.

R. Quatuor 1.<sup>o</sup> praesentia corporalis, et assistentia saltem moralis, quibus quis sit ita praesens physice, aut moraliter loco, in quo fit Missa, ut possit dici unus ex iis, qui humano modo libere assistunt, et cum Sacerdote offerunt sacrificium, quamvis actu non videant, nec audiant Sacerdotem, modo sit multitudini conjunctus, ita ut cum ea faciat unum corpus morale; licet ob angustiam templi, et ob multitudinem populi longe distet a Sacerdote, et sit extra Ecclesiam: 2.<sup>o</sup> intentio saltem interpretativa, seu finis, quo persona audiat Missam, debet esse, ut audiat Missam,

etiāsi audiat ex metu patris, aut magistri, dummodo non audiat per vim; et etiāsi nesciat, diem esse festum; imo etiāsi intendat praeceptum non adimplere, quia revera ponit actionem praeceptam: 3<sup>o</sup> attentio saltem virtualis tum externa, quae excludit omnem actionem externam incompatibilem cum Missa; tum interna, qua advertat saltem in confuso ad verba, et actiones Celebrantis; ideoque qui Missam audiret voluntarie, et notabiliter distractus ad actiones, quae cum Missae auditione nequeunt componi, Missae praecepto non faceret satis; secus quoad actiones, quae possunt componi cum Missa, ut esset lectio libri spiritualis, recitatio horarum, precum etiam votivarum, poenitentiae sacramentalis etc. Non tamen confessio, nisi sit brevi tempore, quando tamen non afficiat partes Missae substantiales, vel nisi famulus aliud tempus non habeat confitendi peccata. Hiuc qui dormit, non satisfacit, secus qui dormitat, modo saltem in confuso advertat ad Missam. 4<sup>o</sup> Devotio, quia auditio Missae est actus religiosus.

Q. Quanam pars Missae censeatur notabilis, ut per ejus omissionem, aut voluntariam distractionem praeceptum non impleatur.

R. Omissio de Missae parte essentiali, puta de consecratione, aut communione semper censetur notabilis; Censetur etiam non implevisse praeceptum Missae, qui ante benedictionem discedit ab Ecclesia ex Ben: XIV *Declarasti*. Omissio autem de caeteris Missae partibus integralibus non censetur notabilis, nisi pertingat ad tertiam Missae partem, quam, praecisis negligentia, aut necessitate, Casuistae probabilius docent, esse usque ad Evangelium inclusive, aut a consecratione ad *Pater noster* etiam exclusive, ita ut Missam omittere a principio ad Evangelium usque exclusive sit pars levis.

Q. An audiendo duas Missae partes a duobus Celebrantibus fiat satis praecepto.

R. Negative, si quis audiat a duobus simul celebrantibus, ex prop: 53 ab Inn: XI his verbis damnata: *satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo sacro, qui duas ejus partes, imo quatuor simul a diversis celebrantibus audit; secus, si duas partes audiat a diversis Sacerdotibus successive celebrantibus; modo tamen praesto sit tum consecrationi, tum sumptioni ejusdem Sacerdotis.*

Q. Quo ritu, qua hora, a quonam Sacerdote, et quo in loco sit Missa audienda.

R. 1°. Quocumque ritu sive Latino, sive Graeco, sive Syriaco, modo sit ab Ecclesia probatus.

R. II°. In quacumque hora a media nocte ad aliam mediam noctem. Excipitur Missa, quae Nocte Nativitatis Domini in Sacello Pontificio, vel alibi ex privilegio celebratur ante mediam noctem. Qui eam audit, satisfacit praecepto, modo eam non computet etiam pro die praecedenti, si vigilia incidat in Dominica.

R. III°. A quocumque Sacerdote, modo non sit excommunicatus vitandus, nominatim suspensus, aut interdictus, realiter, aut verbaliter degradatus, vitandus haereticus, aut Schismaticus; quia in his casibus omittenda potius esset Missa, quam cum tali Sacerdotem in divinis communicare.

R. IV°. Missa per se audienda est in Ecclesia publica, sive sit propria, sive aliena Paroecia, sive Ecclesia Regularium, sive Oratorium in palatio Episcoporum, in hospitalibus, in Communitatibus, in Carceribus etc. erectum, sive quaelibet etiam parvula Ecclesia, quae januam habet expositam publico ingressui, et vitae communi.

Dixi per se loquendo 1° quia Missa in Oratoriis privatis saecularium celebrata valet pro personis privilegiatis tantum, exclusive quoad alias; neque in ipsis celebrari, aut praecepto satisfieri potest, nisi eidem Missae actu sit praesens aliquis ex iis, quibus principaliter est concessum indultum ex Ben: XIV in Epistola: *Magno cum animi*; quo privilegio gaudent etiam Primates, Officiales, et Confratres Societatis, seu Militiae Nobilium Neapolitanorum sub invocatione, et protectione S. Januarii Episcopi, et Martyris, qui ex eodem Pontifice: *Romanae Ecclesiae* in privatis domorum suae habitationis in quacumque Civitate, ejusque Dioecesi existentibus Oratoriis privatis per quemcumque Sacerdotem sive saecularem, sive regularem possunt unam Missam pro unoquoque die in sua, ac familiae, et in Hospitum Nobilium suorum praesentia per unam horam ante auroram, et itidem per horam post meridiem celebrari facere.

2°. Ex necessitate, sed non sine Ordinarii licentia, Missa extra Ecclesiam celebrari, et audiri permittitur, si ex: gr: Ecclesia sit diruta, ne populus sacro careat; non

tamen permittitur, ex eo, quod Ecclesia populum non capiat ratione magni concursus, quia tunc potest satisfieri consistendo extra Ecclesiam animo Missam audiendi; item celebrari permittitur in castris pro exercitu, sed festis tantum diebus; in portu pro appulsu navis, ne priventur Missa navigantes, qui navem nequeunt deserere; item in mari, non sine tamen Papae licentia, quae nonnisi sub conditionibus in Tom: IV de Missa Quaest: V dicendis conceditur, ubi etiam sermo erit de privilegio in Regno Neap: concesso Capellano Regio Majori a Gregorio XVI *Expositum*.

Nota 1°. Populus ex Trid. moneri debet, ut frequenter ad suas Parochias saltem diebus Dominicis, et majoribus Festivitatibus accedat, non tamen potest neque multis, neque poenis cogi ad audiendam Missam, aut concionem in propria parochia; neque ullam censuram meretur, qui docet, in foro conscientiae nullum teneri diebus festis Parochiae suae interesse ad Missam audiendam, ex declaratione Alex: VII die 30 Januar: 1659.

2°. Omnes Christi Fideles satisfaciunt praecepto de Missa audienda, nec in aliquam incurrunt labem peccati mortalis, aut poenam nunc audientes Missam in Ecclesiis Ordinum Mendicantium; nisi faciant ex contemptu proprii Sacerdotis per actum aliquem distinctum ab ipsa auditione sacri extra parochiam, quo quis sive expresse, sive tacite se ostendat aversum a proprio Sacerdote. Fratres tamen Mendicantes non possunt praedicare, populos parochianos non teneri audire Missam in eorum parochiis diebus festis, et dominicis. Item satisfaciant sacris Mysteriis interessentes in qualibet Ecclesia, modo non sit Oratorium privatum, neque potest nunc Episcopus praecipere suis Subditis, ut se sistant Missae parochiali, cum non possit derogare consuetudini communi, quae habet vim juris communis; sed potest solummodo monere, et hortari. Potest item Episcopus in Synodo, vel etiam extra Synodum prohibere, ne in publicis Oratoriis Missae celebrentur ante Missam parochialem. Vide Ben: XIV in Append. XII ad lib: 3 de Sacrif: Missae; et in de Syn: lib: XI cap: 14.

Q. Quanam causae excusent ab auditione Missae.

R. Continentur in his versiculis: *Excusant levitas Missam, ignorantia, et impos; Utraque censura, aut templi pollutio, et usus; seu excusant*

4.° Parvitas materiae, de qua supra diximus.

2.° Ignorantia, aut inadvertentia inculcata diei festi.

3.° Impotentia sive physica, qua Missa nullatenus audiri potest; sive moralis, qua Missa audiri nequeat sine peccato, aut sine gravi incommodo sive proprio, sive alieno. Quapropter excusantur graviter infirmi, etiamsi propria culpa inciderint in infirmitatem etiam apposite contractam, quamvis tunc peccetur ratione intentionis. In dubio de infirmitatis gravitate standum est iudicio Medici, aut Superioris, aut Parochi, vel etiam proprio, si infirmus ipse sit ita prudens, ut possit per se ferre iudicium. Item excusantur custodes civitatum, gregum, rurium, infantulorum, quos nemini committere, neque sine populi disturbance secum in Ecclesia possunt ducere. Item mulier videns, se ab homine impudice amandam, si eo die festo ad sacrum pergat; quia tunc tenetur Missam semel, aut bis omittere. Item distantes nimium ab Ecclesia, pensatis circumstantiis personae, loci, temporis, et viarum. Item qui ad audiendam Missam certo amitterent lucrum extraordinarium, sed notabile relate ad personam; quia amissio hujus lucri aequiparatur damno notabili. Item qui volunt confiteri, et alias tenerentur diu confessionem differre. Item adsistentes infirmis, quos relinquere non possunt. Item qui sine dedecore Missam audire non possunt, quales sunt mulieres inhoneste praegnantes, vel non habentes suo statui decentem vestitum, modo his malis occurrere nequeant vel valde mane, vel in Ecclesia remota Missam audiendo.

4.° Censura sive propria, sive aliena; quapropter excusantur excommunicati, et interdicti, quoties non stat per eos, quin absolvantur; item qui Missam audire nequeunt, nisi excommunicati vitandi, aut in loco interdicto, aut nisi cum excommunicato vitando, qui monitus nolit exire ab Ecclesia.

5.° Pollutio templi, quoties Missa audienda esset in Ecclesia antecederet polluta, vel si inter Missam ipsam ante canonem Ecclesia polluat, nec alio alia Missa celebretur.

6.° Usus legitima consuetudine inductus, quo ex. gr. mulieres post primum partum per quadraginta dies domo nullatenus exeunt, animo ad Ecclesiam postea primum veniendi, Deo pro incolumitate sua gratias acturae a Sacerdote benedictionem obtinendo. Item uxores, et consanguinei, qui

in signum luctus a morte sive viri, sive consanguineorum per mensem juxta loci consuetudinem e domo nullatenus exeunt.

Nota 1.<sup>o</sup> Ne Papa quidem potest absolute, et totaliter dispensare cum aliquo super obligatione audiendi Missam, quia colere Deum per sacrificium est juris naturalis divini.

2.<sup>o</sup> Excusati ab audiendo Missam die dominico tenentur sub gravi Deum colere aliquo speciali cultu saltem interno, ut diem ipsum sanctificent, ad quod sufficit abstinere a servilibus ea intentione, ut Deus colatur.

## Q U A E S T I O   I I .

### *De Jejunio.*

Q. Quid sit jejunium, et quid ad jejunium requiratur.

R. I.<sup>o</sup> Jejunium sic dictum a *jejuno*, quodam intestino animalium, quod est semper vacuum, et subtile, triplex distinguitur, nempe *spirituale*, quod est abstinencia a vitiis juxta illud S. Augustini: *jejunium magnum, et generale est abstinere ab iniquitatibus, et illicitis voluptatibus saeculi: naturale*, quod est *omnimoda abstinencia a qualibet re sumpta per modum cibi, aut potus a media nocte praecedenti*; nec frangitur, nisi cibus, aut potus ad stomachum transmittatur: et *ecclesiasticum*, de quo solo hic agemus, quod est *voluntaria abstinencia a quibusdam cibis cum unica in die refectione hora competenti sumenda*. Dicitur *voluntaria abstinencia*, quia non jejunat, qui abstinet a cibo vel omnino invitus, vel quia cibum non habet.

R. II.<sup>o</sup> Ad jejunium ecclesiasticum tria requiruntur 1<sup>o</sup> abstinencia a quibusdam cibis: 2<sup>o</sup> unica refectio moraliter continuata: 3<sup>o</sup> certa hora ejusdem refectionis, quae est circa meridiem moraliter computandam, nisi aliud ferat loci consuetudo, ita tamen, ut notabilis anticipatio sine causa non sit mortalis, quia est circumstantia accidentalis, neque constat, esse sub gravi ab Ecclesia praeceptam; est tamen culpa venialis, a qua excusat quaelibet rationabilis causa; imo Religiosi per privilegium etiam sine causa possunt una hora anticipare.

Q. A quo jejunium quadragesimale fuerit institutum.

R. Fuit Legis, et Prophetarum testimonio commendatum; a Christo Domino consecratum; ab Apostolis traditum;



et ab Ecclesia Catholica perpetuo retentum, ut per macerationem carnis, et animae humiliationem ad Dominicae Passionis, Paschaliūque sacramentorum Mysteria Fideles paratiores accedant, et in Ejus Resurrectione resurgant, in cujus Passione, deposito veteri homine, sunt commortui, ex Clemente XIII *Appetente*.

### DUBIUM I.

#### De Iejunii Cibo.

Q. A quibus cibis abstinendum sit tempore jejunii.

R. Certum est 1° abstinendum esse a carnibus omnium animalium in terra nascentium, et respirantium. Sub nomine carniū intelliguntur illae, quae a piscibus contradistinguantur; et quoties dubitatur, an aliquid ad naturam carniū accedat, consulendus est communis Christianorum usus, et sensus. Quod si etiam de usu constare nequeat, consilium a Medicis est petendum.

Certum est 2° tempore Quadragesimae abstinendum esse ab iis omnibus, quae *sementinam carnis trahunt originem*, ut ait S. Gregor. Magnus, nempe a lacticiniis, caseo, butyro, ovis etc. ex prop. 32 ab Alexandro VII his verbis damnata: *non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova, et lacticinia in Quadragesima obliget*; et id etiam in Dominicis Quadragesimae, cum sint veri dies quadragesimales.

Q. An diebus jejunii extra Quadragesimam sit etiam abstinendum ab ovis, et lacticiniis.

R. Probabilior est sententia negativa; sed in hoc standum est consuetudini locorum, quae consuetudo probabilius obligat sub gravi; quia licet ad validitatem consuetudinis requiratur, ut consuetudo sit introducta animo se obligandi sub gravi, quod videtur deesse in casu, ad summum hic animus est dubius; ex communi tamen hominum sensu sic creditur, et in universalibus Ecclesiae consuetudinibus semper adest vis obligatoria orta quamvis non ab intentione se obligandi, attamen a traditione praecepti.

Nota 1.° Regulares in suis jejuniis a sua Regula praescriptis extra tempora ab Ecclesia universaliter prohibita possunt uti ovis, et lacticiniis ex determinatione Capituli Generalis Cappuccinorum de anno 1596 a S. Congregatione ad-

probata die 15 Julii 1606 in *Consentina*. Quoad jejunia vero ecclesiastica uti debent cibis juxta legitimam suae Regionis hominum consuetudinem, maxime hominum timoratorum terrae, ubi morantur.

2° Primates, Officiales, et Confratres Societatis, seu Militiae Nobilium Neapolitanorum sub invocatione, et protectione S. Januarii ex Benedicto XIV *Romanae Ecclesiae* possunt diebus quadragesimalibus, aut jejuniorum vesci ovis, caseo, butyro, et aliis lacticiniis, ac etiam, si necessitas, vel infirma corporis valetudo, aut alia quaecumque indigentia exegerit, carnibus de utriusque Medici consilio, servata tamen lege jejunii per unicum comestionem, et exceptis diebus Majoris Hebdomadae, die Cinerum, et Vigiliis Nativitatis Domini, Pentecostes, BB. Apostolorum Petri, et Pauli, Assumptionis Bmae Virginis, et quatuor Temporum.

3°. Dispensatus ad carnes censetur etiam dispensatus ad lacticinia, quia, cui conceditur majus, conceditur et minus; sed nequit extra unicum comestionem potiones lacte mixtas sumere, si ad jejunium teneatur; non tamen viceversa quoad dispensatum ad lacticinia, ideoque non potest vesci carnibus. Item dispensatus ad lacticinia censetur dispensatus etiam ad ova. Dispensati pro usu adipis in iis diebus, in quibus utuntur solis lacticiniis, possunt uti etiam larido liquefacto, vulgo *strutto*, solo titulo condimenti ex S. Poenitentiariae responso 8 Feb: 1828. Item dispensati per indultum sive Bullae Cruciatæ, sive aliam ob causam pro usu laridi liquefacti sub titulo condimenti, etiamsi ad jejunium teneantur, *licite uti possunt in serotina etiam refectione condimentis in indulto permissis, quia illa vi indulti olei locum tenent: dummodo in indulto non sit posita restrictio, quod ea condimenta adhiberi possint in unica comestione* ex S. Poenitentiaria 16 Januar: 1834, ex ejusdem tamen Poenitentiariae responsione die 28 Mart. 1836 allata declaratio respicit eos, quibus ob olei caritatem Sanctitas sua laridi, et sagiminis usum condimentorum loco permittit.

4°. Non sine maxima abusione admitteretur, filios, et famulos posse carnibus vesci in Quadragesima, eo quod paterfamilias sit dispensatus in carne, neque possit sufficere sumptibus duplicis mensae ex Ben: XIV Inst: 15.N. 25; Sacra tamen Poenitentiaria de tali dubio interrogata die 16

Januar: 1834 respondendum censuit *posse personis, quae sunt in potestate patrisfamilias, cui facta est legitima facultas edendae carnis, permitti uti cibis patrisfamilias indultis: adjecta conditions de non permiscendis licitis, atque interdictis epulis, et de unica comestione in die iis, qui jejunare tenentur*. Eadem S. Poenitentiaria interrogata, an paterfamilias possit indultum adipis extendere ad totam familiam indistincte, si unus tantum de familia ipsa sit dispensatus, die 10 Januar: 1834 respondendum censuit, *infirmi- tatem, et aliud quodcumque rationabile impedimentum de utriusque Medici consilio, non vero gulam, avaritiam, sive generatim expensarum compendium eximere posse a praecepto abstinentiae in diebus esurialibus*. Eadem S. Poenitentiaria interrogata, an indulto, quo permittitur vesci carnibus, et lacticiniis pro unica comestione, possint in die uti toties, quoties edunt, qui ad jejunium non tenentur, die 16 Januar: 1834 respondit, *Fideles, qui ratione aetatis, vel laboris jejunare non tenentur, licite posse in quadragesima, cum indultum concessum est, omnibus diebus indulto comprehensis vesci carnibus, aut lacticiniis per idem indultum permissis, quoties per diem edunt*.

Q. An adveniente necessitate comedendi cibos vetitos in die jejunii, petenda sit licentia.

R. Negative, si necessitas sit evidens, et certa; si vero dubitetur de sufficientia necessitatis, petenda est licentia ab Episcopo, vel a Parocho, sicuti etiam petenda est licentia, quoties necessaria est ad evitandum scandalum.

Nota 1°. Religiosi Ordinis Minorum S. Francisci a Paula, quibus carnes omnino sunt interdictae, ad tollendam perplexitatem, qua eorum conscientiae ea super re angebantur, ex concessione Pii VII per S. Congregationem Regularis Disciplinae 22 Febr: 1804 possunt vesci avi aquatili, cui nomen Fulica, vulgo *Folaga*.

2°. Non est causa sufficiens ad impetrandam a S. Sede generalem dispensationem carnum in quadragesima, eo quod pisces, vel ova caro pretio vendantur, vel quia ibidem degant milites abstinentiam ipsam non observantes, nisi milites ipsi afferant Urbi penuriam herbarum, et olei ex Ben: XIV *Libentissime*. Duae enim potissimum visae sunt sufficientes causae ad impetrandam a S. Sede generalem illam dispensationem carnum in quadragesima 1° deficientia pi-

scium, olei, et herbarum, quoties etiam lac, et ova deficiant, alioquin lacte ipso, et ovis esset utendum: 2° morbus eo loci invalescens, ita ut usus carnum sit omnino ex Medicorum iudicio necessarius ad luem vel repellendam, vel evitandam, quoties lactis, et ovorum usus non satis esse videtur ex Clemente XIII *Universalis Ecclesiae*. Nec valet, quod sit usus dispensationem ipsam impetrandi etiam a pluribus annis; Episcopus enim non debet eam petere, nisi ex gravissima, et urgente necessitate, et toties quoties ex Ben: XIV ibid:

3°. Episcopus de utriusque Medici, nempe physici, et spiritualis, consilio dispensare potest a quadragesimali abstinence personas particulares toties, quoties opus fuerit; sed non potest dispensare totam communitatem neque pro particulari causa, neque pro una vice, quamvis periculum sit, quod non observaretur ex Ben: XIV *Prodiit jamdudum*.

Q. Quibus cibis vesci possit, qui vovit aliquo die jejunare, aut cui indictum est jejunium a Confessario, vel a Papa in Jubilaeo.

R. In quadragesima abstinendum est etiam a lacticiis, extra quadragesimam standum est consuetudini locorum secundum jejunia in quatuor anni temporibus, et in Sanctorum pervigiliis.

Q. An liceat pueris carnes ministrare in die jejunii.

R. Affirmative quoad solos pueros, qui ad usum rationis nondum pervenerint; Quod si dubitetur de eorum rationis usu, tunc ante septennium praesumptio stat pro non usu, seu pro libertate; secus si puer pervenerit ad septennium.

Q. An dispensatus ad carnes possit pluries in die comedere carnes.

R. Affirmative, si dispensatus ratione aetatis, vel laboris, vel diei dominici jejunare non tenetur, ex responso S. Poenitentiariae super allato; item si sit dispensatus ex causa infirmiae salutis, et debilitatis; secus, si sit dispensatus ob penuriam ciborum legalium, aut quia cibi isti sint nocivi ex Clemente XIII *Appetente*, quia in primo casu, non tamen in altero quis excusatur a jejunio, nisi excuset parvitas materiae.

Nota. Dispensatus ad carnes prohibetur promiscuae carnes, et pisces, seu cibos legales, comedere tam in convi-

viis, quam in privata mensa, etiamsi fiat sine scandalo, et moderate, et etiam in diebus Dominicis, qui vere sunt dies quadragesimales; secus de dispensatis ad ova, et lacticinia, quia istis conceditur promiscuus usus lacticiniorum, et piscium ex Ben: XIV *Si fraternitas*; sicuti possunt uti piscibus dispensati ad carnes, si solum pulmentum, vulgo *minestra*, carnum jure coctum comedant ex responso S. Poenitentiariae 8 Febr: 1828; quia prohibitio non comedendi carnes, et pisces est stricte interpretanda; imo dispensati ad carnes possunt comedere carnem intinctam in halece destructa in jure cum modico aceto, saccharo, et cinnamomo, quia intinctus ipse non est epulum, sed potius quaedam salsa ad excitandum appetitum; lege tamen vetitae permixtionis cum carnibus comprehenduntur pisces sale siccati, vulgo *salumi*; ideoque misceri prohibentur etiam ad instar condimenti alterius ferculi ex S. Poenitentiaria; sicuti ex eadem prohibentur misceri testacea marina, idest *ostriche*, *telline*, *patelle*, *cannolicchi*, *cappe*, *granchi*, et similia, quae improprie dicuntur fructus maris. Item interdicta est promiscuitas carnis, et piscium in diebus jejunii tempore adventus, si tunc alicui propter infirmitatem licitus sit usus carnum ex S. Poenitentiaria 8 Januarii 1834; tempore tamen jejunii carnes cum quibuscumque leguminum speciebus misceri posse, extra omne dubium est, ut respondit S. Poenitentiaria 8 Febr: 1828.

Q. An dispensati ad carnes possint sine laesione jejunii edere carnes non salubres, nempe porcinas, et similes.

R. Affirmative, si dispensatio generice concessa fuerit personis particularibus, nec exprimat solas carnes salubres; secus, si exprimat solas carnes salubres, vel si dispensatio, licet generice concessa, respiciat universam quamdam civitatem, aut gentem; quia tunc facultas solius carnis salubris intelligenda esset concessa, nisi aliter concessio exprimat, ex Benedicto XIV *Libentissime*.

Q. Quot peccata committat, qui pluries in die jejunii comedit carnes.

R. Peccat mortaliter toties, quoties comedit carnes, nisi comedat in eadem refectioe, licet primo comedat carnes, inde alia, dein rursus carnem; quia praeceptum comedendi carnes est negativum: ideoque obligat semper, et pro semper, quod verum est, etiamsi jejunium sit ex vo-

to, aut ex poenitentia sacramentali, quia jejunium vovetur, aut injungitur, prout ab Ecclesia praecipitur.

Q. An dispensatus a carnibus sit etiam dispensatus ab unica refectione.

R. Negative, quia hujusmodi partes jejunii sunt divisibiles, nisi dispensatio facta fuerit ob debilitatem virium.

Q. An praeceptum jejunii ex se obliget sub gravi.

R. Affirmative ex prop: 23 ab Alex: VII his verbis damnata: *frangens jejunium Ecclesiae ad quod tenetur, non peccat mortaliter, nisi ex contemptu, vel inobedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere praecepto.*

## DUBIUM II.

### De Unica Refectione.

Q. An satisfaciat jejunio, qui pridie, vel in prandio ita replet ventrem, ut non sentiat difficultatem jejunii.

R. Vir hujusmodi peccat contra temperantiam, non tamen contra jejunium, cujus substantiam ponit consistentem in unica refectione, licet finem jejunii non attingat, qui finis est maceratio corporis, quia finis praecepti non cadit sub praecepto.

Q. An frangat jejunium, qui extra tempus refectionis bibit quacumque de causa.

R. Negative, si bibat per modum potus, seu ad extinguendam sitim, et ad faciliorem digestionem procurandam, modo non sint potus nimium nutritivi ex. gr. lac, jusculum nimis densum etc., si vero quis bibat in fraudem legis ad sensum famis eludendum, et ad nutritionem habendam, quae ventris famem propulset, videtur probabilius agere contra legem jejunii, eamque violare; legem enim violat, qui in fraudem legis aliquid facit ex S. Thoma.

Q. An qui saepius comedit in die jejunii, peccet mortaliter toties, quoties comedit in notabili quantitate.

R. Nonnulli docent solum peccare in secunda refectione, quia per ipsos jejunium huic redditum est impossibile post secundam refectionem, cum consistat in unica refectione; sed probabilius dicendum, peccare saltem venialiter toties, quoties comedit, 1.<sup>o</sup> quia jejunium est praeceptum negativum obligans semper, et pro semper: 2.<sup>o</sup> quia notabilis

**mortificatio carnis, quae est finis legis, adhuc obtineri potest per negationem aliarum refectionum, et contraire fini legis est quaedam inordinatio.**

**Q. An repetitae parvae refectionunculae in die jejunii coalescant.**

**R. Affirmative, si fiant eodem die, ex prop. 29 ab Alexandro VII damnata his verbis: *in die jejunii qui saepius modicum quid comedit, etsi notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit jejunium*; secus si fiant diversis diebus.**

**Q. Quaenam quantitas habenda sit pro materia parva in cibis esurialibus.**

**R. Pro more disputant Casuistae; communiter docent esse duas uncias.**

**Q. An peccet, qui mane sumit refectionunculam, quae vesperi solet sumi, dilato prandio ad vespas.**

**R. Peccat venialiter, si hoc faciat absque omni causa, quia irrationabiliter faceret contra consuetudinem legitime introductam; sed non peccaret mortaliter, quia servat substantiam jejunii: imo multi volunt, ne venialiter quidem peccare, etiamsi faciat sine causa, modo sumat refectionunculam hora consueta prandii, quia talis modus jejunandi magis conducit ad finem jejunii.**

**Q. Quomodo licitum sit interrompere prandium in die jejunii.**

**R. Si quis interrumpat ob negotium, tunc, si prius sumpserit, quantum satis est ad jejunium tolerandum sine magno incommodo, non poterit, absoluto negotio, prandium complere, nisi elapsum non fuerit multum temporis, nempe hora circiter, ita ut utraque comestio moraliter tunc censeatur unum prandium; si vero non sumpserit tam multum, potest redire, quantumcumque sit sero, modo retinuerit intentionem redeundi, quae intentio uniat duas illas comestiones in unum prandium. Quod si quis non ob negotium, sed sufficienter refectus surrexit animo non revertendi, potest intra quadrantem, mutata intentione, redire, et continuare prandium, eo magis si convivae adhuc comedant, vel si in mensa apponatur aliud ferculum, quod ipse ignorabat apponendum.**

**Q. Quamdiu liceat protrahere prandium.**

**R. Saltem ad duas horas, et non ultra.**

**FORESTA Theol. Mor. Tom. I.**

**33**

**Q.** Quid faciendum illi, qui in die jejunii mane comedit.

**R.** Qui mane sumpsit jentaculum sufficiens ad prandium sive inadvertenter, sive malitiose, probabilius nequit prandere; si non sumpserit sufficiens, etiamsi malitiose fecerit, moderate potest prandere.

**Nota 1.º** Qui magnam in jejunio sensit difficultatem, tenetur jejunare, si haec oriatur ex habitu vitioso ex: gr. intemperantiae; secus si ex naturali dispositione stomachi nimis calidi, et voracis.

**2.º.** Qui nequit dormire, nisi sit vespere plene refectus, debet in prandio sumere collationem, et vespere prandium contra alios asserentes non teneri invertere communem ordinem.

**3.º.** Electuaria licita sunt in die jejunii ex quacumque rationabili causa licet non gravi; secus, sunt peccatum veniale nisi forte in fraudem sumantur in magna quantitate, ut docet S. Thomas. Chocholatis potio toleratur, modo non sit densa, nec sumatur in magna quantitate, nec iteretur; ideoque Ben: XIV Inst: 45 vix admittit majorem longe cyathum.

**Q.** Quid dicendum de serotina refectione.

**R.** Serotina refectio inducta est ex universali consuetudine, et Ecclesiae tolerantia; ideoque quoad ipsam standum est consuetudini locorum, praecipue virorum rectae meticulosae conscientiae ex Ben: XIV, quia circa ipsam tot sunt sententiae, quot capita. In ea tria potissimum sunt advertenda, quantitas nempe ciborum, qualitas, et tempus. Quoad quantitatem variant sententiae, opinio probabilior concedit omnibus indistincte octo uncias, et duplex in Vigilia Nativitatis Domini, si fiat vespere, ex causa sollemnitatis; et id etiamsi venerit Vigilia in Sabbatho quatuor temporum, quum festum Nativitatis incidat in diem Lunae.

Quoad qualitatem nunc etiam dispensatis certe non permittitur in Collatiuncula alius cibus, nisi ille, qui permittitur non dispensatis: ideoque prohibentur etiam ova, et lacticinia ex responsione S. Poenitentiariae apud S. Ligorio sub die 23 Iul: 1756. Quoad pisces permittitur pars etiam piscis majoris, modo non excedat duas, vel tres uncias. Quoad octo uncias panis cocti cum aqua, et olio probabilius non licet sumere, ad summum licet sumere quinque uncias. Quoad herbas coctas cum aqua, et aceto, aut



oleo, aut vino decocto etiam disputant Moralistae ; sed , quod supra dictum est de pane decocto , fortius videtur posse dici de leguminibus, quae minoris sunt nutrimenti, quam panis.

### DUBIUM III.

Quinam teneantur ex praecepto jejunare.

Q. Quinam teneatur ex praecepto jejunare.

R. Quilibet Christianus , licet haereticus , modo sit compos rationis, et compleverit aetatis suae annum vigesimumprimum , nec sit legitime impeditus , tenetur servare jejunia praescripta ab Ecclesia. Ante eam aetatem nemo tenetur jejunare, nisi teneatur ex voto, aut ex professione.

Nota. Regulares professi ante annum vicesimumprimum completum non tenentur ad jejunia Ecclesiastica , sed tenentur ad jejunia regulae ; item minores anno 21 non tenentur ad jejunia, sed tenentur ad abstinentiam a carnibus; quia ad istam tenentur omnes post annum septimum.

Q. An possit aliquis per alium jejunare.

R. Negative, quia obligatio jejunii est personalis.

Q. An qui in jejunio non potest jejunare, teneatur aliquid loco jejunii persolvere, vel alio die jejunare.

R. Negative quoad primam partem, quia debitor unius rei non liberatur solvendo aliam; et etiam negative quoad alteram partem, si sermo sit de jejniis praeceptis ab Ecclesia, quia hujusmodi jejunia affixa sunt diei. Si vero sit sermo de jejniis debitis ex voto, inspicienda est intentio votantis; quia si votum factum sit praecise in honorem alicujus diei respectu alicujus festivitatis; tunc, transacta illa die, ad nihil tenetur, quia jam transiit dies cum onere suo: secus, si dies sit praefixus non ad finiendam, sed ad sollicitandam obligationem; quia tunc teneretur, sicuti etiam tenetur alia die jejunare, qui die statuta non jejunavit jejunium a Confessario impositum.

Q. An Religiosi teneantur ad jejunia, quae servantur in oppido, vel quae ab Episcopo praescribuntur Dioecesi, intra cujus fines est Monasterium exemptum.

R. Negative, si sint exempti, et ea jejunia sint solum introducta voto Fidelium , vel per consuetudinem particularem, ut si observentur solum a Laicis, vel a Clericis; secus, si introducta fuerint ex consuetudine generali obligante

universum populum; quia tunc tenerentur ad evitandum scandalum, sicuti tenentur festis, quae communi usu coluntur in oppido ipso. Vide Ben: XIV de Syn: lib: XIII cap: 4.

Religiosi iidem, secluso scandalo, non tenentur jejuniis ab Episcopo praescriptis, quia Regulares exempti subduntur Episcopali jurisdictioni quoad solam celebrationem Missae, quoad observantiam festorum, et censurarum, non quoad jejunia.

Q. An teneatur in Nativitate Domini jejunare, qui vovit jejunium pro aliquo die, qui nunc casu accidit in Nativitate ipsa.

R. Affirmative, tum quoad ipsum, qui privatim vovit jejunium illud, tum quoad Minores de Observantia, qui tenentur ad praeceptum jejunii qualibet feria sexta, si feria ipsa incidat in Nativitatem Domini, quod patet ex responsione Honorii III, qui ab Episcopo Pragensi super hoc puncto interrogatus respondit, eos solummodo posse carnibus vesci propter Festi excellentiam, si festum Nativitatis cadat in feria sexta, qui in feria ipsa neque voto, neque regulari observantia sunt adstricti, quamvis non sint reprehendendi, si etiam ipsi abstinere voluerint. Ergo adstricti sive voto, ut in casu, sive regulari observantia nequeunt eo die carnibus vesci, et tenentur jejunare.

R. An sit licitum die Dominico jejunare.

R. Quamvis ex se licitum esset eo die jejunare, ab Ecclesia tamen est vetitum propter haeresim Manichaeorum asserentium, jejunium die Dominico esse necessarium in contemptum Resurrectionis Domini, et ob alias haereses; ideoque si quis voveret jejunare in aliquo die Dominico ex fine malo, votum esset nullum; si sic voveat ex bona fide, votum esset validum, sed mutanda esset circumstantia diei dominicae; si voveret jejunare in aliquo die, qui aliquo anno per accidens accideret die dominica, seclusis pravo fine, scandalo, et singularitatis nota, posset ea die dominica jejunare, sed melius est in diem Sabbathum anticipare, in quem diem anticipanda sunt etiam omnia jejunia praescripta ab Ecclesia, si incidant die dominica.

Q. An jejunium jure communi inductum possit transferri ab uno in alium diem.

R. Episcopus potest in hoc dispensare, ut jejunium transferatur in praecedentem diem ratione sollemnitatis, si

ex: gr: jejunium evenerit in aliquo die sollemni, puta diè festo Patroni principalis; item Vigilia S. Joannis Baptistae anticipanda est feria quarta, si caderet in festo Corporis Christi. Item Vigilia S. Antonii quoad Minores Conventuales est anticipanda ex Urb: VIII, si cadat eodem die festum Corporis Christi; item Vigiliae sollemnitatum, et SSrum occurrentium feria secunda non die dominico, sed in Sabbatho antecedenti sunt jejunandae. Episcopus tamen ex Ben: XIV *Prodiit* non potest ratione carnisprivii auctoritate sua in praecedentem Sabbathum transferre jejunium occurrens in extremo die bacchanaliorum; sed in hoc opus esset Apostolica dispensatione, sicuti reipsa idem Pontifex dispensavit anno 1754, praemonitis Ecclesiasticis, et Regularibus, ne uterentur ipsa dispensatione; ideoque Clem: XIII *Et paternus* queritur cum Episcopo Toletano, qui per se dispensaverat in jejunio S. Mathiae incidente eo die bacchanaliorum.

#### DUBIUM IV.

De Causis excusantibus a Jejunio.

Q. Quenam causae excusent a jejunio.

R. Continentur in his versiculis: *Manducant impios, pietas, indulta, labores; Manducant levitas, non advertentia, et aetas*; seu excusant a peccato non jejunantes

1°. Impotentia sive physica, qua quis absolute non possit jejunare, quia ad impossibile nemo tenetur; sive moralis, qua quis non potest jejunare sine notabili incommodo, aut damno. Moraliter impotentes continentur in hoc versiculo: *Pauper, foeta, senex, pergens, puer, atque laborans*; ubi tria sunt notanda 1° sub nomine *pauperis* intelligi non solum pauperes ostiatim viventes, sed omnes, quicumque non habent victum ad prandium sufficientem: 2° sub nomine *foetae* non solum intelliguntur foeminae gravidae, sed etiam lactantes, quae omnes non solum non tenentur jejunare, sed ipsis jejunium est omnino vetitum, ne proli sive natae, sive nasciturae deficiat nutritio: 3° sub nomine *pergentis* intelliguntur soli itinerantes pedestres, qui utique excusantur a jejunio sub his tamen restrictionibus 1° modo iter sit necessarium; 2° modo duret per majorem diei partem; 3° et modo non possit commode differri; imo etiam sub his restrictionibus pensandae sunt circumstantiae viarum,

personae etc., ut itinerans excusetur a jejuniis. Quod si itinerans ipse compleverit iter, non fracto jejuniis, teneretur postea ad illud servandum. Itinerantes autem in curribus, vel in equis non excusantur a jejuniis ex prop: 34 ab Alex: VII his verbis damnata: *excusantur absolute a praecepto jejunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcumque iter agant, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant*; iidem tamen excusarentur, si constet eos sine magno incommodo non posse jejungere.

2º Opera pietatis etiam sponte suscepta, et non ex officio, neque ex obedientia, modo cum jejuniis exerceri non possint: ideoque excusantur inservientes plurimis infirmis cum labore magno in hospitalibus, aut monasteriis; item peregrinantes ad loca sacra, modo zelo vero peregrinationem suscipiant in magnum Dei honorem, vel in magnam populi aedificationem, vel in magnam ipsius peregrini spiritualem utilitatem, etiam ex causa simplicis devotionis; sed quando peregrinatio jam incepta erat, et interim occurrit dies jejunii; item Concionatores quotidie praedicantes, vel frequenter in Quadragesima, aut Missionarii propter studium ad id necessarium, et propter corporis agitationem; non tamen excusantur, qui ter, vel quater habent conciones; item Lectores scientiarum, Advocati etc. sed in his omnibus spectandae sunt circumstantiae laboris, et incommodi.

3º. Dispensatio, ita tamen, ut Papa possit a jejuniiis dispensare in universam Ecclesiam, et quidem valide etiam sine causa, sed illicite. Episcopi cum subditis suis pro casibus occurrentibus, sed nonnisi ex justa causa, alioquin dispensatio esset nulla, nisi jejunium fuerat ab Ipsiis praescriptum. Quod si causa non sit sufficiens, vel si dubitetur de ejus sufficientia, possent partim dispensare, et partim commutare in aliud opus pium. Non possunt tamen ne pro una quidem vice etiam ob aliquam specialem causam dispensare universitatem aliquam in lege universalis jejunii, aut commutare ex Ben: XIV *Prodiit*, secluso privilegio Apostolico, quo gaudent Archiepiscopi Insulae Hispaniolae ex Clem: XIII *Universalis Ecclesiae*. Parochi, nonnisi tamen ex certa, et justa causa, non pro tota Parochia, sed cum aliquibus suis Subditis particularibus possunt etiam dispensare jure consuetudinis, etiamsi Episcopus adsit praeseus; quia consuetudo satis potuit jurisdictionem tribuere,

vel possunt saltem declarare, legem jejunii in iis circumstantiis non obligare. Praelati Religiosorum etiam inferiores, item Vicarii Superiorum localium possunt dispensare cum suis Subditis, et adhuc cum semetipsis, quia habent veram jurisdictionem spiritualem.

4°. Labores, si ex ipsis gravis, aut mediocris afflictio sequatur; quia Ecclesiae praecepta benigne sunt accipienda: secus dicendum de levi afflictione. Quapropter non excusantur barbitonsores, sartores, pictores, scholares, scribae, horologiarii, item artifices, qui laborando sine gravi incommodo jejunare certo valent, secus si dubitetur de gravi incommodo. Assumentes laborem eo fine, ut eximantur a jejunio, peccant apponendo impedimentum; sed postquam fuerint defatigati, non amplius tenentur ad jejunium. Exercentes artes laboriosas excusantur a jejunio etiam in diebus, in quibus vacant a labore, si uno, vel altero die non laborent; quia in primo die excusantur ad reficiendam laxitudinem diei praecedentis; in altero ad servandas vires pro die sequenti; sed, si etiam tunc certo possent jejunare sine gravi incommodo, tenerentur jejunare. Artifices divites exercentes artes laboriosas ex officio non peccant, si in die jejunii laborent; quia valde interest Reipublicae, ne ex causa jejunii Operarii intermittant exercere artes, quibus ex suo officio incumbunt, et soli pauperes laborent.

5°. Parvitas materiae, qualis probabilius censetur usque ad duas uncias inclusive; item ignorantia, vel inadvertentia diei jejunii etiam excusant, quando sunt inculpabiles; sicuti etiam irritatio voti excusat, quando jejunium obligabat ex voto; sed de hoc sermo erit in de Voto.

6°. Aetas ita, ut adolescentes etiam robusti excusentur a jejunio, usquedum compleverint annum 24; quem si compleant eo ipso jejunii die, nondum completa hora, non tenentur; secus hora completa, ita tamen, quod tunc teneantur sub mortali jejunare, si nondum ad illam usque horam fregerint jejunium; sed sub veniali, si jam antea fregerint; quia in hoc casu jejunium esset impossibile ob refectiones antecedentes, sed posset obtineri finis jejunii, qualis est mortificatio carnis.

Quoad senes notandum, ex Aliquibus sexagenarios quoscumque, licet robustos, eximi a jejunio, quia in ipsis ipsa senectus est morbus immedicabilis, quae moderato, et fre-

quenti cibo potest protrahi, licet auferri nequeat, eo magis, quia robur senum est illusivum, et ambiguum. Idem dicendum de Religiosis sexagenariis quoad jejunia suae Regulae, nisi expresse in Regula praecipiat observantia usque ad mortem. Idem quoque dicendum de iis, qui voverint, puta semel in hebdomada, jejunare toto vitae suae tempore, qui in aetate sexagenaria non amplius tenerentur, si, quando sic voverunt, ad eam aetatem non adverterint; quia votum, cum sit lex particularis, intelligitur ad instar legis ecclesiasticae. Secus si aliter intenderint.

Nota. Pius IX die 13 septembris 1846 Congregationi Piorum Operariorum concessit facultatem, ut Superior dictae Congregationis tempore Missionis, et Exercitiorum spiritualium possit per se, vel per alios dispensare circa cibos vetitos, et jejunia, necnon in omnibus, in quibus possunt Episcopi suos Dioecesanos: qua facultate *per communicationem* gaudent etiam Patres Congregationis SS. Redemptoris, et Sacerdotes Congregationis SS. Cordis Jesu Nolanae Dioecesis.

#### N O T A.

Pro opportunitate jejunii sciendum est, horam tum mediae noctis, tum meridiei variare, prout continetur in his versiculis: *Junius, et Decimus nihil errant, suntque supremi; Cum tribus ad decimum Janusque, et Julius addunt; Februus, Augustus primo, sextisque supremis: Martia, September sexto, atque bis octo, novem ter; Undecimo Aprilis, septemque ter Octuus addunt. Maias et primo, atque bis octo November adaugent, seu ex Calendario Ecclesiastico*

1.º Media nox, et meridies in mensibus Junii, et Decembris est hora, ultra, vel infra quam ipsa media nox, vel meridies non praetergreditur, *infra* quoad mensem Junii, nec *ultra* quoad mensem Decembris, seu media nox in Junio est hora quarta noctis, et meridies hora decimasexta; et media nox in Decembri est hora septima, et meridies hora decimanona a prima die ipsorum mensium, et per totum eorum cursum, nec variatur.

2.º In mensibus Januarii, et Julii variant semel in die decimatertia, ita tamen, quod media nox, aut meridies in ea die Januarii minuatur per quadrantem; sed quoad mensem Julii in eadem die crescat per quadrantem.

3.º In mensibus Februarii, et Augusti variant ter, nempe in duobus prima, decimasexta, et vicesimasexta, seu in duobus ultimis diebus sextis, sed quoad mensem Februarii per diminutionem; et quoad mensem Augusti per augmentum.

4.º In mensibus Martii, et Septembris etiam ter variant, nempe diebus sexta, decimasexta, et vicesimaseptima per diminutionem, aut per augmentum.

5.º In mensibus Aprilis, et Octobris in diebus undecima, et vicesimaprima.

6.º In mensibus Maji, et Novembris in diebus prima, et decimasexta.

## TRACTATUS III.

### D E P E C C A T I S.

Bona est lex, si quis ea legitime utatur, sciens hoc, quia lex justo non est posita, sed injustis, et impiis peccatoribus, ait Apostolus 1.<sup>a</sup> ad Timoth. cap. I. Ergo post leges de Peccatis agendum duximus.

#### Q U A E S T I O I.

##### *De Peccati Natura, et Divisione.*

Q. Quid sit peccatum.

R. Peccatum a nonnullis definitur: *aversio a Deo, et conversio ad creaturas*. A S. Augustino definitur: *dictum, vel factum, vel concupitum contra legem Dei aeternam*. Dicitur 1. *dictum, vel factum, vel concupitum*, ut ostendatur, peccata tripliciter posse committi, seu cogitatione, verbo, et opere, ita tamen, ut sub nomine dicti, vel facti comprehendantur etiam non dictum, vel non factum; quia *affirmatio, et negatio reducuntur ad idem genus*. Dicitur 2º. *contra legem Dei aeternam*, quia transgressio legis humanae sive canonicae, sive civilis non est peccatum, nisi quatenus est contra legem Dei volentis, ut nostris Praepositis justo praecipientibus obediatur.

FORESTA *Theol. Mor.* Tom. I.

34

Q. Quotuplex sit peccatum.

R. Aliud est *originale*, seu carentia justitiae originalis ab Adamo in posteros transfusa per virtutem seminalem, quod cum sit omnino involuntarium in se, sed solummodo voluntarium in voluntate aliena, seu Adae; idcirco potest remitti sine actione, et passione voluntatis illius, in quo est ex: gr. per baptismum in infantibus, et perpetuo ameutibus; et aliud est *personale*, quod a propria cujusque persona committitur, ideoque non potest sine uestra actione dimitti. Personale aliud est *actuale*, seu actualis transgressio divinae legis; et aliud *habituale*, seu macula moraliter permanens in anima post peccatum cum gratiae habitualis privatione. Item aliud est *carnale* consistens in concupiscentia carnis, uti est luxuria, et gula; et aliud *spirituale*, quod consumatur in inordinata delectatione spirituali, qualia sunt caetera quinque peccata capitalia, seu superbia etc. Item aliud est cordis, vel oris, vel operis; item commissionis; item ignorantiae, vel infirmitatis, vel malitiae; item mortale, vel veniale; item aliud est *philosophicum*, seu quod disconvenit solum naturae rationali, sed non Deo; et aliud *theologicum*, quod offendit tum rationem, tum Deum.

Q. An detur peccatum philosophicum.

R. Negative; peccatum enim philosophicum nititur vel invincibili Dei ignorantiae, quatenus Deum invincibiliter ignorantes, si flagitia etiam atrociora committant, peccabunt quidem contra rectam rationem, sed non contra Deum, quem nequeunt offendere, cum ignorent; vel nititur defectui actualis advertentiae, quatenus si quis actu non advertat ad Deum, vel ad legem Dei; tunc, si peccet, ex Adversariis peccat quidem contra rationem, sed non contra Deum. Atqui neque Dei invincibilis ignorantia datur, cum Dei cognitio sit nobis insita, vel potius innata; neque ad peccandum necessario requiritur actualis advertentia. Ergo etc. Hinc Alexander VII n. 2 merito hanc propositionem diris devovit: *peccatum philosophicum, quantumvis grave in illo, qui Deum vel ignorat, vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.*

Q. Quanam requirantur ad contrahendum quodcumque peccatum.

Nota. Actus alii dicuntur *primoprimi*, qui omnem ra-



tionis usum, et malitiae considerationem praeveniunt, ideoque nullimode sunt voluntarii. Alii dicuntur *secundoprimi*, qui conjuncti sunt cum aliqua cognitione, et advertentia malitiae, non tamen plena, et perfecta; ideoque sunt solum veniales, cum sint leviter voluntarii. Alii autem dicuntur *pleni*, et perfecti, seu *secundosecundi*, seu facti cum pleno consensu, et plena advertentia.

R. Tria, nempe ut actus sit voluntarius; ut sit liber; et ut advertatur malitia peccati.

Q. Quenam libertas requiratur ad peccandum.

R. In statu naturae lapsae ad peccandum non sufficit libertas *a coactione*, sed etiam requiritur libertas *a necessitate* ex prop. 3 ab Innocentio XI damnata: *ad merendum, vel demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione.*

Nota 1.<sup>o</sup> Libertas est indifferentia ad agendum, qua, positis omnibus ad agendum requisitis, potest quis agere, vel non agere, vel etiam contrarium facere.

2.<sup>o</sup> Libertas alia est *a coactione*, quae nimirum excludit omnem vim externam; alia est *a necessitate*, quae excludit omnem internam voluntatis determinationem; qua libertate non gaudent Beati, qui voluntarie quidem, et spontaneae in caelis amant Deum, utpote nemine cogente; ideoque sunt liberi libertate *a coactione*, sed non possunt Deum non amare, quae necessitas amandi provenit ex Ipsorum voluntate ad amandum Deum determinata. Libertas item alia est *specificatiōis*; alia *contrarietatis*; et alia *contradictionis*, prout consistit in facultate agendi hoc, vel illud; hoc, vel oppositum; vel si consistat in facultate agendi, vel non agendi.

3.<sup>o</sup> Quamvis Angeli, et Beati in caelis non possint Deum non amare, nec possint peccare, non inde sequitur, non frui perfecta libertate; quia indifferentia ad peccandum non arguit imperfectionem, sed perfectionem libertatis.

Q. Undenam repetenda sit radix libertatis.

R. Tum ex voluntatis capacitate, quam nullum objectum explere potest, nisi summum bonum; tum ex imperfectione bonorum creatorum, quae, cum contineant in se semper aliquid imperfectum, possunt ab intellectu sub ea macula imperfectionis apprehendi, et ita respuī.

Q. Quid sit voluntarium, et in quo differat a volito.

R. Voluntarium est, quod procedit a voluntate cum cognitione finis, nempe ejus, quod voluntas debet amplecti, vel respuere; et differt a volito, quia volitum non semper pendet a voluntate, licet a voluntate adprobetur, qualis esset pluvia in tempore opportuno: ideoque omne voluntarium est volitum, sed non vice versa.

Q. Quotuplex sit voluntarium.

R. Est triplex 1<sup>o</sup> aliud dicitur *perfectum*, quod procedit a voluntate cum pleno consensu, et plena advertentia; et aliud *imperfectum*, quod procedit cum semipleuo consensu, vel advertentia: 2.<sup>o</sup> aliud dicitur *necessarium*, quod procedit a voluntate ad unum antecederet determinata, quo modo Angeli voluntarie, sed necessario amant Deum; et aliud *liberum*, quod procedit a voluntate sine determinatione ad aliquid, quales sunt omnes actus humani: 3.<sup>o</sup> aliud dicitur *directum*, seu quod est volitum in se; et aliud *indirectum*, seu volitum in causa.

Q. Quanta sit malitia peccatorum.

R. Subjective, et intrinsece est finita, quia homo, cum sit subjectum finitum, finitam Dei cognitionem habet, ideoque nequit Eum afficere injuria infinita; objective autem, et extrinsece peccata habent quamdam infinitatem ex infinita Persona Dei, cui fit injuria.

Q. An omnia peccata sint connexa inter se.

R. Negative, imo multa sunt peccata inter se opposita; dici tamen aliquo modo possunt connexa inter se, quatenus unum potest esse via, et dispositio ad illud.

Q. An omnia peccata sint inter se aequalia.

R. Negative, ideoque Christus Pilato dixit: *qui me tradidit tibi, majus peccatum habet.*

Q. Quanam peccata sint graviora.

R. Per se loquendo, et caeteris paribus illa peccata sunt graviora, quae per se opponuntur praestantioribus virtutibus, vel sublimiori officio ejusdem virtutis, si eidem virtuti opponantur.

Dixi *per se loquendo, et caeteris paribus*, quia peccatum aliquod ex genere suo, et objecto gravius potest esse inferius ratione circumstantiarum; ideoque labor festivus, licet opponatur Religioni, est in malitia inferior homicidio deliberato, quod opponitur justitiae.

Q. An peccatum inferioris speciei possit crescere, ut superet malitiam peccati superioris speciei.

R. Negative, quoad rationem suam specificam, quia species una nunquam potest aequare speciem alteram; secus, quoad circumstantias adjunctas, quae in hoc versiculo continentur: *Quis, quid, ubi, quibus auxiliis, cur, quomodo, quando*; ideoque surripiens pecuniam totius communis gravior peccat, quam qui occidit hominem privatum.

## Q U A E S T I O II.

### *De Peccato Mortali, et Veniali.*

Nota 1°. Peccatum mortale est *gravis transgressio divinae legis amicitiam Dei cum creatura dissolvens, et peccatorem in aeternum damnans*. Peccatum veniale sic dictum, quia ob sui levitatem meretur veniam, est *levis divinae legis transgressio, quae licet gratiam, et creaturae amicitiam cum Deo non tollat, fervorem tamen charitatis minuit, et temporalem poenam meretur*.

2°. Dari peccatum mortale, et veniale est de fide contra Lutheranos, patetque ex Scripturis, ex quibus sunt peccata, quae, *qui agunt, regnum Dei non consequuntur*; et peccata, *in quae septies cadit Justus, et resurgit*.

Q. Quotuplex sit peccatum mortale.

R. Duplex; aliud dicitur *mortale ex toto genere suo*, seu quod nunquam fieri potest veniale, neque admittit parvitatem materiae; et aliud *mortale ex genere suo*, quod evadere potest veniale intra idem genus vel ex imperfectione actus, seu ex defectu totalis advertentiae, aut consensus; vel ob parvitatem materiae, ut est furtum; vel ex conscientia invincibiliter erronea, ut si quis peccatum mortale invincibiliter crederet veniale.

Nota. Peccatum potest esse tripliciter mortale, vel ex genere suo, si sit prohibitum, quia intrinsece malum; vel ex praecepto, si res indifferens sit mala utpote graviter prohibita, ut est comestio carnis die Veneris; vel ex circumstantiis ex: gr: ratione finis, contemptus etc. Item peccatum potest esse tripliciter veniale, vel ex genere suo, si naturaliter sit leve, ut mendacium jocosum; vel ex parvitate materiae.

Q. Quanam peccata non admittant parvitatem materiae.

R. Sunt 1° quae directe opponuntur virtutibus theologalibus, ut infidelitas, desperatio, haeresis, etc. 2° quae immediate impediunt virtutem Religionis, ut superstitio, magia, simonia etc. 3° quae directe sunt injuriosa Deo, vel Ejus perfectionibus, ut perjurium etc. 4° quae directe, et valde opponuntur proximo cum gravissimo humani generis praejudicio, ut homicidium, mutilatio, duellum etc. 5° quae sunt circa rem absolute gravem, quae non est capax ullius latitudinis, utpote quae consistat in indivisibili, ut fractio sigilli confessionis, aut jejuniū naturalis, item ebrietas perfecta, et delectatio venerea inter non Conjuges. Hujusmodi tamen peccata possunt esse venialia ex imperfectione actus, seu ex defectu plenae advertentiae, aut pleni consensas.

Q. Quibus regulis peccatum mortale possit discerni a veniali.

R. Quamvis difficillimum sit hoc discrimen, *peccata enim quis intelligit*, ait Psalmista; tamen dici possunt mortalia 1° quae in Scripturis dicuntur digna morte aeterna, vel digna, ut excludantur a coelis: 2° quae gravi poena a justis legibus puniuntur: 3° quae ex se inferunt grave damnum vel ipsi operanti, vel proximo.

Q. Unde desumatur discrimen inter peccatum mortale, et veniale.

R. Peccatum mortale natura sua differt a veniali, quia mortale inducit in animam amorem creaturae praedominantem, quo ipsa totis viribus adhaeret creaturis, suumque ultimum finem saltem interpretative in creatura absolute constituit; veniale autem non dominantem, sed aliquem inordinatum creaturae amorem in animam inducit, quo creaturae adhaeret *secundum quid*, seu non *habitualiter*, et *totis viribus*, sed *actualiter*, et *aliquo modo*; ideoque peccatum mortale adversatur habitui charitatis, eumque corrumpit; veniale autem actui ejusdem charitatis, ejusque fervorem minuit, et teporem inducit.

Nota. Discrimen illud non est desumendum a parte peccantis, quatenus eadem peccata solis Reprobis deputentur tamquam mortalia, praedestinati autem tamquam venialia, ut patet exemplo Davidis, Petri, et pii Latronis. Ne desumendum quidem est a parte divinae Misericordiae, quatenus omnia peccata sint mortalia, quorum nonnulla ex sola Dei

misericordia sint venialia; quia irrationabile videtur, quod Deus propter offensiunculas, quas omnes vitare nobis est moraliter impossibile, possit amicitiam suam rescindere, gratiam tollere, et aeternum punire: ideoque ab Urbano VIII fuit merito haec Baji propositio N. 24 diris devota: *nulum peccatum est ex natura sua veniale, sed omne peccatum meretur poenam aeternam*. Ne desumendum quidem est ab eo, quod peccatum mortale sit contra praeceptum, et veniale contra consilium; quia consilium non obligat, alioquin virgo peccaret non vovens castitatem, cum Aplus dicat non peccare. Ne ex eo quidem, quod mortale sit contra legem, et veniale praeter legem, quia omne peccatum debet esse contra legem, *ubi enim non est lex, non est praevaricatio* ex Apostolo.

Q. An plura venialia possint efficere unum mortale.

R. Negative de se, sed solum dispositive, et quidem dispositione non necessitatis, sed pronitatis juxta illud S. Greg: *peccatum, quod poenitentia non diluit, ipso suo pondere in aliud trahit*; vel nisi materiae leves coalescant vel in se, vel relate ad eundem effectum.

Nota. Incautum est, et malum affirmare, aliquid esse mortale, ubi illud non potest ostendi ex sufficienti auctoritate, nec evidenti ratione; quia hoc esset ponere laqueum pedibus ambulantium; ideoque nulla sententia laxitatis damnetur, quoties aperte improbabilis non videtur.

Q. Quandonam plures materiae leves coalescant efficiendo peccatum mortale.

R. Coalescunt, quoties repetitae producunt gravem aliquem effectum eidem legi contrarium sive in eo, qui legem violat, sive in altero. Contra vero non coalescunt vel ex diversitate praeceptorum; vel ex diversitate personarum, vel ex diversitate temporis, ita ut, quantumcumque tunc ipsae numero multiplicentur, nunquam coalescant ad efformandum peccatum mortale.

Q. Quot de causis veniale possit evadere mortale.

R. Septem de causis, quae continentur in his versiculis: *Scandala, finis, amor, discrimen, tempus, et error; Vel levium nexus, his leve grande foret*; seu ratione scandali, finis, vel affectus nimis inordinati, vel periculi, vel contemptus, vel ratione conscientiae erroneae putantis mortale,

quod est veniale, vel ratione coalescentiae, si res simul coalescant.

Q. An omnis contemptus sit peccatum mortale.

Nota. Contemptus alius est *generalis*, qui est inseparabilis ab omni voluntaria transgressione; ideoque non est peccatum distinctum ab ipsa transgressione; et alius *particularis*, qui potest esse vel *formalis*, quo quis temerario ausu directe aliquid facit, ut alter contemnatur; vel *materialis*, quo alter non contemnitur directe, sed ponitur aliqua res, qua alius contemni censeatur. Item alius est *Legislatoris*; alius *rei praeceptae*; et alius *ipsius praecepti*, prout quis contemnat vel potestatem Legislatoris, Ejusque legem, vel ejus praecepta; quamvis tertius contemptus reducatur ad alterutrum ex duobus primis.

R. Contemptus rei praeceptae est venialis in re parva nisi sit mortalis ratione alterius circumstantiae, quia parvitas materiae excusat a mortali, et nisi sit materia levis a Deo praecepta, quae contemnuatur ut inutilis, et vana.

Contemptus formalis Legislatoris semper est mortalis, si Legislator ille sit Deus, quia magna est irreverentia Deum formaliter contemnere etiam in re parva. Si Legislator ille sit Praelatus, esset mortale ipsum contemnere quatenus Superiorem etiam in re parva, quia Superiorem spernens Deum spernit ex Luca cap: X. Esset autem veniale, aut nullum, aut mortale Superiorem spernere non quatenus Superiorem, sed quatenus hominem habentem aliquos defectus, ex: gr: quod sit imprudens, indoctus etc. prout motiva sic judicandi erunt vel nulla, vel gravia, vel levia; modo tamen hoc iudicium, quamvis prudens, et verum non manifestetur per detractionem.

Nota. Contemptus confundi non debet cum inobedientia; ad contemptum enim duo requiruntur, nempe actus peccandi ex: gr: fractio silentii; et causa peccati, seu actus voluntatis renuentis subjici potestati imperantis, ejusque Regulae: ideoque potest quis frequenter legem violare, quin peccet ex contemptu, si retineat voluntatem absolute, et universim eam observandi; secus si haberet voluntatem absolute eam non observandi, quia tunc peccaret ex contemptu. Peccatum vero inobedientiae est, si quis agnoscat potestatem imperantis, sed hic, et nunc nolit se in hac re subji-

cere, quod peccatum esset mortale, aut veniale pro gravitate materiae.

Q. Quenam requirantur ad peccatum mortale.

R. Tria 1° plena intellectus advertentia saltem virtualis, et interpretativa ad malitiam operis, vel ad ejus periculum. 2° Plenus voluntatis consensus saltem indirectus in rem malam non necessario ut malam, sed quae ut talis adverti possit, ac debeat. 3° Gravitas materiae, quae sit gravis vel in se, vel relative quoad circumstantias.

Dixi 1° Plena advertentia *ad malitiam operis*, seu formalis; quia advertentia materialis, qualis esset ex: gr: si quis edat carnes non advertens esse vigiliam, non sufficit ad peccatum: 2° *saltem virtualis*, seu quam quis posset, et teneretur habere, quia ad peccandum non requiritur advertentia actualis, alioquin non darentur peccata ignorantiae. 3° Plenus *voluntatis consensus* saltem indirectus, et interpretativus, quia, quisquis est causa causae, est etiam causa effectus.

### Q U A E S T I O III.

#### *De Peccatorum Distinctione.*

Peccata distinguuntur vel specie, vel numero; distinctio specifica habetur, quando unum peccatum essentialiter differt ab alio; sic furtum specie differt a fornicatione: distinctio autem numerica habetur, quando multiplicantur actus, qui sunt unius malitiae, et naturae; sic qui ter fornicatur, committit tria peccata ejusdem speciei.

Q. Undenam desumatur distinctio specifica peccatorum.

Nota. Thomistae volunt desumi a diversis objectis peccatorum; objecta vero peccatorum distinguuntur specie per diversam repugnantiam, quam habent cum lege aeterna, et recta ratione. Alii tenent desumi a diversis praeceptis; quae dicuntur diversa, vel quatenus sunt a diversis Superioribus, vel quatenus praecipiunt diversas res, vel eandem rem, sed sub motivo diverso: motivum vero aliud *intrinsecum*, et *proximum*, in quod natura sua opus tendit ex: gr. temperantia est motivum intrinsecum jejunii; et aliud *extrinsecum*, quod operans sibi proponit ex: gr. si Legislator praecipiat jejunium ad obtinendam serenitatem. Scotistae tenent desumi a diversis virtutibus, quae dicuntur

diversae, quando habent specialem, et distinctam bonitatem. Haec sententia congruit cum sententia Thomistarum. Virtutes vero aliae sunt praecipientes, et aliae consulentes.

R. I.<sup>o</sup> Distinctio specifica peccatorum non desumitur a diversis praeceptis, si haec eandem rem numero, et sub eodem motivo intrinseco praecipiant, cum praecepta ipsa tunc sint solum materialiter diversa, sed formaliter unum: secus, si praecipiant diversas res, vel eandem rem sub diverso tamen motivo intrinseco; quia praecepta ipsa tunc essent formaliter diversa; ideoque furtum est unum peccatum, licet opponatur juri naturali, divino, et humano, qui vero non jejunaret die Veneris contra votum jejunandi dicta die, contra praeceptum Confessarii eodem die jejunandi, et contra obligationem quatuor temporum eodem die recurrentium, committeret tria peccata, qui tria ipsa praecepta praecipiunt idem jejunium, sub diverso tamen motivo intrinseco, primum ex motivo Religionis, alterum ex motivo poenitentiae a Confessario impositae, et tertium ex motivo temperantiae.

Dixi ex *diverso motivo intrinseco*, quia motiva extrinseca non multiplicant speciem.

R. II.<sup>o</sup> Distinctio specifica peccatorum habetur, quando actus vel per se, vel propter suas circumstantias opponitur aut diversis virtutibus praecipientibus, non tamen consulentibus; aut quando opponitur eidem virtuti, sed modo notabiliter diverso, quod tribus modis verificari potest, 1<sup>o</sup> si actus opponatur diversis officiis ejusdem virtutis, ut idololatria, et superstitio specie differunt inter se; quia, licet opponantur eidem virtuti Religionis, adversantur tamen diversis Eius officiis. Religio enim non solum prohibet, ne alius a Deo colatur, sed etiam ne Deus illegitimo cultu honoretur: 2<sup>o</sup> si opponatur eidem virtuti, sed modo contrario, ut prodigalitas, et avaritia opponuntur eidem liberalitati contrario modo, altera nimirum per excessum, et altera per defectum: 3<sup>o</sup> si opponatur eidem virtuti modo non contrario, sed diverso, ut detractio, et furtum opponuntur eidem iustitiae, modo tamen diverso.

Q. Undenam desumatur distinctio numerica peccatorum.

R. In peccatis diversae speciei tot sunt peccata numero distincta, quot sunt species, ex axioma illo: *species numerat, et numerus multiplicat*; in peccatis autem ejusdem speciei distinctio numerica peccatorum primario habetur 1<sup>o</sup> quoties



idem actus entitative unus respicit, simulque realiter laedit plura objecta totalia, quia tunc tot erunt numero distincta peccata, quot erunt objecta totalia realiter laesa, dummodo non sint unius, eiusdemque rationis, ita ut objecta laesa non efficiant unum morale: 2° quoties actus morales sunt physice plures, et moraliter interrupti, quia tunc tot erunt peccata, quot sunt actus moraliter interrupti; Secundario autem habetur a diversis finibus, variisque circumstantiis.

Dixi 1° *actus morales*, quia plures actus physici non multiplicant peccata, ita ut qui emit ensem ad occidendam, et postea occidit, unum faciat peccatum.

2° *simulque realiter laedit plura objecta totalia*, quia si non realiter laedat, unum erit peccatum; ideoque qui unico actu intendit plures homines occidere, qui statuit in quadragesima tota non jejuna, vel horas canonicas non recitare, unum committit peccatum; secus, si quis unico actu pluribus detraheret, vel inferret damnum, aut scandalum; quia tunc tot essent peccata, quot sunt homines offensi, damnificati, aut scandalizati.

3° *modo non sint unius, ejusdemque rationis*, alioquin esset unum peccatum, ut si quis uno actu surripiat centum oves, quae moraliter considerantur unum corpus morale.

Q. Quomodo actus interrumpantur.

R. I°. Actus oris, et operis, seu actus externi, aut mixtim interni interrumpuntur 1° consumatione operis: 2° efficaci retractatione; 3° per interpositionem boni operis; 4° per deliberatam, et spontaneam pravi operis cessationem, nisi actus ipsi moraliter, seu virtualiter perseverent in aliis actionibus, quae per se conducunt ad peccati intenti consumationem; sed modo inter ipsos actus repetitos multum temporis non intercedat; ideoque qui deliberat furari, et continuo viam arripit, scalas admovet, instrumenta disponit, etsi in itinere distractus de aliis confabuletur, aut cogitet, unum peccatum committit; nisi magna temporis mora intercedat inter dictas actiones, quae mora qualis esse debeat, variant Theologi; ideoque relinquendum iudicio prudentum, attentis circumstantiis. S. Ligorius tamen sentit, non posse eundem actum ultra duos, ad summum tres dies perseverare.

R. II°. Actus cordis, seu mere interni interrumpuntur non solum per allatas causas, sed etiam per quancum-

que distractionem etiam naturalem, nisi tales actus ex eodem motu procedant.

**Q.** Quid dicendum de actibus, qui comitantur peccatum.

**R.** Tripliciter actus concurrere potest ad peccatum vel antecedenter, vel concomitanter, vel subsequenter. Quoad actus antecedentes, si natura sua possint conducere, et re ipsa dirigantur ad consumationem intenti operis, vel ad eundem finem saltem perfectius obtinendum; tunc simul cum opere consumato unum efficiunt peccatum, nisi sint malitiae diversae ab actu principali; secus, si actus completi in se nequeant conducere, aut si non dirigantur ad eum finem, vel si sint diversae speciei; ideoque qui furatur, ut fornicetur, aut volens simpliciter verberare, si postea Cajum occidat, duo committit peccata, tum quia fornicatio habet malitiam specie distinctam a furto, tum quia verbera illa in casu non dirigebantur ad homicidium.

Quoad actus concomitantes efficiunt unum peccatum cum opere malo patrato, nisi habeant malitiam propriam specie diversam a malitia operis principalis; ideoque qui occidit hominem ope Daemonis, duo committit peccata.

Quoad actus subsequentes, si actio versetur circa terminum definitum, et in eo consumatum, multiplicata actione, multiplicantur peccata, ut patet in fornicationibus successivis; si vero actio versetur circa terminum non definitum, sed qui habeat extensionem, et latitudinem, qualis esset ex: gr: percussio successiva contra unum, eundemque Clericum; vel si actus illi subsequentes sint complementa, et quasi appendices operis; tunc unum erit peccatum, nisi sint moraliter interrupti, vel contra diversas personas.

**Q.** Quot peccata committat Sacerdos in peccato plures absolvens successive.

**R.** Committit tot sacrilegia, quot impertit absolutiones, quia singulae absolutiones sunt singula sacramenta; secus probabilius de Sacerdote pluribus successive Eucharistiam ministrante, qui unum peccatum committit, cum sit una administratio, et unum convivium: ideoque Sacerdos post communionis distributionem ait: *o sacrum convivium etc.*

**Q.** Quot peccata committat, qui die festo decrevit Missam non audire.

**R.** Qui pridie festi decrevit non audire Missam in fe-

sto, toties peccat, quoties cum morali interruptione ante festum repetit hoc propositum; quia, quum ante hunc diem festi praeceptum Missae nondum inceperit; nihil est, quo volitiones illae possint continuari, aut dici moraliter unum. Qui vero decernit ipso die festi primo mane Missam non audire, quam per totum diem audire posset, et saepe ad meridiem usque repetat hanc volitionem; tunc, si omissio fuerit decreta propter opus impossibile cum Missa, et toto mane continuatum ex: gr: propter studium, unum erit peccatum, quia volitiones illae sufficienter continuarent in illo studio tamquam medio, per quod excluditur Missa; si vero nullum opus esset causa ipsius omissionis, tunc tot erunt peccata, quot volitiones interruptae etiam per naturalem distractionem.

Q. Quot peccata committat qui unico actu detraxit, vel imprecatus est toti communitati.

R. Si detractio, imprecatio, vel quaevis injuria realiter laedat singulas personas communitatis illius etiam seorsim sumptas, tot erunt peccata, quot personae; esset tamen unum peccatum, si personae ipsae considerentur per modum unius; et actio ipsa non afficiat singulas personas seorsim sumptas, quas fortasse etiam diligit, sed communitatem, ut si quis imprecetur Monasterio, cui obligatur solvere canones nimium magnos.

Q. Quot peccata committat, qui diversa mala optat inimico.

R. Committit unum specie peccatum, si mala ipsa apprehendantur sub uno genere mali, vel si ineffaciter optet; secus committit tot peccata, quot sunt species malorum optatorum, si voluntas efficaciter feratur ad optanda ea mala diversa specificè considerata.

Nota ut malum desideratum, vel prolatum contra homines sit peccatum mortale, tria requiruntur 1° ut malum sit grave: 2° ut vere, et efficaciter optetur: 3° ut optetur cum perfecta deliberatione.

Q. An effectus mali ex peccato sequentes dicendi sint peccata numero diversa.

R. Negative, si nullo modo fuerint praevisi; secus si fuerint praevisi, et intenti. Quod si voluntas fuerit vere retractata, postquam non adsit amplius potestas effectus illos praevisos, et intentos impediendi, effectus ipsi non es-

sent peccata; imputarentur tamen ratione causae libere positae: ideoque puniuntur, quia retractatio illa tollit voluntarium quoad tempus secuturam, non quoad praeteritum.

#### Q U A E S T I O   I V .

##### *De Scandalo, et Cooperatione ad peccatum.*

Q. Quid sit scandalum, et quotuplex.

R. I.<sup>o</sup> Scandalum proprie, et physice significat offendiculum in via praebens itinerantibus occasionem lapsus; moraliter autem est peccatum occasionatum, seu est *dictum vel factum, vel omissum externum minus rectum praebens alteri occasionem ruinae spiritualis.*

Dixi 1.<sup>o</sup> *externum*, quia nec cogitatio, nec omissio mere interna, et occulta potest extrinsece proximum scandalizare.

2.<sup>o</sup> *minus rectum*, quia scandalum oriri potest non solum ab actione externa per se mala, sed etiam ab ea, quae habeat apparentiam mali.

3.<sup>o</sup> *praebens alteri etc.*, quia ad rationem scandali non est necesse, ut proximi ruina spiritualis revera sequatur; sed sufficit, ut eidem praebeatur occasio ruinae sive directe, quod esset diabolicum, sive interpretative, quo quis praevidet, vel praevidere debet proximum lapsurum.

R. II.<sup>o</sup> Scandalum aliud est *activum*, quando factum est tale, ut de sui ratione habeat, quod sit inductivum ad peccatum; et aliud *passivum*, quod est ipsa spiritualis ruina proximi, quae praeter intentionem provenit ex sola malitia peccantis, arrepta occasione peccandi ab aliquo nostro dicto, vel facto, vel omisso externo, quod non habet vim praebendi talem occasionem. Scandalum activum aliud est *directum*, quo quis expresse intendit peccatum proximi, sive *formaliter* intendens proximi peccatum, sive *materialiter*, seu ob propriam delectationem, aut utilitatem; et aliud *indirectum*, quo quis non expresse intendit peccatum illud, sed nonnulla dicit, vel facit, vel omittit, quae sunt alteri occasio peccandi.

Scandalum passivum aliud dicitur *datum*, quod oritur ex activo jam descripto; et aliud dicitur *acceptum*, quod quis accipit ex indifferenti dicto, vel facto, vel omisso alterius, quod potest etiam esse duplex; dicitur enim *pusil-*

*lorum*, quod oritur ex sola ignorantia, vel infirmitate, seu fragilitate ejus, qui scandalizatur; et dicitur *pharisaicum*, quod oritur ex pura malitia, et pravo affectu scandalizati ipsius exemplo Pharisaeorum, qui scandalizabantur, quia discipuli non lavabant manus.

Q. Quodnam peccatum sit scandalum.

R. Scandalum activum in re levi est leve; in re autem gravi est ex genere suo mortale, ita ut qui alium inducit ad peccatum, intendens, vel praevidens ejus damnum spirituale, dupliciter peccet, nempe peccato scandali, et eo peccato, quod ab alio committitur, quia laedit virtutem, cui opponitur peccatum ipsum, nisi indeliberatio excuset; imo opus indifferens, aut veniale ratione scandali saepe transit in mortale, nisi peccans peccet coram iis, quos nec praevidet, nec praevidere potuit exemplo suo alliciendos esse ad peccandum juxta illud S. Hieronymi : *perfecti scandala non recipiunt*.

Scandalum passivum *datum* nunquam licet; *acceptum* vero licet, si sit *pharisaicum*, seu si oriatur ex pura malitia scandalizati; ideoque non sunt omittenda opera ne consilii quidem ad illud evitandum: si sit *pusillorum*, non licet, quoties citra grave incommodum sive necessitatis, sive utilitatis aut propriae, aut alienae tollere illud possumus; ideoque ad evitandum scandalum *pusillorum* raro, aut nunquam adest obligatio subeundi gravem, et magnam jacturam in propriis bonis temporalibus; tenemur tamen in ipsis pati leve, et modicum damnum ad scandalum *pusillorum* evitandum; ac proinde mulier tenetur etiam cum aliquo incommodo aliam Ecclesiam adire, per aliam viam progredi, vel a fenestra abstinere ad evitandum alicujus determinati viri scandalum, donec ipse advertere possit ab ea se fugi. Nunquam tamen ad evitandum scandalum *pusillorum* licet facere, quod est vetitum lege naturali, aut divina; quia *non sunt facienda mala, ut eveniant bona*; neque sunt dimittenda opera ad salutem necessaria necessitate medii; opera autem spiritualia, si sint meri consilii, sunt vel occultanda, vel differenda, donec reddita ratione cesset scandalum; quia si, reddita ratione, scandalum perseveraret, tribuendum tunc esset suae malitiae; si vero sint opera praecepta jure sive naturali, sive positivo, tenemur semel, aut iterum, sed non amplius ea praetermittere ad evi-

tandum proximi scandalum, quia *unicuique Deus mandavit de proximo suo.*

Nota. Ex reg. juris *propter scandalum evitandum veritas non est omittenda.*

Q. Quando quis dicatur cooperari peccato alterius.

R. Quando exhibet illi aut materiam, aut objectum, aut facultates peccandi.

Q. Quotuplex sit cooperatio ad peccatum.

R. Duplex, *formalis* nempe, qua quis sive directe, sive indirecte intendit proximi peccatum, seu cooperatio *formalis* habetur, quando quis concurrit ad malam voluntatem operantis, et nequit esse sine peccato, ideoque semper est illicita; et *materialis*, qua quis materiam praebet de se indifferentem, qua alius ex sua malitia abutitur ad peccandum, quod ille vel non praevidet, vel, si praevideat, nullo pacto ceusetur intendere, neque potest, aut non tenetur ex rationabili causa impedire, seu cooperatio *materialis* habetur, quando quis concurrit solum ad malam actionem alterius praeter intentionem cooperantis.

Q. Quot conditiones requirantur, ut cooperatio *materialis* sit licita.

R. Tres, 1<sup>o</sup> quod opus, vel operatio sit per se bona, vel saltem indifferens: 2<sup>o</sup> quod non fiat ex prava intentione hominem inducendi, vel adjuvandi in actione peccati: 3<sup>o</sup> quod justa causa adsit eam ponendi, et proportionata tum ad gravitatem peccati alieni, tum ad proximitatem concursus, qui praestatur ad peccati executionem; seu justa causa est, quoties cooperatio *materialis* necessaria ad evitandum grave damnum sive spirituale, sive temporale, sive suum, sive proximi, sed in bonis superioris ordinis, minime autem in bonis sive minoris, sive ordinis aequalis, ac proinde ab Innocentio XI jure damnata fuit N. 51 haec propositio: *famulus, qui submissis humeris scienter adjuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo januam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ac torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur; quia haec mala erant ordinis inferioris ad stuprum.*

Nota. Quaedam sunt nostra, quae a nobis oriuntur, quibus nullo modo consentire debemus neque directe, ne-

que indirecte; quaedam sunt aliena, quae fiunt ab aliis, quibus nunquam consentire debemus directe consensu approbationis, sed aliquando possumus iis indirecte consentire consensu permissionis, modo adsit rationalis causa: quia etiam Deus permittit aliqua mala ex rationali causa, ideoque ex causa necessitatis licet petere pecuniam sub usuris.

Q. An peccent domini praeberentes famulis occasionem furandi, ut eorum fidelitatem experiantur.

R. Ultro ponere occasionem, et dare ansam peccandi non licet neque patribus, neque heris, neque maritis, neque aliis ne ad experiendam quidem fidelitatem filiorum, famulorum, vel uxoris; quia hoc esset formaliter cooperari peccatis eorum; ne licet quidem non auferre occasionem ex: gr: furandi, adulterandi etc. si fiat, ut alter in peccato deprehensus puniatur; esset tamen licitum occasionem ipsam non auferre, si fiat ad capiendam de ipsorum fidelitate experientiam, eosdemque in futurum ad avertendum a furto patrando.

Q. An liceat suadere minus malum volenti majus facere.

R. Negative, si qua adsit spes, ut quis possit totaliter dissuaderi a malo inferendo; secus affirmative, etiamsi suadens sit Confessarius, cui competit ex officio impedire peccata poenitentis, modo tamen minus malum saltem virtualiter includatur in majori, sicut vulneratio in occisione; vel sit leve, ita ut persona injuriata sit irrationabiliter invita propter ipsum, vel si paratus ad faciendum malum majus simul cogitet facere etiam minus, et modo minus malum non suadetur inferendum alteri diverso ab eo, cui majus erat inferendum; quia, positis his conditionibus, malum ipsum non suadetur ut malum, sed ut impeditivum majoris mali ob electionem mali minoris.

Q. Quot peccata committat, qui suo consilio, aut exemplo inducit alium ad peccatum.

R. Qui alium quacumque ratione sive directe, sive indirecte inducit ad peccatum, si intendat ejus peccatum, praecisis aliis circumstantiis, peccat 1° ratione scandali contra proximi charitatem, quia dat alteri occasionem ruinae spiritualis ea intentione, ut peccet: 2° contra eam virtutem, cui opponitur peccatum, cujus est causa, quia quaelibet virtus prohibet actus sibi contrarios: 3° si scandalizans tenebatur ex officio vitare, et impedire proximi peccata; pec-

caret etiam contra justitiam, et in hoc solo casu teneretur etiam ad restitutionem, si inducat ad furandum, vel ad aliud damnum proximo inferendum.

Si vero non intendat ejus ruinam spiritualem, inducens exemplo alium ad peccatum, committit unum peccatum contra eam virtutem, cui opponitur peccatum ipsum, nisi simul cum ipso consumat etiam peccatum; quia tunc reus esset duplicis peccati tum proprii, tum alieni propter inductionem; ideoque Inn: XI. N. 39 damnavit hanc propositionem: *qui movet, aut inducit alium ad inferendum grave damnum proximo non tenetur ad restitutionem istius damni illati*. Huic tamen Sententiae Bonacinae atque aliorum nescit acquiescere Ligorius. Vocens etiam in hoc casu adesse aliud peccatum contra caritatem.

Q. An liceat die jejunii ad coenam invitare aliquem paratum ad jejunium frangendum.

R. Negative, quia petitur, quod ab eo tunc temporis fieri nequit sine peccato.

Q. An liceat vendere vinum iis, qui putantur inebriandi.

R. Negative sine justa causa, qualis esset, si aliquin afficiendus esset non solum contumeliis, sed etiam gravibus molestiis, et incommodis; vel si notabiliter minuendus esset affluxus hospitum cum gravi damno familiae; secus dicendum de lucro, quod, cum sit modicum, non esset sufficiens causa.

Q. An liceat servo carnes coquere, quas Dominus vult comedere in spretum Ecclesiae.

R. Affirmative, si sine gravi incommodo nequeat vitare, quia Ecclesia contemnitur per manducationem, non per actionem illam famulo praeceptam.

Q. An liceat diebus festis laborem servilem petere ab Haereticis.

R. Negative, quia Haeretici utpote baptizati obligantur legibus Ecclesiae; potest tamen quis opus aliquod haeretico faciendum dare, quamvis putet, eum die festo laboraturum, modo ad hoc ipsum non inducat; quia hoc esset passive tantum se habere ad violationem festi, quod solus Superior tenetur curare, ut servetur.

Q. An peccet vendens ornamenta puellae per ipsa alios sollicitaturae ad peccatum, si ornamenta vendantur etiam ab aliis.



R. Affirmative, si ornamenta illa sint omnino necessaria ad alliciendum alios ad peccatum, neque suffragatur, quod similia ornamenta vendantur ab aliis, quia, qui praevenit cooperationem, praevenit peccatum; secus, si puella sine ornamentis ipsis aequè alliceret ad peccatum, et adsit aliqua causa vendendi; quia tunc venditio illa posset esse licita, utpote quae remote solum se habeat ad peccatum.

Q. An peccet mulier se ornans.

R. Negative, modo adsint sex conditiones 1° *recta intentio*, ne fiat per superbiam, aut libidinem, sed ex legitima causa ex: gr: ne appareat in contemptum honestis personis, vel ut uxor placeat viro suo, et vice versa, maxime si mulier se ornet ad revocandum sic maritum ab adulterio, vel si maritus nolle reddere debitum; 2° *honestas*, nihil enim inhonestum potest esse licitum; ideoque sunt vetiti ornatus illi, ex quibus mulieres, aut viri ostendunt loca impudica, aut minus honesta, in quo non excusat consuetudo, seu potius corruptela; multitudo enim peccantium non praestat errori patrociniū ex S. Hieronymo. Quapropter non excusantur mulieres ad publicum procedentes pedibus, aut collis denudatis, aut cervicibus apertis, a qua tamen velatione capitis, nisi fiat ex vanitate, ex S. Thoma excusare potest consuetudo, quamvis haec consuetudo non sit laudabilis: 3° *convenientia personae*, non solum ne uxor sine necessitate utatur vestibus virilibus, et vice versa, sed etiam ut ornatus conveniat conditioni, majori enim dignitati convenit major ornatus: 4° *parsimonia, et moderatio*, ne sit superfluitas vel quoad multitudinem, et diversitatem vestium, vel quoad pretiositatem, vel quoad curiositatem; alioquin facientes, portantes, et consentientes offenderent Deum quam maxime: 5° *ordinatio affectus*, ne apponatur nimia sollicitudo circa exteriorem vestium cultum sive respectu formae, sive respectu curiositatis: 6° ut ornatus sit *licitus*, tum ne ornatus sit scandalosus, quatenus provocet alios ad utendum simili ornamento supra statum suae conditionis, tum ne propter ornatum derogetur extremis pauperum necessitatibus. Vid: Ben: XIV de Syn: lib: X cap: 12.

Q. An mulier inupta possit se ornare, ut placeat alicui viro.

R. Negative quoad mulierem, quae non intendit, vel non possit nubere, quia tunc intentio se ornandi esset pra-

va; secus, quoad mulierem nubilem, quae aliquatenus habere debet plus ornatus, qui tamen non provocet ad libidinem; sed in se habeat decentiam muliebre, seclusa tamen prava intentione, et excessu. Ben: XIV ibid.

Q. An se colorantes, vel adhibentes crines adulterinos etc. peccent mortaliter.

R. Negative, si fiant ad occultandum defectum; secus si fiant ad fingendam pulchritudinem majorem, quia tunc peccarent tum propter lasciviam, tum propter Dei contemptum: fictio enim illa adulterare contendit, et reformare, quod Deus formavit, impugnare Ejus facturam, et veritatem praevaricari. Ben. XIV ibid:

Nota 1°. Non peccat concurrens ad actiones illius, qui sub lege non tenetur, imperando, consulendo, vel in ipsis ministrando; ideoque non peccat ministrans carnes infirmo, amenti, infideli, vel ipsos inducens ad non audiendam Missam; secus concurrens ad actiones illius, qui excusatur a transgressione legis, sed comprehenditur sub lege: ideoque peccat ministrans carnes ebriis, ignorantibus, vel pueris post septennium, vel incitans furiosos, aut amentes ad blasphemiam.

2°. Christiani captivi apud Turcas ad evitandam mortem alioquin sibi imminentem possunt ad rapinas, et incendia cum Dominis suis infidelibus cooperari, utpote qui excusantur ob extremam corporalem necessitatem. Item nulla molestia est inferenda Catholicis pauperibus, qui, ut habeant, unde vitam tolerant, et tributa Turcis solvant, ad ipsos extra belli tempus advehunt tormenta bellica, enses, nitratum pulverem etc. adhibito tamen modo quoad numerum, et quantitatem; secus tamen quoad mortaria, incendiarias pilas, et tormenta bellica majora, ipsosque sclopos ingenti numero ex Ben: XIV de Syn: Dioec: lib: XIII cap: 20.

#### Q U A E S T I O V.

##### *De Peccatis Commissionis, et Omissionis.*

Q. Quenam peccata dicantur commissionis, et omissionis.

R. Peccatum commissionis est *transgressio praecepti negativi*; sicuti vice versa peccatum omissionis est *transgressio praecepti affirmativi*.

Nota 1.<sup>o</sup> Ad dignoscenda praecepta affirmativa, aut negativa non est attendendum praecise ad voces affirmativas, aut negativas, sed ad hoc, quod significant, et ad finem praecepti; quia multa sunt praecepta, quae videntur affirmativa, cum sint negativa, et vice versa, sicuti est jejunium.

2.<sup>o</sup> Praecepta negativa differunt ab affirmativis, quia affirmativa obligant semper, sed non pro semper; negativa autem obligant semper, et pro semper.

Q. An actus, qui est causa voluntaria, vel occasio omissionis culpabilis, sit peccatum.

R. Si actus ipse influens in omissionem sit indifferens, vel bonus, erit peccatum ejusdem malitiae, et speciei, quam malitia ipsius omissionis; quia lex, quae obligat ad aliquid, obligat etiam, ne quis ponat impedimentum obligationi suae: ideoque, si quis omittat Missam festivam, ut studeat, vel ut recitet coronam; studium, vel corona essent contra Religionem, nisi actus ipse ponatur ad evitandum malum superioris ordinis. Si actus ipse influens in omissionem haberet aliam suam specialem malitiam, tunc ponens ipsum duo committeret peccata; ideoque duo peccata committit, qui die festo Sacrum omitteret causa furandi. Quod si actus ipse in omissionem nullimode influat, nullum esset peccatum, nisi specialem habeat malitiam; sed in hoc requiritur, ut actio se habeat concomitanter tantum ad omissionem, quin influat in ipsam, ut si quis nolens missam audire, ut venetur, inter venandum cantaret; vel requiritur, ut actio subsequatur totam omissionis causam tum internam, tum externam, ita ut, quando ponatur actio, jam observatio legis facta fuerit impossibilis ex. gr. decrevisisti die festo sacrum omittere, qua de causa vadis, ubi sacro adesse nullo modo amplius potes; in hoc casu peccas sic deliberando, et illuc eundo; quia discessus ipse influit in omissionem, quatenus potuisses deliberationem illam retractare. Quod si in loco discessus vacas venationi, haec venatio non erit peccatum, quia nullimode influit in omissionem sacri.

Nota ut ommissio sit culpabilis tria requiruntur 1.<sup>o</sup> ut quis potuerit ponere rem ommissam: 2.<sup>o</sup> ut debuerit eam ponere: 3.<sup>o</sup> ut voluntarie non posuerit ex Ben. XIV. Inst. 39 ideoque ignorans invincibiliter esse diem festum non peccat non audiendo Missam, quia involuntarie omittit.

Q. An in confessione aperiendae sint actiones , quae fuerunt causa omissionis.

R. Negative, nisi actiones ipsae habeant malitiam suam specialem distinctam ab ipsa omissione; ideoque sufficit dicere, se Missam omisisse, quin dicat omisisse propter studium, sed non sufficit dicere solum, se Missam omisisse, si omiserit ob fornicandum.

Q. Quandouam peccet, qui culpabiliter ponit causam omissionis.

R. Peccat, quando ponit causam culpabilis omissionis, si tunc adsit advertentia omissionis futurae; et rursus tempore, quo ommissio realiter contingit; alioquin in ebrietate committens homicidium satisfaceret dicens in confessione, se homicidio causam dedisse. Quod verum est, etiamsi tempore effectivae omissionis factus sit impotens, vel non sit sui juris; nisi tamen deliberationem suam per poenitentiam, aut per contritionem vere retractaverit ante tempus, quo actio esset ponenda. Censura tamen, aut poena omissionis non contrahitur, nisi quando actus esset ponendus, nec voluntas fuerit per poenitentiam, aut per contritionem retractata.

#### Q U A E S T I O VI.

##### *De Peccatis internis, et de Periculis peccandi.*

Peccata alia sunt interna, quae dicuntur *cordis*, quia in corde consumantur, qualia sunt invidia, iudicium temerarium etc, et alia sunt externa, quae dicuntur *oris*, vel *operis*, quatenus ore, vel opere consumantur, qualia sunt detractio etc. aut furtum etc.

Peccata tum cordis, tum oris, tum operis dicuntur perfecta, et completa, si considerentur *in se*, ita ut peccata cordis in se considerata differant specie a peccatis oris, et operis in se etiam consideratis, quia ex: gr: diverso modo opponantur charitati odium, detractio, et furtum; dicuntur autem imperfecta, et incompleta, si considerentur in ordine ad aliud peccatum operis, ad quod dirigantur ut via, et dispositio, et sic considerata non differunt specie: ideoque desiderium fornicandi non differt specie ab ipsa fornicatione. Peccatum tamen est in confessione aperiendum

cum ipso effectu, tum quia ex effectu secuto plerumque melius intelligitur malitia peccati, et an sit etiam reservata, vel an incurrerit censuras; tum quia peccatum ex Christi institutione est manifestandum totum completum in genere moris; ideoque, cum actus internus in genere moris compleatur per actum externum, et cum illo efficiat simpliciter totum peccatum completum, totum ipsum explicari debet: ac proinde Alex: VII N. 25 hanc proposit: damnavit: *qui habuit copulam cum soluta; satisfacit confessionis praecepto dicens: commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non exprimendo copulam.*

Q. Quale peccatum sit odium.

Nota. Odium est *actus mentis objectum aversantis*; quod non movetur, nisi ab aliquo apprehenso, et est duplex, odium nempe *inimicitiae*, seu *personae*, quo malum proximo volumus, quatenus est ipsi malum; et odium *abominationis*, seu *qualitatis*, quo personam detestamur non propter se, sed propter aliquam suam qualitatem, quae nobis displicet.

R. Odium Dei, sive sit inimicitiae, sive sit abominationis est maximum peccatorum, quia in odio Dei voluntas avertitur a Deo non secundum se, sed secundum aliud; neque potest in Deo excogitari qualitas odio digna.

Odium inimicitiae contra proximum est mortale ex genere suo, nisi sit veniale propter materiae parvitatem, vel propter imperfectam deliberationem. Odium vero abominationis est mortale, aut veniale pro qualitate materiae, si concipiatur sine justa causa, quia repugnat charitati; nullum erit peccatum, si concipiatur ex vitiorum aversione. Ut tamen in hoc non peccetur, servandus est ordo charitatis, ideoque malum, quod expetitur, debet esse inferioris ordinis, quam bonum, quod ex malo ipso expectatur, ac proinde licitum est proximo egestatem desiderare, ne amplius communitatem affligat, minime autem, ut ludere cesset, qua de causa Inn: XI N. 14 hanc propositionem damnavit: *licitum est absoluto desiderio cupere mortem patris non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis, quia nimirum ei obventura est pinguis haereditas; eademque de causa dicebat Psalmista: nonne, qui oderunt te Domine, oderam? perfecto odio oderam illos.*

Q. Quid, et quotuplex sit periculum peccandi.

R. Periculum peccandi dicitur , *quidquid inclinat ad peccatum*, et potest esse duplex, *proximum* nempe, aut *remotum*, prout habeat frequentem, vel non frequentem conjunctionem cum peccato. Periculum proximum aliud est tale *absolute*, et aliud *relative*, prout soleat vel quemcumque hominem ad peccatum inducere, vel aliquos tantum propter eorum fragilitatem. Item periculum proximum aliud est *materiale*, et aliud *formale*, quatenus vel ex solis circumstantiis extrinsecis, seu ex sola occasione externa; vel ex circumstantiis extrinsecis, et intrinsecis inducatur ad peccatum: ideoque eadem domus potest esse materialiter periculosa alicui ad peccatum non prono, cum sit formaliter periculosa alteri prono ad peccatum. Periculum vero formale potest esse vel certum , vel probabile , vel leve , prout vel firmiter, aut valde, aut paululum credat, se in tali occasione peccaturum.

Q. An liceat se exponere periculo peccandi.

R. Peccat graviter, aut leviter pro qualitate materiae, qui se exponit periculo formali peccandi, sive periculum ipsum sit certum, ex prop: 63 ab Inn: XI damnata: *licitum est quaerere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi*; sive sit solum probabile; quia *qui amat periculum, peribit in illo*, Eccles: cap. 3, etiamsi sit indeterminatum peccatum, cujus exponitur periculo ex: gr: peccat non vitando socium, ex cujus familiaritate quis expertus est solere peccare nunc per furtum, nunc per detractionem, aut cogitationem.

Justa causa necessitatis, aut utilitatis excusat, si periculum proximum sit solummodo *materiale*: ideoque neque Parochus, neque Medicus, neque Chirurgus, miles curialis, caupo, mercator etc. tenentur officium suum derelinquere non sine gravi familiae detrimento; secus tamen de simplici Confessario, qui teneretur abstinere ab exercitio excipiendarum confessionum, si possit sine gravi detrimento famae, aut facultatum; quia Deus non adjuvat temerarios, sed superbis resistit: bene tamen Ei praebet opem, qui ex justa causa occasionem materiale non deserit, et ex quadam necessitate. Quod si cum periculo illo materiali sit inviolabiliter conjunctum etiam *formale*, ita ut quis semper vel fere semper lapsus sit in iis periculis, neque spes effulgeat emendationis; tunc tenetur cum quacumque jactora etiam omnium honorum, famae, aut vitae deserere pericu-

lum ipsum: ideoque concubinariis obligandus est ad ejiciendam concubinam licet nimis utilem, etiam cum gravissimo incommodo ex prop: 44 ab Alex: VII damnata.

Nulla adest obligatio vitandi periculum leve, vel remotum, alioquin ex Aplo 1 ad Cor: cap: V *debueratis de hoc mundo exiisse.*

Nota. Sub nomine periculi intelligitur periculum liberi consensus in peccatum, non periculum solius tentationis ad peccatum; neque passim absque sufficienti ratione apprehendi debet periculum illud, ne incidatur in scrupulos.

## Q U A E S T I O VII.

### *De Peccatis Capitalibus in Specie.*

Peccata capitalia sunt septem, nempe superbia, avaritia etc., quae dicuntur *capitalia*, quatenus ex ipsis tamquam ex capite multa alia peccata originem ducant.

## D U B I U M I.

### De Superbia.

Q. Quid sit superbia, et quotuplex.

R. Superbia sic dicta quasi *super ire*, est *inordinatus appetitus propriae excellentiae super alios*; et est duplex, *perfecta* nempe, qua quis nolit subjici neque Deo, neque Superioribus, Eorumque legibus; et *imperfecta*, qua quis in suo tantum interno affectu intumescit, et gloriatur, sed non renuit se subdicere Deo, et Superioribus suis. Prima est mortalis ex genere suo, altera est venialis.

Nota. Graviter peccatur per superbiam, si quis existimet in aliquo non indigere Dei auxilio, vel se aliquid habere a se, vel si conjuncta sit cum gravi contemptu, aut cum notabili damno proximi; contra vero peccatur leviter per vanam complacentiam, per inanem gloriam, et jactantiam, vel per elationem aliquam animi.

Q. An jactantia de peccato mortali sit mortalis.

R. Negative, sed est venialis, si sit non de ipso opere malo, sed de circumstantiis extrinsecis non intrinsece malis ex. gr. de ingenio, et artificio, vel dexteritate; secus

si sit de ipso opere malo, vel de circumstantiis extrinsecis per se malis. Jactantia autem de rebus bonis est etiam venialis, sed per accidens potest esse mortalis ratione damni, aut falsitatis.

Q. An complacentia de suo opere mortali, quatenus ab aliis laudatur, sit mortalis.

R. Affirmative, qui approbat complacentiam in objecto mortaliter malo; secus, si solum taceat.

## DUBIUM II.

### De Avaritia.

Avaritia est inordinatus appetitus temporalium; quae est peccatum mortale, si sit conjuncta cum duritie non subveniendi proximo in extrema, aut gravi necessitate; item si sit conjuncta cum injustitia rem alienam aut surripiendi, aut injuste retinendi; item si amor in divitias sit ita inordinatus, ut aliquis suum ultimum finem in temporalibus constituat, ita ut ob divitias acquirendas omittat etiam necessaria ad salutem spiritualem, vel se exponat periculo vitae; secus esset venialis.

## DUBIUM III.

### De Ira.

Q. Quid sit ira, et quotuplex.

R. Est *inordinatus appetitus vindictae*; quae est duplex, nempe *ira per zelum*, quae cum causa concipitur ex effectu justitiae, est propria Superiorum, neque est peccatum, nisi excedatur in medio, ita ut peccatum tunc sit grave, aut leve juxta circumstantias; et *ira per defectum*, quae concipitur sine causa, et dupliciter fieri potest vel ex parte modi nimium exardescendo, vel ex parte objecti appetendo viudictam vel injustam, vel justo majorem, vel non in satisfactionem justitiae, sed in tui animi malevoli satietatem.



DUBIUM IV.

De Gula.

Nota. Sobrietas est mensura debita circa ea, quae sunt necessaria ad vitam, unde sobrius dicitur quasi *sine ebrietate*, seu servans mensuram.

Q. Quid sit gula.

R. Est *inordinatus appetitus, vel usus cibi, aut potus*, ideoque potest continere inordinationem etiam in solo cibo, vel in solo potu etiam non inebriante.

Q. Quot modis peccatum gulae possit committi.

R. Quinque modis, qui in hoc versiculo continentur: *Praepropere, laute, nimis, ardentem, studiose.*

1.<sup>o</sup> *Praepropere*, si edas ante tempus: 2.<sup>o</sup> *laute*, si nimis exquisite; qualitas enim cibi, et potus debet esse proportionata statui, conditioni, facultati, necessitati, tempori, et loco: 3.<sup>o</sup> *nimis*, si fiat in majori quantitate, quam requirat sustentatio naturae, quae est diversa pro personarum diversitate: 4.<sup>o</sup> *ardenter*, si voraciter: 5.<sup>o</sup> *studiose*, si nimis accurate praeparata.

Q. Quale peccatum sit immoderata commissio.

R. Est ex genere suo peccatum veniale; potest tamen esse mortale 1.<sup>o</sup> ratione scandali, aut periculi graviter peccandi: 2.<sup>o</sup> ratione gravis nocimenti aut sibi, aut familiae, aut creditoribus ob gulam provenientis: 3.<sup>o</sup> ratione affectus nimis inordinati etiam interpretativi, ut si ex affectu gulae quis sit paratus etiam peccare mortaliter, vel si in oblectationibus cibi, aut potus suum constituat ultimum finem, ita ut Deus suus sit venter: 4.<sup>o</sup> si quis ob solam voluptatem scienter se ingurgitet cibo, aut potu usque ad vomitum: 5.<sup>o</sup> si quis extra necessitatem extremam vescatur carne humana, aut sanguine, sive metus mortis incutiat a causa intrinseca, sive ab extrinseca; licet tamen uti carne humana in medicamentis, modo non occidatur aliquis ad hunc finem: 6.<sup>o</sup> si quis ob gulam fiat ineptus ad functiones, ad quas tenetur ex officio: 7.<sup>o</sup> si quis ob gulam ecclesiastica violet jejunia.

Q. An liceat comedere, aut bibere usque ad saturitatem.

R. Affirmative, si comestio sit talis, ut satisfiat fami,

secus si fiat ultra quantitatem sustentationi necessariam, vel si fiat ob solam voluptatem ex prop: 8 ab Inn: XI damnata his verbis: *comedere, et bibere usque ad saturitatem ob solam voluptatem non est peccatum, modo non obsit valetudini, quia licite potest appetitus naturalis suis actibus frui*; nisi tamen quis comederet propter voluptatem sustentationi vitae subordinatam; quia tunc excusaretur a peccato etiam veniali, utpote qui ordinate ageret juxta finem a Deo, et natura intentum, qualis est sustentatio vitae.

Q. Quale peccatum sit ebrietas.

Nota 1°. Ebrietas est *violenta privatio rationis, ejusque potentiae proximae per nimium potum*; praecipua enim ebrietatis malitia desumitur, eo quod exturbetur ratio sine potentia proxima eam reducendi, quae potentia remanet in dormientibus. Ebrietas tamen est diversae speciei, si fiat per potum, vel per alium modum ex: gr: per fenum, vel per aliquem odorem sine justa causa: ideoque exprimenda esset in confessione, etiamsi non fiat causa voluptatis, sed ex alio fine.

2°. Ebrietas alia est *formalis*, qua quis intendit ebrietatem; et alia est *materialis*, qua quis dat motivum ebrietatis, ita tamen ut nec praeviderit, neque cogitarit de inebriatione secutura. Formalis alia est *directa*, qua ebrietas intenditur in se; et alia *interpretativa*, qua quis adhuc bibit, quamvis suspicetur, aut dubitet, ex potu secuturam rationis privationem. Alia est *plena*, qua ratio intercipitur, et prudentia consopitur, ita ut vino temulentus non advertat, quid agat, nec bonum a malo discernat, vel crastina die non meminerit, quid in ebrietate fecerit, aut dixerit: et alia est *sempierna*, qua quis non sine vertigine, aut difficultate operatur solitos suos actus, bonum tamen a malo debiliter discernens.

R. 1°. Ebrietas formalis sive directa, sive interpretativa est intrinsece mala; ideoque nunquam permittitur: imo ebrietas plena non admittit parvitatem materiae, ac proinde ex Aplo 2 ad Cor: cap: 6 *ebriosi regnum Dei non possidebunt*; quod peccatum esset gravius 1° in foeminis ob turpitudinis, et luxuriae periculum: 2° in Clericis praesertim majoribus, et maxime Curatis ratione libidinis, scandali etc.: 3° in iis, qui tenentur alios ex officio regere, ut in patribus, Magistratibus etc.

**Nota.** Ebrietas non est mortalis, si non diu privet usu, et potentia rationis; breve tempus esset per Pater, et Ave; longum vero per horam.

**R. II<sup>o</sup>.** Ebrietas materialis, quae neque praevisa fuit neque potuit praevideri, non est peccatum; secus si praevideri potuerit, ac debuisset.

**Q.** An liceat se inebriare ad evitandam mortem, vel ad sanitatem recuperandam.

**R. Negative** ex S. Thoma, quoad evitandam mortem extrinsecam, seu ab alio intentam, vel ad honorem servandum, vel ad avvertendum doloris sensum, si cui pes esset abscindendus, vel ad fugandam tristitiam sive propriam, sive alienam, et similia; quia potus non est institutus ad mala extrinseca vitanda; secus, si inebriatio ex Medici praescripto sit absolute necessaria ad recuperandam sanitatem, ad corrigendos malos humores, et sic ad expellendum morbum, modo desit aliud medium, et modo directe non intendatur inebriatio; quia potus est ordinatus ad pellendos morbos intrinsecos: ideoque sicuti licet matri pharmacum sumere ad suam vitam servandam, licet per accidens foetus animatus expellatur, quod tamen non licet ad vitandam mortem a propinquis; ita a pari etiam in ebrietate, modo inebriatio non intendatur directe; quia directe se privare usu rationis est intrinsece malum.

Posset tamen quis licite alterum inebriare, sed materialiter tantum ei praebendo vina fortissima, ut absque peccato, et inadvertenter inebrietur, vel consopiat ad eum impediendum a graviore malo committendo ex: gr: ab homicidio, item ad elicienda secreta, quae tamen alter teneatur manifestare, vel etiam ut ipse occasionem inde arripiat evadendi mortem injustam, quam alter sibi machinavit; secus tamen, quoad inebriationem peccaminosam, vel si directe intendatur ejus inebriatio; quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona.

**Q.** An liceat bibere usque ad privationem rationis, si vehemens sitis alias non extinguatur.

**R. Negative,** quia sitis ipsa esset aliter extinguenda, vel esset aliquo tempore perferenda, ut paulatim restinguatur.

**Q.** An peccet inebrians stultum.

**R. Negative,** quia stultus antecedenter jam caret usu,

et potentia rationis. Qui tamen saepius inebriaret puerum etiam ratione carentem, peccaret tum quia noceret ejus valetudini, tum quia causaret in eo habitum malum bibendi.

Q. An imputentur ad culpam mala, et peccata commissi in ebrietate culpabili.

R. Affirmative, si praevisa fuerint, vel poterint praevideri, imo coram Deo imputantur, etiamsi non eveniant reipsa, quia exponere se periculo peccandi est peccatum ejusdem speciei, quam ipsum peccatum.

## DUBIUM V.

### De Invidia.

Q. Quid sit invidia.

R. Est *inordinata tristitia de bono alterius, quatenus est diminutivum propriae excellentiae*, ideoque non esset peccatum ea tristitia, si sit ordinata ex bono fine, quatenus quis tristatur de bono alterius, non ut in altero est, aut quatenus est diminutivum proprii boni; sed quia ipse eodem careat ad commodum etiam sui, et ad familiae sustentationem; quae tristitia tunc non esset invidia, sed aemulatio juxta illud Apli 2 ad Cor: *aemulamini charismata meliora; aemulamini spiritualia*.

Q. Quot modis contingere possit invidia.

R. Quatuor modis 1° si quis tristetur de bono alterius, quatenus ex eo sibi, vel aliis malum timet, quae tristitia proprie esset timor, et esset licita, vel peccaminosa, quatenus malum illud juste, vel injuste certo timeatur: 2° si quis tristetur de bono alterius, quatenus sibi bonum ipsum desit; quae tristitia esset laudabilis, si sit in spiritualibus, quia esset aemulatio ex Aplo loc. cit.; esset vero culpabilis, vel inculpabilis in temporalibus, prout bonum illud est, vel non sibi proportionatum, vel prout refertur ad bonum, vel ad malum finem: 3° si quis tristetur de bono alterius, quatenus est indignus, quae proprie est indignatio, quod est mortale, si hoc faciat ex querela divinae providentiae, quae peccatoribus bona largiatur temporalia: secus si juste queratur de justitia humana: 4° si quis tristetur de bono alterius, quatenus hic bono illo seipsum aequat, vel superat, quod proprie est invidia, et est pecca-

tum mortale ex genere suo; quae tamen potest esse venialis ob imperfectionem actus, vel ob materiae parvitatem.

Q. An peccet Mercator dolens homines non emere apud se, sed apud alios.

R. Peccat mortaliter, si absolute doleat de bono alterius in re gravi; peccat venialiter, si doleat, quod ipse ideo negligitur; nullimode autem peccaret, si aequè cupe-ret, alios apud se emere, quia hoc esset aemulatio.

#### DUBIUM VI.

##### De Accidia.

Q. Quid sit accidia.

R. Accidia late sumpta est *quodvis taedium in exercitio virtutum, eo quod labor aliquis sit adjunctus*, quod est commune omni vitio, quia omne vitium refugit bonum virtutis oppositae; et est mortale, aut veniale, prout ex ipso violatur praeceptum in re gravi, aut levi. Stricte sumpta definitur *de re spirituali fastidium ex quadam nausea, aut negligentia actionum piarum, et salutarium*, quod fastidium est ex genere suo mortale, posita gravitate materiae cum sufficienti deliberatione; ideoque fieri potest veniale ex parvitate materiae, vel ex indeliberatione actus.

Q. An sit mortalis tristitia de re spirituali non propter se, sed ex aliqua circumstantia ex: gr: temporis, aut loci:

R. Negative, si circumstantia illa sit levis, ideoque qui tristatur tali die esse jejunandum, vel tali hora concionandum, non peccat mortaliter, nisi absolute nollet esse jejunandum, aut concionandum.

Q. An semper mortaliter peccet, qui bonum spirituale fastidit.

R. Affirmative, si sit de re praecepta in re gravi; secus si sit de re non praecepta, secluso tamen contemptu explicito, vel implicito; ideoque fastidians die profesto Missam ut inutilem; graviter peccat; peccaret vero leviter, si tunc fastidiat tamquam onerosam, et incommodam.

Q U A E S T I O VIII.

*De Causis a peccato excusantibus.*

**Q.** Quaenam causae excusent a peccatis.

**R.** Continentur in his versiculis : *Peccatum excusant consensus, error, et impos, Vis, timor, ignorans, non advertentia, sensus; seu excusant*

1°. Consensus sive Dei dispensantis in lege divina, aut naturali: ideoque non peccabant Judaei divortium instituentes, vel foenerantes cum Alienigenis; sive Legislatoris dispensantis in lege humana, aut ferentis contrariam legem ob bonum publicum; ideoque dispensatus in horis recitandis non peccat eas omittens, neque peccant filii familias mutuum non restituentes, aut caeteri non exequentes testamentum nullum ob defectum sollemnitatis; sive Ejus, in cujus favorem adest obligatio: ideoque non peccat debitor rem acceptam non restituens utpote legaliter remissam a creditore, aut quia creditor ipse sive expresse, sive tacite dilationem concedit.

2°. Error, seu conscientia invincibiliter erronea, aut perplexa, qua quis invincibiliter credit, factum aliquod non esse peccatum; secus si vincibiliter.

3°. Impotentia, quia ad impossibilia nemo tenetur, ita tamen, ut ad physice impossibile, seu quando quis nullo pacto potest praeceptum observare, nemo unquam tenetur; ad moraliter autem impossibile, seu quando quis potest praeceptum implere, sed non sine gravi incommodo, ne tenetur quidem, nisi ad evitandum intrinsece malum, vel ob bonum commune, vel ob bonum proximi spirituale juxta leges charitatis, vel ad evitandum scandalum, aut contemptum sive Religionis, sive Reipublicae, sive Legislatoris.

**Q.** Quando, et quomodo peccet, qui se reddit impotentem, vel ponit impedimentum, vel quaerit exemptionem a lege.

**R.** Quando lex nondum incepit obligare, neque proxime urget, neque peccat, neque tenetur ad legem, qui ante ejus obligationem ponit impedimentum per se impediens executionem ipsius legis, vel quaerit exemptionem a lege, modo impedimentum sit licitum, neque legis omissio sit de

rebus intrinsece malis, quia sic agens utitur jure suo: ideoque potest quis etiam sine causa se transferre in eam conditionem, statum, aut locum, ubi lex eum non obliget in actu primo. Quod si lex vel inceperit obligare, vel proxime, et moraliter urgeat, peccat contra legem, et tenetur ad ipsius legis executionem qui vel ex fraude, vel sine praeponderanti causa necessitatis, aut utilitatis ponit impedimentum illud, vel quaerit illam exemptionem: ideoque non licet sine causa petere dispensationem ex. gr. matrimonii, vel aetatis ad suscipiendos ordines sacros.

Nota. Praecepta divina, et naturalia semper obligant, ideoque non licet se reddere impotentem ad eorum observantiam, ac proinde peccat, etiamsi quis multis ante diebus, antequam teneatur reddere, se reddat impotentem ad solvenda debita.

Q. An qui commode non potest totum praeceptum, sed potest partem implere, peccet non implendo partem ipsam.

R. Tenetur observare partem possibilem, si sit divida, notabilis, et talis, ut censeatur intenta a Superiore, quatenus praecepti finis salvetur in singulis ejus partibus ex judicio prudentum, et communi usu; quia utile per inutile non vitiatur: ideoque tenetur partem, quam potest, qui non potest totam Missam audire, quia pars ipsa intenditur a Superiore: alioquin accedens ad Sacrum, lecto jam Evangelio, non peccaret mortaliter, ut etiam diximus in de Legibus in genere Quaest. V; secus si pars sit levis, vel quae a Superiore non praesumatur intenta: ideoque qui vovit Ecclesiam visitare, non tenetur partem itineris aggredi, si nequeat eo pervenire, sicuti non tenetur solo mane jejunare, qui non potest usque ad vespas; quamvis teneatur abstinere a carnibus, quia Superior praesumitur hanc abstinentionem intendisse.

4.<sup>o</sup> Vis, seu violentia, quae definitur *motio, cujus principium est extra, nihil conferente eo, qui cogitur*: ideoque duo requiruntur ad veram violentiam 1.<sup>o</sup> ut vis inferatur a principio extrinseco: 2.<sup>o</sup> ut qui vim patitur, resistat, et repugnet contraria inclinatione tum interna, tum externa; ac proinde non sufficit, ut quis negative se habeat; sed requiritur, ut se habeat *contrarie*, hoc est cum positiva resistantia, in quantum potest. Quapropter duplex distin-

guitur violentia, *absoluta*, et *efficax* una, cui omni conata interius, et exterius resistitur; et *secundum quid*, seu *inefficax* altera, cui non efficaciter, nec omnino resistitur; sicuti duplex distinguitur involuntarium, quod definitur *id omne, quod sit contra, vel praeter voluntatis determinationem*; involuntarium nempe *absolutum*, quod voluntas omnino non vult; et involuntarium *secundum quid*, quod voluntas non vellet, sed vult in praesenti necessitate, qualis est projectio mercium in mare occasione tempestatis.

Q. An voluntas humana possit cogi.

R. Negative, quoad actus *elicitos*, seu internos, qui immediate procedunt ab ipsa voluntate, quales sunt amare, odisse etc; sed affirmative, quoad actus *imperatos*, seu externos, in quibus homo potest cogi.

Q. An violentia excuset a peccato.

R. Vis absoluta semper, et omnino excusat a peccato, etiamsi quis trahatur ad idolum; quia nullum datur peccatum, nisi volitum; nuda vero displicentia minuit, sed non omnino excusat a peccato.

5°. Metus, qui definitur: *instantis, vel futuri periculi causa mentis trepidatio*.

Q. Quotuplex sit metus.

R. Alius est *levis*, qui est de malo levi, modo leve malum non percipitur ut grave, vel de malo gravi quidem, sed non probabiliter futuro; alius *gravis*, qui dicitur etiam *cadens in virum constantem*, quale est de malo gravi, quod timetur vel nobis, vel personae nobis charissimae; qui metus gravis alius est *absolutus*, si sit talis quoad omnes; et alius *relativus*, si sit talis, quoad datam personam pro sua conditione, ita ut metus levis quoad virum potest esse gravis quoad foeminam; et alius *reverentialis*, quo filius timet gravem offensionem patris, uxor mariti, famulus domini, et inferior Superioris, qui metus reverentialis aequiparatur metui gravi, si sit conjunctus cum minis, aut cum metu alterius gravis damni probabiliter secuturi, non tamen si sit solum conjunctus cum precibus etiam importunis.

Metus gravis aliquando est a principio intrinseco incussus ex: gr: ab infirmitate; aliquando a principio extrinseco naturali ex: gr: a naufragio, incendio, aliisque causis naturalibus; aliquando a principio extrinseco non libero ex:



gr: a bellulis; et aliquando a principio extrinseco libero, seu a causa libera cogente, qui metus dupliciter incuti potest, vel ad extorquendum consensum, vel ad alium effectum, et incuti potest vel juste, vel injuste.

Ad metum gravem sex requiruntur; 1° ut malum, quod timetur, sit grave, et imminens: 2° ut percipiatur ut tale: 3° ut injuste incutiatur: 4° ut probabiliter, et rationabiliter timeatur: 5° ut minans solitus sit malum ipsum causare, et sit potens causare: 6° ut aliter vitari nequeat.

Aliud est aliquid fieri ex metu, et aliud fieri cum metu. In primo casu metus est causa moralis eorum, quae fiunt ex metu; in altero casu metus non est causa eorum, quae cum metu fiunt, sed tantummodo comitatur: sic latro cum metu, sed libere furatur.

Q. An metus exuset a peccato.

R. Metus levis non excusat; metus autem gravis excusat a peccato, nisi res, circa quam incutitur metus ipse, sit intrinsece mala; nisi vergat in damnum publicum sive Religionis, sive Reipublicae; et nisi metus incutiatur in contemptum Religionis, aut legitimae, praesertim ecclesiasticae, potestatis, vel nisi adsit periculum scandali; quia tunc lex obligaret sub gravi etiam cum periculo mortis.

Nota. Nonnullae res sunt prohibitae, quia sunt intrinsece malae; nonnullae autem sunt malae, quia sunt prohibitae, ut comestio carnis in die Veneris.

Q. An metus gravis exuset ab impletionem praecepti, a censuris, ab irregularitate, et a reservatione.

R. 1°. Quoad praecepta naturalia, sive negativa non excusat, si vetent rem intrinsece malam, quae nullatenus cohonestari potest ex: gr: odium Dei, mendacium, adulterium etc.; secus si cohonestari possit ex aliqua circumstantia, evitandi mali majoris, ut furtum in extrema necessitate; redditio depositi etc., item excusat metus gravis, si praecepta naturalia praecipiant actionem, quae differri potest secus si differri non possit. Quoad praecepta autem positiva sive divina, sive humana, secluso scandalo, aut contemptu, metus gravis excusat; quia hujusmodi praecepta non obligant cum gravi incommodo, nisi praeceptum ver-setur circa res necessarias ad salutem animae necessitate modii; vel circa materiam, aut formam sacramentorum; vel circa bonum publicum sive Religionis, sive Reipublicae.

R. II°. Metus gravis excusans a peccato excusat etiam a censuris, a reservatis, et ab irregularitatibus *ex delicto*; secus si non excuset a peccato; item non excusat ab irregularitatibus *ex defectu*.

Nota. Metus infamiae facti, ut si quis dicat, se malum dicturum de eo, non excusat a peccato; secus metus infamiae juris, quando quis non habet facile remedium providendi; item excusat metus perdendi bona temporalia vel omnia, vel quoad maiorem partem, quando quis sine ipsis bonis sustentari non potest; eo magis, quia spiritualia non solent diu esse sine temporalibus; item metus excommunicationis injustae; secus si juste comminetur.

6.° Ignorantia est *carentia cognitionis debitae in subjecto capaci*, ideoque differt a nescientia, quae est *carentia indebitae cognitionis*, seu eorum, quae quis vel non tenetur scire, vel non est aptus ad ea addiscenda.

Q. Quotuplex sit ignorantia.

R. Ignorantia 1.° alia est *invincibilis*, et alia *vincibilis*, prout poterat, vel non, depelli, adhibita morali diligentia. 2.° Alia est *antecedens*, quae etiam est invincibilis, et inculpata, qua quis ex ignorantia aliquid vult, aut facit, ita ut neque vellet, neque faceret, si ignorantia abesset; alia *concomitans*, qua quis vult, vel facit aliquid ex ignorantia, ita tamen, ut aequae vellet, aut faceret idem, si ignorantia abesset, ut si quis inimicum inculpabiliter occidat, qualem aequae occidisset, si eum latere ibidem scivisset; et alia est *consequens*, quae depelli poterat, et depulsa fuisset, si adhibita fuisset debita diligentia, ideoque est vincibilis, quatenus volita est vel directe, vel voluntario; et est duplex, nempe *affectata*, quando quis dedit opera omittit veritatem inquirere, ut liberius peccet; et *simplex*, qua quis non laborat scire, quod scire posset, quae etiam duplex est, nempe *crassa*, *lata*, aut *supina*, quando quis aut nullam, aut pro rei qualitate modicam adhibet diligentiam, quia in jure parum pro nihilo habetur; et non *crassa*, nec *supina*, qua quis in magni momenti negotio adhibet quidem diligentiam, sed non sufficientem: 4.° Alia est *juris*, qua lex, aut praeceptum aliquod ignoratur; alia *facti*, qua ignoratur factum aliquod, vel ejus circumstantiam contineri sub lege, ut si quis sciat praeceptum Ecclesiae praecipientis Missam die festivo, sed igno-

rat hunc diem esse festum; et alia *poenae*, qua quis nescit poenam a lege latam: 4° alia est *habitualis*, quae privat cognitione habitualiter, et proprie dicitur *ignorantia*; et alia est *actualis*, quae proprie dicitur *inconsideratio*, *inadvertentia*, aut *oblivio*. 5° Alia est *purae privationis*, quae est mera carentia scientiae; et alia *malae dispositionis*, quae simul includit positivum errorem.

Nota 1°. Non omnis ignorantia vincibilis est etiam culpabilis; sed tantum, si sit eorum, quae quis posset, et deberet scire.

2°. Ignorantia invincibilis contingit, quando quis nihil unquam cogitavit ne confuse quidem, nec dubitavit de lege aliqua, quatenus nulla prudens ratio dubitandi neque in particulari occurrerit de eo, quod ignoratur, nec unquam lex venit in mentem.

3°. Ignorantia est vincibilis, quando quis possit scire per ordinariam Dei gratiam, licet fortasse non possit per vires solius naturae; quia gratia ordinaria nulli negatur, saltem si faciat, quod in se est.

Q. An ignorantia sit peccatum.

R. Negative, si sit invincibilis, etiamsi foret juris naturae, quod tamen invincibiliter ignorari non potest; ideoque Alex: VIII N. 34 hanc prop: damnavit: *tametsi daretur ignorantia invincibilis juris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali*; secus, si sit vincibilis circa necessaria ad finem ultimum, vel ad proprium officium exequendum, quatenus quis aliquid tenetur ex officio scire, vel si sit circa rem praeceptam. Quod si sit vincibilis circa ea, quae quis non tenetur scire, ignorantia ipsa esset malum physicum intellectus, cuius est attingere, aut quaerere veritatem, sed non esset peccatum: imo in genere moris aliquando ignorantia per accidens melior est, quam scientia: ideoque melius est marito ignorare praeteritam fornicationem uxoris suae, ne pax, confidentia, et amor turbetur.

Q. An ignorantia vincibilis sit speciale peccatum, ita ut peccans ex ignorantia ipsa sit reus duplicis peccati.

R. Affirmative, et quidem contra eam virtutem, aut praeceptum, ex quo homo tenetur aliquid scire, aut facere, si ignorantia ipsa sit eorum, quorum cognitio praecipitur *ratione sui*; ideoque peccans ex ignorantia *Mysteriorum*

fidei dupliciter peccat contra virtutem, cui opponitur peccatum, quod committitur; et contra virtutem fidei, cui opponitur ignorantia illa: secus, si sit eorum, quorum cognitio praecipitur *per accidens*, et in ordine ad opus, quod praecipitur, aut prohibetur: ideoque vincibiliter ignorans, diem esse jejunii, committit unum peccatum contra temperantiam comedendo carnes eo die, quia cognitio jejunii non est per se praecepta, sed in ordine ad jejunium servandum.

Q. An ignorantia excuset a peccato.

R. Ignorantia invincibilis tam juris, quam facti, si sit antecedens, omnino excusat a peccato formali, quia tollit voluntarium; si sit concomitans, excusat a peccato ratione actus, qui supponitur non volitus utpote non praecognitus; sed non excusat a peccato ratione malae dispositionis: ideoque inimicum occidens ex ignorantia concomitanti non est homicida, neque subjacet poenis homicidii, sed peccat ratione dispositionis, quia supponitur dispositus ad eum occidendum, si ibi latere inimicum scivisset.

Ignorantia vincibilis, si sit simplex, minuit, sed non omnino excusat a peccato, quia ignorantia ipsa minuit, sed non tollit voluntarium, quae diminutio peccati est major, aut minor, prout major, aut minor diligentia adhibeatur; si vero sit affectata, quatenus quis apposite ignoret peccatum, ut liberius peccet; tunc non solum non minueret, sed potius augeret peccatum, quia peccator cum tali ignorantia majorem habet affectum ad peccandum. Hinc ex Hugone Cardinali *ignorantia* invincibilis excusat a tanto, et a toto; simplex excusat a tanto, sed non a toto; affectata nec a tanto, nec a toto.

Q. An invincibilis ignorantia unius circumstantiae excuset a peccato.

R. Excusat a solo peccato respondente circumstantiae, quam invincibiliter ignorat, sed non ab omni peccato, peccatum respondens aliis circumstantiis sibi notis, aut culpabiliter ignoratis censetur voluntarium.

Q. An peccatum mortale propter ignorantiam fieri possit veniale.

R. Affirmative, quia sicuti totalis ignorantia invincibilis omnino excusat a peccato; ita ignorantia tantummodo venialiter culpabilis excusat a mortali, quia partialis igno-

rantia se habet ad partialem excusationem, sicuti ignorantia totalis ad excusationem totalem.

Nota. Ignorantia invincibilis potest oriri etiam ex omissione culpabili, ex. gr. potest quis invincibiliter ignorare praeceptum denunciandae blasphemiae, eo quod culpabiliter omiserit sacrum die festo, quo edictum illud fuit proclamatum; in quo casu peccavit omitendo Missam, sed non peccavit non denunciando, si nulla praecesserit cogitatio, aut dubitatio ipsius obligationis.

Q. An invincibilis ignorantia poenae excuset a poena.

R. Negative, sive poena sit civilis, sive ecclesiastica, quia ignorantia ipsa non excusat a peccato, eo quod non tollit voluntarium, et advertentiam sufficientem ad legem; ergo ne excusat quidem a poena, quae sequitur culpam, nisi tamen poena ipsa sit censura, quia censurae ab Ecclesia imponuntur tamquam medicinae, et monitiones ad praecavendam culpam; item excusat ignorantia poenae, si sit poena extraordinaria, et culpae improporcionata, quia praesumitur Legislator velle mitius agere cum illo, quam cum alio sciente poenam ipsam esse annexam, et in ipsum consentiente.

Q. Quanam diligentiae quantitas taxari possit, ut ignorantia dicatur invincibilis.

R. Taxanda est iudicio prudentum, pensatis omnibus, quae ad praeceptum, personam, et ad operationem pertinent; quae sufficit, si sit mediocris,

Nota quae sequuntur ab ignorantia, ut sint imputabilia ad culpam, requiritur 1.<sup>o</sup> ut sint aliquo modo praecognita non quidem in individuo, aut in specie, sed saltem in genere, alioquin non daretur peccatum indirecte voluntarium: 2.<sup>o</sup> ut sit saltem confuse agnita obligatio illa praecavendi, quatenus quis debuisset prudenter agnoscere se obligatum ad tollendam ejus causam.

7. *Inadvertentia*, quia ad peccatum omnino requiritur advertentia ad legem Dei, et ad malitiam objecti, quae advertentia quoad peccatum mortale debet esse plena, et perfecta ad malitiam gravem objecti; non tamen requiritur, ut sit actualis, sed satis est, si sit virtualis, et interpretativa malitiae aut periculi illius consistens in eo, quod quis possit, ac debeat advertere malitiam ipsam, vel ejus periculum, nec tamen advertat, ideoque est culpabilis, neque excusat a peccato.

fidei dupliciter peccat contra virtutem, cui opponitur peccatum, quod committitur; et contra virtutem fidei, cui opponitur ignorantia illa: secus, si sit eorum, quorum cognitio praecipitur *per accidens*, et in ordine ad opus, quod praecipitur, aut prohibetur: ideoque vincibiliter ignorans, diem esse jejunii, committit unum peccatum contra temperantiam comedendo carnes eo die, quia cognitio jejunii non est per se praecepta, sed in ordine ad jejunium servandum.

Q. An ignorantia excuset a peccato.

R. Ignorantia invincibilis tam juris, quam facti, si sit antecedens, omnino excusat a peccato formali, quia tollit voluntarium; si sit concomitans, excusat a peccato ratione actus, qui supponitur non volitus utpote non praecognitus; sed non excusat a peccato ratione malae dispositionis: ideoque inimicum occidens ex ignorantia concomitanti non est homicida, neque subiacet poenis homicidii, sed peccat ratione dispositionis, quia supponitur dispositus ad eum occidendum, si ibi latere inimicum scivisset.

Ignorantia vincibilis, si sit simplex, minuit, sed non omnino excusat a peccato, quia ignorantia ipsa minuit, sed non tollit voluntarium, quae diminutio peccati est major, aut minor, prout major, aut minor diligentia adhibeatur; si vero sit affectata, quatenus quis apposite ignoret peccatum, ut liberior peccet; tunc non solum non minueret, sed potius augeret peccatum, quia peccator cum tali ignorantia majorem habet affectum ad peccandum. Hinc ex Hugone Cardinali *ignorantia* invincibilis excusat a tanto, et a toto; simplex excusat a tanto, sed non a toto; affectata nec a tanto, nec a toto.

Q. An invincibilis ignorantia unius circumstantiae excuset a peccato.

R. Excusat a solo peccato respondente circumstantiae, quam invincibiliter ignorat, sed non ab omni peccato, peccatum respondens aliis circumstantiis sibi notis, aut culpabiliter ignoratis censetur voluntarium.

Q. An peccatum mortale propter ignorantiam fieri possit veniale.

R. Affirmative, quia sicuti totalis ignorantia invincibilis omnino excusat a peccato; ita ignorantia tantummodo venialiter culpabilis excusat a mortali, quia partialis igno-

rantia se habet ad partialem excusationem, sicuti ignorantia totalis ad excusationem totalem.

Nota. Ignorantia invincibilis potest oriri etiam ex omissione culpabili, ex. gr. potest quis invincibiliter ignorare praeceptum denunciandae blasphemiae, eo quod culpabiliter omiserit sacrum die festo, quo edictum illud fuit proclamatum; in quo casu peccavit omitendo Missam, sed non peccavit non denunciando, si nulla praecesserit cogitatio, aut dubitatio ipsius obligationis.

Q. An invincibilis ignorantia poenae excuset a poena.

R. Negative, sive poena sit civilis, sive ecclesiastica, quia ignorantia ipsa non excusat a peccato, eo quod non tollit voluntarium, et advertentiam sufficientem ad legem; ergo ne excusat quidem a poena, quae sequitur culpam, nisi tamen poena ipsa sit censura, quia censurae ab Ecclesia imponuntur tamquam medicinae, et monitiones ad praecavendam culpam; item excusat ignorantia poenae, si sit poena extraordinaria, et culpaeproportionata, quia praesumitur Legislator velle mitius agere cum illo, quam cum alio sciente poenam ipsam esse annexam, et in ipsum consentiente.

Q. Quanam diligentiae quantitas taxari possit, ut ignorantia dicatur invincibilis.

R. Taxanda est iudicio prudentum, pensatis omnibus, quae ad praeceptum, personam, et ad operationem pertinent; quae sufficit, si sit mediocris,

Nota quae sequuntur ab ignorantia, ut sint imputabilia ad culpam, requiritur 1.º ut sint aliquo modo praecognita non quidem in individuo, aut in specie, sed saltem in genere, alioquin non daretur peccatum indirecte voluntarium: 2º ut sit saltem confuse agnita obligatio illa praecavendi, quatenus quis debuisset prudenter agnoscere se obligatum ad tollendam ejus causam.

7. *Inadvertentia*, quia ad peccatum omnino requiritur advertentia ad legem Dei, et ad malitiam objecti, quae advertentia quoad peccatum mortale debet esse plena, et perfecta ad malitiam gravem objecti; non tamen requiritur, ut sit actualis, sed satis est, si sit virtualis, et interpretativa malitiae aut periculi illius consistens in eo, quod quis possit, ac debeat advertere malitiam ipsam, vel ejus periculum, nec tamen advertat, ideoque est culpabilis, neque excusat a peccato.

Q. An sin peccata, quae inadvertenter fiunt ex consuetudine peccaminosa.

R. Affirmative, si consuetudo illa non sit retractata, quia habitus auget, non tollit, neque minuit voluntarium; secus si sit retractata, ideoque gravis cuique instat obligatio emendandi consuetudines, ex quibus sequuntur effectus de se mali, et retinentes malitiam objectivam.

8. *Sensus*, seu concupiscentia, quae definitur *motus appetitus sensitivi circa bonum sensibile*; et est duplex, *antecedens* nempe, quae motum praecedit voluntatis, eamque ad bonum delectabile inclinatur; et *consequens*, quae motum voluntatis sequitur.

Q. An concupiscentia sit formaliter peccatum.

R. Negative, ideoque remanet post baptismum; dicitur tamen peccatum, quia ex peccato est, et ad peccatum inclinatur; *unusquisque enim tentatur a concupiscentia sua abstractus, et illectus*, ait S. Jacobus cap. I.

Q. An actus causati a concupiscentia sint peccatum.

R. Si sint ex libera voluntate excitati, sunt mortales in re gravi, et leves in re levi; si sint a Daemone excitati, vel sponte sua necessario consurgentes, sunt mortales, si voluntas advertens eos velit, vel approbet; sunt veniales ob eorum imperfectionem, accedente aliqua advertentia imperfecta cum aliquo voluntatis consensu imperfecto; et non sunt imputabiles, licet sint graviter inordinati, si nullus accedat voluntatis consensus ne interpretativus quidem: *non enim nocet sensus, ubi non est consensus*, ait S. Bernardus.

Q. An concupiscentia, seu ejus motus, seu passio excuset a peccato.

R. Obsequi passionibus est peccatum; *ne sequaris concupiscentiam cordis tui*, ait Ezechiel cap. 15, *Deus enim vindicabit*; concupiscentia tamen ipsa, si sit antecedens, quatenus inclinatur voluntatem ad bonum delectabile, minuit peccatum; quia augens naturalem voluntatis inclinationem ad malum minuit ejus libertatem ad bonum; imo omnino excusaret a peccato, si passio ipsa totaliter tollat usum rationis, vel impediatur omnem advertentiam; nisi tamen motus ipsi fuerint voluntarii in causa, in qua praevideri poterint. Quod si sit consequens, seu consurgens ex prava consuetudine non retractata, tunc non minueret, sed potius



augeret peccatum, quia non minuit, sed potius anget voluntarium, et affectus intentionem, cum sit *manifestum peccare ex certa malitia, quicumque peccat ex habitu*, ut docet S. Thomas.

## TRACTATUS IV.

### DE VIRTUTIBUS THEOLOGALIBUS.

#### QUAESTIO PRAELIMINARIS.

##### *De Virtute in genere.*

Q. Quid sit virtus.

R. Ex S. Augustino est *ordinata charitas, qua homo fruitur Deo, et utitur creaturis*. Quod diligitur propter se, et supra omnia, diligitur *dilectione fruitionis*; quod vero diligitur propter aliud, diligitur *dilectione usus*.

Q. Quid requiratur ad veram virtutem.

R. Requiritur, ut non solum sit bona materia virtutis, quam Theologi appellant *officium*; sed etiam ut dirigatur ad debitum finem sive proximum, qui dici solet *finis operis*, qualis esset eleemosyna in pauperis solamen; sive ultimum, ac remptum, in quem opus dirigitur; qui finis Deus est: ideoque ex S. Thoma nulla datur vera virtus sine charitate, et opus aliquod potest esse bonum ratione *officii*, et *finis proximi*, licet sit malum ratione finis ultimi.

Q. An virtutes inter se sint ita connexae, ut, qui unam habuerit, habeat caeteras omnes.

R. Affirmative, si considerentur in statu perfecto; secus, si considerentur in statu imperfecto: ideoque potest quis esse liberalis, quin sit castus.

Q. Quotuplicis generis sint virtutes.

R. Aliae sunt *morales*, quae habent pro objecto attributionis immediate actus humanos ut honestos, seu ut consentaneos naturae rationali, et legi divinae; et pro formali ipsam honestatem elucentem in illis actibus, quarum praecipuae sunt quatuor, nempe *prudentia, justitia, fortitudo, et temperantia*, quaeque dicuntur etiam *cardinales*, eo quod ex ipsis aliae dimanant, vel quia ipsis aliae sunt adnexae: aliae dicuntur *theologicae*, quae habent Deum pro objecto

materiali immediato saltem primario, et aliquam ejus perfectionem pro formali, seu pro motivo saltem principali; et sunt tres, nimirum *fides*, *spes*, et *charitas*, de quibus hic est sermo.

## P A R S I.

### De Fidé

#### Q U A E S T I O I.

#### *De Fidei Natura, et Divisione.*

Q. Quid sit fides, et quotuplex.

R. I°. Fides, quae ab Aplo definitur *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*, definiri potest *virtus theologica divinitus infusa, qua veritatibus a Deo revelatis, et ab Ecclesia propositis firmiter assentimur*; ideoque objectum materiale fidei est primario Deus ipse, secundario caetera revelata; objectum vero formale est auctoritas Dei revelantis.

R. II°. Fides alia est *habitualis*; alia *actualis*; alia *explicita*; alia *implicita*; alia est *formata*, seu *viva*, quae nimirum conjuncta est cum charitate, et gratia habituali; et alia *informis*, seu *mortua*, quae ipsis destituitur juxta illud: *fides sine operibus mortua est*.

Nota. Fides mortua est vera fides ex Trid. sess: VI can: 28: *Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia, simul et fidem semper amitti; aut fidem, quae remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva, aut eum, qui fidem sine charitate habet, non esse Christianum, anathema sit*.

Q. An fides sit necessaria.

Nota 1°. Aliquid dici potest necessarium vel *necessitate medii*, sine quo salus nullimode obtineri potest, etiamsi illius ommissio sit inculpabilis: ideoque adstringit omnes etiam infantes, sed in iis, quae non sunt actus, quod patet in baptismo; vel *necessitate praecepti*, quando ita imperatum est, ut sine eo finis obtineri nequeat, nisi rationabilis causa excuset: ideoque ligat solos adultos, quia solum in actibus humanis locum habet.

2°. Fides actualis, de qua solum hic sermo est, quia

nulli est dubium, quod fidei habitus non sit ad salutem necessarius necessitate medii, alia est *interna*, quae consistit in assensu praestito veritatibus a Deo revelatis; et alia *externa*, quae consistit in externa fidei confessione, sive opere, sive quovis signo sensibili.

3°. Triplicem fidei actum distinguit S. Thomas, nempe credere Deo, credere Deum, et credere in Deum. *Credere Deo* est assentiri Deo revelanti; *credere Deum* est credere, Deum existere; et *credere in Deum* est credendo tendere in Deum tamquam in ultimum finem.

4°. Praeceptum fidei aliud est *negativum*, quo prohibemur negare, aut dubitare de aliquo fidei articulo, quod praecceptum obligat *semper, et pro semper*; et *affirmativum*, quo sive interne, sive externe fidei articulos profiteamur.

R. 1°. Fides interna, quoad homines adultos ratione utentes fuit *semper*, et est necessaria necessitate medii, quia *sine fide impossibile est placere Deo* ex Aplo ad Hebr: cap: XI vers: 6; diversimode tamen; quia ante Adae peccatum necessaria erat necessitate medii sola fides actualis, et explicita, qua credebatur, quod Deus sit, sitque remunerator juxta illud Apli ibid: *accedentem ad Deum oportet credere, quia est, et inquirentibus se remunerator sit*. Post Adae peccatum sub lege tum naturae, tum Moysis necessaria erat necessitate medii etiam fides saltem implicita Christi Redemptoris. A promulgatione autem evangelica est necessaria necessitate medii fides explicita non solum Incarnationis, sed etiam SSmae Trinitatis, ex prop: 64 ab Inn: XI his verbis damnata: *absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mystera SSmae Trinitatis, et Incarnationis Domini nostri Jesu Christi*.

R. II°. Omnes Adulti ratione utentes tenentur necessitate praeccepti divini scire, et explicitè credere 1° omnes articulos, qui in Symbolo continentur, quoad substantiam: 2° omnia mandata Decalogi: 3° Sacramenta necessaria necessitate medii, vel aliquando recipienda: 4° ea omnia, quae sunt necessaria necessitate medii.

Nota. Ex praeccepto Ecclesiae consuetudine obfirmato tenentur Fideles memoriter scire Symbolum Apostolorum, Decalogum, Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, et modum formandae Crucis, quod patet ex assidua cura,

qua Ecclesia semper a Fidelibus exegit, ut haec addiscantur.

Q. Quo tempore urgeat praeceptum eliciendi actum fidei.

R. Praeceptum illud considerari potest vel per se, vel per accidens. Per se obligat 1° in primo instanti usus rationis moraliter considerato, et perfecte consecuto quoad infantes; quia quoad Infideles adultos obligat, quoties Eis fides catholica sufficienter proponitur: 2° saepius in vita, *Iustus enim ex fide vivit* ex Aplo ad Hebr: cap: 10: ideoque sicuti vita corporalis, ut consistat, indiget frequenti nutrimento; ita, proportionem servata, ut vita Christiana servetur, et augeatur, frequentes fidei actus requirit, ita ut versetur in periculo aeternae salutis, si quis diuturno satis tempore negligat elicere actus fidei, spei, et charitatis ex Ben: XIV Inst: 72: 3° in quolibet probabili mortis periculo: 4° quando urget gravis tentatio externa in fidem, quae superari nequit, nisi actu contrario. Dixi *externa*, quia in tentatione interna consultius est animum alio divertere: 5° quando quis lapsus est in haeresim, vel in aliud peccatum infidelitatis.

Per accidens vero obligat 1° quando ad justificationem nos praeparamus: 2° quando ad sacramenta accedimus: 3° in praecipuis anni festivitatibus, in quibus ex S. Augustino *Deus est colendus fide, spe, et charitate.*

Q. Quandonam urgeat praeceptum confessionis externae fidei.

Nota Praeceptum fidei aliud est *divinum*, et aliud *ecclesiasticum*; quatenus sive a Deo, sive ab Ecclesia praecipiat; utrumque vero et aliud est *affirmativum*, quod jubet exteriorem confessionem, et aliud *negativum* quod exteriorem fidei negationem prohibet, sive haec negatio fiat verbis explicitis, sive implicitis per aliquod signum, aut factum.

R. Praeceptum fidei negativum obligat semper, et pro semper; *qui enim negaverit me coram hominibus, negabo et ego eum coram Patre meo*, ait Christus Matth: cap: X; ac proinde ne simulate quidem ad evitandam mortem licitum est actiones exercere, quae suapte natura, vel ex lege, vel ex communi usu ordinantur ad exteriorem professionem falsae Religionis. Praeceptum vero affirmativum, nempe profitendi fidem exterius, quatenus divinum obligat in duplici casu, nempe quando vel honor Deo debitus, vel utilitas spiritua-

lis proximi id exigit: ideoque teneretur quis fidem exterius et publice profiteri, quando fides Catholica ab haereticis despicitur, puta sacras Imágenes conterendo, templa profanando etc.; vel quando quis interrogatur de fide a Iudice; item quando ex publica tua fidei professione conversio Infidelium prudenter speratur, vel alii Fideles corroborantur in fide.

Quatenus vero ecclesiasticum obligat sub gravi, neque potest per Procuratorem exequi

1°. Obligat Primates, Archiepiscopos, et Episcopos in prima Synodo Provinciali, ita ut, qui renuat, sit Romano Pontifici denunciandus ex Trid: sess: 25 de Ref: cap: 2: 2° Omnes, quibus collata est dignitas, vel Canonicatus in Ecclesia Cathedrali; secus tamen quoad Ecclesiam Collegialem: ideoque non solum coram Episcopo, vel Ejus Vicario, sed etiam in Capitulo capitulariter congregato, addita poena nullitatis fructuum ex Trid. ibid:; seu ex Ben: XIV Inst: 60 sub poena, quod non faciant fructus suos, sed fructus praebendae, non vero distributionum; neque ad hoc requiritur sententia declaratoria ex Ben: XIV Inst: 57: 3° Eos, quibus collatum est beneficium curatum, qui teneantur fidem profiteri coram Episcopo, aut Ejus Vicario Generali, aut Officiali ex Trid: sess: 24 de Ref: cap: 12 intra duos menses a die captae possessionis sub poena fructus non faciendi suos, quae poena obligat ante omnem Judicis sententiam: 4° Omnes Praelatos Ordinum Regularium, et Militarium ex Pio IV in suo Motu proprio *Injunctum nobis*: 5° Omnes promovendos in Doctores, Magistros, Regentes, Concionatores etc., addita latae sent: excommunicatione, et privatione omnium beneficiorum in Eos, qui alios promonent ad eum gradum sine praevia fidei professione ex S. Pio V *In sacrosancta*, quae Constitutio comprehendit omnes etiam Magistros grammaticae, arithmeticae, aliarumque artium; etiamsi publice non exercent artes ipsas.

Nota 1°. Sacerdotes celebrantes Missam tenentur recitare Symbolum Nicaenum in Dominicis diebus, aliisque Missis, praeter Missas Martyrum, Virginum, (praeter S. Mariam Magdalenam pro eminenti ejus fide) aut Confessorum sive Pontificum, sive non Pontificum juxta effatum illud *Muc non credit*, nisi sint Doctores, vel dicantur intra Octavas, quae habent *Credo*, vel nisi sint Patroni; et Cleri-

ei obligati ad horas Canonicas etiam tenentur recitare Symbolum Apostolorum in principio, ad Primam, et in fine; et iterum ad Primam, et Completorium, quando dicuntur preces.

2°. Non licet communicare in Haereticorum ritibus, caeremoniisque ex: gr: coenam haereticam sumere, psalmos cum ipsis canere, nec uti vestibus per se institutis ad protestationem falsae sectae; quamvis liceat Haereticorum templa ingredi, secluso tamen scandalo, perversionis periculo, aut impietatis communicatione, imo licitum est ab haereticis sacramenta recipere, urgente tamen necessitate, et deficientibus catholicis Ministris. Vide Ben: XIV de Syn: lib: XIII cap: 20; sed illicitum est actionem aliquam externam edere, ut quis Turca, vel alterius sectae professor censeatur; imo a sacramentorum communione repellendus esset, qui Christi fidem in corde servans tureicam extrinsecus vivendi rationem sectatur ex eod: Ben: XIV ibid;

## QUAESTIO II.

### *De Vitiis Fidei oppositis.*

Nota 1°. Fidei opponitur infidelitas, eaque est triplex, *negativa, privativa, et positiva*. *Negativa* est mera negatio fidei in subjecto, cui fides vel nondum est annunciata, vel saltem non est sufficienter praedicata; eaque non est peccatum, sed potius poena peccati, ex verbis Christi Joan: cap: XV vers: 22: *si nondum venissem, et locutus fuissém eis, peccatum non haberent, nunc autem excusationem non habent de peccato suo*. Idem patet ex prop: 68 damnata a S. Pio V his verbis: *infidelitas pure negativa in his quibus Christus non est praedicatus, est peccatum*. *Privativa* est fidei carentia in eo, qui aut fidei Mysteria non vult audire, aut sufficienter sibi propositis non vult assentiri, cum debeat; quamvis nec positive dissentiat, nec errorem directe contrarium propugnet. *Positiva* vero, seu contraria est fidei carentia in eo, qui fidei sibi sufficienter propositae resistit negando quidquam ad fidem pertinens, aut defendendo errorem fidei contrarium.

2°. Utraque infidelitas tum positiva, tum privativa excusari non possunt a gravi peccato, etiamsi Infidelis positus sit in aequali probabilitate de vera, ac falsa Religio-

ne; quia tunc, licet non peccet veram fidem non amplectendo; peccat tamen, quia omittit media necessaria ad veritatem assequendam, nempe legendo, interrogando, audiendo, et praesertim orando, quia Deus praesto est iis, qui sincero corde ad Ipsum confugiunt, ut veritatem reperiant.

3.<sup>o</sup> Infidelitas culpabilis est triplex, quae continetur in his versiculis: *Paganus durus, Judaeus, et Haeresis omnis Mordicus impugnant fidei Mysteriorum nostrae*; seu Paganismus, Judaismus, et Haeresis, quae sunt peccata specie diversa; quia diverso modo opponuntur eidem Religionis virtuti, cum habeant diversas caeremonias, propriosque ritus malitiam specie diversam continentes. Paganismus est infidelitas, quia tota fides nondum suscepta rejicitur, qualis est Atheismus, et Maumethismus. Judaismus est infidelitas eorum, qui Messiam venturum expectant, revera advenisse negantes, et admittunt solum Vetus Testamentum, Novumque rejiciunt. Haeresis est infidelitas, qua Novi Testamenti doctrina non rejicitur ex toto, sed ex parte; et in hoc differt specie, sed solum habet quamdam circumstantiam iniquitatis aggravantem; licet per accidens contrahat speciem illius infidelitatis, ad quam Apostata deflectit ex. gr. Paganismi.

Q. An Ecclesia potestatem habeat in Infideles.

R. Affirmative, et cogi possunt ad leges ecclesiasticas servandas, si sint vere, et valide baptizati licet in infantia, aut per metum, quia per baptismum validum facti sunt Ecclesiae Subditi. Si vero nondum sint baptizati, quamvis sint Cathecumeni, vel si sint fidei, et invalide baptizati, tunc directe cogi non possunt ab Ecclesia ex Apost. 1.<sup>a</sup> ad Cor. cap. V vers. 12 *quid mihi de his, qui foris sunt, judicari? nisi sint Subditi Papae in temporalibus*; indirecte tamen possunt cogi, quatenus per Principes Christianos possint cogi ad idololatriae cultum relinquendum; item ad audiendam fidei doctrinam; item possunt compesci Infideles etiam non subditi, qui evangelicae fidei praedicationem impediunt.

Q. An liceat communicare cum Infidelibus.

R. Si sit sermo de communicatione religiosa, quae consistit in operibus ad Religionem pertinentibus, ea est vetita jure tum naturali, tum divino ex Apost. 2.<sup>a</sup> ad Cor. cap. 6: *quae enim societas lucis ad tenebras?... aut quae pars fidelis cum infideli? Quis autem consensus templo Dei*

*cum Idolis?* Si vero sit sermo de communicatione civili, aut politica, quae pertineat ad humanum commercium, vel ad humanam societatem, haec prohibita non est neque cum Saracenis, neque cum Judaeis, seclusis tamen periculo subversionis, aut scandalo, et nisi aliter statutum sit in jure; sicuti reipsa prohibentur Christiani tibicinibus, musicis instrumentis, aliisque modis operam praestare in templis, festivitatem, et sacrificiis Gentilium, seu Infidelium ex Ben. XIV *Omnium sollicitudinum*, ubi plurima alia ad rem merito observanda reperiuntur; item prohibentur Christiani communicare cum Judaeis in his casibus, qui continentur in his versiculis: *Judaeis desint nuptus, medicina, domusque, Balnea, convivium, famulus, lac, azyma, servus, Haeres, officium, sacra, venditioque, legatus*; seu prohibentur 1.º cum Judaeis inire matrimonium: 2.º tum adhibere Medicos, aut Chirurgos Judaeos, nisi in casu gravis necessitatis ex. gr. si Medicus Judaeus sit valde doctus, vel si morbus indigeat multis Medicis, et Christiani non sufficiant; tum recipere medicinas ab iis datas, nisi in gravi necessitate; sed eae medicinae prohibentur, quas Judaei per manus, et ministerium suum praestant, ut sunt incisio venae, vel si Judaeus ipse applicat medicinam velut Chirurgus, secus de aliis: 3.º cohabitare cum ipsis, modo tamen cohabitatio illa importet, ut Christianus sit subditus Judaeo, secus si Christianus habeat servos, aut conservos Judaeos: 4.º uti cum ipsis communi balneo, modo hoc fiat ex conducto, et per modum societatis, non autem si alter sequatur nesciens de altero: 5.º interesse simul convivii, modo tamen Christianus ipse invitet, vel invitetur a Judaeo, secus si Christianus vel invitatus a Christiano, vel casu concurrens in eadem mensa comedit cum Judaeo, quamvis a Judaeo cibos accipiat: 6.º Judaeis famulari, sed quando Christianus habitat in propria domo Judaei, quia licebit extra domum famulari Judaeo ex. gr. conduci ad operas, vel esse ejus colonum; item licebit die Sabbathi eos adire, et illis coquere: 7.º filios Judaeorum enutrire in ipsorum domibus: 8. vesci eorum azymis, modo tamen illa azymorum comestio fiat ritu Judaico, seu fiat ex observatione legis Mosaicae: 9. eorum servituti subjici: 10 instituere Judaeos haeredes, aut legatarios, licet consanguineos: 11. prohibentur Judaei fungi officiis publicis inter Christianos:



42. prohibentur Christiani vendere Judaeis sacra suppellectilia.

Nota 1.<sup>o</sup> Allatae prohibitiones extendendae non sunt ad alios casus, aut contractus in jure non expressos, neque ad alios Paganos, ubi non adest periculum perversionis, aut scandalum; et excipe etiam matrimonium, quia prohibentur Christiani cum solis Judaeis communicare in ipsis casibus, quia Judaei sunt ipsis magis perversi, et conantur eos contemnere in omnibus.

2.<sup>o</sup> Non est licitum Christianis ipsis inter Turcas degentibus mahumetanum aliquod nomen sibi imponere, ex quacumque causa Ben: XIV de Syn. lib. 13 cap. 20.

### Q U A E S T I O III.

#### *De Haeresi.*

Q. Quid sit haeresis.

R. Haeresis dicitur ab electione, prava quidem, seu illa, quae a proprio judicio inventa eligitur, relictæ vera, probataque doctrina, et definitur: *error intellectus voluntarius, et pertinax contra aliquam fidei catholicae veritatem in eo, qui fidem recepit*: ideoque ad essentiam haeresis, et ut quis poenas contra haereticos latas incurrat, quinque omnino requiruntur in his versiculis contenta: *Haeresis, ut noceat, dotes has quinque requirit: Error, dura, fides, baptismus, sit manifesta.*

1.<sup>o</sup> Requiritur *error in intellectu*, seu judicium directæ oppositæ alicui veritati a Deo revelatae, et ut tali sufficienter propositæ; ideoque qui exterius tantum negaret fidem absque judicio interno fidei contrario, non esset haereticus, neque poenas latas contra haereticos incurreret, quamvis graviter peccaret, et in foro exteriori praesumeretur haereticus, et ut talis puniretur.

2.<sup>o</sup> Requiritur *durities*, seu *pertinacia in voluntate*, quae pertinacia consistat in eo, quod, etiamsi quis sciat, et advertat, aliquod fide certum teneri ab Ecclesia Catholica, oppositum tamen deliberate retinet, aut tuetur, aut de eo dubitat sive positive, sive negative; quia etiam in hoc casu judicaret, difficultatum momenta contra fidem esse tanti ponderis, ut faciant rem dubiam, ac proinde de fidei verita-

tibus positive tunc dubitaret. Hinc ob defectum pertinaciae excusat ab haeresi quaevis ignorantia etiam crassa, vel supina, imo etiam affectata; quia, licet ignorantia affectata peccatum non minuat, sed auget, aequivaletque scientiae in quacumque materia; non tamen satis est ad haeresim, quia in sola haeresi requiritur pertinacia in voluntate, sita in eo, quod cognoscens, se contrariari Ecclesiae doctrinae, adhaeret opinioni suae; item ex defectu pertinaciae nemo est haereticus, quamdiu paratus est iudicium suum Ecclesiae submittere; item qui ita est dispositus saltem habitualiter, ut a suo errore discessurus esset, si sciret esse contrarium fidei, dummodo pertinaciam actualem nunquam habuerit.

3°. Requiritur *fides*, seu ut huiusmodi pertinacia sit contra aliquam fidei veritatem, sive ea veritas ab Ecclesia immediate, et per se proponatur ut credenda de fide; sive evidenter deducatur ex una propositione de fide, et ab altera naturali: ideoque haereticus esset, qui hanc propositionem proferret: *Christus non est risibilis*, quia haec propositio deducitur ex hac propositione naturali: *omnis homo est risibilis*, et ex altera de fide: *atqui Christus est homo*; ergo Christus est risibilis.

4°. Requiritur *baptismus*, seu professio fidei in subiecto, quia certum est, requiri baptismum, ut quis in foro Ecclesiae, et ad poenas haeresis subeundas haereticus constituitur; ideoque Cathecumenus, qui nondum sollemniter fidem professus est baptismo, vel in Catechismo, sentiens aliquid contra definitionem Ecclesiae cum pertinacia non esset haereticus, neque subijcitur poenis contra haereticos latis.

5°. Requiritur *manifestatio*, seu ad incurrendas poenas contra haereticos latis non sufficit, ut quis interius aliquid sentiat contra fidem, sed omnino requiritur etiam, ut quis animum suum haereticalem sufficienter exterius manifestet sive verbis, sive signis, ex quibus, attentis simul aliis circumstantiis occurrentibus, adstantes humano modo possent advertere haeresim suam; ideoque, licet gravissime peccaret, non tamen esset haereticus poenis haereticis subijciendus, qui haeresim suam mente revolvens dicat: *ita est; peccam, nisi ita est; non est homo*, intelligens de Christo, vel non aperiret caput Imaginibus Sanctorum; vel non genuflecteret coram augustissimo Sacramento; vel nunquam ingrederetur Ecclesiam, quia huiusmodi verba, aut signa sunt

per se indifferentia, cum non magis significant haeresim, quam aliquid aliud, neque ex ipsis possent Adstantes humano modo haeresim praesumere. Item si mentem suam aperiret per characteres, vel notas a se impositas, quando tales characteres a nullo alio percipi possunt; item legens, transcribens, aut disputando pronuncians haeresim, quam antea interius tenebat, modo non legat, transcribat, aut pronunciet animo asserendi haeresim; item qui haeresim suam omnino internam manifestaret amico, aut Confessario non animo asserendae haeresis, sed capiendi consilium, vel confessionis faciendae; item qui diceret, se alias talem haeresim habuisse; item proferens in somno, vel in ebrietate haeresim, quam ante somnum interius conceperat, quia hujusmodi manifestationes non essent, quales requiruntur ad iucurrendas poenas haereticas, quae debent esse manifestatio facta animo asserendae haeresis proveniens ex malitia haeresis internae. Secus vero, si quis non credens, Corpus Christi adesse realiter in SSmo Sacramento non aperiret caput, dum hostia consecrata elevatur, quia tunc haeresis sua sufficienter concipi posset ab Adstantibus.

Q. An liceat famulari haeretico.

R. Si quis nondum addixerit operam suam haeretico, tenetur expresse conditionem apponere, ut permittatur observare praecepta Ecclesiae, alioquin se exponeret periculo non observandi praecepta illa, ad quae hic, et nunc tenetur. Si vero jam se addixerit domino haeretico, tunc si ob famulatum illum famulus esset in proximo periculo deficiendi a fide, teneretur jure naturae statim discedere, nihil obstante quocumque incommodo. Si absque periculo perversionis impediretur tantummodo ab observatione praeceptorum Ecclesiae, tenetur discedere omnino, si impediatur in contemptum Ecclesiae; si non impediatur in contemptum Ecclesiae, etiam tenetur discedere, si impediatur perpetuo, nisi excuset notabile incommodum, quod, praecisis aliis circumstantiis, esset, si vel deberet salarium suum amittere, vel si non posset invenire Dominum Catholicum, a quo accipiat saltem dimidium illius, quod accipit ab Haeretico; quod si raro impediatur ex: gr: semel in mense, secus si bis in singulis mensibus; tunc posset servire, dummodo aliud nihil obstat; sicuti posset etiam famulari, si frequenter impediatur, sed ex rationabili causa, quatenus ex: gr: debe-

ret custodire pecora, vigilare in excubiis militaribus, navigare per duos, aut tres menses, quia hujusmodi causae excusant etiam inter Catholicos.

Q. An liceat famulo apud Dominum haereticum vesci carnibus die vetito.

R. Negative, si dentur in contemptum Ecclesiae; secus vel praeter panem datur aliud ferculum quadragesimale, et tunc ne licet quidem carnibus vesci, quia etiam famuli apud Catholicos talibus diebus debent ita contenti vivere; si vero detur solum panis, et omnia alia negantur, ut sic adigatur ad carnes, ne licet quidem eas comedere, nisi facta protestatione expressa, quod ex necessitate comedat, alioquin ageret in contemptum Ecclesiae.

Q. An liceat disputare cum haeretico de rebus fidei.

R. Licitum est viris doctis ob justam causam, exceptis tamen laicis, quibus etiam doctis sub poena excommunicationis ferendae vetitum est sive publice, sive occulte de rebus fidei disputare, nisi tamen adsit justa causa, quatenus ex: gr: haereticus aliquis pervertit, neque adsit vir Ecclesiasticus doctus, qui perversionem impediat; vel si disputatio illa non sit formalis ad persuadendum, sed fiat ex sola causa exercitii.

Q. An incurrat poenas haereticas, qui dubitat circa res fidei.

R. Negative, si dubitet solum interne; si vero dubitet externe, eas incurrit, si dubitet positive de aliquo fidei dogmate ab Ecclesia definito; secus si tantum negative se habeat ad alia se divertens, ne mentem fatiget, modo tamen non suspendat assensum deliberate, et pertinaciter, quia tunc judicaret, motiva contraria fidei dubiam reddere veritatem definitam.

Q. Quanam sint poenae latae contra haereticos.

R. Sunt plures, quae, ut facilius memoriae retineantur, exprimi possunt duobus verbis, nempe *bid exsepateor*, quorum litterae singulae componentes *bid* dabunt tres poenas incipientes a litteris *b i d*; et syllabae componentes *exsepateor* singulae dabunt primas syllabas caeterarum poenarum, ita ut omnes poenae haereticas sint

1°. B., seu 1° *bonorum* confiscatio, neque fiscus tenetur alere, aut dotare haereticorum filias: 2° *beneficiorum* privatio; ita ut per haeresim beneficia vacent, et haereti-

eus fiat etiam inhabilis ad ea, et ad alia beneficia, officia, aut dignitates ecclesiasticas obtinendas: 3° *baptismus* recipientes ab haeretico declarato extra necessitatem fiunt irregulares.

2° I., seu 1° *irregularitas*, ita ut sint irregulares ipsi haeretici, eorumque filii, et nepotes in linea masculina, aut ipsae haereticae matres, earumque soli filii; item eorum fautores, defensores, aut receptatores, eorumque soli filii; quando tamen publice constat eorum patres, aut matres fuisse haeticos, et in haeresi decessisse: 2° *jurisdictionis* privatio: 3° *infamia* juris, si sint haeretici notorii.

3° D., seu 1° *degradatio*: 2° patiuntur *divortium* etiam perpetuum, si fiat per sententiam Judicis: 3° sunt *denunciandi*, etiamsi delictum sit occultum, nec possit probari ex prop: N. 5 ab Alex: VII damnata; ita ut qui eos non denunciant intra mensem a die scientiae suae obligationis, incidant ipso facto in excomm: Papae reserv:, quam excomm: plures volunt valere pro solis Hispanis, ita ut velint in aliis regionibus esse ferendae sententiae; imo dubitant, an sit reservata, imo volunt, neminem teneri ad hanc judicalem denunciationem, ubi non adest Inquisitionis officium. Ubi tamen sunt denunciandi, ab ipsa denunciazione facienda non excusantur ne conjunctissimi quidem in consanguinitate, quia excusantur soli socii, quando tamen non sunt juridice interrogati, et quando socius haereticus non est dogmatizans; quia in hoc casu etiam socii ob bonum publicum tenerentur denunciare, quamvis socium haeticum denunciantes indirecte denunciarent etiam seipsos: 4° nequeunt nec *donare*, nec *donari*.

4° *ex, excommunicatio* specialissimae reservationis Papae reservatae, a qua ne occulta quidem nunc possunt absolvere ne Episcopi quidem, cum sit Eis ex decreto Alex: VII sublata facultas Eisdem concessa Cap: *Liceat* Concilii Trid., quamvis pro solo foro externo tamquam Delegati Apostolici possint excipere abjurationem haeretici, qua abjuratione recepta, cessat reservatio: ideoque tunc haeticus potest absolvi a quolibet Confessario, ut dicemus in Tom: IV de Poenitentia Quaest: IV.

5° *se*, seu privatio *sepulturae* ecclesiasticae, ita ut qui haeticos denunciatos sepeliunt in loco sacro, incidant ipso facto in excomm., a qua absolvi nequeunt, donec etiam pro-

priis manibus extrahant a loco sacro, et alibi projiciant, si propriis manibus ibi sepelierint.

6° *pa*, seu amittunt *patriam* potestatem.

7° *te*, seu amittunt facultatem *testandi*, aut succedendi in haereditatem.

8° *or*, seu qui recipiunt *ordines* etiam minores ab haeretico declarato, sunt suspensi ab ordine suscepto, a qua suspensione non excusat neque timor, neque bona fides, aut ignorantia, cum sit in odium ordinantis.

Nota. Haeretici formales sunt denunciandi a quocumque, nihil obstante quocumque incommodo, aut damno; ideoque ne filius quidem excusatur a denunciando patre haeretico, et vice versa, cum excusentur soli socii, nisi sint iudice interrogati, vel nisi socius haereticus sit dogmatizans, ut supra diximus, quod verum est, etiamsi haereticus sit mortuus. A denunciandis vero suspectis de haeresi excusantur, qui non possunt denunciare sine notabili damno; ideoque excusantur affines, et consanguinei usque ad quartum gradum, qui praesumuntur non posse denunciare sine dedecore, ac proinde hujusmodi excusantur a denunciando Confessario sollicitante, aut inquirente nomen Complicis; neque sunt denunciandi suspecti de haeresi, si sint mortui. Delicta autem, propter quae quis fiat suspectus de haeresi, sunt 1° Abusus sacramentorum, ideoque etiam sollicitatio: 2° Non Sacerdos celebrans, aut sacramenta ministrans, aut Sacerdos celebrans non jejunos, aut plures Missas in die: 3° Nuptiae contractae, vivente conjuge: 4° Nuptiae Clerici majoris, aut Religiosi professi: 5° Dubitatur de violentibus sigillum Confessionis.

Q. An possimus communicare cum haereticis, vel tenearum eos vitare.

R. Tenemur vitare solos haereticos excommunicatos *nominatim denunciatos*, ex Concilio Constantiensi: ideoque cum Lutheranis, Calvinistis, aliisque haereticis, qui sunt excommunicati, sed non sunt nominatim denunciati, neque sunt notorii Clericorum percussores, possumus consuetudinem habere, et loqui; imo etiam orare, et sacramenta recipere, modo sint valide ordinati, et sacramenta ministrent ritu Catholico absque ulla admixtione ritus damnati, seclusis etiam scandalo, et intentione favendi haereticis, quatenus haeretici sunt, et nonnisi ex gravissima, et urgentissima ne-

cessitate, quas circumstantias cum simul, et conjunctim adesse sit fere impossibile; ideo Congregationes S. Officii, et de Propaganda semper illicitam in praxi reputarunt communionem in divinis cum haereticis ex Ben: XIV de Syn: Dioecesis: lib: 6 cap: 5.

**Q.** Quinam veniant nomine credentium, fautorum, receptatorum, et defendentium.

**R.** Nominē Credentium intelliguntur, qui vel fidem praestant haereticorum erroribus, vel putant eorum doctrinam esse veram, modo tamen id sufficientibus signis externis manifestent. Nominē autem Receptatorum, Fautorum, et Defensorum intelliguntur, qui recipiunt, favent, vel defendunt haereticos formaliter, seu quatenus haeretici sunt, seu ex motivo haeresis, et intentione favendi haeresi: ideoque beneficium praestans haeretico ratione amicitiae, consanguinitatis, aut metus non dicitur favere haeretico formaliter.

**Q.** Quid si dubitetur, an aliquis receptaverit ut haeticum.

**R.** Praesumitur receptasse ratione consanguinitatis, vel amicitiae, si receptavit consanguineum, vel amicum; secus, si receptavit extraneum.

**Q.** An credens, favens, aut receptans haeticum incidat excommunicationem, nondum secuto effectu haeresis.

**R.** Negative, quia favor, aut receptaculum, consilium etc. prohibentur solum accessorie, eo quod primario prohibeatur haeresis: ideoque, si quis testimonium perhibuit in favorem haeretici, vel haeticum occultavit, ne capiat, ut possit haeresim disseminare, non incidit in excomm. si haeticus vel captus, vel alia ratione impeditus non disseminet haeresim ipsam.

**Q.** In quas poenas incidat, qui legit librum haeretici.

**R.** Continentur in his versiculis:

*Qui favet haeretico, ut tali, credensque, vel hospes,*

*Incidit in Coenam, quique ejus scripta tuetur,*

*Si sacra, vel pravae sint haeresis inficiata;*

*Haeretici puros libros quatit Indicis ira,*

*Christiadumque libros suspectos, haereticales.*

*Impuri peccant, sed nulla incurritur ira. Seu*

Liber haeretici duplici ex causa potest esse damnatus, vel quia tractat de Religione, aut quia continet haeresim; vel damnatus est in odium haeretici, aut ob suspicionem

falsi dogmatis. Qui scienter, et sine licentia summi Pontificis sive publice, sive occulte legit, aut retinet, aut imprimit, aut alio quovis modo defendit libros haereticorum etiam typis non impressos, sed tractantes de Religione, vel haeresim continentes, ex Bulla Coenae incidit ipso facto in excomm: Papae reserv.; nisi excuset parvitas materiae, quamvis legat, vel retineat, vel imprimat curiositatis gratia, et absque pravo animo; imo etiamsi legat, vel retineat ad confutandum.

Qui legit, aut retinet caeteros libros haereticorum neque tractantes de rebus sacris, neque continentes haeresim; item qui legit, aut retinet libros alterius cujusvis Auctoris Catholici, sed damnatos, aut prohibitos ob haeresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem, ex Regula X Indicis incidit in excomm. nemini reserv.

Qui legit, aut retinet librum Auctoris Catholici prohibitum non ob haeresim, vel ob falsi dogmatis suspicionem, sed ex alio nomine ex: gr: quia turpem, in nullam incidit censuram.

Nota. Ut liber dicatur tractare de Religione, satis non est, si solum contineat res ad Religionem spectantes, cum tamen agat de historia, philosophia etc. sed requiritur, ut exponat ex professo doctrinam fidei, sacram Scripturam, Theologiam dogmaticam, et hujusmodi.

Q. An ab hujusmodi excomm: excuset ignorantia crassa, vel affectata.

R. Ignorantia affectata nunquam excusat, quia haec ignorantia non minuit, sed auget peccatum; ignorantia autem crassa excusat a sola excommunicatione Coenae, quia haec afficit solos *scienter* legentes, retinentes etc.; sed non excusat ab excomm. Indicis, quia haec non requirit scientiam.

Q. Quam excomm. incurrat legens etc. librum Auctoris Catholici, cui addita sunt scholia, seu additiones haereticorum continentes haeresim.

R. Incidit in excomm. Indicis, quia liber ille adhuc consideratur ut liber Auctoris Catholici continens haeresim, quod verum est, etiamsi scholia haereticorum sint adeo copiosa, et multa, ut liber potius constituatur ex scholiis, et annotationibus, quam ex textu; secus tamen, si annotationes sint hujusmodi, ut libro dent nomen ipsius haeretici, ut si Commentarius esset in S. Scripturam.



**Nota.** Qui legit, aut retinet librum Auctoris Catholici referentem errores haereticorum, quamvis legat animo imbibendi eorum errores, peccat; sed in nullam incidit excomm; imo excusatur etiam a peccato, si legat ratione necessitatis, utilitatis, aut congruentiae.

**Q.** An Episcopus dare possit licentiam legendi, aut retinendi libros vetitos.

**R.** Negative, si sit sermo de libris vetitis per Bullam Coenae ex Pio IV *Cum pro munere*; secluso tamen casu magnae necessitatis, si tunc adiri non possit Summus Pontifex.

**Q.** An incurrat dictas excommunicationes, qui audit famulos legentes.

**R.** Audiens ille peccaret, etiam si talem lectionem manderet Ei, qui facultatem habet legendi; sed in nullam incidit excommunicat., etiamsi sit causa, cur famulus, aut alius sibi audienti legat; quia Bulla loquitur de legente, non de audiente. Famulus tamen legens incurreret excomm.; nisi legat ex metu gravi, sed quando metus non sit incussus in contemptum fidei, vel Ecclesiae. Item incurreret excomm: qui oculis percurreret, quae in libro vetito continentur, etiamsi lingua nihil exprimat, vel qui libros ipsos legeret non tamen intelligens, quae legit, quia huiusmodi juxta communem loquendi usum dicuntur legere.

**Q.** An, et quando excuset parvitas materiae.

**R.** Parvitas materiae excusat ab excomm: incurrenda in lectione librorum vetitorum; non tamen conveniunt Auctores in assignanda hac parvitate materiae, quia potius examinandae sunt circumstantiae; aliquando enim etiam ex lectione paucarum linearum grave damnum habetur.

**Q.** An vendentes caseum, vel aromata incurrant dictam excomm. retinendo dictos libros, quos nesciunt legere, ut eorum foliis caseum, vel aromata involvant.

**R.** Affirmative, nisi excuset ignorantia, quia sunt vere retinentes. Excusari etiam possunt, si eos retineant ad unum, vel ad alterum diem, ob parvitatem temporis; etiamsi adsit opportunitas consignandi eos Superiori, vel si retineant expectantes dictam opportunitatem.

**Q.** An retinens unum folium dictorum librorum incurrat excomm.

**R.** Affirmative ad instar eorum, qui legunt unum folium.

**Q.** An excusetur ab excomm., qui librum haeretico-

rum auctoritate propria comburit, et non tradit Inquisitoribus, vel Episcopo.

R. Negative, quia eo modo fit satis fini legis; nisi adsit specialis, et justa causa obligans ad tradendum librum ipsum Inquisitoribus, quia tunc praeceptum illud utpote iusta de causa latum obligaret.

Q. An legens, aut retinens epistolam, vel brevem aliquam compositionem, in qua sit insertus error haeretici, incidat in dictam excomm.

R. Negative, quia versamur in materia odiosa, quae restringi convenit, nisi compositio ipsa ex communi loquendi modo uno folio continetur, neque sit pars libri.

Q. An incidat in excomm. legens eam libri partem, in qua non est haeresis.

R. Affirmative, quia legit librum continentem haeresim, quod verum est, etiamsi deleat haeresim a libro ipso, quia sua particularis expunctio non tollit communem prohibitionem; secus si haereticus aliquis varios tractatus ediderit, sed redactos in varia volumina, in quorum uno contineatur haeresis, et non in alio, quia tunc non incurreretur excommunicatio Coenae legendo, vel retinendo volumen distinctum, in quo non continetur haeresis, quamvis incurreretur excommunicatio Indicis.

Q. Quot conditiones requirantur ad incurrendam excomm. Coenae.

R. Quinque 1° ut auctor libri sit haereticus: ideoque non incurritur legendo librum Infidelis, ex: gr: Pagani, aut Judaei: 2° ut contineat haeresim, vel tractet de Religione ex professo, et non incidenter: 3° ut sine auctoritate legatur: 4° ut scienter legatur: 5° ut legatur in materia notabili.

Nota. Si liber sit scriptus ante lapsum Auctoris in haeresim, et tractet de Religione, est, vel non haereticus, prout continet, vel non haeresim.

Q. Quid aliud sit notandum circa libros.

R. Ex Conc: Lateranensis V sess. X praesumentes imprimere, vel imprimi facere librum aliquem, vel aliam quamcumque scripturam, non praemissa Ordinarii auctoritate, incidunt in poenam solutionis ducatorum centum in fabricam Principis Apostolorum; in excomm. ipso facto; in amissionem librorum, ipsorumque publicam adustionem; et in suspensionem ab exercitio impressionis per annum.

Ex Concilii Tridentini sess: IV imprimentes, vel imprimi facientes, item vendentes, vel apud se retinentes libros tractantes de rebus sacris sine nomine Auctoris, et non praemissa Ordinarii auctoritate, incidunt ipso facto in eandem excomm: et in eandem poenam solutionis ducatorum centum in fabricam Principis Apostolorum.

Ex Regula X Indicis praesumentes imprimere, vendere, retinere, transferre, tradere ad legendum, alienare, aut commodare librum aliquem nondum recognitum a Deputatis, vel nisi notorie constet, librum ipsum jam esse omnibus permissum, incidunt in poenam arbitrio Ordinarii.

Nota. Concilium Lateranense, et Regulam Indicis loqui de solis quibuscumque libris, et Scripturis imprimendis, aut impressis, modo imprimantur etc. praesumptuose: ideoque a poenis ibi statutis excusat ignorantia etiam crassa, et supina. Concilium vero Tridentinum complectitur libros, et etiam manuscripta quamvis non impressa, modo in ipsis agatur de rebus sacris, nec requirit praesumptionem: ideoque a poenis suis non excusat ignorantia crassa, aut supina. Tridentinum loquitur etiam de legentibus, nisi prodiderit auctores; Lateranense de solis imprimementibus.

Q. An sit liber a poenis alienans, commodans, vel tradens legendum librum nondum recognitum, sed vacuum ab omni erroris suspitione.

R. Negative, quia obligatio legis non cessat, cessante fine legis ipsius solum in aliquo particulari casu; quod idem dicendum est de manuscriptis non examinatis, et approbatis, si tractent de rebus sacris, et modo huiusmodi manuscripta sint talia, ut dici possint liber.

Q. Quid de eo, qui transcribit librum haeretici.

R. Est puniendus tamquam fautor haereticorum, et tamquam retinens libros haereticorum damnatos.

Q. In quas poenas incidat non admittens librum examinatum, adprobatum.

R. In nullas, exceptis libris Canonicis, et Apostolicis Traditionibus, quas, qui sciens non suscipit, vel contemnit, incidit ipso facto in excommunicationem.

Q U A E S T I O   I V .

*De Apostasia.*

Q. Quotuplex, et quid sit Apostasia.

R. Apostasia est triplex, nempe *a fide*, quae est recessus hominis baptizati a tota fide; ideoque differt ab haeresi, quia haereticus partem fidei, Apostata vero totam deserit fidem; *a religione*, qua quis, facta professione per tria vota substantialia, deserit Religionis habitum animo illud non amplius recipiendi; ideoque qui fugeret e monasterio absque eo, quod habitum dimittat, non esset apostata a religione; et *a Clericatu*, qua quis clericalem habitum dimittat animo non amplius recipiendi.

Q. Quanam poenae sint contra Apostatas.

R. Continentur in his versiculis:

*Haereticas fidei simulator Apostata poenas;  
Dimittens habitum, et studiosus Apostata Claustri  
Supremam subeunt poenam, reliqui ordine tantum  
Arcentur, ne suspensi sint ordine quoquo.  
Est deponendus probrosus Apostata Cleri; Seu*

Apostatae *a fide* etiam simulati, quatenus occulte profitentur Religionem Christianam, sed palam, ne Christiani dignoscantur, simulant infidelitatem vel omitendo actus a Christianis fieri solitos, vel fingendo peragere functiones mahumetanas, ex S. Congregatione *de Propaganda* incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam, caeterasque poenas latas contra haereticos. Vid. Ben. XIV de Syn. lib. XIII cap. 20 quoad Apostatas resipiscentes.

Apostatae *a Religione*, si dimittant habitum, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam ob dimissionem habitus: ideoque eam non incurrunt, si fugiant cum habitu, exceptis Religiosis solius Societatis Jesu, qui ex Gregorio XIII incidunt in excommunicationem Papae reservatam; etiamsi fugiant habitum non dimittendo. Apostatae iidem, durante apostasia, non possunt promoveri ad ordinem superiorem, alioquin inciderent ipso facto in suspensionem ab exercitio omnium ordinum, etiam rite antea susceptorum; item, durante apostasia, privantur privilegiis Religionis.

Apostatae *ab Ordine* fiunt infames; et, si moniti non resipiscant, sunt deponendi.

Q. An incidet in poenas Apostasiae Religiosus, qui deponit habitum ad sic incedendum.

R. Negative quoad dictas poenas, quia ad apostasiam a Religione duo requiruntur 1.<sup>o</sup> defectio a Religione animo nunquam redeundi; 2.<sup>o</sup> dimissio habitus animo illud non amplius resumendi, quod deest in casu, ut supponitur. Hujusmodi tamen Religiosus incideret ipso facto in excommunicationem nemini reservatam latam contra Religiosos temere deponentes habitum, modo tamen habitum dimiserit ad sic incedendum, ut liberius vagetur, vel ad se occultandum, ut, eo deposito, nequeat cognosci; secus si dimiserit, ut liberius dormiat etc., ut dicemus in Tom. 2 de Excomm. in specie Quaest. VII. Dub. 2 §. IV.

Nota. Recipientes Apostatas a fide incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam, sicuti etiam recipientes apostatas a Religione. Religiosi auctoritate sua detinentes in suis Monasteriis Apostatas Ordinis Praedicatorum incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam ex testimonio S. Antonini.

## Q U A E S T I O V.

### *De Schismate.*

Q. Quid sit schisma.

R. Schisma est vox graeca significans scissuram, et definitur *voluntaria, et pertinax subtractio, seu separatio ab obedientia universalis Ecclesiae, vel summi Pontificis canonice electi*; quod, si fuerit conjunctum cum haeresi, dicitur *schisma mixtum*; dicitur vero *purum*, si non fuerit conjunctum cum haeresi. Temporibus nostris vix unquam datur schisma purum.

Nota 1.<sup>o</sup> Separatio a Papa tamquam Principe saeculari, non tamquam Christi Vicario, non est schisma, sicuti non est schisma separatio a proprio Episcopo, vel quando sunt plures Pontifices, et nesciatur, qualis sit legitimus.

2.<sup>o</sup> Haeresis esse non potest sine schismate, sed schisma esse potest sine haeresi, ut si quis renuat se subicere summo Pontifici, quamvis credat, Pontificem esse Christi Vi-

carium: ideoque omnis haereticus est etiam schismaticus, sed non vice versa.

Q. Quanam poenae sint statutae contra schismaticos.

R. Continentur in his versiculis :

*Haereticas poenas non p̄t̄rum schisma meretur.*

*Purum vitatur, vane patrimonia sacra*

*Obtinet, errorem quamvis maledixerit ipsum.*

*Immo sacri redditus, propriique, et jura vacabunt ;* Seu

Schismatici mixti incidunt in omnes poenas haereticas; Schismatici autem puri incidunt 1.<sup>o</sup> in excommunicationem Papae reservatam ex Bulla Coenae, in quam excommunicationem incidit schismaticus; etiamsi solo facto exteriori indicat, se recedere ab obedientia Papae, sed in mente non intendat recedere; in quo excommunicatio lata contra Schismaticos differt ab excommunicatione lata contra haereticos, ad quam incurrendam omnino requiritur error in intellectu: 2.<sup>o</sup> in inhabilitatem ad beneficia in posterum obtinenda, si sint notorii, etiamsi schismaticus egerit poenitentiam delicti: 3.<sup>o</sup> in privationem beneficiorum ecclesiasticorum, et in confiscationem priorum honorum omnium. 4.<sup>o</sup> in privatione jurisdictionis ecclesiasticae consistentis in potestate absolvendi, conferendi beneficia, indulgentias etc.

Q. In quas poenas incidunt fautores, aut receptores Schismaticorum.

R. Eorum fautores, defensores etc. incidunt in excommunicationem nemini reservatam, si Schismatici sint puri; incidunt in excommunicationem Papae reservatam, si faveant, defendant etc. Schismaticos mixtos.

Q. An ordinati a schismatico, vel ab ipso beneficium ecclesiasticum obtinentes fiant excommunicati.

R. Affirmative; sic tamen ordinati valide ordinantur, si servetur forma, sed non accipiunt executionem ordinis sic suscepti, si scienter ordinantur; si vero ordinantur ignoranter, acciperent etiam ordinis executionem, quamdiu sunt occulti; quia, postquam fuerint patefacti, indigerent dispensatione, etiamsi totus mundus esset sic involutus.

Q. Quinam possit in hoc dispensare.

R. Solus Papa in episcopatu, et in dignitatibus exemptis; quoad caeteros ordines etiam solus Papa potest dispensare, si sint a schismatico scienter, vel etiam ex ignorantia crassa, et supina ordinati; quod si fuerint ab Eo or-

dinati ex ignorantia probabili, possent tunc dispensari ab Episcopo, non tamen ab eo, qui eos ordinavit, etiamsi postea redierit ad unitatem.

## P A R S II.

### De Spe

Q. Quid sit spes.

R. Est *virtus theologica, et supernaturalis divinitus infusa, qua certa cum fiducia expectamus aeternam beatitudinem, Dei auxilio comparandam.*

Q. An extet praeceptum spei, et quandonam obliget.

R. I.<sup>o</sup> Certum est extare praeceptum spei tam affirmativum, quam negativum; affirmativum constat ex Psalm. 4: *sperate in Domino*. Psalm. 33 *beatus vir, qui sperat in eo*; negativum vero colligitur ex eo, quod non est beatus, qui non sperat; ergo multo minus erit beatus, qui desperat.

R. II.<sup>o</sup> Praeceptum spei quatenus negativum obligat semper, et pro semper, quia nunquam fas est desperare; quatenus affirmativum obligat in primo rationis instanti moraliter considerato; in quolibet probabili mortis periculo; et saepius in vita tum per se, quando quis graviter vexatur tentationibus contra spem; vel quando existit in periculo desperationis, nisi muniat se actibus spei; et tum per accidens, quando quis tenetur se ad Deum convertere, et poenitentiam agere suorum peccatorum.

Q. Quaenam conditiones requirantur in objecto rei speratae.

R. Continentur in hoc versiculo: *Ardua, possibilis, bona res speranda, futura*; seu requiruntur quatuor conditiones, ut quis possit aliquid sperare 1.<sup>o</sup> quod res illa sit *ardua*, seu adipisci potest, sed cum aliqua difficultate; 2.<sup>o</sup> quod sit *possibilis*, quia nemo sperare potest, quod est impossibile; 3.<sup>o</sup> quod res ipsa sit bona; 4.<sup>o</sup> et quod sit futura, nemo enim sperare potest, quod actualiter habet.

Q. Quaenam sint peccata spei opposita.

R. Duo, nempe *praesumptio*, et *desperatio*, illa per excessum, ista per defectum.

Q. Quotuplex sit praesumptionis peccatum.

R. Duplex 1.<sup>o</sup> oritur ex propria virtute, per quam

quis audet in opera excedentia propriam virtutem, quod multipliciter fieri potest, vel quando quis suscipit officium aliquod sine debitis qualitatibus, et proprietatibus, ut si ignorans suscipiat officium medendi, excipiendi confessiones etc., vel quando quis ponit se ad iudicandum, quos non potest, ut si laicus Clericum; vel quando ponit se ad exercendum officium, ad quod non est ordinatus, et similia, ut si non diaconus, vel non Sacerdos cantet sollemniter evangelium, vel dicat Missam: 2. est contra Spiritum Sanctum, et directe opponitur spei, quod evenire potest, vel quia quis talem se existimet, quod Deus eum etiam peccantem non excludat a sua gratia; vel quia existimat, quod Deus non puniet, quod esset parvipendere iustitiam divinam.

Q. An possit desperare, cui fieret revelatio suae damnationis.

R. Posita certa revelatione suae damnationis, posset homo ille desperare, quia spes est de possibilibus, et assecutio beatitudinis tunc ei esset impossibilis; modo tamen negatio futurae beatitudinis non reducat in defectum omnipotentiae, vel misericordiae divinae.

### P A R S III.

#### De Charitate

##### Q U A E S T I O I.

#### De Charitatis Natura.

Q. Quid sit Charitas.

R. Est *virtus theologica divinitus infusa, qua diligimus Deum propter se, et proximum propter Deum*. Hinc objectum primum charitatis est Deus; secundarium vero nos ipsi, et proximus ex Christi verbis Matth. cap. 22. *diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, hoc est maximum, et primum mandatum; secundum autem simile est huic: diliges proximum tuum sicut teipsum*.

Q. Qua charitate teneamur Deum diligere.

Nota Charitas alia est *appretiative summa*, qua nimirum praeferimus Deum caeteris omnibus, ita ut homo paratus sit pati potius omnia mala, vel res omnes perdere,



quam Deum offendere ; alia est *intensive summa*, qua amor Dei est vehementior, et ferventior omni alio amore; et alia est *sensibilis*, quae praesefert quamdam sensibilem teneritudinem ipsos sensus commoventem.

R. Quisque tenetur Deum diligere charitate tum *intensive*, et tum *appretiative summa* ex verbis Christi in Evangelio: *qui diligit patrem, aut matrem plus, quam me, non est me dignus*; ideoque tenetur quis Deum creaturis omnibus antepone, omnia praecepta servare, et omnem Dei offensam vitare. Amor vero sensibilis non est necessarius, quia sine eo potest quis Deum diligere super omnia.

Q. Quandonam obliget hoc charitatis praeceptum.

R. Quatenus negativum, quo tenemur Deum odio non prosequi, obligat semper, et pro semper; quatenus vero affirmativum obligat in primo rationis instanti moraliter considerato; in quolibet probabili mortis periculo, et saepius in vita tum per se, quoties homo graviter tentatur ad habendum odio Deum; imo per se obligat tam frequenter in vitae decursu, ut charitas ipsa vel actu, vel virtualiter animet caeteras actiones juxta illud Apli 1<sup>a</sup> ad Cor: cap: 16: *omnia vestra in charitate fiant*; tum per accideus, quoties nimirum ad sacramenta accedimus; et in singulis diebus festivis, in quibus ex S. Augustino *Deus est colendus fide, spe, et charitate*.

## Q U A E S T I O II.

### *De Praecepto diligendi Proximum.*

Sub nomine proximi intelligitur quilibet homo capax beatitudinis, sive sit justus, aut injustus, sive fidelis, aut infidelis, sive amicus, aut inimicus; non tamen intelliguntur damnati in infernum.

Q. An sit aliquod speciale praeceptum diligendi proximum non solum actu externo, sed etiam interno, et amore benevolentiae.

R. Affirmative; quisque enim ex Matth: cap: 22 tenetur simili modo, servata tamen proportionem, diligere Deum, et proximum: *secundum autem simile est huic: diliges proximum tuum sicut teipsum*; atqui tenemur Deum diligere non solum actu externo, sed etiam interno; ergo a pari etc.

**Notā.** Non tenemur singulos homines in individuo diligere, quod esset impossibile, sed satis est in nobis prae-paratio animi, qua parati simus singulos etiam inimicos diligere, si occasio, aut necessitas postulet.

**Q.** Qualis esse debeat charitas erga proximum.

**R.** Debet esse *sancta, justa, et vera*; *Sancta*, quatenus tenemur diligere proximum propter Deum; *justa*, seu in rebus licitis; et *vera*, quatenus diligimus eum propter suam utilitatem, non propter nostram, alioquin nosmetipsos, non proximum diligeremus.

**Q.** Quinam ordo servandus est in charitate.

**Nota.** In charitatis exercitio duplex est ordo servandus, dilectionis nempe, et beneficii. In ordine dilectionis perfectiores sunt infirmioribus praeferendi; sed in ordine beneficii infirmiores sunt perfectioribus anteponendi ex S. Bernardo.

**R.** Quisque tenetur 1° magis diligere Deum, quam seipsum, aut proximum; quia Deus est rerum omnium principium, et finis summe bonus, et perfectus: 2° tenetur magis diligere communitatem in genere, quam seipsum; quia bonum publicum praeferendum est bono privato, ita ut teneatur quis vitam suam exponere pro bono communi sive Religionis, sive Reipublicae: 3° tenetur diligere seipsum secundum bona spiritualia: 4° proximum quoad eadem bona: 5° seipsum quoad bona temporalia, nisi ex pacto, aut ex officio teneatur vitam suam exponere pro salvando proximo: 6° proximum quoad eadem bona temporalia, et externa.

**Nota** 1°. Non licet ne leve quidem peccatum committere, vel se proximo peccandi periculo exponere, ut proximum a peccato quis liberet, vel ut saluti proximorum consulat ex verbis Christi Matth: cap: 16: *quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur?*

2°. Quia tenemur in spiritualibus magis diligere proximum, quam nosmetipsos in corporalibus: ideo in extrema spiritali necessitate proximi ex: gr: ad baptizandum, vel ad absolvendum moribundum quisque tenetur accurrere etiam cum vitae, bonorumque temporalium jactura; in gravi tamen spiritali necessitate proximi quisque potest, sed non tenetur cum vitae periculo opitulari proximo, nisi ad hoc teneatur ex officio ex: gr: Episcopi, aut Curati, vel nisi ne-

ecessitas illa gravis non sit alicujus particularis personae, sed sit communis alicui civitati, provinciae etc. quia tunc quisque teneretur opitulari etiam cum vitae periculo, eo quod grave damnum commune aequiparatur extremo, et praefereendum est vitae privatae. Seclulis his duobus casibus, quisque proximo in gravi necessitate spirituali constituto tenetur succurrere non cum vitae suae periculo, sed tenetur etiam cum gravi incommodo, aut cum jactura bonorum, quae sunt necessaria ad status decentiam. In necessitate autem spirituali communi quisque tenetur proximo opitulari, quoties potest vel commode, vel sine gravi incommodo, quia unicuique *Deus mandavit de proximo suo*. Eccles: cap: 17.

3°. Non sunt facienda mala, ut eveniant bona, si non sit sermo de malis, quae ex aliqua eircumstantia eehonestari possunt, quaeque ideo sunt licita non solum ob bonum publicum; sed etiam ob bonum proprium, vel alterius privati: ideoque licitum est non reddere gladium depositum ad evitandam ex: gr: occisionem propriam, vel alterius.

4°. Quae diximus de necessitate extrema, intelligenda sunt sub quatruplici limitatione: 1° modo succurrere possumus absque animae nostrae periculo: 2° modo proximus in aeternum damnandus esset, nisi auxilium ei pro hic, et nunc praebeamus: 3° modo non habeat aliam, a quo aequè sublevetur: 4° et modo nobis moraliter constet, ipsum non esse propria contritione, aut per aliam divinae gratiae operationem convertendum sine nostro auxilio.

Q. Quid faciendum, si Sacerdos simul vocatur ad baptizandam infantem, et ad absolvendum adultum jamjam morituros, ita ut periculum sit in mora.

R. Si adsit laicus, qui potest, et scit baptizare, tenetur eum mittere ad baptizandum infantem, et ipse ire ad absolvendum adultum; si autem nemo adsit, tenetur infantem praeferre adulto, utpote qui potest se juvare per contritionem.

Q. Quinam ordo servari debet in temporali necessitate proximi.

R. Si necessitas sit aequalis in omnibus, consanguinei praeferendi sunt extraneis; inter consanguineos qui magis sunt propinqui; inter aequè propinquos, qui sunt digniores eo ordine, quo diximus in de Quarto Decalogi Praecepto. Inter extraneos vero meliores praeferendi sunt aliis.

Si necessitas sit inaequalis, indigentiores praeferendi sunt notabiliter minus indigentibus: ideoque extraneus positus in necessitate notabiliter majori praeferendus est propinquo longe minus indigenti.

Q. An teneamur, aut possimus vitam nostram exponere pro vita temporali aliena.

R. Non tenemur, nisi ad hoc obligemur ex officio, vel nisi persona illa sit necessaria pro fide, aut Religione, aut Republica defendenda; et excipe Confessarium, qui tenetur etiam cum vitae suae jactura poenitentem excusare de peccato in confessione audito. Possumus tamen, quia *majo rem hac dilectionem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis*, Joann: cap: V; modo tamen vita nostra non sit necessaria familiae, Reipublicae, aliisque; vel nisi quisque sit sibi conscius peccati mortalis, ut dubitet de contritione, quia *amicus usque ad aram*.

Q. Cuinam subveniendum justo, an peccatori, utrisque in necessitate extrema constitutis.

R. Quamvis teneamur in caeteris praeferre justum peccatori utpote propinquiorem praecipuo charitatis objecto, quae est Deus; possumus tamen peccatorem in extrema necessitate temporali constitutum praeferre justo, ut illi tempus poenitentiae vacet.

Q. An Medicus teneatur gratis curare.

R. Affirmative, si infirmus sit pauper, aut si Medicus sit salariatus de publico, quia salariatus ipse tenetur gratis curare infirmos sive pauperes, sive divites, et solum potest petere salarium a sanis. Si vero infirmus sit dives, et Medicus non sit salariatus de publico, non tenetur eum gratis curare; quia nemo cogitur de suo facere beneficium; si tamen ejus infirmitas sit mortalis, et infirmus dives ex avaritia nollet curari, Medicus tenetur eum curare suis expensis eidem dando medicinas, et alia necessaria, quae omnia potest postea repetere, cum sanus factus fuerit, quia utiliter gessit negotium ejus; vel repetet ab haeredibus, si ipse moriatur, quia sufficit, quod coeperit utiliter gerere negotium ejus, licet eventus non sit secutus. Si tamen Medicus ipse sit consanguineus infirmi divitis nolentis ex avaritia curari, debet protestari, quod gratis hoc non intendat facere, ut possit postea repetere expensas, alioquin ceuseretur fecisse causa pietatis.

Q U A E S T I O   I I I .

*De Praecepto diligendi inimicos.*

Q. An sit speciale praeceptum diligendi inimicos.

R. Affirmative ex Matth: cap: V: *Diligite inimicos vestros, benefacite his, qui oderunt vos, et orate pro persecquentibus, et calumniantibus vos.*

Q. An teneamur salutare inimicum, dum nobis occurrit.

Nota. Signa benevolentiae, et beneficia alia sunt *generalia*, et alia *specialia*. *Generalia* dicuntur, quae aliis ejusdem status, et conditionis praestare solemus, et qualia debentur Christiano a quovis Christiano, civi a concive, cognato a cognato, pauperi a divite, et Superiori a Subdito. *Specialia* vero dicuntur, quae exhibentur solis personis magis familiaribus, qualia sunt alloqui, salutare, aegrotum invisere, moestum solari, hospitio recipere, vel familiariter cum eo agere etc.

R. Quilibet homo sub gravi tenetur proximo etiam inimico exhibere communia dilectionis signa, et beneficia: ideoque non licet inimicum excludere a communibus orationibus, vel eleemosynis, a resalutatione, a responsione ad interrogata, a mercium expositarum venditione etc., nisi inadvertentia, vel levitas materiae, vel conditio personae excuset, ex: gr: si pater, aut Superior ad emendationem filii, aut subditi, aliorumque cautionem ea ad tempus subtrahet; vel si persona multo major non resalutet inferiorem. *Specialia* vero dilectionis signa quisque non tenetur inimico exhibere ex praecepto, sed solum ex consilio, nisi quando id postulet ratio vitandi scandali, aut ruinae proximi; item quando speratur, ut inimicus reconcilietur, et odium per salutationem depouat, quia *unicuique Deus mandavit de proximo suo*; item quando ex circumstantiis loci, temporis, personarum, vel consuetudinis patriae omissio hujusmodi signorum specialium beneficentiae pareret suspicionem odii, vindictae, vel contemptus. Ex dictis patet, nos non teneri inimicum salutare, nisi ad evitandum scandalum, sed teneri salutantem resalutare, nisi excuset conditio personae.

Q. An teneatur quis inimico veniam petenti concedere, et satisfactionem condonare.

R. Speculative loquendo, deposito omni odio, et vindictae affectu, quisque non tenetur injuriam remittere, quin possit injuriae, aut damnorum satisfactionem exigere, quia nemo tenetur cedere juri suo: ideoque potest contra inimicum tum civiliter, tum criminaliter agere in judicio, ut etiam secundum jura puniatur; sed quia pauci in praxi actionem injuriarum prosequuntur, deposito omni odio, et vindictae affectu; hinc Confessarii nonnisi prudenter absolvant poenitentes, desistere nolentes ab actione injuriarum, et a lite in judicio proseguenda; nec absolvant, quando aequam, et sufficientem satisfactionem ab inimico oblatam nolunt acceptare, ut agant in judicio.

Q. Quinam teneatur prius veniam petere, et reconciliationem, quando duo sibi invicem injuriam intulerunt.

R. Caeteris paribus, qui prior laesit; nam, qui prior laesus est, jus acquisivit satisfactionis petendae, nisi prior laeserit ad compensandam injuriam alteri illatam ex hujus consilio.

Dixi *caeteris paribus*, quia excusari posset vel ratione conditionis personae laedentis, quae sit longe superior persona offensa; vel ex eo, quod, qui leviter prius laesit, longe gravius postea sit offensus; tunc enim prior poterit satisfactionem suspendere, donec posterior etiam praestet debitam satisfactionem.

#### Q U A E S T I O   I V .

##### *De Actibus Charitatis.*

Sicuti ex fructibus bonae cognoscuntur arbores, ita ab effectibus dignoscitur vera charitas. Praecipui effectus verae charitatis externae sunt eleemosyna, et correctio fraterna, de quibus hic erit sermo.

#### D U B I U M   I .

##### *De Eleemosyna.*

Q. Quid sit eleemosyna.

R. Est *sublevatio* alienae miseriae propter *Deum*; ideoque eleemosyna est opus misericordiae a charitate imperatum.

Q. Quid sit misericordia.

R. Est *virtus, quae nos ex compassione inclinât ad alienam miseriam sublevandam.*

Q. Quot sint opera misericordiae.

R. Quatuordecim, quarum septem sunt *spiritualia*, et continentur in hoc versiculo : *Consule, carpe, doce, solare, remitte, fer, ora*; seu consulere dubitantem, corrigere peccantem, docere ignorantem, consolari tristem, remittere offendenti, ferre patienter injurias, molestias, ac defectus proximi; et pro omnibus orare; et septem sunt *corporalia*, quae continentur in hoc alio versiculo : *Visito, poto, cibo, redimo, tego, colligo, condo*; seu visitare infirmum, potare sitientem, pascere esurientem, redimere captivos, vestire nudos, peregrinos hospitio colligere, et sepellire mortuos.

Q. An extet praeceptum eleemosynae erogandae.

R. Quisque, dum potest, tenetur ad eleemosynam ex praecepto tum divino, quod colligitur ex verbis Christi Mat: cap: 25: *discedite a me maledicti in ignem aeternum; esurivi enim, et non dedistis mihi manducare etc.*, tum naturali, quod colligitur ex principio legis naturae: *Quod tibi vis fieri, alteri feceris.*

Q. Quandonam obliget praeceptum eleemosynae.

Nota 1°. Quatruplex datur necessitas proximi, nempe extrema, quasi extrema, gravis, et communis. Dicitur *extrema*, ex qua proximo, nisi succurratur, imminet mutilatio, aut mors sive temporalis, sive spiritualis, seu certum peccatum. Dicitur *quasi extrema*, quando proximo, nisi succurratur, imminet periculum vel incidendi in necessitatem extremam, vel amittendi ea bona, quae naturaliter competunt omnibus ex: gr: periculum diuturni morbi, amissio sensus, aut libertas, aut mens, quae bona naturaliter competunt omnibus. Dicitur *gravis*, ex qua proximo, nisi succurratur, imminet periculum vel committendi peccatum, vel amittendi ea bona, quae non omnibus naturaliter competunt, ex: gr: nobilitatem, doctoratum, officium, formam, statum, aut notabilem jacturam bonorum. Dicitur *communis*, quae parit aliquod incommodum in necessariis ad vitam, vel ad statum, sed non reddit vitam adeo molestam, aut miseram, spectatis statu, et conditione patientis.

2°. Ad constituendas necessitates extremas, aut quasi extremas necesse est, ut quis involuntarie in ipsas incide-

rit, nec eas a se possit amovere, alioquin necessitas non esset talis, ideoque, si quis velit seipsum occidere, nisi des ei centum, necessitas haec non esset extrema, sed malitiosa.

3°. Bona alia sunt *necessaria vitae*, sine quibus conservari nequit vita neque nostra, neque aliorum, quorum cura nobis incumbit; alia sunt *necessaria statui*, sine quibus non potest quis vivere convenienter ad statum, conditionemque suam, quae iterum duplicia sunt, quaedam enim sunt absolute necessaria ad statum, sine quibus aliquis e suo statu excideret; quaedam vero sunt necessaria *ad status decentiam* modestiae christianae consentaneam. Alia sunt *superflua* vel vitae, vel statui, vel utrique.

R. I°. Praeceptum eleemosynae quoad animi dispositionem obligat semper, quatenus quisque debeat esse semper animo paratus ad succurrendum miseris, quando egebunt.

R. II°. In extrema, vel quasi extrema necessitate proximi, dummodo non sit inimicus Reipublicae, a quo Respublica damnum timeret, tenemur ei opitulari non solum ex superfluis, sed etiam ex bonis necessariis ad statum, modo ex his expensis quisque non cadat notabiliter de statu suo; non tamen tenemur Ei opitulari ex bonis necessariis ad vitam sive nostrae familiae; nisi persona extreme indigens sit valde necessaria, vel utilis bono publico sive Religionis, sive Reipublicae.

Nota. Ex Lege Rhodia si cibaria defecerint in navigatione, quod quisque habet, tenetur in commune conferre, quod idem dicendum esset occasione itineris per loca deserta.

R. III°. In gravi necessitate proximi quisque tenetur Ei subvenire non solum ex superfluis, sed etiam ex bonis necessariis ad aliquam status decentiam; si vero necessitas illa gravis affligit communitatem, vel personam publicam Reipublicae, aut Religioni valde necessariam; tenetur etiam de bonis necessariis ad statum, non secus ac diximus quoad extremam necessitatem, quia bonum publicum praeferendum est statui. Hinc urgente annonae penuria, divites tenentur sub gravi impensas restringere, quas alioquin ad sui status decorem facere solebant, seu minuere numerum servorum, convivia, ludos, et luxum, ut sublevent pauperes; nisi quis prudenter timeat, quod ipse paulo post in similem incidat indigentiam, quia, *quod parum abest, nihil distare videtur.*



**R. IV°.** In communi necessitate proximi quisque tenetur saltem sub levi Ei opitulari ex superfluis tum vitae, tum statui. Hic tamen notanda est propositio N. 12 ab Inn: *XI* his verbis damnata: *vix in saecularibus invenies, etiam in Regibus, superfluum statui; et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.*

**Nota 1°.** Nemo ad succurrendum proximo extreme indigo, qui tamen non sit bono publico necessarius, tenetur e statu suo cadere; quia durissimum est, omnino dejici de statu suo, et nemo tenetur ne pro sua quidem vita conservanda conditionem subire durissimam: imo nemo tenetur, ad succurrendum proximo etiam extreme indigo, expendere magnam, et extraordinariam summam, etiamsi non ideo excideret e statu suo; quia charitas jubet succurrere mediis ordinariis, et communibus, non tamen extraordinariis, nisi pater pro filio, et vice versa, quia, cum major inter hos sit conjunctio, et strictior obligatio, tenentur aliquid amplius pro sua invicem necessitate expendere, non tamen expensas omnino extraordinarias; quia nemo tenetur ne vitam quidem suam curare mediis extraordinariis.

**2°.** Si privatus aliquis extreme periclitetur de vita ob causam extrinsecam justam ex: gr: si sit morte juste damnatus, ad nihil teneris; secus si periclitetur de vita ob aliam causam ex: gr: morbi, quia tunc teneris succurrere.

**Q.** An peccet contra justitiam, et teneatur ad restitutionem, qui extreme indigenti non dat eleemosynam.

**R.** Extreme indigus habet verum jus justitiae ad bona sibi necessaria arripiendi, nisi possit obtinere petendo, vel nisi Dominus per hoc constitutur in pari necessitate extrema: ideoque, si quis pauperem illum impediret ab occupatione rei sibi necessariae, vel si cibum a paupere jam occupatum vi recipiat, teneretur ad restitutionem etiam damnorum, si forte hic fame moriatur, quia peccavit contra justitiam. Dives tamen non tenetur ex justitia, sed ex charitate eidem offerre necessaria; ideoque non offerendo non obligaretur ad damna secuta, nisi teneatur ad sublevandum ex officio; neque jus arripiendi, et obligatio dandi semper necessario procedunt ab eadem virtute, sicuti vovens eleemosynam tenetur eam dare ex Religione, quin pauper habeat jus neque justitiae, neque Religionis eam arripiendi.

**Q.** An, sicuti in extrema, vel in quasi extrema neces-

sitate, etiam in gravi necessitate licitum sit surripere a divitibus nolentibus dare eleemosynam.

R. Negative ex prop: N. 36 ab Inn: XI his verbis damnata: *permissum est furari non solum in extrema necessitate, sed etiam in gravi*; nisi tamen tota Respublica sit in gravi necessitate, vel nisi necessitas gravis sit urgens; quia in his duobus casibus etiam liceret a divitibus surripere, eo quod in ipsis solis duobus casibus necessitas gravis aequivaleat extremae.

Q. An licite quis possit altiore statum appetere.

R. Affirmative, modo tamen ascensus sit probabilis, neque sit cupiditatis effectus, et modo communis pauperum indigentia non negligatur: imo in casu gravis pauperum indigentiae renunciatur ascensui, ne renunciatur eleemosynae.

Q. An divites satisfaciant obligationi suae, si de superfluis construant templa.

R. Negative, quia obligatio est facere eleemosynas de superfluis ex Luc: cap: XI: *quod superest, date in eleemosynam*.

Q. An quis teneatur inquirere pauperes, ut eis det superflua.

R. Affirmative, si sit sermo de Parochis, Episcopis, aliisque, qui tenentur ex officio necessitatibus occurrere, cum dicantur *patres pauperum*; si autem sit sermo de aliis sufficit, ut animo sint parati ad eorum necessitates sublevandas, quando occurrerint.

Q. An quando multi divites norunt alicujus indigentiam, teneantur singuli ad eam sublevandam.

R. Affirmative, quousque pauper sublevetur ab aliquo ipsorum, etiamsi non aequaliter divitiis affluant, quia *uniquique Deus mandavit de proximo suo*. Excusari solum posset, cui aut certe, aut probabiliter constat, pauperis necessitatem paulo post sublevandam esse ab alio ditiori.

Q. An dives denegans pluribus pauperibus levem eleemosynam graviter peccet.

R. Affirmative, quia leves illae eleemosynae simul coalescunt. et efformant materiam gravem.

Q. An satisfaciat praecepto eleemosynae faciendae, qui extreme indigo dat aliquid non in eleemosynam, et gratis, sed titulo mutui.

R. Negative, si indigus ille sit absolute pauper tum

in re, tum in spe; secus si indigus ipse sit pro hic, et nunc pauper, sed habet spem proxime possidendi per hereditatem, per laborem proprium etc., vel si sit pauper in hoc loco, sed alibi possideat bona; quia in his casibus indigus ille non indigeret, nisi solo usu rei.

Q. Quibusnam ex bonis fieri possit eleemosyna.

R. In proximi necessitate extrema, vel quasi extrema, in quibus omnia sunt communia, non habens bona propria potest etiam surripere ad subveniendum proximo; extra necessitatem vero extremam, vel quasi extremam eleemosyna danda est de bonis propriis ex Tobiae cap: IV: *ex substantia tua fac eleemosynam*; ideoque graviter peccaret, qui pauperi graviter, sed non extreme indigenti erogaret eleemosynam de bonis obnoxiiis restitutioni, vel de bonis, quae in communi possidentur, absque consensu sive expresso, sive rationabiliter praesumpto singulorum, ad quos bona illa pertinent.

Q. An eleemosyna fieri possit de illicite comparatis.

R. Negative, si illicite comparata eadem numero sint obnoxia restitutioni, qualia sunt ex: gr: comparata per usuram, per furtum etc., nisi in extrema, vel quasi extrema proximi necessitate; secus, si illicite comparata iuste detineantur, qualia sunt acquisita per actus meretricios, vel si non eadem numero, sed in aequivalenti sint obnoxia restitutioni, qualia sunt ex: gr: res furtivae, quas quis ita miscuit suis, ut discerni nequeant. Hinc S. Thomas ait: *quod enim mulier meretricium exerceat, turpiter agit, et contra legem Dei, sed in eo, quod agit, non injuste agit, nec contra legem. Unde, quod sic illicite acquisitum est, retineri potest, et de eo eleemosyna fieri.*

Q. An ille, cujus bona ob aliquod erimen sunt ipso facto addicta fisco, possit de bonis suis facere eleemosynas.

R. Affirmative ante Iudicis sententiam, et secus post sententiam ipsam, nisi in extrema proximi necessitate; quia lex addicens fisco bona aliena ob erimen commissum non obligat in conscientia, nisi post Iudicis sententiam.

Q. An famuli possint facere eleemosynas ex bonis dominorum.

R. Negative sine consensu saltem interpretativo, aut prudenter praesumpto suorum dominorum; nisi tamen in extrema necessitate proximi, vel nisi de rebus sibi designatis

ad victum, si paucioribus contenti sufficiant ad labores; item nisi de rebus, quas famulus, peractis operis a Domino praeceptis, lucratus sit labore extraordinario; item nisi detur modicum non admodum frequenter, et quoties dominus nequit esse rationabiliter invitus.

Q. An uxor, inscio marito, possit facere eleemosynas.

R. Uxor potest moderatas eleemosynas suo statui convenientes facere, inscio marito; si marito absente, aut fatuo, administret bona; vel si maritus aliqua assignaverit uxori pro vestitu, vel pro sustentatione familiae ad certum tempus, et ipsa superfluum obtineat ex industria sua. Si vero maritus positive prohibeat uxori, ne quid in eleemosynas expendat, uxor nihilominus potest pro more aliarum mulierum ejusdem conditionis moderatas eleemosynas facere, quia istae pertinent ad competentem, et decentem sustentationem, ad quam jus habet. Item uxor potest, etiam invito marito, facere eleemosynas de bonis suis paraphernalibus, et de bonis, quae acquisivit labore extraordinario; item in extrema proximi necessitate.

Q. An filius familias possit facere eleemosynas.

R. Potest, etiam invito patre, facere moderatas, et suae conditioni congruas eleemosynas, si habeat bona castrensia, vel quasi castrensia; item ex bonis parentum sibi traditis ad honestam recreationem, vel ad alios honestos usus; item dum parentum negotia gerit, vel dum foris militiae, aut studio vacet.

Q. An qui eleemosynas accipit distribuendas possit sibi applicare.

R. Affirmative, si sit vere pauper; modo non accipit distribuendas certis determinatis personis; et modo aliter non constet de voluntate domini.

Nota 1°. Pauperes post absolutam messem non sunt arceendi a spicarum collectione ex variis textibus Veteris Testamenti apud Ben: XIV *Acerbi*, quae Dei praecepta non satis constat, an sint abrogata in Nova lege.

2°. Sub nomine pauperum intelligi debent non solum mendici. sed etiam ii, qui licet honeste vivant, tamen carent iis, quae requiruntur ad congruam sustentationem, vel ad sumptus, quos fert eorum status ad modestiae tamen christianae normam exactus, etiamsi tales pro pudore mendicare erubescant; exceptis tamen mendicantibus validis, igna-

vis, et otiosis, quibus, si quid detur, parce admodum dari debet, *quoniam, si quis non vult operari, nec manducet ex* Aplo 2. ad Thess. cap: 4.

## DUBIUM II.

### De Correctione Fraternali.

Q. Quid, et quotuplex sit correctio.

R. Est triplex, nempe *judicialis, paterna, et fraternalis*, *Judicialis* est actus justitiae vindicativae, quo Judex studet remove malum, quatenus est noxium aliis, et praesertim bono publico; ideoque ordinatur potius ad delinquentis punitionem, quam ad emendationem; ac proinde ad eam exercendam requiritur jurisdictio in corripiente, et forma judicialis. *Paterna* est actus justitiae vindicativae, quo Superior cum auctoritate, sed absque forma judiciali corripit delinquentem, ut emendetur ad bonum commune: ideoque differt a judiciali, quia in ista servari debeat forma judicialis, sed ambo diriguntur ad bonum commune. *Fraternalis* autem est actus misericordiae a charitate dimanans, quo quis secreta monitione remove studet malum proximi, quatenus est ipsi noxium, in quo correctio fraternalis differt ab illis, nec requirit jurisdictionem ullam, aut formam judicialem.

Q. An extet praeceptum correctionis fraternalis, et quos, et quando obliget.

R. I°. Quisque tenetur corripere proximum correctione indigentem ex praecepto tum divino apud Matth: cap: 18: *si peccaverit in te frater tuus, vade, et corripe eum; tum naturali* descendente a principio illo: *quod tibi vis fieri, alteri feceris.*

R. II°. Praeceptum illud obligat sub gravi omnes, et singulos non solum Christianos, sed etiam Infideles, aequales, inferiores, aut peccatores, quando utiliter possunt corripere; neque excusantur, nisi ob inculpabilem ignorantiam, aut inadvertentiam.

R. III°. Praeceptum illud obligat, quando concurrunt conditiones in hoc versiculo contentae: *Corripies prudens certum, facilemque, gravemque*, seu requiritur 1° *prudencia*, seu opportunitas temporis, et personae, qua scilicet, expensis circumstantiis, tempus opportunius expectari non potest; et quando deest alius magis idoneus, qui velit cor-

ripere; quia, si adsit alius magis idoneus, cui etiam incumbat ex officio corrigere, sed nolit, tunc etiam teneris ad corripiendum: 2° notitia moraliter certa peccati sive commissi, sive committendi, vel quoties proximus est in proximo periculo peccandi; modo tamen sit probabile, proximum non se emendasse, nec emendaturum, vel relapsurum: 3° ut adsit probabilis, aut facilis spes emendationis; quia ad inutile nemo tenetur, nisi redargutio sit necessaria, aut utilis vel ad consulendum honori divino, aut famae proximi, vel ad impediendum aut scandalum, aut aliorum damnum, quia tunc tacendo censeris malum adprobare: 4° ut notitia illa sit peccati mortalis; peccata enim venialia nemo tenetur corrigere, nisi Superior; vel nisi proximum disponant ad mortale; vel nisi sit necessarium ad evitandum scandalum, aut damnum publicum.

Q. Quid si dubites, sitne profutura correctio.

R. Teneris corrigere, si de fructu dubites, sed certo scias, correctionem ipsam non fore causam peccati. Si vero aequè dubites de spiritali profectu, aut nocumento correctionis, debes eam omittere, nisi alioquin proximus moriturus esset in peccato; vel nisi peccatum delinquentis vergat in damnum commune, aut in detrimentum innocentis; quia tunc innocens, aut Respublica admonenda esset, ut sibi consulat, et prospiciat, quamvis ex tali monitione ruina delinquentis timeatur.

Q. An corripiendus sit, qui peccat ex ignorantia.

R. Affirmative, si delinquens peccet ex ignorantia vincibili, quia ignorantia illa non excusat a peccato, alioquin salus proximi spiritalis esset in periculo damnationis. Si vero peccet ex ignorantia invincibili, etiam teneris mone-  
re, quando adest probabilis spes fructus, et emendationis, licet emendatio non pro hic, et nunc, sed brevi speretur. Quod si nulla spes adsit emendationis, et fructus, non teneris monere peccantem ex ignorantia invincibili; quia nos tenemur corrigere proximi peccata, et proximus tunc non peccat; nisi tamen ex illa ignorantia oriatur scandalum, aut irreverentia in Deum, aut in Religionem; vel damnum tertii, aut ipsius ignorantis; vel nisi ignorantia ipsa sit circa necessaria ad salutem necessitate medii.

Q. An quis teneatur inquirere peccata proximi, corrigenda.

R. Negative, sed sufficit, ut animo sit paratus ad corripiendum in circumstantiis. Excipe eos, quibus aliorum cura est commissa, quia ipsis praeter obligationem generalem charitatis, qua singuli tenentur proximum corrigere, incumbit ex officio peculiaris obligatio etiam inquirendi subditorum peccata ad corripiendum.

Q. An peccet graviter Praelatus negligens, corrigere defectus leves subditorum.

R. Negative, nisi defectus sint plures, et tales, ut disciplinam valeant relaxare, quia relaxatio regulae est res gravis: ideoque Praelatus tenetur non solum corrigere, sed etiam inquirere subditorum defectus vergentes in damnum totius communitatis, sine tamen nimia sollicitudine. Expedit autem, ut aliquando corrigere dissimulet, si defectus leves scandalum non offerant, vel si praevideat, Subditum ex correctione pejorem fieri, vel si tempus opportunius sit expectandum.

Nota monitionem Sancti Bernardi ad Eugenium IV in lib. 4 de Consid: *omnia videas, multa dissimules, et pauca corrigas.*

Q. An teneamur corrigere Infideles peccantes.

R. Negative, quia nihil ad nos de his, qui sunt foris, cum non sint fratres nostri, nisi eorum peccatum vergat in damnum publicum vel nisi sit scandalo Fidelibus.

Q. An praeceptum correctionis obliget cum periculo vitae, aut magni damni proprii.

R. Negative, si proximus peccet ex ignorantia invincibili, quia tunc salus proximi non esset in periculo. Si peccet ex propria malitia, potes, sed non teneris, quia tunc salus proximi esset in periculo ex sola malitia ipsius peccantis, qui tunc non censetur esse in extrema necessitate salutis, cum possit, si velit, seipsum juvare, nisi sis Superior, cui incumbat ex officio monere. Si vero peccet ex ignorantia vincibili, et culpabili, teneris corripere etiam cum tanto incommodo, quoties speratur fructus correctionis, quia tenemur vitam proximi spiritualem in extrema necessitate existentem praeferre nostrae saluti temporali, maxime quando ignorantia illa vergit in damnum publicum, aut versatur circa necessaria ad salutem necessitate medii.

Q. Quo ordine facienda sit fraterna correctio.

R. Per se loquendo facienda est ordine, quem Christus ipse praescrispsit in Evangelio, nempe 1.<sup>o</sup> ut delin-

quens secreto moneatur: *corripe eum inter te, et ipsum solum*. 2.<sup>o</sup> Si secreta monitio non profuit, corrigatur coram testibus: *si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum, vel duos*. 3.<sup>o</sup> Si proximus nequidem emendetur, denunciatur Praelato: *quod si non audierit eos, dic Ecclesiae*. 4.<sup>o</sup> Quod si neque Ecclesiam audierit, *sit tibi sicut Ethnicus, et Publicanus*.

Dixi per se loquendo, quia hic ordo praetermitti debet, quoties bonum publicum aliter suadet, vel si periculum sit in mora; item praetermitti potest, quando delictum est publicum, ita ut nulla infamia redundet in proximum ex denunciatione immediate facta Praelato; item quando monitio secreta non profutura judicatur.

Q. An Confessarius, vel Parochus teneatur monere poenitentem de matrimonio nulliter contracto.

R. Affirmative, si speretur fructus ex monitione; vel etiam si non speretur fructus, quoties tamen matrimonium fuerit nulliter contractum ex ignorantia vincibili, et culpabili. Si vero matrimonium fuerit invalide contractum ex invincibili ignorantia, Confessarius, vel Parochus tenetur non monere, quando nullum sperat fructum ex monitione, vel quando videt remedium difficillimum esse, ita ut scandalum, vel notabilis infamia, vel damnum inde sequatur, modo sit periculum damni communis, quod accidit, quando populus scit tale impedimentum, et scandalum sumit.

Q. An Confessarius in proposito casu possit praecipere, vel monere, ut reddat.

R. Negative, alioquin mentiretur dicendo, esse ejus uxorem illam, cui poenitens non vult reddere; sed in proposito casu poterit in genere admonere, ut firmiter proponat non offendere Deum in nullo casu; aut dicere poterit in genere, conjuges teneri debitum reddere.

Nota omissio fraternae correptionis ex S. Thom. est lethalis, quando aliquis probabiliter praesumit de aliquo delinquente, quod posset cum a peccato retrahere, et tamen propter timorem, vel cupiditatem praetermittit; sed est venialis, cum timor, ac cupiditas, extra tamen gravem necessitatem, correptionem fraternam tardiores faciunt; excepto casu Superioris, qui tenetur correptionem fraternam non diu protrahere, si utilem judicet.



# INDEX TOMI I.

Epistola Nuncupatoria Exc. et Rmo D. Henrico De Rossi.	pag. 5
Praefatio . . . . .	9
<b>TRACTATUS I. DE CONSCIENTIA.</b> . . . . .	11
Praeloquium. . . . .	ibid
<i>Quaest. I.</i> De Natura, et Divisione Conscientiae. . . . .	12
<i>Quaest. II.</i> De Conscientia recta, et erronea. . . . .	16
<i>Quaest. III.</i> De Conscientia perplexa. . . . .	19
<i>Quaest. IV.</i> De Conscientia dubia. . . . .	20
<i>Quaest. V.</i> De Conscientia probabili. . . . .	22
<i>Quaest. VI.</i> De Conscientia scrupulosa. . . . .	27
Appendix I. De ultimo hominis fine. . . . .	28
Appendix II. De moralitate actuum humanorum . . . . .	30
<b>TRACTATUS II. DE LEGIBUS.</b> . . . . .	37
<i>Pars I. De Legibus in genere.</i> . . . . .	ibid
<i>Quaest. I.</i> De legis natura, et divisione. . . . .	ibid
<i>Quaest. II.</i> De lege Dei aeterna. . . . .	39
<i>Quaest. III.</i> De lege naturali. . . . .	40
<i>Quaest. IV.</i> De Legislatore humano. . . . .	43
<i>Quaest. V.</i> De legis obligatione. . . . .	51
<i>Quaest. VI.</i> De legis subjecto. . . . .	60
App. De civibus Neapolitanis, eorumque juribus. . . . .	66
<i>Quaest. VII.</i> De legis materia. . . . .	70
<i>Quaest. VIII.</i> De modo, quo leges sint observandae. . . . .	72
<i>Quaest. IX.</i> De lege irritante. . . . .	75
App. I. De jure gentium. . . . .	78
App. II. De lege tributorum. . . . .	83
<i>Quaest. X.</i> De cessatione legis per se. . . . .	84
Dub. I. De cessatione legis per se . . . . .	85
Dub. II. De abrogatione, et desuetudine. . . . .	86
Dub. III. De interpretatione legis, et Epikeja. . . . .	94
Dub. IV. De dispensatione legis. . . . .	99
Dub. V. De Privilegio. . . . .	110
<i>Pars II. De Legibus in specie.</i> . . . . .	116
I. De Lege veteri, seu Mosaica. . . . .	ibid
<i>Quaest. I.</i> De I. Decalogi praecepto. . . . .	118
App. I. De Religione, ejusque actibus internis. . . . .	121
App. II. De vitiis Religioni oppositis. . . . .	126
Sectio. I. De superstitione. . . . .	ibid
Dub. I. De idololatria. . . . .	127
Dub. II. De divinatione. . . . .	128
Dub. III. De vana observantia, et Magia. . . . .	133
Sectio II. De irreligiositate. . . . .	136

Dub. I. De tentatione Dei.	136
Dub. II. De sacrilegio.	137
<i>Quaest. II.</i> De II. Praecepto, et blasphemia.	140
<i>Quaest. III.</i> De III. Praecepto.	141
<i>Quaest. IV.</i> De IV. Praecepto.	153
Dub. I. De obligationibus filiorum erga parentes.	ibid
Dub. II. De obedientia subditorum.	161
Dub. III. De obligationibus parentum erga filios.	163
<i>Quaest. V.</i> De V. Praecepto.	176
Dub. I. De suicidio.	ibid
Dub. II. De occisione aliena.	181
Dub. III. De abortu.	188
Dub. IV. De duello.	192
Dub. V. De bello.	198
App. De Repraesaliis.	204
<i>Quaest. VI.</i> De VI. et X. Decalogi Praeceptis.	205
Sectio I. De peccatis internis praesertim venereis.	ibid
Sectio II. De peccatis venereis externis non consumatis.	211
Sectio III. De peccatis luxuriae contra naturam consumatae.	213
Dub. I. De pollutione.	ibid
Dub. II. De nefando Sodomiae vitio.	214
Dub. III. De bestialitate, et innaturali concumbendi modo.	216
Sectio IV. De speciebus luxuriae naturaliter consumatae.	217
Dub. I. De fornicatione.	ibid
Dub. II. De stupro, adulterio, et raptu.	218
Dub. III. De incestu.	223
Dub. IV. De sacrilegio in materia luxuriae.	225
App. De virginitate.	226
<i>Quaest. VII.</i> De VIII. Decalogi Praecepto.	227
Sectio I. De Iudicio.	228
Dub. I. De Iudice.	229
Dub. II. De Accusatore, Testibus, et Advocatis.	238
Dub. III. De Reo.	240
Sect. II. De mendacio.	241
App. De hypocrisi.	244
<i>Pars II. De Praeceptis Ecclesiae.</i>	243
<i>Quaest. I.</i> De auditione Missae.	ibid
<i>Quaest. II.</i> De jejunio.	250
Dub. I. De Ieiunii Cibo.	251
Dub. II. De unica Refectione.	256
Dub. III. Quinam teneantur ex praecepto jeiunare.	259
Dub. IV. De causis excusantibus a jejunio.	261
<b>TRACTATUS III. DE PECCATIS.</b>	265
<i>Quaest. I.</i> De peccati natura, et divisione.	ibid
<i>Quaest. II.</i> De peccato mortali, et veniali.	269
<i>Quaest. III.</i> De peccatorum distinctione.	273

<i>Quaest. IV.</i> De scandalo, et cooperatione ad peccatum.	278
<i>Quaest. V.</i> De peccatis commissionis, et omissionis.	284
<i>Quaest. VI.</i> De peccatis internis, et de periculo peccandi.	286
<i>Quaest. VII.</i> De peccatis capitalibus in specie.	289
Dub. I. De superbia.	ibid
Dub. II. De Avaritia.	290
Dub. III. De Ira.	ibid
Dub. IV. De Gula.	291
Dub. V. De Invidia.	294
Dub. VI. De accidia.	295
<i>Quaest. VIII.</i> De Causis a peccato excusantibus.	296
<b>TRACTATUS IV. DE VIRTUTIBUS THEOLOGALIBUS.</b>	305
<i>Quaestio praeliminaris. De virtute in genere.</i>	ibid
<i>Pars I. De Fide.</i>	306
<i>Quaest. I.</i> De fidei natura, et divisione.	ibid
<i>Quaest. II.</i> De vitiis fidei oppositis.	310
<i>Quaest. III.</i> De haeresi.	313
<i>Quaest. IV.</i> De apostasia.	324
<i>Quaest. V.</i> De Schismate.	325
<i>Pars II. De Spe.</i>	327
<i>Pars III. De Charitate.</i>	328
<i>Quaest. I.</i> De charitatis natura.	ibid
<i>Quaest. II.</i> De praecepto diligendi proximum.	329
<i>Quaest. III.</i> De praecepto diligendi inimicos.	333
<i>Quaest. IV.</i> De Actibus Charitatis.	334
Dub. I. De eleemosyna.	ibid
Dub. II. De correctione fraterna.	341

**FINIS TOMAE PRIMAE.**

Quae typographi oscitantia irrepserunt mendae unius litterulae mutatione, veluti *e* in *c*, *u* in *u*., vel contra, eas, benigne lector, facile corrigas: quae graviores vero sententiam obfuscant, eas sic emendes velim.

# ERRATA

# CORRIGE

Pag. 9	ver. 7	subivi	subierim
12	1	heoretica	theoretica
50	10	facultase	facultate
53 v.	ultim	eg. 17 Sept.	leg. 17 Sept.
69	30	obtinēt	obtinent
86	17	nascitus	nascitur
88	12	acutus	actus
89	13	exclusist... si	exclusis... sit
93	13	paccant	peccant
96 v. 3	not.	restringentea	restringentes
110	22	remuneratoruium	remuneratorium
	27	stans	status.
114	15	remuneratoria	remuneratoria
143	13	constituantut	constituuntur
155 v.	18	not. subscribere	subscribere
160 v.	ultim.	Auectoribus	Auctoribus
162	35	in ea. Subditus	in ea; Subditus
164	14	admittiur	admittitur
166	19	contradictum	contractum
180	35	am	eam
211	2	Veneris	Veneris
219	7	cul-am	copulam
226	10	fornicaret	fornicaretur
243	15	adsit	absit
243	14	omissionis	amissionis
243	6	interna	internam
247	15	Sacerdotem	Sacerdote
269 v.	ultim.	materiae.	materiae: vel ex imperfectione actus.
282	13	Ligorius Pocens	Ligorius docens
288	10	lic tum	licitum
293	11	avvertendum	avertendum
298	31	potest	possit
303	20	in ipsum	in ipsam
304	1	sin	sint
342	34	ignoranti invincibili	ignorantia invincibili

Napoli 17 Dicembre 1856.

# CONSIGLIO GENERALE

D 1

## PUBBLICA ISTRUZIONE

Num. 72.

Vista la domanda del tipografo Salvatore Piscopo, con la quale ha chiesto di porre a stampa l'opera intitolata *Speculum Theologiae Moralis Legibus Civilibus Neapolitanis Adornatum Duce, et Auspice D. Felice Parocho Foresta :*

Visto il parere del Regio Revisore signor D. Girolamo d' Alessandro ;

Si permette , che la suindicata opera si stampi. Ma non si pubblichi senza un secondo permesso , che non si darà, se prima lo stesso Regio Revisore non avrà attestato di aver riconosciuto nel confronto esser l'impressione uniforme all' originale approvato.

*Il Consultore di Stato Presidente provvis.*

**CAPOMAZZA.**

**Il Segretario Generale**

*Giuseppe Pietrocola.*

---

### COMMISSIONE ARCIVESCOVILE

PER LA REVISIONE DEI LIBRI

Nihil obstat  
**JOSEPH NUCERINO**  
*Censor Theol.*

*Pel Deputato*  
**LEOPOLDO RUGGIERO**  
*Segretario.*



**SPECULUM**  
**THEOLOGICÆ MORALIS**

---





**SPECULUM**  
**THEOLOGIAE MORALIS**

**LEGIBUS CIVILIBUS NEAPOLITANIS**

**ADORNATUM**

**DUCE ET AUSPICE**

**D. FELICE PAROCHO FORESTA**

**TOMUS II.**



**NEAPOLI**  
**EX TYPOGRAPHIA PISCOPO**  
**1857.**





## TRACTATUS V.

### D E C E N S U R I S.

---

#### P A R S I.

##### De Censuris in Genere

##### QUAESTIO 1.

##### *De Censurarum essentia.*

**Q.** Quid sit censura.

**R.** Est *poena spiritualis, ac medicinalis, qua homini baptizato, delinquenti, et contumaci quorundam bonorum spiritualium usus aufertur, donec a contumacia recedat.*

Dicitur *poena spiritualis, ac medicinalis*, quia inferitur propter culpam, et praecipue, ut delinquens a reatu emendetur, ideoque ferri non debet contra eos, qui praevidentur non emendari, nisi feratur ad terrorem aliorum.

**Q.** Quibus bonis censura homines privet.

**R.** Primario, et directe privat aliquibus bonis spiritualibus, non quae sunt mere interna, ex: gr: caractere; nec quae sunt propria personae particularis, ut gratia, charitas etc., sed iis solis externis, et publicis, quorum dispensatio credita fuit Ecclesiae a Christo, qualia sunt sacramenta, sacrificia, publica suffragia etc. Indirecte, et secundario privat aliquibus bonis temporalibus, ex: gr: convictu humano, quatenus iudicat conveniens ad bonum illorum spirituale.

**Q.** Quot sint species censurarum.

**R.** Tres, nempe *excommunicatio, suspensio, et interdictum*, ut respondit Innocentius III in Cap: *Quaerenti*.

Q. Quotuplex sit censura.

R. 1<sup>o</sup>. alia est *a jure*, seu quae fertur a Legislatore supremo per modum legis, aut statuti generalis, et perpetui, quales sunt censurae Conciliorum oecumenicorum, et in jure canonico scriptae; et alia est *ab homine*, quae fertur a Judice ecclesiastico, vel Praelato per modum mandati, vel sententiae judicariae; et potest esse vel *particularis*, si feratur circa factum aliquod particulare, aut circa certas personas; vel *generalis*, si afficiat omnes, quae duae censurae particulares, et generales in hoc differunt, quod *generalis* semper feratur sub conditione peccati omnino futuri, ut impediatur; *particularis* vero ob delictum praeteritum, vel ut emendetur, vel ut pro eo fiat satisfactio.

2<sup>o</sup>. Alia est *latae*, alia *ferendae sententiae*, quarum prior ipso facto ante Judicis sententiam ligat, et exprimitur per verba temporis praeteriti, vel praesentis, vel imperativi modi, vel conjungitur particulis illis *ipso facto*, *ipso jure*, *ex tunc*, *mox*, *protinus* etc.; altera vero exprimi solet per verba aut comminatoria, aut futuri temporis; nec incurritur ipso facto, sed per Judicis sententiam infligi debet. In dubio censenda est *ferendae sententiae*, quia in dubiis circa poenas interpretatio benigna est praefenda. Censura lata sub verbis, *anathema sit*, ex aliis contra alios est ferendae sententiae, nisi fiat contra haeresim. Vide Ben: XIV de Syn: lib: X cap: 1.

3<sup>o</sup>. Alia est *justa*, quae fertur ex justa causa, et servato juris ordine; et alia *injusta*, in qua alterutrum deest.

Q. Quis juris ordo sit servandus in ferenda censura.

R. Ad substantialem juris ordinem servandum, ita ut censura lata sine his conditionibus esset illicita, et invalida, requiritur 1<sup>o</sup> ut verba, quibus exprimitur censura, sint determinata ad aliquam particularem censuram, et ad aliquam personam, eam nominando, vel ipsam designando in ordine ad delictum, ita ut nulla incurratur censura, si Episcopus sic decernat: *qui tulerit arma, vinculo censurae sit obstrictus*; vel *excommunico unum ex iis, qui furati sunt*; nisi dicatur: *qui hoc fecerit, sit ipso facto excommunicatus*, quia tunc satis determinatur persona in ordine ad delictum: 2<sup>o</sup> ut praecedat monitio. Ecclesia enim non habet potestatem ferendi censuras, nisi dependenter a monitione: *si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus et publi-*

canus, ait Christus Matth: cap: 18; et Apostolus ad Tit: cap: 3: *haereticum hominem post unam et alteram correctionem evita.*

Ad accidentalem juris ordinem servandum, ita ut, ipso praetermisso, censura esset illicita, sed valida, requiritur 1° ut praecedat trina monitio, vel una pro tribus, modo exprimatur, unam pro tribus valituram: 2° ut censura feratur in scriptis authenticis, seu sigillo munitis, et a Iudice subscriptis, vel ab alio Ejus nomine: 3° ut exponatur causa censurae in specie: 4° ut Reo petenti exemplum, seu copiam ejusmodi scripturae, intra mensem tradatur.

Nota 1°. Monitio est necessaria ad incurrendas solas censuras ferendae sententiae, aut latas pro delictis praeteritis, vel praesentibus per sententiam particularem, cognita causa cum citatione; non tamen ad incurrendas censuras latas ab homine per sententiam generalem contra actum futurum; quia in istis censura satis per se monet, cum sit publica, et permanens; ideoque non requiritur alia monitio diversa ab ipsa lege, aut statuto, sed sufficit, ut reus citetur, si forte habeat aliquam sui facti excusationem, quoties evidenter non constat, nullam posse eidem competere defensionem. Vide Ben: XIV de Syn: lib: X Cap: 1, et seqq:

2°. Ex juris dispositione monitio omnino necessaria est ad incurrendas sequentes censuras, etiamsi latas contra actum futurum, ita ut ex defectu monitionis essent invalidae; 1° suspensio lata in Regulares usurpantes decimas, vel prohibentes, vel non permittentes, eas solvi, si moniti non desistant: 2° excommunicatio lata in Religiosos ipsos impediennes visitationem Episcopi: 3° excommunicatio nemini reservata contra recipientes Apostatas Ordinis Praedicatorum: 4° excommunicatio contra Sacerdotes, vel contra Clericos dignitatem habentes, si praesumant recipere praefecturam saecularem, ad quas censuras incurrendas omnino requiritur monitio.

3°. Vice versa aliquando Episcopi ex eodem jure etiam sine monitione ferre possunt censuras pro delictis praeteritis; 1° excommunicare possunt etiam sine monitione Clericos, aut Laicos, qui se opponunt visitationi, vel qui solita Ei denegant obsequia, ut respondit S. Congreg. in una *Vicentina, Juris Visitandi*; et in altera *Venafrana, Interdicti*: 2° ex informata conscientia possunt Sacerdotes suspendere a

divinis, nec obstringi possunt ad causam ejus suspensionis manifestandam; neque contra ipsam suspensionem conceditur appellatio, sed fas est Reo querelas suas tantummodo Sedi Apostolicae exponere ex Bened: XIV de Syn: lib: XII cap: 8. In his tamen casibus poenae illae non sunt verae censurae, sed poenae vindicativae, quamvis earum sollemnis violatio inducat irregularitatem, sicuti irregularis fuit ibidem declaratus Parochus, qui violavit suspensionem ab exercitio suae curae paroecialis, a qua in poenam delicti per suum Episcopum ex informata conscientia fuerat suspensus. Quod verum est, etiamsi Clericus suspensionem ipsam violet, ex eo quod appellationem interposuerit; quia per appellationem non suspenduntur effectus ipsius censurae latae ex informata conscientia: ideoque S. Congregatio 15 Martii 1856 declaravit Parochum irregularem, qui suspensus a divinis per proprium Episcopum ex informata conscientia celebraverat sub praetextu, quod appellationem interposuerat; nisi censura ipsa sit intrinsece, et manifeste injusta ex eadem S. Congreg: 16 Febr: 1853 in *S. Agathae Gothorum Suspensionis, Irregularitatis, et Privat. beneficii.*

4°. Monitio ex Innocentio IV. in Cap: *Cum medicinalis* debet esse triplex, vel una pro tribus, modo id exprimitur, et fiat ex justa, et urgenti causa, alioquin censura esset valida, sed censuram sic ferens graviter peccaret, et incurreret poenas infra dicendas. Quando tamen est tria, fieri debet separatim ad minus duorum dierum spatio pro singulis monitionibus, nisi periculum sit in mora; fieri debet ab ipso Judice, vel de Ejus nomine ipsi personae censurandae, et coram testibus idoneis; ideoque non sufficit, si fiat ad ejus domum, vel in Ecclesia, vel in loco publico, nisi quando censura fertur generaliter, vel quando Reus per dolum absconditur; aut si vi, vel fraude contendat impedire, quominus monitio in propria fiat persona; sed debet tunc probari, se per dolum abscondisse, aut per vim impedivisse: vel nisi quando semel citatus est, vel monitus in propria persona; quia tunc reliquae monitiones fieri possunt ad domum, vel in Ecclesia, vel in Tribunali: item quando in foro fori potest probari, primam citationem factam ad domum pervenisse ad Rei notitiam; item quando quis est male absolutus ab excommunicatione, et agitur de revocando eundem ad priorem censuram.

**Q.** An dentur casus, in quibus omnino requiritur trina monitio, ut censura sit valida.

**R.** Affirmative 1° quando Judex excommunicat excommunicatione majori, aut suspendit, aut interdicat communicantes cum excommunicato a se; secus, si hic fuerat excommunicatus ab alio: 2° quando delegatus sub conditione trinae monitionis praemittendae facultatem accepit ferendi censuras, quia in his duobus casibus censura lata sub unica monitione esset nulla ipso facto.

**Q.** In quas incidat poenas ferens censuram non servatis servandis.

**R.** Peccat mortaliter, etiamsi censurae sic illegaliter latae evadant nullae vel ex defectu ferentis, vel ob appellationem; et ex Cap: *Medicinalis* incidit ipso facto in suspensionem ab ingressu Ecclesiae per mensem, et a divinis; nisi excusetur bona fide ex quadam inadvertentia, vel ob urgentem, et justam aliquam causam, ut quando periculum est in mora. Item peccant, sed excusantur a censuris Episcopi; quia de Ipsiis in dicto Capite non fit expressa mentio. Item excusantur Praelati Regularium in casibus nimium frequentibus, quia nimis durum esset quoad ipsos servare hunc juris ordinem, cum saepe debeant censuras ferre. Item excusatur, quando censura illa non fertur per modum verae censurae, sed per modum poenae in vindictam delicti commissi, quod tamen est intelligendum de sola suspensione, aut de interdicto.

Praeter dictas poenas ipso facto incurrendas Pontifex alias ibidem assignat a Superioribus inferendas contra Fractores hujus praecepti, nempe quod Reus illico absolvatur a censura; quod Fractor cogatur expensas omnes solvere, et arbitrio Superioris aliis poenis subjacere; et quod irregularitatem incurrat, si intra mensem, in quo suspenditur ab ingressu Ecclesiae, et a divinis officiis, se illis ingesserit.

**Nota.** Benedictus XIV de Syn: lib: X cap: 1 aperte, et erudite ostendit, quam sit historicae veritati contrarium docere, censuram latae sententiae nullimode fuisse in usu primis decem Ecclesiae saeculis; item lib: XIII cap: 5 docet, solas censuras, quas Episcopus fert in Synodo Dioecessana, vel cum consilio Capituli, censi latas per modum statuti, afficere territorium, et tamquam latas ad normam juris durare post mortem Episcopi, vel post Ejus cessa-

tionem. Secus, quoad censuras latas extra Synodum, et ab ipso solo Episcopo, quia ipsae censentur latae per modum praecepti generalis, aut particularis afficientis personas, et cessant per mortem, aut per cessationem ferentis, nisi sint contractae.

Q. Quotupliciter censura dici possit injusta, et an censura injusta obliget.

R. Tripliciter 1° extrinsece, quando non provenit ex amore justitiae, vel ex desiderio correctionis, sed potius ex odio, vel invidia; in quo casu censura sic lata est illicita, sed valida, si adsit justa causa: ideoque censuratus eam violans per sollemne exercitium ordinis sacri fieret irregularis. In quo sensu intelligenda est sententia illa D. Gregorii: *sententia Pastoris sive justa, sive injusta gregi semper est timenda*. 2° Quando non servatur juris ordo substantialis, quae omissio facit censuram illicitam, et invalidam in utroque foro; secus si omittatur juris ordo accidentalis. 3° Quando causa, propter quam fertur censura, non est vera, vel non est aequa, licet in judicio per testes falsos probetur vera: in quo casu censura esset invalida in foro poli, sed valida in foro fori; donec vel absolvatur praesumptus Reus, vel ejus innocentia, censuraeque error publice innotescat: ideoque sic injuste censuratus, secluso scandalo, aut contemptu, privatim, et occulte violans censuram illam materiale nec peccaret, nec evaderet irregularis; peccaret tamen, si violaret publice, vel cum scandalo, aut contemptu, et in foro fori tunc haberetur irregularis.

Q. In quo censura a jure differat a censura ab homine.

R. Censura a jure semper est generalis; fertur per modum legis, ideoque ferri nequit, nisi a Legislatore supremo; durat perpetuo, usquedum lex abrogetur, et non intelligitur reservata, nisi in Canone exprimatur; Censura vero ab homine potest esse generalis, vel particularis; fertur per modum praecepti ab aliquo singulari Superiore, quo mortuo, vel jurisdictione privato, censura corrui, si non est contracta; si vero fuerit contracta, durat, quousque absolvatur: item, si sit particularis, semper intelligitur specialissime reservata, ita ut ne Poenitentiarius quidem Romae soleat censuras nominatim latas in aliquem tollere ex Bened. XIV. Instit. Eccl. 55., ne jurisdictio Ordinariorum turbe-



tur, nisi quando jurisdictio Censurantis expiraverit, vel si censuratus non possit adire censurantem ipsum ex eodem Pontifice: *Pastor bonus*.

## Q U A E S T I O II.

### *De Censurarum Latore.*

Q. An Ecclesia gaudeat potestate ferendi censuras.

R. Affirmative, quod est etiam de fide definitum in Concilio Constantiensi. Christus enim Ecclesiae suae dedit potestatem ejiciendi e proprio sinu filios delinquentes, et contumaces iis verbis: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et publicanus: quaecumque ligaveritis super terram, erunt ligata et in coelis* Matth. 18.

Q. Quinam possint ferre censuras.

R. Omnis Superior Ecclesiasticus habens in foro externo jurisdictionem ecclesiasticam sive ordinariam, sive delegatam, modo sit expedita quoad usum, seu non sit impedita per censuras, vel per Superiorem, vel per appellationem.

Nota. Episcopi parcissimi esse debent in censuris latae sententiae ferendis ex Bened. XIV de Syn: lib. X cap. I. Cum enim sint extrema poena, pro extremo remedio sunt reservandae in solis gravibus delictis puniendis, coercendisque.

Q. An Parochi habeant facultatem ferendi censuras.

R. Negative, nisi quis habeat intuitu consuetudinis, et praescriptionis; quia Parochi non habent jurisdictionem in foro fori, sed in solo foro poli.

Q. An Episcopus possit subditum alienae Dioecesis censurare in suo territorio delinquentem.

R. Potest, quamdiu existit in suo territorio, vel si citatione praeveniat, antequam exeat e territorio ipsius Episcopi, cujus sit subditus. ratione delicti, ejusque forum sortitur. Secus, si exierit ab Ejus territorio, antequam citetur, sicuti ne censurari quidem posset ab ipso Episcopo, si delinquens sit absolute exemptus a jurisdictione ipsius Episcopi, quales sunt Reges, Reginae, Eorumque filii, qui nisi ex delegatione Pontificis ab Episcopo censurari non possunt, etiamsi in Ejus peccent territorio.

**Q.** An Episcopus possit censurare alium Episcopum, Patriarcham, Archiepiscopum etc. in sua Dioecesi delinquentem.

**R.** Negative, nisi de auctoritate Apostolica delegata; quia Episcopi etc., subsunt auctoritati directive Ordinarii loci, ubi morantur, non coactive: ideoque peccant, et accusandi essent apud S. Congregationem Episcoporum, et Regularium, sed non incurrunt censuras latas contra delinquentes, si ex: gr: sine debita venia ad Monasteria Monialium se conferant; nisi Monasteria ipsa sint exempta, supra quae Ordinarius ipse agat de jurisdictione delegata, et extraordinaria ex Bened: XIV: *Gravissimo*; et *Emanavit*.

**Nota.** Peregrini censurari possunt ob delicta contra legem communem Ecclesiae, non contra specialia praecepta Episcopi, quia his Peregrini non tenentur, nisi ibidem fixerint domicilium, vel quasi-domicilium; ideoque possunt censurari peregrini furantes, fornicantes etc., secus non revelantes, nisi Episcopi agant ut Delegati Apostolici.

**Q.** An Episcopus possit ferre censuras in causa propria.

**R.** Negative, quia nemo potest esse Iudex in causa propria; nisi quando causa est adeo publica, ut negari nequeat; vel nisi censura feratur in propriam defensionem ad vitandam injuriam, quam Subditus vult irrogare Superiori, quia vim vi repellere licet.

**Q.** An Episcopus extra proprium territorium existens possit valide ferre censuras contra suos Subditos in Dioecesi existentes.

**R.** Affirmative, si sit sermo de censuris per modum statuti generalis; quia hae censurae non requirunt strepitum judicalem. Secus, quoad censuras latas per modum sententiae cum causae cognitione; quia nemo potest in alieno territorio jurisdictionem contentiosam exercere, nisi 1° quando contumacia est adeo manifesta, ut non indigeat causae cognitione: 2° quando causa jam est cognita in proprio territorio: 3° quando Episcopus est injuste expulsus e proprio territorio, in quo casu potest in locis vicinioribus jurisdictionem contentiosam exercere, petita, licet non obtenta licentia Ordinarii ipsius loci: 4° potest de consensu Ordinarii ejusdem loci; sed requiritur etiam consensus partium; quia nemo invitus trahi potest extra suum territorium. Semper tamen potest extrajudicialiter absolvere.

**Q.** An Episcopus existens intra suum territorium possit censurare Subditum in alieno territorio existentem pro delicto commisso intra Dioecesim ante discessum.

**R.** Affirmative citando Reum in propria domo, vel in loco publico sui territorii; alioquin facile contemneretur jurisdictio ecclesiastica, et tale delictum remaneret impunitum; quod verum est, etiamsi Subditus non in fraudem, sed vere domicilium fixerit extra Dioecesim; quia ratione delicti remanet subditus.

**Nota.** Per loca exempta intelliguntur oppida, et Ecclesiae, quae alienae subjacent jurisdictioni, licet sint intra Dioecesim; item Ecclesiae, et Monasteria Regularium exemptorum non solum quoad Regulares ipsos, sed probabilius etiam quoad omnes: ideoque Clerici ludentes intra Monasterium exemptum, praecisa fraude, probabilius non subjacent suspensioni ab Episcopo impositae contra Clericos alea ludentes.

**Q.** An Episcopus possit censurare Regulares exemptos non intervenientes publicis supplicationibus.

**R.** Affirmative tamquam Delegatus Apostolicus, quoad supplicationes tamen solitas, et consuetas, necnon eas, quae indictae fuerint pro bono publico, publicove honore, quam potestatem eisdem censurandi non habet Vicarius Generalis sine Episcopi speciali commissione, quia Vicarius ipse non habet jurisdictionem Episcopis delegatam ex solo jure delegato Sedis Apostolicae ex Bened: XIV Quaest: Can: 398.

**Q.** An Episcopus possit censurare delictum in propria Dioecesi inchoatum, sed consumatum in aliena Dioecesi, vel in loco exempto.

**R.** Affirmative, si inchoatio delicti sit peccatum mortale capax censurae; ipse tamen delinquens non incurreret censuram ipso facto latam contra aliquod delictum, si delictum ipsum intra Dioecesim inchoatum consumatum fuerit extra; quia censura requirit opus consumatum, et jurisdictio Episcopi limitatur intra cancellos suae Dioecesis; ideoque extra Dioecesim stuprans virginem e Dioecesi extractam non incurreret censuras latas contra stuprum; nisi delinquens posuerit totalem actionem causantem delictum ipsum intra Dioecesim: ideoque incurreret censuras latas in homicidas, vel in occidentes in Ecclesia, si quis lethaliter feriret aliquem in hac Dioecesi, vel in Ecclesia, qui postea moria-

tur extra Dioecesim, vel extra Ecclesiam. Secus, si quis existens in Ecclesia sagitta occideret aliquem existentem extra Ecclesiam; quia delictum inchoatum in Ecclesia consummatum est extra.

**Nota.** Episcopus nequit censurare delictum a suo Subdito commissum extra Dioecesim, vel in loco exempto, nisi delictum vergat in damnum ipsius Dioecesis; vel nisi versetur circa materiam existentem in Dioecesi; quamvis contra delinquentem, quamdiu sit extra, non possit cum strepitu judiciali actio institui: ideoque potest censurare Subditum extra Dioecesim existentem, qui libros haereticos in Dioecesim immittat, vel qui non resideat in loco sui beneficii existentis intra Dioecesim; item nisi Subditus ad proprium territorium redeat, ibique conveniatur coram Ordinario suo de damno resarciendo extra territorium illud commissum, quia, tali conventionem appositam, Episcopus posset eum ad restituendum sub censuris cogere, quatenus non restituendo delinquit in Dioecesi.

**Q.** An si Episcopus ex metu gravi ferat censuras, ipsae sint validae.

**R.** Affirmative, quia nullum adest jus irritans eas; sensus si ferat per vim.

**Q.** An Praelati Regulares extra Monasterium existentes possint, nemine implorato, censurare sibi subditos etiam extra Monasterium, imo extra provinciam suam delinquentes.

**R.** Affirmative saltem quoad eos, qui specialia non habent territoria, quia dominium Praelatorum Regularium ratione voti obedientiae immediate afficit personas, easque ubique prosequitur in ordine ad coercendum suos subditos.

**Q.** Quinam possint delegare facultatem ferendi censuras.

**R.** Praeter Delegatos Apostolicos, et Delegatos ad Universitatem causarum, delegare eam possunt omnes Superiores Ecclesiastici habentes ordinariam jurisdictionem in foro externo non ligatam per censuras, vel per appellationem, nec a Superiore impeditam.

**Q.** An foemina sit capax facultatis ferendi censuras?

**R.** Negative, quia officium clavium non cadit in sexum foemineum ex divina institutione, quae ne Binae quidem Virgini eam concessit: ideoque probabilius ne Papa quidem de plenitudine potestatis suae potest in hoc dispensare. Quod si Honorius III jussit observari suspensionem ab officio a

quadam Abbatisa Clericis sibi subditis impos itam, pro suspensione intellexit prohibitionem, aut privationem, non veram suspensionem.

Q. An infidelis non baptizatus sit capax ejusdem facultatis.

R. Negative, quia tam jure divino, quam naturali existens omnino extra Ecclesiam est incapax jurisdictionis ecclesiasticae.

Q. An laicus sit capax dictae facultatis.

R. Affirmative per se loquendo, quia nullum jus divinum hoc prohibet; Jure tamen canonico est vetitum: ideoque solus Papa potest dispensare, ut laicus non habens saltem tonsuram possit frui jurisdictione spirituali, ferre censuras, et institui Vicarius Episcopi in spiritualibus; quia Episcopus habens jurisdictionem temporalem potest laicum in temporalibus Vicarium suum constituere.

Nota 1°. Habens solam primam tonsuram est capax jurisdictionis ecclesiasticae, nisi sit conjugatus; quia hic admitti nequit ad negotia ecclesiastica sine dispensatione pontificia.

2° Collegium ecclesiasticum est capax jurisdictionis ecclesiasticae; secus collegium laicale, nisi major pars constet ecclesiasticis, vel nisi sit aequalis numerus Ecclesiasticorum, quia tum major numerus minorem, tum magis dignus ad se trahit minus dignum.

3°. Si ferens censuram conditionatam moriatur, vel amittat jurisdictionem ante positionem conditionis, vel lapsum temporis, censura non incurritur, si lata fuerat per modum praecepti; secus si lata fuerat per modum legis, aut statuti generalis.

## Q U A E S T I O   I I .

### *De Censurarum Subjecto.*

Q. Quinam sit capax censurae incurrendae.

R. Quilibet homo viator, baptizatus, subditus, non exemptus, et doli capax: ideoque nec daemones, nec mortui licet dederint mandatum, quod exequitur post mortem suam, nec Infideles, nec Exempti, in quibus tamen sunt exempti, valide censurantur.

**Q. An Papa possit censurari.**

**R.** A solo Concilio Generali obligari censuris ad comparandum, accusari, judicari, et condemnari potest in solo casu haeresis ex virtute speciali a Deo concessa Ecclesiae, ne tota ipsa periclitetur.

**Nota.** Reges, Reginae, Eorumque filii jure novo ex privilegio non possunt ab Episcopis censura ligari, etiamsi subjiciantur eorum jurisdictioni spirituali, sed a solo Papa; item Officiales Romanae Curiae, et Nuntii Apostolici; sed aliter dicendum de regiis Consiliariis, de populorum representatoribus etc.

**Q. An amentes, et insani sint capaces censurae.**

**R.** Negative quoad perpetuo amentes, quia sunt incapaces doli; secus quoad amentes ad tempus, vel ad tempus rationis impotes, quales sunt ebrii, dormientes etc., qui ligantur censuris, si causam dederint, quo tempore erant rationis compotes; quamvis absolvendi essent, si talis amentia evaderet perpetua, etiamsi poenitentiae signa non dederint, quia censura est poena medicinalis.

**Q. An impuberes sint capaces censurae.**

**R.** Per se loquendo valide ligari possent censuris non tantum a jure, sed etiam ab homine latis, quia sunt capaces doli, et peccati. Illicite tamen excommunicarentur excommunicatione lata ab homine *argument: cap: 1. et 2. de delictis puerorum*, ideoque nunc impuberes non ligantur censuris sive a jure, sive ab homine generaliter latis, nisi exprimentur, sicuti exprimentur in excommunicatione lata contra violantes clausuram Monialium, et probabilius etiam in excommunicatione lata contra percutientes Clericum: secus quoad alias censuras. Censuras latas propter peccata carnalia ne incurrunt quidem, nisi seminent, quia non est impubes, qui seminat.

**Q. An Collegium, aut Civitas possit censurari.**

**R.** Affirmative quoad suspensionem, aut interdictum, sed in iis tantum actionibus, quae respiciunt collegium, aut civitatem, quatenus collegium, aut civitatem collective sumptam; secus quoad excommunicationem, quia excommunicatio ferri nequit, nisi ob delictum proprium; nisi omnes reperiantur nocentes, in quo casu Episcopus deberet singulos culpatos nominatim excommunicare.

**Q. An Cardinales, et Episcopi ligentur censura generaliter lata a Pontifice.**

**R. Affirmative, quoad Cardinales, nisi censura sit in aliqua materia, in qua Cardinales gaudent aliquo privilegio; et etiam affirmative, quoad Episcopos, si sit sermo de excommunicatione; secus de ipsis Episcopis, quoad suspensionem, et interdictum, quibus generaliter latis Episcopi non ligantur, nisi Eorum fiat expressa mentio, etiamsi sint solum electi, et confirmati, sed nondum consecrati.**

**Q. An ligatus censura sit adhuc capax alterius censuræ.**

**R. Affirmative non tantum quoad censuras diversæ speciei, sed etiam quoad censuras ejusdem rationis; quia potest adhuc transgredi legem continentem doctrinam.**

**Q. An praevidens impotentiam futuram teneatur praevenire praeceptum obligans sub censura.**

**R. Affirmative, si obligatio praecepti jam inceperit; ideoque post Dominicam Palmarum praevidens, postea non amplius posse satisfacere praecepto paschali, tenetur praevenire, ne censuram incurrat latam contra *non adimplentes*; secus si praevideat ante Dominicam ipsam.**

**Q. An Regulares exempti incurrant censuras ab Episcopo latas per modum statuti.**

**R. Negative, nisi in iis casibus, in quibus Episcopi procedunt tamquam Delegati Sedis Apostolicae, ex: gr: circa clausuram, vel administrationem bonorum Monialium exemptarum; ita tamen, ut ne has quidem censuras incurrant Regulares exempti, speciali privilegio gaudentes concessa post Bullam Gregorii XV, quales sunt Mendicantes, et Religiosi Societatis Jesu, contra quos Episcopus ne ut Delegatus quidem Apostolicus procedere potest ex Paulo III, ut ex *Compend: Privileg: Mendicant: Verb: Exemptio*. Vide Ben: XIV de Syn: lib: IX cap: 15.**

**Q. An Peregrinus in aliena Dioecesi delinquens incurrat censuras ab Episcopo sive suo, sive illius Dioecesis latas.**

**R. Affirmative, quoad censuras ab Episcopo suo latas per modum praecepti, et sententiae particularis; secus, quoad censuras latas per modum statuti generalis; quia praeceptum afficit personas subditas, easque prosequitur, quocumque sese conferant: statutum vero afficit territorium,**

nisi e Dioecesi egrediatur in fraudem ex Bened. XIV de Syn: lib: XIII cap: 4.

Vice versa non incurrit censuras ab Ordinario hujus loci latas per modum sive statuti, sive praecepti, quia non tenetur ad leges hujus loci positivas; nisi lex ipsa sit negativa, nisi Episcopus tulerit censuras istas tamquam Delegatus Apostolicus; vel nisi peregrinus sit vagus, vel advena, qui fixerit domicilium, vel quasi-domicilium in aliena Dioecesi: ideoque Episcopus extraneus, et quilibet peregrinus in aliena Dioecesi Monialium Monasteria adeuntes, aut colloquentes cum Monialibus ipsis, inscio Ordinario, peccarent graviter, sed non incurrunt excommunicationem latam contra transgressores ex Bened: XIV *Emanavit*. Secus si Moniales ipsae erant S. Sedi immediate subjectae, circa quarum clausuram Episcopus processerat tamquam Delegatus Apostolicus, quia in hoc casu peregrini tenerentur edita illa servare, non secus ac fuissent edita a Papa ex S. Congreg: Episc: in *Tranensi* 13 Junii 1618; et ex S. Congr: Concil: 20 Mart: 1619.

Q. Quot incurrat censuras, qui ponit rem sub censura vetitam a diversis Superioribus.

R. Unicam incurrit censuram, si Superiores illi eandem habeant jurisdictionem, ex: gr: Episcopus, Ejusque Successor. Si vero diversam habeant, et distinctam jurisdictionem, ex: gr: Papa, et Episcopus, duas incurrit censuras; modo Superiores illi diversi quisque posuit censuram tamquam suam, seu quisque intenderit ferre novum jus: secus, si Papa confirmaverit censuram Episcopi.

Q. Quot incurrat censuras, qui multiplicat actionem sub censura vetitam.

R. Quando actio versatur circa terminum definitum, et in eo consumatum, multiplicata actione, multiplicantur peccata, et consequenter tot censurae incurruntur, quot sunt actiones multiplicatae, ut patet in fornicationibus successivis. Secus, si versetur circa terminum non definitum, sed qui habeat extensionem, et latitudinem, ut ex: gr: esset furtum, vel percussio continuata contra unum, eundemque Clericum; nisi tamen sit moraliter interrupta, vel contra diversos Clericos.

Multiplicarentur etiam censurae, quando unus actus habet plures circumstantias mutantes speciem, ex: gr: fur-



tum in Ecclesia commissum, si furtum, et sacrilegium prohibeantur sub censura. Secus, si circumstantiae ipsae non mutarent speciem: ideoque si quis verberet Sacerdotem, qui simul est Diaconus, unam incurreret censuram, quia sub eodem motivo Religionis ob reverentiam Status Clericalis prohibetur percussio Sacerdotis, et Diaconi; sed si percutiat Monachum professum, qui simul sit tonsuratus, duas incurreret censuras, unam contra reverentiam Statui Clericali debitam, et alteram contra reverentiam debitam Statui Religioso, quia circumstantia Monachi est specie diversa a circumstantia Clerici.

Q. An mandantes, et consulentes incurrant censuram latam contra aliquid facientes.

R. Negative, nisi exprimantur, quia in odiosis odia restringi convenit.

Nota 1°. Quando mandatum, aut consilium prohibetur sub censura directe, et aequè primario in se, ut ex: gr: esset in materia assassinii, tunc incurritur censura, etiamsi non sequatur effectus, et etiamsi mandans revocaverit mandatum; secus si prohibeantur accessorie.

2°. Si mandasti, aut consulisti, quod erat ponendum ab executore ad hoc jam determinato, probabilius non incurris censuram, nisi sis in causa, ut celerius, ardentius, aut promptius fiat, vel huius spes fuerat, quod executor intentionem mutavisset.

Q. Quid si dubites, influxerit ne tuum mandatum, aut consilium?

R. Si dubites, an effectus sit secutus, vel an sit editus ab eo, cui mandatum, vel consilium dedisti, teneris veritatem inquirere, et interim censuram observare. Quod si post adhibitam inquisitionem dubium perseveret, non teneris judicari censuratus; quia, censura cum sit odiosa, in dubiis judicandum est contra ipsam. Secus si effectus sit certo editus ab eo, cui consilium, aut mandatum dederis, et solum dubites, an influxerit mandatum tuum, vel consilium; quia tunc praesumptio staret pro censura, ideoque judicandus esses jam censuratus.

Q. Quid si revocatum fuerit mandatum, antequam sequatur effectus.

R. Si mandatum fuerit vere, et ex animo revocatum, et haec revocatio intimata fuerit mandatario, seu ad ejus-

pervenerit notitiam ante executionem mandati, mandans excusatur a censuris; quia tunc mandatarius praesumitur ex malitia sua id fecisse. Si autem revocatio mandati non innotuerit mandatario ex culpa mandantis, mandans incurrit censuras; sed si non innotuerit non quidem ex culpa mandantis, sed ex alia justa causa, ex: gr: quia mandatarius erat longe distans, nec potuit de revocatione moneri; tunc mandans incurrit censuras, nisi ante executionem operis fuerit vere contritus, aut confessus de mandato dato; quia in hoc casu excusaretur a censura, eo quod censura requirat contumaciam, quae requiri nequit in homine vere contrito, aut bene confesso.

Idem dicendum de iis, qui ante conditionis, vel effectus positionem vere conterantur, aut bene confiteantur de opere malo perpetrato, quod erit causa effectus futuri, et sub censura reservata prohibiti. Effectu postea sequente, non incurrit censuras, sub hoc discrimine, quod poterit postea a quocumque simplici Confessario absolvi, si casus ipse erat papalis; quia in casibus papalibus, corrumpente censura, corrumpit reservatio. Quod si casus erat episcopalis, potest a quocumque simplici Confessario absolvi, si ante effectus positionem sit bene confessus de peccato antecedenti; secus, si fuerat tantum contritus; quia per antecedentem confessionem peccatum illud esset directe absolutum, secus per contritionem.

Q. Quid si revocatum fuerit consilium, antequam sequatur effectus.

R. Si consilium datum fuerat modo auctoritativo, consulens ad instar mandantis non ligatur censuris, quando ante effectus executionem revocaverit vere consilium, et haec revocatio innotuerit consiliario. Si consuluerit ex errore, aut ignorantia, etiam excusatur a censuris, si antecederet ad effectum aperuerit consiliario errorem, aut ignorantiam; item si consuluerit ex fraude, aut malitia simpliciter. Quod si consuluerit, propositis etiam rationibus necessitatis, utilitatis, aut convenientiae, non excusatur a censuris, nisi *efficaciter modis omnibus* revocaverit consilium efficiendo ex parte sua omne, quod potuit, ut vel consiliarium ab executione avertat, et modis omnibus id sollicitavit, vel ut opus impediret, quia tunc praesumitur consiliarius ex malitia sua id fecisse. Quod si non possit revocare consilium.

non incurrit censuras, si ante consilii executionem sit vere contritus, aut bene confessus, ut supra diximus de mandante, quamvis etiam tunc teneatur ad restitutionem.

Nota. Mandans, rogans, promittens aliquid, ut faciat, vel comminans aliquid alicui, si non faciat, revocato efficaciter mandato, eaque revocatione mandatario innotescente, ad nihil aliud tenentur: ideoque, si adhuc timeatur, ne mandatarium sit executurus mandatum ex sua malitia, non tenetur ex iustitia, sed tantum ex charitate ad monendum offendendum, ut se caveat, modo fructus ex monitione speretur, et monitio fieri possit sine incommodo. Idem dic de consulente sive simpliciter, sive modo auctoritativo. Quod si consuluerit, propositis rationibus de opere patrando, non excusabitur, etiamsi contrariis rationibus pro virili parte conatus fuerit consiliarium ab eo opere patrando avertere: sed, si adhuc timeat, ipsum executurum opus, quod ei consuluit, tenebitur ex iustitia monere laedendum, si detur spes fructus, ut se caveat vel in particulari a tali homine, vel in generali dicendo, ipsi insidias parari; ideoque moneat, ut se cautum gerat: alioquin teneretur ad restitutionem, et ligaretur censuris, quia non usus fuisset modis omnibus.

Q. An ille incurrat censuram conditionatam, qui ante positionem conditionis, vel temporis mutat domicilium extra Dioecesim censurantis.

R. Negative, si censura posita fuerat etiam per modum praecepti pro aliquo delicto prorsus futuro sine respectu ad praeteritum, quia desiit esse subditus. Secus, si posita fuerat pro delicto, aut causa praeterita sub conditione in futurum, ex: gr: sis excommunicatus ipso facto, nisi restituas intra mensem; quia tunc, elapso inutiliter mense, fieres excommunicatus, nihil obstante mutatione domicilii, quia remaneres subditus ratione delicti commissi.

#### Q U A E S T I O IV.

##### *De Materia Censurae.*

Q. Quanam sit materia censurae.

R. Materia censurae saltem totalis per se loquendo est peccatum mortale, externum, consummatum, certum, proprium, quod non sit omnino praeteritum, et quod sit con-

tra Ecclesiae praecepta, seu quod sit ab Ecclesia specialiter vetitum.

I.<sup>o</sup> Dixi *cenſuras ſaltem totalis*, quia cenſurae minores, ex. gr. excommunicatio minor, ſuſpenſio ad breve tempus ab aliquo officii uſu, vel interdictum alicujus particularis perſonae ad breve tempus poſſunt ob leve peccatum infligi, modo tamen leve peccatum ſit grave intra latitudinem peccati venialis.

Q. An Episcopus poſſit ſuſpendere a celebratione etiam unius diei Sacerdotes non intereſſentes Congregationi caſuum moralium.

R. Negative ex deciſione Sacrae Congregationis in *Larinensi* apud Bened. XIV de Syn. lib. X cap. 2, quia, licet prohibitio a celebratione unius diei ſit leviffima, levior tamen ipſi Congregationi viſa fuit culpa; ideoque anno 1728 deleri juſſit e Synodo poenam ipſam ſuſpenſionis unius diei, et permisit tantummodo Parochos, alioſque Confessarios mulctari poſſe pro quaque vice in duobus carolenis; ſimplices Sacerdotes non confessarios, alioſque in ſacris conſtitutos in uno caroleno. Clericos vero minoristas hortari poſſe, ſed non compelli. Quae poena pecuniaria varie fuit ſtatuta ex variis circumſtantiis pro varietate locorum, ita ut pro Canoniciſ fuerit ſtatuta in quinque carolenis ab eadem ſancta Congregatione in *Salernitana* 27 Septembris 1732: et in *Acerrana* 23 Auguſti 1727 poena ducatorum duodecim ab Episcopo impoſita contra Canonicos Cathedralis non intereſſentes fuit reducta ad ſolutionem unius aurei, fuiſque ſtatutum, Canonicos ipſos etiam teneri pati extractionem, ut dicitur, *a ſorte*, quoad reſponſiones.

Nota. Episcopus ad Congregationem ipſam poteſt compellere etiam Parochos Regulares, licet amovibiles, non tamen Regulares non curatos; ſed poteſt compellere Confessarios Regulares, dummodo in eorum conventibus morales lectiones non habeantur, cujus lectionis Ordinarius juratum Superioris teſtimonium exigere poterit. Poena pro Regularibus eſt ſuſpenſio ab audiendis confeſſionibus ex Bened. XIV ibid.

II.<sup>o</sup> *Peccatum mortale*, quia ne Papa quidem ex plenitudine poteſtatis ſuae poteſt cenſuram gravem etiam ferendae ſententiae, et comminatoriam valide imponere pro culpa absolute levi ex Bened. XIV ibid. cap. 4, niſi ad terrorem,

vel nisi materia in se levis sit gravis ratione circumstantiarum. *Ibid* cap. 3. In dubio tamen de hac gravitate semper judicandum est in favorem praecepti.

Nota. Censura totalis prudenter irrogari nequit, nisi ob solas culpas lethales graviore: ideoque ex Bened. XIV *ibid*. cap. 2 Archiepiscopus Neapolitanus, Episcopus Vasionensis, et Episcopus Melitensis coacti fuerunt reformare decreta sua, aut prorsus delere tollendo censuras ipso facto latas contra Parochos permittentes minus decentia in sepe-liendis pauperum cadaveribus, contra Clericos, aut Sacerdotes aleis, vel taxillis ludentes, et contra Clericos occulte detinentes arma vetita; in quo tamen stabiliendo perpenderit sunt circumstantiae rerum, locorum, et personarum, ne res in se levis sit gravis ratione circumstantiarum.

III.<sup>o</sup> *Externum*, quia actus mere interni nequeunt valide censurari, eo quod non cadant sub sensum, nec subiiciuntur iudicio Ecclesiae, cui datum est de manifestis tantum judicare. Secus tamen, quoad actus mixtim internos, seu qui conjunguntur cum actu externo vel tamquam causa cum effectū, vel tamquam effectus cum causa, vel tamquam modus necessarius rei praeceptae.

Nota. Ad incurrendas censuras aliquando conjunctim requiritur actus tum internus, tum externus mortaliter malus, quorum alterutro deficiente, non incurritur censura: ideoque exterius tantum proferet haeresim sine errore in intellectu; item Inquisitor faciens reis injustitiam non ex odio, vel amore; item qui volens leviter Clericum percutere, casu graviter percutiat, vel vice versa, non incurrerent censuras latas contra haereticos, contra Inquisitores, et contra Clericorum percussores. Aliquando autem sufficit solus actus externus sub gravi prohibitus, licet actus internus sit iadifferens, imo sit bonus: ideoque incurreret excommunicationem, qui retineret, vel legeret librum Auctoris haeretici tractantem de Religione, animo ipsum confutandi.

Q. An ponens actum externum sine actu interno incurrat censuram.

R. Affirmative, si actus internus sit de substantia actus externi, sine quo actus externus subsistere nequeat, ex. gr. attentio respectu Missae audiendae. Secus, si actus externus subsistere possit sine actu interno.

IV. *Consumatum*, et quidem in genere suo, quia odia

restringi convenit, nisi aliter exprimatur per legem; quia contrahitur censura, etiam effectu non secuto, quoties lex aequè principaliter, et directe prohibet sub censura mandatum ipsum, consilium, vel conatum; ideoque, etiam effectu non secuto, incurrunt reservatam excommunicationem 1.º mandantes occisionem per assassinos, morte etiam non secuta; 2.º mandantes, consulentes etc. duellum, etiamsi non sequatur; 3.º praebentes venenum Clerico, licet mors non sequatur, modo venenum ineeperit agere; 4.º hostiliter insequentes Cardinalem, vel Episcopum, Legatos, vel Nuntios Apostolicos animo ipsis nocendi, etiamsi non noceant; 5.º attentantes violationem immunitatis ecclesiasticae; 6.º impediētes, ne quis ad Romanam Curiam personaliter accedat pro quibusvis suis negotiis prosequendis, vel gratis impetrandis, etiamsi impeditus per litteras, vel per nuntium postea tractet negotium ipsum in Curia Romana; 7. recipientes beneficium ecclesiasticum cum simonia confidentiali, etiam pacto non impleto; 8. absolventes complices in peccato turpi, licet absolutio sit nulla. 9. Praelati ferentes censuram sine sollemnitatibus, licet censura sit nulla; 10. Mendicantes, qui concionibus praesumunt aliquid proferre animo dissuadendi populum a solutione decimarum, et moniti intra mensem non resipiscant. 11. Professi Religiosi etiam de licentia Superioris is claustrae exeuntes ad audiendas leges, vel medicinam, nisi intra bimestre redeant, licet nec legem, nec medicinam audiant. 12. Religiosi non habentes aliquam administrationem, si adeant Curias Principum laicorum animo nocendi Praelatis, vel Monasteriis suis.

V. *Certum*, quia in dubio sive juris, seu an existat lex sub censura aliquid prohibens, sive facti, quando quis certus de lege solum dubitat, an posuerit actionem sub lege ipsa vetitam, ex: gr: dubitans, an percusserit Clericum; item in dubio, an lex sit latae, aut ferendae sententiae, tenetur quis veritatem inquirere, et interim se censuratum existimare; quali inquisitione adhibita sufficienter, si dubium adhuc perseveret, potest quis credere, non existere legem sub censura prohibentem, potest se judicare non censuratum, vel credere censuram esse ferendae sententiae; nisi tamen praesumptio stet pro censura, ex. gr. si dubites, an Superior tulerit censuram animo ligandi, vel ad terrorem; si dubites, an debito tempore interposueris appellationem;

an ex animo protuleris haeresim certo prolatam; item nisi aliter sit in jure statutum, ideoque enormis judicari deberet ex juris dispositione, si dubitetur, an Clerici percussio fuerit levis, gravis, vel enormis.

Nota 1.<sup>o</sup> Clemens VIII reservavit casus Bullae Coenae etiam dubios, sed in alio decreto de eadem re postea omisit duo verba illa *clare, et dubie*; ideoque revocavit prius decretum.

2.<sup>o</sup> Simpliciter absolutus per simplicem Confessarium a censura utpote dubia non indiget, ut denuo absolvatur, si eam postea comperiat certam; necesse tamen est, ut denuo confiteatur habenti jurisdictionem ad solum finem accipiendi mandatum, et id sub poena reincidentiae. Non obstat, quod peccatum dubium sit iterum absolvendum, si postea certum comperiat.

VI. *Proprium*, quia excommunicatio nunquam incurritur propter peccatum alienum, nec ferri potest in communitatem propter culpam alicujus ex illa; idem dicas de suspensione, aut de interdicto particulari; secus vero de suspensione Communitatis, vel de interdicto locali, quia hae duae ferri possunt pro peccato alieno, ex. gr. Praelati, Principis, vel Communitatis, non tamen ob peccatum hominis privati.

Nota. Incurritur suspensio, etiamsi quis bona fide, et inculpabiliter recipiat ordines etiam minores ab excommunicato vitando, vel a suspenso, interdicto, irregulari, aut simoniaco declarato; item si suscipiat ordines sacros ab Eo, qui renunciaverit non solum Episcopatu, sed etiam dignitati episcopali; quia hujusmodi suspensiones non sunt verae censurae, sed poenalitates in odium promoventis. Item remanet suspensus, etiamsi quis bona fide, et inculpabiliter suscipiat ordines sacros ante legitimam aetatem.

VII. *Quod non sit omnino praeteritum*, quia vera censura non potest valide ferri, nisi ob delictum futurum, vel ob delictum sive praesens, sive praeteritum, sed quod habeat tractum successivum quoad restitutionem, satisfactionem, vel ad tollendum scandalum, occasionem peccati, aut quid simile; censura enim est poena medicinalis: ideoque non habet rationem verae censurae, sed merae poenae in vindictam delicti, si quando imponatur pro aliquo delicto omnino praeterito.

VIII. *Quod sit ab Ecclesia specialiter vetitum*, quia

censura non incurritur pro peccato licet gravissimo contra jus divinum, aut naturale, nisi sit etiam ab Ecclesia specialiter vetitum sub censura, eo quod censurae institutae sint ad medendum contumaciae, atque inobedientiae contra Ecclesiam juxta illud Matth. cap. 18. *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus, et Publicanus*. Porro ad contumaciam constituendam sufficit contemptus interpretativus auctoritatis ecclesiasticae aliquid sub censura praecipientis, quatenus quis scit, legis ipsius transgressioni adnexam esse censuram, eamque nihilominus committat.

Nota. In materia censurarum non licet argumentari *a fortiori*, nec *a pari*; ideoque male tractans Imagines sacras non incurrit censuras latas contra blasphemiam, quae est contumeliosa locutio in Deum; item per signa, per nutus, aut litteras Moniali patefaciens animum suum etiam pravam, non incurrit censuram latam contra loquentes cum Monialibus etc.

#### Q U A E S T I O V.

##### *De Effectibus censurarum.*

Q. Quinam sint effectus censurarum.

R. Suut tres, 1.<sup>o</sup> obligant in conscientia, ideoque graviter peccat, qui eas violat; 2.<sup>o</sup> violatio censurae per sollemne exercitium ordinis sacri parit irregularitatem; 3.<sup>o</sup> primario privat usu aliquorum spiritualium bonorum, ut supra diximus in Quaest. 4; indirecte, et secundario privat etiam aliquibus bonis temporalibus.

Q. Quinam possit suspendere effectus censurarum.

R. Solus Romanus Pontifex ex potestate, quam habet supra jus commune; ideoque solus Papa potest valide conferre beneficium excommunicato ante absolutionem; non tamen Episcopus; etiamsi beneficio donandus fuerit a seipso excommunicatus, quia jure communi invalida est collatio beneficii facta excommunicato.



Q U A E S T I O VI.

*De Causis excusantibus a Censura.*

Q. Quot causae excusent a censura incurrenda.

R. Continentur in his versiculis: *Censuram excusant consensus, jura, metusque, Ignorans, impos, levis, appellatio, causa, Actas, invalidus, peccatum, conditioque*; seu

I.<sup>o</sup> Excusat *consensus* ejus, in cujus favorem lata est censura, quia mens, et voluntas Superioris censetur, ut nolit ligare ultra intentionem creditoris, in cujus favorem concessit censuram.

Q. An debitor, qui non restituit elapso tempore sibi prorogato a creditore, in cujus favorem lata fuerat censura, ligetur censuris.

R. Affirmative, quia terminus praefixus in sententia censurae non fuerat appositus ad finiendam, sed ad sollicitandam obligationem, nisi censura ipsa interim amiserit suam vim propter mortem, depositionem etc. Judicis, qui eam tulerat; quia censurae latae ab homine cessant, ipso mortuo, si non sint contractae.

II.<sup>o</sup> *Juris dispositio* eximit a suspensionibus, et interdictis generaliter latis 1.<sup>o</sup> Episcopos, nisi exprimantur; 2.<sup>o</sup> excusat a censuris Episcoporum Reges, Imperatores, Eorumque uxores, et filios; item qui recipiuntur in proprios, et peculiare Ecclesiae Romanae filios; item Religiosos exemptos quoad casus exemptionis.

III. *Metus levis* non excusat a censuris incurrendis. Metus gravis excusat in iis, quae non sunt intrinsece mala, sed quae sunt mala utpote prohibita per legem ecclesiasticam. Nisi tamen violatio legis ecclesiasticae quaeratur in contemptum Ecclesiae; quia tunc metus etiam gravis non excusaret, sicuti ne excusat quidem ab incurrendis censuris in iis, quae sunt intrinsece mala; ac proinde delictum acceptantes ex metu gravi non exousatur a censuris ex propositionibus a Bened. XIV damnatis.

IV. *Ignorantia* invincibilis etiam concomitans sive juris, sive facti, sive poenae excusat ab incurrenda censura: ideoque si quis nesciret percussionem Clerici esse a lege ecclesiastica vetitam, vel si nesciret esse sub poena excommu-

nicationis, vel si nesciret, hunc esse Clericum, non incurreret excommunicationem eum percutiendo, etiamsi fuerat ita dispositus, ut etiam percuteret, si ea omnia novisset. Excipiuntur 1° qui recipiunt ordines etiam minores ab Episcopo excommunicato vitando, vel suspenso, interdicto, irregulari, haeretico, schismatico, aut simoniaco declarato; 2° qui recipiunt ordines sacros etiam de consensu sui Episcopi ab Episcopo, qui renunciaverit dignitati Episcopali; 3° qui ordinantur ab alieno Episcopo sine consensu proprii Episcopi; 4° qui ordinantur ante legitimam aetatem, quia omnes recensiti remanent ipso facto suspensi ab ordine sic suscepto, nec ignorantia etiam invincibilis, nec bona fides, nec metus etiam gravis excusant, eo quod suspensiones ipsae latae sint in odium promoventis.

Q. An ignorantia vincibilis excuset.

R. Ignorantia vincibilis affectata nunquam excusat, quia ex Glossa ignorantia affectata aequivalet scientiae, quaeque auget potius, quam minuat culpam. Ignorantia vero vincibilis crassa, et supina ne excusat quidem, nisi quando in lege dicatur *qui scienter*; *qui temere*; *qui audacter hoc fecerit*; *qui praesumpserit* etc.

Nota. Non solum inculpabilis ignorantia juris, poenae, aut facti excusat a censuris incurrendis, sed etiam ignorantia circumstantiae, propter quam praecise posita fuerit censura: ideoque habens copulam cum consanguinea intra gradus ab Ecclesia prohibitos non incurrit censuras contra incestum latas, si nesciat, eam sibi esse consanguineam, vel si non eam agnoscat. Idem intelligas de oblivione, et inconsideratione.

Q. An incurrat censuram, qui errore manus loco unius Clerici, quem intendebat percutere, percutit alium, quem ignorabat esse clericum.

R. Negative; imo excusatur, etiamsi noverat esse Clericum, si ejus percussio fuerit omnino casualis, quatenus diligentiam adhibuerit, ne actus perveniret ad ipsum. Secus si quis percutiat Cajum Clericum, quem credit Titium etiam Clericum.

V. *Impotentia physica* faciendi, quod praecipitur sub censura, omnino excusat a censuris incurrendis, quia ad impossibile nemo tenetur. *Impotentia autem moralis*, qua quis non potest praeceptum implere sine gravi incommodo, seu

cum longe majori damno, vel sine detrimento bonorum superioris ordinis etiam excusat, quia Ecclesia non obligat cum gravi incommodo, nisi res praecepta, aut vetita praecipiat, aut vetetur ob bonum publicum.

**Nota.** Si feratur excommunicatio contra habentes hujusmodi scripturam, si intra certum tempus non exhibeant, et contra scientes, nec revelantes, Reus tenetur exhibere, et testis revelare, si instrumentum illud sit publicum, seu continens acta causae alias factae in judicio. Nec reus teneatur exhibere, nec testis revelare, si instrumentum sit proprium ipsius Rei, quamvis faciat pro jure actoris, vel si sit commune reo, et actori, quia vere tunc non occultantur scripturae actoris, sed Rei, quarum reus est etiam in possessione. Si vero instrumentum ipsum sit actoris solius, ne reus quidem tunc teneretur exhibere, nec testis revelare, in solo casu, si Reus scripturas ipsas actoris bona fide acceptas retineat, et in lite certo, et evidenter habeat justitiam, timeatque litem injuste perdere ipsas exhibendo.

**Q.** An debitor, cui certum tempus constitutum est ad restituendum sub censura, incidat in censuram, si initio temporis poterat solvere, praevidens fore, ut reliquo tempore fiat impos ad restituendum.

**R.** Affirmative, quia praevidens impedimentum futurum tenetur opus praescriptum anticipare, quando obligatio jam incepit. Censuram tamen non incurrit, nisi in fine termini praescripti, dummodo interim non conteratur, nec bene confiteatur de patrata culpa; quia in hoc casu nullam incurreret censuram, cessante contumacia per contritionem, aut confessionem.

**Q.** An, elapsa impotentia, teneatur ad legem, ne censuram incurrat.

**R.** Affirmative, si tempus positum fuerat ad sollicitandam obligationem.

**V.** *Levitas materiae* etiam excusat ab incurrenda censura, exceptis blasphemia, haeresi, aliisque peccatis, in quibus non datur parvitas materiae.

**VII.** *Appellatio*, modo sit legitima, etiam excusat. Ad legitimam tamen appellationis, quae est *remedium defensionis, et praesidium innocentiae jure naturae omnibus injuste gravatis permissum*, duo requiruntur 1° ut appellatio fiat cum probabili, et sufficienti causa, vel saltem ut ap-

pellans bona fide appellet, existimans, se habere sufficientem causam; quia, si mala fide appellaret, non excusaretur a censura incurrenda, seu non excusat appellatio frustratoria, nec frivola; 2° ut appellatio fiat debito tempore, seu intra decem dies a die gravaminis illati, vel a legali notitia sententiae, quoad sententias absolute latis, sive definitivas, sive interlocutorias; quia quoad sententias conditionatas appellari semper potest usque ad conditionis eventum; ideoque semper appellari potest intra sex menses, si Superior praecepiat, ut sub poena excommunicationis intra sex menses quis compareat, vel restituat.

Appellatio per se loquendo fieri debet ad Judicem superiorem competentem in scripto, et coram Judice *a quo*. Quod si non sit copia habendi Judicem *a quo*, satis est tunc fieri coram Judice *ad quem*. Si neuter haberi possit, fieri debet coram honestis personis, sed debet Judici *a quo* intra decem dies notificari.

Appellans tenetur apostolos, seu litteras dimissorias, quibus reus dimittitur a Judice inferiore ad superiorem, qui per ipsos apostolos instruatur de causa, et processu, petere intra triginta dies, alioquin appellatio manet deserta.

Quamvis perdita sit omnis potestas appellandi, adhuc manet locus querelae; sed is solus adiri potest per modum querelae, qui habet immediatam jurisdictionem in utrumque disceptantem.

Non datur appellatio ante definitivam sententiam in criminalibus ab Episcopo, vel ab Ejus Vicario; item non datur appellatio, si censura lata sit in causa visitationis, aut correctionis morum ex Tridentino; item nulla appellatio ne ad Judicem quidem Delegatum Apostolicum, nec ulla exemptio juvat, quominus excommunicatio feratur in Clericos concubinarios reeidivos. Sed haec omnia intelligenda sunt quoad effectum suspensivum, et quando Episcopus processit extrajudicialiter, seu quando ad evitanda scandala, nullo formato processu, non citata parte, nec adhibita causae cognitione, ad correctionem morum delinquentem punit; quia in hoc casu datur appellatio quoad effectum devolutivum tantummodo, quatenus potest Judex *ad quem* cognoscere solum de praetenso excessu in corrigendo. Sed si Episcopus in castigando processerit judicialiter, formato processu judiciario; tunc admittitur appellatio quoad utrum-

que effectum suspensivum, et devolutivum ex S. Congregatione apud Fagnan. in cap. *Ad nostram* de appellat. N. 14, et 15.

Episcopus Dioecesanus potest pleno jure componere controversias omnes de praecedentia in processionibus, exequiis, et similibus, amota omni appellatione ex Tridentino sess. 25 de Regul. et Monial. cap. 13. In causis beneficialibus admittitur appellatio suspensiva ab eo interposita, qui in prima instantia succubuit; nec datur locus sequestrationi fructuum, nisi solum post sententiam definitivam sive in petitorio, sive in possessorio promulgatam apud S. Sedem Apostolicam ex Benedicto XIV de Synod. lib. XII cap. 1.

VIII. *Injustitia causae* etiam excusat. Causa tamen tripliciter deesse potest 1.<sup>o</sup> si nec a parte rei, nec secundum allegationes fori externi subsistat; 2.<sup>o</sup> si a parte rei crimen subsistat, non tamen in ordine ad iudicium, quia Reus de eo non confitetur, nec legitime de eo convincitur; 3.<sup>o</sup> si a parte rei crimen non subsistat, sed iuridice probatur per falsos testes. In duobus primis casibus censura nec in foro interno, nec in foro externo tenet; in tertio autem casu non ligat in foro conscientiae, sed observari debet in foro fori propter scandalum.

IX. *Aetas* etiam excusat, ita ut impuberes intelligantur exempti a censuris incurrendis, nisi exprimantur, ut supra diximus Quaest. III.

X. *Invaliditas* censurae etiam excusat, quoties censura feratur vel in non subditum; vel ab eo, qui caret jurisdictione, aut eam habet sive impeditam per censuram, sive suspensam per legitimam appellationem, aut per superiorem; vel si praetereatur substantialis ordo iudicii.

XI. *Quidquid excusat a peccato*, excusat etiam a censuris incurrendis; ideoque, si lata sit censura contra non restituentes, causae omnes, quae legitime sive differunt, sive omnino tollunt onus restitutionis, excusant etiam a censura.

XII. *Conditionis defectus* etiam excusat, de quo satis supra.

Q U A E S T I O VII.

*De Absolutione Censurarum.*

**Q.** Quinam possint absolvere a censuris.

**R.** In articulo, vel probabili periculo mortis sive naturalis, sive violentae; item in periculo amentiae perpetuae quilibet Sacerdos etiam excommunicatus vitandus, degradatus, aut haereticus in defectu alterius Sacerdotis adprobati, et ubi non patet aditus ad Superiorem, potest ex Tridentino absolvere quoslibet poenitentes a quibusvis casibus, et censuris, quae tamen impediunt susceptionem sacramentorum, vel ecclesiasticam sepulturam, juxta quod dicemus Tom. IV de Casibus Reserv. Quaest. VII; cum onere tamen se praesentandi, sublato impedimento, sub poena reincidentiae.

A censuris latis ab homine per sententiam particularem contra particularem personam, vel in aliquam designatam communitatem; item a censuris ad tempus, iisque omnibus, quae non absolutione, sed dispensatione tolluntur, cum sint specialissimae reservationis, extra mortis periculum absolvere nequit, nisi qui eam tulit, vel Ejus Successor, vel Superior in casu appellationis, vel habens facultatem delegatam, ne ordo judicandi perturbetur.

A censuris latis sive a jure, sive ab homine per sententiam generalem, cum hujusmodi censurae non censeantur reservatae, absolvere potest quilibet simplex Confessarius, nam, quia *Conditor Canonis ejus absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur aliis facultatem relaxandi*, ait Innocentius III; nisi tamen sint reservatae: alioquin ab ipsis absolvere nequit, nisi qui eas tulit, vel ejus Successor, vel Superior, vel habens facultatem delegatam, exceptis Episcopis, qui ex Cap. *Liceat Concilii Tridentini* possunt absolvere impeditos a quibusvis casibus, et censuris papalibus etiam publicis; item absolvere possunt quaslibet censuras papales occultas, nec ad forum contentiosum deductas, ut dicemus in Tom. IV de Ministro Reservationis Quaest. IV, ubi etiam vide facultates, quibus in absolvendis pontificiis censuris gaudent Poenitentiariorum Major, Curati, Confessoresque electi a Cappellano Ma-

jori Regio; item Cappellani militares in actuali expeditione militum contra hostes, necnon Regulares exempti, quibus adde

1.<sup>o</sup> Patres Congregationis *Passionis* ex privilegio Pii VI in Missionibus, et exercitiis tam publicis, quam privatis possunt absolvere a casibus Coenae, non exclusis primo, et reliquis speciali mentione dignis, et a sex casibus Clementinis extra Urbem, et intra Italiam reservatis, in casibus tamen non deductis, nec de facili deducendis ad forum Ordinarii.

2.<sup>o</sup> Patres Congregationis *SS. Redemptoris* ex Brevi Pii VI *Sacrosanctum Apostolatus officium* tam intra missionem, et exercitiorum spiritualium curriculum, quam extra, ab Ordinariis locorum ad confessiones audiendas adprobat, et a Superiore Congregationis deputati gaudent facultate absolventi quoscumque Christi Fideles ab omnibus, et singulis peccatis, et censuris Sedi Apostolicae reservatis, etiam a casibus Coenae; ideoque possunt absolvere a casibus pontificiis tum generalibus, tum specialibus; item possunt tam tempore missionis, quam extra de licentia Superioris suae Congregationis confessiones audire, et absolvere etiam a casibus, et censuris in sua Religione reservatis Religiosos cujuscumque Ordinis etiam speciali mentione digni, nihil obstante, quod ex praescripto Superiorum, vel ex eorum Constitutionibus a Sede Apostolica adprobatis, vel alias ex Indulto Apostolico prohibeantur peccata sua confiteri extra propriam Religionem. Item possunt cum dicta licentia absolvere eos, qui mittuntur ad triremes, a quibusvis casibus non solum sine ulla exceptione; sed etiam cum hac additione, *sicut in articulo mortis*, quae indicat amplissimam facultatem.

3.<sup>o</sup> Patres Congregationis *Puritatis* ex concessione Pii VI 23 Aprilis 1784 in actu Missionum, exercitiorum, novenarum, triduorum, et in qualibet serie continuatae praedicationis possunt absolvere quoscumque haereticos etiam publicos, et dogmatizantes, facta prius abjuratione suorum errorum in manu Confessarii.

4.<sup>o</sup> Patres Congregationis *Piorum Operariorum* ex concessione Pii IX 13 7bris 1846 gaudent facultate absolventi ab excommunicatione ob percussione Clerici, aut Monachi sive levem, sive gravem in casibus tamen non de-

ductis, nec de facili ad forum Ordinarii deducendis, modo non adsit fractio ossium, injuncta congrua poenitentia salu-  
tari cum obligatione caute, et competenter satisfaciendi parti  
laesae; item absolvendi a censuris contra duellantes, dum-  
modo casus ad forum Ordinarii non fuerint deducti, injun-  
cta gravi poenitentia, et aliis de jure injungendis. Item,  
exceptis haereticis publicis, seu publice dogmatizantibus,  
absolvendi quoscumque poenitentes a quibusvis sententiis,  
censuris, et poenis ecclesiasticis ob haereses tam nemine  
audiente, vel advertente, quam coram aliis externatas, ob  
infidelitatem, et catholicae fidei abjuramentum private com-  
missas; ob sortilegia, ac maleficia cum sociis patrata; nec  
non ob daemonis invocationem cum pacto donandi animam,  
eique praestitam idololatriam; ob superstitiones exercitas,  
et demum ob quaecumque insinuata falsa dogmata incursis,  
postquam tamen poenitens complices, si quos in praemis-  
sis habeat, Ordinario loci denunciaverit, vel in casu impo-  
tentiae promiserit, denunciationem ipsam peracturum cum  
primum, et meliori modo, quo fieri poterit; et postquam  
in singulis casibus haereses coram Confessario secrete ab-  
juraverit, et peccatum cum maledicto daemone initum ex-  
presse revocaverit, tradita eidem Confessario singrapha for-  
san exarata, aliisque mediis superstitiosis, ad omnia com-  
burenda; injuncta pro modo excessus gravi poenitentia sa-  
lutari cum frequentia sacramentorum, et obligatione se re-  
tractandi apud personas, coram quibus haereses manifesta-  
vit, et reparandi illata scandala. Item absolvendi cum con-  
grua poenitentia a censuris ob violationem clausurae Regu-  
larium utriusque sexus, modo non fuerit ad malum finem,  
etiam effectu non secuto, et modo casus non fuerit ad fo-  
rum Episcopi deductus. Imo possunt absolvere mulieres  
tantum a censuris ob violationem ad malum finem clausu-  
rae Virorum religiosorum incursis, modo casus occulti re-  
maneant, et injuncta gravi poenitentia cum prohibitione  
accedendi ad Ecclesiam, et Conventum dictorum Religio-  
sorum, durante occasione peccandi. Item absolvendi a casu  
Sedi Apostolicae reservato ob accepta munera a Regulari-  
bus utriusque sexus, injuncta poenitentia; et, quando agi-  
tur de muneribus infra valorem decem scutorum, aliqua ele-  
mosyna iudicio Confessarii taxanda, et caute eroganda, cum  
primum poenitens poterit, in beneficium Religionis, cui fa-



cienda esset restitutio, dummodo tamen non constet, quod illa fuerint de bonis propriis Religionis; quia si id constet, vel si munera excedant valorem decem scutorum, nequeunt tunc absolvere, nisi facta restitutione, quam si de praesenti poenitens implere nequeat, praestita obligatione restituendi intra terminum Confessarii arbitrio praefiniendum, alias sub reincidentia. Item absolvendi a censuris eos, qui vetitis masonicis, aut carbonariis sectis, aliisque similibus nomen dedere, aut favorem praestiterunt, postquam a respectiva secta se separaverint, eamque abjuraverint, libros, manuscripta, signa sectam respicientia Confessario consignaverint quamprimum Ordinario transmittenda, veraque poenitentiae signa dederint cum obligatione denunciandi socios, ac magistros prout de jure, injuncta pro modo culparum gravi poenitentia salutaris cum frequentia sacramenti confessionis, aliisque de jure iungendis.

5°. Praedictis facultatibus per communicationem privilegiorum *pari et firmiter* gaudent Patres Congregationis SS. Redemptoris ex Brevi Pii VII 9 Januar: 1807; et Sacerdotes Congregationis sub titulo SS. Cordis Jesu Nola-nae Dioecesis ex Rescripto Pontificio Gregorii XVI 20 Junii 1845. Quae facultates tempore, et occasione Missionis ex Brevi Bened. XIV *Dedimus sane* 16 Maji 1753 concessio Pii Operariis communicari etiam possunt aliis Sacerdotibus adprobatis a locorum Ordinariis, et adjunctis a Superioribus tamquam sociis ad audiendas confessiones.

Q. Quanam excommunicationes sint a jure Episcopis reservatae.

R. Continentur in his versiculis: *Percutiens, moriens, urens, occultus, et impos, Frangens, haereticus, socius, simul auctor abortus;* seu levis percussio Clerici ex Cap: *pervenit*: excommunicatio ejus, qui absolutus in mortis articulo a censura Episcopo reservata non se praesentaverit, postquam convaluerit ex Cap: *Eos, qui*: crimen incendii ante denunciationem; quia post denunciationem ejus absolutio soli Pontifici reservatur ex Cap: *Tua nos*: omnes casus pontificii etiam publici, quoties intercedat legitimum impedimentum adeundi Romanum Pontificem pro illorum absolutione ex Cap: *Liceat* Tridentini sess: 24 Cap: 6 de Reform: juxta regulam illam: *Casus papalis, superveniente impedimento adeundi Pontificem, sit episcopalis*: casus omnes.

pontificii occulti, nec deducti ad forum contentiosum ex dicto Cap: *Liceat*: crimen effractionis, et spoliationis Ecclesiarum ante denunciationem, cujus absolutio, non secus ac incendii absolutio ex communi potius Doctorum sensu, quam juris scripti sanctionibus ante denunciationem Episcopis adjudicantur, ex eo quod post ipsorum criminum denunciationem soli Pontifici reserventur in jure: haeresis ex eodem Cap: *Liceat*, quae tamen facultas nunc est Episcopis sublata, ita ut nunc possint solam haeticorum abjuracionem acceptare, qua accepta, cessat reservatio: excommunicatio ejus, qui participat cum excommunicato ab Episcopo in crimine criminoso ex Innocent: III in Cap: *Nuper*: et excommunicatio eorum, qui abortum procuraverint, aut quavis ratione auxilium, vel consilium contulerint ad ipsum committendum ex Gregor: XIV *Sedes Apostolica*.

Q. An habens facultatem absolvendi ab omnibus casibus reservatis possit absolvere etiam a censuris reservatis.

R. Affirmative, si sit sermo de casibus papalibus, vel etiam episcopalibus, sed in iis, qui dicuntur *reservatis Nobis*, quia hujusmodi in radice etiam sunt papales; et casus papales ordinarie non reservantur, nisi propter censuras. Secus, si sit sermo de casibus episcopalibus, qui dicuntur *a Nobis*, quia casus, et censurae apud Episcopos sunt res distinctae, et diversae.

Q. An habens facultatem ex Iubilaeo absolvendi ab omnibus censuris, et casibus reservatis possit absolvere ab Episcopalibus.

R. Potest in iis, quae dicuntur *Nobis*, quae in radice sunt papales, secus in iis, quae dicuntur *a Nobis*: ideoque Pontifex in Bulla concessiva Jubilaei hortari solet Episcopos, ut facultatem ipsam impertiri non recusent ex Bened: XIV *Paterna caritas*.

Nota. Archiepiscopus potest absolvere censuras ab Episcopis suffraganeis reservatas in solo casu appellationis, aut S. Visitationis. Imo ne in casu quidem appellationis potest ab ipsis absolvere, si sententia Ordinarii sit justa. In dubio de ejus justitia posset Archiepiscopus absolvere; quia in dubiis Reo est favendum; sed honestius est, si ad Episcopum tunc remittat.

Q. An a censuris absolvi possit invitus, aut absens.

R. Invitus invalide absolveretur, si habeat animum non

recedendi a peccato, et contumacia, propter quam imposita est censura, vel peccatum sit de iis, quae habent tractum successivum: si vero habeat animum recedendi, et peccatum suum non habet tractum successivum, ut est blasphemia, vel si delinquens est emendatus, sed non vult petere absolutionem; tunc invitus valide absolveretur a Superiore, sed invalide a quocumque alio, qui eum absolveret virtute privilegii concessi in favorem ipsius poenitentis, quale ex: gr: esset Bulla Cruciatæ, quia usus privilegii pendet a voluntate privilegiarii: item invalide absolveretur invitus ab habente limitatam facultatem absolvendi in confessione. Semper tamen illicite absolvitur invitus, nisi ex circumstantiis prudenter judicetur, esse magis conveniens absolvere censuratum, licet a contumacia non discedat.

Localiter absens valide absolvi potest a censuris; quia sicuti absens ligari potest, ita etiam absolvi, cum favores sint ampliandi, nisi aliter exprimatur in facultate absolvendi.

Q. An quis possit absolvi ab una censura, et non ab aliis ejusdem, vel diversae speciei.

R. Affirmative, quia censurae quoad solutionem non habent, sicut peccata, inter se connexionem.

Q. An quis absolutus a Superiore habente facultatem absolvendi a censuris verbis illis, *absolve te ab omnibus censuris, quantum possum, et tu indiges*; teneatur postea confiteri censuras, quarum oblitus fuerit, et nunc recordatur, alteri habenti facultatem, ut directe a censuris oblitis absolvatur.

R. Negative, sed satis est confiteri sola peccata oblita, ob quae in censuras inciderat, cuicumque simplici Confessario, quia censurae illae fuerunt directe absolutae, eo quod absolutio censurarum pendeat ex mera voluntate absolventis.

Q. An maneat a censuris absolutus poenitens, qui voluntarie tacet in confessione peccatum habens adnexam censuram, vel qui petit in genere absolutionem, si forte indiget, cum revera indigeat, sciatque se indigere, sed nolit censuram exprimere.

R. Si Confessarius sit Judex ordinarius ordinariam habens jurisdictionem, vel si delegatam habeat facultatem absolvendi a censuris etiam extra sacramentum confessionis, absolutio esset valida, sed illicita, si ita velit absolvere. Secus, si delegatam haberet jurisdictionem nonnisi in foro

confessionis exercendam; quia tunc absolutio ipsa esset etiam invalida, eo quod in foro confessionis requiratur cognitio peccati, cui est adnexa censura. Quod si censura reticeatur inculpabiliter, remanet absoluta, modo absolvens habeat facultatem absolvendi eam, et intenderit absolvere saltem generatim, quantum poterat, et poenitens indigebat.

Q. An absolutus tempore Jubilaei maneat absolutus, si postea non praestet opera ad Jubilaei consecutionem praescripta.

R. Affirmative, modo confessus fuerit bona fide animo praestandi caetera omnia ad Jubilaei consecutionem necessaria ex Bened: XIV *Inter praeteritos*.

Nota. Confessarii tempore Jubilaei nequeunt absolutionem ullam, vel dispensationem censurarum, vel commutationem votorum concedere extra actum sacramentalis confessionis ex Bened. XIV *ibid*:; nisi aliter exprimatur in Bulla Concessionis.

Q. An sit valida absolutio a censuris obtenta per vim, metum, errorem, aut dolum.

R. Absolutio per vim, aut metum obtenta ipso facto est irrita, modo metus sit gravis, injustus, et in ordine ad absolutionem ipsam obtinendam incussus sive ab ipso censurato, sive a quocumque alio. Imo extorquens absolutionem per vim, vel per metum novam contrahit excommunicationem; quae valent, etiamsi censuratus ante conditionis eventum, vel ante terminum elapsam per vim, aut metum curaverit revocandi mandatum, in quo censura ipso facto incurrenda comminabatur ex Cap: *Unico, de iis, quae vi in 6*. Absolutio autem per errorem, aut per dolum obtenta est irrita, si dolus, vel error versentur circa causam finalem; secus, si versentur circa causam impulsivam; vel si absolvens intendat absolvere, non obstante errore, dolo, vi, aut metu.

Q. An sit valida absolutio censurae data poenitenti, antequam satisfecerit parti laesae.

R. Affirmative, si detur ab habente facultatem sive ordinariam, sive delegatam, sed illimitatam. Secus, si detur ab habente commissionem limitatam sub onere satisfactionis praestandae, in quo casu absolutio esset invalida, si onus illud appositum fuerat tamquam *conditio, sine qua non* (quod colligitur ex verbis delegationis); nisi tamen poe-

nitens fuerat physice, vel moraliter impos ad satisfaciendum; quia tunc sufficeret, si poenitens ante absolutionem exhibeat cautionem pignoratitiam, vel fidejussoriam, vel saltem juratoriam, quando nec pignoratitiam, nec fidejussoriam exhibere posset; sed absolutio esset valida, quamvis illicita, si satisfactio partis laesae fuerat solum monita in delegatione.

Q. Quid sibi velit aliquem absolvi a censuris in foro interno.

R. Quod absolvatur, salvo jure cognoscendi de eodem delicto in foro exteriori, et de eo poenam, et satisfactionem imponendi. Sic absolutus potest etiam publice cum caeteris communicare, et actus per censuram vetitos exercere, modo non constet publice de ejus censura, vel nisi etiam publice constet de hac absolutione.

Q. An censura tollatur sine absolutione.

R. Quamvis absolutio a censuris non requirat certam verborum formam, cum non sit sacramentalis, sed valide conferri possit per quaelibet signa, aut verba etiam extra confessionem; censura tamen non aufertur sine absolutione ex prop: 44 ab Alex: VII his verbis damnata: *quoad forum conscientiae, reo correcto, ejusque contumacia cessante, cessat censura.*

Nota 1°. Episcopi, alique Praelati inferiores summo Pontifice ex Cap: *Cum desideres* non possunt solo nutu, aut signo absolvere a censuris sine verbis, aut scripturis; non tamen opus est exprimere causam censurae, nisi quis sit pluribus censuris irretitus, et Superior intendat ab una tantum absolvere.

2°. Non absolutione, sed dispensatione tolluntur censurae, quae habent rationem poenae, quales sunt censurae, quae imponuntur ob delictum omnino praeteritum, nec habens tractum successivum; item censurae impositae ad tempus, puta ad mensem, ad annum; item censurae, quae incurruntur in illicita susceptione Ordinum, praesertim si contrahantur sine culpa in odium promoventis: ideoque habens facultatem absolvendi ab omnibus censuris, non potest in ipsis absolvere, quia non sunt proprie censurae, sed habent rationem poenae.

3°. In facultate absolvendi a poenis, et a censuris, facultas absolvendi a poenis non dicit facultatem absolvendi

a censuris habentibus rationem poenae, cum ipsae sint specialissimae reservationis, nec indicat facultatem dispensandi in jure petendi, similibusque poenis, seu impedimentis, cum facultas ipsa tantummodo apponatur ad servandum antiquum Curiae Stylum.

## P A R S II.

### De Censuris in Specie

#### DE EXCOMMUNICATIONE IN GENERE

##### Q U A E S T I O I.

#### *De Essentia Excommunicationis.*

Q. Quid sit excommunicatio.

R. Est *censura ecclesiastica privans hominem baptismum communione Fidelium*; seu communione eorum dumtaxat bonorum omnium, quae subjacent ecclesiasticae jurisdictioni, et distributioni, quorum aliqua sunt civilia, quae pertinent ad hominum societatem, qualia sunt confabulatio, salutatio etc.; aliqua sunt sacra, et spiritualia, quae ad vitam conducunt aeternam, quorum nonnulla sunt exteriora, ut assistentia ad divina officia, ecclesiastica sepultura etc.; et nonnulla sunt mixta ex interiori, et exteriori, ut participatio sacramentorum, usus sacrificii etc.

Q. Quotuplex sit excommunicatio.

R. Excommunicatio praeter distinctiones in de Censuris in genere datas *latae*, et *ferendae sententiae*; *justae*, et *injustae*; *a jure*, et *ab homine*; *absolutae*, et *conditionatae*, alia est *major*, et alia *minor*: *major* dicitur, quae privat omnibus bonis, quae subjacent ecclesiasticae jurisdictioni, et distributioni; *minor* vero privat aliquibus tantum bonis, et dicitur *minor* tum comparative ad *majorem*, tum quia aliquando incurritur ob peccatum veniale.

Nota 1.<sup>o</sup> Olim in Ecclesia tres erant excommunicationis majoris species, nempe *excommunicatio simplex*, quae solo verbo proferebatur; *anathema*, quae majori sollemnitate accidentaliter, seu candelis accensis, et extinctis, campanisque pulsatis, pronunciabatur; et *maranatha*, qua quis

eadem sollemnitate excommunicatus solius Dei iudicio relinquebatur: ideoque ab Ecclesiae communione separatus permanere jubebatur usque ad diem iudicii.

II.<sup>o</sup> Olim omnes excommunicati excommunicatione majori erant vitandi sub hac proportionem, quod si erant publice excommunicati, publice quoque erant vitandi; si secreto excommunicati, secreto etiam erant vitandi. Hodie ex Constitutione Concilii Constantiensis *Ad evitanda scandala* illi dumtaxat sunt vitandi, qui sunt nominatim excommunicati, publiceque denunciati; vel notorii Clericorum percussores, ita ut caeteros omnes, sive sint excommunicati a jure, sive ab homine, sive publicum, sive sit secretum, eos esse excommunicatos, non tenemur vitare nec in publico, nec in secreto; sed licite cum Eis communicare possumus tam in rebus sacris, quam in politicis, praecisis tamen scandalo, aut periculo subversionis, vel si sit spes ex subtractione ab illius communione, quod excommunicatus confusus resipiscat.

Q. Quot conditiones requirantur, ut quis dicatur nominatim excommunicatus denunciatus, quem idcirco vitare debemus.

R. Quinque 1.<sup>o</sup> ut denunciatur excommunicatus per suum Superiorem, ideoque Religiosus exemptus nequit ab Episcopo denunciari excommunicatus; 2.<sup>o</sup> ut ante denunciationem Reus citetur ad finem se defendendi, et pro se loquendi, alioquin denunciatio esset nulla; 3.<sup>o</sup> ut in scriptura, quam *cedulonem* dicunt, exprimatur proprium nomen, et cognomen personae excommunicatae, vel talia signa exprimantur, quae sufficienter, et indubitanter declarent personam excommunicatam; ideoque, si Pontifex declararet excommunicatum Titium cum sociis, Titius esset vitandus, non socii, nisi diceret, Titium, et Rectorem, vel Decanum talis loci; qua de causa communicare etiam in sacris possumus cum haereticis non nominatim denunciatis, eorumque funus comitari ad sepulturam, secluso periculo perversionis, scandali, aut communicandi in eorum superstitionibus: 4.<sup>o</sup> ut haec declaratio cum causae expressione fiat de legitimi Iudicis auctoritate in loco publico sive in Ecclesia inter Missarum sollemnia, vel Concionis, sive apponendo schedulam in loco publico juxta morem regionis, et loci; ideoque quamvis publice constet aliquem esse excommuni-

catum, imo quamvis constet excommunicationem ipsam fuisse in Consistorio Judicis coram litigantibus denunciata; excommunicatus ipse ne esset quidem vitandus: 5.<sup>o</sup> ut excommunicatus intra legitimum tempus non appellaverit a declaratione, seu denunciatione excommunicationis, quia, facta appellatione; non esset vitandus.

Q. An teneamur vitare, qui damnatus, denunciatusque fuerit de aliquo crimine ex. gr. haeresis, cui adnexa est excommunicatio.

R. Possumus, sed non tenemur vitare, quia ex laudata Constitutione *Ad evitanda* nemo est vitandus, nisi *specialiter*, et *expresse* denunciatus fuerit de censura contra Eum lata.

Q. An denunciatus in uno loco sit vitandus in omni loco.

R. Negative, sed tantum in loco, ubi est notoria haec denuntiatio, ideoque in aliis locis saltem publice non possumus vitare; quia videtur retinere jus ad famam in publico; secus tamen privatim, quia in occulto nulla ei fit injuria. Haereticum tamen tenemur ubicumque vitare ob periculum perversionis.

Q. Quinam dicatur notorius Clerici percussor.

R. Jure antiquo ante Concilium Constantiense sufficiebat notorietas juris, seu vel confessio Rei in judicio, vel sententia Judicis, ut quis vitari deberet qualiter Clerici percussor; jure tamen novo ejusdem Concilii, ut quis dici possit notorius Clerici percussor, ideoque sit vitandus; duo omnino conjunctim requiruntur, seu notorietas facti, et notorietas juris: notorietas facti, quatenus publice constet de percussione; notorietas juris, quatenus Rens vel confessus fuerit percussorem ipsam in judicio, vel de ea fuerit judicialiter convictus, et per sententiam Judicis damnatus; quia ex laudato Concilio, Clerici percussor ut vitari debeat, requiritur, ut ejus percussio sit notoria, et ut nulla tergiversatione, aut juris suffragio celari possit, et constat, se Reum semper posse excusare dicendo in sui defensionem percussisse, se ebrium fuisse etc., quamdiu non fuerit in judicio percussorem suam confessus, vel quamdiu non fuerit de ea in judicio convictus, damnatusque; ideoque probabiliter ante sententiam Judicis nullum Clerici percussorem licet publicum vitare debemus, neque etiam post sententiam ipsam, nisi percussio sit simul publica notorietate facti, vel famae.



Q. Quanam requirantur, ut percussio dicatur notoria notorietate facti, vel famae.

R. Requiritur, ut commissa fuerit coram personis ad minus decem, ut dicatur notoria notorietate facti, quia decem personae ex jure faciunt communitatem: ideoque, qui percussit Clericum coram octo, vel novem personis, non esset vitandus ne post Iudicis quidem sententiam. Ut vero dici possit notoria notorietate famae, requiritur, ut percussio ipsa, licet commissa coram paucis personis, devenit tamen ad notitiam majoris partis Viciniae, Collegii, Paroeciae, aut Monasterii; quando tamen ejus fama orta fuit a personis fide dignis, alioquin esset rumor spernendus.

Q. An excommunicati tollerati possint cum aliis communicare.

R. Affirmative tam in rebus politicis, et humanis, quam in sacris, modo tamen sint requisiti, alioquin non possent, quia Constitutio illa *Ad vitanda* lata est, quod Fidelibus, non quo excommunicatis prospiceretur, quos *non intendit in aliquo relevare, aut quomodolibet suffragari*; ideoque non excommunicati non tenentur ipsos vitare etiam in humanis; ipsi vero tenentur alios vitare etiam in humanis, licet non sint denuntiati, licet sint occulti excommunicati, nisi sint requisiti, vel nisi communicent cum ipsis ad evitandum scandalum, aut infamiam.

Q. An liceat communicare cum tolleratis ipsis absque ulla necessitate, vel utilitate.

R. Affirmative etiam in rebus divinis, modo absit periculum perversionis, quia excommunicati tollerati ex eadem Constitutione censentur ex parte Fidelium veluti non excommunicati. Fideles tamen, etiamsi desit alius Sacerdos probus, et etiamsi excommunicati ipsi sint ad hoc parati, vel ad hoc teneantur ex officio, absque vera necessitate, vel utilitate nequeunt ab ipsis excommunicatis licet tolleratis petere, ut pro se celebrent, sibiue sacramenta ministrent, non vi censurae, sed ex lege charitatis, ne ipsos inducant ad actum, quem licite facere nequeunt, sicque cooperentur peccatis eorum; quoties tamen Fideles ipsi nesciant, excommunicatos hujusmodi esse contritos, vel sacramenta ministrare ad vitandum scandalum, aut infamiam.

Q U A E S T I O   I I .

*De Excommunicatione Minori.*

Q. Quid sit excommunicatio minor.

R. Est *censura ecclesiastica per se privans Fideles passiva sacramentorum participatione*, seu susceptione.

Q. Quinam sint effectus excommunicationis minoris.

R. Tres 1<sup>o</sup> privatio usus passivi sacramentorum, ideoque graviter peccaret excommunicatus minor sacramenta suscipiens, licet valide suscipiat, excepto sacramento poenitentiae, quoties intendit absolutionem peccatorum obtinere, antequam absolvatur ab excommunicatione minori, quia tunc poneret obicem sacramento; secus, si accedat bona fide oblitus, vel ignorans excommunicationem suam. Ex illa tamen illicita sacramentorum susceptione poenam nullam incurrit, sed arbitrio Ordinarii esset puniendus : 2.<sup>o</sup> privatio usus activi sacramentorum, quia indecens videtur jure naturae, decentiae, et honestatis ipsum conferre sacramenta, a quibus recipiendis tamquam indignus arcetur: ideoque saltem sub levi debet abstinere, quamvis ministrando nullam incurreret poenam, neque fieret irregularis: 3.<sup>o</sup> privatio electionis passivae beneficiorum, quia excommunicatus minor directe privatur susceptione sacramentorum, et beneficia ecclesiastica ex Ecclesiae institutione ordinantur ad Ordinis susceptionem, et Missae celebrationem; ideoque graviter peccant tum eligentes, praesentantes, vel conferentes scienter beneficium ecclesiasticum, vel ecclesiasticam dignitatem excommunicato minori; tum ipse excommunicatus illud scienter recipiens; quia in re gravi agunt contra Ecclesiae praeceptum, quamvis neque Electores etc. in aliquam poenam incurrant, neque talis electio, collatio, aut praesentatio sit ipso facto irrita; sed esset irritanda, quoties acta non sit bona fide, vel ex ignorantia juris, aut facti.

Q. Quandonam excommunicatio minor incurratur.

R. Licet possit ab homine ferri, servatis iisdem servandis in ferenda excommunicatione majori; tamen non est in usu, et hodie incurritur tantummodo ob communicationem cum excommunicato majori vitando declarato sive sit vivus, sive mortuus, ut si quis lavet, vestiat, vel comite-

tur cadaver excommunicati ipsius ad sepulturam; quia cui non communicamus vivo, ne defuncto quidem communicare debemus, sive ipsa communicatio sit gravis, sive levis, quia excommunicatio minor contrahitur etiam per peccatum veniale; secus tamen, si quis communicet cum excommunicato tollerato, aut minori.

Q. An peccet quis ministrando sacramenta excommunicato minori.

R. Peccat graviter contra jus naturale divinum, quo prohibetur sacramenta ministrare indignis, nisi excusetur ratione ignorantiae, aut scandali, vel alterius mali vitandi.

Q. An excommunicatus minor possit actus jurisdictionis exercere.

R. Affirmative, modo exerceantur absque ministratione sacramenti; ideoque posset absolvere a censuris, sed non a peccatis.

Q. Quinam possit absolvere a minori excommunicatione.

R. Quilibet Sacerdos adprobatus ad audiendas confessiones, cum non sit reservata. Quod si daretur excommunicatio minor lata ab homine per sententiam particularem (quod tamen non est in usu) ejus absolutio danda esset ab ejus conditore, vel ab Ejus Superiore, aut Successore, vel ab habente facultatem delegatam.

### Q U A E S T I O III.

#### *De Effectibus Excommunicationis Majoris.*

Q. Quot sunt effectus excommunicationis majoris.

R. *Vitandi amittunt suffragia, funera, vocem, Officium, gratias, jus, sacramenta, forenses, Haeretici fiunt, non gaudent, irregulares.*

Nota. Effectus, qui continentur in duobus primis versiculis, dicuntur *immediati*, de quibus agemus in sequentibus dubiis; caeteri, qui in tertio versiculo continentur, dicuntur *mediati*, suntque tres: 1° suspicio haeresis, quam contrahit, qui per annum in censura insurdescit: 2° nullitas absolutionis generalis in Rescriptis Pontificiis praemitti solitae, de qua excommunicati non gaudent: 3° irregularitas, quam excommunicatus incurrit per exercitium ordinis sacri.

## DUBIUM I.

### De Privatione Suffragiorum.

Q. Quid intelligatur nomine suffragiorum, quibus privantur excommunicati.

Nota 1°. Sacerdos in orationibus publicis triplicem gerit personam, nempe Christi, Ecclesiae, et propriam. Gerit personam Christi offerendo sacrificium, et illud applicando ex opere operato: gerit personam Ecclesiae, quatenus Ejus nomine offerat Deo sacrificium, et publicas preces, necnon Ejus thesauros per indulgentias applicat: gerit personam privatam non solum in suis privatis orationibus, sed etiam in publicis nomine proprio eas applicando secundum id, quod sibi privatim correspondet ex opere operantis.

2°. Orationes Sacerdotis nomine Christi, aut Ecclesiae oblatae non perdunt suum valorem ex indignitate offerentis; secus, si offerantur nomine privato.

R. Orationes, et suffragia, quae fiunt a Christianis tamquam a persona particulari, et licite, et valide applicantur excommunicatis etiam vitandis; ideoque licet mentaliter, et secreto in orationibus etiam publicis, vel in *memento Missae* pro eis orare, modo non exprimantur *nominatim*; quia quae exprimuntur, censentur fieri nomine Ecclesiae.

Preces, et suffragia, quae in sacrificio Missae a Sacerdote offeruntur Deo nomine Christi valide, sed illicite offeruntur pro excommunicatis etiam tolleratis; valide, quia sacrificium ex opere operato semper operatur in subjecto capaci; illicite tamen, quia applicans ipse graviter peccaret communicando in divinis cum excommunicato, nisi ex aliqua causa excusetur ex: gr: ob ignorantiam inculpabilem juris, aut facti, vel ex aliis rationibus.

Preces, et suffragia, quae a Clericis offeruntur Deo nomine Ecclesiae in Missis, horis canonicis, publicis supplicationibus etc., et invalide, et illicite applicantur pro excommunicatis; invalide quidem, quia eorum valor pendet ab intentione, et applicatione Ecclesiae, quae vult eos talibus bonis privare; illicite, quia ageretur contra prohibitionem Ecclesiae in re gravi; excepto Parasceves die, in quo ex Ecclesiae dispensatione licite, et valide fundun-

tur preces publicae pro haereticis, Schismaticis etc. tum ad imitationem Christi, qui tempore passionis suae pro inimicis oravit, tum ut Sanguis Ejus eo die effusus pro omnibus ad omnes extendatur; item licet pro eis indirecte orare, quatenus liceat publice orare, et etiam Missae sacrificium offerre pro Ecclesiae propagatione, et conservatione.

Q. In quam poenam incidat applicans excommunicato vitando publica suffragia.

R. Peccat mortaliter, et incidit in excommunicationem minorem applicans excommunicato publica suffragia, sive quae offeruntur nomine, et in persona Christi, sive quae offeruntur nomine Ecclesiae; imo si applicans esset Clericus, et excommunicatus ille esset excommunicatus a Pontifice per sententiam particularem; Clericus applicans incideret in excommunicationem majorem Papae reservatam.

Q. An liceat publice orare pro excommunicato vel contrito, vel tollerato.

R. 1°. Negative, quoad excommunicatum vitandum contritum, etiamsi preces illae publicae, vel Missae sacrificium secreto applicaretur pro ipso excommunicato, quia excommunicatus, licet contritus, adhuc remanet excommunicatus, donec absolvatur, et excommunicatio, donec auferatur per absolutionem, suum semper habet effectum.

R. 2°. Negative etiam, quoad excommunicatum tolleratum, quia Constitutio *Ad evitanda Fidelibus* permittit externam tantummodo communicationem cum excommunicatis tolleratis ad evitanda scandala, sed non internam; imo expresse asserit, se in nullo velle excommunicatos ipsos directe relevare, quibus multum faveret, si pro ipsis permetteret, sacrificia, et orationes publicas offerri. Alii tamen probabiliter contrarium sentiunt.

Q. An indulgentiae prosint excommunicatis contritis, vel tolleratis.

R. Negative, quia indulgentiae sunt inter suffragia Ecclesiae, et pertinent ad Ejus thesaurum; item non possunt uti aqua benedicta tamquam bono communi, seu tamquam communi Ecclesiae suffragio ad consequendos ejus effectus ex meritis Ecclesiae, a quibus sunt expulsi; sed possunt ea uti tamquam re sacra, et instrumento suae privatae devotionis, sicuti possunt uti signo Crucis, Rosario etc., quae etiam inter sacramentalia computantur.

## **DUBIUM II.**

**De Privatione Funeris , seu Sepulturae Ecclesiasticae.**

**Q.** Quinam privatur ecclesiastica sepultura propter censuram.

**R.** Excommunicati vitandi, etiamsi dederint signa contritionis, et doloris, quando decesserunt, si nondum fuerint absoluti in vita, vel post mortem, nequeunt in loco sacro sepelli, et privantur omni honore ecclesiastico, qui in funeratione, aut tumulatione Fidelium solet adhiberi; excommunicati autem tollerati, si cum signis poenitentiae decesserint, licite possunt in loco sacro sepelli, excipe duellantes, si ex vulnere decedant accepto in duello, qui etiamsi poenitentiae signa dederint ante mortem, vel fuerint absoluti, nequeunt in loco sacro ex Ben: XIV sepelli; excipe item usurarios notorios, si in peccato decedant. Quod si excommunicati tollerati decesserint impenitentes, peccat mortaliter eos sepeliens in loco sacro non ratione censurae, sed ratione impenitentiae; sepeliens tamen in nullam incidit poenam, sicuti incidit sepeliens excommunicatum vitandum, vel usurarium.

**Q.** Quae poena sit imposita contra sepelientes excommunicatum vitandum.

**R.** Qui deferunt excommunicatum vitandum ad sepulturam licet non sacram cum pompa ecclesiastica, seu cum Cruce, aliisque ornamentis, aut concinendo Psalmos, et preces, vel campanas pulsando; item comitantes more ecclesiastico, et sepelientes peccant graviter, et incidunt in excommunicationem minorem, non secus ac comitantes, et deferentes etiam sine pompa ecclesiastica excommunicatum vitandum ad sepulturam sacram; imo praesumentes admittere excommunicatum vitandum ad sepulturam ecclesiasticam incidunt etiam in interdictum ab ingressu Ecclesiae. Qui vero propriis manibus sepeliunt vitandum in loco sacro, incurrunt majorem excommunicationem, a qua absolvi nequeunt, nisi ad arbitrium Episcopi satisfactionem exhibuerint eis, quibus per hoc irrogata fuerat injuria; in quam excommunicationem incurrant etiam scienter sepelientes nominatim interdictos, vel notorios usurarios, nisi sepeliant

ex ignorantia etiam crassa sive juris, sive facti, vel ex metu gravi, non tamen in contemptum Ecclesiae incusso.

Nota. Sepeliens in loco sacro haereticum per sententiam damnatum incurrit excommunicationem majorem, a qua non est absolvendus, nisi prius propriis manibus, et publice extraxerit cadaver illud, et alio projecerit.

Q. Quid faciendum, quando in loco sacro sepultus est vitandus.

R. Si ab aliis cadaveribus discerni potest, extumulandus est, et projiciendus foras, et locus sacer sollemni aspersione est purgandus, et reconciliandus; si vitandi ossa discerni nequeant ab aliis, nulla ossa sunt extumulanda; sed petenda est adhuc reconciliatio. Interim in utroque casu locus sacer remanet pollutus, neque in eo celebrari possunt divina officia, neque Fidelium corpora sepelli, donec reconcilietur. Si vitandus ante mortem dederit signa poenitentiae, vel per ipsum non steterit, quominus fuerit absolutus, absolvendus est, antequam sepeliatur; si ante absolutionem fuerit sepultus, non est exhumandus, sed absolvendus, petita prius ab haeredibus absolutione ex S. Con. Episc., et Regul: in *Nolana* 19 Jul: 1619 apud Barbosa.

Nota. Cadavera decedentium in Parochia, ad cujus Ecclesiam Capitulum Cathedralis Ecclesiae translatum est, non possunt levare per ipsum Capitulum, nisi requisito Parrocho ipsius Ecclesiae ex S. Cong: in *Thelesina* 18 Aug: 1629; eadem cadavera nullo modo licet Regularibus, aliisque Presbyteris tollere e domo propria, nisi de licentia Parrochi, vel nisi Parochus vocatus rennat venire per se, vel per alium intra dimidium horae in *Senogalliens*: 22 Jun: 1675. Cadavera nequeunt deferri ad sepulturam curru clausa in *Mutinensi* 13 Jul: 1645. Possunt deferri ad Ecclesiam arbitrio suorum, sed nequeunt sepeliri, nisi tempore competenti in *Aliphana* 20 Feb: 1601. Nonnisi de licentia Episcopi deferri possunt de nocte ad Ecclesiam 15 Mart. 1704; recto tramite deferri debent 14 Januar: 1639. Parochus tenetur associare eadem in Ecclesiis Regularium sepelienda, et tenetur associare usque ad januam earundem Ecclesiarum 13 Julii 1675, nec se potest ingerere in faciendo super iisdem officium in ipsis ecclesiis, quod spectat ad Regulares 27 Januar: 1680. Arceri tamen non debent ab ingressu ecclesiarum ipsarum cum cruce, et stola  
FORESTA Theol. Mor. Tom. II. 7

ex Bened: XIII *Pretiosus*. Cappellani Confraternitatum nequeunt ne in suis quidem cappellis officium, aliasque functiones super cadaveribus etiam Confratrum explere, absente parcho, quoties defunctus est parochianus ipsius Parochi, nisi Parochus vocatus renuat, nec alium Sacerdotem substituat, 28 Julii 1724; secus si defunctus non sit Parochianus ipsius Parochi. Cadavera pro libito haeredum a propriis domibus asportari possunt in quamlibet Ecclesiam per modum depositi usque ad tempus ipsa processionaliter deferendi ad Ecclesiam sepulturae, petita, et etiam non obtemperata licentia Parochi, 15 Julii 1625. Non sunt sepelienda privatim sine lumine, cruce, Parcho, associatione, precibus, Missis etc., etiamsi id ordinaverit defunctus ex Bened: XIV Inst: Eccl: 16. Non est exigendum, ut prius asportentur ad parochialem, ibique exponantur, dein in sepulturam Regulariam, Inst: Eccl: 105. Pro transitu processionis funebris ex una paroecia in aliam nulla petenda est licentia a Parcho illius loci, per quem transitus fieri debet, *Ibid*: Si processio funebris transeat per agrum, vel per possessionem alienam, non ideo via illa efficitur publica, Inst: Eccl: 89. Exequiae publicae, et sollemnes non peragantur, quando, et ubi SS. Sacramentum est expositum publicae venerationi; nec in diebus Paschatis, aut Nativitatis Domini, nec in feria quinta Majoris hebdomadae, nisi de nocte, et de Episcopi licentia (1).

Ex Constitutione Clementis V iusdicta est excommunicatio contra eos, qui voto, vel juramento, vel alio simili promissionis vineulo aliquem inducunt ad electionem sepulturae, vel ad eam non immutandam, quae constitutio, cum fuerit edita in favorem parochorum, non debet in ipsorum damnum retorqueri.

Q. Quinam carere debeant sepultura ecclesiastica.

R. Continentur in his versiculis: *Impediunt funus durus, censura, duellum, Haeresis, occidens, baptismus, tor-*

(1) Ex Decr: 4 9bris 1753 spectat ad consanguineos, aut ad haeredes defuncti determinare viam, et loca, per quae cadaver asportatur ad sepulturam, non vero ad Parochum. Ex Decr. 23 7bris 1763 Parochis fuit antiquatum jus vulgo dictum crucis prohibitivum, et quaelibet exactio pro jure ipso.



*nea, pascha, Blasphemans, usura, sacrum, decimaeque, tenentes*; seu

1°. *Durus*, seu carere debent sepultura ecclesiastica impenitentes, qui in notorio, ac certo peccato decedunt absque poenitentia, ut qui occiduntur in fragranti delicto.

2°. *Censura*, seu notorii excommunicati vitandi, aut interdicti denunciati, necnon suspensi ab ingressu Ecclesiae, et Clerici, qui tempore interdicti violaverint ipsam per exercitium clericale.

3°. *Duellum*, seu decedentes sive in ipso duello, sive ex vulnere accepto in duello.

4°. *Haeresis*, seu haeretici, et in puncto haeresis eorum receptatores, defensores, fautores etc., etiamsi haeresis solum post eorum mortem fuerit detecta.

5°. *Occidens*, seu semetipsos voluntarie ex impatientia, ira, vel simili causa occidentes, modo id ex circumstantiis certo constet, quia in dubiis semper praesumendum est pro Reo, et pro sua innocentia. Imo in suspitione voluntariae necis, si commode fieri potest, expectetur iudicium Episcopi.

6°. *Baptismus*, seu non baptizati, ideoque etiam infantes Catholicorum certo decedentes sine baptismo; Secus in dubio, an sint valide baptizati, vel si moriantur una cum matre in ejus utero. Cathecumeni sunt sepeliendi in loco sacro propter baptismum flaminis, nisi nondum edocti fuerint primaria fidei mysteria, vel nisi malitiose distulerint baptismum, ut vitiis liberius vacent.

7°. *Tornea*, seu decedentes in torneamentis, seu in voluntario cum feris conflictu.

8°. *Pascha*, seu qui per annum integrum non confitentur, vel qui sine justa causa non implent praeceptum paschale, nisi prorogent de consilio Confessarii.

9°. *Blasphemantes* Deum, aut Sanctos, et praesertim BB. Virginem, si poenitentiam eis injunctam non fecerint.

10°. *Usurarii* publici, et notorii, nisi alienum restituerint, vel idoneam dederint cautionem.

11°. *Sacrum*, seu manifesti raptores Ecclesiarum, quod si fuerint occulti, et confessi, et restitutionem fecerint, sunt in loco sacro sepeliendi sine Clero.

12°. *Recipientes*, et non restituentes Ecclesiae decimas.

13°. *Tenentes*, seu Regulares utriusque sexus, quos

certo constat, mortuos fuisse proprietarios, quatenus interrogati a Superiore negaverint, se possidere (1).

Nota 1°. Sepelientes scilicet in loco sacro excommunicatos, interdictos, haereticos, eorumque Fautores etc. vel usurarios peccant mortaliter, et eo ipso excommunicationem incurrunt. Sepelientes autem alios indignos ex: gr: suicidas, non baptizatos etc. peccant mortaliter, et possunt ab Episcopo puniri poena arbitraria; non tamen incurrunt excommunicationem.

2°. Inscio Episcopo, nulli deneganda est sepultura Ecclesiastica, cum hoc pertineat ad externam gubernationem.

3°. Maritus tenetur de suo ad expensas medicaminum in ultima infirmitate uxoris, utpote quae habentur loco alimenterum; sed secus, quoad expensas funeris, utpote quae contingunt tempore soluti matrimonii, nisi uxor mortua haeredes non habeat, vel si pater non sit solvendo, vel nisi vir ipse ejus dotem lucretur; in quo tamen casu vir idem tenetur proportionate ad eas expensas cum aliis haeredibus, si uxor praeter dotem marito acquisitam reliquerit alia bona haeredibus.

### DUBIUM III.

De privatione Vocis activae, et passivae ad Beneficia.

Q. An valida sit electio, cui vitandus fert suffragium una cum aliis non excommunicatis.

R. Excepta electione Pontificis, quae facta etiam a Cardinalibus excommunicatis, suspensis, vel interdictis vitandis semper est valida ex Julio II, ne detur locus schi-

---

(1) Ex Decret: 10 8bris 1826 spectat ad proprium Parochum determinare, an suicida, vel publicus impenitens, qui voluntarie recusatit extrema sacramenta, sit privandus sepultura ecclesiastica. Parochus tenetur Agentem Politiae suae Universitatis monere de sua deliberatione, quoties deliberaverit, sepulturam ecclesiasticam esse negandam, a qua Parochi deliberatione parentes suicidae, aut impenitentis possunt coram Ordinario locali appellare intra quindecim dies.

Coemeteria campestria, vulgo *campisanti*, censenda sunt veluti Ecclesiae, quoad sepulturam Cadaverum Christianorum ex *Reg: Resc: A Martii 1820*, ideoque extra gremium ipsorum destinandus est locus pro sepultura haereticorum, impenitentium, aut puellorum decedentium sine baptismo ex *Ministeriali 20 Januar: 1841*.

smati, electio illa erit ipso facto nulla, si suffragium vitandi erat ita necessarium, ut sine ipso electio fieri non posset. Quod si suffragium illud non erat ita necessarium; tunc si vitandus ipse sese ingerat in electionem contra voluntatem electorum, qui ipsum ejicere non possunt, vel si ejus excommunicationem ignorent; electio erit valida, quia Electores non debent sine culpa jure suo privari: si vero vitandus ille det suffragium, scientibus, et consentientibus aliis, electio etiam erit valida, *quia utile per inutile non vitatur*, sed esset irritanda a Confirmatore.

Q. An praesentatio ad beneficium, vel officium facta a vitando sit valida.

R. Est ipso facto irrita, si sit facta ab aliquo Clerico per potestatem ecclesiasticam ipsi competentem ratione alicujus beneficii, vel dignitatis Ecclesiasticae. Quod si facta fuerit ab aliquo Laico, vel Clerico ex alio titulo saeculari, erit valida, sed illicita, et Institutor posset eam non admittere, si praesentator sit toleratus; quod si sit vitandus, teneretur eam non admittere, ne videatur cum Eo communicare, ita ut, elapso tempore ad praesentandum, jus devolvatur ad ipsum Institutorem, qui posset iustituere, quem volet.

Q. An patrono excommunicato currat tempus a jure statutum ad praesentandum.

R. Negative, nisi fuerit negligens in petenda absolutione, quia excommunicatus propter censuram est impeditus, et *legitime impedito non currit tempus, ut jure suo privetur*.

Q. An resignatio beneficii facta ab excommunicato sit valida.

R. Affirmative, etiamsi fiat in favorem tertii, si sit toleratus; quod, si sit vitandus, erit valida, si sit simplex; imo etiam si fiat in favorem tertii; quia resignatio illa non est actus jurisdictionis, sed propriae voluntatis.

Q. An sit valida collatio, aut praesentatio beneficii ecclesiastici facta excommunicato.

R. Excepto Papatu, qui valide confertur etiam excommunicato vitando, irregulari, suspenso, aut interdicto, excommunicatus major etiam toleratus est inhabilis ad quaelibet beneficia ecclesiastica, vel ad ecclesiasticam dignitatem: ideoque quaelibet praesentatio, electio, postulatio, nomina-

tio, collatio, vel impetratio litterarum ad beneficia nullae sunt, si ad excommunicatum referantur, neque conualescunt per absolutionem postea secutam, sed debent renovari, et beneficiatus ipse, qui in excommunicatione beneficium receperit, tenetur fructus restituere tamquam bonae, aut malae fidei possessor, quatenus bona, vel mala fide obtinuerit beneficium; nisi bona fide praescripserit, vel nisi fructus sint respondentes servitio bona fide praestito, vel nisi beneficium illud obtinuerit a Pontifice conscio excommunicationis, vel ignaro, sed qui prae miserit formam generalem absolutionis a censuris: quae tamen absolutio generalis ad cautelam praemitti solita collationibus beneficiorum reddit validam beneficii consecutionem, nisi excommunicatus ipse sit irregularis, vel sit excommunicatus propter haeresim; quia absolutio generalis non favet haereticis, neque iis, qui animo pertinaci, et cum contemptu potestatis ecclesiasticae per annum insurdescunt in excommunicatione; neque excommunicatis propter casus Bullae Coenae, ad quos reduci possunt etiam casus relati a Sayro, nempe casus incendii, violationis Ecclesiarum, vel libertatis Ecclesiasticae, aut falsitatis litterarum Apostolicarum; item non prodest iis, qui se opponunt rei judicatae, seu sententiae a Iudice ecclesiastico latae, iisque, qui ausu temerario Apostolicis mandatis non obtemperant, et Nuncios, vel Executores Sedis Apostolicae, Ejusque Officiales ipsis commissa exequentes impediunt; et denique non prodest iis, qui in confidentiam ipsius absolutionis generalis peccant. Qui omnes nullimode suffragantur generali absolutione, ideoque tenentur fructus restituere beneficii in sua excommunicatione accepti, neque possunt retinere, nisi post absolutionem censurae beneficium illud sibi denuo legitime conferatur, quia beneficium ipsum consideratur ut vacans, et fructus beneficii vacantis debentur Successori.

Q. An ignorans se esse excommunicatum valide recipiat beneficium.

R. Negative, quia ignorantia invincibilis excusat a censuris, non tamen tollit inhabilitatem antecedentem in subjecto.

Q. An collatio officii saecularis facta excommunicato sit valida.

R. Non est ipso facto irrita, quia non datur jus ex-

presse ipsam irritans; sed est irritanda, quia excommunicatus nequit actum jurisdictionis exercere; non posset tamen irritari, si Pontifex scienter conferat dignitatem ipsam excommunicato, vel si excommunicatus acquirat ex testamento, vel ab intestato dominium temporale, cui sit adnexa jurisdictio, et dignitas.

Q. An sit valida collatio pensionis facta excommunicato.

R. Negative, si sit sermo de pensionibus *clericalibus*, quae dantur propter officium, et ministerium ecclesiasticum, quales sunt ex: gr: quae dantur Coadjutori Episcopi, aut Parochi senio confecti; secus quoad pensiones vel *mixtas*, quae non habent munus adnexum, ut quae dantur Clericis beneficium resignantibus, liti cedentibus, sustentationem non habentibus, aut Parocho seni; vel *laicales*, quae sive Clericis, sive Laicis dantur in subsidium temporale causa obsequii Ecclesiae aut facti, aut faciendi.

Q. An sit valida acceptatio beneficii facta ab excommunicato.

R. Si quis electus, praesentatus, vel ad beneficium institutus ante excommunicationem, ipsum acceptavit tempore excommunicationis, vel tunc ejus possessionem cepit; talis acceptatio, vel possessio est illicita, sed valida; quia per primas actiones acquiritur jus ad beneficium, non per secundas, quae sunt quid facti, non quid juris; et viceversa, nisi electores, collator, aut praesentator perseverent in prima sua voluntate, quia tunc excommunicatus absque nova collatione, electione, aut praesentatione post absolutionem posset licite, et valide tale beneficium acceptare, et possidere, quamvis multi hoc negent, quia perseverantia illa esset erronea per errorem substantialem circa ejus validitatem.

Q. An excommunicatus occultus teneatur se manifestare, ne acceptet beneficium.

R. Affirmative, si non possit alio honesto modo se excusare, quando tamen ex tali manifestatione non immineat periculum scandali, aut infamiae; alioquin posset beneficium illud acceptare, quia Ecclesia non obligat cum gravi incommodo, sed tenetur quamprimum occulte petere dispensationem a S. Poenitentiaria; neque peccaret acceptando, modo non habeat animum exercendi officium, autequam absolvatur.

Q. An sit valida promissio beneficii facta Capitulo excommunicato.

R. Affirmative, si una saltem persona Capituli non sit excommunicata, *quia utile per inutile non vitiatur*; secus si omnes personae capitulares essent excommunicatae. Capitulum tamen qua Capitulum valide excommunicari non potest.

Q. An, qui excommunicatur post consecutionem beneficii, privetur fructibus.

R. Negative, modo sive per alios, sive per se licite, aut illicite exequatur onera, et officia beneficii sui, quia nullum datur jus expresse talem poenam ipso facto constituens; secus post Judicis sententiam, qua posita, quamdiu de facto non absolvatur, etiamsi non stet per ipsum, quominus absolvatur, tenetur fructus ipsos restituere vel Ecclesiae, vel pauperibus, vel sibi eos potest applicare, si tamen ipse vere pauper fuerit, iisque ad sui sustentationem indigeat; exceptis distributionibus, quae dandae sunt Canonicis, qui choro interfuerunt.

Q. Quid si sit injuste excommunicatus.

R. Injuste excommunicatus, qui idcirco injuste prohibetur praestare onera beneficii sui, cognita excommunicationis injustitia, potest fructus, et distributiones ipsius beneficii repetere ab Eis, qui eas acceperunt, et nondum bona fide consumpserint, vel si consumpserint, potest repetere, in quo facti sunt ditiores. Quod si in nihil sint facti ditiores, potest repetere a Judice, qui tenetur eas restituere prout bona, vel mala fide, vel non servato juris ordine excommunicavit, nisi etiam ante excommunicationem solebat choro non interesse.

Q. An beneficiatus vitandus possit percipere omnes fructus beneficii sui, cujus onera implet.

R. Negative, quia ejus celebratio, aut assistentia choro nihil prodest quoad valorem, quem habet ex parte Ecclesiae, quae non vult per ipsum orare: ideoque beneficiatus ipse vitandus nequit retinere fructus beneficii sui huic parti respondentes, etiamsi per alios assistat choro.

**DUBIUM IV.**

**De Privatione assistentiae ad divina Officia.**

**Q.** Quid intelligatur nomine divinorum officiorum.

**R.** Missa, et coereemoniae omnes, quae sollemniter fiunt ex institutione Christi, aut Ecclesiae, vel quae sunt propriae alicujus ordinis clericalis, ut sunt horae canonicae, publicae processiones, solemnis benedictio cinerum, palmarum, candelarum etc. item solemnis cantus Epistolae, aut Evangelii.

**Q.** An excommunicati tolerati possint communicare cum Fidelibus in divinis.

**R.** Fideles possunt cum ipsis communicare etiam in divinis, et etiam praecisa necessitate, sed ipsi, licet fuerint secreto excommunicati, non possunt cum Fidelibus neque in divinis, neque in humanis communicare, nisi fuerint rogati ex: gr: ut respondeant Missae.

**Q.** An possit excommunicatus socium adhibere, dum recitat officium, aliasque preces.

**R.** Negative, si sit vitandus; si sit toleratus, potest ad instantiam illius, sed non ad instantiam suam, quamvis si ad instantiam suam adhiberet socium, nonnisi venialiter peccaret, secluso scandalo, aut contemptu.

**Q.** An peccet excommunicatus non audiendo Missam die festo.

**R.** Negative, nisi per ipsum stet, ne absolvatur, cum facile posset, quia praeceptum Ecclesiae cadit solum super eos, qui non sunt impediti; tenetur tamen remove impedimentum, si commode possit.

**Q.** An possit, et teneatur excommunicatus horas canonicas recitare.

**R.** Tenetur privatim recitare, sive sit Religiosus, sive Clericus major, sive beneficiatus, quia nemo ex suo delicto commodum reportare debet, quamvis pro *Dominus vobiscum* dicere debeat; *Domine exaudi orationem meam*; imo tenetur, etiamsi fructus beneficii sui non percipiat propter excommunicationem; quia damnum, quod quis sentit ex sua culpa, sibi imputare debet, nisi privetur totaliter beneficio, et adstrictus erat ad horas ex solo titulo beneficii.

Non posset tamen horas publice in choro recitare cum aliis, nisi sit toleratus, et ex aliqua causa requisitus.

Q. An possit excommunicatus Ecclesiam ingredi, ibique preces effundere.

R. Potest etiam, quando divina officia persolvuntur, modo tamen preces suas effundat privatim, et solus, nec communicet cum aliis, seu praesentia ipsius excommunicati non jungat orationes per modum unius; ideoque nec Sacerdos, nec alii tenentur Missam relinquere, si vitandus ingrediatur Ecclesiam, non ut ibi Missam, vel divina officia audiat, sed titulo transeundi per Ecclesiam, vel confugiendi ad Ecclesiam causa securitatis, vel ut seorsim, et privatim oret; imo si vitandus causa audiendi Missam ingrediatur Ecclesiam, ubi simul plures Missae celebrantur in diversis Cappellis, solus Sacerdos, cujus Missam vult vitandus audire, tenetur cum solis Fidelibus eandem Missam audientibus desistere a Missa facienda, non tamen alii Sacerdotes, neque alii Fideles alias Missas sive celebrantes, sive audientes.

Q. Quid faciendum, si vitandus vellet assistere divinis officiis.

R. Ne peccent mortaliter, et excommunicationem incurrant minorem celebrando Missam, vel alia divina officia sollemniter coram vitandis assistere volentibus animo assistendi, tenentur Clerici ea potius omittere, si inchoata non sint, et alibi sine cantu recitare, vel celebrare; si autem inchoata sint, monendus est excommunicatus, ut exeat, et interim cessandum, quousque abeat; quod si obtemperare noluerit, vi expellendus est sine tamen scandalo, et percussione, etiamsi sit Clericus, neque tunc incurreretur in poenam Canonis. Quod si adhuc non possint nec precibus nec vi expellere, divina officia inchoata sunt relinquenda, et alibi absque sollemnitate finienda. Similiter, si Missa sit inchoata, sed nondum inceperit Canon ab illis verbis *Te igitur*, est relinquenda, et ab Altari recedendum; si Canon fuerit inceptum, prosequenda est Missa usque ad consumptionem specierum consecratarum, sed omnes adstantes debent ab Ecclesia exire, ne communicent in divinis cum vitando; et ipse Sacerdos immediate post sumptionem, relictis aliis orationibus, et precibus, debet ab Ecclesia recedere, et continuare vel in sacristia, vel in alio decenti loco ex Ben: XIV de *Sacrisf:* Mis: lib: 3 cap: 14. Idem



dicendum, si vitandus vellet cum aliis concurrere in eadem processione.

Nota. Cappellani Regii Neapolitani in actuali itinere, et expeditione militari contra hostes ex Ben: XIV *Convenit*, modo absit periculum irreverentiae, ac sacrilegii, possunt celebrare etiam coram haereticis, excommunicatis vitandis, aut interdictis.

Q. An peccet admittens excommunicatos ad divina officia.

R. Negative, si admittat toleratum, secus si vitandum, quia peccaret tunc mortaliter, et incideret in excommunicationem minorem; imo, si excommunicatus sit talis a Pontifice per sententiam particularem, et admittens sit Clericus, qui eum admittat sponte, et scienter nomine Clericali, et non tamquam unus de populo simul cum eo assistens ad divina officia; tunc Clericus admittens incideret in excommunicationem majorem Papae reservatam, imo etiam in interdictum ab ingressu Ecclesiae, si praesumptuose admittat.

Q. An liceat vitando simul cum Fidelibus concionem audire.

R. Affirmative, quia concio tendit ad vitandi salutem, et emendationem; vitandus tamen nequit concionari, quod solus potest toleratus, quando ab aliis petitur ad habendam concionem, vel quando tenetur ex officio ad concionandum, neque possit commode per alium supplere; quod si toleratus sponte sua concionaret, graviter peccaret, sed non fieret irregularis, eo quod actus concionandi non sit actus ordinis, utpote qui in necessitate possit committi etiam laico de licentia Episcopi.

Q. An vitandus possit comitari cum aliis SS. Sacramentum ad infirmos.

R. Affirmative, modo cum aliis non recitet psalmos, vel alias preces, quia tunc proprie non participaret in divinis cum aliis.

Q. In quas poenas incidat excommunicatus assistens divinis officiis.

R. Peccant graviter tum vitandus, tum toleratus, modo hic assistat non requisitus; in nullam tamen incidunt poenam, exceptis duobus casibus 1° si Sacerdos excommunicatus habens auctoritatem laicalem, vel ecclesiasticam auctoritate sua faciat, quod alius coram se celebret, quia

tunc fieret irregularis; secus si non sit Sacerdos, sed etiam Diaconus, vel si faciat, ut celebretur coram aliis excommunicatis, vel si non ipse sit causa, cur alius coram se celebret: 2° Excommunicatus assistens Missae, si nominatim monitus ab ipsis Celebrantibus nolit exire ab Ecclesia, incurrit ipso facto excommunicationem Papae reservatam, in quam incurrunt etiam omnes impediētes, quominus excommunicatus post monitionem illam recedat ab assistentia ad sacrificium; quam tamen excommunicationem non incurrit excommunicatus, qui monitus non exeat, si non sit *nominatim* monitus, vel si non sit monitus ab ipsis celebrantibus, sed ab alio.

### DUBIUM V.

#### De Nullitate impetrationis gratiarum.

Excommunicatio major, etiam occulta, ipso facto irritat, et annullat quascumque litteras, aut rescripta Apostolica, vel processus pro se ab excommunicato impetratos a S. Sede in alio, quam excommunicationis, aut appellationis articulo, nisi praemittatur absolutio ab omnibus censuris ad hunc effectum, ut privilegia ipsa, litterae, aut gratiae Apostolicae valeant; quae tamen absolutio generalis non suffragatur in casibus Dubio III. propositis. Privilegia tamen, litterae, aut gratiae Episcoporum, aliorumque Praelatorum, vel Regis etc., ab excommunicato obtentae valent, quia solae litterae Pontificiae irritantur a jure.

Nota. Ut quis dicatur *insurdescere* in censura, ideoque nulliter impetret gratias Apostolicas, requiritur, ut animo pertinaci, et cum contemptu Ecclesiasticae potestatis perseveret in censura per annum a die denunciatae censurae, aut a die latae sententiae declaratoriae computandum: ideoque non esset insurdescens, qui distulit ex rationabili causa, vel si petiit absolutionem, quam non obtinuit; vel si annus non fuerit integer, et continuus, etiamsi in anno ipso obtinuerit absolutionem cum reincidentia; item excusatur, si absolutionem intra annum obtinuerit in solo foro interno.

**DUBIUM VI.**

**De Privatione Iuris, seu Jurisdictionis.**

**Q.** An actus jurisdictionis facti per excommunicatum sint validi.

**R.** Excommunicati vitandi illicite, et invalide faciunt, quae sunt jurisdictionis sive internae, sive externae, sive laicalis, sive ecclesiasticae, excepta absolutione data in articulo mortis, vel cum errore communi, et titulo colorato. Excommunicati autem tolerati et licite, et valide faciunt, si requisiti faciant; si vero faciant ultro, et sponte sua, illicite faciunt, sed valide, nisi excipiantur.

**Nota 1.º** Si Superior ferat censuram sub his terminis: *si quis furetur in Ecclesia, sit ipso facto excommunicatus*, fur non incurreret excommunicationem ipsam, si furetur in Ecclesia, quo tempore Superior est vitandus denunciatus; quia censura lata ab homine etiam per sententiam generalem non est perpetua, sed durat, quousque Superior moriatur, vel amittat jurisdictionem, quam Superior ille jam amiserat propter excommunicationem vitandam. Secus, si Superior censuram ipsam tulerat cum consilio Capituli, quia habens rationem statuti generalis perpetuo duraret, usquedum revocetur; vel si furtum committatur, postquam Superior fuerat ab excommunicatione absolutus, si Superior erat solum suspensus a jurisdictione; quia si erat privatus omnino, et postea sit denuo electus, sententia illa generalis, utpote prorsus extincta per privationem jurisdictionis, nunquam reviviscit, nisi denuo feratur.

**2.º** Suspensa per censuram, vel amissa per mortem, aut depositionem jurisdictione Episcopi, suspenditur, vel amittitur etiam jurisdictio sui Vicarii Generalis, quamvis res antea fuerat incepta, nisi Vicarius Generalis aliunde habeat jurisdictionem; non tamen suspenditur, nec amittitur jurisdictio Vicarii Foranei, quia Vicarius Foraneus non facit cum Episcopo unum tribunal, sicuti facit Vicarius Generalis; ideoque a sententia Vicarii Generalis non licet appellare ad Episcopum, quomodo ad ipsum licet appellare a sententia Vicarii Foranei.

**3.º** Si Vicarius Foraneus, vel alius sit ad aliquid par-

ticulare delegatus, suspenditur, vel amittitur ejus delegatio, suspensa, vel amissa Delegantis jurisdictione, modo res adhuc sit integra; secus, si res sit incepta, vel si delegatio sit gratia generaliter facta: ideoque generalis facultas excipiendi confessiones Fidelium non amittitur per mortem Episcopi, sed amittitur facultas obtenta excipiendi confessionem alicujus determinatae personae, nisi haec facultas data sit ipsi personae, ut possit pro suo arbitrio sibi eligere confessarium, quia tunc etiam esset gratia facta.

4.<sup>o</sup> Vitandus caret omni actu jurisdictionis *propriae*, ideoque non potest ferre censuras, absolvere, nec delegare, imo cessat ipsius delegatio, nisi delegatus rem jam antea inchoaverit; secus, quoad usum jurisdictionis *impropriae*: ideoque Parochus vitandus valide assistit matrimonio, imo potest alteri talem facultatem delegare, et Superior valide acceptat professionem Religiosam sui Subditi.

## DURIUM VII.

### De Privatione Usus Activi Sacramentorum.

Q. An excommunicatus licite, et valide administret sacramenta.

R. Vitandus per se loquendo valide, sed illicite celebrat, vel ministrat omnia sacramenta; valide quidem, quia sacramenta valida sunt, quoties adest materia, forma, et intentio ministri; sed illicite, quia in re gravi agit contra Ecclesiae prohibitionem, nisi excusetur vel a casu necessitatis extremae, vel a casu, in quo celebratio, vel ministratio illa sit necessaria ad evitandum grave incommodum scandalum, aut infamiae; vel a casu, in quo vitandus in defectu alterius Sacerdotis debeat perficere sacrificium, si Sacerdos celebrans deliquerit post consecrationem etiam unius speciei, in quibus casibus vitandus ipse posset licite, imo teneretur celebrare, vel ministrare sacramenta, modo sit contritus de praecedenti culpa.

Dixi per se loquendo, quia invalide ministraret sacramentum poenitentiae, nisi ministraret vel in periculo mortis, aut dementiae perpetuae, si tunc desit alius Sacerdos non excommunicatus, vel nisi ministraret, ubi Sacerdos publice ignorabatur esse vitandus, ita ut ex errore communi, et titulo colorato habebatur vulgo pro legitimo Sa-

cerdote; secus tamen, si excommunicatio illa erat notoria, et solum ignorabatur a poenitente, aliisque paucis; quia Ecclesia non supplet in errore peculiari, sed in communi cum titulo colorato.

Tolleratus, si non sit requisitus, valide, sed illicite celebrat, et ministrat omnia sacramenta, nisi ipsum a peccato excusent casus necessitatis extremae; casus vitandi scandalii, aut infamiae; et casus perficiendi sacrificium ut supra; si vero sit requisitus, et valide, et licite celebrat, aut sacramenta ministrat, modo sit contritus de praecedenti culpa. Quoad sacramentum tamen poenitentiae si requisitus ministret ad instantiam Fidelium, qui ex aliqua necessitate, vel utilitate, et in defectu alterius Confessarii non excommunicati petunt ipsi confiteri, absolutio erit valida; si vero Fideles ipsi non petant ex necessitate, vel utilitate eidem tollerato confiteri, absolutio esset invalida non ex defectu ipsius Excommunicati, sed ex defectu Poenitentium, qui sine justa causa inducerent excommunicatum illum ad ponendum actum, quem licite nequit ponere utpote existens in mortali.

Q. Quaenam sacramenta in necessitate extrema ministrari possunt a vitando.

R. Potest ministrare, et per consequens possumus tunc ab eo potere non solum sacramenta necessaria necessitate medii, sed etiam probabilius Eucharistiam, quando infirmus confiteri non potest, vel extremam Unctionem, si nec Eucharistiam, nec poenitentiam possit infirmus recipere, quia per haec sacramenta quis potest fieri de attrito contritus, et recipere gratiam; modo tamen tunc desit alius minister etiam extraordinarius, vel si praesens nolit, vel non possit.

Q. An vitandus metu coactus possit licite ministrare sacramenta.

R. Potest, praemissa contritione de sua praecedenti culpa, si metus sit gravis, modo non incutiat in contemptum legis Ecclesiasticae, vel non efficiat sacramentum nullum, ut accidit in poenitentiae sacramento, quod esset nullum ex causa pravae dispositionis illius, qui per metum absolutionem extorquet.

Q. Quinam ordo servandus sit in collatione baptismi ab excommunicatis.

R. Si omnes adstantes sint similiter excommunicati,

Parochus praeferendus est Sacerdoti, et Sacerdos Diacono etc.; si vero adsint excommunicati, et non excommunicati, non excommunicatus etiam laicus praeferendus esset Sacerdoti etiam Parocho excommunicato, modo laicus ipse sit sciens, potens, et volens ministrare baptismum, quia excommunicatus repellitur ab Ecclesia extra casum necessitatis.

A. An liceat petere, aut accipere sacramenta ab excommunicato.

R. Affirmative ab excommunicato tollerato, quoties adest aliqua necessitas, et deest alius Sacerdos non excommunicatus, vel praesens aut nolit, aut nolit, aut non possit; secus quoad vitandum, nisi in necessitate extrema, ut supra diximus.

Nota. Ab haeretico tollerato possumus petere, et accipere sacramenta in necessitate, si desit alius Sacerdos, modo inde non oriatur scandalum, vel periculum subversionis, nec sacramenta ritu haeretico ministrentur.

Q. In quam poenam incurrat excommunicatus sacramenta ministrans.

R. Tolleratus, si requisitus ministret sacramenta, in nullam incidit poenam; si vero ministret non requisitus, item excommunicatus vitandus etiam requisitus ministrans sacramenta per exercitium ordinis sacri extra casum necessitatis extremae, peccant graviter, et fiunt irregulares; nisi ob ignorantiam vel inadvertentiam suae excommunicationis, vel ob aliam justam causam vitandi infamiam, aut grave incommodum excusentur.

Q. Quam poenam incurrat recipiens sacramenta a vitando.

R. Excommunicationem minorem; qui vero recipit ordines etiam minores ab eodem Vitando incurrit etiam suspensionem ab exercitio Ordinis sic suscepti, a qua suspensione neque bona fides, neque ignorantia etiam inculpabilis excusant, quia lata in odium Ordinantis.

**DUBIUM VIII.**

**De Privatione Usus Passivi Sacramentorum.**

**Q.** An excommunicatus licite, et valide recipiat sacramenta.

**R.** Omnis excommunicatus etiam toleratus illicite recipit, et graviter peccat recipiendo omnia sacramenta, quia facit contra Ecclesiae prohibitionem in re gravi, nisi contritus recipiat mortis, aut damni gravis metu coactus; quia Ecclesia non obligat cum tanto discrimine, vel nisi recipiat ex ignorantia juris, aut facti.

Omnis excommunicatus etiam vitandus per se loquendo valide suscipit omnia sacramenta quoad substantiam, quia sacramenta semper sunt valida, quoties adest debita materia cum forma, et intentione Ministri; non tamen quoad gratiam, quia per excommunicationem ponit obicem ad gratiam, eo quod faciat contra Ecclesiae prohibitionem in re gravi.

Dixi *per se loquendo*, quia excipitur poenitentiae sacramentum, quod excommunicatus etiam toleratus invalide susciperet, non prius obtenta absolutione ab excommunicatione; nisi tamen recipiat cum ignorantia inculpabili juris, aut facti, invincibiliter ignorans, vel non advertens, se esse excommunicatum, vel prohibitum esse excommunicatis recipere sacramenta: secus si culpabiliter; item nisi urgeat gravis necessitas recipiendi Eucharistiam ad vitandam infamiam, vel aliud grave damnum, et Confessarius careat potestate absolvendi a censuris, nec pateat aditus ad Superiorem: item nisi accedens ad confessionem prius petat absolutionem a censura, et postea a peccatis, et Confessarius vel ex oblivione, vel ex malitia absolvat Eum a peccatis, et non ab excommunicatione, in quibus casibus excommunicatus etiam vitandus, modo alias sit bene dispositus, valide reciperet poenitentiae sacramentum.

**Q.** An excommunicatus incurrat poenam aliquam recipiendo sacramenta.

**R.** Negative, excepta susceptione Ordinis, quia etiam toleratus suscipiendo Ordines etiam minores, si sit Religiosus, remanet ipso facto suspensus ab ordine suscepto, et ab officio, a qua suspensione dispensari debet a Pontifice, si sit malitiose sic ordinatus; vel dispensari potest

ab Abbate, si ordinatus fuerit cum ignorantia etiam crassa, non tamen affectata; si sit Clericus saecularis, remanet ipso facto suspensus a solis ordinibus in excommunicatione susceptis, a qua suspensione dispensari potest ab Episcopo, si ex ignorantia, vel inadvertentia vincibili fuerit ordinatus in excommunicatione, et excommunicatio ipsa erat Episcopo reservata; secus si erat reservata Papae; quia tunc a solo Papa dispensari deberet in suspensione illa; imo, si sciens, se esse excommunicatum, interdictum, vel suspensum, et sciens latam esse suspensionem contra excommunicatos, qui ordinantur, susciperet ordines; esset in perpetuum deponendus, seu *spe omnis dispensationis privatur*.

Q. An excommunicatus recipiens tonsuram, vel consecrationem Episcopalem fiat suspensus.

R. Negative, quia tonsura non est ordo, et suspensio generaliter lata non afficit Episcopos.

Q. An peccet Minister conferens excommunicato sacramenta.

R. Conferens sacramenta toleratis extra casum necessitatis in nullam incidit poenam, sed peccat mortaliter non contra censuram, sed quia dat sanctum canibus. Conferens sacramenta vitandis peccat graviter, incurrit excommunicationem minorem, et, si praesumptuose ministret, incidit etiam in interdictum ab ingressu Ecclesiae: imo si excommunicatus ipse esset talis a Pontifice per sententiam particularem; Conferens, si sit Clericus, incurreret excommunicationem maiorem, nisi conferat ex ignorantia sive juris, sive facti, vel ex metu gravi non incusso in contemptum Ecclesiae, vel nisi excommunicatus petat sacramenta ad evitandam gravem infamiam, aut aliud grave damnum; quia in his casibus praeceptum Ecclesiae non obligat: item excusatur Sacerdos assistens matrimonio excommunicati, cum non sit vere minister matrimonii.

Q. Quid si excommunicatus petat sacramenta ex inadvertentia, vel ignorantia.

R. Minister tenetur monere de suo statu, et obligatione, alioquin recipiens excusaretur, sed minister conferendo peccaret, et incurreret poenas.

Nota. Peccat mortaliter Confessarius, si absolvat excommunicatum a peccatis, priusquam absolvat ab excommunicatione, vel ab interdicto, cui poenitens causam dedit;



quia hac censurae privant usu passivo sacramentorum; non tamen mortale, sed esset veniale, absolutioni a peccatis postponere absolutionem a suspensione, vel a coeteris interdictis, quae non privant usu illo.

### **DUBIUM IX.**

**De Privatione Communicationis Forensis, et Civilis.**

Communicatio forensis consistit in temporali Reipublicae gubernatione; civilis vero consistit in rebus pertinentibus ad humanum commercium, vel ad quotidianam consuetudinem; ideoque actus forenses spectant ad iudicium fori externi.

**Q. An excommunicatus communicare possit cum aliis Fidelibus.**

**R.** Cuilibet excommunicato etiam tolerato non sub gravi, sed sub levi ob parvitatem materiae, secluso scandalo, et contemptu, vetitum est cum aliis communicare in omni communione humana sive politica, sive civili, sive per modum commercii, sive societatis, sive conversationis; praecisa tamen necessitate, et nisi toleratus non sponte sua, sed ab aliis requisitus communicet cum ipsis.

**Q. An peccet vitandus communicans cum Infidelibus.**

**R.** Negative, quia ipsis vetita est omnis communicatio cum solis Fidelibus.

**Q. An peccent Fideles communicantes cum excommunicato.**

**R.** Negative, si communicent cum tolerato etiam in divinis, et etiam praecisa necessitate, aut utilitate; peccant vero mortaliter, si communicent cum vitando in rebus saecris; vel venialiter ex parvitate materiae, si communicent in civilibus, et humanis, secluso tamen scandalo, aut contemptu, vel nisi frequenter communicent, quia actiones illae coalescunt; ideoque alloquens vitandum intentione semper, aut perseveranter alloquendi peccat mortaliter, sed excusetur, qui vitandum alloquatur eum afficiendo verbis contumeliosis, quia tunc non esset communicatio humana.

**Q. An liceat communicare cum vitando extra territorium excommunicantis.**

**R.** Negative, quia excommunicatus, quamdiu non est

absolutus, secum fert excommunicationem : ideoque etiam Fideles non subditi Episcopi excommunicantis, imo ipse Episcopus excommunicans tenetur ubique vitare vitandum.

Q. Quam poenam incurrat alloquens vitandum.

R. Incurrit excommunicationem minorem; sed excipe tres casus, in quibus mortaliter peccatur per communicationem cum vitando etiam in rebus civilibus, et humanis, et incurritur excommunicatio major: 1° Clericus scienter, et sponte communicans cum vitando excommunicato a Papa per sententiam particularem peccat mortaliter, et incurrit excommunicationem Papae reservatam: 2° Participans cum vitando, postquam lata sit excommunicatio contra quomodocumque participantes cum ipso, peccat mortaliter, et incurrit eandem excommunicationem, qua est ipse ligatus, ita ut ab illo dumtaxat possit absolvi, qui potest absolvere principalem excommunicatum; quae tamen excommunicatio, quoties lata est contra participantes cum excommunicato a seipso non incurritur, nisi post trinam specialem monitionem, neque sufficit generalis monitio legis: 3° qui participat cum vitando in crimine criminoso peccat mortaliter, et incurrit eandem excommunicationem majorem cum principali excommunicato, reservatam illi ipsi, cui est reservata principalis excommunicatio.

Nota 1°. Ille dicitur participare in crimine criminoso, qui cooperatur crimini, vel contumaciae, efficiendo, aut procurando, ut vitandus aut prosequatur delictum, propter quod fuit excommunicatus, aut non curet ejus absolutionem.

2°. Ab incurrenda excommunicatione lata contra participantes non excusatur ne Episcopus quidem, si communicet in crimine criminoso cum excommunicato a se, quia talis poena est a jure. Ut tamen quis incurrat hanc excommunicationem requiritur I° ut participet in crimine, postquam criminosus fuit excommunicatus: II° ut participet in eodem crimine, propter quod ille fuit excommunicatus: III° ut sciat illum esse excommunicatum ob tale crimen: IV° ut ille sit excommunicatus vitandus, et denunciatus: V° ut cooperatio non sit adeo levis, ut pro nihilo habeatur.

Q. An praeceptor legens lectionem coram multis discipulis teneatur relinquere, eo quod advertat inter eos vitandum.

R. Si discipuli concurrere soleant quasi per modum

unius ad idem opus lectionis; tunc et magister, et discipuli interrompere deberent, ne videantur communicare cum excommunicato; secus si non soleant simul concurrere, sed pro hac sola vice casu intersit etiam vitandus, dum quisque seorsim audit.

Q. In quibus casibus vetitum sit communicare cum vitandis.

R. In casibus contentis in his versiculis: Si *pro delictis anathemate quis feriatur, Os, orare, vale, communio, mensa negatur.*

I°. Per *os* intelligitur quaevis allocutio facta sive verbis, sive per litteras, nutus, signa, nuntios, oscula, amplexus, et per munera sive accipiendo, sive mittendo, non tamen retinendo prius accepta.

II°. Per *orare* prohibentur Fideles fundere preces publicas pro excommunicatis, vel cum ipsis etiam privatim orare.

III°. Per *vale* intelligitur omnis salutatio honorifica, nisi sit salutatio facta verbis deprecatoriis, vel ordinatis ad excommunicati emendationem. Vetitum est etiam resalutare absque verbis ex: gr: assurgendo, aperiendo caput etc.; item rescribere ad Ejus litteras, quia excommunicatus in poenam delicti non habet jus ad ea: ideoque actiones ipsae non excusantur ab excommunicatione minori, nisi ob defectum advertentiae, vel de simili causa.

IV°. Per *communione* intelligitur quaelibet societas cum excommunicato in habitatione, vel exercitio, vel contractu, modo fiat per modum societatis; quia, si quis habitaret, imo dormiret cum vitando, vel cum eodem laboraret non per modum societatis, sed unusquisque pro se, non incurreret excommunicationem minorem. Contractus initi a vitando sunt validi, sed alter contrahens potest juridice agere contra excommunicatum, non viceversa.

V°. Per *mensam* prohibetur communicatio cibi, et potus in eadem mensa formaliter, seu si excommunicatus concurrat in eadem mensa, in eodem convivio, vel in eodem refectorio, licet in diversis mensis, per modum societatis; secus, si quis concurrat in eadem mensa, iisdemque utatur ferculis, sed non per modum societatis, quatenus unusquisque suae intendat refectioni nihil de alio curans.

Q. In quibus casibus excusentur Fideles communicantes cum excommunicato vitando.

R. In quinque casibus hoc versiculo contentis : *utile, lex, humile, res ignorata, necesse.*

I°. Per *utile* intelligitur quaelibet utilitas corporalis, vel spiritualis excommunicati, vel communicantis cum eo, vel alterius tertii, modo vera sit, et non ficta; ideoque licet vitandum monere, salutare, consulere etiam litteris, quando Ejus emendatio inde speratur; item licet debitum exigere, societatem antea initam continuare, eleemosynam recipere, medicinas quaerere etc. Quod si vitandus offerat aliquid pure liberaliter, rejici deberet; sed quamvis peccat acceptans, non tamen peccat retinens, quia non ideo amplius communicaret.

II°. Per *legem* intelligitur lex matrimonialis, vi cujus licitum est uxori reddere debitum viro suo vitando, et viceversa, itemque communicare cum ipso in alloquiis familiaribus, in mensa, et in iis, quae spectant ad domus gubernationem; item in aliis omnibus obsequiis, quae uxor praestabat viro ante ipsius excommunicationem; non tamen potest cum ipso communicare I° in divinis: II° in crimine criminoso: III° quando uxor petiit divortium a marito, quoad habitationem: IV° quando scienter contraxit matrimonium cum vitando: V° quando excommunicatio est ob motivum matrimonii.

III°. Per *humile* intelligitur officium servorum, et subditorum, vi cujus licitum est subditis obedire suis Superioribus etiam vitandis, et cum Eis communicare usuali, et ordinaria communicatione iis, quae concernunt subjectionem, et ministerium, seu famulatum; ideoque filius etiam illegitimus, servi, et famuli, qui ante excommunicationem erant subjecti domino nunc vitando, item Religiosi etc. possunt communicare cum Patre, cum domino, cum Praelatis etc. in omnibus etiam in divinis, sed quoad ea, quae concernunt subjectionem, ita ut possit filius etiam adoptivus cum patre etiam adoptante, famulus cum domino vitando recitare officium, eum comitari ad Missam, item cum eo Missam audire, si ab eo vocetur ad hoc faciendum: sed filius Parochus tenetur non ministrare sacramenta patri vitando, neque coram eo divina facere, quia haec communio non ipsi convenit ratione subjectionis, aut superioritatis.

Nota. Quae communicatio competit filiis, servis, sub-

ditis quoad patres, dominos, et superiores, eadem competit patribus etc. quoad filios etc. vitandos.

Nota. Fratres, et conservi non possunt directe communicare cum fratre, aut conservo vitando; quia unus non est alteri subjectus, sed per accidens, quatenus debeant communicare, vel inservire eidem patri, aut domino; neque possunt etiam cum patribus, aut dominis suis communicare in crimine criminoso.

IV Per *rem ignoratam* intelligitur quaelibet ignorantia, vel inculpabilis inadvertentia sive juris, sive facti.

Q. An dubitans, aliquem esse excommunicatum, teneatur vitare.

R. Neque potest, nec tenetur eum vitare, si dubitet, an sit excommunicatus, alioquin sese periculo exponeret faciendi ipsi injuriam; si certo sciat, esse excommunicatum, sed dubitat, an sit denunciatus, potest, si velit, sed non tenetur eum vitare, nisi quando excommunicatione imminet periculum scandali, vel nisi quando sit periculum faciendi actum irritum; ideoque si quis sciat Sacerdotem esse excommunicatum, sed nescit, an sit denunciatus, nequit Ei peccata sua confiteri ob periculum faciendi confessionem nullam.

V. *Necessitas* etiam excusat non solum spiritualis, sed etiam temporalis, sive pertineat ad victum, sive ad vestitum, sive ad habitationem, sive propria, sive ipsius vitandi, sive alterius tertii, quando tamen necessaria est res illa, neque ab alio potest aeque haberi. Item excusat necessitas, quae infertur sive a coactione, sive a metu gravi, nisi coactio, vel metus incutiatur in contemptum Ecclesiae, vel cum scandalo.

Q. An actus forenses facti ab excommunicato sint liciti, et validi.

R. Facti ab excommunicato vitando sunt illiciti, et invalidi, si sint actus jurisdictionis; si non sint actus jurisdictionis sunt illiciti, sed validi, nisi excipiantur, excepto testamento facto a vitando propter haeresim, propter percussionem Cardinalis, propter usuram, vel propter libellum famosum, quod est nullum; ideoque leges, dispensationes, absolutiones factae a vitando sunt nullae: secus acta tutoris, actoris, advocati, procuratoris, vel testis, nisi excipiantur; licite tamen, et valide quis accusaret in causa

fidei, et juxta aliquos etiam in causa matrimonii, licet vitandus. Acta Notarii vitandi sunt irrita, si ejus actus ad substantiam contractus a jure requiratur. Vitandus potest testari, aut haeres institui, nisi sit excommunicatus propter haeresim, vel ob percussione[m] Cardinalis, ob usuram, vel ob libellum famosum.

Actus forenses etiam jurisdictionis facti a tolerato semper sunt validi, nisi excipiantur; sunt tamen liciti, si requisiti faciant, secus si ultro, et sponte sua.

Nota. Acta vitandi debent excipi vel a parte, vel ab ipso Judice ex officio; acta autem tolerati possunt a parte excipi, et repelli sive ante sententiam, sive in ipsa, sive post ipsam ante executionem; qui tamen exceptionem opponit, manifeste probare tenetur talem excommunicationem intra octo dies a die admissae exceptionis, et in tali exceptione exprimi debet talis excommunicationis species, auctor, et causa, ob quam est incursa, alioquin tenetur Reo omnes expensas ob eam dilationem factas restituere.

Q. An excommunicatus possit citari, et ut Reus conveniri.

R. Potest citari, et conveniri, nec potest se excusare, quod sit excommunicatus; alioquin reportaret commodum ex sua malitia; sed non potest per seipsum in judicio comparere, sed per idoneum procuratorem, si illum repererit, et possibilitatem ad hoc habeat; quod si non inveniat, vel pauper sit, potest per seipsum comparere, quia jus defensionis est naturale. Si vero excommunicatus etiam toleratus citet aliquem coram Judice, potest hic exceptionem opponere excommunicationis, modo intra octo dies servet servanda.

Nota. Parochus non solum valide per se assistit matrimonio, sed potest etiam delegare potestatem assistendi, licet sit vitandus; item vitandus valide profitetur Religionem, vel admittit ad professionem, quia hujusmodi actus non sunt jurisdictionis, sed sunt usus cujusdam superioritatis.

DE EXCOMMUNICATIONIBUS IN SPECIE.

Excommunicationes omnes in medium proponere esset longissimum; omnes intactas relinquere esset hunc tractatum mutilum facere; ergo eas adducemus, quae magis obviae sunt, et de quibus alias sermonem non fecimus, nec faciemus.

QUAESTIO I.

*De Excommunicatione ob percussionem Clerici, vel Monachi.*

Q. Quanam poena incurratur ob percussionem Clerici, vel Monachi.

R. Incurritur excommunicatio Major ex Cap: *Si quis, quod sic se habet: Si quis suadente Diabolo manus violentas in Clericum, vel Monachum injecerit, anathematis vinculo subiaceat, et nullus Episcoporum illum praesumat absolvere, nisi mortis urgente periculo, donec Apostolico conspectui praesentetur, et mandata recipiat.*

Q. Quid in Cap: si quis prohibeatur sub poena excommunicationis.

R. Quaevis actio externa injuriosa, violenta, et mortalis circa Clerici personam, vel res Ei adhaerentes, ideoque, ut incurratur excommunicatio, requiritur

I°. Actio externa, quia *cogitationis nemo poenam patitur.*

II°. Ut actio ipsa sit injuriosa Clerico, vel statui Clericali, sive pedibus, sive manibus, sive aliquo instrumento fiat, qualis esset, si quis pulverem, sputum, aquam, pileum per injuriam projiciat in Clericum; si quis percutiat Clericum mortuum, vel male tractaret Ejus cadaver; si quis Clericum detineat in loco, unde exire nequit sine dedecore: vel si ipsum insequatur, ut praecipitetur in flumen, vel ut in fossam decadat; secus tamen si Clericus inter fugiendum praeter intentionem, et praevisionem insequentis cadat.

III°. Ut sit violenta vel circa ipsius Clerici personam, vel circa res Ei adhaerentes, qualis esset, si aliquid e manibus, vel ab Ejus corpore violenter auferat; secus si clam furetur crumenam Clerico, vel si ipsum dormientem vestibus spoliet, etiamsi ob id Clericus domi postea morari

cogatur ob privationem vestium; incurreretur tamen excommunicatio, si quis in loco violenter detinet, vel claudit Clericum, ex. gr: ponendo custodes, ne exeat, vel ut vestibus, aut pecuniis spoliaret, vel ut exeuntem capiant; vel si sit causa, ne libere, aut non sine dedecore exeat; item si detineat froenum equi, in quo Clericus equitat, vel si ipsum equum laedat; si vestimenta Ejus corpori adhaerentia dilaceret, vel conspuat; secus si laceret Clerici vestes non indutas, aliasque res Ei non adhaerentes.

IV°. Ut ipsa actio attingat Clericum, aut res Ei adhaerentes; ideoque afficiens Clericum injuriis, aut solis verbis contumeliosis, item per metum, sed absque ulla vi, vel actu cogens Clericum exire de fundo excusaretur ab excommunicatione Canonis.

V°. Ut sit graviter peccaminosa tum interne, tum externe: ideoque volens occidere Clericum, si leviter tantum percutiat, et viceversa si volens leviter percutere, casu, et praeter intentionem occidat, non incurrit excommunicationem.

VI°. Ut fiat sine justa causa.

Q. Quinam Clericum percutientes dictam excommunicationem incurrant.

R. Excepto solo Papa, omnes baptizati doli capaces utriusque sexus, quantumvis privilegiati, licet sint pueri; etsi pueri, etiam acquisita pubertate, possint ab Episcopis in ea excommunicatione ante pubertatem contracta absolvi absque onere comparendi coram Pontifice; item mandantes, consulentes, non impediens, et ratam Clerici percussionem habentes.

Q. An fiat excommunicatus, qui Clericum occidit per cibum, vel potum veneno infectum.

R. Affirmative, quia talis actio est ita violenta, ut dissolvat compositum. Censura tamen non incurritur, antequam venenum operari incipiat, quod tunc verificatur, quando venenum calefactum in stomacho statim incipit agere, etiamsi Clericus non moriatur, contrario suscepto medicamento. Secus tamen dicendum, si quae Monialis grvida sibi propinet potionem mortiferam foetui, quia ista actio esset violenta foetui, non ipsi Moniali, quamvis per accidens, et praeter intentionem sequatur mors ipsius Monialis: item non incurritur excommunicatio, si forte venenum temporis diuturnitate, aut alia ex causa ita vim omnem nocendi ami-



serit, ut nihil nisi veneni nomen retineat; nisi tamen venenum istud per vim propinetur Clerico, ob actum violentum.

Q. An fiat excommunicata Monialis gravida, quae se pugnis percutit, ut abortiat.

R. Affirmative, quia etsi videatur non sibi, sed foetui injuriam inferre, reipsa tamen status ecclesiasticus in ea persona laeditur: ideoque in eam incidit excommunicationem, in quam incideret etiam alius sic eam percutions solo animo abortum procurandi.

Nota. Multi contra multos excusant, si quis extraneus daret potionem Moniali, ut abortiatur, secuto effectum, et volunt non fieri excommunicatum.

Q. An fiat excommunicatus, qui sclopum explodit in Clericum, qui ob terrorem moritur, vel exanimis in terram cadat.

R. Affirmative, quamvis pila ne leviter quidem tangat, vel laedat, quia strepitus bombardae graviter attingit Clericum, Eique violentiam infert, experientia teste.

Q. An Clericus seipsum percutions fiat excommunicatus.

R. Affirmative, quoties ex iracundia, desperatione, aut taedio seipsum graviter percutiat, vel aliam sibi irroget injuriam; secus, si ex devotione, vel poenitentia peccatorum, vel ob mortem parentum, aut amicorum se percutiat, vel sibi capillos evellat, quando tamen percussio est talis, ut licite eam sibi possit inferre.

Q. An fiat excommunicatus percutions Clericum volentem, et consentientem.

R. Negative, si moderate percutiat Clericum, qui petit licite flagellari animo poenitentiae, ut corpus castiget; secus si percutiat, etiamsi moderate, Clericum, qui petat, et velit percuti ex ira, taedio, vel desperatione; quia actio illa, quamvis non esset injuriosa ipsi Clerico volenti, esset tamen injuriosa statui Clericali: imo Clericus ipse consentiens sponte in sui percussione esset excommunicandus. Idem dicas de Judice detinente in carcere Clericum consentientem.

Q. An fiant excommunicati mandantes, aut consulentes Clerici percussione.

R. Affirmative, modo sequatur percussio, et modo mandatum, aut consilium revera moraliter influant in ipsam percussione, licet mandatum fuerit tacitum, ut si quis di-

cat, vel manifestet eoram suis, se illius Clerici desiderare vindictam.

**Q. An fiat excommunicatus non impediens Clerici percussionem.**

**R. Affirmative, si obstare tenebatur ex justitia, qualis esset Judex, tutor, Parochus etc., modo commode, et absque sui detrimento impedire poterat; secus si obstare tenebatur ex sola charitate; quia tunc non incurreret censuram, etiamsi non obstet propter odium, et pravam affectum.**

**Q. An fiat excommunicatus ratam habens Clerici percussionem.**

**R. Affirmative, ita tamen, quod talem excommunicationem non contrahat, quando percussio facta est, sed quando ad Ejus notitiam pervenit, eamque ratam habet.**

**Q. Quot requirantur conditiones ad hanc incurrendam excommunicationem ob ratihabitionem.**

**R. Tres 1° ut ratam habens percussionem significet suam ratihabitionem per aliquod signum externum ex: gr: per verba, aut nutus: 2° ut percussio illa facta fuerit nomine suo, et ipse sciat suo nomine factam esse; ideoque, si gaudeat de Clerici percussione in gratiam alterius facta, vel facta in gratiam sui, nesciente tamen ipso, quo tempore ratam habet, ipsam factam fuisse in sui gratiam, non incurrit excommunicationem Canonis, nisi forte velit, factam fuisse nomine suo, et in sui gratiam: 3° ut ratam habens Clerici percussionem potuerit ipsam mandare, quo tempore percussio est secuta: ideoque ratam habens percussionem secutam, quo tempore approbator ipse erat amens, vel infans, non fieret excommunicatus; secus si tunc dormiebat, vel ebrius erat, quia in somno, vel in ebrietate potuisset habitualiter percussionem mandare.**

**Q. Quinam intelligatur sub nomine Clerici.**

**R. Quilibet initiatus saltem prima tonsura, qui tamen vel sit beneficiatus, vel de Episcopi licentia versetur in Seminario, aut in aliqua Universitate, vel inserviat alicui Ecclesiae deferens habitum, et tonsuram; etiamsi sit conjugatus cum unica, et Virgine. Bened: XIV. de Syn: lib: XII cap: 2.**

**Q. Quaenam causae excusent ab excommunicatione ob Clerici percussionem.**

**R. Praeter causas omnes excusantes a censuris incur-**

rendis, excusant etiam *Vis*, *jocus*, *officium*, *leges*, *correctio*, *turpe*, *Et literae excusant, Clericum qui percutit ullum.*

I°. *Vis*, seu quando quis percutit Clericum vim vi repellendo ad defendendum seipsum, vel rem suam, vel proprium honorem, sed modo non excedatur moderamen inculpatæ tutelæ cum advertentia, et deliberatione, et notabiliter; quod verum est etiamsi percutiens fugere poterat, sed fuga fuisset ipsi ignominiosa; et modo percussio fiat *in incontinenti*: ideoque non fieret excommunicatus qui Clericum debitorem vel fugientem, vel fugam parantem detinet, ut Superiori præsentet, suumque creditum recuperet; vel qui in incontinenti insequitur Clericum furem, qui sua bona aufert, et asportat; secus si Clericus rem alienam jam asportavit ad locum destinatum. Idem valet, etiamsi quis dederit causam injustæ aggressioni, modo eam non intenderit, quia etiam excusatur.

Nota. Non incurrit excommunicationem ne percutiens quidem Clericum ad defensionem parentum, amicorum, aut extraneorum, modo defensio ipsa fiat *in incontinenti*, et ad puram innocentis defensionem; quia defensio innocentis respectu cujuscumque injusti aggressoris est maxime naturalis, et suo modo debita, et licita.

Q. An fiat excommunicata mulier percutiens Clericum eam tentantem de turpitudine.

R. Si mulier tentata fuit solis verbis; solis verbis, et non verberibus debet Clericum repellere, nisi Clericus sit nimis procax in verbis, et importunus, nec solis verbis foemina se defendere posset; si vero tentata fuit facto, potest Eum percutere, modo percussio ipsa sit necessaria ad suæ castitatis defensionem; neque foemina excedat advertenter defensionis modum.

II°. *Jocus*, seu quando quis non percutit Clericum ex odio, aut indignatione, sed per jocum, modo tamen percussio non perveniat ad culpam mortalem, et modo actio per jocum inchoata non mutetur postea in mortale sacrilegium.

III°. *Officium*, seu quando Ostiarius, vel alius Principum Officialis turbam arcendo malignatus simul arcet Clericum, quia violentia illa respectu Clerici censetur casualis, nisi faciat animo inferendæ injuriæ Clerico.

IV°. *Leges*, seu quando saecularis de mandato sui

Praelati capit Clericum, Eumque in carcerem trudit, quia concessum est Praelatis capere Clericos per laicos, quando subest justa causa, modo non exhibeatur violentia major, quam sit necessaria ad Eos capiendos (1).

V°. *Correctio*, seu quando habens legitimam facultatem Clericum percutiat causa correctionis, et disciplinae, modo tamen non graviter excedat modum in percutiendo; modo non percutiat principaliter ex odio, vel ira; et modo non delinquat in modo percutiendi ex: gr: si pede trumat etc.; ideoque pater filium etiam in majoribus Ordinibus constitutum; Superiores Religionis sibi Subditos, Magistri suos discipulos, et Praelati Clericos sibi subditos etiam Majores causa correctionis, aut disciplinae verberare possunt, aut incarcerare per seipsos tamen ex rigore juris, et non per alios, nisi urgente aliqua necessitate; alioquin tam ipsi Praelati, quam percussores incurrerent excommunicationem percutiendo per alios, dum per ipsos commode possent percutere; nunc tamen ex consuetudine licitum est Superioribus, ut non solum capiant Clericos per laicos, sed eos percutiant per alios Clericos, aut, ipsis deficientibus, etiam per laicos, ne Clerici, aut Monachi tam vile munus obeant.

Nota. Episcopi nullatenus possunt per seipsos extra necessitatem Clericos verberare, alioquin incurrunt excommunicationem; Magistri Ecclesiastici possunt corrigere, et leviter punire suos discipulos etiam in sacris constitutos; Magistri autem laicales possunt sic punire solum Clericos minores ex cap: *cum voluntate*.

VI°. *Turpe*, seu quando quis percutit, vel occidit Clericum turpiter inventum cum sibi consanguinea in primo gradu, secus si sit sibi consanguinea in gradibus remotioribus ex: gr: cum avia, aut nepte; et modo percutiat, vel occidat in fragranti, et incontinenti, vel statim ex subito motu. Percutiens ille peccaret quidem occidendo, sed non incurreret excommunicationem canonis, etiamsi percutiat, vel occidat vacantem amplexibus, osculis, aliisque turpibus actibus; vel si reperiat in loco suspecto ita, ut ex cir-

---

(1) Iure Neap: deletum fuit omne privilegium fori, salva Episcopis auctoritate solum corrigendi Ecclesiasticos juxta Canones Ecclesiae. Decr: 22 Xbris 1808.

circumstantiis colligatur turpitudine; vel si colloquentes eos inveniat, postquam Clericum ter monuit a tali colloquutione desistere; quod verum est, etiamsi maritus de industria se abscondit domi expectans Clericum hoc ignorantem, ut Eum in fragranti deprehensum occidat; modo id dolose non faciat, facta conventionem cum uxore, quae illum vocat dolose.

Nota. Sub nomine uxoris hic intelligitur sponsa de praesenti, cum qua contractum sit matrimonium, quamvis non sit consummatum, vel etiamsi sit invalidum ex defectu alicujus impedimenti marito ignoti; non tamen intelligitur sponsa de futuro; et sub nomine matris, sororis, et filiae intelligitur vera mater, soror, aut filia licet illegitima, non tamen adoptiva.

VII°. Excusant ab excommunicatione ob percussorem Clerici etiam literae A B C D E F H J I M R S.

I°. A, seu excusantur incarcerantes Clericum *Assassinum*, seu qui quempiam Christianorum per assassinos interfici fecerit, vel etiam mandaverit, quamquam mors ex hoc forsitan non sequatur; quia tales Clerici fiunt ipso facto excommunicati, et post sententiam declaratoriam privantur privilegio fori; ideoque subjiciuntur potestati Judicis saecularis.

Nota. Assassinatorum nomine olim intelligebantur quidam infideles, qui mercede conducti Christianos occidebant; nunc intelliguntur, qui vias publicas obsident, ibique homines deprædantur; item qui pecunia, aut alio pretio accepto, sive promisso, et praevio mandato occidunt incautos homines, qui nihil hujusmodi sibi pertimescebant; secus si occidant sine pretio, vel sine praevia pretii promissione, vel sine mandato, vel si rem parvae quantitatis acceperint ex: gr: par caligarum, vel quid simile, quia in jure parum pro nihilo habetur; vel si occidant praevisis solum verbis, et promissionibus vanis, et jactatoriis ex: gr: si mandans mandatario dicat, se nunquam in suis necessitatibus futurum; quia ad crimen assassinii omnino requiruntur tres conditiones I° ut quis occidat incautum: II° ut occidat de alterius mandato expresso: III° ut occidat praevio pretio, vel promissione pretii dandi hac de causa.

II°. B, seu excusantur percutientes Clericum *bigamum* bigamia tamen aut vera, aut interpretativa, quia tales bigami amittunt privilegium canonis, et fori; secus quoad

percutientes Clericum bigamum bigamia similitudinaria; ideoque excusatur percutiens Clericum, qui successive contraxit, et consumavit matrimonium cum duabus, vel cum una vidua, aut jam corrupta, sed non excusatur percutiens Clericum, qui post majorum ordinum susceptionem contraxit matrimonium cum virgine.

III°. *C*, item excusatur percutiens Clericum *Conjugatum* non deferentem vestes clericales, aut tonsuram, secus si percutiant, postquam dimissum habitum, et tonsuram absque fraude reassumpserit. Ben: XIV ibid: cap: 3.

IV°. *D*, item percutiens Clericum *Degradatum realiter*; secus si sit verbaliter tantum degradatus, vel si sit suspensus, irregularis, vel etiam excommunicatus vitandus.

V°. *E*, percutiens Clericum *Enormem*, seu qui, dimisso habitu, et tonsura, sese dederint enormitatibus; ad habitus tamen dimissionem non sufficit, quod Clericus *ex levitate* fastum, aut pompam saecularem affectet, aut una, vel altera vice etiam sine causa justa vestes clericales dimiserit, sed requiritur, ut ita continuet, ac passim vestibus laicalibus utatur, ut dici queat vestes Clericales *abjecisse*.

VI°. *F* et *R*, Item excusatur, quoties Clericus vassallus in causa *Feudi* convenitur coram Domino Feudi, vel si conveniatur in causa *Reconventionis* in civilibus, cum scilicet Reus conventus adversus Actorem forte Clericum, durante eodem conventionis iudicio sub eodem Iudice instituit actionem; ideoque Clericus in causa tum *feudi*, tum *reconventionis* retinet privilegium Canonis, quatenus non possit sine excommunicatione percuti, sed non retinet privilegium fori, quia respondere cogitur coram Iudice laico (1).

VII°. *H*, item excusantur percutiens Clericum vel qui assumpserit *Habitus* clericalem in fraudem, ut nimirum effugiat poenas fori civilis, quia fraus, et dolus nemini patrocinari debent, vel qui dimisit habitum, et ton-

---

(1) Jure Neap: art: XX Concordatus 21 Martii 1818 causae Clericorum civiles judicantur a Iudice laico, a quo Clerici ob delicta possunt etiam capi: non nisi tamen tempore nocturno possunt traduci, aut curru inclusi, aut pallio tecti ex art: 1 Concordatus 16 Aprilis 1834, neque possunt morte puniri, nisi prius remittatur processus ad Episcopum, qui post ejus examinatam justitiam Clericorum reum degradaverit, ibid:

suram, si ter monitus nolit deferre; ad quod tamen non sufficit una monitio pro tribus.

Nota 1°. Clericus coelebs non incedens in habitu, et tonsura, vel non servans requisita Tridentini amittit ipso jure privilegium fori, sed non privilegium canonis; Clericus autem conjugatus non deferens habitum, et tonsuram excluditur etiam a canonis privilegio. Ben: XIV ibid.

2°. S. Congregatio die 3 xbris 1718 respondit dispensandum ad cautelam Sacerdotem, qui celebraverat, postquam percusserat Clericum conjugatum incedentem sine vestibus clericalibus, sed talibus, quae cum eis incedentem prima facie indigitabant esse Clericum, et non laicum.

VIII°. *I*, item percutientes Clericum *incurrigibilem*, postquam fuerit depositus, et anathematizatus.

IX°. *J*, item percutientes Clericum *joculatorem*, si per annum exercuerit artem illam ignominiosam; vel si exercuerit tempore breviori, et ter monitus non resipuerit.

X°. *M*, item percutientes Clericum factum *militem*, vel qui ter monitus non destiterit ab arte mimica exercenda, vel a ferendis armis, vel Clericum conjugatum publice exercentem per seipsum officium macellarii, aut cauponis, si ab ipso officio non destiterit intra terminum ab Episcopo praescriptum, vel post triam monitionem Ei nominatim factam; secus tamen, si Clericus macellarius non sit conjugatus, et gerat habitum, et tonsuram.

XI°. *S*, item percutientes Clericum non *servantem* in receptione primae tonsurae condiciones a Tridentino praescriptas, seu ut habitum, et tonsuram Clericalem deferens vel inserviat alicui Ecclesiae de Episcopi mandato, vel de ipsius Episcopi licentia studeat in Seminario Clericorum, aut in aliqua schola, aut universitate quasi in via ad majores Ordines; etiamsi nulla praecesserit monitio ex Ben: XIV de Syn: lib: XII cap: 2.

Nota. Quae diximus de percussione Clerici, intelligenda sunt etiam de percussione Monachi. Sub nomine Monachi intelliguntur non solum Religiosi professi utriusque sexus, licet Conversi, aut Conversae, sed etiam Novitiae, et Novitii, nisi eorum ingressus in Religionem sit ob quamcumque causam invalidus, ex: gr: eo quod sint impuberes, vel hermaphroditi; et modo Monachae non vivant domi suae more laicorum. Item intelliguntur Tertiarii SS. Dominici, aut

Francisci, qui assumpto habitu Monachi sese manciparunt obsequiis alicujus adprobatae Religionis, quamdiu tamen gregatim vivunt; secus si domi vivant, extra Congregationem. Et quia privilegium Canonis concessum est non solum Religiosis professis, sed illis omnibus, qui ipsius status sunt participes; ideo etiam homines, qui assumpto habitu Religioso adhibentur ad servitia, et obsequia Monialium, et ad petendam pro ipsis eleemosynam, gaudent hoc privilegio, quod extenditur etiam ad Eremitas, sive vivant in aliqua Congregatione, sive in communi sub aliquo Praelato, sive habitum Religiosum deferentes alicujus sacri loci, aut Ecclesiae servitio sunt addicti sub Episcopi, vel alterius Praelati obedientia.

Q. Quinam absolvere possit ab hac excommunicatione canonis.

Nota. Percussio alia est *levis*, alia *gravis*, et alia *enormis*. *Levis* dicitur, non quia sit culpa venialis, sed quae nullam maculam, vel sugillationem carnum relinquit, vel quae fit sine multa sanguinis effusione, sive fiat palma, sive pugnis, sive baculo, lapide etc., et est ad arbitrium viri prudentis judicanda, attentis circumstantiis personae, et qualitatis. *Gravis* dicitur, quae sit cum carnis sugillatione, aut cum vultus foedatione, vel cum vestium effractione, vel quaedens extrahitur, aut copia sanguinis effunditur, sine tamen membri mutilatione, aut lethali vulnere. *Enormis* dicitur, quae conjuncta est cum membri mutilatione, aut cum magno vulnere, aut cum magna sanguinis effusione non e naribus, sed e vulnere gravi; item dicitur *enormis* ratione circumstantiarum 1° personae offensae, si sit Episcopus, Praelatus etc.: 2° personae offendentis, ut si Officialis laicus auctoritative percutiat Clericum: 3° temporis, ut Sacerdotem sacris indutum vestibus feriat: 4° loci, ut si percussio fiat in Ecclesia, vel loco publico: 5° scandali, ut si Monachus Clericum saecularem feriat etc.

R. Excepto mortis, vel amentiae perpetuae periculo, in quo quilibet Sacerdos in defectu alterius adprobati est Pontifex in absolvendo, Pontifex, item Legati a latere ubique terrarum, nec non Poenitentiarius Major absolvere possunt ab hac excommunicatione; Legati autem missi absolvere possunt solum in sua provincia.

Praelati supremi Monasteriorum, Eorumque Vicarii in eorum absentia absolvere possunt in percussione levi, aut



gravi, non tamen in enormi, non solum Subditos suos professos, sed etiam Novitios, etiamsi excommunicationem Canonis contraxerint ante novitiatum; ita tamen ut Novitii sic absoluti ob temporale impedimentum, ne vagentur, teneantur Sedi Apostolicae se praesentare, si egrediantur ante professionem. Si Religiosus leviter, aut graviter percusserit Religiosum alterius claustrum, absolvendus est non solum a suo Superiore supremo, sed etiam a Superiore supremo Religiosi percussi, quamvis Superior unus possit alteri Superiori vices suas committere. Si Religiosus leviter, aut graviter percusserit Clericum saecularem jure antiquo absolvi non poterat, nisi ab Episcopo in percussione levi, vel a Papa in percussione gravi, aut enormi; jure novo Clementis VIII, modo percussio non sit enormis, absolvi potest a Prioribus supremis sui conventus, Eorumque Vicariis in Eorum absentia.

**Nota.** Eadem facultate non gaudent Superiores locales Monasteriorum; et percussio ex jure praesumenda est enormis in dubio, an sit levis, an gravis, et an enormis.

Episcopi, aut Vicarii Generales, item Vicarii Capitulares, sede vacante, possunt sive per se, sive per alios absolvere ab hac excommunicatione contracta ob levem Clerici percussione; secus tamen ab excommunicatione contracta ob Clerici percussione sive gravem, sive enormem, nisi soli Episcopi cum solis impeditis, vel quando percussio etiam enormis sit occulta.

Cappellani Curati, et Confessores electi, et adprobati a Cappellano Majori Regio, in regno Neapolitano, possunt ex Ejusdem delegatione absolvere Cappellanos, Scholares, Clericosque Cappellae Regiae ab excommunicatione ob percussione Clerici sive levem, sive gravem, non tamen enormem ex Ben: XIV.

**Q.** Quinam dicantur impediti, qui possint ab Episcopo in omni percussione absolvi.

**R.** Continentur in his versiculis: *Regula, mors, sexus, hostis, puer, officialis, Delitiosus, inops, aegerque, senexque, sodalis, Janitor, adstrictus, dubius causae, levis ictus, Debilis absolvi sine summa Sede merentur.*

**I.** *Regula*, seu Regulares possunt se Episcopo subicere, ut absolvantur in sola percussione levi, vel etiam in enormi, sed occulta, ita tamen, ut Praelati possint e se hanc absolutionem ab Episcopo exposcere, reliqui vero Re-

ligiosi nonnisi de suorum Praelatorum licentia , nisi haec licentia injuste denegetur.

II. *Mors* , seu in articulo mortis , vel in ejus periculo , vel in periculo perpetuae amentiae.

III. *Sexus* , seu Mulieres cujuscumquae aetatis , et conditionis , etiam aptae ad conficiendum iter absolvi possunt ab Episcopo in percussione etiam enormi , et publica Clerici. Idem dic de Monialibus.

IV. *Hostis* , seu qui propter capitales inimicitias etiam sua culpa contractas , non possunt Romam adire , possunt ab Episcopo absolvi in percussione etiam enormi.

V. *Puer* , seu impuberes , item puberes possunt ab Episcopo absolvi in percussione etiam enormi , et publica ante pubertatem contracta.

VI. *Officialis* ; seu Janitor Principis , qui causa sui officii vel arcendae turbae graviter percussit Clericum , potest ab Episcopo absolvi , modo percussio non sit enormis.

VII. *Delitiosus* , seu qui sunt delicatae complexionis ; item inopes , et pauperes , qui nequeunt Romam adire , nisi stipem ostiatim quaerendo contra usum suum ; item aegri gravi laborantes infirmitate ; item senes absolvi possunt ab Episcopo in percussione etiam enormi , et publica.

VIII. *Sodales* , seu collegialiter viventes , ut Seminaristae , item adstricti , seu vel existentes in potestate alterius ex : gr : servus , et filius familias ; vel exercentes publicum officium ex : gr : Parochi , aut Judicis possunt item ab Episcopo absolvi etiam in percussione enormi , et publica.

IX. *Dubius causae* , seu quando quis dubitat , an percusserit Clericum , vel an fuerit causa hujusmodi percussio- nis ; quia in dubiis omnibus judicium relinquitur arbitrio Episcopi , excepto solo casu , quando quis certo percussit Clericum , et solum dubitat , an talis percussio fuerit levis , vel gravis , vel enormis ; quia tunc censenda esset enormis.

X. *Levis ictus* , seu percussio levis absolvi potest ab Episcopo , nisi talis percussio in se levis sit ex circumstan- tiis vel gravis , vel enormis.

XI. *Debilis* , seu impotentes ad iter faciendum possunt ab Episcopo absolvi.

Nota 1.<sup>o</sup> Habentes impedimentum perpetuum , quod du- rat decennio ; item collegialiter viventes , impuberes , Reli- giosi , Officiales , Mulieres , senes , dubii causae absolvi de-

bent ab Episcopo absque onere ullo, in excommunicatione etiam enormi Canonis; caeteri impediti ad longum tempus decennio inferius absolvi debent sub praecepto cum iuramento, ut, cessante impedimento ipso, accedant ad Sedem Apostolicam sub poena reincidentiae in excommunicationem ejusdem speciei.

2.<sup>o</sup> Non solum percutientes, sed etiam hostiliter, seu publice, et manifeste tamquam hostes insequentes Cardinalem, vel Patriarcham, Episcopum, Sedis Apostolicae Legatos, aut Nuntios; aut Eos a suis dioecesibus, territoriis, seu dominiis ejicientes, necnon ea mandantes, vel in eis praestantes auxilium, consilium, vel favorem ex Bulla Coenae, et Cap. *Felices* fiunt ipso facto excommunicati excommunicatione Romano Pontifici reservata, ita tamen, ut quoad reliquas actiones requiratur effectus secutus ad excommunicationem incurrendam; quoad hostilem vero insecutionem sufficit, ut quis eas personas insequatur animo nocendi, ex. gr. capiendi, spoliandi etc. ipsis advertentibus, et sibi caventibus, seu fugientibus, ita ut nec percutiantur, nec noceantur. Item sufficit, si hostiliter invadant domum, in qua existit Cardinalis, etsi nemini noceant, nec aliquid diripiant; item si armata manu invadant domum alicujus Cardinalis, in qua Cardinalis ipse non existit, modo armatus aliquid violenter, et hostiliter inde rapit, aut aliquem ibi existentem vulneret; imo scientes, et conspirationem in personam alicujus Cardinalis non revelantes Romano Pontifici, si in Curia Romana extiterint, vel Ordinario loci, aut Ordinario propinquiore, si Cardinalis ipse sit Ordinarius loci, vel etiam ipsimet Cardinali, si crimen nondum fuerit commissum, omnes fiunt excommunicati excommunicatione Romano Pontifici reservata ex Bullis tum Pii V. *Infelicitis saeculi*, tum Leonis X. *Temerariorum*.

## Q U A E S T I O II.

### *De Excommunicatione ex Monitorio.*

Monitorium dicitur *mandatum, quo sub excommunicationis poena praecipitur factum aliquod revelari in solis civilibus.*

Q. Quinam possit decernere monitorium.

antem de haeresi mortui non sunt denunciandi, a qua etiam denunciatione excusantur, qui denunciare non possunt sine gravi incommodo, aut periculo: ideoque filius tenetur denunciare patrem haereticum, sed non suspectum de haeresi; quia hoc esset filio dedecori. Omittentes denunciare suspectum de haeresi non fiunt suspecti de haeresi, neque sunt denunciandi, sed possunt puniri ab Inquisitoribus.

Q. Quandonam incipiat obligatio denunciandi.

R. Obligatio incipit a die, et hora, qua publicatur monitorium; quod si ignoretur, ejus obligatio incipit a die scientiae, computato aequali termino, vel a die, quo quis incipit esse subditus illius, qui tulit monitorium; excommunicatio tamen non incurritur, nisi statim transacto termino computando, juxta quod diximus, nisi quis excusetur vel ob justam, et rationabilem causam, ut si ultimus dies termini sit festivus, tunc terminus censetur dilatus ad diem sequentem; aut si quis nondum potuit praemittere correctionem, quam sperat profuturam; vel nisi excusetur ob monitorii ignorantiam.

Q. An denunciationi praemittenda sit fraterna correctio.

R. Affirmative, quando Praelatus praecipit manifestari delinquentum ad ipsius emendationem, vel ad satisfactionem partis, vel ad impediendum aliquod peccatum, modo ex correctione ipsa speretur emendatio; quia praeceptum Superioris non est contrarium Evangelio, in quo dicitur: *corripe cum inter te, et ipsum solum*; nec sufficit semel facta correctio, sed debet iterum, iterumque fieri, quamdiu prudentis judicio speratur fructus, ita ut si monitionibus praemissis, delinquens sit emendatus, non erit denunciandus: alioquin denunciator graviter peccaret, et teneretur ad damnorum restorationem, nisi excusetur ex gravi incommodo. Quod si Superior non solum intenderit emendationem delinquentis, et partis satisfactionem, sed etiam peccati punitionem; tunc Reus etiam emendatus esset denunciandus, si delictum sit publicum. Quod si sit occultum, utpote notum tantummodo duobus, vel tribus, nec praecessit infamia, vel accusatio cum indiciis; Reus emendatus non esset denunciandus, nisi delictum occultum vergat in damnum publicum Reipublicae, aut fidei, aut Religionis, aut innocentis. In dubio, utrum Superior intenderit Rei emendationem, an punitionem, Praelati Ecclesiastici in edictis

praesertim generalibus praesumendi sunt intendere emendationem, quia censura est poena medicinalis; licet aliquando intendant punitionem, ut in Confessariis sollicitantibus. Quod si ex correctione fraterna nullus speretur fructus, esset omittenda.

**Q.** An obligatio denunciandi finiatur elapso termino praescripto.

**R.** Negative, quia in monitoriis tempus non apponitur ad finiendam obligationem, ideoque legitime impeditus finito impedimento, tenetur denunciare sub poena excommunicationis, imo qui intra terminum praefixum non denunciavit, toties incurrit excommunicationem non denunciando, quoties commode potest, quia excommunicatio toties incurritur, et multiplicatur, quoties violatur praeceptum latum sub excommunicatione.

**Nota.** Monitoria publicantur tribus diebus festivis, exceptis diebus Nativitatis, Paschae, Pentecostes, Ascensionis, Corporis Christi, aliisque solemnioribus, nisi Episcopus aliter censuerit. Parochus fulminans Monitorium habeat in manibus candelam accensam, et in finem candela in terram projiciatur, et extincta pedibus conculcetur.

### Q U A E S T I O   I I I .

#### *De Casibus Clementinis.*

**S.** Congregatio Episcoporum, et Regularium de Clementis VIII. speciali mandato, vivae vocis oraculo desuper habito sex casus, nempe I°. Casum violationis Immunitatis Ecclesiasticae in terminis Constitutionis Gregorii XIV; II°. Violationis Clausurae Monialium ad malum finem: III° Provocantium, vel pugnantium in duello in terminis Concilii Tridentini, et Constitutionis Gregorii XIII. IV° Injicientium manus violentas in Clericos juxta Caput: *Si quis*; V° Simoniae realis scienter contractae; VI° et Simoniae confidentialis etiam scienter contractae ita Sedi Apostolicae reservavit extra Urbem, et intra Italiam; ut a nemine, excepto mortis articulo, vel speciali Sedis Apostolicae licentia, absolvi possint, nihil obstante casu cujusvis necessitatis, aut impedimenti, sub poena ex parte poenitentis, quod absolutio sit nulla: ex parte autem Confessarii sub poena ex-

communicationis, privationis officiorum, dignitatum, beneficiorum, et inhabilitatis ad ea, et similia in posterum obtinenda, quae ipso facto incurruntur absque alia declaratione, neque ab ullo dispensari, habilitari, vel absolvi possunt, nisi a Sede Apostolica, excepto mortis articulo.

Haec solum de primis duabus excommunicationibus verba faciemus, eo quod de caeteris vel diximus, vel suo loco dicemus.

### *DUBIUM I.*

**De Excommunicatione contra Violantes Immunitatem Ecclesiasticam.**

Quaelibet Ecclesia auctoritate Episcopi constructa, et Deo dicata licet nondum benedicta, nec in Ea divina Officia celebrari inceperint, imo licet interdicta, aut polluta, ex variis Constitutionibus, praesertim Gregorii XIV *Cum alias* gaudet jure immunitatis, ita ut quilibet fidelis baptizatus, licet excommunicatus, aut ab Ecclesiae ingressu personaliter interdictus, ad Eam confugiens inde extrahi nequeat a Judice saeculari etiam regali dignitate praedito sine expressa Episcopi, vel Ejus Officialis licentia cum intervenitu personae Ecclesiasticae ab Eo auctoritatem habentis, exceptis casibus in jure expressis; nec apponi licet impedimentum, propter quod existenti in loco sacro non deferantur alimenta, vestitus, aut alia ad vitam necessaria; neque, dum in Ecclesia existit, ad mortem, aliamque poenam damuari ex: gr: ad exilium, triremes, confiscationem bonorum etc. potest, ita ut, quidquid secus fiat sive scienter, sive ignoranter, sit ipso facto irritum, et inane.

**Q.** Quam poenam, et culpam incurrant violantes immunitatem ecclesiasticam.

**R.** Peccant peccatis sacrilegii, et injustitiae; ex jure civili incidunt in crimen laesae majestatis, ideoque puniendi essent poena capitis, quae tamen non est in usu; jure autem canonico contra Eos injungitur: 1° poena nonaginta solidorum praeter poenitentiam publicam judicio Episcopi injungendam: 2° excommunicatio ipso facto Papae reservata, a qua ex Clem: VIII nemo absolvere potest, excepto mortis articulo, non obstantibus quibuscumque privilegiis, aut necessitatibus; quae excommunicatio contrahitur etiam effectu non secuto per solam attentionem.

**Q. Quinam jure communi priventur immunitate Ecclesiastica.**

**R. *Non sint immunes proditores, haeretique, Laedentes Regem, fures, homicidia sacra, Non baptizatus, Reus assassinii, in agris seu privantur***

**I.°** Proditorie occidentes aliquem id sibi non praevidentem, eo quod secum amicitiam simulabant, modo per se occidant, et occisus sit fidelis.

**II.°** Haeretici, Eorumque Fautores, nisi per poenitentiam fuerint jam Ecclesiae reconciliati.

**III.°** Rei laesae majestatis in personam Principis absoluti plenum jus habentis, et alium Superiorem non agnoscens, ideoque offendens Cardinalem, Episcopum, Uxorem, aut Filios Principis gaudet immunitate.

**IV.°** Publici latrones, qui in viis publicis depraedantur, vel qui ob frequentata latrocinia pro latronibus publice habentur.

**V.°** Committentes homicidia, vel mutilationes sive ex proposito, sive ex rixa in Ecclesiis, Earumque coemiteriis contiguis; non tamen mandantes, aut consulentes.

**VI.°** Infideles non baptizati; item Rei assassinii; item depopulatores agrorum, qui segetes, seu fructus surripiunt, agrosque, seu vineas vastant, vel incendunt (1).

## **DUBIUM II.**

**De Excommunicatione ob Violationem Clausurae.**

Dubium istud in varios paragraphos dividetur, eo quod Clausura violari possit vel per egressum Monialis e monasterio; vel per ingressum in monasteria Monialium; vel

---

(1) Jure Neapol. permissum est publicis magistratibus res furtivas, aut vetitas merces, vulgo *controbanni*, in Ecclesiis, aliisque locis religiosis quaerere, petita prius ecclesiastici Praelati venia, exceptis tantum foeminarum monasteriis, quae ingredi publico magistratui non licet; item licet reos ab Ecclesia extrahere, petita prius venia ipsa Rectoris Ecclesiae, modo id non fiat tempore officiorum divinorum, nec quando gens adest in Ecclesia; quod si ex captura illa rumor, aut tumultus timeantur, amoveri debet Sanctissimum, et in sacristia custodiri, ex Concordat: ann. 1818; et 16 Aprilis 1834.

Francisci, qui assumpto habitu Monachi sese manciparunt obsequiis alicujus adprobatae Religionis, quamdiu tamen gregatim vivunt; secus si domi vivant, extra Congregationem. Et quia privilegium Canonis concessum est non solum Religiosis professis, sed illis omnibus, qui ipsius status sunt participes; ideo etiam homines, qui assumpto habitu Religioso adhibentur ad servitia, et obsequia Monialium, et ad petendam pro ipsis eleemosynam, gaudent hoc privilegio, quod extenditur etiam ad Eremitas, sive vivant in aliqua Congregatione, sive in communi sub aliquo Praelato, sive habitum Religiosum deferentes alicujus sacri loci, aut Ecclesiae servitio sunt addicti sub Episcopi, vel alterius Praelati obedientia.

Q. Quinam absolvere possit ab hac excommunicatione canonis.

Nota. Percussio alia est *levis*, alia *gravis*, et alia *enormis*. *Levis* dicitur, non quia sit culpa venialis, sed quae nullam maculam, vel sugillationem carnum relinquit, vel quae fit sine multa sanguinis effusione, sive fiat palma, sive pugnis, sive baculo, lapide etc., et est ad arbitrium viri prudentis judicanda, attentis circumstantiis personae, et qualitatis. *Gravis* dicitur, quae sit cum carnis sugillatione, aut cum vultus foedatione, vel cum vestium effractione, vel quae dens extrahitur, aut copia sanguinis effunditur, sive tamen membri mutilatione, aut lethali vulnere. *Enormis* dicitur, quae conjuncta est cum membri mutilatione, aut cum magno vulnere, aut cum magna sanguinis effusione non e naribus, sed e vulnere gravi; item dicitur *enormis* ratione circumstantiarum 1° personae offensae, si sit Episcopus, Praelatus etc.: 2° personae offendentis, ut si Officialis laicus auctoritative percutiat Clericum: 3° temporis, ut Sacerdotem sacris indutum vestibus feriat: 4° loci, ut si percussio fiat in Ecclesia, vel loco publico: 5° scandali, ut si Monachus Clericum saecularem feriat etc.

R. Excepto mortis, vel amentiae perpetuae periculo, in quo quilibet Sacerdos in defectu alterius adprobatum est Pontifex in absolvendo, Pontifex, item Legati a latere ubique terrarum, nec non Poenitentiarius Major absolvere possunt ab hac excommunicatione; Legati autem missi absolvere possunt solum in sua provincia.

Praelati supremi Monasteriorum, Eorumque Vicarii in eorum absentia absolvere possunt in percussione levi, aut



gravi, non tamen in enormi, non solum Subditos suos professos, sed etiam Novitios, etiamsi excommunicationem Canonis contraxerint ante novitiatum; ita tamen ut Novitii sic absoluti ob temporale impedimentum, ne vagentur, teneantur Sedi Apostolicae se praesentare, si egrediantur ante professionem. Si Religiosus leviter, aut graviter percusserit Religiosum alterius claustrum, absolvendus est non solum a suo Superiore supremo, sed etiam a Superiore supremo Religiosi percussi, quamvis Superior unus possit alteri Superiori vices suas committere. Si Religiosus leviter, aut graviter percusserit Clericum saecularem jure antiquo absolvi non poterat, nisi ab Episcopo in percussione levi, vel a Papa in percussione gravi, aut enormi; jure novo Clementis VIII, modo percussio non sit enormis, absolvi potest a Prioribus supremis sui conventus, Eorumque Vicariis in Eorum absentia.

Nota. Eadem facultate non gaudent Superiores locales Monasteriorum; et percussio ex jure praesumenda est enormis in dubio, an sit levis, an gravis, et an enormis.

Episcopi, aut Vicarii Generales, item Vicarii Capitulares, sede vacante, possunt sive per se, sive per alios absolvere ab hac excommunicatione contracta ob levem Clerici percussione; secus tamen ab excommunicatione contracta ob Clerici percussione sive gravem, sive enormem, nisi soli Episcopi cum solis impeditis, vel quando percussio etiam enormis sit occulta.

Cappellani Curati, et Confessores electi, et adprobati a Cappellano Majori Regio, in regno Neapolitano, possunt ex Ejusdem delegatione absolvere Cappellanos, Scholares, Clericosque Cappellae Regiae ab excommunicatione ob percussione Clerici sive levem, sive gravem, non tamen enormem ex Ben: XIV.

Q. Quinam dicantur impediti, qui possint ab Episcopo in omni percussione absolvi.

R. Continentur in his versiculis: *Regula, mors, sexus, hostis, puer, officialis, Delitiosus, inops, aegerque, senexque, sodalis, Janitor, adstrictus, dubius causae, levis ictus, Debilis absolvi sine summa Sede merentur.*

I. *Regula*, seu Regulares possunt se Episcopo subicere, ut absolvantur in sola percussione levi, vel etiam in enormi, sed occulta, ita tamen, ut Praelati possint e se haec absolutionem ab Episcopo exposcere, reliqui vero Re-

ligiosi nonnisi de suorum Praelatorum licentia, nisi hæc licentia injuste denegetur.

II. *Mors*, seu in articulo mortis, vel in ejus periculo, vel in periculo perpetuae amentiae.

III. *Sexus*, seu Mulieres cujuscumquæ aetatis, et conditionis, etiam aptæ ad conficiendum iter absolvi possunt ab Episcopo in percussione etiam enormi, et publica Clerici. Idem dic de Monialibus.

IV. *Hostis*, seu qui propter capitales inimicitias etiam sua culpa contractas, non possunt Romam adire, possunt ab Episcopo absolvi in percussione etiam enormi.

V. *Puer*, seu impuberes, item puberes possunt ab Episcopo absolvi in percussione etiam enormi, et publica ante pubertatem contracta.

VI. *Officialis*; seu Janitor Principis, qui causa sui officii vel arcendæ turbæ graviter percussit Clericum, potest ab Episcopo absolvi, modo percussio non sit enormis.

VII. *Delitiosus*, seu qui sunt delicatæ complexionis; item inopes, et pauperes, qui nequeunt Romam adire, nisi stipem ostiatim quaerendo contra usum suum; item aegri gravi laborantes infirmitate; item senes absolvi possunt ab Episcopo in percussione etiam enormi, et publica.

VIII. *Sodales*, seu collegialiter viventes, ut Seminaristæ, item adstricti, seu vel existentes in potestate alterius ex: gr: servus, et filius familias; vel exercentes publicum officium ex: gr: Parochi, aut Judicis possunt item ab Episcopo absolvi etiam in percussione enormi, et publica.

IX. *Dubius causæ*, seu quando quis dubitat, an percusserit Clericum, vel an fuerit causa hujusmodi percussio- nis; quia in dubiis omnibus judicium relinquitur arbitrio Episcopi, excepto solo casu, quando quis certo percussit Clericum, et solum dubitat, an talis percussio fuerit levis, vel gravis, vel enormis; quia tunc censenda esset enormis.

X. *Levis ictus*, seu percussio levis absolvi potest ab Episcopo, nisi talis percussio in se levis sit ex circumstan- tiis vel gravis, vel enormis.

XI. *Debilis*, seu impotentes ad iter faciendum possunt ab Episcopo absolvi.

Nota 1.<sup>o</sup> Habentes impedimentum perpetuum, quod du- rat decennio; item collegialiter viventes, impuberes, Reli- giosi, Officiales, Mulieres, senes, dubii causæ absolvi de-

bent ab Episcopo absque onere ullo, in excommunicatione etiam enormi Canonis; caeteri impediti ad longum tempus decennio inferius absolvi debent sub praecepto cum iuramento, ut, cessante impedimento ipso, accedant ad Sedem Apostolicam sub poena reincidentiae in excommunicationem ejusdem speciei.

2.<sup>o</sup> Non solum percutientes, sed etiam hostiliter, seu publice, et manifeste tamquam hostes insequentes Cardinalem, vel Patriarcham, Episcopum, Sedis Apostolicae Legatos, aut Nuntios; aut Eos a suis dioecesibus, territoriis, seu dominiis ejicientes, necnon ea mandantes, vel in eis praestantes auxilium, consilium, vel favorem ex Bulla Coenae, et Cap. *Felices* fiunt ipso facto excommunicati excommunicatione Romano Pontifici reservata, ita tamen, ut quoad reliquas actiones requiratur effectus secutus ad excommunicationem incurrendam; quoad hostilem vero insecutionem sufficit, ut quis eas personas insequatur animo nocendi, ex. gr. capiendi, spoliandi etc. ipsis advertentibus, et sibi caventibus, seu fugientibus, ita ut nec percutiantur, nec noceantur. Item sufficit, si hostiliter invadant domum, in qua existit Cardinalis, etsi nemini noceant, nec aliquid diripiant; item si armata manu invadant domum alicujus Cardinalis, in qua Cardinalis ipse non existit, modo armatus aliquid violenter, et hostiliter inde rapit, aut aliquem ibi existentem vulneret; imo scientes, et conspirationem in personam alicujus Cardinalis non revelantes Romano Pontifici, si in Curia Romana extiterint, vel Ordinatio loci, aut Ordinatio propinquiore, si Cardinalis ipse sit Ordinarius loci, vel etiam ipsimet Cardinali, si crimen nondum fuerit commissum, omnes fiunt excommunicati excommunicatione Romano Pontifici reservata ex Bullis tum Pii V. *Infelices sacculi*, tum Leonis X. *Temerariorum*.

## Q U A E S T I O II.

### *De Excommunicatione ex Monitorio.*

Monitorium dicitur *mandatum, quo sub excommunicationis poena praecipitur factum aliquod revelari in solis civilibus.*

Q. Quinam possit decernere monitorium.

ligiosi nonnisi de suorum Praelatorum licentia, nisi haec licentia injuste denegetur.

II. *Mors*, seu in articulo mortis, vel in ejus periculo, vel in periculo perpetuae amentiae.

III. *Sexus*, seu Mulieres cujuscumquae aetatis, et conditionis, etiam aptae ad conficiendum iter absolvi possunt ab Episcopo in percussione etiam enormi, et publica Clerici. Idem dic de Monialibus.

IV. *Hostis*, seu qui propter capitales inimicitias etiam sua culpa contractas, non possunt Romam adire, possunt ab Episcopo absolvi in percussione etiam enormi.

V. *Puer*, seu impuberes, item puberes possunt ab Episcopo absolvi in percussione etiam enormi, et publica ante pubertatem contracta.

VI. *Officialis*; seu Janitor Principis, qui causa sui officii vel arcendae turbae graviter percussit Clericum, potest ab Episcopo absolvi, modo percussio non sit enormis.

VII. *Delitiosus*, seu qui sunt delicatae complexionis; item inopes, et pauperes, qui nequeunt Romam adire, nisi stipem ostiatim quaerendo contra usum suum; item aegri gravi laborantes infirmitate; item senes absolvi possunt ab Episcopo in percussione etiam enormi, et publica.

VIII. *Sodales*, seu collegialiter viventes, ut Seminaristae, item adstricti, seu vel existentes in potestate alterius ex: gr: servus, et filius familias; vel exercentes publicum officium ex: gr: Parochi, aut Judicis possunt item ab Episcopo absolvi etiam in percussione enormi, et publica.

IX. *Dubius causae*, seu quando quis dubitat, an percusserit Clericum, vel an fuerit causa hujusmodi percussio- nis; quia in dubiis omnibus judicium relinquitur arbitrio Episcopi, excepto solo casu, quando quis certo percussit Clericum, et solum dubitat, an talis percussio fuerit levis, vel gravis, vel enormis; quia tunc censenda esset enormis.

X. *Levis ictus*, seu percussio levis absolvi potest ab Episcopo, nisi talis percussio in se levis sit ex circumstan- tiis vel gravis, vel enormis.

XI. *Debilis*, seu impotentes ad iter faciendum possunt ab Episcopo absolvi.

Nota 1.<sup>o</sup> Habentes impedimentum perpetuum, quod du- rat decennio; item collegialiter viventes, impuberes, Reli- giosi, Officiales, Mulieres, senes, dubii causae absolvi de-

bent ab Episcopo absque onere ullo, in excommunicatione etiam enormi Canonis; caeteri impediti ad longum tempus decennio inferius absolvi debent sub praecepto cum iuramento, ut, cessante impedimento ipso, accedant ad Sedem Apostolicam sub poena reincidentiae in excommunicationem ejusdem speciei.

2.<sup>o</sup> Non solum percutientes, sed etiam hostiliter, seu publice, et manifeste tamquam hostes insequentes Cardinalem, vel Patriarcham, Episcopum, Sedis Apostolicae Legatos, aut Nuntios; aut Eos a suis dioecesibus, territoriis, seu dominiis ejicientes, necnon ea mandantes, vel in eis praestantes auxilium, consilium, vel favorem ex Bulla Coenae, et Cap. *Felices* fiunt ipso facto excommunicati excommunicatione Romano Pontifici reservata, ita tamen, ut quoad reliquas actiones requiratur effectus secutus ad excommunicationem incurrendam; quoad hostilem vero insecutionem sufficit, ut quis eas personas insequatur animo nocendi, ex. gr. capiendi, spoliandi etc. ipsis advertentibus, et sibi caventibus, seu fugientibus, ita ut nec percutiantur, nec noceantur. Item sufficit, si hostiliter invadant domum, in qua existit Cardinalis, etsi nemini noceant, nec aliquid diripiant; item si armata manu invadant domum alicujus Cardinalis, in qua Cardinalis ipse non existit, modo armatus aliquid violenter, et hostiliter inde rapit, aut aliquem ibi existentem vulneret; imo scientes, et conspirationem in personam alicujus Cardinalis non revelantes Romano Pontifici, si in Curia Romana extiterint, vel Ordinario loci, aut Ordinario propinquiore, si Cardinalis ipse sit Ordinarius loci, vel etiam ipsimet Cardinali, si crimen nondum fuerit commissum, omnes fiunt excommunicati excommunicatione Romano Pontifici reservata ex Bullis tum Pii V. *Infelicitis saeculi*, tum Leonis X. *Temerariorum*.

## Q U A E S T I O II.

### *De Excommunicatione ex Monitorio.*

Monitorium dicitur *mandatum, quo sub excommunicationis poena praecipitur factum aliquod revelari in solis civilibus.*

Q. Quinam possit decernere monitorium.

ligiosi nonnisi de suorum Praelatorum licentia, nisi haec licentia injuste denegetur.

II. *Mors*, seu in articulo mortis, vel in ejus periculo, vel in periculo perpetuae amentiae.

III. *Sexus*, seu Mulieres cujuscumquae aetatis, et conditionis, etiam aptae ad conficiendum iter absolvi possunt ab Episcopo in percussione etiam enormi, et publica Clerici. Idem dic de Monialibus.

IV. *Hostis*, seu qui propter capitales inimicitias etiam sua culpa contractas, non possunt Romam adire, possunt ab Episcopo absolvi in percussione etiam enormi.

V. *Puer*, seu impuberes, item puberes possunt ab Episcopo absolvi in percussione etiam enormi, et publica ante pubertatem contracta.

VI. *Officialis*; seu Janitor Principis, qui causa sui officii vel arcendae turbae graviter percussit Clericum, potest ab Episcopo absolvi, modo percussio non sit enormis.

VII. *Delitiosus*, seu qui sunt delicatae complexionis; item inopes, et pauperes, qui nequeunt Romam adire, nisi stipem ostiatim quaerendo contra usum suum; item aegri gravi laborantes infirmitate; item senes absolvi possunt ab Episcopo in percussione etiam enormi, et publica.

VIII. *Sodales*, seu collegialiter viventes, ut Seminaristae, item adstricti, seu vel existentes in potestate alterius ex: gr: servus, et filius familias; vel exercentes publicum officium ex: gr: Parochi, aut Judicis possunt item ab Episcopo absolvi etiam in percussione enormi, et publica.

IX. *Dubius causae*, seu quando quis dubitat, an percusserit Clericum, vel an fuerit causa hujusmodi percussio- nis; quia in dubiis omnibus judicium relinquitur arbitrio Episcopi, excepto solo casu, quando quis certo percussit Clericum, et solum dubitat, an talis percussio fuerit levis, vel gravis, vel enormis; quia tunc censenda esset enormis.

X. *Levis ictus*, seu percussio levis absolvi potest ab Episcopo, nisi talis percussio in se levis sit ex circumstan- tiis vel gravis, vel enormis.

XI. *Debilis*, seu impotentes ad iter faciendum possunt ab Episcopo absolvi.

Nota 1.<sup>o</sup> Habentes impedimentum perpetuum, quod du- rat decennio; item collegialiter viventes, impuberes, Reli- giosi, Officiales, Mulieres, senes, dubii causae absolvi de-

bent ab Episcopo absque onere ullo, in excommunicatione etiam enormi Canonis; caeteri impediti ad longum tempus decennio inferius absolvi debent sub praecepto cum iuramento, ut, cessante impedimento ipso, accedant ad Sedem Apostolicam sub poena reincidentiae in excommunicationem ejusdem speciei.

2.<sup>o</sup> Non solum percutientes, sed etiam hostiliter, seu publice, et manifeste tamquam hostes insequentes Cardinalem, vel Patriarcham, Episcopum, Sedis Apostolicae Legatos, aut Nuntios; aut Eos a suis dioecesibus, territoriis, seu dominiis ejicientes, necnon ea mandantes, vel in eis praestantes auxilium, consilium, vel favorem ex Bulla Coenae, et Cap. *Felices* fiunt ipso facto excommunicati excommunicatione Romano Pontifici reservata, ita tamen, ut quoad reliquas actiones requiratur effectus secutus ad excommunicationem incurrendam; quoad hostilem vero insecutionem sufficit, ut quis eas personas insequatur animo nocendi, ex. gr. capiendi, spoliandi etc. ipsis advertentibus, et sibi caventibus, seu fugientibus, ita ut nec percutiantur, nec noceantur. Item sufficit, si hostiliter invadant domum, in qua existit Cardinalis, etsi nemini noceant, nec aliquid diripiant; item si armata manu invadant domum alicujus Cardinalis, in qua Cardinalis ipse non existit, modo armatus aliquid violenter, et hostiliter inde rapit, aut aliquem ibi existentem vulneret; imo scientes, et conspirationem in personam alicujus Cardinalis non revelantes Romano Pontifici, si in Curia Romana extiterint, vel Ordinario loci, aut Ordinario propinquiore, si Cardinalis ipse sit Ordinarius loci, vel etiam ipsimet Cardinali, si crimen nondum fuerit commissum, omnes fiunt excommunicati excommunicatione Romano Pontifici reservata ex Bullis tum Pii V. *Infelicitis saeculi*, tum Leonis X. *Temerariorum*.

## Q U A E S T I O   I I .

### *De Excommunicatione ex Monitorio.*

Monitorium dicitur *mandatum, quo sub excommunicationis poena praecipitur factum aliquod revelari in solis civilibus.*

Q. Quinam possit decernere monitorium.

**R.** Solus Episcopus, Ejusque Vicarius Generalis etiam sine speciali mandato; item Vicarius Capitularis sede vacante; item Legati a latere, et Nuntii Apostolici; item Vicarius Apostolicus, praevia tamen causae cognitione, possunt monitoria sub poena excommunicationis concedere, non nisi pro re gravi ad valorem quinquaginta aureorum saltem, nisi res parva fiat gravis ex circumstantiis; alioquin graviter peccarent, sicuti etiam peccarent monitorium concedendo, quando res aliter probari potest, vel si populus praevideatur monitorium ipsum contempturus, vel si res sit antiquata, et quoties praevideri potest monitorium evasurum inutile. Abbates, Praelatique omnes Episcopo inferiores nequeunt monitorium decernere, nisi Generales, Visitatores, et Provinciales, sed pro suis Subditis tantummodo; item Guardiani, alique Superiores locales in suis Monasteriis, non quidem ad finem revelandi pro rebus, aut scripturis deperditis, aut subtractis, sed pro aliis delictis.

**Nota.** Episcopus facultatem decernendi monitoria, attempta dispositione Tridentini sess. 25 cap. 3 de Reform. nequit ne specialiter quidem aliis etiam Vicariis Foraneis delegare ex S. Congreg. 8 Feb. 1590 apud Pittonum, aliosque.

**Q.** Quinam teneantur revelare.

**R.** Omnes Dioecesani subditi ipsius Episcopi concedentis monitorium, etiamsi sint infames; non subditi autem non revelando non fiunt excommunicati, si tempore publicationis, et excommunicationis debebant extra territorium Episcopi excommunicantis; secus si fixerint domicilium intra Ejus territorium, nondum facta tertia Monitorii publicatione.

**Q.** An civis alicujus Dioecesis, qui, nondum elapso termino concesso in monitorio, se transferat in alienam Dioecesim animo ibi vel perpetuo, vel quoad majorem anni partem manendi, incurrat excommunicationem in Dioecesi sua latam contra non revelantes intra certum terminum.

**R.** Tenetur revelare, ne incurrat excommunicationem, si exeat e tali territorio, postquam facta fuerat prima Monitorii promulgatio, quia per monitorii citationem ad revelandum perpetuatur jurisdictio; secus si exeat autem primam Monitorii promulgationem.

**Nota.** Obligatus revelare ex Monitorio non tenetur tertio damnum resarcire, si non revelet, quia peccat contra



obedientiam, vel justitiam legalem, non contra commutativam.

Q. Quinam, facto monitorio, excusantur a revelando.

Nota. Impuberes vi monitorii ne tenentur quidem revelare, quia non incurrunt censuras, nisi exprimantur.

R. Exceptis solis sceleris auctoribus, aut sociis, modo non interrogentur juridice, nemo liber est a revelando, si sermo sit de delictis, quae respiciunt bonum publicum fidei, Religionis, aut Reipublicae ex. gr. crimen haeresis in iis locis, in quibus haeretici non tolerantur, vel blasphemiae haereticalis, aut Confessarii frequenter sollicitantis in Confessione, vel si quis noverit aliquod impedimentum matrimonii; item crimen laesae majestatis, quando est *in fieri*; ideoque iis monitoriis obedire tenentur etiam filii contra patres, uxores contra maritos etc., licet delictum sit occultum, ita ut probari non possit ex propositione V. damnata ab Alexandro VII, et quamvis fuerit commissum sub secreto etiam naturali, et jurato, excepto solo casu, si scias sub sigillo confessionis; et etiamsi ex revelatione magnum immineat periculum, et detrimentum revelanti, imo etiamsi alius jam denunciaverit idem crimen: si vero sermo sit de aliis delictis excusantur a revelando, qui revelare non possunt 1° absque aliqua sui diffamatione; 2° sine gravi detrimento; 3° sine secreti naturalis diffamatione; 4° ex quorum revelatione nulla certo exoriatur utilitas. Ideoque excusantur consanguinei, aut affines usque ad quartum gradum, omnesque domestici, ne odia, et dissensiones oriantur in familiis; item si audieris causa petendi consilii, si sis Advocatus, Medicus, Theologus etc.; item si scias, detentorem rei alienae juste eam detinere, vel esse impotentem ad restituendum; item si delictum audieris ex personis fide non dignis, vel quarum oblitus fueris; item si peccatum sit occultum, et certe emendatum, nec habeat tractum successivum; item si non possis probare, etiamsi propriis oculis, sed solus videris, quia ad inutile nemo tenetur; ideoque habens simplex transumptum non tenetur prodere ex vi monitorii, quo praecipitur scripturas prodere, quia simplex transumptum non est authenticum, neque facit fidem.

Nota. Haeretici sunt denunciandi, etiamsi sint mortui, aut emendati, quia haeresis semper serpit, et perpetuo propagatur; et nihil obstante quocumque incommodo. Suspecti

autem de haeresi mortui non sunt denunciandi, a qua etiam denunciatione excusantur, qui denunciare non possunt sine gravi incommodo, aut periculo: ideoque filius tenetur denunciare patrem haereticum, sed non suspectum de haeresi; quia hoc esset filio dedecori. Omittentes denunciare suspectum de haeresi non fiunt suspecti de haeresi, neque sunt denunciandi, sed possunt puniri ab Inquisitoribus.

Q. Quandonam incipiat obligatio denunciandi.

R. Obligatio incipit a die, et hora, qua publicatur monitorium; quod si ignoretur, ejus obligatio incipit a die scientiae, computato aequali termino, vel a die, quo quis incipit esse subditus illius, qui tulit monitorium; excommunicatio tamen non incurritur, nisi statim transacto termino computando, juxta quod diximus, nisi quis excusetur vel ob justam, et rationabilem causam, ut si ultimus dies termini sit festivus, tunc terminus censetur dilatus ad diem sequentem; aut si quis nondum potuit praemittere correctionem, quam sperat profuturam; vel nisi excusetur ob monitorii ignorantiam.

Q. An denunciationi praemittenda sit fraterna correctio.

R. Affirmative, quando Praelatus praecipit manifestari delinquentum ad ipsius emendationem, vel ad satisfactionem partis, vel ad impediendum aliquod peccatum, modo ex correctione ipsa speretur emendatio; quia praeceptum Superioris non est contrarium Evangelio, in quo dicitur: *corripe eum inter te, et ipsum solum*; nec sufficit semel facta correctio, sed debet iterum, iterumque fieri, quamdiu prudentis judicio speratur fructus, ita ut si monitionibus praemissis, delinquens sit emendatus, non erit denunciandus: alioquin denunciator graviter peccaret, et teneretur ad damnorum restaurationem, nisi excusetur ex gravi incommodo. Quod si Superior non solum intenderit emendationem delinquentis, et partis satisfactionem, sed etiam peccati punitionem; tunc Reus etiam emendatus esset denunciandus, si delictum sit publicum. Quod si sit occultum, utpote notum tantummodo duobus, vel tribus, nec praecessit infamia, vel accusatio cum indiciis; Reus emendatus non esset denunciandus, nisi delictum occultum vergat in damnum publicum Reipublicae, aut fidei, aut Religionis, aut innocentis. In dubio, utrum Superior intenderit Rei emendationem, an punitionem, Praelati Ecclesiastici in edictis

praesertim generalibus praesumendi sunt intendere emendationem, quia censura est poena medicinalis; licet aliquando intendant punitionem, ut in Confessariis sollicitantibus. Quod si ex correctione fraterna nullus speretur fructus, esset omittenda.

Q. An obligatio denunciandi finiatur elapso termino praescripto.

R. Negative, quia in monitoriis tempus non apponitur ad finiendam obligationem, ideoque legitime impeditus finito impedimento, tenetur denunciare sub poena excommunicationis, imo qui intra terminum praefixum non denunciavit, toties incurrit excommunicationem non denunciando, quoties commode potest, quia excommunicatio toties incurritur, et multiplicatur, quoties violatur praeceptum latum sub excommunicatione.

Nota. Monitoria publicantur tribus diebus festivis, exceptis diebus Nativitatis, Paschae, Pentecostes, Ascensionis, Corporis Christi, aliisque solemnioribus, nisi Episcopus aliter censuerit. Parochus fulminans Monitorium habeat in manibus candelam accensam, et in finem candela in terram projiciatur, et extincta pedibus conculcetur.

### Q U A E S T I O   I I I .

#### *De Casibus Clementinis.*

S. Congregatio Episcoporum, et Regularium de Clementis VIII. speciali mandato, vivae vocis oraculo desuper habito sex casus, nempe I°. Casum violationis Immunitatis Ecclesiasticae in terminis Constitutionis Gregorii XIV; II°. Violationis Clausurae Monialium ad malum finem: III° Provocantium, vel pugnantium in duello in terminis Concilii Tridentini, et Constitutionis Gregorii XIII. IV° Injicientium manus violentas in Clericos juxta Caput: *Si quis*; V° Simoniae realis scienter contractae; VI° et Simoniae confidentialis etiam scienter contractae ita Sedi Apostolicae reservavit extra Urbem, et intra Italiam; ut a nemine, excepto mortis articulo, vel speciali Sedis Apostolicae licentia, absolvi possint, nihil obstante casu cujusvis necessitatis, aut impedimenti, sub poena ex parte poenitentis, quod absolutio sit nulla: ex parte autem Confessarii sub poena ex-

communicationis, privationis officiorum, dignitatum, beneficiorum, et inhabilitatis ad ea, et similia in posterum obtinenda, quae ipso facto incurruntur absque alia declaratione, neque ab ullo dispensari, habilitari, vel absolvi possunt, nisi a Sede Apostolica, excepto mortis articulo.

Haec solum de primis duabus excommunicationibus verba faciemus, eo quod de caeteris vel diximus, vel suo loco dicemus.

### DUBIUM I.

De Excommunicatione contra Violantes Immunitatem Ecclesiasticam.

Quaelibet Ecclesia auctoritate Episcopi constructa, et Deo dicata licet nondum benedicta, nec in Ea divina Officia celebrari inceperint, imò licet interdicta, aut polluta, ex variis Constitutionibus, praesertim Gregorii XIV *Cum alias* gaudet jure immunitatis, ita ut quilibet fidelis baptizatus, licet excommunicatus, aut ab Ecclesiae ingressu personaliter interdictus, ad Eam confugiens inde extrahi nequeat a Judice saeculari etiam regali dignitate praedito sine expressa Episcopi, vel Ejus Officialis licentia cum inventu personae Ecclesiasticae ab Eo auctoritatem habentis, exceptis casibus in jure expressis; nec apponi licet impedimentum, propter quod existenti in loco sacro non deferantur alimenta, vestitus, aut alia ad vitam necessaria; neque, dum in Ecclesia existit, ad mortem, aliamque poenam damuari ex: gr: ad exilium, triremes, confiscationem bonorum etc. potest, ita ut, quidquid secus fiat sive scienter, sive ignoranter, sit ipso facto irritum, et inane.

Q. Quam poenam, et culpam incurrant violantes immunitatem ecclesiasticam.

R. Peccant peccatis sacrilegii, et injustitiae; ex jure civili incidunt in crimen laesae majestatis, ideoque puniendi essent poena capitis, quae tamen non est in usu; jure autem canonico contra Eos injungitur: 1<sup>o</sup> poena nonaginta solidorum praeter poenitentiam publicam judicio Episcopi injungendam: 2<sup>o</sup> excommunicatio ipso facto Papae reservata, a qua ex Clem: VIII nemo absolvere potest, excepto mortis articulo, non obstantibus quibuscumque privilegiis, aut necessitatibus; quae excommunicatio contrahitur etiam effectum non secuto per solam attentationem.

**Q.** Quinam jure communi priventur immunitate Ecclesiastica.

**R.** *Non sint immunes proditores, haereticique, Laedentes Regem, fures, homicidia sacra, Non baptizatus, Reus assassinii, in agris seu privantur*

**I.°** Proditorie occidentes aliquem id sibi non praevidentem, eo quod secum amicitiam simulabant, modo per se occidant, et occisus sit fidelis.

**II.°** Haeretici, Eorumque Fautores, nisi per poenitentiam fuerint jam Ecclesiae reconciliati.

**III.°** Rei laesae majestatis in personam Principis absoluti plenum jus habentis, et alium Superiorem non agnoscantis, ideoque offendens Cardinalem, Episcopum, Uxorem, aut Filios Principis gaudet immunitate.

**IV.°** Publici latrones, qui in viis publicis depraedantur, vel qui ob frequentata latrocinia pro latronibus publice habentur.

**V.°** Committentes homicidia, vel mutilationes sive ex proposito, sive ex rixa in Ecclesiis, Earumque coemiteriis contiguis; non tamen mandantes, aut consulentes.

**VI.°** Infideles non baptizati; item Rei assassinii; item depopulatores agrorum, qui segetes, seu fructus surripiunt, agrosque, seu vineas vastant, vel incendunt (1).

## **DUBIUM II.**

### **De Excommunicatione ob Violationem Clausurae.**

Dubium istud in varios paragraphos dividetur, eo quod Clausura violari possit vel per egressum Monialis e monasterio; vel per ingressum in monasteria Monialium; vel

---

(1) Jure Neapol. permissum est publicis magistratibus res furtivas, aut vetitas merces, vulgo *controbandi*, in Ecclesiis, aliisque locis religiosis quaerere, petita prius ecclesiastici Praelati venia, exceptis tantum foeminarum monasteriis, quae ingredi publico magistratui non licet; item licet reos ab Ecclesia extrahere, petita prius venia ipsa Rectoris Ecclesiae, modo id non fiat tempore officiorum divinorum, nec quando gens adest in Ecclesia; quod si ex captura illa rumor, aut tumultus timeantur, amoveri debet Sanctissimum, et in sacristia custodiri, ex Concordat: ann. 1818; et 16 Aprilis 1834.

per ingressum in Monasteria Virorum, vel per egressum Religiosorum Virorum sine licentia Superioris sui.

§. 4.

*De Violatione Clausurae Monialium per egressum.*

Q. Quid sit clausura.

R. Est spatium illud, quod intra januam Monasterii semper clausam continetur, ideoque complectitur omnia Monasterii loca intra januam clausa, quo Saecularibus non patet aditus, ita ut Monialis etiam ad breve tempus accedens sive ad contiguam domum exteriorem ipsius Monasterii, sive ad exteriorem Ecclesiam, quo saecularibus permittitur accedere, esset rea violatae clausurae.

Q. An Monialis super tegulas tecti ipsius Monasterii ascendens violet clausuram.

R. Affirmative, etiamsi illam tecti partem ascendat, quae interiorem Monasterii ambitum respicit ex S. Congregatione Episcop: in *Lyciens*. 16 septembris 1609, quae etiam in *Comen*: 18 septembris ejusdem anni indistincte mandavit absolvi cum poenitentiis salutaribus quasdam Moniales, quae bona fide ascenderant supra tectum ad sicanda frumenta, et pastas ab ipsis elaboratas, cum speciali prohibitione illuc ultra ascendendi ex quacumque causa. Itidem violant clausuram Moniales, quae manibus apprehenso fune appenso ex superiore limine portae clausurae se agitant e terra elevatae motu reciproco nunc exeundo, nunc redeundo intra clausuram; item Moniales ascendentes supra ramum arboris, qui perpendiculariter est extra murum clausurae; item si suspensae maneant pendentes e fune extra fenestram viae publicae.

Q. An violet clausuram utroque pede, sed non toto corpore Monialis procedens ultra clausurae terminos.

R. Affirmative, etiamsi uno solo palmo se recipiat extra januam clausurae, et statim regrediatur, quia clausura est circumscripta certis, ac definitis limitibus; secus tamen, si Monialis ipsa, altero interius retento, unum solum pedem extra clausurae terminos extendat sub ostio clausurae subsistens.

Q. Quatenam Moniales ad clausuram teneantur.

R. Omnes, et singulae Moniales cujuscumque Ordinis

sive conversae, sive Tertiariae, modo Religionem sunt professae, et in congregatione vivunt, etiamsi tempore professionis animum habuerint non se obligandi ad clausuram, quia onus clausurae non oritur ex voluntate Monialium, sed ex dispositione legis, praesertim ex Decreto Tridentini, et Motu Pii V. *Circa pastoralis*; secus tamen quoad Novitias, vel foeminas non professas, vel foeminas, quae sub hac conditione profitentur, ut domi suae vivant.

Q. Quo jure sit introducta clausura Monialium.

R. Ex solo jure Ecclesiastico; clausura enim ante tempora Bonifacii VIII. erat solum sub consilio, quamvis multum commendata.

Q. Quot peccata committat Monialis clausuram non servans.

R. Peccat contra praeceptum Ecclesiae; item contra votum, si clausuram voverit; item contra regulam, si etiam Regula clausuram praescribat.

Q. Quisam jus habeant cogendi Moniales ad clausuram.

R. In Monasteriis exemptis haec facultas competit Superioribus eorum Ordinum, ita tamen, ut ex Clem. XIII. *Inter Multiplices* ad Episcopum spectet cura clausurae ipsorum Monasteriorum, eandemque clausuram demandare servandam ad praescriptum Concilii Tridentini; in coeteris vero Monasteriis sive sibi, sive Sedi Apostolicae subditis facultas illa competit Episcopo auctoritate sive propria, sive Sedis Apostolicae delegata, qui uti potest opera saecularium ad continendas in clausura Moniales, ita ut Magistratus saeculares, sive sint laici, sive ecclesiastici, qui jurisdictionem exercent saecularem, exceptis Principibus absolutis, incidant ipso facto in excommunicationem nemini reservatam, si requisiti non praebeant Episcopis auxilium circa clausuram Monialium.

Q. Quibus censuris, et poenis afficiantur Moniales clausuram violantes.

R. Incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam; quod si violatio evenierit ad malum finem libidinosum, ex Clemente VIII. nemo ullus absolvere potest ab ea excommunicatione, excepto mortis articulo, vel S. Sedis speciali licentia, nihil obstantibus quibuscumque privilegiis, aut necessitatibus. Eadem excommunicatio extenditur ad concedentes licentiam egrediendi, ad comitantes,

et recipientes in casibus non permissis, licet sint Episcopi, nisi id officii genus exhibeant Monialibus jam egressis in extrema, vel gravi Earum necessitate, vel ut Earum honori, et castitati consulant, si regressum in Monasterium consuluerint, etiamsi ipsae nolint redire. Item praedictae Moniales egredientes, et Superiores egrediendi facultatem concedentes in casibus non permissis, praevia tamen sententia criminis declaratoria, incurrunt privationem dignitatum, administrationum, et officiorum, necnon in inhabilitatem ad ea, et ad alia in posterum obtinenda absque praevia ulla sententia.

Q. An Monialis egressa de justa causa afficiatur excommunicatione, si finita egressus causa non statim revertatur.

R. Negative, quia poenae illae impositae sunt contra illicite egredientes, et in poenalibus stricta est interpretatio facienda, licet Monialis ipsa, si non revertatur, statim ac moraliter potest, seu intra triduum a causa finita, non excusaretur a peccato contra clausuram.

Q. Quinam absolvere possint in violatione clausurae.

R. Poenitentiarius Major concedit Monialibus Confessarium quoad poenas, et censuras in casibus occultis etiam violatae clausurae; in casibus autem publicis Clausurae a Monialibus, vel ab aliis quibuscumque ad malum finem patris non absolvit, nisi prius Ordinarius supplicaverit, et casus a Congregatione Episcop. et Regul. fuerit ad Poenitentiarium delatus ex Bened. XIV *Pastor bonus*.

Episcopus, item Regulares absolvere possunt in violatione clausurae, modo sit occulta, nec deducta ad forum contentiosum, neque fuerit ad malum finem libidinosum, quia, si fuerit ad malum finem libidinosum, Episcopus posset in ea absolvere, si sit occulta, neque deducta ad forum contentiosum, secus Regulares, quia privilegium Regularium intelligitur revocatum per decretum Clementis VIII violationem ipsam reservantis *nihil obstantibus quibuscumque privilegiis*; sed privilegium Episcoporum, cum sit a Concilio Tridentino, non intelligitur revocatum, eo, quod de eo non fiat expressa mentio.

Q. Quanam excusent a poenis, et censuris violatae clausurae.

R. Quatuor 1.<sup>o</sup> juris concessio, aut dispositio, ut si



conventus extra oppidum existens expositus praedictis, aliisque facinoribus de consensu Episcopi intra oppidum transferatur; item si Monialis ad aliud ejusdem ordinis, et habitus monasterium transferatur, ut sit Abbatisa, aut Magistra Novitiarum, vel ut alibi inchoet novum Monasterium, ita tamen ut, peracto officio, redire possit ad prius monasterium non sine tamen utriusque monasterii consensu, quae Monialis excusaretur, licet a recto itinere aliquantulum deviet, ut suos visitet; item excusantur seniores Matronae, quae in occasione consecrationis Monialium eas comitari tenentur in Ecclesiam ex praescripto Pontificalis Romani; item excusantur Moniales, quae causa punitiois ad aliud strictius monasterium transferuntur ex dispositione juris ex: gr: ob simoniacam professionem; 2°. licentia Superioris cum iusta, et gravissima causa, modo detur in scriptis, alioquin non tenet; 3° urgens gravis necessitas, modo periculum sit in mora, neque pateat aditus ad Superiorem, quia tunc sufficit licentia Abbatissae; 4.° parvitas materiae, si Monialis uno tantum pede exeat, altero intra januam retento.

**Q.** Cujus sit dare Monialibus facultatem e monasterio exeundi.

**R.** Ad Episcopum, vel ad Ejus Vicarium Generalem quoad Moniales Episcopo ipsi subjectas, in casibus tamen necessariis, et servatis de jure servandis. Item ad solum Episcopum, vel ad habentes ab Eo specialem delegationem quoad Moniales Sanctae Sedi immediate subditas; in Monasteriis vero exemptis, quae Regularibus subduntur, facultas illa danda est a Superiore Ordinis, vel ab alio Praelato immediato, sed simul ab Episcopo, vel ab Ejus Vicario Generali, ubi receptus est Motus Pii V *Decori*.

**Q.** Quanam sit justa causa, et sufficiens ad dandam Monialibus facultatem egrediendi e Monasterio.

**R.** *Ignis, lepra fugant Monachas, mala contagiosa, Scandala, et in primis manifesta pericla Sororum;* seu in primis, et jure antiquo dabat facultatem egrediendi sola infirmitas, ob quam Monialis nequiret cum aliis morari absque scandalo, aut periculo gravi, quae infirmitas a Concilio Tridentino judicio Episcopi definienda relinquitur; Pius autem V. tres alias causas adjunxit 1° magni incendii, modo Moniales ad aliam Monasterii partem absque vitae periculo se recipere, et incendium alias evadere non valeant; 2° in-

firmitatis leprae; 3° cujuscumque alterius morbi contagiosi, modo tamen Monialibus alia ratione consuli nequeat Ben. XIV de Syn. lib. XIII c. 12.

Q. An hujusmodi causae sint extendendae ad alias consimiles, et urgentiores.

R. Affirmative quoad causas consimiles, secus si sint dissimiles, licet graviore; ideoque possunt exire Moniales tempore belli, quando imminet periculum, ut Monasterium ab hostibus praesertim infidelibus occupetur, a quibus honor Monialium periclitaretur; sed non licet exire ob infirmitatem non contagiosam, licet mortalem, et a qua Monialis curari nequeat in Monasterio. Vid: Ben: XIV ibid: lib: IX cap: 15.

Nota 1°. Si causa egrediendi sit manifeste justa, et tamen Superiores rogati negarent facultatem, secluso scandalo, vel infamia Religionis, Moniales possent egredi.

2°. Moniales incorrigibiles debent potius in carcere Monasterii detineri, quam e monasterio expelli, ne quamplures sub spe evadendi fiant incorrigibiles. Ben: XIV de Syn: lib: XIII c. XI.

3°. Potest Poenitentiarius Major transitum ab uno Monasterio ad aliud concedere Monialibus tantum ultra montes existentibus ex justa causa in Signatura discutienda, et approbanda, committendo tamen facultatem ejus transitus admittendi, et exequendi arbitrio Ordinarii localis, clausulis opportunis pro casuum varietate ex Ben: XIV *Pastor bonus*.

## §. II.

### *De Violatione Clausurae Monialium per ingressum.*

Omnibus tam laicis, quam Clericis, aut religionis jure communi sine speciali facultate Superioris, qui Monasterio praeest, non tamen Abbatissae, et sine rationabili, ac manifesta causa vetitum est ad Monasteria Monialium accedere, ut Moniales, aliasque mulieres intra claustra degentes alloquantur, inspiciant, vel ut ab ipsis inspiciantur; praesumentes autem sine licentia, et rationabili causa monasteria ipsa frequentare, seu adire bis eadem die, vel ter tribus diebus continuis, vel quater in eadem hebdomada, aut semel in singulis hebdomadis, vel mensibus etiam ex causa

honesti, et spirituali, si sint laici sunt excommunicandi, quoties ab Episcopo moniti nolint desistere; si sint Clerici, qui moniti nolint desistere, sunt suspendendi, imo possunt etiam excommunicari, et deponi ex Cap: *Monasteria*; si vero sint Religiosi, etiam prima vice accedentes ad monasteria illa incidunt ipso facto in privationem officiorum, vocis activae, et passivae ex Sixto V, nisi accedant de licentia Episcopi, qui nunc Eis licentiam ipsam dare potest *toties, quoties* ex Ben: XIV *Gravissimo*, quamvis olim solummodo quater in anno Regularibus concedere poterat, ut Moniales sibi primo, et secundo tantummodo consanguinitatis gradu conjunctas convenire, et alloqui possent, non tamen in diebus festivis, nec in Adventu, Quadragesima, feria sexta, Sabbato, aut Vigiliis, quae licentia consignanda erat Confessario Monasterii ordinario, qui penes se retinere eam debebat, et Regularem illum associare, necnon praesens esse allocutioni ex Urban: VIII.

Nota. Ad has poenas subeundas requiruntur copulative, et simul accessus ad monasterium, et collocutio per verba cum Moniali.

Q. Quibus personis sit interdictus ingressus in Monasteria Monialium.

R. Omnibus personis cujuscumque generis, conditionis, aut sexus, postquam ad rationis usum pervenerint, ex Ben: XIV *Salutare*; ideoque etiam Reginae, et Imperatrices, aut Moniales alterius ordinis, et habitus prohibentur ingredi Monialium monasteria; secus de Monialibus ejusdem ordinis, et habitus, sed diversi Monasterii, extra suum Monasterium existentibus, quia hae possunt ingredi cum licentia Abbatissae, eo quod non censeantur extraneae, non tamen possunt hospitio recipi sine debita licentia.

Q. An violent clausuram introducentes, vel admittentes infantem in Monasteria ipsa.

R. Affirmative ex variis declarationibus S. Congreg: Episc:, et Regul: praesertim in *Neapolitana* 22 Mart: 1580; etiamsi infans sit puella pridie nata; et eo magis, si introducatur vir demens, licet ipse demens non peccet.

Q. Quis possit facultatem dare ingrediendi monasteria Monialium.

R. Quoad Monasteria exempta Regularibus subjecta, facultas illa danda est a Generali, vel Provinciali, vel ab

alio immediato Monasterii Praelato, simul cum Episcopo ex Ben: XIV de Syn: lib: XIII Cap: 42, ita tamen, ut ad Episcopum spectet cura clausurae illorum Monasteriorum, eademque clausuram demandare servandam ad prescriptum Tridentini; eidemque competat prohibere Praelatis Regularibus, ne pluries in anno occasione visitationis ingrediantur monasteria ipsa sine praesentia ipsius Episcopi, sive alterius personae ab Eo deputandae ex Clem: XIII *Inter multiplices*.

Quoad Monasteria Sedi Apostolicae subdita facultas illa danda est ab Episcopo, ita ut Vicarius Generalis eam concedere non possit, nisi de speciali Episcopi licentia; imo ne Episcopus quidem dare potest licentiam ingrediendi Monasteria S. Clarae, Conceptionis, vel Ordinis Praedicatorum, praeter casus in regula ipsarum Monialium expressos; item non potest Episcopus licentiam illam dare Fratribus Minoribus, quia isti nonnisi de speciali Pontificis licentia possunt in Monialium Monasteria ingredi, ita ut Cardinalis, aut Episcopus habens privilegium ingrediendi Monasteria Monialium cum Sociis, nequeat Fratres Minores eligere.

Quoad Monasteria autem Episcopo subdita, licentia illa dari potest vel ab Episcopo ipso, vel ad Ejus Vicario Generali, vel a Vicario Capitulari, Sede vacante.

Q. Qualis requiratur licentia ad ingrediendum claustra Monialium.

R. Requiritur 1° licentia specialis quoad ingressum, et quoad personas, ut Superior sciat ministerium ingredientium, et qualitates personarum, ideoque non sufficit generalis licentia Superioris, ut bajuli, medici, fabri, alique similes ingrediantur, nisi personae determinentur quoad individua, exceptis necessitatibus urgentibus, quae moram non patiuntur: 2° ut licentia detur in scriptis etiam in casibus communiter occurrentibus, nisi periculum sit in mora, nec pateat aditus ad Superiorem; ideoque ingrediens claustra illa cum debita licentia oretenus obtenta peccat graviter, et in foro conscientiae afficeretur poenis contra ingredientem sine licentia impositis: 3° ut licentia sit justa, seu data ex causa rationabili, et manifesta, seu moraliter certa, quia in dubio sufficientiae censeretur injusta.

Nota. Licentia Medici, aut Chirurgi renovanda est singulis trimestribus, qui debent esse non minores quinqua-

ginta annis, ubi non extet Medicorum penuria; et quoties ingrediuntur, associari debent a duabus Monialibus senioribus, nisi necessitas urgeat; possunt ingredi ad invisendam Monialem in lecto decumbentem, licet ipsa posset ad januam sine gravi incommodo accedere; non tamen possunt ingredi sub initio quadragesimae ad cognoscendum, quae Moniales sint dispensandae.

Q. Quibus de causis dari possit licentia ingrediendi Monasteria Monialium.

R. Dari non potest, nisi ob necessitatem moralem, sed manifestam ex parte Monasterii, seu Monialium, cui necessitati neque a Monialibus ipsis, neque aliter occurri possit commode, et moraliter sine exteriorum ingressu; ideoque dari potest bajulis, hortulanis, Medicis etc., sed non auctoribus, aut sartoribus, qui mensuram vestium, aut calceorum alias cognoscere possunt; item danda non esset, si necessitas sit non ex parte Monialium, sed ex parte extraneorum, ex: gr: ex parte foeminae dissentientis cum marito, nisi jus naturale aliud suadeat, si ingressus ex: gr: sit indispensabilis ad vitandam urgentem aliquam occisionem.

Nota 1°. Puellae licite educari possunt in monasteriis, quia educatio illa saepe saepius cedit in utilitatem ipsius Monasterii, quatenus multae ex ipsis soleant suscipere religiosum habitum in eodem Monasterio; ex Ben: tamen XIV prohibentur educandae, aut famulae introducti quaecumque ex causa absque authentica Apostolicae Sedis licentia *toties quoties* impetranda, et praevio examine per Ordinarium loci faciendo super moribus, fama, habilitate, et necessitate ipsarum educandarum, aut famularum.

2°. Confessarius ordinarius potest cum licentia ingredi, nonnisi tamen indutus superpelliceo, et stola, ad ministranda tantum sacramenta poenitentiae, Eucharistiae, et extremae Unctionis tum Monialibus, tum aliis personis intra claustra infirmis, necnon ad commendandam animam agonizantium; et sic indutus debet ibidem morari, nisi aliter ferat consuetudo, debetque egredi, quin ad aliam Monasterii partem se divertat, ne quidem ad visitandam aliam infirmam, quae tamen non indiget sacramentis; et, si sit Regularis, debet habere socium probatae vitae, et maturae aetatis. Dum confessarius audit confessionem infirmæ, debent Comitatrices assistere ad januam, ita ut Eum videre possint. Potest post

confessionem auditam dare Reliquiam ad osculandum; iterum confiteri, si statim advocetur pro peccato oblito; novum aliquod aedificium Monasterii benedicere; praebere Reliquiam osculandam alteri infirmæ; benedicere cellam, aut Monasterium a Spiritibus infestum, loqui de alio negotio, sed breviter; nequit tamen Monialem exorcizare, neque potest Episcopus ingressum permittere pro funere peragendo.

Q. Quid si quis cum debita licentia, et de justa causa, sed cum pravo animo ingrediatur.

R. Hujusmodi graviter peccat, sed non incurrit poenas contra violatores Clausurae latas, etiamsi copulam habeat cum Moniali, quia poenae illae impositae sunt contra violatores Clausurae, et clausura non violatur, nisi per illegitimum ingressum, vel egressum; neque in poenalibus licet argumentari a minori ad majus. Idem dicas de eo, qui finito negotio, non statim egreditur, si multum immoretur.

Q. Quibus poenis, et censuris afficiantur violatores clausurae Monialium per ingressum.

R. Praelati tum saeculares, tum Regulares, nulla postulante necessitate, et pro libitu, ingredientiæ Monasteria Monialium sibi subditarum, si sint pontificali dignitate praediti, incidunt prima vice in interdictum ab ingressu Ecclesiae; secunda vice in suspensionem a pontificalibus, et a divinis; tertia vice, et deinceps in poenam excommunicationis ipso facto, sed nemini reservatae; in quas similiter poenas incidit etiam Praelatus Regularis, addito, quod tertia vice Regularis Praelatus incidit etiam in privationem omnis officii, ac ministerii. Quod si Praelatus ingrediens sine justa causa sit saecularis, nec pontificali dignitate praeditus, ex: gr: Vicarius Generalis, aut Capitularis, has effugiet poenas.

Viri, aut foeminae ingredientiæ claustra Monialium sine justa causa, vel sine licentia, aut cum licentia vulliter obtenta, vel oretenus data, incurrunt ipso facto excommunicationem nemini reservatam, nisi monasteria ipsa sint S. Clarae, aut Conceptionis, aut Ordinis Praedicatorum, quia praesumentes ingredi in haec monasteria incidunt ipso facto in excommunicationem Pontifici reservatam, in quam excommunicationem etiam Pontifici reservatam ex Ben: XIV *Salutare* incidunt etiam viri, aut foeminae praesumentes ingredi in Monasteria Monialium sub praetextu facultatum

sive a Pontifice, Ejusque Legato, sive ab Episcopo, aliisque concessarum, sed quae fuerunt revocatae, vel si non fuerint revocatae, sed viri illi praesumant ingredi in casibus non necessariis. Quod si quis ingrediatur claustra illa sine debita licentia in scriptis, et ob malum finem libidinosum, incideret ipso facto in excommunicationem Papae reservatam, a qua, exceptis mortis articulo, aut speciali S. Sedis licentia, nemo ullus absolvere posset, nihil obstantibus necessitatibus, aut privilegiis, nisi solus Episcopus, si fuerit occulta, vel quando est publica, Episcopus ipse cum impeditis, aut Cardinalis Poenitentiarius major, qui potest absolvere, vel mandare absolvi in solo casu, si pro Violatore Episcopus supplicaverit, et casus a Congregatione Episcoporum, et Regul: fuerit remissus ad ipsum Poenitentiarium.

Conventus, seu Consultores collegialiter congregati, item Abbatisa, et Superiores utriusque sexus facientes ingredi sive viros, sive foeminas sua monasteria, vel permittentes, aut non impediens, quando tenentur ex officio impedire, incurrunt ipso facto excommunicationem Pontifici reservatam, aliasque poenas, sed non reservatas, nempe privationem dignitatum, beneficiorum, et officiorum suorum, nec non inhabilitatem ad illa, et ad alia in posterum obtinenda, modo faciant ingredi, aut permittant sub falso praetextu facultatum a summo Pontifice, Legato, Episcopo, vel ab aliis obtentorum ex Greg. XIII, et Paulo V; Secus si admittant, vel ingredi permittant absque praetextu facultatum, a qua tamen excommunicatione non excusat ignorantia crassa, et supina. Simples vero Moniales etiam sub praetextu facultatum virum, vel foeminam admittere praesumentes in sua coenobia, vel non prohibentes, dum possunt, si prohibere teneantur ex officio, etiamsi faciant ex aliquo bono fine, incurrunt excommunicationem Pontifici reservatam, a qua excusat ignorantia crassa, et excusantur etiam Superiores, cum afficiat solas Moniales.

### §. III.

#### *De Ingressu Foeminarum in Monasteria Virorum.*

Sub nomine Monasterii intelliguntur omnia loca intra Monasterii januam existentia, modo in ipso Monasterio vi-

vitur in forma conventus, ibique adsit Ecclesia cum Eucharistia; ideoque etiam hortus Monasterio ipsi contiguus onus habet clausurae; secus tamen alia loca e Monasterio separata, qualia sunt infirmariae, aut hospitia, praecis statutis particularibus; item secus sacristia, cujus janua intra Ecclesiam existit.

Q. Quanam foeminae Religiosorum monasteria ingredi nequeant.

R. Quaelibet foemina, postquam ad annos rationi sufficientes pervenerit, ne occasione quidem funeris, processions, vel alterius divini officii ex Ben: XIV *Regularis disciplinae* potest Monasteria Religiosorum ingredi sub poena excommunicationis latae sententiae, et Pontifici reservatae ex Pio V, quae excommunicatio in Galliis est Episcopis reservata; a qua tamen excommunicatione excusat ignorantia etiam crassa, non tamen affectata; item excusatur, si foemina ingrediatur 1º ex privilegio Pontificio non tamen revocato, quo gaudent Reginae solum, Imperatrices, Earumque filiae, quae ingredi possunt etiam comitatae honestis foeminis juxta decentiam status sui intra virorum Monasteria, nisi aliter sit cautum ex statuto ipsorum Religiosorum; secus tamen Duchissae, Comitissae, aut Marchionissae: 2º Patronae, Fundatrices, et insignes Monasteriorum Benefactrices, quibus conceditur etiam honestus aliarum comitatus, modo habeant privilegium a S. Sede in forma Brevis, aut sub plumbo expeditum, illudque Ordinariis, vel locorum Praesulibus praesentaverint, a quibus pro legitimo, et authentico fuerit habitum; et modo non vagandi, nec otia di, nec comedendi, coenandique, aut per Monasterium ipsam discurrendi, sed ex solo fine ad Ecclesiam recto tramite accedendi pietatis, et orationis studio ingrediantur, praemonitis Superioribus de Earum adventu, et ingressu opportune faciendo absque Fratrum incommodo, et offensione ex Ben: XIV ibidem: 3 ob instantem necessitatem, cui alia ratione commode occurri nequeat, ex: gr: ad lactandum Religiosum infirmum lacte foemineo valde indigentem ex Medicorum judicio, quia strictior est clausura Monialium, quam Virorum, quod tamen est intelligendum cum licentia Superioris.

Nota. Foemina ingressa Monasterium ex justa causa tenetur, finita causa, statim moraliter egredi, alias gravi-



ter peccaret diutius notabiliter morando, sed non incurreret poenas contra clausurae violationem latas.

Q. In quas poenas incidat admittens foeminas in Monasteria Virorum.

R. Superiores Religiosi, qui faciunt, aut permittunt foeminas sua Monasteria ingredi etiam sine praetextu facultatum a summo Pontifice, vel ab aliis concessarum, incurrunt excommunicationem Papae reservatam, privationem dignitatum, et beneficiorum, nec non inhabilitatem ad ea, et ad alia in posterum obtinenda. Simples vero Religiosi, qui etiam sine praetextu facultatum earum praesumunt foeminas in monasteria intromittere, vel admittere, incurrunt ipso facto suspensionem a divinis, privationem officiorum, et inhabilitatem ad ea, et alia in posterum obtinenda, a quibus poenis excusat ignorantia crassa, non tamen affectata, neque Religiosi ipsi incurrunt excommunicationem illam, nisi soli Religiosi Minores Observantes.

#### §. IV.

##### *De Egressu Religiosorum sine licentia Superioris.*

Religiosi professi nullo jure obligantur ad clausuram perpetuam, sed tenentur ad temporalem, quatenus e clauastro sine sui Superioris licentia sive expressa, sive tacita, praesumpta, vel interpretativa exire non possint, nisi in evidenti necessitate extrema parentum, petita tunc, et etiam non obtenta Superiorum licentia, ut diximus Tom: 1<sup>o</sup> de Quarto Decalogi praecepto; ad quam temporalem clausuram non tenentur sub gravi, sed sub levi, secluso scandalo, et contemptu, vel nisi exitus sit furtive nocturnus, vel nisi Monachus e clauastro egrediatur, ut diu, et quasi stabili modo extra illud vivat contra Praelati obedientiam; ideoque fugitivi etiam Religionis Societatis Jesu e Monasterio discedentes sine licentia, non tamen animo recedendi a Religione, sed ob Praelati timorem, et rigorem, vel ob vagandi voluntatem, vel ex alia simili causa, non incidunt in excommunicationem ullam, nisi dimiserint habitum; sed solum privantur jure ad alimenta.

Q. Quanam poenae sint statutae contra Religiosos e Monasterio illicite exeuntes.

**R. 1° Omnes, et singuli Religiosi professi etiam promoti ad beneficium parochiale, etiam de Superioris sui licentia habitum suae Religionis temere, et sponte dimittentes vel ad sic incedendum sive extra, sive intra Monasterii sui parietes, quamvis mutato animo non sic incedant, vel ad se occultandum, etiamsi partem vestium dimittant, ita tamen, ut ex parte retenta dignosci nequeant tamquam Religiosi suae Religionis, excommunicationem ipso facto incurrunt nemini reservatam, nisi ad breve tempus dimittant, nempe ad duas horas, secus ad tres, vel nisi ex causa rationabili sive vera, sive apparenti dimittant, ex: gr: ad vitandam mortem, ad Iudicram aliquam actionem inter Religiosos repraesentandam etc.; vel nisi dimittant ad alium finem etiam inhonestum, praeter finem liberius vagandi, aut se occultandi, ex: gr. ad finem facilius dormiendi, studendi, vel etiam fornicandi.**

**2° Omnes, et singuli Religiosi cujuscumque Ordinis, vel Religionis sine licentia Superioris sui in scriptis sese transferentes ad partes transmarinas, ubi sit major pars infidelium, quam fidelium, licet accedant absque animo inducendi aliquem in errorem, et sine scandali periculo, excommunicationem incurrunt ipso facto Papae reservatam, in quam incurrunt etiam Superiores concedentes licentiam subditis suis Religiosis accedendi ad partes illas, nisi sint simul docti, prudentes, et periti in experientia.**

**3° Monachi, vel Canonici Regulares, exceptis iis, qui habent administrationem aliquam spiritualem, vel temporalem, praesumentes accedere ad Curias Principum Saecularium animo nocendi Praelatis suis, aut suo Monasterio, incidunt ipso facto in excommunicationem, sed nemini reservatam, licet reipsa non noceant, modo accesserint eo animo; secus si accedant animo nocendi alteri Monacho non Praelato, vel non Praelato suo, aut alteri Monasterio, sed non suo, licet ejusdem suae Religionis, et Ordinis.**

**4° Religiosi Professi absque licentia Superioris sui causa studiorum accedentes extra oppidum sui monasterii incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam, nisi sint Praelati, vel nisi accedant etiam sine licentia ad monasterium suae Religionis existens in alio oppido, ubi sunt studia intra claustra, vel nisi se transferant ad alium suae**

**Religionis Conventum intentione dandi operam studiis, quae extra monasterium existunt.**

**Nota.** Licentia illa sufficit, si detur a Generali, vel Provinciali, vel ab Episcopo in Monasteriis sibi subjectis; si vero detur a Superioribus immediatis Monasterii non sufficit, sed simul requiritur etiam consilium, non tamen consensus, Conventus, vel majoris partis.

Omnes, et singuli Religiosi etiam de licentia Superioris sui e claustro exeuntes ad audiendas leges civiles, aut medicinam, licet audiant in eodem oppido sui Monasterii, nisi ad claustra redeant intra duos menses computandos a die, quo Religiosus egreditur ad praefatas scientias audiendas, ipso facto incidunt in excommunicationem nemini reservatam, in quam incidunt etiam Doctores, seu insigniti laurea doctoratus, item Magistri, si praesumant scienter docere Religiosum leges civiles, aut medicinam, vel si praesumant Eum in scholis suis retinere, ad quam tamen excommunicationem incurrendam tria requiruntur 1° ut Magister doceat Religiosum leges civiles, aut medicinam; 2° ut scienter doceat, vel in scholis suis retinere praesumat; 3° ut Religiosus, qui docetur, vel retinetur, habitum dimiserit.

Mendicantes, seu qui ex vi regulae, et professionis bona etiam in communi habere non possent, licet actu habeant ex dispensatione Tridentini, aut Pontificia, absque speciali licentia summi Pontificis, aut Cardinalis Poenitentiarum Majoris transeuntes ad Religiosos Monasticos non mendicantes, ex: gr: in Benedictinos, Cistercienses, Camaldulenses etc., ordine Carthusiensium dumtaxat excepto, eorum receptio est ipso facto irrita; ipsi Mendicantes incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam, si transeant sub praetextu alicujus licentiae, vel indulti, alioquin in nullam inciderent censuram, nisi ob dimissionem habitus, quoties non erant Mendicantes in perpetuum ejecti, habituque privati. Mendicantes vero de facultate Pontificis transeuntes ad non Mendicantes, receptio est valida, sed ipsi privantur voce activa, et passiva in Capitulo; item privantur loco in Capitulo quoad honores in electionibus, et tractatibus; item fiunt inhabiles ad Praelaturas, administrationes, et quaelibet officia etiam Vicarii tum intra, tum extra Religionem, nisi

transeant ad Religionem Carthusiam, quae est omnium Religionum optima, vel nisi redeant ad Mendicantes.

Carmelitae, et Religiosi Societatis Jesu in nullam omnino Religionem, ne ad Carthusiam quidem, sine obtenta a Superioribus etiam suis licentia; Reformati ad Conventuales; item Fratres de observantia ad Cappuccinos transire prohibentur sub poena excommunicationis Pontifici reservatae.

Q. An licitus sit transitus ab una ad aliam arctiorem Religionem.

R. Jure antiquo licitus erat, modo transitus fiebat ex affectu bono, sine damno primae Religionis, Ejusque infamia, et petita licentia Superioris sui; nec transiens peccabat, nec tenebatur ad restitutionem ullam damni, nisi professus fuerat in prima Religione animo certo, aut dubio exeundi, et transeundi ad aliam arctiorem Religionem; jure autem novo quoad Moniales non licet, nisi petita licentia a S. Congregatione, quae licentiam concedere non solet, nisi sub his conditionibus 1° ut aliud Monasterium paratum sit ipsam Monialem recipere: 2° ut dotem afferat: 3° ut careat spe redeundi ad prius Monasterium: 4° ut transitus fiat recta via, comitantibus gravibus matronis consanguineis; vel nisi de licentia Poenitentiarii majoris, qui transitum ab uno Monasterio ad aliud concedere potest Monialibus tantum ultramontanis sub conditionibus in fine § 1 expressis; Quoad autem Viros Religiosos talis transitus de uno ad alium ordinem etiam strictiorem est illicitus sine apostolica licentia, quamvis impediri non debeat sine causa, ex Ben: XIV *Ex quo*; quam licentiam transeundi ad ordinem etiam aequalem, imo etiam laxiorem, ob justas tamen, et graves respective causas, ex eodem Pontifice *Pastor bonus* potest concedere etiam Cardinalis Major Poenitentiarius, audito prius Superiore Ordinis *a quo*, et cum consensu Superioris Ordinis *ad quem*, ita tamen quod, si Superiores duorum Ordinum dissentiant, judicium devolvatur ad Sedem Apostolicam; non potest tamen Poenitentiarius ipse Claustralibus dare licentiam transeundi ad ordines Hospitalarios, Benedictinos antiquioris observantiae, aliasque similes Congregationes, neque ad Militares, excepto Ordine S. Joannis de Deo.

Nota. Episcopi Regulares, si se abdicaverint Episco-

patu, tenentur claustra suae Religionis repetere, nisi aliter commissum fuerit a Pontifice ex Ben: XIV *Custodes*.

Ex Bened: XIV de Syn: lib: XIII cap: XI Regularis suam impugnaturus professionem ut violenter extortam per vim, aut metum, aut factam ante legitimam aetatem debet intra quinquennium sua jura proponere coram Superiore suo, et Ordinario; idem tamen, si audacter e claustris decedens habitum exuerit, nullo modo audiatur, nisi ad suum Monasterium redierit, et ad redeundum cogatur, et tamquam apostata puniatur. Professio est valida, si proficiens rogatus taceat habitalem morbum, nec est irrita, nisi talis expresse declaretur a Constitutionibus Ordinis a S. Sede approbatis, in quo casu quaestio ipsa de tacita aegritudine cognoscenda est per Superiorem Regularem, et Ordinarium, junctis suffragiis. Quaestio est nondum decisa, an, sicut Religio tunc possit talem Professum ejicere, detecto morbo, etiam ipse Subditus deceptor valeat professionem suam impugnare, quando Religio vult illam conservare. Vide ibid: quoad Regulares apostatas a Superioribus suis benigniter excipiendos, et quoad Regulares sive fugitivos, sive ejectos, sive ejiciendos.

#### DE SUSPENSIONE.

Q. Quid sit suspensio.

R. Est *censura ecclesiastica privans Clericum usu officii, aut beneficii, aut utriusque simul.*

Q. Quotuplex sit suspensio.

R. Praeter divisionem omnibus censuris communem, suspensio alia est *generalis*, quae privat usu officii, et beneficii simul, et alia est *partialis*, quae privat usu vel officii, vel beneficii; ideoque alia dicitur suspensio ab *officio*, et alia a *beneficio*. Suspensio ab *officio* alia est *totalis*, quae privat usu ordinis, et jurisdictionis, quae proprie dicitur *suspensio ab officio*, et alia est *partialis*, quae privat vel usu ordinis, quae proprie dicitur *suspensio ab ordine*; vel usu jurisdictionis, quae proprie dicitur *suspensio a jurisdictione*. Item suspensio alia est *perpetua*, quae absolute fertur, nulla determinata duratione; et alia *temporalis*, quae pro determinato tempore imponitur, ex: gr: ad annum, ad mensem etc. Alia est *absoluta*, et alia *conditionata*, qua-

tenuis dependenter, vel independenter ab aliqua conditione feratur. Alia est *medicinalis*, et alia *poenalis*, prout feratur in emendationem delinquentis, vel in poenam, et vindictam delicti omnino praeteriti; quam suspensionem poenalem licet multi dicant non esse vere censuram, ejus tamen violatio per sollemne exercitium Ordinis sacri parit irregularitatem ex sententia S. Congregationis apud Ben: XIV de Syn: lib: XII cap: 8 contra quemdam Parochum, de quo infra.

Q. An Episcopus possit suspendere Parochum.

R. Negative quoad suspensionem a beneficio, quia incuti nequit Episcopus Parochum privare sua parochia, ita ne quidem potest Eum a Parochia suspendere; Ex facultate tamen sibi attributa a Tridentino cap: 4 sess: 14 potest etiam ex informata conscientia, et causis sibi notis Parochum suspendere ab exercitio suae curae paraecialis, nec tenetur causam suspensionis, seu delictum manifestare ipsi Reo, sed tantum Sedi Apostolicae, si suspensus ad Eam recursum habuerit ex Ben. XIV ibid.

Q. Quinam sint effectus suspensionis.

Nota. 1°. Nomine suspensorum vitandorum intelliguntur dumtaxat nominatim suspensi, modo sint etiam denunciati ut tales, ideoque etiam notorie suspensi, quandiu non sunt denunciati ut tales, ne sunt quidem vitandi.

2°. Nominatim denunciati suspensi dicuntur vitandi, non quatenus cum Eis communicare non possimus ad iastar excommunicatorum vitandorum, sed dicuntur vitandi, quatenus eos vitare debeamus in actibus jurisdictionis, eo quod sunt invalidi, et in actibus iis, quibus cooperaremur eorum peccato, ideoque possumus eorum Missam audire, sed non possumus Eisdem inservire ad Altare, vel eos ad celebrandum inducere.

R. Effectus suspensionis alii sunt *per se*, quales sunt privatio officii, aut beneficii, aut utriusque simul; et alii sunt *per accidens*, quales continentur in hoc versiculo: *suspensus peccat, nihilum facit, irregularis*; seu 1°. est peccatum mortale, in quod incidit, qui suspensionem violat, nisi materiae parvitas excuset: 2° annullatio actus ab ipso suspenso praestiti in actibus jurisdictionis: 3° irregularitas, quae contrahitur ob violationem sollemnem suspensionis ab Ordine sacro.

**Q. Quomodo intelligenda sit suspensio quoad effectus *per se*.**

**R.** Quantitas, et qualitas suspensionis colligi debet ex verbis, quibus exprimitur, ideoque absolute suspensus sine ulla adiectione intelligitur suspensus simul ab officio, et beneficio, licet multi probabilius doceant, suspensionem ipsam sic absolute latam esse ipso facto invalidam, nisi exprimatur lata ab officio, et beneficio, quia censurae, ut valeant, ferri debent verbis determinatis; suspensio autem lata cum expressione alicujus effectus particularis extenditur ad ipsum solum effectum, et ad ea, quae sunt ei adnexa, non tamen ad alia, ideoque suspensus a confessionibus audiendis potest celebrare, et viceversa.

**Q. An suspensus ab ordine intelligatur simul suspensus a beneficio.**

**R.** Negative *per se*, quia beneficium non fundatur in ordine, sed in prima tonsura, quae non est ordo; dici tamen posset *indirecte* suspensus a beneficio, quatenus ejus fructum percipere non potest, nisi munus suum per alium suppleat; cum sit ipse impeditus.

**Q. An suspensus ab ordine inferiori censeatur suspensus etiam a superiori.**

**R.** Affirmative, quando superior Ordo includit in se actum inferioris ordinis, ideoque suspensus a Diaconatu nequit Missam celebrare, quia Missa celebrari nequit sine recitatione Evangelii; secus si Ordo superior exerceri possit sine actu proprio Ordinis inferioris, ideoque suspensus a Diaconatu posset licite absolvere; vel nisi quis suspensus fuerit in Ordine minori, eo quod delictum non erat sufficiens ad suspensionem Ordinis majoris.

**Q. An suspensus ab ordine possit licite novos ordines sacros recipere.**

**R.** Affirmative, si habeat intentionem eos exercendi, sublata suspensione; secus si velit exercere tempore suspensionis.

**Q. An suspensus ab officio possit novum beneficium recipere.**

**R.** Receptio illa esset illicita, quia beneficium datur propter officium; non tamen esset ipso facto irrita, sed esset irritanda, modo sit suspensus ob omni officio, quia nulli habetur haec irritatio ipso facto.

**Q.** An suspensus a beneficio sit inhabilis ad aliud beneficium.

**R.** Negative, ideoque valide Ei conferretur novum beneficium, sed illicite, quia dedecet dare beneficium Ei, quem Ecclesia censuit indignum.

**Q.** Quibus privetur suspensus a beneficio.

**R.** Non privatur titulo, neque possessione beneficii, neque radicali jure percipiendi fructus beneficii; item potest eligere, praesentare, et conferre beneficium, quia hi actus sunt potius officii, et jurisdictionis, quam beneficii; sed privatur perceptione omnium fructuum, et proventuum beneficii; itidem privatur administratione ejusdem, ideoque peccat mortaliter suspensus a beneficio, qui administrat locando aedes beneficii, permutando beneficium, vel fructus percipiendo beneficii, a quo est suspensus, quos tenetur restituere in utilitatem coeterorum Clericorum, qui intersunt divinis Officiis, si sint distributiones.

**Nota 1°.** Suspensus a beneficio non amittit distributiones, si assistat divinis officiis, quamvis illicite assistat, quia distributiones non sunt fructus beneficii, nisi sint extractae ex redditibus ipsius beneficii.

**2°.** Clericus pauper suspensus a beneficio potest repetere partem fructuum sufficientem ad congruam sui sustentationem; si vero sit dives, quatenus habeat aliunde, quo se alere possit, vel si sit omnino privatus beneficiis, licet ad eorum beneficiorum titulum fuerit ordinatus, nullum jus habet pro consecutione alimentorum ob sua demerita ex S. Congreg: apud Pignatell (1).

**Q.** An Episcopus possit Subditum suspendere a beneficiis, quae possidet in aliena Dioecesi.

**R.** Posset, quia solum privat Subditum jure sibi inhaerente ad beneficium; sed, nisi id exprimat, intelligendus est velle privare ab iis tantum fructibus, quos suspensus possidet in suo territorio; ideoque suspensio per

---

(1) Iure Neapolitano, nempe ex Rescriptis regis 7 Martii 1822 et 22 Januar: 1825 emanatis juxta opinionem Commissionis Executorialis Concordatus, sexaginta aurei debentur Curatis Parochiarum, a quarum exercitio curae sunt suspensi proprii Parochi; quibus Curatis cedere debet etiam onus Missarum pro populo applicandarum ex altero regio rescripto 26 Junii 1822.



**modum statuti generalis intelligenda est de solis beneficiis existentibus in Dioecesi suspendentis.**

**Q. Quid si Episcopus suspendat Subditum suum ab Ordine et jurisdictione.**

**R. Suspendio quoad Ordinem tenet tam in sua, quam in aliena Dioecesi; secus suspendio quoad jurisdictionem, quae solum prohibet in Dioecesi Suspendentis, nisi aliter exprimatur; et ratio differentiae est, quia Ordinis exercitium est ubique unicum, secus jurisdictio, quae variat pro diversitate locorum.**

**Q. An suspensus graviter peccet, et in quam incurrat poenam violando suspensionem.**

**R. Suspensus vitandus exercendo actum, a quo est suspensus, peccat mortaliter, excepto necessitatis extremae casu, et casu perficiendi sacrificium ab alio Sacerdote inchoatum, sed intermissum post celebrationem propter deliquium; et nisi excusetur ratione parvitatit materiae; toleratus vero, seu nondum denunciatus, etiam peccat mortaliter, si sponte sua, et non requisitus exerceat.**

**Suspensus vitandus etiam requisitus, praeciso tamen duplici superexpresso necessitatis casu; item toleratus sponte sua, et non requisitus, exercentes actus ordinis sacri, qui a solis Sacerdotibus valide fieri possunt, ex: gr: etiam privatim celebrantes, absolventes etc.; vel exercentes sollemniter, et quasi ex officio actus ordinis sacri, qui etiam a laicis exerceri possunt, ex: gr: sollemniter baptizantes, fierent irregulares; secus si actus istos exerceant privatim, ex: gr: si privatim baptizent, si Evangelium, aut Epistolam canant sine stola, aut manipulo, vel si exerceant actus ordinum minorum, vel jurisdictionis, ex: gr: eligendo, aut conferendo beneficium, vel etiam praedicando, sed sine stola, licet cum superpelliceo; nisi actus jurisdictionis sit ita ordini sacro adnexus, ut sine ipso exerceri non possit, qualis est absolutio a peccatis; toleratus vero non fieret irregularis, modo requisitus exerceat actum ordinis sacri, etiamsi tunc sollemniter exerceat.**

**Nota. Parochus suspensus ab exercitio suae curae parochialis sacramentaliter absolvens, vel conferens baptismum; aliaque sacramenta qua Parochus, fieret irregularis, excepto solum, si assistat matrimonio, quia Parochus non est Mini-**

ster matrimonii, sed testis auctorizabilis; et excepto casu, quo sacramenta ipsa ministret qua simplex Sacerdos.

Q. An gesta per suspensum sint valida.

R. Affirmative, si suspensus ipse sit toleratus; imo sunt etiam licita, si fiant requisita, et in administratione sacramentorum requiritur etiam, ut praemittatur contritio; si vero sit vitandus Ejus actus ordinis sunt validi, quales ex: gr: essent baptizare, consecrare, benedicere virgines etc. quamvis essent illiciti. Ejus vero actus jurisdictionis, vel actus ordinis, qui sine jurisdictione exerceri non possunt, quales sunt absolutio sacramentalis, sunt invalidi, ideoque suspensus a jurisdictione invalide absolveret, nisi in extrema necessitate, vel in casu, quo adsit error communis cum titulo colorato.

Q. An peccet communicans cum suspenso.

R. Negative, si suspensus sit toleratus, etiamsi communicet in iis actibus, in quibus est suspensus, ut si audiat Missam Sacerdotis suspensi a divinis, modo non cooperetur sine justa causa peccato ipsius, ut si peteret Missam ab Eodem sine causa. Communicans vero cum suspenso vitando in iis actibus, in quibus non est suspensus, non peccat, ideoque licet cum vitando ipso audire Missam alterius Sacerdotis non suspensi; secus si cum ipso communicet in iis actibus, in quibus est suspensus, quia tunc peccaret non quidem mortaliter, sed venialiter, exceptis duobus casibus, in quibus mortaliter peccatur 1° si communicet in actibus jurisdictionis, eo quod isti actus sint invalidi: 2° si per suam communicationem cooperetur peccato suspensi.

Q. Quaenam suspensiones sint in jure statutae propter illicitam Ordinationem.

R. 1° Recipientes Ordines sacros ante legitimam aetatem a die, et hora nativitatis computandam, vel extra tempora, vel ab alieno Episcopo sine dimissoriis sui, incurrunt poenam suspensionis ab executione solius ordinis sic suscepti, ideoque presbyteratum ante legitimam aetatem etc. suscipiens non repellitur ab exercitio Diaconatus legitime suscepti; item repelluntur a susceptione Ordinum superiorum, etiamsi ad legitimam aetatem pervenerint, nisi absolutionem suspensionis obtinuerint; Quod si, durante ea suspensione, in iis ordinibus ministrare etiam in ipsa ordinatione praesumpserint, fiunt irregulares; Quae suspensio non cessat per la-

possum temporis adepta legitima aetate, sed tollitur per absolutionem; et haec absolutio impendi potest ab Episcopo, vel ab alio ad hoc per Episcopum deputato ex Pio II.

2° Suscipiens ordines per saltum, seu non gradatim, sed intermisso inferiore, valide ordinatur, nisi quis consecratur Episcopus, praetermisso Sacerdotio, quia character Episcopalis necessario supponit characterem Sacerdotalem; suscipiens tamen ordines per saltum, vel ordines sine tonsura afficitur suspensione I° a susceptione ordinum praetermissorum: II° ab executione ordinis per saltum suscepti: III° accessorie a susceptione ordinum superiorum, antequam dispensetur, et ordinem praetermissum recipiat; non tamen est suspensus ab ordinibus rite antea susceptis. Quod si functiones ordinis per saltum suscepti exerceat, fit irregularis. Quae tamen suspensio, licet sit publica, aut scienter contracta, dispensari potest ab Episcopo, modo per saltum ordinatus functiones Ordinis per saltum suscepti, aut praetermissi non exercuerit, ex Trid.

3° Suscipiens duos ordines sacros eodem die, vel duobus diebus consecutivis, continuato tamen jejunio, quia tunc fictione canonica duo illi dies propter continuationem jejunii reputantur unus dies; item suscipiens eodem die tonsuram, vel aliquem ordinem minorem cum Subdiaconatu incidit in suspensionem ab exercitio solius ordinis majoris suscepti, ita ut eodem die ordinatus Subdiaconus, et diaconus potest ministrare in ordine Subdiaconatus, sed remanet suspensus in ordine Diaconatus; item accessorie repellitur a susceptione ordinum superiorum, quae suspensiones sunt Papae reservatae, non secus ac suspensio a collatione utriusque ordinis, in quam incidit Episcopus conferens alicui eodem die plures ordines sacros; secus tamen de ordinibus minoribus, in quibus potest Episcopus dispensare, sicuti dispensat in interstitiis.

4° Suscipiens culpabiliter, et dolose sacros ordines absque titulo vel beneficii, vel patrimonii, vel pensionis, vel professionis Religiosae, vel cum falsis, fictis, aut fiduciariis titulis incidit ipso facto in suspensionem ab executione ordinum susceptorum, et accessorie repellitur a susceptione aliorum ordinum; item, si, durante ea suspensione, ordines illos sacros exerceat sollemniter, fit irregularis; quae suspensio non est Papae reservata, nisi pactum

intercesserit cum Ordinante, vel Praesentante de non petendo ab Eis alimenta. Ordinans vero aliquem sine titulo cum pacto, ut Ordinatus nihil ab Eo petat, suspenditur per triennium a collatione Ordinum, et tenetur sic ordinatum alere, donec ordinatus ipse de competenti beneficio provideatur per ipsum Ordinantem, vel per alium; item Praesentator praesentans cum prefato pacto suspenditur per triennium ab executione ordinum. Quod si Ordinans, vel Praesentans nullum pactum cum Ordinato inierint, nulla tunc incurritur suspensio ab ipsis, quamvis Ordinato teneantur necessaria subministrare, si scienter ordinaverit, vel praesentaverit non habentem verum titulum, nisi ordinatus de sua, vel paterna haereditate subsidium vitae habere possit.

5° Uxoratus, qui in casibus non permissis, inscia uxore, ordinatur, quamvis matrimonium non sit consummatum, incidit in perpetuam suspensionem ab officio, ab ordine sic suscepto, et a beneficio; et accessorie etiam a suscipiendis ordinibus superioribus: quae suspensio durat etiam soluto matrimonio, neque in ea Episcopus dispensare valet, nisi sic ordinatus postea sit valide professus Religionem. Uxoratus, qui bona fide suscipit ordines putans mortuam esse conjugem, debet abstinere ab exercitio ordinis suscepti non per modum censurae, sed simplicis prohibitionis, donec uxor sit superstes, vel voveat castitatem in manu Episcopi, vel, si sit ipsa juvenis, donec profiteatur Religionem.

6° Furtive ordinatus, seu Episcopo non examinante, nec probante, incidit in suspensionem ipso facto, a qua Episcopus dispensare potest, nisi ipse Episcopus furtivam Ordinum susceptionem sub anathematis poena prohibuerit, quia tunc dispensare non posset, nisi Clericus furtive ordinatus *in aliquo Monasterio, vel Canonica habitum suscipiat regularem, et in illo habitu fuerit laudabiliter conversatus.*

7° Recipiens Ordines sacros etiam de consensu sui Episcopi ab Episcopo, qui renunciavit non solum Episcopatu quoad locum, sed etiam quoad dignitatem, seu quoad jurisdictionem, officium, et usum Ordinis Episcopalis, incidit ipso facto in suspensionem ab executione Ordinum a tali Episcopo susceptorum, quos ordines si quis scienter, vel ex ignorantia crassa receperit a tali Episcopo, Ejus suspensio est Papae reservata; si vero ex ignorantia vincibili, aut etiam invincibili, cum ignorantia invincibilis non excuset ab

hac censura utpote lata in odium Ordinantis, erit Episcopo reservata. In similem suspensionem Papae reservatam, a qua ne bona quidem fides excusat, neque ignorantia invincibilis, incidit, qui recipit ordines etiam minores ab Episcopo excommunicato vitando, suspenso, interdicto, irregulari, simoniaco, haeretico, aut schismatico, modo Episcopus ipse sit denunciatus ut talis.

8° Recipiens primam tensuram, vel ordines etiam minores a proprio Episcopo, sed in aliena Dioecesi absque licentia Ordinarii Dioecesis ipsius, incidit ipso facto in suspensionem ab exercitio ordinis suscepti, sed non reservatam; ordinans vero incidit in suspensionem a Pontificalibus, licet sit Archiepiscopus, cujus sit Suffraganeus Episcopus, in cujus Dioecesi ordines conferuntur, excepto casu visitationis sanctae.

## Appendix.

### De Depositione, et Degradatione.

Q. Quotuplex, et quid sit degradatio.

R. Est duplex, seu *verbalis, et realis*; verbalis est *poena ecclesiastica ordinarie in perpetuum, et irremisibiliter privans Clericum omni officio, ac beneficio Clericali, retento solo privilegio Canonis*, Realis vero est *poena ecclesiastica, qua Clericus primo verbaliter degradatus certa sollemnitate expoliatur omnibus vestibus, et insigniis Clericalibus, omnique privilegio tum canonis, tum fori.* ex Bened. XIV de Syn. lib. IX cap. 6.

Nota. Depositio ex Bened. XIV ibidem differt a degradatione verbali, quia in depositione non amittitur privilegium neque canonis, neque fori, in degradatione autem verbali amittitur solum privilegium fori.

Q. In quo differant suspensio, et degradatio verbalis.

R. Suspensio est censura, ideoque medicinalis, ac proinde facile dispensatur; depositio est poena, ideoque ordinarie est irremisibilis. Suspensio privat solis fructibus beneficii, quamvis perpetuo suspensus sit etiam privandus beneficio, sed donec spoliatur per sententiam titulo beneficii, est alendus ex fructibus ipsius beneficii; degradatio autem verbalis privat ipso titulo beneficii, ideoque degra-

**datus non est alendus beneficii fructibus; sed non tenetur se beneficio expoliare ante Judicis sententiam declaratoriam delicti. Suspendio non privat jurisdictione, nisi sit denunciata, secus depositio.**

**Q. In quo differant degradatio verbalis, et realis.**

**R. Verbalis est actus jurisdictionis, ideoque ferri nequit ab Episcopo suspendo, quamvis ferri possit ab Episcopo electo, et confirmato, sed nondum consecrato, vel ab Ejus Vicario; Realis est actus jurisdictionis simul, et ordinis, ideoque ferri nequit nisi sollemniter ab Episcopo consecrato, et vestibus pontificalibus induto in Ecclesia, vel Oratorio publico; Verbalis non privat Clericum privilegio canonis, ideoque fieret excommunicatus, qui talem percuteret, secus de reali; Verbalis ferri nequit a solo Episcopo, sed in degradatione Sacerdotis requiruntur sex alii Episcopi, vel Abbatibus mitrati, aut alii Ecclesiastici dignitate, aetate, et scientia commendabiles, excepto haeresis casu, et quidem cum voto decisivo, ita ut, uno discrepante, degradatio ferri nequeat; realis autem, cum sit quasi executio degradationis verbalis, ferri potest a solo Episcopo; Verbalis ferri potest in absentem, secus realis; Uterque tamen degradatus sive verbaliter, sive realiter tenentur ad horas canonicas, abstinere a negotiis, officiisque Statui indecentibus etc., nec licite, nec valide contraherent matrimonium; valide, sed illicite consecrarent, quia retinent characterem sacerdotalem; imo licite, et valide absolverent in articulo mortis. Vid. Ben. XIV ibid.**

**Q. An Clericus ob frequentem fornicationem, vel concubinatum deponi possit.**

**R. Non est statim deponendus, sed gradatim cum Ipso agendum, ita ut prius Judicis judicio puniatur. Quod si monitus non resipuerit, ipso facto privatur tertia parte fructuum beneficiorum applicandorum fabricae Ecclesiae, vel alteri pio loco; quod si adhuc perseveret, servanda sunt, quae statuit Tridentinum sess. XV cap. 14.**

**Q. Quis possit cum deposito, vel degradato dispensare.**

**R. Episcopus cum assistentia aliorum Praelatorum dispensare potest, si dispensatio petatur ex justitia, quatenus sententia fuerit nulla, aut injusta; si vero petatur ex titulo gratiae, Episcopus etiam dispensare potest in degradatione lata ob adulterium, vel ab alia crimina adulterio minora;**

si autem lata fuerit ob crimina majora, solus Papa in ea dispensare valet. Item Episcopus dispensare potest cum deposito a solo beneficio, nisi beneficium sit jurispatronatus alterius, quia in hoc casu requireretur etiam consensus patroni.

Nota. Numerus Episcoporum, vel Abbatum, vel Personarum in dignitate constitutarum requisitus ad degradationem non est in usu ab exeunte saeculo XVI utpote difficilis. Episcopus ob gravia delicta potest Parochum parochia privare absque eo, quod gradatim procedat in poenis canonicis. Sententia privationis pronunciari potest a Vicario etiam sine speciali delegatione Episcopi, et etiamsi ipse instruxerit processum ex S. Congreg. 31 Mart. 1855.

#### DE INTERDICTO.

Q. Quid sit interdictum, et quotuplex.

R. I.<sup>o</sup> Est *censura ecclesiastica prohibens omnia divina officia, usum quorumdam sacramentorum, et ecclesiasticam sepulturam.*

R. II.<sup>o</sup> Praeter divisionem censuris in genere communem, interdictum aliud est *locale*, aliud *personale*, et aliud *mixtum*. *Locale* immediate, et directe afficit locum, prohibetque, ne divina in eo celebrentur, aut recipiantur etiam ab extraneis, ideoque mediate tantum afficit personas. *Personale* immediate, et directe afficit personas, quas prohibet audire divina officia, ubicumque sint. *Mixtum* vero complectitur locale, et personale, ideoque afficit locum, et personas. Quae tria interdicta inter se sunt diversa, ita ut, interdicto populo, non conseatur interdictus locus, nec viceversa, nisi exprimatur.

Q. Quotuplex sit interdictum locale.

R. Duplex, nempe *generale*, et *speciale*. Interdictum locale *generale* comprehendit totum districtum localem tum sacrum, tum profanum, ita ut nemini liceat neque intra, neque extra Ecclesiam divina celebrare, vel audire in loco expresso; item comprehendit loca, quae sunt pars accessoria loci expressi, seu suburbia, si gaudeant ejus honoribus, et oneribus; item loca contigua ipsi loco expresso, quae commode adiri possunt a civibus loci interdicti, ex eo quod, si ibi celebrentur divina officia, interdictum parvipendere-

tur, licet loca ipsa contigua non sint subdita eidem Superiori sive laico, sive ecclesiastico. Interdictum locale *speciale* afficit locum aliquem determinatum, neque complectitur omnia loca tum sacra, tum profana, ideoque, si interdicantur omnes Ecclesiae alicujus Dioecesis, vel regni, non interdictis simul locis profanis ipsius Dioecesis, aut regni, interdictum esset particulare.

Nota 1°. Interdicta civitate etiam ab Episcopo, intelliguntur interdictae omnes Ecclesiae ejus civitatis, quantumvis privilegiatae, aut exemptae, exceptis Ecclesiis Mendicantium, qui non tenentur observare interdicta etiam generalia, nisi quae Cathedralis, vel Matrix Parochialis observat, et excepta Cathedrali, nisi de ipsa fiat expressa mentio, quia Cathedralis ob sui excellentiam in odiosis digna est speciali nota, non secus ac Canonici Cathedralis Ecclesiae, qui in materia poenali, et odiosa non comprehenduntur sub generali nomine Clericorum, nisi de Eis fiat expressa mentio.

2°. Interdicta Dioecesi, non censetur interdicta Civitas, nisi clarius exprimatur, quia civitas est caput Dioecesis, et quando interdicitur Dioecesis, accipitur Dioecesis in sua specie, quatenus differat a civitate, cum odia sint restringenda.

3°. Interdicta aliqua Ecclesia, interdicuntur omnes Ejus Cappellae, et coemeterium contiguum; sed non viceversa; Ne interdicatur quidem coemeterium, si Ecclesiam interdictam non tangat immediate, nihilo prorsus interposito.

Q. Quotuplex sit interdictum personale.

R. Duplex, nempe *generale*, et *speciale*. *Generale* fertur in totum aliquod corpus politicum, quod potest propriis legibus gubernari, vel quod sub se contineat plures personas facientes inter se communitatem, vel politicam unitatem; *speciale* autem fertur in personas particulares, vel in plures, sed non omnes alicujus populi, aut communitatis; ad quod incurrendum non requiritur, quod personae ipsae propriis nominibus exprimantur, quando interdictum fertur a jure, vel ab homine per sententiam generalem; et potest esse totale, vel parziale, quatenus comprehendat omnes, vel aliquos interdicti effectus.

Q. An interdicto Clero censeantur interdicti etiam Religiosi.



**R. Negative, quia interdictis Religiosis non censentur interdicti etiam Clerici, ergo nec viceversa, nisi interdicantur personae ecclesiasticae, quia Religiosi sunt personae ecclesiasticae; nisi Religiosus possideat beneficium, aut officium in populo, segregatus a sua Communitate; vel nisi aliter appareat ex subjecta materia, et circumstantiis.**

**Q. An interdicto populo censeatur interdictus Clerus, Parochia, aut Ecclesiae, et viceversa.**

**R. Negative, quia nec Clerus, nec Parochia, aut Ecclesiae, veniunt sub nomine populi, nec viceversa, ideoque, interdicto Clero, populus potest extraneos Sacerdotes convocare ad divina facienda; item interdicto populo, Clerus potest celebrare, nisi sit privatus privilegio fori, quia tunc esset subditus Superiori laicali, ideoque censeretur pars populi; secus si interdiceretur aliqua familia, vel Academia, quia tunc Clerici de ipsa familia, aut academia censerentur interdicti, quia familia, et academia est nomen commune ad Clericos, et ad laicos, ideoque etiam Clerici doctores aliqujus civitatis essent interdicti, interdictis Doctoribus ejus Civitatis, nisi Clericus fiat de familia interdicta, vel Doctor post latum interdictum. Interdicta tamen civitate, intelliguntur interdictae omnes Ecclesiae ipsius Civitatis etiam Regularium ex Tridentino, cum ejus sint partes.**

**Q. An, civitate interdicta, ejus cives absentes subiaceant interdicto.**

**R. Affirmative, licet sint innocentes, quia sunt pars ejus civitatis, nisi tamen alibi vel actu fixerint, vel alio nunc transferant domicilium, quia tunc absque absolutione per solam domicilii mutationem liberantur ab interdicto; modo tamen non dederint causam culpabilem interdicto; Et viceversa exteri non interdicti fiunt interdicti, si fiant concives civitatis interdictae; secus si domicilium ibi non fiant, quamvis longo tempore ibidem habitent; item fiunt nunc interdicti, qui cives tempore lati interdicti erant amentes, vel infantes, acquisito nunc rationis usu, quamvis tempore amentiae, aut infantiae erant exempti ab interdicto, excepta ecclesiastica sepultura.**

**Q. Quid si quis duo habeat domicilia.**

**R. Censetur interdictus, quamdiu actu habitat in civitate interdicta.**

**Q.** An Judex, qui tulit interdictum, includatur in ipso interdicto.

**R.** Negative, quoad interdictum personale, quia nemo habet vim coactivam in seipsum, neque in Superiorem, neque in aequalem, ideoque hi omnes non includuntur in generali interdicto personali; secus de interdicto locali generali, quod comprehendit etiam ipsum Judicem, vel aequalem, vel Superiorem, quia effectus interdicti sunt a jure communi, cui omnes subjacent, excepto Papa.

**Q.** Interdicto Clero alicujus civitatis, quinam de Clero censeantur interdicti.

**R.** Omnes Clerici civitatis ipsius, modo gaudeant privilegio canonis, et fori, et item habeant beneficium, aut officium aliquod spirituale in populo, quia, si quis privatus esset privilegio fori, non censeretur pars Cleri, sed populi; item Clerici non habentes beneficium, aut officium spirituale in populo non constituunt unum corpus cum Clero ipsius Civitatis; item exceptis Canonicis Cathedralis Ecclesiae, nisi de iis fiat expressa mentio.

**Nota.** Interdictum latum per modum censurae requirit contumaciam, et canonicas monitiones, nec potest infligi ad tempus, cum ignoretur, quamdiu durat contumacia; secus de interdicto lato per modum poenae in punitionem delicti commissi, quod infligi potest etiam ad tempus, et non praemissis monitionibus.

## Q U A E S T I O   I I .

### *De Effectibus Interdicti.*

**Nota 1°.** Quantitas, et qualitas tum suspensionis, tum interdicti colligi debet ex verbis, quibus exprimuntur, ad differentiam excommunicationis, quae jure ordinario ferri nequit absque omnibus suis effectibus, nisi a solo summo Pontifice, ideoque attendenda sunt verba Interdicti, et juxta illorum rigorem effectus sunt interpretandi.

**2°.** Jure novo tres sunt effectus Interdicti: 1° privatio divinorum officiorum tam activa, quam passiva: II° privatio aliquorum sacramentorum: III° privatio sepulturae ecclesiasticae; ideoque jure novo interdictus etiam nominatim denunciatus potest excommunicare, absolvere etiam solle-

mniter cum stola, et orationibus consuetis, etiam indulgentias concedere, coeterasque jurisdictionis externae actus exercere, servatis servandis ex cap: *Alma mater*, de quo infra.

### DUBIUM I.

De Privatione activa, et passiva divinorum Officiorum.

Q. Quid intelligatur sub divinis officiis, quibus privat interdictum.

R. Intelliguntur functiones omnes, quae ex sua institutione a sacris Ecclesiae Ministris fiunt nomine Ecclesiae ipsius, quales sunt ex: gr: functiones sacrae, quae spectant ad solemnem sacramentorum ritum sive immediate, sive praeparatorie, sive consecutive, seu benedictiones templi, sacrorum vasorum, corporalium etc., item professio sollemnis in Religione, fusio sollemnis aquae cum *Asperges*, litanias processionaliter recitare cum Cruce, et superpelliceo, aut cum *Dominus vobiscum*; horae canonicae, vel officium Bmae Virginis, vel defunctorum, vel recitatio psalmorum poenitentialium in choro; secus privatim, et extra chorum, ut recitantur a Confratribus, et secus etiam quoad preces, quae etiam a laicis recitari solent, si laico more exercentur.

Q. Quid liceat tempore interdicti localis.

R. Jure antiquo in Ecclesiis interdictis per interdictum speciale solum mittebatur Missa semel in hebdomada ad renovandam Eucharistiam pro infirmis, modo in ipsis Ecclesiis ante interdictum Eucharistia servari consueverat; in Ecclesiis autem interdictis per interdictum generale Clerici mittebantur etiam, ut bini, vel terni divina officia legere possent, sed januis clausis, submissa voce, campanis non pulsatis, et exclusis excommunicatis, aut specialiter interdictis; Jure novo Bonifacii VIII ex cap: *Alma mater* quoad Ecclesias specialiter interdictas nihil est innovatum, ideoque in Eis nunc licet, quod antea; tempore autem interdicti localis generalis nunc permittitur ex laudato Cap:, ut Missae, et divina officia singulis diebus in Ecclesiis omnibus, exceptis solum oratoriis privatis; item ut in Monasteriis sive Virorum, sive Monialium interdicto generali interdictis celebrari possint, sicut prius ante interdictum, sub quatuor tamen conditionibus 1º ut Missae, et

alia divina officia celebrentur *submissa voce*, ita ut ab existentibus extra Ecclesiam audiri per se nequeant, quamvis per accidens aliquando audiantur: 2° ut celebrentur *januis clausis*, seu junctis, ita ut videri non possint a foris existentibus; ideoque non satis est, ut sola janua principalis claudatur, sed omnes sunt claudendae, nisi divina officia celebrentur in aliqua Ecclesiae Cappella, cujus portae ita occludi possint, ut nec audiri, nec videri possint: 3° ut celebrentur *non pulsatis campanis*, sive campanae sint majores, sive minores valde parvae, sive pulsantur ad divina officia, ex: gr: ad convocandos Sacerdotes, ad dandum signum Missae celebrandae; sive pulsantur ad *Sanctus*, vel cum hostia elevatur; secus tamen, si campanae pulsantur ad convocandum populum ad concionem, ad comitandam Eucharistiam, quae ministratur infirmis, ad salutationem Angelicam, ad indicandam populo festi diei solemnitatem, ad ostendendas Reliquias, vel indicandas diei horas, quamvis populus per accidens inde colligat divina officia tunc temporis celebrari, cum campanae pulsari prohibeantur tempore interdicti ad solum finem divinorum officiorum, et earum loco adhiberi possunt tuba, vel tabula cum matraca, 4 ut celebrentur *exclusis interdictis*, et *excommunicatis*, nempe vitandis denunciatis, quae verba hoc sensu sunt intelligenda, quod excommunicati vitandi denunciati semper sint excludendi; laici interdicti etiam sunt excludendi, nisi habeant privilegium assistendi; quod si privilegium illud habeant, sed sunt specialiter interdicti, vel dederunt causam interdicto, etiam sunt excludendi ab ipsis divinis officiis, nihil obstante quocumque suo generali privilegio.

Q. Quibus in casibus possint laici ad divina admitti tempore interdicti.

R. *Ob quatuor causas ad sacra admittitur inter-Dictus, egens, amens, concessio, Paschate sancto*; seu

1°. Excusat necessitas, ex: gr: si Sacerdos celebraturus non habeat Ministrum, nisi laicum, quem potest adhibere, quia, concesso privilegio celebrandi, intelliguntur concessa ea omnia, quae ad ejus usum sunt necessaria.

2°. Possunt admitti carentes usu rationis, ex: gr: infantes, et amentes, quia eorum praesentia non est moralis.

3°. Privilegiati, nisi sint specialiter interdicti, vel dederint causam culpabilem interdicto; imo privilegiati ipsi

admitti possunt una cum familia sua, seu cum domesticis suis, modo tamen isti assumpti non sint in famulatum, et comitatum in fraudem interdicti, quamvis non habitent domi secum, sed modo comitari solebant dominum suum ad Ecclesiam ante interdictum, ne dominus ob carentiam comitatus nunc retrahatur ab auditione sacrorum; et modo inter domesticos non sit aliquis specialiter interdictus, vel qui dederit causam interdicto, vel qui se fingat de familia:

4<sup>o</sup>. In quatuor festivissimis diebus Natalis Domini, Paschatis, Pentecostes, et Assumptionis Bmae Virginis ex Cap: *Alma mater*, qui dies incipiunt a primis Vesperis inclusive, ideoque in festo Paschatis incipit a Missa Vigiliae, cum in Ea Vesperae canantur; et in festo Pentecostes, pariter à Vigiliae Missa, cum Missa illa pertineat ad diem sequentem; et durant usque ad completorium ipsius sollemnitatis, quod recitandum est hora consueta, et non debet in fraudem interdicti differri; imo in sollemnitatibus Natalis, Paschae, et Pentecostes durant usque ad completorium tertii diei, cum juxta communem loquendi modum sollemnitates illae usque ad tertium diem continuari censeantur; Item die festo Corporis Christi, et per totam Octavam incipiendam, et terminandam, ut supra, ex concessione Eugenii IV; Item ex concessione Leonis X in festo purissimae Conceptionis cum Ejus Octava; In his igitur diebus tempore interdicti generalis suspenditur interdictum, ac proinde in ipsis diebus licet in Ecclesiis omnibus interdicto generali interdictis Missas etiam Sanctorum, aliaque divina officia sollemniter celebrare, pulsatis campanis, januis apertis, alta voce, et admissis omnibus etiam specialiter interdictis, modo ipsi, ob quorum culpam impositum est interdictum, Altari non appropinquent, idest modo ipsi non admittantur ad oblationes, nec ad communionem, nec prope altare accedant, sed longe ab eo separentur, ut ipsi rubore suffundantur, et alii pertimescant; et exclusis omnino ab Ecclesia excommunicatis vitandis denunciatis; non tamen licet in dictis sollemnitatibus sacramenta ministrare.

Patres Ordinis Minorum Sancti Francisci, praeter citatos dies sollemnes, ex Clemente VIII. *Sacrae Seraphici* etiam in omnibus festivitatibus sui Ordinis possunt voco alta, apertis januis, et pulsatis campanis divina facere, omnibus Fidelibus sacramenta ministrare, et omnia alia libere,

et solemnī ritu peragere temporibus Interdicti generalis quacumque etiam Apostolica auctoritate appositī, exceptis nominatim interdictis, et interdicto causam praebentibus.

Q. An privilegiati tempore interdicti teneantur diebus festivis Missam audire.

R. Clerici, et Religiosi omnes utriusque sexus, cum sit Eis licitum tempore interdicti assistere divinis officiis; item laici habentes privilegium assistendi iisdem divinis officiis, tenentur tempore interdicti diebus festivis audire Missam, quia privilegiatus tenetur uti suo privilegio, quando privilegium est habilitativum.

Nota 1.<sup>o</sup> Nominatim, aut publice interdicti, si *nominatim a Celebrantibus* moniti nolint ab Ecclesia exire, incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam, quam tamen non incurrerent, si non sint *nominatim* moniti, vel sint ab aliis, et non ab ipsis Celebrantibus moniti.

2.<sup>o</sup> Tempore interdicti licita est aspersio aquae benedictae, modo populus sine ulla sollemnitate aspergatur; item Confratres more suo solito possunt cantare litanias, psalmos, officium defunctorum, vel etiam Sanctorum, quia haec non cantantur ab ipsis tamquam ab Ecclesiae Ministris.

## DUBIUM II.

De Privatione Activa, et Passiva Sacramentorum.

Q. Quenam sacramenta recipi, aut administrari liceant tempore interdicti.

R. De singulis discurrendo.

1.<sup>o</sup> Baptismus, et Confirmatio recipi possunt tempore interdicti a quibusvis sive parvulis, sive adultis, sive sanis, sive infirmis in Ecclesia etiam specialiter interdicta, si sit propria, et cum solita sollemnitate, videlicet januis apertis, et campanis pulsatis, item cum exorcismo, unctione, chrismate, et patrinis; ideoque tempore interdicti generalis licitum est in Ecclesia interdicta conficere chrisma in die Coenae Domini, et benedicere fontem in Sabathis Sanctis, servatis tamen servandis, seu januis clausis, campanis non pulsatis, et exclusis interdictis, et excommunicatis, quia Chrisma, et benedictio fontis sunt respective necessaria ad sacramenta baptismi, et confirmationis sollemniter recipienda.

**Nota 1.º** Baptismus, et Confirmatio possunt sollemniter ministrari a quibuscumque generaliter interdictis; secus si sint interdicti interdicto specialiter personali, vel si dederint causam interdicto, quia isti sacramentum Confirmationis nunquam licite ministrare possunt; sacramentum vero baptismi ministrare possunt in sola extrema necessitate absque sollemnitate.

**2.** Parochus, interdicta propria Parochia, non tenetur aliam vicinam Ecclesiam non interdictam adire, ut ibi sacramentum baptismi sollemniter ministret.

**II.º** Sacramentum poenitentiae jure antiquo dabatur tempore interdicti solum aegrotis, et peregrinis; jure autem novo ministrari potest etiam in loco interdicto cuicumque, exceptis 1º excommunicatis, quia isti non admittuntur ad sacramentum poenitentiae, nisi prius legitime absolvantur, vel nisi in mortis, aut perpetuae amentiae periculo; 2º specialiter interdictis, vel qui dederint causam interdicto per suam culpam, dolum, aut fraudem vel qui dederint auxilium, consilium aut fravorem, ad tale crimen, quia hujusmodi omnes absolvi non debent, nisi praemiserint debitam satisfactionem Ecclesiae, aut parti, si possint, vel nisi dederint cautionem pignoratitiam, fidejussoriam, aut juratoriam, si non possint pro hic, et nunc satisfacere.

Quilibet interdictus confessarius ministrare potest licite, et valide sacramentum poenitentiae, modo non sit specialiter interdictus, neque causam dederit interdicto, alioquin illicite, sed etiam valide ministraret, eo quod interdictum etiam denunciatum non privet potestate ordinis, neque jurisdictionis, sed tantummodo impedit licitum usum jurisdictionis extra casum necessitatis.

**III.º** Sacramentum Eucharistiae tempore interdicti conceditur solis privilegiatis, et existentibus in periculo mortis, qui, si fuerint specialiter interdicti, vel causam dederint interdicto, ante communionem praemittere debent debitam satisfactionem.

Ministrari autem potest, et quidem cum omni solita sollemnitate, seu pulsatis campanis, et omnibus, qui voluerint, ipsam comitantibus, a quibusvis Sacerdotibus, vel Diaconis interdictis, nisi sint specialiter interdicti, vel dederint causam interdicto, quia isti ministrare licite possunt

in solo casu necessitatis, si desit alius non specialiter interdictus.

Q. An Clerici, et Religiosi utriusque sexus, vel privilegiati, qui tempore interdicti possunt interesse sacrificio Missae, possint tunc temporis communionem sumere mero laicorum.

R. Affirmative probabilius, nam Bonifacius VII in cap: *Alma mater* concedens, ut a Clericis dicto tempore *Missae* celebrentur, et alia dicantur divina officia, sicut prius, implicite permittit, ut ipsi Missam audientes in ea communicent maxime Clerici, tum quia jure antiquo omnibus Missae interessentibus concedebatur Eucharistia, tum quia jure novo Tridentini omnibus Missam audientibus consulitur, quod Eucharistiam recipiant; quod magis confirmatur ex eo, quod idem Pontifex ibidem loquens de sollemnitatibus, in quibus possunt interdicti admitti ad Missarum sollemniam, subjungit: *praefatis diebus ad participationem admittimus divinorum*; sed participare in Missae sollemnitate juxta antiquam consuetudinem erat de corpore, et sanguine Christi participare; ergo in festivitatibus illis licitum est interdictis Eucharistiam recipere.

Nota. Primates, Officiales, et Confratres Societatis, seu Militae Nobilium Neapolitanorum sub invocatione, et protectione S. Januarii Episcopi, et Martyris, modo non sint specialiter interdicti, neque causam dederint interdicto, possunt tempore interdicti in locis interdictis per quemcumque Sacerdotem ab Ordinario adprobatum in sua, et cujuslibet Ipsorum familiarium, domesticorum, parentum, consanguineorum pro tempore existentium praesentia Missas, et alia divina Officia submissa voce, clausis januis, campanis non pulsatis, et excommunicatis, interdictisque exclusis, celebrari facere, illaque audire, ipsis interesse, nec non tempore interdicti hujusmodi sacram Eucharistiam, et caetera sacramenta recipere, item tumulari in ecclesiasticis sepulturis, sine tamen funerali pompa, et salvis juribus parochialium Ecclesiarum ex Ben: XIV *Romanae Ecclesiae*, modo fecerint, quantum in Eis fuerit, ut in iis, propter quae fuit impositum interdictum, partitio fiat, et ea executionis debitae demandentur, ac per eos non steterit, quominus pareatur.

IV°. Sacramenta Extremae Unctionis, et Ordinis nulli



Interdicto ministrari possunt tempore interdicti generalis, nisi extrema Unctio solis Infirmis, qui nullum aliud sacramentum recipere possunt, quia in hoc casu posset ministrari etiam ab Interdicto personaliter, eo quod non creditur pia Mater Ecclesia velle in illa hora Fideles suos privare subsidio tam necessario, quod possit moribundum facere de attrito contritum; item Ordines in solo casu, si non adsint Sacerdotes, qui tempore necessitatis conferant sacramenta, quia jus concedens tempore interdicti officia divina cum debita cautione, et reliqua sacramenta censetur concedere ordinationem Sacerdotum, si actu desint Sacerdotes, qui ministrare possint; quae ordinatio permittitur etiam in loco interdicto, si in alio loco non interdicto commode nequeat conferri.

V. Matrimonium tempore interdicti contrahi potest etiam a personis interdictis, quia matrimonium primario est contractus, et quamvis sit elevatum ad rationem sacramenti, tamen secundum substantiam non a Ministris Ecclesiae conficitur, neque subjacet Ecclesiae administrationi; imo jure novo Cap: *Alma mater* licitum est etiam nuptias benedicere tempore interdicti, sed sine sollemnitate, januis clausis, et exclusis excommunicatis, interdictisque; et modo maritus non sit specialiter interdictus, nec causam dederit interdicto, quia hujusmodi prohibentur assistere divinis officiis; secus si sola foemina esset interdicta, quia uxor sequitur virum, ideoque potest simul cum viro suo non interdicto, vel privilegiato benedici; imo licet etiam cum sollemnitate nuptias benedicere iis diebus, quibus licet sollemniter persolvere divina officia, quia hujusmodi benedictiones pertinent ad divina officia, exclusis tamen diebus, quibus sollemnitates nuptiales prohibentur ab Ecclesia.

Q. An liceat sacramenta ministrare in iis diebus sollemnibus, in quibus ex Cap: *Alma mater* permittuntur divina officia.

R. Negative, quia sacramenta non veniunt sub nomine Officiorum divinatorum.

**DUBIUM III.**

**De Privatione Ecclesiasticae sepulturae.**

Jure antiquo omne interdictum tam locale, quam personale sive generale, sive speciale etiam non denuntiatum privabat omnes etiam infantes sepultura ecclesiastica, exceptis solis Clericis, qui in quolibet interdicto poterant in loco sacro, sed cum silentio, et sine campanarum pulsatione, seppelliri, modo non erant specialiter interdicti, nec dederant causam culpabilem interdicto, nec violaverant interdictum per actionem propriam Clericorum. Jure autem novo Concilii Constantiensis ex Cap: *Ad evitanda scandala* interdictum personale non privat ecclesiastica sepultura neque Clericos, neque laicos, nisi solos nominatim interdictos denunciatos, ita ut non privaretur ecclesiastica sepultura, si quis moriatur, qui sit pars populi, aut collegii interdicti, modo causam non dederit interdicto, neque, si sit Clericus, violaverit interdictum per actionem Clericorum propriam; Interdictum vero locale sive generale, sive speciale in solo casu, si fuerit denunciatum, privat omnes etiam innocentes, infantes, amentes, aut externos ecclesiastica sepultura, cum interdictum illud afficiat locum, exceptis pariter Clericis, sub quorum nomine intelliguntur omnes viri, aut mulieres gaudentes privilegio canonis, et fori, qui seppelliri possunt in loco sacro interdicto etiam cum comitatu, aliisque pompis honorificis, quae solent sepulturas Fidelium comitari, imo etiam cum Missae celebratione, et officio divino, sed januis clausis, et interdictis, excommunicatisque exclusis, et sine cantu, campanarumque pulsatione, quae permittuntur solis diebus sollemnibus, in quibus interdictum suspenditur, nec nisi in solo interdicto locali generali, quia in Ecclesia specialiter interdicta possunt Clerici seppelliri juxta solitum, sed sine Missa, et divinis officiis.

Nota. Nominatim interdicti extra locum sacrum sunt tumultandi, si decedant absque signo contritionis; si vero decedant cum signo contritionis, vel si ex circumstantiis colligatur, non decessisse sine contritionis signo, possant indirecte absolvi, et sic tradi ecclesiasticae sepulturae.

**Q.** An privilegiati tempore interdicti sepeliri possint in loco sacro.

**R.** Affirmative in interdicto personali generali, quia interdictum istud jure novo Concilii Constantiensis non privat sepultura ecclesiastica, nisi nominatim denunciatus interdictus; secus in interdicto locali sive generali, sive speciali sed denunciato, nisi aliter exprimat in privilegio, quia per interdictum istud, quando est denunciatum, locus redditur incapax sepulturae.

**Q.** An fideles possint in loco sacro seppelliri in festivitibus, in quibus suspenditur interdictum.

**R.** Negative probabilis, quia aliud est admitti ad divina officia, et aliud seppelliri in loco sacro, uti patet ex Templariis, et Hospitalariis, ex quorum adventu semel in anno ex Cap: *Cum et plantare* divina officia ob laetitiam in loco sacro possunt celebrari, quin tamen possint in loco sacro seppelliri, si decedere contingat; et in dictis festivitibus solum exprimitur suspensio interdicti quoad officia divina celebranda, quin fiat sermo de sepultura.

**Q.** An laici decedentes tempore interdicti possint alio transferri, ut ibi sepeliantur in loco sacro non interdicto.

**R.** Affirmative, nisi sint nominatim denunciati interdicti, vel nisi dederint causam interdicto, quia nullum datur impedimentum neque a parte personae, quae supponitur non nominatim interdicta, neque a parte loci utpote non interdicti.

**Q.** An laicus tempore interdicti sepultus in loco non sacro, sublato interdicto, exhumandus sit, et in loco sacro sepeliendus.

**R.** Affirmative, nisi fuerit nominatim denunciatus interdictus, nec causam dederit interdicto, quia, sublata censura, cessat ejus effectus.

Nota Si interdictus jam sit humatus in loco sacro, quamvis illicite, non est exhumandus, durante etiam interdicto, ut sepeliatur in loco non sacro.

Q U A E S T I O   I I I .

*De Causis Interdicti.*

Q. Quinam possint ferre interdictum.

R. Quicumque ferre possunt censuras, exceptis Praedictis Regularibus, qui ferre possunt interdictum personale, non tamen locale Ecclesias suas interdicendo, nisi jurisdictionem habeant in plebem.

Q. Quam ob causam ferri possit interdictum.

R. Interdictum speciale personale nequit infligi, nisi ob culpam gravem propriam personae interdictae; locale autem, aut personale generale infligi potest ob culpam gravem contumaciter admissam a capite, vel a praecipuis membris communitatis; non tamen ob culpam etiam gravissimam alicujus particularis personae.

Q. An interdictum ferri possit ob contumaciam Domini, vel Episcopi in retinendo aere alieno, vel non solvendo debitum.

R. Affirmative, si sermo sit de interdicto personali speciali; secus, si sit sermo de ceteris interdictis ex decreto Bonifacii VIII, quod confirmavit Clemens VII. *Licet ea*, ne ob temporalem causam, quae alia via emendari potest, innocentes detrimentum patiantur.

Q. An interdictum imponi possit ob culpam omnino praeteritam.

R. Negative, si sit sermo de interdicto, prout habet rationem censurae; secus quoad interdictum, quod habet rationem poenae.

Q. An interdictum imponi possit ob culpam levem.

R. Negative quoad interdictum, quod fertur ab homine, quod neque dicata, neque valide tunc infligeretur; secus quoad interdictum, quod fertur a jure, modo tamen secum non afferat omnes effectus interdicti, sed latum sit ad breve tempus, vel ad aliquem particularem effectum.

QUAESTIO IV.

*De Peccatis, et Poena Violantium Interdictum.*

Q. An peccent violentes interdictum.

R. Violantes interdictum sive locale, sive personale, sive sint Clerici, sive laici, ex: gr: assistentes divinis officiis in loco interdicto, graviter peccant ob prohibitionem Ecclesiae in re gravi, nisi excusentur ab ignorantia, metu, aut parvitate materiae.

Q. Quam poenam incurrant laici violentes interdictum.

R. In nullam incidunt poenam, sive violent interdictum locale, sive personale, quatenus personaliter interdicti assistant divinis officiis, exceptis quatuor casibus, in quibus ligantur excommunicatione laici ipsi 1° per vim, aut per metum gravem incussum sive Celebranti, sive Ejus consanguineis cogentes aliquem ad celebrandum divina officia in loco interdicto denunciato: 2° Vocantes sive per se, sive per alium etiam privatim alios interdictos, ut intersint divinis officiis, quae celebrantur in loco interdicto, secus si celebrantur alio: 3° Prohibentes etiam per preces importunas, ne interdicti exeant ab Ecclesia publica, ubi celebrantur divina officia, postquam fuerint ab ipsis Celebrantibus moniti, ut exeant: 4° Ipsi interdicti, qui ab Ecclesia publica, ubi celebratur Missa, recusant exire, postquam moniti fuerint ab ipso Celebrante, ut exeant; secus tamen dicendum, si moniti fuerint non ab ipso Celebrante, sed per alium; vel si non fuerint *nominatim* moniti; vel si recusent exire de Ecclesia vel non publica, vel ubi non Missa, sed alia celebrantur officia; Quibus accensiri possent omnes, et singuli sive laici, sive Clerici praesumentes propriis manibus sepellire mortuos in loco sacro tempore interdicti localis in casibus non concessis; aut praesumentes sepellire *nominatim* interdictos, sed denunciatos in loco sacro, quia hujusmodi ipso facto irretiuntur excommunicationis vinculo, cujus absolutionem obtinere non possunt, donec arbitrio Episcopi competentem dederint satisfactionem illis, in quorum favorem censura, vel sententia lata fuerat, aut etiam illis, quibus facta fuisset restitutio, si interdictus in loco sacro non fuisset sepultus, qua satisfactione praestita, ces-

sat reservatio, ita ut quilibet Confessarius adprobatus possit tunc eam excommunicationem absolvere.

Nota 1°. Comitantes cadaver interdicti etiam denunciati, item mandantes, consulentes, cantantes, portantes crucem, aut foveam extruentes in istam non incurrunt excommunicationem.

2°. Si interdictus monitus, ut exeat ab Ecclesia publica, ubi celebratur Missa, recuset exire, potest coram Ipso Missa celebrari, quia nulla adest prohibitio, neque cogens ratio; secus, si excommunicatus vitandus monitus nollet exire.

3°. Ut laici in quatuor allatis casibus incurrant excommunicationem illam, quae est Papae reservata ex Clementina 2° de sent: excom: tria requiruntur: I° *praesumptio*; ideoque quaelibet ignorantia etiam crassa, et supina, modo non sit affectata, excusat ab ea incurrenda: II° quod cogentes, vocantes, vel prohibentes sint domini temporales habentes jurisdictionem laicalem in foro externo, licet sint Clerici; ideoque, si quae persona etiam nobilis, sed privata, cogeret, vocaret, vel prohiberet, non incurreret ipsam excommunicationem: III° ut dominus ipse temporalis cogens etc. unam ex tribus ipsis actionibus ponat in terris suis tamquam dominus temporalis, seu cum jurisdictione, et auctoritate; ideoque, si etiam auctoritative ponat in terris alienis etiam cum subdito suo, eam excommunicationem non incurreret, quam tamen incurreret, si ponat auctoritative in terris suis etiam cum Extero in ipsis suis terris versante.

4°. Ut quis eam incurrat excommunicationem, non requiritur, ut interdictus sit denunciatus, qui monitus recuset exire, quia, licet nos non teneamur vitare interdictos non denunciatos, ipsi tamen interdicti tenentur observare effectus sui interdicti; secus tamen quoad interdictos, qui vocantur, aut coguntur ad divina officia, vel qui prohibentur exire de Ecclesia, ubi celebratur Missa.

Q. Quam poenam incurrant Clerici violantes interdictum.

Nota. Tripliciter a Clericis violari potest interdictum I° dum Clericus interdictus functionem Ordinum exercet, ex gr: Subdiaconus canendo sollemniter Epistolam, Sacerdos ministrando sacramenta, aut horas canonicas, aliaque divina officia ex officio tamquam hebdomadarius inchoando, perficiendo cum sollemnitate propria Ordinis ecclesiastici; se-

cus, si hoc faciat non tamquam hebdomodarius, sed tamquam laicus sine *Dominus vobiscum*, quamvis ea recitet in choro: II° dum ipse non est interdictus, sed confert in loco interdicto aut sacramenta, quae non permittuntur tempore interdicti, aut ipsa divina officia, non servatis conditionibus praescriptis in cap: *Alma mater*: III° dum nec ipse, neque locus est interdictus, sed sacramenta confert interdicto, vel interdictum ipsum admittit ad divina officia, aut ad ecclesiasticam sepulturam.

R. 4° Clericus, aut Religiosus scienter exercens proprium actum ordinis sacri, a quo est interdictus vel per modum censurae, vel per modum poenae vindicativae, fit irregularis, privatur privilegio, ut possit sepelli in loco sacro, item privatur voce activa, et passiva ad officia, et beneficia; quas tamen poenas non incurreret per exercitium ordinis minoris.

2° Clericus, aut Religiosus non interdictus, sed in loco interdicto denunciato celebrans, ex: gr: in altari interdicto; aut alium actum Ordinis sacri exercens, non servatis conditionibus capitis *Alma mater*, fit irregularis, privatur jure sepulturae in loco sacro, incidit in suspensionem ab officio, et consequenter etiam a jurisdictione, quae tamen suspensio potius est ferendae sententiae; imo per sententiam privari potest etiam beneficiis, et incidit in interdictum ab ingressu Ecclesiae, donec praestita sit satisfactio ad arbitrium Ejus, cujus censura fuit violata; secus tamen, si locus interdictus non esset denunciatus.

3° Clericus etiam exemptus, aut Religiosus admittens in loco non interdicto ad divina officia, aut sacramenta, vel ad Ecclesiasticam sepulturam nominatim interdictos denunciatus, incidit ipso facto in interdictum ab ingressu Ecclesiae, donec satisfaciatur ad arbitrium Ejus, qui tulit interdictum; imo, si propriis manibus sepeliatur, incidit etiam in excommunicationem, ut supra.

4° Religiosi exempti non servantes interdictum generale locale, quoties servatur a Cathedrali, vel ab Ecclesia sua Matrice, seu a Parochia illius loci, in quo ipsi habitant, incidunt ipso facto in excommunicationem non reservatam, etiamsi interdictum sit invalidum, modo sit generale, et non particulare quoad solam Cathedrali, aut Parochiam.

Nota 1°. Cappellani Regii in regno Neapolitano ex

**Ben: XIV** *Convenit* in actuali itinere, et expeditione militari contra hostes possunt celebrare in loco etiam interdicto, et coram interdictis, qui non dederint causam interdicto.

2°. **Episcopi** tamquam Sedis Apostolicae Delegati possunt interdicere Ecclesias Regularium exemptorum: 1° si interdictum in loco publicatum non observent: 2° Si, accedente Episcopo ad Eorum Ecclesias pro celebranda Missa pontificali, nolint Eum debitis obsequiis recipere, servire, vel Baldachinum erigere, vel juxta solitum de cera, et suppellectilibus providere: 3° si baldachinum, vel osculum Evangelii, vel assistentiam in presbyterio permittant saecularibus quantumvis illustribus: 4° si moniti sepulturas sub altaribus, aut pradellis constructas nolint, vel differant expurgare, illasque muro obstrui facere, et replere: 5° si ad processiones, quibus tenentur intervenire, moniti recusent accedere: 6° si abusus, et irreverentias ab Eorum Ecclesiis moniti nolint, vel negligent remove. Possunt etiam tamquam Apostolicae Sedis Delegati interdicere, aut suspendere, item excommunicare Regulares ipsos inobedientes, et contumaces in casibus illis, in quibus datur facultas eisdem coercendi, corrigendi, et puniendi. Item possunt populo *denunciare*, eosdem esse incursos in censuram, sed non possunt *declarare*, quia declaratio est actus jurisdictionis. Quoad casus, in quibus Regulares subsunt Episcopis, vid: **Ben: XIV** de Syn: lib: IX cap: 45.

**Q.** An fiat irregularis Sacerdos tempore interdicti pulsans campanas ad divina officia.

**R.** Negative, quamvis graviter peccet, quia pulsatio campanae non est actus ordinis sacri; modo tamen non celebret januis apertis, alioquin fieret irregularis, aliasque incurreret poenas in Resp. 2° super allatas, etiam nullus ingrediatur.

#### Q U A E S T I O V.

##### *De Relaxatione ab Interdicto.*

**Q.** Quomodo cesset interdictum.

**R.** Interdictum latum ad tempus, vel sub conditione, cessat elapso tempore, vel posita conditione, absque ulla absolutione; interdictum vero latum absolute nunquam ces-



sat, nisi per absolutionem; ideoque populus, aut Clerus absolute interdictus ob delictum Praelati non fit liber ab interdicto ob mortem ipsius Praelati, neque Civitas liberatur ab interdicto ex eo, quod transeat in aliud dominium, quamvis interdictum tunc esset auferendum.

**Q. An destructo loco interdicto cesset interdictum.**

**R. Negative**, quia interdictum locale afficit etiam ipsum solam, ita ut, destructa Ecclesia interdicta, non possint in Eius solo corpora sepehiri.

**Q. An dissoluta communitate interdicta, cesset interdictum.**

**R. Affirmative** quoad solos innocentes, si communitas omnino dissolvatur; secus quoad eos, qui interdicto causam dederunt; vel si communitas non omnino dissolvatur, sed solummodo moriantur homines cuncti ipsius Communitatis, qui causam Interdicto dederunt, superstitibus solis innocentibus, quia huiusmodi non liberarentur ab interdicto, eo quod non cessent esse pars ejus communitatis interdictae, cujus jura adhuc retinent.

**Q. An Episcopus possit absolvere ab Interdicto.**

**R. Potest absolvere**, aut suspendere ab omni interdicto locali posito a jure, quia interdicta localia juris ordinarie non sunt reservata; secus tamen, si interdicta illa posita sint a Papa tamquam ab homine per sententiam particularem, quia tunc essent reservata, et quidem specialissime, vel si interdicta illa sint personalia generalia, quia haec etiam intelliguntur reservata, ideoque absolvi non possunt ab Episcopo, nisi sint occulta; neque eorum effectus suspendere Episcopus posset pro certo tempore, aut causa, nisi sint occulta.

**Nota.** Si Episcopus verbis expressis non sustulerit, attamen non servet interdictum a se latum, non videtur per hoc praecise sustulisse interdictum, quamvis esset sufficiens signum, quod illud reipsa sustulerit, quia praesumi non debet voluisse peccare agendo contra interdictum necdum sublatum.

**Q. An Parochus, alique Confessarii absolvere possint in interdicto.**

**R. Affirmative** quoad interdicta personalia specialia, si non sint reservata; secus quoad localia sive generalia, sive specialia; item quoad personalia generalia, quia neque locus, neque communitas sunt materia loci poenitentiae.

## Appendix I.

### De Interdicto ab Ingressu Ecclesiae.

**Q.** Quid sit interdictum ab ingressu Ecclesiae.

**R.** Est *privatio exercitii Ordinis sacri, sepulturae ecclesiasticae, et auditionis divinorum in Ecclesia*; ideoque effectus hujus interdicti sunt tres: 1° privat exercitio ordinis sacri in Ecclesia, ita ut nequeat ibidem celebrari, neque ministrari sacramenta, alioquin ministrans fieret irregularis; secus, si celebret, vel sacramenta ministret extra Ecclesiam in aliquo tentorio, vel in oratorio privato, imo etiam in coemeterio Ecclesiae contiguo, eo quod coemeterium in rigore non veniat sub nomine Ecclesiae: 2° privatio ab auditione, aut interesse utia divinis Officiis in Ecclesia, ita ut audiens, aut interessens divinis Officiis in Ecclesia graviter peccaret, quamvis non fiat irregularis, quia non violat interdictum per exercitium ordinis sacri; imo nullimode peccaret, si tempore divinorum officiorum transiret per Ecclesiam ex alio fine interessendi, quamvis per accidens aliquid audiat; item si Ecclesiam ingrediatur, ibique oret, vel sacramenta recipiat, quo tempore non celebrantur divina officia; item si ibi actus jurisdictionis exerceat praeter sacramentalem absolutionem; secus tamen, si hujusmodi interdictus existens extra Ecclesiam audiat Missam, vel divina officia, quae in Ecclesia celebrantur, quia hic esset formaliter in Ecclesia, licet materialiter quoad corpus sit extra: 3° privatio sepulturae Ecclesiasticae in Ecclesia, Ejusque Coemeterio, ideoque interdictus ipse potest in Coemeterio celebrare, aut ibi divina officia audire, si celebrentur, sed nequit ibi sepelli, nisi cum signis poenitentiae decedat, quia tunc permittitur in loco sacro sepelli, etiamsi non fuerit a censura absolutus ex cap: *Is, cui.*

## Appendix II.

### De Cessatione a Divinis.

**Q.** Quid sit cessatio a divinis.

**R.** Est *simplex prohibitio, qua Ministri Ecclesiae prohibentur persolvere divina officia, ministrare sacramenta,*

*et sepelire laicos in loco sacro in signum doloris ob gravem injuriam contra Ecclesiam, aut contra divinum cultum illatan, et in illius reparationem.*

Dicitur *simplex prohibitio*, quia non est censura, ideoque Clericus eam violans etiam per sollemne exercitium Ordinis sacri non fieret irregularis, quamvis graviter peccaret.

Q. Quis possit imponere cessationem a divinis.

R. Quicumque jure sive ordinario, sive delegato, sive consuetudinario habet jurisdictionem in foro externo; non-nisi tamen ob culpam valde gravem, et manifestam, quae exprimi debet in ipsis litteris, in quibus sententia cessationis ipsius continetur, quae litterae debent sigillo publico communiri, et tradi illi, contra quem fertur cessatio, monendo ipsum, num velit ante cessationem emendari.

Q. Quinam sint effectus cessationis.

R. Tres 1° ut absteineatur a divinis officiis publice recitandis etiam in diebus sollemnibus Paschae, Pentecostes etc., quibus diebus licita sunt tempore interdicti; imo etiamsi celebrari veliut januis clausis, submissa voce, et campanis non pulsatis, quia tempore cessationis a divinis solum permittitur semel in hebdomada celebratio unius Missae cum uno Ministro, seu Clerico, in Ecclesiis solis, in quibus servatur Ss. Sacramentum, ad renovandam Eucharistiam pro infirmis, sed januis clausis, submissa voce, et campanis non pulsatis; item permittitur celebratio unius Missae, sub iisdem tamen conditionibus, in quacumque Ecclesia pro communicando infirmo, quando non extat ulla hostia consecrata; item tempore ipso possunt Clerici bini, vel terni voce submissa, januis clausis, et sine cantu recitare horas canonicas, cum recitatio illa non sit publicum, sed privatum officium.

2° Privatio passiva sacramentorum, exceptis baptismo propter suam necessitatem, confirmatione, quae censetur complementum baptismi, poenitentia quoad moribundos, Eucharistia quoad solos infirmos per modum Viatici, quae sacramenta licite tunc administrantur etiam cum solita sollemnitate; et excepto pariter sacramento matrimonii, quod primario est contractus, nec quoad Substantiam subjacet Ecclesiae administrationi, licet sit elevatum ad rationem sacramenti, quia non conficitur ab Ecclesiae Ministris.

3° Privatio ecclesiasticae sepulturae quoad solos lai-

cos, quia Clerici ex benignitate juris non privantur sepultura sacra, modo sepeliantur eodem modo, quo sepeliri possunt tempore interdicti; imo, si cessatio a divinis imponatur sola, et non conjuncta cum interdicto, quod plurimum supponit, etiam laici tunc temporis sepelli possent in loco sacro, sed sine divinis officiis, quia cessatio a divinis ex Cap. *Non est nobis* per se solum privat participatione divinorum, et sacramentorum, nec datur textus prohibens ecclesiasticam sepulturam.

Nota 1<sup>o</sup> Religiosi etiam exempti violantes generalem cessationem a divinis, quando vident, aut sciunt servari a Cathedrali, aut a Parochia loci, ubi sunt, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam; secus, si cessatio illa non esset generalis, sed lata solummodo pro Cathedrali, aut pro Parochia.

2<sup>o</sup> Daus causam justae cessationi tenetur innocentibus restituere omnia damna ex ipsa provenientia, et insuper arbitrio Superioris mulctandus est in aliqua quantitate convertenda in augmentum divini cultus.

3<sup>o</sup> Indicentes cessationem sine causa sufficienti tenentur ad resarcitionem damnorum inde secutorum, et privantur omnibus fructibus, quos tempore cessationis deberent recipere.

## TRACTATUS VII.

### DE IRREGULARITATE

#### QUAESTIO I.

##### *De Essentia Irregularitatis.*

**Q.** Quid sit irregularitas.

**R.** Est *impedimentum canonicum suscipiendi ordines, vel susceptos exercendi a solo jure proveniens, ob reverentiam divinorum.*

**Q.** An possit irregularitas saltem ex consuetudine vim legis habente introduci.

**R.** Negative, alioquin daretur irregularitas non expressa in jure canonico, contra quod Bonifacius VIII declaravit in Cap. *Is, qui*. Quod si de aliqua irregularitate dubitetur, an sit in jure expressa, admittenda est, semper ac communis sensus Doctorum, et Ecclesiae consuetudo, qui sunt optimi Canonum interpretes, expressam esse simul declarant.

**Q.** In quo irregularitas differat a censuris.

**R.** In pluribus, et praesertim 1° quia violatio censurae parit irregularitatem, sed non viceversa: 2° quia censurae possunt esse etiam ab homine, irregularitas autem potest esse solum a jure. 3° Finis censurarum est resipiscencia, et finis irregularitatis est reverentia divinorum. 4° Censurae semper contrahuntur ex aliquo delicto; irregularitas vero non semper. 5° Censurae excusantur per ignorantiam; secus irregularitas. 6° Censurae tolluntur absolutione; irregularitas dispensatione.

**Q.** Quodnam sit subjectum capax irregularitatis.

**R.** Quicumque sunt capaces ordinis suscipiendi, vel exercendi, excepto summo Pontifice, ideoque infidelis non baptizatus, et foemina dici nequeunt proprie irregulares, sed inhabiles, ita ut Episcopus eos ordinans non incurreret poenas in jure latas contra ordinantem irregulares; secus tamen quoad Episcopos, qui, licet sint liberi a censura suspensionis, et interdicti, nisi exprimantur, ligantur tamen irregularitatibus in jure expressis, etiamsi Ipsorum expres-

sa mentio non fiat, nisi quis Eorum in summum Pontificem eligatur, quia tunc eo ipso statim judicandus esset immunis ab omni censura, et irregularitate, utpote qui tunc desineret esse subditus juri canonico quoad vim coactivam.

Q. Quid requiratur ad incurrendam irregularitatem.

Nota. Irregularitas alia est *ex defectu*, et alia *ex delicto*, de quibus infra. Quaest. IV.

R. Irregularitas *ex defectu* semper incurritur etiam sine culpa, quoties adest defectus ipse, exceptis tribus casibus, de quibus infra Quaest. III; Ad incurrendam vero irregularitatem ex delicto requiritur per se loquendo peccatum mortale, externum licet occultum, consummatum, et certum, excepto homicidio.

I.<sup>o</sup> Requiritur *peccatum mortale*, quia ne summus quidem Pontifex potest in poenam peccati venialis irregularitatem imponere, quae est poena gravissima, nisi forte ob aliquam indecentiam, quae inde adesset; ideoque quidquid excusat a peccato, excusat etiam ab irregularitate ex delicto.

II.<sup>o</sup> *Externum, et consummatum*, ideoque non fieret irregularis, qui aliquem mortaliter feriret, qui vel ex diligentia Medici, vel arte Doemonum, vel etiam miraculose non periret, excipe Sacerdotem censuris innodatum, qui nulliter absolvat poenitentem.

III.<sup>o</sup> *Certum*, quia in dubio, sed prudenti, sive juris, sive facti tenetur quis debitam diligentiam adhibere, et dubium deponat, et interim tenetur se ut irregularem gerere, nisi gravis necessitas urgeat; quod si, adhibita debita diligentia, dubium adhuc perseveret, nemo tunc censendus est irregularis, nisi Sacerdos dubius de homicidio; quod tamen in hoc solo casu est intelligendum, quando homicidium est certum, et solummodo quis prudenter dubitat, an ipse fuerit ejus causa, vel occasio, quia, si dubium versetur circa homicidium ipsum, seu an homicidium sit secutum, tunc dubitans censendus non esset irregularis, post adhibitam debitam diligentiam.

Nota. Dubius de homicidio certo in se, sed de quo prudenter dubitat, an ipse fuerit ejus causa, aut occasio, si sit Sacerdos, censendus est irregularis quoad duos effectus dumtaxat, nempe quoad obligationem abstinendi a celebratione, et quaerendi dispensationem, minime vero

quoad caeteros effectus, secus, si dubitans sit laicus; ideoque Sacerdos ipse dubitans potest baptizare, confiteri, novum beneficium recipere etc.; dubius autem Sacerdos de mutilatione post adhibitam diligentiam persistens in dubio non est censendus irregularis.

Q. An irregularitas contrahatur ex delictis occultis.

R. Affirmative, si sit sermo de iis peccatis, quae per se, et ratione sui irregularitatem inducunt, qualia sunt violatio censurae per exercitium ordinis sacri, haeresis etc., alioquin inutiliter Tridentinum sess. XXIV cap: 6. dedisset Episcopis facultatem dispensandi in irregularitatibus omnibus ex delicto occulto contractis, excepta ea sola, quae ex homicidio voluntario contrahitur; secus tamen, si sit sermo de iis peccatis, quae per accidens tantummodo irregularitatem secum afferunt ratione enormitatis, notorietatis, et infamiae, quae ex iis consequuntur, quia propter ipsa peccata, quamdiu sunt occulta, criminosus occultus non est irregularis, cum non dentur tunc effectus illi, quorum ratione irregularitas incurritur, nisi quis sine rationabili causa sibi met volens amputaret partem membri etiam occulti ex ira, vel indiscreto zelo.

Q. An irregularitas imponi possit ob delictum omnino praeteritum.

R. Posset solus summus Pontifex de potestate sua absoluta, quia irregularitas non requirit contumaciam instar censurarum, sed sufficit delictum irregularitati proportionatum.

## Q U A E S T I O II.

### *De Effectibus Irregularitatis.*

Nota. Clericus irregularis potest etiam licite sacramenta omnia recipere, excepto ordine, et tonsura; potest jurisdictionem exercere, ideoque potest licite censuras imponere, conferre beneficia, concedere indulgentias, dispensare in votis, absolvere a censuris pro foro externo, non tamen a peccatis, quia peccata absolvi non possunt absque exercitio Ordinis sacri, sed posset dare facultatem excipiendi confessiones; item potest licite actiones omnes exercere, quae non sunt Ordini sacro adnexae, ex: gr: potest

privatim baptizare, ordinum minorum officia exercere, officii divini assistere, vel inservire, canere cum aliis in choro officium divinum, modo orationem ibidem non canat dicendo: *Dominus vobiscum*.

Q. Quotuplex sit effectus irregularitatis.

R. Triplex. Primus, et principalis est impedimentum recipiendi ordines, et primam tonsuram, quamvis valide reciperet, et recipiendo in nullam incurreret poenam. Secundus est impedimentum usus, et exercitii Ordinum susceptorum, ideoque graviter peccaret Clericus irregularis actum Ordinis sacri sollemniter exercendo, quando irregularitas est totalis, quamvis nullam tunc poenam incurreret. Quod si irregularitas sit tantummodo partialis superveniens ordinationi, prohiberet solummodo actus illos, quibus ponit impedimentum, ac proinde Sacerdos amittens duos digitos eum medietate palmarum fieret irregularis quoad Missae celebrationem, sed posset licite baptizare, absolvere etc., nisi volens sine rationabili causa sibi digitos ipsos amputasset. Tertius effectus est inhabilitas ad novum beneficium recipiendum, ita ut irregularis invalide reciperet beneficium novum, vel pensionem, vel dignitates, vel praelaturas regulares, nec posset beneficium ipsum retinere, administrare, ejusque fructus percipere, nisi, obtenta dispensatione irregularitatis, curaverit beneficium ipsum, aut dignitatem, aut Praelaturam sibi de novo conferri ab Eo, qui potest illud conferre; quae tamen intelligenda sunt, quando irregularitas est totalis, nam quando est partialis, privat sola receptione illius beneficii, quod datur propter exercitium ordinis, a quo arcetur Clericus propter irregularitatem, ac proinde Presbyter carens digitis potest etiam licite canonicatum diaconalem, item poenitentiarium, vel beneficium simplex obtinere, nisi contraxerit irregularitatem partialem ex sua culpa positiva, ut si quis sine rationabili causa sibi amputaret partem digiti.

Q. An irregulares priventur ipso facto beneficiis antea receptis.

R. Negative, quamvis essent ipsis privandi per sententiam Judicis, attenta criminum qualitate, ideoque ex cap. *Fraternitati* etiam requiritur Judicis sententia, ut irregularis propter homicidium privetur suo beneficio; Modo irregularitas ipsa non proveniat ex homicidio per assassi-



nos patrato, quae sola privat ipso facto etiam beneficiis jam obtentis. Beneficiarius tamen, qui irregularitatem incurrit, tenetur petere quantocius dispensationem, et interim retinere potest beneficium, ejusque fructus percipere], si per alium aequè suppleat munus suum; Quod si sit in mora petendi dispensationem, vel si careat spe ipsam obtinendi sive in perpetuum, sive ad longum tempus, tenetur dimittere beneficium, et in manus Praelati resignare, nisi magna urgens necessitas oppositum suadeat, vel nisi irregularitas sit ex aegritudine, quia tunc nec esset per Judicem privandus, neque teneretur dimittere, quia *afflictis afflictio non est addenda*, sed Parocho sic irregulari addendus esset Vicecuratus, qui Ejus munia exerceat. Posset irregularis ipse perpetuus in tali casu, si nolit, aut non possit dispensationem impetrare, beneficium in favorem tertii resignare, etiam facta accusatione de irregularitate sua, et pendente lite, quia ante Iudicis sententiam retinet titulum, et jus in beneficium.

Nota. Si quis irregularis oecultus, vel etiam excommunicatus non possit recusare beneficium, nisi graviter se infamando, vel dando scandalum, potest acceptare, sed tenetur statim absolutionem, vel dispensationem procurare ab Eo, qui possit non solum absolvere, aut dispensare, sed etiam nullitates antecedentes sanare.

Q. An irregularis valide exerceat actum sui ordinis sacri.

R. Affirmative, quamvis illicite, quia sacramenta semper sunt valida, quoties adest materia, et forma cum intentione Ministri faciendi, quod facit Ecclesia, excepto sacramento poenitentiae, quod invalide ministratur ab Irregulari, modo sit denunciatus, nisi ministretur in extrema necessitate, vel cum errore communi, et titulo colorato, vel ad evitandum grave suum incommodum sive infamiae, sive scandali, vel nisi irregularis ipse non sit denunciatus.

Q. Quam culpam, aut poenam incurrat recipiens sacramenta ab irregulari.

R. 1º Recipiens sacramenta ab irregulari denunciato graviter peccat, nisi excusetur a necessitate extrema, ex inculpabili ignorantia, aut inadvertentia, vel nisi recipiat metu gravi coactus, quando metus ipse non incutatur in contemptum Religionis, vel Superioris. Recipiens autem

sacramenta ab irregulari tolerato ex aliqua causa non peccat, sed graviter peccaret, si ab ipso recipiat sine causa, non vi irregularitatis, sed quia cooperaretur ejus peccato, nisi sit partialiter irregularis.

R. 2° Recipiens sacramenta ab Irregulari etiam denunciato in nullam incidit poenam, excepto, si recipiat Ordines ab Irregulari, sed denunciato, qui incideret ipso facto in suspensionem exercitii ab ordine sic suscepto Papae reservatam, a qua suspensione non excusant neque bona fides, neque metus, neque ignorantia; utpote imposita in odium Ordinantis.

### Q U A E S T I O   I I I .

#### *De Causis Excusantibus ab Irregularitate.*

Q. Quanam causae excusent ab irregularitate incurrenda.

R. Irregularitas ex defectu ex nulla causa excusatur, quoties adest defectus ipse, nisi in tribus casibus 1° quando delicta secum afferunt *irregularitatem ex defectu* ratione enormitatis, notorietatis, et infamiae, quia tunc, si ipsa delicta sint occulta, ex cap. *Ex tenore* de temp. ordinat. criminosis occultus, dignus etiam degradatione, ab altaris ministerio arceri non debet, nec prohiberi, quominus ad alios ordines assumatur; 2° quando irregularitas provenit ex defectu corporis, quatenus notabilem gignit deformitatem, aut horrorem, aut scandalum, aut risum; quia tunc, si defectus ipse occultari omnino possit, ex: gr. occultando carentiam aurium detruncatarum velamine capillorum, cessat irregularitas, excepto casu vel hermaphroditae, vel Ejus, qui sine justa causa sibi volens amputavit, vel amputari permisit membrum aliquod, vel partem membri, quia hujusmodi non excusantur ab irregularitate totali, quantumcumque occultus sit defectus, vel celari possit; 3° quando irregularitas ex defectu ponitur ob actum elicited ab eo, qui irregularitatem incurrit, qui excusatur, si actus non sit voluntarius, ideoque amens, qui concurrit ad justam occisionem Rei, non fieret irregularis.

Irregularitas ex delicto contrahitur ob peccatum mortale, externum, consumatum, et certum, excepto dubio

circa homicidium; ideoque, quidquid excusat a peccato mortali, et quidquid impedit, ne peccatum sit externum, vel omnino consumatum, vel omnino certum, excusat etiam ab irregularitate ex delicto incurrenda.

Q. An ignorantia excuset ab irregularitate.

R. Ignorantia etiam invincibilis non excusat ab irregularitate ex defectu, quia irregularitas ipsa semper incurritur, quoties adest defectus; excusat autem ab irregularitate ex delicto, quoties excusat a peccato; ideoque infans, furiosus, vel amens non fierent irregulares, si aliquem occidant, nec qui occideret inimicum suum invincibiliter putans esse feram post debitam diligentiam adhibitam, quamvis etiam occidisset, si illum novisset; secus, qui occideret invincibiliter ignorans, homicidium esse jure ecclesiastico vetitum sub irregularitatis poena.

#### Q U A E S T I O   I V .

##### *De Divisione Irregularitatis.*

Rejicienda est illa irregularitatis divisio, quae ab aliquibus assignatur, in irregularitatem *a jure*, et *ab homine*, cum omnis irregularitas sit a jure; item divisio in irregularitatem a jure naturali, a jure divino, et a jure positivo, eo quod in cap. *Is, qui* dicatur, nullam dari irregularitatem, nisi in jure canonico sit expressa.

Q. Quotuplex sit irregularitas.

R. Irregularitas alia est *ex delicto*, et alia *ex defectu*; utraque vel est *totalis*, seu quae tam receptione, quam usu ordinis, imo omnibus ordinibus privat; vel *partialis*, quae a solo usu aliquorum ordinum, vel a sola ipsorum receptione privat. Utraque potest esse vel *perpetua*, quae solum dispensatione tollitur, vel *temporalis*, quae per decursum temporis aufertur.

Q. Quot species irregularitatis ex delicto habeantur in jure.

R. Quatuor, nempe 1° irregularitas ex homicidio, vel mutilatione, 2° ex haeresi, vel apostasia, 3° ex violatione sacramenti IV ex violatione censurae.

Q. Quot species irregularitatis ex defectu habeantur in jure.

R. Quatuor, nempe I° irregularitas ex defectu animi; II° ex defectu corporis, III° ex defectu fortunae, IV° ex defectu sacramenti.

### DUBIUM I.

De Irregularitate ex homicidio, aut mutilatione.

Nota 1°. Homicidium dicitur *directe* voluntarium, quando fit animo occidendi per directam, expressam, et spontaneam voluntatem, vel quando animo occidendi ponitur causa cum morte adeo conjuncta, ut impossibile sit causam ponere, et non velle mortem, quia de per se, et immediate ex ipsa sequi solet mors, et non per accidens; dicitur autem *indirecte* voluntarium, quando ponitur causa homicidii, sed sine animo occidendi.

2° Mutilatio est *injusta abscissio*, seu *obtruncatio membri corporis viventis*; ad quam quatuor requiruntur: 1° *obtruncatio*; ideoque non diceretur mutilasse, qui sine obtruncatione redderet membrum aliquod debilitatum, et ineptum ad munus suum exercendum: 2° *Membri*, quo intelligitur quaelibet corporis pars, quae proprium officium habet ab aliis partibus distinctum, qualis esset manus ad agendum, pes ad ambulandum, oculus ad videndum, auris ad audiendum, naris ad odorandum, membrum virile ad generandum, testes ad seminandum, mamillae foeminarum ad lactandum; secus quoad alias partes, quae vel sunt ornamenta, vel instrumenta, quibus ipsa membra utuntur ad officium suum exequendum; quales sunt digitus, auricula, nasus, dentes, mamillae virorum etc: 3° *membri vivi*; ideoque ne diceretur quidem mutilasse, qui obtruncaret membrum mortuum, vel ab alio prorsus debilitatum, et redditum aridum, etiamsi membrum ipsum fuerit tale antecederet redditum ab ipso mutilatore: 4° quod mutilatio sit *injusta*, ideoque obtruncans membrum superfluum in puero, qui nascitur cum tribus cruribus, brachiis etc. ad tollendam monstruositatem, vel qui membrum amputaret ad vitandam mortem alias inevitabilem, non diceretur mutilasse.

Q. Quinam fiant irregulares ex causa homicidii, vel mutilationis.

R. Omnes ii, qui actione quacumque sive physica,

sive morali concurrunt ad proximi mortem, vel mutilationem sive celerius, sive audacius, sive securius exequendam; ideoque fiunt irregulares ipsi homicidae, mandantes, consulentes, consentientes, et quocumque modo cooperantes, seu influentes precibus, auxilio, favore etc., item voluntarie non impediētes, quoties ex justitia tenebantur impedire, secus, si non teneantur ex justitia, quamvis ex odio non impedierint, cum facile, et commode potuissent.

Q. Quot conditiones requirantur ad incurrendam irregularitatem ex homicidio, aut mutilatione injusta.

R. Ex parte actus requiritur, quod homicidium, vel mutilatio sit injusta, consummata, et non sit pure casualis; ex parte personae requiritur, ut occidens, vel mutilans, vel cooperans sit baptizatus, doli capax, et quod influat in homicidium, vel mutilationem, aut in eorum accelerationem extra casum necessitatis, et citra justam, et inculpata defensionem.

Q. An mandans, aut consulens fiat irregularis, si ante factum revocet mandatum, vel consilium.

R. Mandans excusatur, modo revocatio mandati innoverit mandatario ante secutum homicidium; vel si mandatarius ipse ante homicidium secutum cognoverit pacem, et familiaritatem initam inter mandantem, et inimicum suum, secus, si cognoverit post factum.

Consulens homicidium, vel mutilationem. Ei, qui paratus non erat ad opus ipsum patrandum, non excusatur ab irregularitate ob revocationem consilii, nisi dederat consilium ipsum auctoritative, quia tunc aequiparatur mandato; vel nisi consulens fecerit, quantum moraliter potuit ad tollendum influxum, et impediendum effectum, et revocatio consilii innovit consulto, vel consulens admonuit eum, contra quem dederat consilium.

Q. An Mandans, aut Consulens fiant irregulares, si mandatarius ipse, vel consultus occidatur.

R. Affirmative, si mandans, aut consulens id praeviderit, vel praevidere potuerit.

Q. An fiat irregularis suadens homicidium illi, qui ad ipsum patrandum jam erat paratus.

R. Negative, si consilium non fuerit causa, ut homicidium celerius, vel animosius, vel securius committatur, neque ullo modo in homicidium influxerit.

**Q.** Quis censendus sit irregularis, quando plures percusserunt, sed non aequaliter.

**R.** Omnes, secuta morte, si factum fuerit ex praemisso consilio, et consensu, etiamsi quis leviter percusserit, imo etiamsi nullimode percusserit; quod verum est, etiamsi quis non ex praemisso consilio leviter percusserit, quando ejus levis percussio notabiliter influxerit ad accelerationem mortis, vel si leviter percutiens sit Sacerdos, et dubitetur, an sua levis percussio cooperata fuerit notabiliter ad accelerationem mortis, quia nemo dubius censendus est irregularis, nisi Sacerdos dubius de homicidio, ut supra diximus Quaest. I, vel si, qui primus leviter percussit, praeviderit, vel praevidere potuerit, secuturam lethalem percussione aliorum; Quod si primus lethaliter percussit, et coeteri accurrentes absque praemisso consilio leviter percusserint, solus primus censendus esset irregularis, nisi levis istorum percussio notabiliter influat ad accelerationem mortis; secus, si leviter influat, quia parum pro nihilo habetur in jure; Quod si primus, et caeteri postea accurrentes absque praemisso consilio omnes lethaliter percusserint, omnes censendi sunt irregulares, si percussus non obierit statim, ac fuit percussus a secundis, quia omnia vulnera tunc censentur cooperasse ad mortem, vel ad ejus accelerationem; sed, si statim tunc obierit, primus non videtur irregularis, quia mors reipsa secuta fuit propter percussione factam a secundis; sicuti ne esset quidem irregularis lethaliter percutiens aliquem, quem domus corruens statim interemit.

**Q.** An fiat irregularis commodans arma alteri ad occidendum aliquem, quem tamen occidit aliis armis.

**R.** Negative, nisi homicida per arma illa factus fuerit animosior ad occidendum.

**Q.** An fiat irregularis dans operam actioni, ex qua mors, vel mutilatio sequatur.

**R.** Negative, si actio illa erat licita, vel etiam illicita, modo tamen non erat illicita, quia periculosa propter mortem, sed ex alio capite, et modo operans adhibuerit diligentiam sufficientem juxta rei qualitatem; ideoque non fierent irregulares nec laicus, qui in alieno saltu ex errore inculpabili hominem latentem occideret, quem feram putabat, nec pulsans tempore interdicti campanam,

si per ipsius lapsum occideret hominem, nec adulter, qui casu est in causa, quare mulier a marito occiditur, modo non accesserit temere, et incaute; secus, si actio erat illicita, et prohibita utpote periculosa propter mortem, quia tunc operans ille fieret irregularis, etiamsi omnem praemiserit diligentiam, ideoque Clericus clamorosam venationem exercens, vel impudice jocans cum muliere gravida, vel afferens latentem falcem, secuto ex his actionibus homicidio, fieret irregularis, etiamsi cum omni diligentia fecerit, quia actiones istae sunt Clericis prohibitae utpote periculosae propter ipsum homicidium; nisi actio illa esset leviter periculosa, quatenus ex ipsa raro mors contingat, quia tunc operans excusaretur ab irregularitate, si debitam praemiserit diligentiam, ut si quis alium induceret, ut furetur, qui casu in furto occiditur.

Nota. Dans causam rixae, ex qua sequatur homicidium, fiet irregularis, si praevidere potuerat, ex Ben: XIV Quaes: Canon: 430.

Q. Quid si vulneratus decedat non ictu, utpote non lethali, sed ex incuria Medici, vel quia vulneratus periit decidens ex asino, super quem fuerat collocatus.

R. Vulneratus quoad damna tenetur ad sola damna vulneris; sed evadit irregularis, etiamsi omnem adhibeat diligentiam, quia quaelibet percussio est prohibita utpote periculosa propter mortem.

Q. An fiant irregulares ratum habentes homicidium in sui gratiam, vel suo nomine factum.

R. Negative, nisi ratihabitio, licet posterior, aliquo modo influxerit in homicidium ipsum, vel nisi homicidium committatur in praesentia ipsius ratumhabentis, et in ipsius gratiam, aut vindictam, quatenus putatur ipsi gratum futurum, quia tunc ratum habens homicidium illud fieret irregularis, etiamsi interius tantummodo ratum haberet, nisi exterius repugnaret homicidio, et homicidae significaret, sibi illud minime placere, alioquin censeretur animum homicidae praeuisse per suam praesentiam; secus tamen, si homicidium committatur quidem in sua praesentia, sed non in sui gratiam, aut vindictam, quia tunc non fieret irregularis, etiamsi interius de illo complacere, et hoc exterius manifestet, quando tamen per talem complacentiam al-

terius iram non auget, neque ipsi efficacitatem aliquam praebet ex Ben: XIV Quaest: Can: 430.

Q. An fiat irregularis occidens injustum invasorem suae vitae, vel mutilans.

R. Negative, nisi moderamen inculpatae tutelae notabiliter excedat, etiamsi ex odio tunc occidat, et cum intentione sumendi vindictam, quia irregularitas non consurgit ex pravo solum affectu, sed ex facto externo injusto; quod verum est, etiamsi invasus ipse verbis, aut factis dederit causam invasionis, ut si invasus inventus sit in adulterio cum uxore invasoris, vel si fur invasus sit a domino in actu furandi, quia ne tunc quidem invasus evaderet irregularis occidendo, aut mutilando invasorem, eum occisio illa, aut mutilatio contingat per accidens, et praeter intentionem, modo invasionem ipsam non praeviderit, et nihilominus operi illi per se periculoso temere, et adverteenter operam dederit.

Nota 1°. Idem dicendum, si quis occidat, vel mutilet invasorem ad se defendendum a membri mutilatione, vel a brachii debilitatione, vel a gravi deformitate vultus, quia mors, et mutilatio in favorabilibus aequiparantur in jure.

2°. Dubius, an occiderit invasorem, servato moderamine inculpatae tutelae, dispensandus est ab Episcopo ad cautelam ex Trid.

Q. An fiat irregularis invasus, qui potens fugiendo mortem vitare occidit invasorem.

R. Affirmative, etiamsi fuga illa sibi foret valde ignominiosa, quod deducitur ex prop: XXX ab Innoc: XI his verbis damnata: *fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit.*

Q. An fiat irregularis occidens invasorem honoris, et bonorum fortunae.

R. I°. Affirmative quoad defensionem honoris, quod deducitur tum ex allata prop: damnata ab Innoc: XI, tum a prop: 18 ab Alex: VII his verbis damnata: *licet interficere falsum accusatorem, falsos testes, ac etiam Judicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum vitare.*

R. II°. Affirmative quoad defensionem bonorum fortunae, sive haec bona sint exigua, ut patet ex prop: 31



ab Inn: XI damnata his verbis: *regulariter occidere possum furem pro conservatione unius aurei: sive boua ipsa sint talia, quorum occidens adhuc non sit in possessione, quamvis ipsa cito possidenda speret, ob aliam prop: 32 ab eodem Pontifice damnatam: non solum licitum est defendere defensions occisiva, quae actu possidemus, sed etiam ad quae jus inchoatum habemus, et quae nos possessuros speramus: secus tamen, si bona ipsa sint necessaria ad vitam, quae quis potest defendere, uon secus ac ipsam vitam, servato moderamine.*

Q. An fiat irregularis occidens invasorem vitae alienae, vel ejus bonorum ad vitam necessariorum.

R. Negative, si servetur moderamen ipsum, quia quisque tenetur diligere proximum sicut seipsum, ideoque in causa proximi licet, quod licitum est in causa propria.

Q. An fiat irregularis Medicus praebendo medicinam aegroto, quam nescit, vel dubitat, sit nec ne profutura, aut nocitura.

R. Affirmative, si mors sequatur, vel notabiliter acceleretur ex tali medicina, quoties Medicus haberet remedium certum, vel opportunius; quod si hujusmodi remedium certum, vel opportunius non habeat, tunc absque irregularitatis nota posset uti medicina, de qua dubitat, sitne profutura, vel nocitura, sed quando salus infirmi jam sit desperata; secus, si infirmi salus non sit desperata, quia tunc fieret irregularis utendo medicina illa dubia, nam fieri potest, ut infirmus decedat propter ipsam medicinam.

Nota 1°. Quae diximus de homicidio, intelligenda sunt etiam de injusta mutilatione proximi, vel propria cum hoc discrimine, quod ad incurrendam irregularitatem propter mutilationem proximi requiritur abscissio membri; ad incurrendam vero irregularitatem ob mutilationem sui ipsius satis est, si quis in seipso absque rationabili gravissima causa, sed ex ira, vel odio amputaret partem membri, quamvis recta intentione id faciat, ut si seipsum castraret ad servandam castitatem; imo ad hanc irregularitatem incurrendam satis est, si quis seipsum turpiter deformaret, quia in hoc casu lex punit excessum, et saevitiem, quam quis secum exercet.

2°. Percutiens confessus, et absolutus a peccato gravi vulnerationis, antequam vulneratus moriatur ab ipsa

vulneratione, excusaretur a censuris incurrendis, sed non ab irregularitate, quia irregularitas non requirit contumaciam, ut censurae.

3°. Occidens adulterum inventum cum uxore, vel cum sibi consanguinea in primo gradu, peccat, sed non fit irregularis, si occidat in fragranti delicto.

4°. Disputatur, an permittens evirationem suam ad vocis suavitatem servandam possit ex Cap: *Significavit* minus Subdiaconi, aut Diaconi in Missa exercere; certum tamen est ex eodem Cap: Sacerdotem ipsum posse benedicere, sacramenta baptismi, poenitentiae, et extremae Unionis ministrare de licentia Episcopi; constat item Eunuchum illum fieri irregularem, neque Episcopus potest dare licentiam se evirandi ex Ben: XIV de Syn lib: XI cap: 7.

5°. Si patronus beneficii Rectorem interfecerit, Ejus filii, et descendentes nati post homicidium usque ad quartum gradum fiunt irregulares, et tam ipse, quam reliqui ad patronatum vocati cadunt a suo jure patronatus ex Ben: XIV ibid: lib: XIII cap: 24.

6°. Irregularis non est, qui armatus cum consanguineis accurrit ad domum consanguineae, ut compellat fornicarium, si fornicarius se projiciens e fenestra moriatur ex S. Cong: in *Pampilonen*: 29 8bris 1600; item qui accedit ad domum mulieris conjugatae fornicandi causa, si, supervenientibus viro, et consanguineis, mulier occidatur, in *Potentina* 18 Mart: 1684; viceversa fit irregularis, qui contra fures clamavit, si isti capti damnati fuerint capite in *Casalen*: 24 7bris 1718.

## DUBIUM II.

### De Irregularitate ex haeresi, et Apostasia.

Ex haeresi sunt irregulares: 1° ipsi haeretici, licet occulti, qui remanent irregulares etiam post conversionem, nisi dispensentur: II° Eorum Fautores, et defensores etiam occulti: III° Filii haeticorum usque ad secundam generationem per lineam virilem paternam, et non ultra primam generationem per lineam foemineam maternam, quod tamen intelligendum quoad solos filios, aut nepotes natos post haeresim patris, vel Avi, et quoad solos filios natos

post haeresim matris, qui sunt irregulares, modo pater, vel mater fuerint haeretici notorii, mortui sint in haeresi, et notorium sit eos in haeresi decessisse; ideoque possunt ad ordines promoveri filii, et nepotes haeticorum, quando eorum parentes ante mortem fuerunt Ecclesiae reconciliati, quia per reconciliationem illam solvitur irregularitas filiorum, licet non solvatur irregularitas ipsius patris; item possunt filii nati ante haeresim patris, aut matris: IV° Filiū fautorum in haeresi decedentium: V° Schismatici non puri, quorum schisma sit cum haeresi conjunctum: VI° Apostatae a fide, licet solummodo exterius adorent idolum in tormentis propter metum, licet ex animo non adorent, in quo Apostatae differunt ab haeticis, qui non fiunt irregulares, si fidem in corde servantes exterius haeresim proferant.

### DUBIUM III.

#### De Irregularitate ex violatione Sacramenti.

**Nota.** Non quaelibet violatio sacramenti, neque cujuslibet sacramenti parit irregularitatem, sed nonnullae tantum violationes in sacramento vel baptismi, vel ordinis; quae quoties, et quando maculent regulam, seu pariant irregularitatem, colligi potest ex his versiculis: *Sacra duo maculant regulam, baptismus, et ordo; Qui primum haeretice recipit, differtque, vel addit; Vel si, Presbytero praesente, Diaconus ungat. Furtive accipiens aliud, seriove ministrans., Vel si uxoratus, renuente uxore, sacretur: seu.*

**Q.** Quinam fiant irregulares ex violatione baptismi.

**R.** I°. qui libere, et sine ulla necessitate baptismum recipit ab haeretico declarato; a qua irregularitate excusantur infantes, utpote qui nec libere, neque sponte baptizentur ab haeretico ipso, quamvis postea in aetate adulta baptismum ab haeretico declarato acceptum adprobent: II° qui libere, et sponte differt baptismum usque ad aegritudinem, vel senectutem, quia non videtur voluntarie fidem suscipere, sed coacte, ideoque hujusmodi baptizatus non videtur promovendus, nisi paucitas Ministrorum id exigit, vel nisi ipsius fides, et vita probata fuerit post baptismum, quia tunc posset ad ordines promoveri, eo quod sequens factum elidat praecedens: III° Qui culpabiliter addit, seu reiterat baptismum etiam sub conditione sine sufficienti cau-

sa, ita ut ex culpabili illa baptismi reiteratione fiant irregulares Rebaptizans, Rebaptizatus, et Clericus ministrans Rebaptizanti IV Diaconi sollemniter baptizantes, nisi, absentibus Episcopo, et Sacerdote, necessitas extrema compellat.

Nota. Voluntarie rebaptizatus sine rationabili causa, seu sine prudenti dubio, fit irregularis, etiamsi recipiat secundum baptismum occulte, et privatim absque sollemnitatibus; ejusque irregularitas est totalis; rebaptizans vero, et Clericus ministrans rebaptizanti sine rationabili causa, seu sine prudenti dubio, non fiunt irregulares, nisi secundus baptismus detur publice, et sollemniter, eorumque irregularitas, quidquid dicant alii contrarium docentes, ex S. Congregationis decisione apud Ben: XIV Inst: Eccl: 84 § 13 non est partialis, quatenus impediatur tantummodo a suscipiendis superioribus ordinibus, nisi ad Religionem transire voluerint, sed est totalis, quatenus impediatur etiam ministrare in susceptis, nec immerito, ut advertit ibidem doctissimus Pontifex, siquidem irregularitas illa ex Synodo Mediolanensi, et Catechismo Romano statuitur contra Sacerdotes, et Parochos rebaptizantes, qui ad alios ordines sacros ascendere non possunt, ideoque in hoc sensu, quod nimirum sit irregularitas generalis, et non partialis, intelligendam esse monet ibidem etiam Altovitus a Secretis ipsius S. Congregationis Concilii; a qua tamen irregularitate excusatur Ministrans Rebaptizanti etiam in baptismo publico, et sollemni, si sit laicus, quia Caput *Literarum* exprimens hanc irregularitatem loquitur solum de Acolyto, ideoque intelligendum est de iis solis, qui ex officio inserviunt Rebaptizanti.

Q. Quid requiratur in rebaptizato, rebaptizante, et in Clerico ministrante, ut fiant irregulares ex reiteratione baptismi.

R. Praeter allatam conditionem necessariam quoad solos Rebaptizantem, et Clericum ministrantem, quod nimirum reiteratio sit publica, et sollemnis, quoad omnes, ut incurrant irregularitatem ipsam, requiritur etiam, ut reiteratio sit culpabilis, et sine rationabili causa, seu sine prudenti dubio, quod non potuerit deponi per praemissam veritatis indagationem; ideoque neque infans rebaptizatus, neque adultus rebaptizans in somno, vel fide, fiunt irregu-

lares, etsi postea ratam habeant rebaptizationem, neque rebaptizans, aut Clericus ministrans fiunt irregulares fide rebaptizando; Quod si rebaptizarent etiam sub conditione eos, quibus vel baptismus rite fuerat collatus, vel de quibus non adest prudens dubitandi locus post sedulam inquisitionem de eorum baptismo, fierent irregulares ex S. Carolo Borromaeo, et Catechesi Synodi Tridentinae, ut docet laudatus Pontifex Inst: 80 n. 6, et implicarentur gravissimo sacrilegio, quia rebaptizatio conditionata solum permittitur ex Alexandro III, et Rituali Romano, quando *post sedulam inquisitionem ambigi potest, an rite baptismus fuerit collatus*, ut accidit ex: gr: in infantibus expositis, qui conditionate rebaptizari debent, etiamsi collo baptismi testimonium suspensum habeant, quando non constat de ejus auctore, secus, si adsit saltem unus testis testificans de baptismo rite collato, etiamsi testis ipse sit foemina, quia administratio baptismi satis in jure probatur ex testimonio unius etiam foeminae, praesertim in affirmando baptismo per seipsam collato ex eodem Pontifice Inst: 84, et in Quaes: Can: 369.

**Q. Quid dicendum de Rebaptizante, et Rebaptizato ex metu gravi.**

**R.** Fiunt irregulares, si etiam metu coacti habuerint animum absolute iterum baptizandi, vel recipiendi baptismum, quia, etiam posito metu, adhuc liberum erat velle aut nolle baptizare, vel baptizari, quia voluntas non potest cogi in suis actibus elicitis; secus, si intentionem ipsam non habuerint, licet peccaverint ex prop: 29 ab Iur: XI his verbis damnata: *Urgens metus gravis est causa justa sacramentorum administrationem simulandi.*

**Q. An haec irregularitas incurratur ex culpabili reiteratione Confirmationis, vel ordinis.**

**R.** Negative, quia hoc non est in jure expressum.

**Q. An ignorantia excuset ab hac irregularitate incurrenda.**

**R.** Negative quoad ignorantiam juris, aut poenae, cum irregularitas sit quaedam macula moralis adnexa a jure; secus quoad ignorantiam facti, quando nimirum ignoratur, an quis sit baptizatus, et cum tali ignorantia baptizatur, quia tunc peccaretur baptizando absolute, non tamen, si baptizetur sub conditione, sed in nullo casu incurritur irregu-

laritas, quia ex Cap: *Sollemnitatis* non censetur iteratum, quod non scitur esse factum.

Q. Quinam fiant irregulares ex violatione Ordinis.

R. I°. Furtive, seu absque Episcopi examine, et ad probatione recipientes ordines etiam minores, ut si quis alium in sui locum examini sub suo nomine submittat, deinde vocatus proprio nomine Ordines suscipit.

II°. Clerici, qui serio, scienter, et quasi ex officio exercent ordinem sacrum, quem non habent; ideoque excusantur ab hac irregularitate laici etiam celebrantes, absolventes, aliaque sacramenta ministrantes. Item excusantur Clerici non serio, nec scienter, sed ex joco, vel ex ignorantia etiam crassa, modo non sit affectata, id facientes, vel non sollemniter, ut si Epistolam sine manipulo caerent; vel si exerceant ordines minores, quos non habent, vel actionem aliquam, quae non pendet ab ordine sacro, licet ex consuetudine a solis Sacerdotibus exerceatur, qualis est concio.

III°. Uxorati, qui, matrimonio etiam nondum consummato, praesumant, vivente uxore, aliquem de sacris ordinibus accipere, non servatis de jure servandis, seu qui ordinantur in sacris absque consensu uxoris, excepto casu divortii perpetui; vel cum consensu uxoris, quae tamen non sit professsa Religionem, si sit juvenis, aut suspecta de incontinentia, vel quae, si sit sexagenaria, et ab omni incontinentiae suspitione immunis, non voverit castitatem perpetuam in manu Episcopi. Quae irregularitas durat perpetuo, etiam soluto matrimonio.

Q. An fiat irregularis Sacerdos non confessarius excipiendo confessiones.

R. Negative, quia revera exercet actum Ordinis, quem habet, licet careat jurisdictione.

Nota S. Congregatio die 13 April: 1604 apud P. Ferraris in Verbo *Missae Sacrificium* N. 58 extimulat Clericum in Minoribus constitutum ad petendam dispensationem irregularitatis *ad cautelam*, si Epistolam cantaverit cum tunica, aliisque sacris vestibus, sed sine manipulo; Decretum tamen ipsum deletum fuit per aliud posterius decretum S. Congregationis diei 5 Julii 1698 apud P. Cajetanum Marati in Jud: Decret: N. 531.

**DUBIUM IV.**

**De Irregularitate ex Violatione Censurae.**

**Q.** Quinam fiant irregulares ex violatione censurae.

**R.** I° Clerici excommunicati, suspensi, aut interdicti vitandi, qui etiam requisiti, aut occulte exercent solemniter, et quasi ex officio actum ordinis sacri; item tolerati, si sponte, et non requisiti exercent, nisi excusentur ratione necessitatis, aut scandali vitandi, aut inadvertentiae; aut oblivionis: II°. Clerici scienter exercentes actum ordinis sacri cum sollemnitate, et quasi ex officio in loco interdicto denunciato, non servatis conditionibus praescriptis in Capite *Alma mater*: III° Episcopus, vel Sacerdos censura ligatus, sed denunciatus, qui auctoritative coram se jubet Missam, vel divina officia celebrari; secus tamen dicendum, si Clericus denunciatus ipse sit Sacerdote inferior, ex: gr: Diaconus, vel si sit Sacerdos, sed faciat, ut coram alio excommunicato denunciato, non coram se celebretur; vel si ipse non sit denunciatus.

Nota 1°. Si celebrans deficiat tempore intercedente a consecratione unius speciei usque ad sumptionem utriusque speciei inclusive, supplendum esset per quemcumque alium Sacerdotem etiam excommunicatum vitandum, suspensum, vel interdictum, etiam non jejunum, si alius desit, etiamsi aliquod temporis intercesserit, nempe unius horae circiter, ne sacrificium mutilum remaneat; neque tunc excommunicatus ipse, suspensus, vel interdictus etiam consecrando alteram speciem fieret irregularis.

2°. Actiones ordinis sacri aliae sunt tales, ut nullimode a laicis valide exerceri possunt, quales sunt confirmare, absolvere sacramentaliter, ordinare, extremam Unctionem conferre, etc, easque actiones ponens Sacerdos excommunicatus, suspensus, vel interdictus, fieret irregularis, etiamsi privatum, et sine vestibus sacerdotalibus ponat extra casus sibi permisos; aliae vero sunt tales, ut etiam a laicis exerceri possint sine sollemnitate, quales sunt baptizare, ministrare Eucharistiam, benedicere populum, aquam, ramos, cineres etc. cantare officium in choro, item Epistolam, vel Evangelium in Missa, etc. easque actiones ponens Sacerdos censuratus non fieret irregularis, nisi ponat sollemniter, et

quasi ex officio cum vestibus Sacerdotalibus, ideoque, Episcopus sine sollemnitatibus benedicens populum in itinere, vel domi non fieret irregularis. Item excusatur Sacerdos censuratus ponens etiam sollemniter actiones, quae non sunt Ordinis sacri, ut si etiam sollemniter cum stola assistat matrimonio, vel si Episcopus censuratus absolvat a censuris, excommunicet, conferat beneficia etc.

Q. Quid dicendum de eo, qui celebravit tempore, quo dubitabat, essetne censuratus.

R. Dubitans ipse tenetur debitam adhibere diligentiam, ut dubium deponat, et interim tenetur se censere ut censuratum; ideoque, si tunc temporis celebret, peccat, et fiet irregularis, si postea comperiet, revera fuisse censuratum; secus, si contrarium comperiet. Adhibita inutiliter sufficienti diligentia, et dubio non deposito, potest celebrare, aliaque divina officia sollemniter exercere, neque tunc incurreret irregularitatem, etiamsi postea comperiet, se fuisse revera censuris irretitum.

Q. An fiet irregularis Sacerdos exercens actum ordinis sacri, a quo erat suspensus ad tempus.

R. Affirmative ex Cap: 1 *de Sent; et re judic*: in 6, ubi fuit expresse declaratus irregularis quidam, qui ministraverat, postquam fuerat ad tempus suspensus; neque valet dicere, huiusmodi suspensionem non esse proprie censuram, sed poenam, quia apud Ben: XIV de Syn: lib: XII cap: 7 § 3 fuerit declaratus irregularis quidam Parochus, qui a suo Episcopo *ex informata conscientia* suspensus ab exercitio suae curae paraecialis violaverat suspensionem ipsam etiam post interpositam appellationem, quae suspensio utique dici poterat poena, et non censura.

Q. An Episcopus suspensus a Pontificalibus fiat irregularis pontificalia exercens.

R. Affirmative, si confirmet, benedicat calices etc., quia tale exercitium potestatis Episcopalis est actus ordinis sacri, si non distincti, saltem extensi, prout Episcopalis Ordo dicatur extensio Sacerdotii, vel Ordo a Sacerdotio distinctus; secus si exerceat pontificalia celebrando Missam sollemniter in apparatu Pontificali, quia tunc excusaretur, quatenus celebrando exercet actum Ordinis sacerdotalis, a quo non est suspensus, licet per accidens celebratio ipsa fiat cum pontificalibus.



Q. An irregularis, depositus, degradatus, vel excommunicatus minor fiant irregulares exercendo sollemniter actum ordinis sacri.

R. Negative, quia nec irregularitas, neque degradatio, aut depositio sunt censurae; neque irregularitas ex praxi communi contrahitur per violationem excommunicationis minoris.

Nota. 1°. excommunicatus, qui tantum ordinatur, fit suspensus, sed non irregularis; secus, si noviter ordinatus in ipsa ordinatione caneret sollemniter Epistolam, vel Evangelium, aut si concelebraret cum Episcopo ex Ben: XIV de Syn: lib: XII cap: 3.

2° Sacerdos non fieret irregularis violans censuras nullas, XI septembris 1717 in *Casertana*.

#### DUBIUM V.

De Irregularitate ex defectu animi.

Ex defectu animi sunt irregulares, qui laborant defectu sive *rationis*, sive *scientiae*, sive *fidei obfirmatae*.

1° *Propter defectum rationis* sunt irregulares pueri ante legitimam aetatem; item *furiosi*, qui aliquando ex causa permanenti, et habituali rationis usum amiserunt, etiamsi nunc facti sint sui compotes, quia ex Can: *Maritum* non est ordinandus, qui *in furiam aliquando versus insanivit*; item *amentes* ex Can: *Communiter*, nisi per annum probati inveniantur iudicio Episcopi ab insania liberati; secus, si amentia provenerit ex causa transeunte, ex: gr: ex vi febris, vulneris, aut subitae passionis, quia in his, cessante causa, cessat irregularitas; item *lunatici*, qui, si morbus praecedat ordinationem, sunt perpetuo irregulares; si morbus ordinationem sequatur, sunt arcendi ab exercitio ordinum, quoties tali morbo frequenter laborant; si autem raro, et sine labore, ac spuma, possunt celebrare, adjuncto tamen alio Sacerdote jejuno, qui Missam supplere possit, si Celebrans deficiat; item *energumeni*, seu a daemone obsessi, qui etiam liberati sunt perpetuo irregulares quoad ordines suscipiendos, vel quoad ministrandum in ordinibus susceptis ex Ben. XIV Quaest. Can. 385; imo ex Concil: Constant. VI can. 6 fit etiam irregularis ad ordines suscipiendos, si quis se daemonicum simulat.

Nota haec intelligenda sunt de rationis carentia praeterita, non de praesenti, alioquin hujusmodi non essent irregulares, sed inhabiles ex jure naturali.

II<sup>o</sup> *Propter defectum scientiae* sunt irregulares illiterati, qui non habent doctrinam suo Ordini necessariam iudicio Episcopi, vel Praelatorum respectu suorum Subditorum; neque Sacerdotum penuria satis est causae, ut illiterati ordinentur in sacris, quia Ecclesia indiget viris literatis, non asinis ferratis ex Felin. in cap: *Si quando*; in qua irregularitate Episcopi dispensare non possunt ex S. Congregatione apud Fagnan: in Cap. *Quaeris* de aetate, quamvis non tam exacte esset procedendum in casu necessitatis; imo in hac irregularitate ne Papa quidem potest dispensare, cum sit ex jure humano, et simul naturali, donec tollatur ignorantia.

Nota. Clerici, antequam ordinentur in sacris, studium Theologiae Moralis praemittere tenentur ex Ben. XIII, qui in hoc apud Ben. XIV Inst. 2 confirmavit Bullam *Apostolici Ministerii*.

III<sup>o</sup> *Propter defectum fidei obfirmatae* sunt irregulares Neophyti, seu adulti recenter baptizati, utpote nuper conversi ad fidem Christianam, pro quibus promovendis standum est iudicio Episcopi; non tamen sunt irregulares descendentes a Judaeis, vel ab aliis Infidelibus, quoties non sunt Neophyti, ita ut consuetudo contraria sit nulla, si descendentes ipsi caeteris polleant qualitatibus a sacris Canonibus requisitis, nisi Romanus Pontifex justis de causis statuerit, ne in aliqua regione descendentes iidem promoveantur ad Ordines. Ben. XIV de Syn. lib. XII cap. I.

#### DUBIUM VI.

De Irregularitate ex defectu Corporis.

Ex defectu corporis sunt irregulares, qui laborant defectu aliquo in corpore, si defectus ipse pariat vel *indecentiam*, vel *inpotentiam*; sive defectus ille sit contractus ex culpa, sive sine culpa, sive ex causa justa, sive injusta, sive ex causa naturali, sive accidentali.

Defectus dicitur *parere indecentiam*, quando gignit vel scandalum, vel risum, vel notabilem, et incurabilem deformitatem, aut horrorem, sicuti esset carentia oculi, vel na-

si, labia corrossa, vel abscissa; claudus, qui sine baculo, vel pede ligneo ad altare non potest accedere; secus tamen habens pedes deformes, aut crura distorta, quae vestibus teguntur; quia defectus pariens indecentiam non gignit irregularitatem, quoties occultari potest, modo non proveniat ex culpa propria, sed gravi.

Q. An dentur casus, in quibus irregularitas oriatur ex defectu etiam occulto.

R. Duo dantur casus; 1° si quis ex propria sua culpa gravi, seu ex ira, vel indiscreto zelo membrum, vel partem membri sibi amputaverit, vel sibi amputari jussit, aut permisit, quia fieret irregularis, etiamsi defectus non impediat exercitium ordinis, neque deformitatem afferat, nisi hoc patiatur ex violentia, aut natura, aut ex quacumque gravi rationabili causa; ideoque Eunuchus non esset irregularis, si talis sit natura sua, vel per vim factus, secus, si volens, et sponte sit talis sine justa causa salutis conservandae, aut morbi vitandi ex Ben. XIV de Syn. lib. XI cap. 7, licet hoc patiatur causa vocis conservandae, aut castitatis; 2° Ermaphroditus, licet occultus, est irregularis, et arceri debet etiam a professione Religiosa.

Nota 1° Hermaphroditus, in quo praevallet sexus virilis, valide, sed illicite ordinatur, utpote irregularis; quod si post ordinationem ex Pontificis dispensatione habitam incipiat sexus foemineus praevalere, retineret characterem sacerdotalem utpote indelebilem, sed fieret iterum irregularis, imo non posset amplius valide consecrare, aut absolvere, quia non esset amplius mas, cui soli ex voluntate Christi competit potestas sacerdotalis. Viceversa tamen Ermaphroditus, qui sexum foemineum mutaret in virilem, accedente Pontificis dispensatione, et valide, et licite ordinaretur; si vero in Ermaphrodito ipso neuter sexus praevaleat, invalide ordinaretur, quia subjectum ordinationis ex Christi institutione est determinate masculus. Ermaphroditus invalide profiteretur inter Moniales, imo, si foemina professa inter Moniales postea, erumpente sexu virili, evaderet masculus, professio non durat, neque teneretur ingredi monasterium virorum, quia censetur non voluisse se obligare, nisi ad professionem Monialium, cujus nunc est incapax.

2° In irregularitate Ejus, qui sibi membrum, vel par-

tem membri ex prava intentione amputavit, si sit occulta, quatenus non sit notorium crimen saevitiei, quam quis in seipsum exercuit, licet defectus membri sit patens, potest Episcopus dispensare, quia irregularitas illa potius provenit ex delicto, quam ex defectu.

3° Inhabilis ad presbyterium ob defectum corporis est etiam inhabilis ad tonsuram, et ad ordines minores, ideoque ad omne beneficium, nisi quis contrahat vitium corporis post susceptum Clericatum, quia tunc posset promoveri ad beneficium, cujus officium non impeditur.

4° Defectus dicitur *parere impotentiam*, quoties impedit exercitium ordinis, ideoque est irregularis, cui deest brachium, vel manus, vel pollex, vel index; secus quoad alios digitos; item cui deest lingua, vel visus in oculo sinistro, qui dicitur oculus canonis, nisi suppleat vis oculi dexteri; etc., qui defectus, si praecedat ordinationem, parit irregularitatem totalem; si vero eam sequatur, parit irregularitatem partialem, nisi proveniat ex propria culpa, quatenus quis ex ira, vel indiscreto zelo sibi amputaret, vel amputari sineret membrum illud.

5° Episcopus arbitrio suo ordinare potest laborantes defectu staturae ex S. Congregatione apud Ben. XIV Quaest. Can. 247.

### DUBIUM VII.

#### De Irregularitate ex defectu Fortunae.

Ex defectu fortunae sunt irregulares, qui laborant defectu sive natalium, sive libertatis, sive bonae fama. *Fortunam laedunt natalia, fama, ligamen.*

1° *Propter defectum natalium* sunt irregulares omnes illegitimi, sive sint *naturales*, seu concepti, quo tempore parentes erant habiles ad contrahendum inter se legitimum matrimonium, sive sint *spurii*, seu concepti ex damnato coitu, quo tempore parentes propter aliquod impedimentum dirimens inhabiles erant ad contrahendum matrimonium.

Q. An irregularitas ista incurratur ob illegitimitatem occultam.

R. Affirmative, quia jura indistincte excludunt illegitimos ab ordinibus.

Q. An dubius de illegitimitate censendus sit irregularis.

R. Negative, quia, excepto solo homicidio voluntario, nemo in dubiis censendus est irregularis; quod verum est, etiamsi mater in articulo mortis cum juramento affirmet, se ipsum vere esse illegitimum, nisi alia dentur indicia manifesta, quibus convincatur; vel nisi praesumptio stet pro illegitimitate ex frequenter occurrentibus; ideoque Expositi sunt irregulares ex Ben: XIV *Redditae*, nisi certo constet esse legitimos, neque admitti debent ad Ordines, nisi prius dispensentur ab Episcopo, qui in hoc casu utpote dubio potest dispensare cum Eis etiam ad sacros Ordines, et ad beneficia curata, quamvis, si absque dispensatione ipsa ordinentur, possent absque alia dispensatione in susceptis Ordinibus ministrare, quia in dubiis melior est conditio possidentis.

Nota. Expositi in hospitale SS. Annunciationis Neapolitanae ex privilegio absque alia dispensatione ordinari possunt ab Archiepiscopo Neapolitano, juxta Corrad: in prax: dispens: lib: 3. cap: 2. N. 2, et 9.

Q. An censendus sit irregularis filius natus ex matrimonio nulliter contracto.

R. Affirmative, si uterque parens contraxerint matrimonium mala fide, vel si mala fides fuerit tempore conceptionis; si vero alteruter contraxerit bona fide, quae durabat tempore conceptionis, filius censetur legitimus, modo matrimonium fuerit contractum in facie Ecclesiae, seu coram Parocho, et testibus, et praemissis proclamationibus, quando proclamationes ipsae aliquo modo conferre potuerint ad impedimentum detegendum ex Ben: XIV Quaest: Can: 568; nec proles tenetur se tamquam irregularem gerere, nisi constet de mala fide utriusque parentis; Filii tamen illegitimi nati ante matrimonium bona fide postea contractum, sed invalide ob impedimentum postea cognitum, remanent illegitimi, neque ipsis suffragatur matrimonium illud postea invalide, licet bona fide contractum.

Q. An illegitimus fiat legitimus per subsequens matrimonium.

R. Affirmative quoad filium illegitimum naturalem, seu cujus parentes tempore conceptionis habiles erant ad contrahendum matrimonium, quatenus inter ipsos nullum tunc aderat impedimentum dirimens, quamvis fuerit postea, vel si tunc aderat inter ipsos solum impedimentum impediens,

ideoque filius ipse per subsequens matrimonium etiam non consumatum redderetur habilis non solum ad successionem haereditariam, sed etiam ad ordines, et ad ecclesiasticas dignitates, excepto Cardinalatu ex Motu proprio Sixti V; secus quoad filium illegitimum spurium, incestuosum, aut sacrilegum; ideoque, si quis solutus suscipiat filium ex concubina, et postea contraxit matrimonium cum alia, qua mortua, contraxit matrimonium cum concubina illa, filius fieret canonice legitimus ex sola contraxione hujus matrimonii; secus, si uxoratus suscepit filium ex concubina, quam postea duceret post mortem uxoris suae.

Nota Si constet, prolem natam esse, sublato impedimento, sed dubitetur, an sit concepta tempore impedimenti, iudicium esset ferendum in favorem prolis; imo quoad filios conceptos ex adulterio, sed natos post mortem legitima uxoris, cum quoad ipsos textus textibus adversentur, ex Ben: XIV *Redditae* judicandum est vel pro more regionis, vel pro legitimitate ipsorum.

Q. An detur casus, in quo quis natus ex parentibus conjugatis sit illegitimus.

R. Affirmative, quoties pater factus fuerit Sacerdos de consensu suae uxoris, vel de communi consensu, aut in bimestri ante consumatum matrimonium professus fuerit Religionem, quia si tunc postea uxorem ipsam cognoscens prolem habeat, haec proles censetur *canonice illegitima*, et irregularis. Item censentur illegitimi, qui nascuntur ex matrimonio Infidelium non baptizatorum contracto iuxta Eorum usum, Proles tamen nata e Conjugibus obligatis voto simplici castitatis non est neque illegitima, neque irregularis; item proles ipsa non est illegitima, neque irregularis, si nata sit ex conjugibus, quorum alteruter, altero invito, post consumatum matrimonium professus fuerit Religionem, cum professio ipsa sit irrita.

Q. An ex dispensatione post contractum matrimonium obtenta in *radice matrimonii* legitimetur ad omnes effectus proles antea nata.

R. Legitimatur ad omnes effectus, si proles nata fuerit ex matrimonio jam contracto, quamvis nulliter ob impedimentum dirimens ecclesiasticam; secus, si matrimonium erat nullum ex impedimento dirimente jure divino, vel naturali, vel si proles nata sit ex copula manifeste fornicaria, vel ex

parentibus, qui nullimode inter se contraxerant matrimonium, quia tunc non adesset matrimonium, in cuius radice dispensari posset, ideoque in his casibus proles solum potest legitimari per rescriptum.

Nota. Si pro illegitimo petatur dispensatio, exprimi debet, an sit natus ex utroque parente soluto, an ex alterutro conjugato, vel in sacris constituto, alioquin dispensatio esset nulla.

II°. Ex defectu libertatis sunt irregulares 1° servi, seu mancipia, quamdiu in eis durat defectus libertatis, quae eo ipso acquiritur, si servus, sciente, et non contradicente domino, saltem obtineat primam tonsuram; Quod si servus ipse ordinetur, domino ignorante, vel sciente, et contradicente, graviter peccat, et remanet servus, si in minoribus tantummodo sit ordinatus, et privatur omni clericali privilegio; Quod si sit ordinatus in maioribus, domino ignorante, vel contradicente, Episcopus, si Eum ordinaverit conscius suae servitutis, tenetur, sed post Iudicis sententiam, ad duplum satisfacere domino, restituendo vel duplicatum servum, vel duplicatum pretium, quo servus aestimatur; ad quam poenam tenentur vel qui culpabiliter cooperati fuerint tali ordinationi, quoties Episcopus erat ignarus huiusmodi servitutis, vel ipse servus, quando etiam isti cooperatores careant culpa; qua satisfactione exhibita sive per Episcopum, sive per illos Cooperatores, sive per ipsum servum, ipse servus eo ipso a servitute liberatur. Quod si haec satisfactio non exhibeatur intra annum, in quo servus sic ordinatus cessare debet ab ordinibus, nec intra dictum annum servus ipse reddat saltem vicarium pro se aequalem, si ordinatus fuerit Subdiaconus, vel Diaconus, redigitur in servitutem, et domino servire tenetur in omnibus, quae talem statum non dedecent, et semel in servitutem redactus remanet irregularis, et privatur clericali privilegio; si vero ordinatus fuerit Presbyter, et integram satisfactionem facere non possit, tenetur domino inservire tum in ministeriis corporalibus, quae ejus statum non dedecent, tum etiam in spiritualibus gratis offerendo sacrificia, et horas canonicas pro domino, quod si non fecerit, deponi, et degradari debet; quae tamen intelligenda sunt, si dominus id postulet, quia, si dominus intra annum a notitia ordinationis servi sui dissimulet, eo ipso censetur Ei omnem libertatem dedisse, ac proinde sic

ordinatus liberatur ab irregularitate 2°. *Conjugati*, durante matrimonio, nisi ordines suscipiant in casu divortii perpetui, vel de consensu uxoris, et servatis de jure servandis de quibus in de Sacramento matrimonii dicemus loquentes de divortio: 3° *Obligati ad ratiocinia* occasione alicujus administrationis, seu obligati ad reddendam rationem administrationis vel publicae, quales essent thesaurarii, aut depositarii aeris publici, vel privatae, nempe qui gesserunt administrationem alicujus personae saecularis non miserabilis, ut sunt tutores, curatores, procuratores etc., qui non debent ad ordines admitti, nisi, finito officio, officii sui rationem dederint, vel idoneum fidejussorem exhibuerint, etiamsi iste debita nondum solveri; secus vero, qui administrationem gerunt personae ecclesiasticae, vel personarum miserabilium, ut causarum piarum, viduarum, pupillorum, aut pauperum, qui non sunt irregulares, maxime si hoc fecerint de licentia Episcopi, aut ex necessitate; sicuti ne sunt quidem irregulares, qui tenentur ad rationem ex aliquo contractu, sed sine administratione ex: gr: ex emptione, mutuo, deposito etc., nisi ante promotionem, vel in ipsa promotione mota sit lis de dolo, aut perfidia, quia tunc non possent promoveri ante finitam litem; item non sunt irregulares, qui legitimam proximorum agnatorum tutelam susceperint; sunt irregulares tamen Curiales omnes, qui ex obligatione inserviunt Curiis Principum saecularium, quales sunt Iudices civiles, advocati, milites, tabelliones etc., item feudatarii, qui obligantur domino ad obsequia personalia; secus vero, qui Curiae Episcopali inserviunt, vel qui frequentant aulas Principum obsequii causa, sed absque ulla obligatione, vel Consilarii Regis pro causis civilibus constituti, qui vel ex Papae dispensatione, vel ex consuetudine ordinari possunt.

III° Propter defectum bonae famae sunt irregulares infames omnes, sive sint infames infamia facti, sive infamia juris tam civilis, quam canonici.

Q. Quid sit infamia, et quotuplex.

R. 1° Infamia est *publica privatio, vel diminutio bonae famae*, quia fama est, *multorum recta opinio cum rumore*.

R. II° Infamia alia est *facti*, et alia *juris*. Infamia facti oritur ex aliquo facto, quod infame censetur apud graves, et honestos viros, quando vel committitur coram



personis saltem decem evidenter, ita ut nullimode tergiversari possit, in quo casu proprie dicitur *infamia facti*; vel commissum occulte factum sit notum majori parti vicinia, vel collegii, vel loci, in quo criminosus degit, in quo casu dicitur *infamia popularis*. Infamia autem juris, quae dicitur etiam *legalis*, contrahitur per jus aut canonicum, aut civile, quaeque nascitur ex quatuor capitibus, nempe ex delicto proprio; ex delicto alieno; ex poena inflicta; et ex officio vili.

I° Contrahitur *ex delicto proprio*, cui ex jure ipso adnexa sit infamia.

II° *Ex delicto alieno* sunt infames filii eorum, qui de crimine laesae majestatis, ac perduellionis sunt damnati; item filii, et nepotes eorum, qui Cardinalem hostiliter persequuntur; item filii, et nepotes haereticorum, si per lineam virilem descendant ab haeretico, vel soli filii, si per lineam foemineam, modo tamen notorium sit parentes illos fuisse haereticos, et in haeresi decessisse; item descendentes usque ad quartum gradum ex patrono, qui Rectorem beneficii occiderit. Quod intelligendum est de filiis non natis, sed nascituris, seu Infamia ex delicto alieno, et per consequens irregularitas, incurritur a solis filiis, aut nepotibus natis post delictum, secus de natis ante delictum.

III° *Ex poena inflicta* sunt infames, qui puniuntur poena infamante, ex: gr: damnati ad triremes, vel ad poenam fustigationis; damnati tamen ad triremes non efficiuntur infames, nec irregulares, nisi vel actu remigaverint, vel fuerint damnati propter delictum, quod de jure habeat adnexam infamiam ex Ben. XIV Quaest. Can. 516; et in de Syn. lib. XIII cap. XI.

IV° *Ex officio vili* sunt infames histriones, quibus nonnulli addunt etiam macellarios, tabernarios, mimos, lictores, aleatoresque, sed immerito, quia talis infamia nullibi assignatur in jure his officiis, nisi dicatur, istos censendos esse irregulares propter indecentiam.

Q. An cessio honorum inducat irregularitatem.

R. Affirmative ob ignominiam, et infamiam, quam importat non solum juxta hominum opinionem, sed etiam juxta sensum Ecclesiae, etiamsi cessio fiat absque ulla nota ignominiosa ex Ben. XIV Quaest. Can. 449.

Q. An infamis in uno loco censeatur infamis in alio.

R. Affirmative, si sit sermo de infame infamia juris, ideoque non posset ullo loco ordines suscipere, antequam defuerit infamia, quia irregularitas est impedimentum personale, quod sequitur personam ubique.

Nota. Infamia *popularis* cessat per publicam, et constantem delicti emendationem saltem per triennium; infamia *facti* aufertur per mutationem loci; infamia vero *juris* sive canonici, sive civilis nunquam aufertur, nisi per dispensationem Pontificis, vel per indirectam dispensationem Principis, sed in ea sola, quam ipse tulit. Episcopi etiam dispensare possunt in infamia facti, sed in ea tantummodo, quae provenit ex adulterio, et criminibus adulterio minoribus, quatenus tamen hujusmodi infames ministrare possint in susceptis ordinibus, sed non quatenus de novo promoveri possint ad Ordines, et beneficia, ideoque dispensare possunt in effectibus infamiae, non in ipsa infamia; verum, *quem semel horrendis maculis infamia nigrat, Ad bene tergendum multa laborat aqua.*

### DUBIUM VIII.

De Irregularitate ex defectu Sacramenti.

Ex defectu sacramenti sunt irregulares bigami, et qui proxime concurrunt ad occisionem, vel ad mutilationem auctoritate publica factam.

#### §. I.

*De Irregularitate ex Bigamia.*

Q. Quid sit bigamia, et quotuplex.

R. Bigamia, quasi *homo bini conjugii*, est *successiva reiteratio matrimonii consumati*, quia, si reiteratio non esset successiva, sed simultanea, diceretur *poligamia*.

Bigamia est triplex, *vera, interpretativa, et similitudinaria.*

1° *Vera* dicitur, qua quis vere duas uxores legitime duxit, et carnaliter cognovit sive ante, sive post baptismum, quia ex solo matrimonio rato, sed non consumato non consurgit bigamia.

2° *Interpretativa* dicitur, quando quis non realiter, sed ex juris fictione, et interpretatione censetur contraxisse cum

duabus, licet eas vere non habuerit, quod tripliciter contingere potest 1° quando quis vel viduam duxit, et cognovit, quae prius matrimonium consumaverat, vel ducit, et carnaliter cognoscit mulierem ab alio corruptam, quamvis bona fide existimet, eam esse virginem; 2° quando quis contraxit matrimonium cum virgine, eamque carnaliter cognovit, postquam ipsa adulterata est cum alio, sive volens adulterata fuerit, sive per vim, sive per metum; secus tamen, si eam non cognoverit, postquam fuit adulterata; quam irregularitatem vir contrahit, etiamsi debitum reddat mulieri adulterae a Superiore compulsus etiam per censuras, quatenus adulterium non fuerit plane probatum; 3° quando quis vel duo matrimonia contrahit alterum validum, et alterum invalidum, et utrumque consumat, vel duo contrahit matrimonia ambo irrita, et pariter utrumque consumat, modo consumet affectu maritali, propter affectum intentionis cum opere subsequuto ex cap. *Nuper, de bigamis*.

3° *Similitudinaria* dicitur, quando quis habens, votum sollemne castitatis emissum vel in susceptione Ordinis sacri, vel in professione Religionis matrimonium nulliter celebrat cum aliqua virgine, eamque carnaliter cognoscit; secus tamen, si laicus ducat, et cognoscat monialem professam, quia in hoc non attenditur votum foeminae, sed viri.

Nota. Ut quis incurrat bigamiam interpretativam, et irregularitatem, requiritur, ut cognoscat vel duas, vel unam ab alio cognitam; ut cognoscat titulo matrimonii licet invalidi; et ut cognoscat affectu maritali.

Q. An fiat irregularis, qui fecte contrahit secundum matrimonium.

R. Affirmative, quia ad irregularitatem incurrendam non requiritur affectus ad duo matrimonia vere contrahenda, sed satis est affectus ad duo matrimonia exterius ineunda.

Q. An invalide contrahens matrimonium cum vidua, aut corrupta sit bigamus.

R. Negative, nisi eam cognoscat titulo ipsius matrimonii, et affectu maritali.

Q. An sit bigamus, qui contrahit cum muliere a se corrupta ante matrimonium.

R. Negative, quia dici nequit mulier ipsa divisisse carnem suam cum aliis; ideoque per juris fictionem mulier illa virgo judicatur.

Q. An fiat bigamus, qui cognoscit uxorem suam ignorans eam adulterasse.

R. Affirmative, quia bigamiae irregularitas non oritur a delicto proprio, sed a defectu significationis, qui defectus aequè obtinetur, sive vir cognoscat, sive non cognoscat adulterium uxoris, sive vir sponte, sive coactus cogatur ad reddendum debitum.

Q. An sit bigamus, qui plures habuit concubinas.

R. Negative, quia eas non cognovit titulo matrimonii, quod verum est, sive conjunctiones fornicariae praecedant, sive sequantur, sive fiant, stante matrimonio cum virgine.

Q. An fiat irregularis ducens virginem, quam existimat corruptam.

R. Negative, quia ad incurrendas irregularitates, vel censuras non sufficit sola intentio, sed requiritur, ut factam reipsa sequatur.

Q. Quinam sint effectus bigamiae.

R. Bigami fiunt irregulares; item privantur omni privilegio clericali cum prohibitione sub anathemate deferendi tonsuram, et habitum Clericalem, ideoque subjiciuntur jurisdictioni fori saecularis. Quod tamen est intelligendum de solis Clericis saecularibus, qui sunt in Minoribus; secus autem de Clericis saecularibus majoribus, vel de Clericis in aliqua Religione adprobata professis, qui non possunt ad saeculum redire propter ordinem sacrum, vel professionem, quique nonnisi per degradationem realem privantur habitu, et tonsura, omnique privilegio clericali.

## §. II.

### *De Irregularitate ex defectu lenitatis.*

Ex defectu lenitatis in tribus tantum casibus incurritur irregularitas; 1° quando quis auctoritate publica proxime concurrat ad mutilationem, vel ad occisionem Rei, vel ad Ejusdem accelerationem mortis; 2° per mortem, aut mutilationem factam a militibus in bello justo offensivo 3° per mortem, aut mutilationem secutam ex adustione, aut incisione facta a Clericis Majoribus, vel a beneficiatis Medentibus; ideoque praeter hos casus quaelibet mutilatio, vel occisio pareret irregularitatem non ex defectu lenitatis, sed ex delicto.

1° Ex defectu lenitatis fiunt irregulares omnes in foro judiciali sive per dictum, sive per factum proxime, et auctoritate publica concurrentes vel ad mortem Rei, vel ad mortis accelerationem, vel ad mutilationem, modo sint baptizati, ideoque in causa sanguinis fiunt irregulares Iudices ipsi ferentes sententiam justam mortis, vel mutilationis, fiscales, promotores, satellites, comprehensores, tortores, sententiam mortis legens, scribens, proclamans, non tamen transcribens; item custodes carceris, comitantes ad carcerem, depositionem testium recipientes etc., modo concurrant auctoritate publica ut justitiæ Ministri; secus, si remote tantum concurrant, ideoque ferentes legem continentem poenam sanguinis non fiunt irregulares.

Nota. Irregularitas ex defectu lenitatis oritur, quoties sententia mortis, vel mutilationis est justa, quia, si sententia ipsa sit injusta quatenus lata, vel non servato juris ordine, vel excedendo, quæ sunt a legibus præscripta, omnes proxime concurrentes ad mutilationem illam injustam, vel ad mortem, vel ad ejus accelerationem, quamvis mors sequatur sine sanguinis effusione, sed per suffocationem, per famem, vel alio modo, fierent irregulares ex delicto.

Q. An testes in causa sanguinis fiant irregulares.

R. Affirmative quoad testes necessarios, secus quoad testes non necessarios, qui testificantur, postquam crimen lethale sit sufficienter probatum; nisi sint testes ultronei.

Q. An accusans alium in causa sanguinis fiat irregularis.

R. Affirmative, secuta morte, vel mutilatione, si accuset coram Judice laico petendo vindictam, sive sit Clericus, sive laicus; accusans vero alium, sed juste, in causa sanguinis coram Judice laico, licet sit Clericus, non petendo vindictam, sed satisfactionem, vel interesse sibi debitum ex criminibus etiam morte dignis, non fit irregularis, etiamsi satisfactionem ipsam alia via obtinere potuerit, modo tamen 1° petat satisfactionem illam pro injuria sibi, vel rebus suis, ex: gr: suæ Ecclesiae, vel suis Subditis illata; secus, si petat pro injuria illata alteri etiam consanguineo (nisi injuria consanguineo illata redundet in seipsum), quia tunc, secuta morte, vel mutilatione, fieret irregularis, etiamsi præmiserit protestationem, nisi accusatio sit de injuria nondum illata, sed inferenda sive extraneo, sive consanguineo, quia tunc excusaret protestatio; imo excusaretur, etiam non præmissa pro-

testatione, si crimen per se non sit dignum mutilatione, sed accusatus mutiletur, vel occidatur ex sola malitia Judicis, vel si accusatus occidatur, vel mutiletur propter alia crimina, sicuti etiam excusatur, si, facta protestatione, revelet patriae prodicionem: 2° dummodo petat, praemissa protestatione, se nolle poenam sanguinis, quae protestatio, licet non necessario facienda sit in scriptis, est tamen expresse facienda ante sententiae prolationem coram ipso Judice, apud quem deponitur querela, quamvis ficto animo fiat interius desiderando vindictam, et sanguinem, modo Judex sit ignarus ipsius fictionis; a qua protestatione facienda non excusat ne oblivio quidem, nec inadvertentia, sed excusantur tantummodo Inquisitores S. Officii tradendo aliquos Judici saeculari comburendos; item Officiales S. Inquisitionis; item denunciatores, testes, aliique accusantes aliquem in causa sanguinis apud Judicem Ecclesiasticum, quia Iudices Ecclesiastici non procedunt ad occidendum, vel ad mutilandum, ideoque coram Ipsis non est necessaria protestatio illa, sicuti necessaria est coram Iudice laico, vel coram Inquisitoribus S. Officii.

Q. An testis, vel Advocatus in favorem Rei fiant irregulares, quando mors sequitur accusatori ex eo, quod ex Eorum testificatione, vel defensione Reus inventus est innocens, et accusator Reus.

R. Negative, quia mors illa accusatoris censetur sequi per accidens, cum testificatio, vel defensio directe sint ad manifestandam accusati innocentiam.

Q. An fiant irregulares Clerici assistentes executioni sententiae mortis.

R. Negative, licet ex mera curiositate spectatores assistant, modo Clerici ipsi non habeant jurisdictionem temporalem, quatenus assistant auctoritate publica, ita ut ex sua praesentia aliquo modo praestent auctoritatem.

Q. An fabricantes furcam ad aliquem in particulari suspendendum fiant irregulares.

R. Quamvis omnes fere Antiqui docuerint, irregularitatem ex defectu lenitatis incurri ab omnibus, quicumque concurrant ad justam mortem alicujus vel causandam, vel accelerandam, etiamsi non concurrant auctoritate publica ut Ministri Justitiae, modo non concurrant injuste, seu cum peccato, quia tunc fierent irregulares *ex delicto homicidii*,

ideoque in proposito casu, et similibus respondebant affirmative; attamen respondendum est negative cum Tambur-elli, aliisque plurimis explicantibus omnes textus Juris in contrarium adduci solitos, quia in jure irregularitas illa expressa est contra eos solos, qui in causa justa sanguinis ut Justitiae Ministri concurrunt sive ad causae probationem, sive ad prolationem sententiae, sive ad ipsius sententiae executionem, ideoque non est extendenda ad alios, ac proinde ferentes ligna, ut quis comburatur, vendentes funem, aut gladium, ut quis suspendatur, vel occidatur, porrigentes funem, vel gladium carnifici, scalam applicantes, equum castigantes, ut Reus citius ad furcam perveniat etc., nisi ex officio has actiones ponant, non fiunt irregulares.

II°. Q. Quinam fiant irregulares ex causa belli.

R. In bello injusto, secuta morte, vel mutilatione unus, fiunt irregulares ex delicto, quicumque cooperati fuerint ad ipsum bellum inferendum, vel exequendum, etiamsi exhortentur solum milites vel ante conflictum, vel in ipso conflictu, ut strenue se gerant in bello injusto, et etiamsi certe neminem propriis manibus occiderint, vel mutilaverint; in bello autem justo, si bellum ipsum sit defensivum, nemo fit irregularis, etiamsi occiderit propriis manibus, nisi qui volens, et sponte eo venerit animo praeliandi, modo non occidat in urgentem suae vitae defensionem; et nisi, qui moderamen justae defensionis notabiliter excesserit; si vero bellum sit offensivum, fiunt irregulares ex defectu lenitatis illi soli, qui propriis manibus occidunt, vel mutilant, nisi occidant, vel mutilent in urgentem suae vitae defensionem, servato moderamine inculpatae tutelae; ideoque in bello justo offensivo non fiunt irregulares hortantes, consulentes, arma, vel cibos ministrantes, et ne milites pugnautes quidem, quando neminem certe propriis manibus occiderint, vel mutilaverint.

Q. An omnes milites ipsi fiant irregulares, quando, diviso exercitu in duas partes, una sola pars committat homicidia.

R. Affirmative, si bellum sit injustum, modo altera pars aliqua ratione fuerit in causa, ut homicidia illa saltem cum facilitate, et animositate majori fuerint commissa; negative autem quoad bellum tam defensivum, quam offensivum, si bellum ipsum sit justum, tum quia in bello de-

fensivo justo nemo evadit irregularis, tum quia in bello offensivo justo fiunt irregulares solum, qui propriis manibus occidunt.

Q. An Clerici assistentes bello fiant irregulares.

R. Clerici, aut laici assistentes bello injusto omnes fiunt irregulares, si unus moriatur, aut mutiletur, quando ex eorum assistentia milites evaserint animosiores ad pugnandum; secus excusantur, sicuti excusantur assistentes ad pacem conciliandam, ad ferendam opem in spiritualibus etc. Clerici autem, aut laici assistentes bello justo, etiamsi ante conflictum, vel in ipso hortentur milites ad strenue pugnandum, non fiunt irregulares, modo ipsi propriis manibus non occiderint, nec mutilaverint in bello offensivo, neque hortati sint ad aliquem in particulari occidendum.

Q. An Clerici fiant irregulares praebendo arma militibus in bello justo.

R. Negative, nisi praebeant arma ad occidendum hunc, vel illum in particulari, quia Clericis, sed Majoribus tantum, aut Beneficiatis, solummodo vetitum est absque summi Pontificis licentia propriis manibus pugnare, nisi quando necessitas cogat ad defendendum seipsum, vel Rempublicam, vel ad consequendam insignem victoriam, ex qua Respublica relatura sit magnum commodum; idcirco caetera omnia, quae laicis licent causa belli justii, permittuntur etiam Clericis, qui possunt propterea in exercitu etiam armati incedere, et milites hortari.

Nota. Clericus in sacris constitutus, vel beneficiatus sponte militans, et arma ferens in servitutem alicujus laici Principis, licet moraliter sit certus, se neminem mutilasse, vel occidisce, probabilius fit irregularis, si aliquando scloppum adhibuerit in aliquo conflictu, vel si interfuerit expeditionibus bellicis, in quibus secuta fuerint homicidia, etiamsi bellum sit justum, nisi militet coactus, quia militia Clerico ipsi est omnino vetita; Quod si Clericus ipse sit in minoribus, nec beneficiatus, in bello injusto fit irregularis, licet ipse neminem occiderit, vel mutilaverit, modo tamen aliquem occiderit, vel mutilaverit ala, in qua ipse militat, et in qua ipse facit unum corpus cum sociis; in bello autem justo, si sit offensivum, non fit irregularis, modo sit certus moraliter, se neminem occidisce, vel mutilasse, licet hoc factum fuerit a sociis; si vero sit defensivum,



ne sit irregularis quidem, licet ipse occiderit, vel mutilaverit, si coactus arma ceperit, secus, si sponte, et ultro militet ex Ben: XIV Inst: Eccl: 104, ubi etiam notat, bellum praesumendum esse justum, nisi certo constet de ejus injustitia, neque milites etiam Clericos teneri de Ejus justitia investigare.

III°. Q. Quinam exercentes Medicinam, vel Chirurgiam fiant irregulares ex defectu lenitatis.

R. Laicus, item Clericus Minorista non beneficiatus exercens chirurgiam, vel Medicinam juxta regulam artis, quamvis aliunde foret sibi vetitum mederi, et quamvis in medendo utatur abscissione membrorum, aut adustione, non fit irregularis, etiamsi aliquis aegrotus ex ea adustione, vel incisione obierit, nisi tamen ex ejus culpa, vel imperitia, vel notabili negligentia fuerit in causa, cur mors infirmi sequatur, vel acceleretur, vel exequatur infirmi mutilatio absque vera, et indispensabili causa ad conservationem totius corporis.

Clericus Major, item Minorista, sed beneficiatus, item Regularis professus graviter peccant, si medicinam, vel chirurgiam exerceant absque indulto Apostolico, non tamen fiunt irregulares exercendo chirurgiam, vel medicinam citra abscissionem, vel adustionem, et juxta regulam artis; imo possunt absque irregularitate, sed juxta regulam artis, consulere, aut jubere incisionem, vel adustionem, aut venae aperitionem, etiamsi mors inde sequatur; item possunt coadjuvare chirurgum ad juste abscindendum aegroti membrum, quia sola adustio, vel incisio, aut venae aperitio, utpote periculosa propter mortem, est Eis omnino prohibita a Concilio Lateranensi, si fiat propriis manibus, excepto necessitatis casu, quando desit laicus Medicinae, vel chirurgiae peritus, qui infirmo congruentem incisionem, vel adustionem adhibeat, et periculum est in mora; ideoque nequeunt Ipsi manibus suis exequi incisionem, vel adustionem, vel venae aperitionem, excepto necessitatis illius casu, alioquin fierent irregulares ex defectu lenitatis, si mors, vel mutilatio inde sequatur, licet eam executi fuerint juxta regulam artis, et sufficientem adhibuerint diligentiam.

Nota. Medici, et Chirurgi ad cautelam solent petere, et obtinere dispensationem, ut ad ordines sacros promoveantur; Brevia tamen, quibus ad cautelam conceditur Ipsi

dispensatio illa, non conceduntur, nisi prius audito Episcopo, cui injungitur, ut distincte referat casus omnes animadversione dignos, eorumque peculiares circumstantias, simulque exponat, cujus rei gratia Orator ad Ordines sacros promoveri poscat. Beneficarii autem, vel Clerici majores nequeunt medendi artem exercere absque indulto Apostolico, quod indultum non obtinetur, nisi exposita causa vel tantae egestatis suae familiae, cui providendum sit ex honesto lucro ab arte clerici percipiendo, vel quia locus, in quo Orator degit, sit omnino Medicis destitutus, vel quia non satis sit ipsi loco provisum ex Medico laico, ideoque non conceditur, nisi prius audito Episcopo testante de Oratoris peritia in ea arte, et de indigentia Medici in ea civitate, vel oppido; imo Episcopo ipsi semper committitur executio Brevis illius, quod Breve, si concedatur ratione indigentiae, cessat ipso facto, si Orator obtineat certos ecclesiasticos redditus, vel residentiale beneficium. Clerici dispensati in arte medica exercenda nihil prorsus exposcere possunt ab aegrotis, possunt tamen sponte oblata recipere, praeterquam a veris egenis, a quibus nihil, etiam sponte oblatum, est accipiendum; Regulares autem indultarii a nullis utique aegrotis, etiam divitibus, possunt aliquid etiam sponte oblatum accipere. Brevia pro Chirurgia difficiliter conceduntur, nisi quando omnis omnino Chirurgus laicus desit, et etiam tunc cum clausula: *sine adustione, et sectione*. Pro Regularibus requiritur etiam testimonium Superioris Regularis circa mores illius, qui indultum petit, ex Ben: XIV de Syn: lib: XIII cap: 10.

#### Q U A E S T I O V.

##### *De Irregularitatis cessatione.*

Nota. Dans facultatem dispensandi in omni irregularitate, ex stylo Curiae intelligitur exclusa, quae est ex homicidio injusto, nisi exprimatur.

Q. Quomodo cesset irregularitas.

R. *Quinque dabunt regulam professio, causa, lavacrum; Quos lex legitimat, quos Papa purificat*; seu cessat per professionem Religiosam; per cessationem causae; per baptismum; per legitimationem; et per dispensationem.

**Q. Quanam irregularitates cessent per professionem Religiosam.**

**R. Haeredes, viles, spurios professio purgat;** seu per professionem cessant: I° irregularitas, quae incurritur a filiis, vel nepotibus ex causa infamiae ob delictum parentum: II° quae incurritur causa infamiae ex officio vili: III° quae provenit ex defectu natalium, quam concessionem licet revocaverit Sixtus V, eam tamen Gregorius XIII ad terminos juris communis reduxit, ideoque illegitimi jure communi per professionem religiosam nunc fiunt legitimi, non quoad omnes tamen effectus irregularitatis, sed solum in ordine ad recipiendos ordines, ideoque illegitimi professi manent inhabiles ad Praelaturas, dignitates, et ad alia quaelibet beneficia ecclesiastica sive saecularia, sive regularia, nisi aliter sit specialiter concessum, spectatis Religionum privilegiis.

**Q. Quanam irregularitates cessent per cessationem causae.**

**R. Causae defectus mobiles, non crimina tollunt;** seu irregularitates, quae sunt ex delicto, etiam cessante causa, non cessant, ideoque, etiamsi occisus resurgat, occisor maneret irregularis; irregularitates vero, quae sunt ex defectu mobili, seu qui habet causam auferibilem, cessant, cessante causa, ideoque cessaret irregularitas, cessante ignorantia, vel defectu corporis etiam miraculose; secus, si sint ex defectu immobili, qui causam habeat perpetuam, et nunquam auferibilem, ut irregularitas bigamiae, defectus lenitatis etc., excepta irregularitate proveniente ex infamia populari, quae cessat per notoriam triennalem facti emendationem; item excepta irregularitate proveniente ex infamia facti, quae cessat per mutationem loci.

**Q. Quanam irregularitates cessent per baptismum.**

**R. Infames baptisma, lenes, et crimina purgat;** seu per baptismum nulla tollitur irregularitas proveniens ex defectu aliquo, ideoque bigamus, qui sive ante baptismum duas contraxit nuptias, et consumnavit, sive unum matrimonium ante baptismum, et alterum postea, remanet irregularis; excepta sola irregularitate proveniente vel ex defectu lenitatis, vel ex infamia facti, quae ambo cessant per baptismum, quia per baptismum quis censetur novum hominem induere, et lenitatem Christi; item per baptismum tollitur quaelibet irregularitas proveniens ex quolibet delicto commisso ante ba-

ptismum, ideoque post baptismum ordinari potest etiam, qui ante baptismum commiserit homicidium; excipe irregularitatem Ejus, qui libere, et sine justa causa baptizatur ab Haeretico declarato; vel irregularitatem Ejus, qui differt baptismum usque ad aegritudinem, vel ad senectutem, quia hujusmodi duae irregularitates potius per baptismum inducuntur, quam tolluntur.

Q. Quanam irregularitates cessent per legitimationem.

R. Sola irregularitas ex defectu natalium; quae legitimatio tripliciter contingere potest: I<sup>o</sup> per subsequens matrimonium ratum valide contractum, licet non consummatum, vel contractum in articulo mortis; Quod tamen verum est quoad filios illegitimos naturales, secus quoad spurios, quia isti non legitimantur: II<sup>o</sup> legitimatur proles per matrimonium nulliter contractum obteuta, si unus saltem parentum tempore conceptionis prolis ipsius ignoraverit impedimentum dirimens, et matrimonium contractum fuerit in facie, Ecclesiae, praemissis etiam proclamationibus ex Cap: *Ex tenore 14, qui filii*: III<sup>o</sup> per absolutam legitimationem Pontificis, quae differt a dispensatione, quia legitimatio tollit omnes effectus illegitimitatis, et concedi nequit, nisi a Pontifice; dispensatio autem datur ad quosdam effectus, et aliquando dari potest etiam ab Episcopo; illa late est interpretanda utpote beneficium Principis, haec stricte, utpote legis communis relaxatio: Quo privilegio legitimandi gaudent etiam Comites Palatini, et Legati Sedis Apostolicae; verum ad quos, et ad quae, desumendum est ex tenore rescripti, aut privilegii concessi, et obtenti: *legitimant Palatini, et Legatus uterque; Verum legitimant, quantum conceditur Ipsi.*

Nota. Summus Pontifex potest ubique terrarum directe legitimare filios illegitimos quoad omnes spirituales effectus, ex: gr: quoad ordines sacros suscipiendos, vel quoad beneficia ecclesiastica obtinenda; quoad effectus autem temporales, ex: gr: successionum, potest *directe* eosdem legitimare in terris subjectis suae temporali jurisdictioni, et solum *indirecte* per quamdam consequentiam in terris subditis alienae jurisdictioni quoad temporalia; nec nisi ex magna, et urgentissima causa, ex Ben: XIV Quaes: Can: 174.

Q. Quinam dispensare possint in irregularitatibus.

R. I<sup>o</sup> Quamvis Papa dispensare possit in omnibus ir-

regularitatibus sive ex delicto, sive ex defectu provenienti-  
bus, Ejusque dispensatio, licet illicita, esset tamen valida,  
si impendatur sine causa, revera tamen, nonnisi difficulter,  
et ex gravissima causa dispensat super bigamiam, sicuti  
Lucius Papa dispensavit celebrem Nicolaum Tedeschi, cum  
sit adeo antiqua in Ecclesia, ut a tempore Apostolorum  
fuerit introducta; et nonnisi difficiliter dispensat in homi-  
cidio directe voluntario propter indecentiam, quam secum  
affert, contrariam statui Clericorum. Nequit autem valide  
dispensare in inhabilitatibus, quae sunt ex jure divino, aut  
naturali, ideoque potest ex causa dispensare, ut illiteratus  
ordines recipiat, non tamen dispensare potest, ut illitera-  
tus ipse ordinibus receptis utatur absque scientia necessa-  
ria ad debitum usum illorum. Item nonnisi ex gravissima  
causa dispensat in infamia.

II<sup>o</sup> Cardinalis Poenitentiarius Major potest in utroque fo-  
ro dispensare cum homicidis, et bannitis etiam in casu homi-  
cidii voluntarii, ut Religionem adprobatam etiam tamquam  
Clerici ingredi possint, additis tamen his clausulis, nempe  
ut fiscum, et partem prius concordaverint, et insuper ca-  
vendo, ne tempore novitiatus sacros ordines suscipiant, aut  
ad superiores ascendant ante professionem jam emissam; ex  
rationabili tamen causa dispensare potest, ut tempore no-  
vitiatus ministrent in susceptis sub conditione, ut sint su-  
spensi, nisi postea in Religione perseverent. Item potest  
in casibus occultis, et pro foro conscientiae tantum dispen-  
sare in irregularitate ex quocumque delicto, vel defectu  
proveniente tam cum laicis, quam cum Ecclesiasticis sive  
saecularibus, sive Regularibus ad hoc, ut possint initiari  
ordinibus, vel in susceptis ministrare, ad superiores gra-  
dus ascendere, ac dignitates etiam Cathedralis, et quae-  
cumque beneficia Ecclesiastica quandocumque ante dispen-  
sationes alioquin canonice obtentas retinere, necnon ut hu-  
jusmodi beneficia, et dignitates (exceptis, quando agitur de  
homicidio voluntario, vel alio gravissimo excessu, Ecclesiis  
Cathedralibus, et Metropolitanis, quas nequeunt assequi,  
sed possunt tantum permanere in iisdem antea susceptis)  
etiam post delictum assequi valeant, ex Ben: XIV *Pastor  
bonus*, ubi additur, in irregularitatibus quoad Regulares  
dispensare posse ita, ut ad quaecumque officia, et benefi-  
cia Regularia ascendere valeant, excepto Ordinis Genera-

latu in irregularitate ex defectu natalium; quae tamen dispensatio Regularium conceditur tantum in foro conscientiae quoad casus occultos, in utroque autem foro quoad casus publicos, sed auditis Superioribus.

III° Episcopus, quamvis possit absolvere a censuris non reservatis, non tamen potest per se dispensare valide in irregularitatibus etiam non reservatis, nisi expresse Ei talis facultas concedatur, quae reipsa conceditur in sequentibus casibus: *Pastor adulterium, bigamos, spuriosque, latrones, Baptismum tardum, aut omisso jure sacrales Dispensare potest, dubiis latitantia junge Non deducta; secus directa homicidia tantum; seu*

I°. Episcopus, licet nondum consecratus, modo sit electus, et confirmatus, potest dispensare in irregularitate etiam publica proveniente ex infamia propter adulterium, vel propter delicta adulterio minora, sed post peractam poenitentiam, et nonnisi, ut irregularis ipse ministret in ordinibus susceptis, non tamen potest dispensare, ut infamis ille ad sacros ordines admittatur.

II°. Item dispensare potest cum sibi subditis in sola bigamia similitudinaria etiam publica, ex: gr: si Sacerdos virginem ducat; secus, si bigamia similitudinaria conjuncta sit cum interpretativa, ut si Sacerdos, vel Professus in Religione adprobata duxerit corruptam, quia in bigamia vera, vel interpretativa dispensare non potest ne ad ordines minores quidem, nec ad beneficium etiam simplex.

III°. Item dispensare potest cum illegitimis etiam publicis, ut ad minores ordines admittantur, et ad unicam beneficium simplex, non tamen quoad ordines sacros, neque ad plura beneficia simplicia etiam tenuia, neque ad beneficium curatum, nisi beneficium curatum adnexum sit simplici, quia accessorium sequitur principale; ideoque, cum Tridentina Synodus omnibus Canonicatibus, integrisque portionibus Ecclesiarum Cathedralium ordinem sacrum addixerit, nequit Episcopus cum illegitimis dispensare, ut Canonicatum Ecclesiae Cathedralis recipiant, sed solummodo Ecclesiae Collegiatae, modo non requirat ordinem sacrum; neque dispensare potest, ut illegitimi ministrent in ordinibus sacris etiam bona fide susceptis.

IV°. Item in irregularitate etiam publica ejus, qui furtive ordinatus fuerit; sed si furtive ordinatus fuerit post

praeceptum Episcopi sub excommunicatione praecipientis, ne quis furtive ad ordinationem accedat, tunc in ea irregularitate potest dispensare solummodo, postquam furtive ordinatus Religionem fuerit ingressus, et in Ea aliquo tempore laudabiliter vixerit.

V°. Item in irregularitate etiam publica Ejus, qui baptismi receptionem usque ad aegritudinem, vel ad senectutem distulit, cum quo dispensare potest, si adsit Ministrorum necessitas, vel si post baptismum susceptum aliquo tempore duxerit vitam inculpabilem, et exemplarem.

VI°. Item in irregularitate etiam publica Uxorati, qui in casibus non permissis, vel non servatis de jure servandis, vivente uxore, ordinatus fuit, in qua irregularitate tamen dispensare potest, soluto matrimonio, postquam sic ordinatus in Religione adprobata fuerit professus.

VII°. Item in omnibus irregularitatibus dubiis, sive proveniant ex delicto, sive ex defectu, quia reservatio utpote odiosa non censetur facta, ubi irregularitas non est certa.

VIII°. Item in irregularitatibus omnibus ex quocumque delicto occulto, etiam ex mutilatione occulta, provenientibus, et quae ad forum contentiosum non sunt deductae, in quibus omnibus Episcopi possunt cum Subditis suis dispensare, exceptis solis irregularitatibus provenientibus ex homicidio directe voluntario, secus, si homicidium ipsum fuerit indirecte voluntarium, vel casuale, vel commissum in sui defensionem, praetermisso moderamine inculpatae tutelae; item exceptis provenientibus ex violatione suspensionis, in quam inciderat Simoniacus sive Ordinator, sive Ordinatus, et provenientibus ex haeresi etiam occulta, quia, cum Episcopus nunc non possit absolvere ab haeresi occulta, sublata ipsi intelligitur etiam facultas dispensandi in irregularitate ab illa proveniente, ex Cap: *Illorum*; in quibus tribus irregularitatibus ne occultis quidem possunt Episcopi dispensare ne ad Ordines minores quidem, vel ad beneficium simplex.

Nota 1°. Episcopus dispensare non potest cum inquisitis de delicto, quod non potuit probari, si nec definitive, nec alio modo fuerint absoluti, sed fuerint dimissi cum cautione de se praesentando, ex S. Congr: apud Fagn:, secus, si mediis etiam depravatis obtinuerint absolutionem; Item poterit Episcopus post annum elapsam cum ipsis dispensare, si judicium non fuerit sententia absolutoria fini-

tum, sed accusator per annum tacuerit; Item potest dispensare, postquam delictum deductum ad forum contentiosum jam fuerit finito iudicio punitum.

2°. Episcopus dispensare non potest in irregularitatibus ex defectu occulto provenientibus, ideoque dispensare nequit in defectu lenitatis.

IV. Praelati Regulares exempti, et Priores locales, eorumque Vicarii, ipsis mortuis, aut semotis, ex concessione S. Pii V facta Cassinensibus possunt per seipsos dispensare cum Subditis suis in omnibus irregularitatibus etiam publicis sive ante, sive post Religionis ingressum ex quacumque causa, et occasione sive ex defectu, sive ex delicto contractis, solum exceptis publico homicidio, directe tamen voluntario, et bigamia quacumque publica, in quibus duabus irregularitatibus, quando sunt publicae, et notoriae, dispensare possunt probabilius cum subditis suis solummodo prima die Lunae Quadragesimae in singulis annis ex concessione Pauli III confirmata a Sixto IV in Bulla concessa Cartusianis; Imo, si homicidium commissum fuerit ante Religionis ingressum, et Religiosus sit perpetuo mansurus in Religione, praedicti Praelati ex concessione S. Pii V dispensare quotidie possunt cum subditis suis in ipsa irregularitate etiam publica. Imo Patres Congregationis Passionis, et per communicationem privilegiorum etiam Patres Congregationis SS. Redemptoris, et Sacerdotes pia Unionis SS. Cordis Jesu Nolanae Dioecesis, ex concessione Pii VI 2 Maji 1789 possunt bis in anno sibi eligere confessarium sive saecularem, sive regularem, et dispensari ab omni irregularitate, aut inhabilitate occulta ex delicto provenientibus.

V. Omnes Confessarii Regulares exempti possunt dispensare cum Saecularibus in omnibus irregularitatibus occultis, in quibus possunt Episcopi cum Subditis suis, ex concessione Sixti IV, quam confirmavit Julius II. Et quamvis multi dubitent, an haec concessio sit in usu, privilegia tamen gratiosa non amittuntur per non usum. Patres Congregationis Passionis, et per communicationem privilegiorum etiam Patres SS. Redemptoris, et Sacerdotes pia Unionis SS. Cordis Jesu Nolanae Dioecesis, ex concessione Pii VI 2 Maji 1789 tempore Missionis, et Exercitiorum de commissione Superioris possunt dispensare in irre-



gularitate ex homicidio voluntario. Patres Piorum Operariorum, et coeteri communicantes in privilegiis, etiam extra tempus Missionis, et Exercitiorum, possunt dispensare super occulta irregularitate contracta dumtaxat ex violatione censurarum cum Sacerdotibus, et Constitutis in Ordinibus sacris tam saecularibus, quam regularibus ex concessione Pii IX 13 7bris 1846.

VI. Cappellanus Major Regius in Regno Neapolitano, aliique Confessarii ab Ipso Delegati ex Ben: XIV *Quum alias* possunt singulas personas in Copiis militaribus sive Regis, sive auxiliariis existentes, sive ad ipsas pertineant, sive cum ipsis commorentur, dispensare in irregularitatibus occultis, prout, et in quantum Episcopis licet; Quae facultas non se extendit quoad alias personas, licet jurisdictioni ipsius Cappellani Majoris subditas, imo nec etiam cum dictis personis militaribus exerceri potest, nisi in actuali expeditione contra hostes.

Q. Quandonam irregularitas censeatur occulta.

R. Quando manat ex delicto nec publico, nec notorio, nec famoso in ratione delicti, quamvis sit notorium in ratione facti, ut si quis occulte suspensus publice celebret, quia tunc irregularitas ex ipsa celebratione promanans diceretur occulta, quamvis celebratio sit publica, cum suspensio sit occulta utpote non nota decem personis, nec majori parti Viciniae, Parochiae, Collegii, aut Monasterii.

Q. Quandonam delictum dicendum sit deductum ad forum contentiosum.

R. Non statim ac denunciatio, vel accusatio de ipso delicto facta est etiam coram legitimo Iudice, sed postquam Reus fuerit citatus.

Q. An Episcopus possit aliquando dispensare in irregularitatibus ad forum contentiosum deductis.

R. Potest 1° quando finitum est iudicium, et Reus commeritam subiit poenam: 2° quando Reus per Iudicis sententiam sive justam, sive injustam declaratus est innocens: 3° quando accusator per annum tacuerit.

Q. Quinam Subditi dispensari possint ab Episcopo in irregularitatibus.

R. Soli Subditi, qui habent domicilium, vel quasi domicilium in Dioecesi ipsius Episcopi, ideoque Exteri, et peregrini, etiamsi Episcopo se subiciant in foro poeniten-

tiae, nequeunt in irregularitatibus etiam occultis dispensari, quamvis possint ab Ipso a censuris occultis absolvi.

Q. An Episcopus possit dispensare in occultis irregularitatibus militum, caeterorumque cooperantium ad bellum; vel eorum, qui ex aliquo delicto evaserunt infames.

R. Negative, quia, vel bellum est injustum, et eorum irregularitas est ex delicto homicidii voluntarii, in qua Episcopi dispensare non possunt; vel est justum, et eorum irregularitas est ex defectu lenitatis, ideoque ab Episcopo dispensari non potest, quia Episcopi dispensare possunt in solis irregularitatibus provenientibus ex delicto occulto, non in provenientibus ex defectu occulto, ac proinde ne infames quidem ab Ipso possunt dispensari.

Nota. In dispensationibus, quae dantur pro irregularitate filiorum illegitime natorum, apponi solet clausula: *dummodo paternae incontinentiae imitator non sit*; ideoque Episcopus debet inquirere, numquid per decennium moribus se integrum praeberit, potestque cum ipso dispensationem executioni mandare, si toto decennio nihil indignum admisisse compererit, etiamsi ante decennium incontinentiae nomine fuerit suspectus, ex Bened: XIV de Syn: lib: XIII cap: 24.

Q. An possit Episcopus dispensare exemptos Regulares ab occultis irregularitatibus.

R. Affirmative sub duplici tamen limitatione, seu modo se subjiciant Episcopo pro dispensatione ipsa de licentia Superioris sui, et modo habitent, vel habitare inceperint in Ejus Dioecesi quoad anni majorem partem; in quo dispensatio ab irregularitate differt ab absolutione a censuris occultis, quae ab Episcopo dari potest etiam Exteris, ut dicemus in Tom: V de *Poenitentia* Quaest: IV.

Nota. Irregularis ob violationem censurae, si post obtentionem mandati de dispensando, priusquam tamen effective dispensetur, iterum violet censuram ipsam, potest de ipsa irregularitate dispensari vi ejusdem illius mandati; Secus, si violet aliam censuram, ut si confessus in suspensione ante obtentionem mandati de dispensando incidat in excommunicationem, et postea confessiones audiat, vel celebret, quia in hoc casu incurreret novam irregularitatem novo mandato dispensandam.

## TRACTATUS VIII.

### D E S I M O N I A.

Irregularitatibus, censurisque tractatis, pertractandum est de Simonia, utpote quam Ecclesia assiduis, et gravissimis poenis, ac censuris repellere, et extirpare semper fuit conata, nec immerito, cum eam D. Petrus exprobraverit primus, ac damnaverit in Simone Mago, a quo sacrilegium illud, quod committitur in emptione, aut venditione rerum sacrarum, Simoniae nomenclaturam obtinuit.

#### Q U A E S T I O I.

##### *De Simoniae Natura, et Materia.*

Q. Quid sit Simonia.

R. Est *studiosa voluntas emendi, aut vendendi pro temporali aliquid spirituale, vel spirituali adnexum.*

Dicitur I° *studiosa voluntas*, quia tota simoniae malitia consistit in prava illa, et inordinata voluntate, ac deliberata intentione, qua quis conatur rem spirituales subjicere temporali; ideoque non esset simonia, si quis inadvertenter faceret.

II° *Emendi, aut vendendi*, seu non gratis, nec liberaliter, sed ex motivo temporali, et pretio aestimabili, quod motivum a Canonistis dicitur *munus*, et triplex distinguitur, nempe *munus a manu*, *munus a lingua*, et *munus ab obsequio*. *Munus a manu* dicitur pecunia, et quidquid est pretio aestimabile, ex. gr. remissio debiti, solutionis dilatio etc. *Munus a lingua* dicitur intercessio, preces, vel commendatio apud aliquem. *Munus ab obsequio* dicitur assistere, inservire, aut aliquem comitari ad finem sic ab eo obtinendi rem spirituales, aut beneficium.

III° *Pro temporali*, et non pro pretio temporali, quia ad Simoniae malitiam contrahendam non requiritur, ut temporale detur pro spirituali *tamquam pretium*, sed satis est, si detur per modum commutationis, vel tamquam motivum conferendi, aut efficiendi spirituale, vel tamquam finis, ex propositione 45 ab Innoc. XI damnata, de qua infra.

FORESTA Theol. Mor. Tom. II.

24

IV° *Aliquid spirituale*, seu rem, vel actionem sacram, quae specialiter ordinatur ad cultum Dei, vel ad salutem animae.

V° *Vel spirituali adnexum*, seu quod, licet sit temporale, est tamen ita spirituali adnexum, ut unum sine altero vendi nequeat; quod tripliciter adnexum esse potest *antecedenter, concomitanter, et consequenter*. *Antecedenter*, ut est juspatronatus, quod praesupponitur beneficii praesentationi, aut collationi; *Concomitanter*, ut labor intrinsecus, et necessarius in administratione sacramentorum; *Consequenter*, ut jus percipiendi proventus beneficiorum, qui dantur propter officium spirituale.

Nota Pretium simoniae juris divini est omnis, et sola res temporalis data pro spirituali; pretium vero simoniae juris ecclesiastici potest esse etiam aliquid spirituale, ut in materia beneficiorum.

Q. An semper committatur simonia, quoties munus a manu, vel a lingua, vel ab obsequio datur pro beneficio, vel pro alia re spirituali obtinenda; aut viceversa.

R. *Simonem excusant titulus, vexatio, damnum, Vel labor externus, vel sustentatio, gratum*; seu excusant a simonia incurrenda.

I° Si munera illa dentur principaliter ex benevolentia, amicitia, gratitudine, consanguinitate, vel ex alio titulo honesto, modo dentur sine ulla intentione Collatorem obligandi ex justitia, quamvis minus principaliter consecutio beneficii intendatur, ut si quis donet, vel inserviat Episcopo principaliter ad sibi conciliandam Ejus benevolentiam, quamvis inde speret beneficium obtinere, quod tamen negari non potest esse practice periculosissimum.

II° Si dentur ad redimendam vexationem injustam, de qua infra.

III° Si dentur in titulum damni emergentis, vel lacri cessantis, vel in titulum laboris extraordinarii, aut in titulum eleemosynae, et sustentationis pro ipso Sacerdote, vel in titulum gratitudinis.

Q. Quomodo committi possit Simonia.

R. *Simon compensat, solvit, movet, atque coarctat*; seu

1° Committitur simonia, si quis munera reddat, aut recipiat eo fine, tamquam compensationem sive debitam, si-

ve gratuitam pro re spirituali, etiamsi sine pacto reddat, vel recipiat.

2° Si reddat, vel recipiat tamquam pretium rei spiritualis, aut beneficii.

3° Si reddat, aut recipiat tamquam principale motivum conferendi, vel efficiendi spirituale, aut tamquam finis rei spiritualis.

4° Si reddat, vel recipiat animo obligandi rigore ad dandam rem spiritualem, aut beneficium.

Q. An sit simonia ex gratitudine dare temporale pro spirituali jam accepto, vel e contra.

R. Affirmative, si fiat vi pacti, aut contractus sive taciti, sive expressi ante collationem rei spiritualis, secus, si fiat ex mera gratitudine sine ullo praecedenti pacto; excipe tamen 1° etiam gratis oblata pro collatione Ordinum; 2° etiam gratis oblata Examinatoribus Synodalibus sive ante, sive post examen, aut concursum; 3° etiam gratis oblata pro recognitione, aut expeditione Indulgentiarum, Reliquiarum, et huiusmodi, quia ob specialem juris prohibitionem haec tria prohibentur acceptari etiam mere gratis oblata, et etiam post spiritualia ipsa jam accepta.

Q. An sit simonia dare, vel praestare temporale sub spe consequendi spirituale.

R. Affirmative, si spirituale intendatur principaliter, et primario; secus, si intendatur secundario; ideoque licet Clerico pure, et sine pacto bona sua offerre Ecclesiae sperans, imo etiam humiliter rogans, ut in canonicum admittatur, et bona sua sibi retinere liceat pro praebenda; secus, si talem donationem faciens ea intentione ducatur, ut per temporalia dona, quae offert, spiritualia valeat adipisci, quia in hoc casu simoniacus esset, sicuti simoniaci etiam essent Clerici Eum in fratrem admittentes, alioquin non admissuri, si commoda illa non percepissent, ex Inn: III.

Q. An procurans rem aliquam spiritualem, praevia pecunia tradita, vel promissa familiari, aut amico Collatoris, fiat simoniacus.

R. Affirmative, si det pro mediatione, seu ut preces, favorem, aut supplicationem interponant apud Collatorem ordinis, beneficii, aut alterius rei spiritualis; secus, si det pro labore suscepto in eundo, et redeundo ad tractandam rem spiritualem; item, si det in compensationem alicujus

damni inde emergentis, vel lucri vere cessantis; item, si det eo solo fine, ut sibi aditum, vel facilem ingressum ad Praelatum concedant, ut sibi deus notitiam beneficii vacantis, vel si det solummodo, ut sua merita proponant, et notificent Praelato, qui moveatur inde ad ordinationem, vel ad beneficium Ei conferendum, quod tamen est maxime periculosum, et est omnino cavendum, ne quis ex officio informantis sumat officium intercedentis.

Q. An sit simonia dare alicui beneficium, vel rem spirituales ob preces armatas, seu ex metu mali imminentis.

R. Affirmative, si beneficium detur, inito pacto, ne beneficiatus malum inferat, quia pactum illud imposeret obligationem pretio aestimabilem; secus, si detur comminanti malum sine pacto, vel obligatione, etiamsi detur rogando, ut desistat ab injuria irroganda, quia tunc non daretur temporale pro spirituali, sed spirituale daretur ad redimendam injustam vexationem, et ad conciliandam sibi benevolentiam, quae non est praetio aestimabilis.

Q. An sit simonia rem temporalem alicui promittere, vel dare, vel legare sub conditione, aut modo, ut ponat aliquod opus pium.

R. Affirmative, si conditio illa, aut modus ponatur per modum compensationis, quatenus cedat in utilitatem temporalem ipsius dantis, aut promittentis, ut si quis dotem virgini promittat sub conditione, ut profiteatur Religionem eo fine, ut ipse, vel filius suus in alia illius haereditate succedat, quia tunc esset petere rem spirituales pro temporali, quod est simonia; secus, si conditio, aut modus cederet in utilitatem spirituales dantis, vel si cederet in utilitatem sive spirituales, sive temporales ipsius donatarii, aut promissarii, quando tamen Eidem nulla imponitur rigorosa obligatio, sed datur optio, ut, si velit donum retinere, hoc, vel illud bonum perficiat, ex: gr: sacramenta frequentet.

Q. An sit simonia dare beneficium titulo consanguinitatis, vel affinitatis.

R. Negative, quia nec consanguinitas, nec affinitas sunt pretio aestimabiles, peccaret tamen graviter, si digniores negligeret; secus, si vir nobilis se fingat consanguineum Episcopi infimae conditionis, quocirca Episcopus Ei confer-

ret beneficium, vel rem aliquam spiritualem, quia fictio illa est pretio aestimabilis, et deduci potest in pactum.

Q. An fiat simoniacus Pontifex, vel alius a Pontifice conscio simoniae obtinens simoniace beneficium, vel rem spiritualem.

R. Negative quoad simoniam ex solo jure ecclesiastico, in qua Pontifex potest dispensare; secus quoad simoniam, quae est a jure divino, aut naturali, ita ut incurrerent poenas, quae sunt ab ipso jure naturali, quales sunt, quatenus ea spiritualia licite retineri non possint, sed non incurrerent poenas ecclesiasticas, ideoque obtinens simoniace beneficium a Pontifice conscio illius simoniae tenetur beneficium ipsum dimittere, quia haec poena est a jure divino naturali, cui Papa non potest dispensare, sed posset beneficium ipsum denuo licite obtinere, quia inhabilitas ad ipsum, et ad alia beneficia in posterum obtinenda est a jure Ecclesiastico. Quod si simonia committatur, sciente, et dissimulante Pontifice, simoniacus non excusaretur a poenis, nisi ex circumstantiis judicio prudentum ea lex dispensata videatur.

Q. An sit simonia dicere: *confer mihi beneficium, intercede pro me, et ero tibi gratus.*

R. Negative, nisi ex circumstantiis quis videatur se obligare determinate daturum temporale, quia potest esse gratus etiam orando pro suo benefactore, et verba illa absolute prolata dant, spem sed non obligationem.

Q. An sit simonia vendere, vel elocare res benedictas, vel consecratas.

R. Negative, quoties temporale est principale, et spirituale est accessorium, modo nulla habeatur ratio spiritualitatis, ideoque licet vendere calicem consecratum ratione materiae, exceptis Agnis Dei benedictis, et Reliquiis, de quibus infra; secus vero, si spirituale sit principale, et temporale accessorium.

Q. An liceat vendere, aut emere temporale spirituali adnexum.

R. Affirmative, si res temporalis sit antecederet adnexa spirituali, modo nulla habeatur ratio spiritualitatis, ideoque licet vendere aquam benedictam, calicem, vestes sacras, et fundum, cui adnexum est jus patronatus, ratione materiae, modo ipsae res non vendantur carius praecise,

quia sacratae; calices tamen, aliaque vasa sacra Ecclesiasticis vendi possunt integra, et sine fractione, secus laicis, etiam urgente necessitate.

Si res temporalis sit concomitanter adnexa spirituali, qualis est labor necessarius ad Missae celebrationem, vendi nequit sine simonia, nisi pro labore ipso aliquid temporale petatur titulo sustentationis, etiamsi aliunde habeatur, unde sustentetur, vel nisi temporale paciscatur, vel exigatur pro labore extraordinario, modo species turpis mercimoniae vitetur.

Si res temporalis sit consequenter adnexa spirituali, qualis est jus percipiendi fructus ex beneficio, vendi nequit sine simonia, quia jus illud acquiritur ratione officii spiritualis, ergo alienari nequit sine officio spirituali.

Nota. Jus percipiendi fructus ex beneficio alienari non potest, secus tamen fructus ipsi, quos licet vendere, locare, aut permutare; beneficiarii tamen sub poena excommunicationis ipso facto, et nullitatis actus prohibentur, ne vendant, vel distrahant ad vitam, vel ad longum tempus redditus suorum beneficiorum, ex Ben: XIV *Universalis*.

Q. An sit simonia pretium pacisci, vel accipere pro operibus misericordiae.

R. Affirmative, si considerentur per modum suffragii, et spiritualis auxilii, vel si vendatur, quod in iis actionibus est meritorium, satisfactorium, vel impetratorium; secus, si ordinentur ad solam proximi corporalem sublevationem, quod esset quid temporale.

Q. An sit simonia, pactis stipendiis, docere Theologiam, vel sacram Scripturam.

R. Negative, quia lectio illa per se dirigitur ad instruendum intellectum; secus, si sub ea lectione intelligatur munus docendi doctrinam Christianam, vel praedicandi veritatem Evangelicam, quae actiones essent sacrae, nisi tendant ad aliquod bonum temporale alterius, ex: gr: ad ejus utilitatem, vel honorem.

Q. An committatur simonia vendendo sepulturam.

R. Negative, si vendatur, vel ematur fundus non sacer ad usum sepulturae, quia materia venalis est; item, si aliquid detur, vel accipiat ex motivo sepulturae, quando quis vult sibi, suisque haeredibus in loco sacro sepulturae locum ita proprium acquirere, ut nemini alteri liceat eo in-



ferri, quod tamen intelligendum est, modo locus ipse sacer non erat jam destinatus ad sepulturam, nec aliquis in eo jam sepultus fuerat, alioquin, quamvis per se sepultura eo loci vendi posset ratione materiae, jure tamen ecclesiastico est vetitum aliquid exigere pro sepultura in eo loco absque simonia juris humani, nisi forte aliquid gratis donetur, vel aliquid libere fuerit relictum ab eo, qui ibi sepeliendus est, vel nisi diuturna consuetudo extet in contrarium.

Q. An sit simonia beneficium dare, ut Clericus honeste se sustentare possit.

R. Negative, quia licet sustentatio sit quid temporale, non tamen tunc cedit in beneficium ipsius Collatoris; secus, si daret Ei beneficium, ut beneficiarius in posterum sibi debita solvat, vel debita Fratris sui.

Q. An committat simoniam Sacerdos ludens cum laico sub hoc pacto, quod pro ipso Missam celebret, si vincatur, recipiendo tamen ex: gr: gallinam, si vincat.

R. Negative, quia in ludo illo non aestimatur res spiritualis cum temporali, sed offertur executio rei spiritualis loco temporalis alioquin tradendae, sicuti non est simonia offerre Missam laico ad obtinendam eleemosynam.

## Q U A E S T I O   I I .

### *De Simoniae malitia, et divisione.*

Q. Quale peccatum sit simonia.

R. Est gravissimum peccatum tum contra Religionem, quia per ipsam spiritualia indigne tractantur, tum contra justitiam, quia per ipsam quis usurpat dominium rerum, quod non habet; Nec admittit parvitatem materiae, sive parvitas ipsa sit ex parte rei sacrae, quia res sacra, quantumvis parva gravem injuriam patitur, quoties pretio vili comparatur, sive sit ex parte pretii, quia quo minor est quantitas pretii dati pro re spirituali, eo magis videtur vilipendi; sed potest simonia esse venialis tantummodo ratione inadvertentiae, ignorantiae, vel inconsiderationis.

Q. Quo jure prohibita sit simonia.

R. Jure divino, naturali, et ecclesiastico; divino ex verbis illis Christi apud Matth. X *gratis accepistis, gratis date*; jure naturali, quia ratio humana naturaliter dictat,

res sacras sacre esse tractandas; et jure ecclesiastico ex variis poenis contra Simoniacos latis.

Q. An simonia possit per divinam potentiam fieri licita.

R. Negative, quia Deus efficere non potest, quominus res spiritualis pluris aestimetur, quam res temporalis, eadem rei essentia manente, et non mutatis circumstantiis, quibus mutatis, fieri potest, ut licite aliquid tradatur, vel accipiat non pro re spirituali, sed ratione circumstantiae, ideoque posset pro labore, et exercitio aliquid accipere, qui a Deo donum prophetiae, aut sanitatum obtineret, ut ex ipsius usu vivat.

Q. Quotplex sit Simonia.

R. Simonia alia est juris divini, quae est venditio rei spiritualis qua talis; et alia est juris ecclesiastici, quae est mala utpote Ecclesiae legibus reprobata propter reverentiam rei sacrae.

Item alia est mentalis, alia conventionalis, alia realis, et alia confidentialis.

Mentalis dicitur, cujus tota malitia manet in mente, quae dicitur *mere mentalis*, si sit nudum propositum, seu desiderium committendi simoniam: dicitur *mixtim mentalis*, si detur, vel accipiat aliquid temporale pro spirituali, et viceversa, nullo interveniente pacto externo etiam tacito.

Conventionalis consistit in pacto mutuo sive expresso, sive tacito dandi, vel recipiendi temporale pro spirituali, et viceversa, sed sine executione, ita tamen, ut dicatur *pure conventionalis*, si pactum ipsum fuerit a neutra parte mandatum executioni, dicatur autem *mixtim conventionalis*, ea, in qua pactum ex una parte mandatum est executioni.

Realis est pactio ex utraque parte completa saltem inchoate.

Confidentialis dicitur, quando quis procurat, vel confert beneficium alteri cum *confidentia*, seu cum pacto expresso, vel tacito, ut is, cui beneficium procuratur, aliquando procuranti, vel alteri beneficium resignet, vel pensionem sine Superioris auctoritate solvat.

Q. Quot modis contingere possit simonia confidentialis.

R. Quatuor modis, nempe *per accessum*, *per ingressum*, *per regressum*, et *per pensionem*.

*Per accessum*, quando Praelatus volens beneficium aliquod dare alicui incapaci propter aetatem, illud conferet

alteri cum pacto, ut illud resignet, ubi primum incapax ille fiat capax.

*Per ingressum*, quando quis obtinuit beneficium, sed ante captam ejus possessionem alteri eo pacto resignat, ut ejus beneficii possessionem obtineat, si iste moriatur, vel sit dimissurus.

*Per regressum*, quando quis resignat alteri beneficium suum, quod pacifice possidet, cum pacto tamen, ut hic sibi, vel alteri iterum resignet convenienti tempore.

*Per pensionem*, quando praesentans, eligens, conferens etc. pactum init sive tacitum, sive expressum, ut pensio, vel pars fructuum beneficii sibi, vel alteri tradatur.

Nota ad hanc simoniam incurrendam requiritur, ut accessus, ingressus, vel regressus sint ad idem beneficium, alioquin erit simonia conventionalis, vel realis, sed non confidentialis.

Q. Quibus in casibus committatur simonia juris ecclesiastici.

R. Tribus in casibus 1° in permutationibus, aut resignationibus beneficiorum, quae fieri possunt auctoritate Episcopi, si pure, et sine aliquo pacto fiant, alioquin fieri nequeunt absque summi Pontificis auctoritate, quae requiritur etiam in resignationibus confidentialiis; 2° in venditione quorundam officiorum temporalium, quae sunt ad bonum regimen Ecclesiae, qualia sunt officia aeconomi, sacristae, procuratoris Ecclesiae, vel advocati, qui ab Episcopo specialem accipit potestatem, seu mandatum ad tuendam Ecclesiam; item Iudicis, quando huic officio adnexa est etiam jurisdictio spiritualis, et Primicerii, cujus est Clericos instruere, et chorum dirigere; 3° in datione etiam spontanea, vel acceptione munerum occasione vel examinis ad Parochiam, vel collationis ordinum, tonsurae, litterarum dimissoriarum, aut testimonialium.

### Q U A E S T I O   I I I .

#### *De Simonia ex administratione Sacramentorum.*

Q. An admittatur simonia accipiendo aliquid in sacramentorum administratione.

R. 1° Negative, si detur, vel accipiat pro materia re-  
FORESTA Theol. Mor. Tom. II.

mota sacramentorum, ex. gr. pro pane, vino etc., excipe pro sacrorum oleorum distributione ex Clem. XIV *Decet quam maxime*, secus, si detur, vel accipiatur pro materia proxima, vel forma sacramentorum, excipe matrimonium, cujus materia proxima est traditio corporum, pro qua variae pactiones, contractusque circa dotem fieri possunt, quae tamen omnia excusantur a simonia, quia respiciunt matrimonium non ut sacramentum, sed ut contractum ad ejus onera sublevanda, vel ad inaequalitatem compensandam.

R. II° Dare, vel accipere aliquid temporale ut pretium pro administratione sacramentorum semper est simonia juris tum divini, tum ecclesiastici: item, si detur tamquam principale motivum, aut finis efficiendi, vel conferendi sacramentum; secus, si quis daret, vel acciperet 1° pro labore extrinseco, quia labor extrinsecus est omnino temporalis, et per accidens cum spirituali connexus; 2° ex consuetudine, quae tamen excusare potest solum a simonia juris ecclesiastici; 3° si detur, vel accipiatur per modum stipendii pro sustentatione, par enim est, ut, qui spiritualia seminant, metent temporalia, quibus alantur, et sustententur, etiamsi Minister habeat aliunde, quo sustentetur, quia nemo militat suis stipendiis. 4° Si detur, vel accipiatur per modum eleemosynae ad alliciendum, et omnino gratis, excepta ordinatione, in cujus occasione ex Conc. Trid. sess. XXI, ex Taxa Innocentiana, et ex Clem. XIV ibid: vetitum est Episcopo, Ejusque Ministris, et Famulis quocumque titulo, aut praetextu, etiamsi gratis offeratur, etiam post ordinationem, et etiam titulo sustentationis, nihil obstante quacumque taxa, aut consuetudine, quae abusus, et corruptelae appellantur faventes pravitati simoniacae, quidquam absque simonia recipere, exceptis solis candelis arbitrio Ordinandorum, quae cedunt in beneficium Episcopi ordinantis ex Declaratione Sanctae Congregationes contra Valentiam; exceptis stropholis, quibus Sacerdotum manus sacro oleo linitae vinciuntur, quae Magister caeremoniarum sibi retinere solet; et exceptis solis Episcopi Notariis, seu Cancellariis, qui occasione ordinationis possunt recipere decimam unius aurei, seu scuti Romani partem, aut scutum integrum a solis Subdiaconis in iis tantum locis, ubi adest consuetudo, sed modo Notarii ipsi non habeant aliunde salarium pro munere, et officio exercendo, et sub conditione, quod neque Episcopus,

neque Vicarius sive directe, sive indirecte possint de scuto ipso, vel de scuti parte participare.

Q. An peccent, et incurrant poenas simoniacas Ordinandi solventes juxta consuetudinem dioecesis suae, quod a Curiis suis occasione Ordinationis exigitur ultra Taxam Innocentianam.

R. Affirmative, quoties Ordinandi ipsi non solventes excessum, vel non dantes munera Familiaribus Episcopalibus aequè ordinantur: neque officit, quod avari tunc habeantur, quia, *si hominibus placerem, Dei servus non essem*, aiebat Apostolus. Quod si Ordinandi negantes excessus ipsius solutionem injuste non ordinarentur, vel si negantes post ordinationem, aut si Familiaribus Episcopalibus non munerantes injuste impedirentur ab ulterioribus ordinationibus, Ordinandi ipsi solutionibus illis, aut muneribus injustam vexationem in ordinatione redimentes neque peccarent, neque poenas simoniacas incurrerent, cum Ipsi, et Fideles omnes jus habeant acquisitum ad sacramenta ex Christi institutione, et donatione, ut bene ait Suarez, et etiam Ecclesia habeat jus ad habendos Ministros, neque est illicitum vexationem redimere in iis, ad quae jus habetur.

Q. An Clerici possint laicos coram Judice cogere, ut solvant stipendium sustentationis ipsis debitum ex administratione sacramentorum.

R. Affirmative, quia sustentatio debetur Ministris ex justitia, cum ipsi in commodum populi se privent facultate vacandi negotiationibus temporalibus, quibus possent lucrum sufficiens obtinere ad decentem sustentationem; quod verum est, etiamsi stipendium illud sibi debeatur ex consuetudine, quando consuetudo non habuit initium violentum, sed ex populi devotione fuit introducta. In hoc tamen nonnisi prudenter est agendum, ne causetur scandalum in populo.

Q. An sit simonia pecuniam dare Sacerdoti nolenti in petrema, vel gravi necessitate sacramenta conferre absque excunia, quam petit in pretium ipsius sacramenti.

R. Negative, modo pecunia non detur ut pretium sacramenti, sed ad removendum impedimentum pravae voluntatis, et ad vexam redimendam, etiamsi petatur ut pretium, quia in hoc casu uti quis posset amphibologia, vel restri-

ctione mixtim mentali, modo tamen pecunia ipsa non petatur in contemptum Religionis.

Q. An sit simonia emere, aut vendere actus jurisdictionis Ecclesiasticae.

R. Affirmative, quia quaelibet jurisdictio ecclesiastica, sive sit pro foro interno, ut potestas absolvendi a peccatis, sive sit pro foro externo gratuito, ut potestas dispensandi in votis, sive sit pro foro externo contentioso, ut potestas absolvendi a censuris, semper est actus spiritualis; nisi temporale exigatur pro sustentatione Ministri, ideoque Pontifex pecuniam exigendo in concedendis dispensationibus a Simoniae labe excusatur, quia exigit in Sui, suorumque Ministrorum sustentationem, et in poenam dispensatorum, ut dispensationes fiant odiosae, et difficiliiores; quod tamen Episcopi imitari non possunt, cum sit Eis vetitum ex Trid. sess. XXIV, eo magis, quia Episcopi sufficientes, et copiosos redditus aliter habent ad onera sustinenda episcopalia.

Q. An sit simonia aliquid dare, vel accipere pro omissione alicujus actus spiritualis.

R. Negative, si actus ipsi omniino pendeant a libero Ministri arbitrio, etiamsi sint actus pendentes a potestate ordinis, quos quis teneatur ponere etiam ex officio, ex: gr: ut quis non ingrediatur Religionem, non suscipiat ordines, ut Parochus non celebret, non excipiat confessiones, quas teneretur ex officio excipere; secus, si sint actus manantes non a potestate ordinis, sed a potestate jurisdictionis ecclesiasticae; ideoque simoniacus esset, qui pecunia corruptus negaret alicui absolutionem a peccatis, vel a censuris, vel si Examinator propter munera accepta non adprobaret dignos ad beneficia, ad ordines etc., nisi absolutio esset sacrilega, vel adprobatio injusta.

Q. An sit simonia aliquid dare, vel accipere pro functionibus ordinum minorum.

R. Affirmative, quando actiones illae ponuntur ex officio, cum ex Christi institutione, vel Ecclesiae sint res sacrae; secus, si ponantur more laico, vel si temporale detur, vel accipiatur titulo sustentationis, eleemosynae, vel consuetudinis.

Q. An sit simonia aliquid dare, vel accipere pro sacramentalibus.

R. Affirmative, quando temporale datur, vel accipitur tamquam pretium sacramentalium, vel tamquam motivum principale, aut finis, vel ut compensatio ipsorum sacramentalium; secus, si detur, vel accipiatuŕ tamquam pretium materiae independenter a spirituali, quando materiale est principale, et spirituale est accessorium; exceptis Agnis Dei benedictis, qui, licet vendi possent ratione solius materiae, nulla habita ratione spiritualitatis, tamen a Gregorio XIII sub excommunicatione nemini reservata extra Romam prohibentur pingi, vel aurari, et sic picti venales proponi, aut retineri, ut vendantur; in urbe autem Roma prohibentur publice venales proponi etiam non picti, nec aurati, ne ratione quidem materiae, licet non plus exigatur ratione consecrationis: item exceptis Reliquiis, quae etiam prohibentur venales publice proponi ex dispositione Cardinalis Caracciolo Archiepiscopi Capuani in Bullario Clementis XI impressa, et excepto casu, quo Reliquiae ipsae vendi vellent Judaeis, vel Haereticis, ob periculum irreverentiae, vel abusus.

Nota 1°. Vicarius Generalis pro dispensatione matrimonialium non potest quidquam, quamvis minimum, et sponte datum, accipere, ex S. Cong: Episc: et Regul: in *Surrentina* 22 April: 1616; et ex taxa Innoc.

2°. Vendere jus nominandi ad Cappellanas mere laicales non est proprie actus simoniacus, quia Cappellania mere laicalis est adnexa oneri Missarum non per se, et necessario, sed per accidens ex voluntate fundatoris, ideoque concedi potest etiam laicis; sed est actus irreligiosus, et *similitudinarie* simoniacus, ideoque ab Ecclesia semper reprobatus, ut ex S. Cong: in *Spoletana*, *Cappellaniae* 15 novembris 1710.

#### QUAESTIO IV.

##### *De Simonia ex Re Beneficiaria.*

Nota 1°. Prop. 22 ab Alex: VII his verbis damnata: *non est contra justitiam beneficia non conferre gratis; quia Collator conferens illa beneficia ecclesiastica, pecunia interveniente, non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod conferre non tenebatur.*

2°. Prop. 45 ab Inn: XI proscriptam his verbis: *dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tamquam pretium, sed dumtaxat tamquam motivum conferendi, vel efficiendi spirituale; vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut contra.* Item prop. 46 sic se habentem: *Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; imo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur, quam res spiritualis.*

3°. Qui dat aliquid temporale tamquam motivum spiritualis sibi reciprocè dandi, vel praestat obsequium temporale etiam sine pacto, committit simoniam, quoties intendit in altero strictam obligationem inducere, ut alter ex justitia moveatur ad conferendum sibi beneficium; secus, si det aliquid, vel praestet obsequium solummodo ad alliciendum expectans naturalem gratitudinem, vel si temporale illud sit omnino parvi momenti, spectatis circumstantiis, quia ex D. Thoma animus Judicis credi non debet flecti pro parvo munere.

4°. Omnis pactio, aut transactio, licet justa, etiam tacita tantum, et implicita, circa beneficium est simoniaca, et irrita jure saltem ecclesiastico, si fiat auctoritate privata.

5°. Beneficio vacanti potest licite adnecti aliquod onus honestum, et moderatum cedens in utilitatem Ecclesiae, ut onus docendi, cantandi, negotia Ecclesiae promovendi, quia tunc nullum initur pactum inter dantem, et accipientem, sed ipsi beneficio adnectitur onus, ut transeat cum onere suo; onus tamen illud efficiendi hoc, vel illud, licet sit spirituale, apponi non potest ipsi recipienti beneficium, nisi onus ipsum sit intrinsecum beneficio, ideoque Episcopus dare nequit Canonicatum alicui cum pacto docendi in Seminario, sed bene potest cum pacto, ut sit assiduus in choro.

Q. An venditio beneficii ecclesiastici sit simonia juris divini naturalis.

R. Affirmative, sive beneficium consideretur quoad officium, seu quoad jus ministrandi spiritualia, sive consideretur quoad jus percipiendi fructus, quia jus hoc est consequenter adnexum cum officio, eo quod beneficium detur propter officium, ab eoque dependeat tamquam accessorium a principali, ideoque Pontifex in eo dispensare non potest, nisi



vel antecedenter separet partem fructus, vel extinguat spirituale officium.

**Q.** An sit simonia vendere jus patronatus.

**R.** Affirmative, si sit sermo de jure patronatus ecclesiastico, vel mixto, eo quod hujusmodi patronatus semper sint adnexi alicui dignitati, vel beneficio ecclesiastico, ideoque vendi non possunt, nisi vendantur simul dignitas, vel beneficium; secus de patronatu laicali, sed reali, quia vendi licite possunt bona, quibus adnexum est jus patronatus laicale, modo non carius vendantur praecise ob patronatum ipsum.

**Q.** An sit simonia beneficium resignare, aut permutare.

**R.** Resignare, aut permutare beneficium non est simonia, quoties resignatur, aut permutatur pure, et absolute in manu Praelati; secus, si resignetur sub aliquo pacto, conditione, aut onere ex: gr: pensionis, quia tunc resignatio, vel permutatio illa esset simoniaca etiam facta in manibus Praelati, nisi fiat de auctoritate Pontificis, quia in jure vetita est omnis pactio, aut transactio etiam honesta in re beneficiaria, etiamsi fiat de consensu, et coram Episcopo, excepta permutatione pura in ordine ad solos ipsos permutantes, qui idcirco possunt in favorem sui, sed non possunt sua beneficia invicem permutare in favorem alterius, ex: gr: ego in favorem tui nepotis, et tu in favorem mei; item exceptis beneficiis litigiosis, in quibus Episcopus ex gravi causa ob bonum pacis, seu ad litem finiendam potest disponere, ut alter beneficium dubium possideat aliquid alteri solvendo etiam titulo pensionis ad vitam ipsius beneficiarii, modo non assignet in compensationem juris, quod esset simoniacum; Item potest Episcopus pensionem concedere resignanti beneficium suum ex rationabili causa, sed sub reservatione, et pacto pensionis solvendae.

Nota 1°. Permutare rem sacram cum alia re sacra etiam de privata auctoritate, et cum pactis, vel transactionibus, non est simonia, nisi excessus spiritualitatis compenseetur cum materia pretiosiori, quia simonia est sola permutatio rei sacrae cum temporali, et viceversa: excepta re beneficiaria; item excepta Ecclesia parochiali, quae non potest Conventui de novo uniri sine Episcopi auctoritate ex Cap: *Ad quaestiones.*

2°. Familiares, consanguinei, et affines tam beneficiarii

resignantis, quam Episcopi admittentis resignationem ex S. Pio V *Quanta Ecclesiae* sub poena nullitatis prohibentur obtinere beneficium resignatum; et Episcopi sub poena suspensionis Papae reservatae a collatione beneficiorum, cujus violatio parit excommunicationem etiam Papae reservatam, prohibentur tam suos, quam resignantium familiares, affines, aut consanguineos admittere etiam ad concursum beneficii resignati, nisi sint beneficia de jure patronatus, quae debeant conferri praesentatis. Ben: XIV de Syn: lib: XIII cap: 24 N. VI.

3°. Vetita est permutatio beneficiorum inter consanguineos, affines, aut familiares, aut cum affinibus, consanguineis, vel familiaribus Episcopi admittentis permutationem factam, quoties est fraudulenta, et mala fide facta, ex: gr: si obtinens pinguius beneficium esset aetatis proVectae, vel infirmiae valetudinis, illudque vellet permutare cum beneficio tenuiori cum consanguineo suo, aut Episcopi; secus, si permutatio non esset fraudulenta, ex Ben: XIV ibid: N: X.

Q. An sit simonia emere, vel redimere pensionem.

Nota 1°. Pensio est *jus percipiendi fructus ex alieno beneficio*, quae est triplex, nempe *laicalis*, quae tam laicis, quam Clericis dari potest, quia nec supponit ordinem, neque ad aliquod spirituale ordinatur; *Clericalis* supponit ordinem, et ad functiones spirituales ordinatur, ut quae datur concionatori, Coadjutori etc. ideoque dari non potest, nisi Clerico; *Mixta*, quae in accipiente supponit ordinem, ideoque dari non potest, nisi Clerico, sed datur titulo prorsus temporali, qui titulus potest esse quadruplex: I° quando pensio datur Clerico pauperi in alimentum: II° quando datur Parocho seni impotenti: III° quando datur resignanti beneficium pacifice possessum: IV° quando datur ob bonum pacis uni litigantium circa beneficium.

2°. Redimere pensionem est anticipatis quibusdam solutionibus extinguere pensionem.

R. Emere, vel redimere pensionem laicalem non est simonia; secus quoad Clericalem, vel mixtam, si fiat absque Papae consensu; imo ex Ben: XIV *In sublimi* resignantes sub pensione, si clam pactum iniverint cum resignatario de cedenda ipsi pensione, soluta anticipata solutione, pactum istud est irritum, item resignantes, et resi-

gnatarii decidunt ipso facto ab omni jure beneficii absque ulla Judicis declaratione, et pecunia soluta restitui debet sub gravi, quae ab Ordinario applicanda est locis piis. Eisdem poenis subjacent haec eadem pacta, si fiant intra sex menses a die possessionis acceptae a Resignatario beneficii resignati. Haec tamen omnia intelligenda sunt de redemptione pensionis validae, quia, si sit invalida, cujus invaliditatem beneficiarius in foro externo probare non posset, vel Ei non expedit litibus in foro externo agere, tunc liceret auctoritate privata, vel Episcopi eam redimere absque simonia.

Q. An sit simonia redimere vexationem in beneficiis.

Nota 1°. Redimere vexationem in beneficiis est per pecuniam remove aduersantium obstacula, ex: gr: calumnias, accusationes etc.

2°. Aliud est *jus in re*, seu jus acquisitum in beneficio, quod obtinetur, quando res de facto habetur, et est approbata habenti jus, quale jus obtinetur per simplicem collationem, et acceptationem beneficii etiam ante captam possessionem; et aliud *jus ad rem*, quod est quaedam dignitas, et idoneitas personae ad beneficium.

R. Si vexatio sit justa, debet tollerari, nec unquam licet eam redimere, etiamsi quis habeat jus plenum, certum, et indubitatum in beneficio; ideoque, si Praelatus juste te vellet beneficio privare ob crimen commissum, non licet tibi vexam ipsam redimere. Quod si vexatio sit injusta, sitque contra jus acquisitum in beneficio, licet eam redimere per dationem rei temporalis, etiam nulla interposita Episcopi auctoritate, quando tamen quis habet jus plenum, certum et indubitatum in beneficio; secus, si jus illud esset dubium, quatenus dubium est de valore electionis, praesentationis, aut institutionis, quia tunc, si de hoc beneficio lis moveatur, non licet vexationem pecunia redimere, sicuti non licet vexationem redimere in concursu, quia per concursum quis acquisivit jus ad rem, non vero jus absolutum, ut ait Ben: XIV de Syn: lib: XII cap: 6 N. IX. Si vero vexatio injusta sit contra *jus ad rem* in beneficio, tunc vexatio redimi potest solum, quoties intendatur ab Eo, qui potest obesse, et non prodesse, quales sunt omnes personae privatae; secus tamen, si intendatur ab Eo, qui potest etiam prodesse, quales sunt electores, collatores etc., quia tunc redemptio esset per pecuniam sibi viam ad be-

neficia parare ; ideoque licet pecuniam dare privato vexatori, qui nullam opem conferre potest, sed tantummodo nocere per calumnias , ut desistat ab accusando , modo non petatur, ut subornator ipse fiat etiam intercessor in sui favorem, sed non licet dare Electori influenti in electionem, ne contradicat injuste.

Q. An sit simonia dare temporale Electoribus, ut ab Electione indigni desistant eligendo dignum, vel digniorem.

R. Affirmative, quando Electores pecunia, vel muneribus praeveniuntur, dum non certo constat, eos esse paratos, vel saltem inclinatos ad electionem indigni, vel minus digni , alioquin munera ipsa censerentur dari non ad redimendam vexam, quae vere non apparet, sed propter electionem ipsam. Quando autem illud certo constat, licet eos muneribus praevenire non solum, ne quis indignus, vel minus dignus eligatur, sed etiam, ut eligatur dignus, vel dignior in communi non determinando personam ullam, quamvis per accidens inter candidatos unus sit dignus, vel dignior , quia oblatio illa pecuniae tunc non esset inducere ad electionem, sed esset redimere injustam vexationem Ecclesiae, quae jus habet, ne detur Ei minister ineptus, imo ne dignus quidem in praeferebatia dignioris, et esset amovere Electores a peccato illo gravissimo; simonia tamen esset offerre pecuniam determinando personam, quae sola est digna, vel dignior, quia tunc Electores per pecuniam illam directe inducerentur ad electionem, quod est simoniacum, ideoque collatio illa, vel electio esset nulla, excepta sola electione Pontificis, quae licet injusta, et simoniaca semper est valida ex determinatione Ecclesiae ad amputandas schismatum occasiones.

Nota 1°. Quae diximus de electione digni, vel dignioris, intelligantur etiam, si pecunia offeratur, ne electio injuste differatur.

2°. Provincialatus, Prioratus, Generalatus , Abbatia, et Praelaturae omnes Regularium, necnon officium Sacristae, Procuratoris, et similia, in Extravaganti 2 *de Simonia* expresse nominantur, ideoque simoniace acceptae subijciuntur iisdem poenis beneficiariorum simoniacorum.

Q U A E S T I O V.

*De Simonia ex ingressu ad Religionem.*

**Q.** An sit simonia aliquid dare, vel accipere ab ingredientibus in Religionem.

**R.** Affirmative, si detur tamquam pretium, vel motivum principale, vel finis, vel compensatio sive pro ingressu in Religionem, sive pro sacri habitus susceptione, sive pro ipsa professione, quia haec tria omnia sunt quid spirituale, eo quod sint ordinata ad Dei cultum, et ad animae salutem, et perfectionem; si vero detur, vel accipiatur titulo sustentationis, non erit simonia, si detur, vel accipiatur tempore Novitiatus, quia Novitii nullum habent jus ad victum, et vestitum, aliasque expensas; pro aliis autem temporibus licet, si Monasterium sit egens, modo non amplius exigatur, quam quod sit necessarium pro sustentatione ipsorum pro tota vita; secus tamen, si monasterium sit opulentum, quia tunc esset sub gravibus poenis vetitum a Concilio Lateranensi IV can: 64, exceptis solis Monialium Monasteriis, quae, cum sint variis infortuniis obnoxia, ex consuetudine, licet sint opulenta, dotale subsidium a puellis ingredientibus exigere possunt. Ben: XIV de Syn: lib: XI cap: 7.

Item excusantur Monasteria Virorum etiam opulenta aliquid recipientia ab ingredientibus ultra victum, et vestitum pro tempore novitiatus necessarium: 1° si excessus ille detur omnino gratis, etiamsi detur, ut facilius quis admittatur ad Religionem, modo non sit hoc principale motivum dandi: 2° si exigatur ad compensanda onera extraordinaria, si nimirum Religiosus ob aetatem, ob aegritudines habituales etc. prudenter timeatur fore Religioni nimium gravosus: 3° si aliquid detur, vel accipiatur ad abliciendum ad Religionem, vel ad removendum impedimentum, ut si Religio voluntarie se obligaret ad solvenda debita ingressuri, ejusque ad parentes alendos, modo ingressurus remaneat liber ad ingrediendum; item si Religio promittat, se aliquem recepturum, si per annum studiis, vel cuidam arti vacet, quia tunc nulla imponitur obligatio facienda pro ingressu, sed offertur conditio, qua posita, in Religionem recipietur.

**Nota.** Episcopus, cum Novitiae vestiuntur, vel profes-

sionem emittunt, non potest a propinquis, vel ab alio quocumque dona tam comestibilia, quam linea etiam parvi valoris accipere, ex S. Congreg. in *Aversana* 22 Jan: 1591.

Q U A E S T I O VI.

*De Poenis contra Simoniacos Confidentiales.*

Nota. 1°. Simonia confidentialis contingere potest dupliciter: 1° si resignans velit resignatario novum aliquod debitum superaddere cum pacto sive expresso, sive tacito: II° si resignet sine pacto, sed cum sola spe, et confidentia gratitudinis ex parte ipsius Resignantis, quia, si Recipiens beneficium recipiat animo confidentiali, sed resignans, eligens, praesentans, vel collator non habebant hanc spem, vel intentionem, non esset simonia confidentialis, sicuti ne esset quidem simonia confidentialis, si resignans, eligens etc. habuerint spem illam, vel intentionem, sed Recipiens non advertit spem ipsam, neque intentionem.

2°. Simonia confidentialis censenda est pro foro externo, etiam quoties Recipiens beneficium advertat spem illam, vel intentionem confidentialem Resignantis, eligentis etc., quamvis recipiat beneficium sine animo implendi, ex verbis illis Pii V *etiamsi sola dimittentis intentione receperit*; secus tamen quoad forum internum, in quo non praesumptio, sed rei veritas praevallet, ut apposite ad rem ait Cabassutius.

3°. Poenae simoniae confidentialis incurruntur, etiamsi actus simoniacus sit invalidus, quoties tamen est invalidus ratione ipsius simoniae, ita ut, si simonia deesset, actus esset validus; secus, si actus sit invalidus aliunde, ideoque incurreret poenas ipsas, qui pro pecunia occulte accepta resignat ex vero animo beneficium cum Superioris legitimi auctoritate in favorem alterius, quia resignatio ipsa, utpote legaliter facta, esset valida, nisi esset simoniaca propter pecuniam acceptam; secus, si idem resignaret pro pecunia accepta, sed fecte, vel non in manu Superioris, quia tunc non incurreret poenas confidentiales, eo quod resignatio tunc esset invalida ex defectu consensus, vel quia non facta in manibus legitimi Superioris.

4°. Poenae confidentiales latae sunt contra solos Re-

cupientes beneficium animo confidentiali, ideoque neque Electores, Collatores, neque resignantes, aut permutantes confidentiales incurrunt easdem poenas.

Q. Quaenam sint poenae simoniae confidentialis.

R. Simoniaci confidentiales praeter communes poenas assignatas omnibus simoniacis, si sint Cardinales, Episcopi, aut Praelati, incidunt ipso facto in interdictum ab ingressu Ecclesiae, et, si ingrediantur, fiunt irregulares; si sint inferiores, incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam. Collatio, et resignatio beneficii taliter facta est nulla, ideoque, licet simonia non sit omnino completa, quia nondum implevit, quod promisit, beneficiarius confidentialis, nonnisi tamen post sententiam criminis declaratoriam, tenetur beneficium illud resignare, ejusque omnes fructus restituere, ita tamen, ut tale beneficium remaneat pro ea vice Sedis Apostolicae provvisioni reservatum, et ejus fructus confidentialiter percepit a die commissae simoniae sint consignandi Camerae Apostolicae. Item Confidentiales beneficiarii non solum privantur ipso jure eo beneficio, nisi ipsum triennali possessione possederint bona fide, utpote confidentia commissa fuerit, ipsis omnino insciis, sed privantur etiam omnibus aliis antea rite obtentis; item fiunt ipso facto inhabiles ad ipsa, et ad alia in posterum obtinenda. Resignantes vero beneficium confidentialiter, quamvis resignatio sit nulla, ideoque non amittant ipso facto beneficium, possunt tamen privari.

Q. An incurrantur ipsae poenae, si persona electa etc. erat alioquin digna.

R. Affirmative, quia semper virificatur simonia confidentialis.

#### Q U A E S T I O VIII.

##### *De Poenis Communibus in Simonicos latis.*

Nulla poena contra Simonicos lata incurritur ipso facto, nisi ob solam simoniam *confidentialem*, aut *realem*; ideoque propter simoniam aut fictam, aut mentalem, aut etiam mixtim conventionalem, nisi sit simul confidentialis, nulla incurritur ipso facto poena in quacumque materia, exceptis permutationibus, et resignationibus conventionali-

ter simonacis, quae sunt ipso facto irritae, etsi conventio caruerit effectu ex Rota in *Paderbonen*. 3 Junii 1747; ac proinde praestans obsequium Episcopo ob principale motivum obtinendi ab Ipso beneficium, item promitteus munera Episcopo, ut beneficium ab Eo obtineat, licet gravissime peccaverint peccato simoniae mentalis, vel conventionalis, et essent graviter puniendi, si contra ipsos ex officio procedatur ex via accusationis, aut inquisitionis, in nullam tamen poenam, aut censuram ipso facto incurrunt.

Non propter omnem simoniam realem in quacumque materia commissam incurruntur ipso facto poenae juris contra simoniacos latae, sed solum propter simoniam realem, quae committitur per pretium a manibus, seu *per munus a manu* vel in beneficiis ecclesiasticis, vel in Religionis ingressu, vel in Ordine, ideoque committentes simoniam etiam realem etiam per munus a manu in accipiendis, vel conferendis aliis sacramentis praeter ordinem, in consecrationibus, benedictionibus, dispensationibus, in celebratione Missae, in venditione, aut redemptione pensionis, in emptione Cappellaniae non collativae, aut Vicariatus temporalis gravissime peccant, sed in nullam poenam, aut censuram ipso facto incurrunt, excepta excommunicatione Papae reservata, in quam incidunt tum dantes, recipientes etc. aliquid etiam parvum pro gratia, aut justitia obtinenda in Curia Romana, tum publicantes, vel concedentes indulgentiam, aut facultates absolvendi ob lucrum.

### DUBIUM I.

De Poenis Simoniae in beneficiis commissae.

Q. Quot sint poenae Simoniae in beneficiis commissae.

R. 1<sup>o</sup> Contra beneficiarios simoniacos non solum adest nullitas beneficii obtenti, ita ut quaelibet electio, praesentatio, provisio, aut collatio simoniace facta sit ipso facto nulla, excepta simoniaca provisione Papatus, sed beneficiarii ipsi privari possunt etiam aliis beneficiis antea rite obtentis, sed per sententiam Judicis condemnatoriam, excipe simoniam confidentialem, simoniam commissam in electione Pontificis ex Julio II, et simoniam commissam ab Examinatoribus Synodalibus, si aliquid etiam leve sive ante, sive post occasione examinis ad beneficium, ad ordines etc. e-



tiam gratis, et ex quovis titulo accipiant, quia in his tribus simoniis delinquentes privantur ipso facto beneficiis antea rite obtentis, et tenentur ipsa dimittere, nec non restituere ejus fructus a die simoniae commissae, sed post Judicis sententiam declaratoriam; imo, si Examinatores illi vellent absolvi a labe Simoniae, nescio (ita Ligorius) quomodo absolvi possent, nisi beneficia dimittant, dum dicitur a Tridentino: *a qua (simonia) nequeunt absolvi, nisi dimissis beneficiis.*

Nota. Collatio beneficii facta simoniace erit valida in tribus casibus 1.<sup>o</sup> si simonia commissae fuerit, beneficiario eam prorsus ignorante, tunc collatio illa etiam est nulla, ita ut beneficiarius in ejus notitiam deveniens teneatur beneficium ipsum resignare cum fructibus extantibus, non tamen consumatis, nisi in quo ditior factus est; modo tamen beneficium ipsum non possederit triennali possessione, nec bona fide praescripserit, alioquin ex beneficio triennalis possessionis collatio illa, licet invalida, fieret valida, ita ut beneficiarius ipse ad nihil postea dimittendum, vel restituendum teneatur; II<sup>o</sup> si simonia commissae fuerit ab inimico beneficiarii in odium ejusdem, et ea intentione, ut collatio sit nulla; III<sup>o</sup> si beneficiarius praevidens simoniam committendam prorsus dissenserit, et contradixerit.

2. Adest excommunicatio ipso facto, et Papae reservata contra eos, qui beneficium simoniace susceperunt, vel contulerunt, vel quovis modo procurarunt.

3. Beneficiarius scienter simoniacus est perpetuo inhabilis ad idem beneficium, et ad alia in posterum obtinenda; si simonia commissae fuerit, ipso nesciente, est inhabilis solummodo ad idem beneficium pro ea vice tantum, ideoque, si beneficium ipsum pro ea vice detur alteri, qui postea moritur, aut illud resignet, beneficium ipsum tunc posset ab inhabili ipso obtineri, quia per provisionem alteri factam cessavit ejus inhabilitas; imo, si beneficium sit simplex, et Simonia commissae fuerit, ipso prorsus ignorante, nec ratam habente, post liberam resignationem potest Episcopus dispensare, ut ipsemet etiam pro prima ea vice obtineat beneficium a semetipso libere resignatum.

Q. An ratam habentes simoniam incidant in dictas poenas simoniacas.

R. Negative quoad coeteras poenas simoniacas, quia

ipsae latae sunt solummodo contra Eos, qui simoniae crimen in beneficio committunt dando, vel accipiendo, vel procurando; quoad collationem vero beneficii simoniace obtenti, ipsa remanet invalida, si quis, antequam praescribat per triennem possessionem, ratam habeat simoniam, postquam cognoverit, eam fuisse ab alio commissam, se nesciente; secus, si ratam habeat post triennem possessionem, vel si ratam habeat simoniam commissam, se sciente, sed contradicente, vel si ratam habeat simoniam commissam, se inscio, ab inimico in sui odium, quia in his tribus casibus promotus ipse, qui bona fide collationem jam obtinuerat ejus beneficii, etiamsi postea ratam habeat simoniam solvendo pretium promissum, non tenetur beneficium dimittere; et ratio disparitatis est, quia in primo casu ante triennem possessionem collatio erat invalida, eo quod ignorantia simoniae non excuset ab irritatione, ideoque, etiam accedente ratihabitione, remanet irrita; in secundo casu invaliditas collationis jam erat sanata per triennem possessionem, ideoque collatio ipsa facta jam erat valida ante ratihabitionem, sicuti est etiam valida collatio, quoties simonia commissa fuit vel ab inimico in odium promoti, vel ab aliis, sed promoti sciente, et contradicente; quapropter, cum ratihabitio posterior nullam habeat influentiam in antecedentem collationem, non potest ipsam irritare, quoties est valida, qualis est in his tribus casibus.

Q. An metus gravis excuset, ut quis beneficium simoniacum retinere possit.

R. Affirmative, quando simonia est occulta, et beneficium aut dimitti, aut non acceptari non potest sine gravi scandalo, aut infamia.

Q. An acquisita per simoniam debeant restitui, et cui restitutio sit facienda.

R. Accepta per simoniam commissam in collatione beneficii, vel alia ratione ordinata ad provisionem beneficii, ex gr: electione, praesentatione, confirmatione etc., sunt restituenda ante Judicis sententiam Ecclesiae ipsius beneficii, cui illata est injuria, ex Cap. *De hoc*, quia ex dicto Cap. retineri non possunt sine periculo propriae salutis. Restitutio ipsa fieri potest etiam Camerae Apostolicae; item in ea restitutione obtineri potest compositio a S. Poenitentiarum, quando delictum est occultum, vel a Dataria, quan-

do est publicum. Fructus vero beneficii restituendi sunt Successori, aut Camerae Apostolicae, ubi est usus Spolii, aut Ecclesiae beneficii, nisi compositio a Papa obtineatur.

Accepta ob simoniam commissam in ordine, aut professione sunt restituenda illis, qui dederunt, sed nonnisi post Iudicis sententiam.

Accepta per simoniam commissam in quacumque alia materia spirituali praeter beneficia, ordines, et professionem Religiosam, si res spiritualis nondum tradita sit, pretium antecederet acceptum domino est restituendum, quamvis in eo casu dans non possit repetere suam pecuniam, neque ad hoc debet in iudicio audiri; si vero res spiritualis sit jam tradita; tunc pretium acceptum non est restituendum, quia post factum valet contractus initus de re illicita; nisi, qui dederit rem spiritualement, ad hoc tenebatur ex iustitia, ideoque Parochus accipiens munera ad ministrandum sacramenta parochianis suis tenetur ad restitutionem, secus, si munera accipiat ad ministrandum exteris.

Q. An res ipsa spiritualis simoniace accepta sit restituenda.

R. Negative, exceptis beneficiis ecclesiasticis extra tres casus supra allatos, in quibus solis collatio beneficii, licet simoniaca, est valida; ideoque, qui rem sacram emit intuitu spiritualitatis graviter peccavit, sed potest eam retinere.

Q. An acta simoniace sint valida.

R. 1º Omnes, et singulae pactiones factae ad obtinenda spiritualia ante factum sunt de se irritae, et nullius momenti, quia nullus obligari potest ad rem illicitam.

2º Omne pactum factum in praejudicium iurium parochialium est ipso facto nullum ex Cap. *Plerique*.

3º Actiones, seu functiones ordinis, aut jurisdictionis simoniace factae validae sunt, ideoque, quamvis illicitae, sunt tamen validae professio religiosa simoniaca, emptio jurispatronatus, calicis benedicti, reliquiarum, et similium ratione spiritualitatis, excepta absolutione sacramentali simoniace obtenta, et excepta omni actione jurisdictionis, aut administrationis, quae ordinatur ad obtinendam beneficii provisionem, quae est irrita de jure canonico, si fiat per simoniam; a qua tamen invaliditate excusatur emptio Officii Ecclesiastici mere temporalis, ut Aeronomi, Procuratoris, et defensoris bonorum ecclesiasticorum, quae emptio, licet sit

simoniaca de jure canonico, est tamen valida, cum neque ex rei natura sit irrita, nec irritetur a jure.

Nota 1° Petentes, vel exigentes quomodocumque per se, vel per alium tam directe, quam indirecte dulciaria, vel quid aliud occasione collationis, aut provisionis, seu possessionis cujuslibet beneficii existentis intra Ecclesias Metropolitanas, vel Cathedralis, vel Collegiales, si sint Episcopi, alique Antistites, incidunt in suspensionem a Pontificalibus, donec, praestita satisfactione, a summo Pontifice absolvantur; Capitula, et Collegia subduntur interdicto; aliae vero personae singulares vinculum excommunicationis incurrunt ex Pio V. *Durum nimis*; secus quoad alia beneficia existentia extra dictas Ecclesias. Quid dicendum de contraria consuetudine immemorabili, vid. Ben. XIV de Syn. lib. XI cap. 6, ubi eam admittit, modo dulciaria sponte dentur, et servetur frugalitas.

2° Episcopus ex Trid. sess. XXIV in provisione beneficiorum potest aliquid exigere juxta Ecclesiarum constitutiones, aut consuetudines in pios usus convertendum; Pius tamen V ibidem statuit, ut, ubicumque hujusmodi fructus, et distributiones reperiuntur concessi ultra semestre tempus, addicendi usibus fabricae, vel sacristiae, vel alterius pii loci, horum dumtaxat dimidia pars deinceps tribuatur ipsi sacristiae, aut fabricae, aut pio loco, alteram vero beneficiati integre percipiant.

## DUBIUM II.

De Poenis Simoniae ob Ingressum in Religionem.

Q. Quaenam sint poenae simoniacae latae pro ingressu in Religionem.

R. 1° Incidunt ipso facto in excommunicationem Papae reservatam omnes, et singulae personae, licet sint Cardinales, aut Episcopi, praesumentes sive directe, sive indirecte dare, vel accipere aliquid ex pacto sive expresso, sive tacito pro ingressu in Religionem sive Virorum, sive Monialium.

2° Tales simoniaci sunt infames, ideoque etiam irregulares, quoties simonia est notoria, vel juridice probata.

3° Professio simoniaca est valida, sed tam Recipias, quam simoniace Receptus uterque expellendus est e Monasterio sine spe restitutionis, nonnisi tamen post sententiam

**Judicis declaratoriam, et detrudendus est uterque in locum arctioris Regulae ad perpetuam poenitentiam, nisi necessitas Monasterii exigat, ut in ipso Monasterio persistent.**

**4° Capitulum, aut Conventus ipse, si actui capitulari simoniaco consenserint, incidunt ipso facto in suspensionem ab Officiis capitularibus, et communibus, Papae reservatam.**

### **DUBIUM III.**

**De Poenis Simoniae propter Ordines.**

**Q. Quanam sint poenae simoniae commissae in Ordine.**

**R. 1° Tam Ordinans, quam Ordinatus, et Mediatores, licet sint Episcopi, aut Reges, incidunt ipso facto in excommunicationem Papae specialissime reservatam, a qua neque Regulares, neque Episcopi absolvere possunt, licet occulta.**

**2° Simoniacus Ordinator incidit ipso facto in interdictum ab ingressu Ecclesiae, et in suspensionem a collatione quorumcumque ordinum, etiam primae tonsurae, et ab executione omnium Pontificalium, ita tamen, quod, si dictam suspensionem, vel interdictum violaverit, punitur suspensione Papae reservata a regimine, et administratione suae Ecclesiae, nec non a perceptione omnium fructuum suorum Beneficiorum ex Sixto V.**

**3° Simoniacus ordinatus praeter excommunicationem illam, sive scienter, sive ignoranter fuerit simoniace ordinatus, incidit ipso facto in suspensionem Papae reservatam tum ab exercitio omnium ordinum etiam legitime susceptorum, a qua, utpote lata in odium ordinantis, non excusat neque bona fides, neque ignorantia, aut metus ex parte Ordinati, tum a spe ascendendi ad alios superiores ordines, et insuper, si sit saecularis, incurrit privationem officiorum, et beneficiorum, fitque inhabilis ad ea, et ad alia in posterum obtinenda; si vero sit Regularis, incurrit privationem vocis activae, et passivae, et inhabilitatem ad ea, Pontifici reservatas.**

**Q. Quid intelligatur sub nomine Ordinum.**

**R. Intelliguntur non solum ordines sacri, sed etiam minores, imo etiam prima tonsura, quia, licet Bulla Sixti V. *Sanctum, et salutare* revocata fuerit a Clemente VIII, et ad terminos juris communis redacta, non fuit tamen immutata quoad simoniacam collationem, vel susceptionem ordinum.**

Q U A E S T I O VIII.

*De Dispensatione in poenis Simoniacis.*

Q. Quinam dispensare possit in poenis simoniacis.

R. 1° Quoad excommunicationem absolvere potest solus Pontifex; item Poenitentiarius Major, si sit occulta; item, quilibet Confessarius, aut Sacerdos in articulo mortis; item Episcopus cum impeditis, vel quoties excommunicatio ipsa est occulta, nec deducta ad forum contentiosum, praeter excommunicationem Simoniae realis in Ordine, quae etiam occulta absolvi nequit, nisi a Pontifice solo.

2° Quoad suspensionem ex simonia in ordine, licet occultam, dispensare potest solus Papa; Episcopus dispensare potest in sola suspensione Ejus, qui ignoranter simoniace fuit ordinatus, sive ejus suspensio sit occulta, sive publica ex Cap: *Tuae*, sed in suspensione ab exercitio ordinum legitime antea susceptorum, non vero in suspensione ab exercitio ordinis etiam ignoranter simoniace suscepti.

3° Quoad inhabilitatem beneficii simoniace acquisiti, et condonationem fructuum solus Pontifex dispensare potest, etiamsi delictum sit occultum. Episcopi dispensare possunt ad ipsum beneficium pro ea vice obtinendum, quoties beneficium est simplex, simonia est ab alio commissa, ignorante beneficiario, et beneficiarius ipse sponte, et libere dimiserit ipsum beneficium, quia, si beneficium illud sit curatum, vel dignitas, vel praelatura; item, si beneficiarius ipse commiserit simoniam etiam ignorans esse talem, Episcopi in his casibus dispensare non possent, ut idimet beneficium retineatur pro ea vice, sed poterunt dispensare pro alia vacatione, sicuti poterunt dispensare quoad alia beneficia obtinenda, quando simonia est ab aliis commissa, nesciente ipso beneficiario. Quod si beneficiarius dimiserit beneficium non sponte, et libere, sed per Judicis sententiam, Episcopi dispensare non possent neque quoad ipsum beneficium, neque quoad alia obtinenda, quia beneficiarius ipse per sententiam illam factus est infamis, ideoque irregularis, sicuti ne dispensare quidem possunt in simonia scienter contracta.

Nota 1°. Si Pontifex inhabili ob simoniam scienter

concederet beneficium, censeretur dispensasse, ideoque beneficiarius posset beneficium illud retinere.

2°. Episcopus ipse, cum quo commissa est talis simonia, potest dispensare in iis casibus, in quibus licet Episcopis, quia nullibi hoc est vetitum.

3° Poenitentiarius Major non potest dispensare in simonia reali scienter contracta, nec de beneficiis, super quibus eadem fuit contracta; secus, si simonia fuerit contracta, nesciente beneficiato; neque potest condonare pretium simoniacum ex Ben: XIV *Pastor bonus*.

## TRACTATUS IX.

### DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS.

Pestiferum Simoniae sacrilegium ex avaritia, aut ambitione in re beneficiaria potissimum committi solet, nihil obstantibus gravibus, poenisque diversis, quibus illam semper Ecclesia repellere, et omnino extirpare studuerit; quocirca Tractatui de Simonia Tractatum de Beneficiis subjungemus.

#### Q U A E S T I O I.

##### *De Beneficii natura, et divisione.*

Q. Quid sit beneficium.

R. Est *jus perpetuum competens Clerico percipiendi fructus ex bonis Ecclesiae propter aliquod officium spirituale Ecclesiae auctoritate constitutum.*

Q. Quot condiciones requirantur ad beneficium ecclesiasticum.

R. Sex 1° ut sit Ecclesiae auctoritate fundatum: 2° ut sit adnexum officio spirituali: 3° ut conferri possit a sola persona Ecclesiastica: 4° ut conferri debeat Clerico: 5° ut Collator nequeat illud sibi metipsi conferre: 6° ut sit perpetuum, ideoque Cappellaniae amovibiles non sunt beneficia. (1)

Q. Quotuplex sit beneficium ecclesiasticum.

R. Dividitur 1° in *saeculare*, quod pro saecularibus, et in *Regulare*, quod pro Regularibus professis est institutum, nec saecularibus dari potest, nisi in commendam; imo beneficium regulare unius Ordinis, vel Monasterii nequit conferri Regulari diversi Ordinis, aut Monasterii.

Nota 1°. Omne beneficium praesumitur saeculare, nisi probetur esse regulare vel ex prima sui institutione, vel

---

(1) Jure Neap: ex variis Decretis pro beneficiis erigendis requiritur etiam regium beneplacitum, nec sufficit possessio etiam immemorialis, qua Episcopus semper providerit, et instituerit aliquam Cappellaniam. aut legatum pium, ut dicatur beneficium ecclesiasticum.



per pacificam, et continuatam possessionem ejusdem beneficii per quadraginta annos a tribus Regularibus.

2°. In Ecclesia saeculari possunt esse beneficia regularia, et viceversa; imo in eadem Ecclesia possunt esse duo Capitula, saeculare unum, et alterum regulare; item Collator potest esse regularis, et beneficium saeculare, quod nequeat Regulari conferri.

3°. Beneficium saeculare vacat per professionem, nisi Papa dispenset.

4°. Si Parochus regularis removeri debeat, potest Episcopus sine Superiore suo, et viceversa, id praestare; item Parochus regularis suo muneri deficiens potest puniri ab Episcopo cumulative cum suo Superiore regulari; Quod si hi discrepent, standum est judicio Episcopi ex Ben: XIV *Firmandis*.

Dividitur II° in *simplex*, quod habet solum onus recitandi horas, vel celebrandi Missas; et in *duplex*, quod praeter onus horarum afficitur aliqua juris qualitate, quae qualitas si dicat praecminentiam conjunctam cum jurisdictione in foro externo, tunc beneficium illud dicitur *Dignitas*, qualis est Episcopatus, Abbatia etc.; Si conjuncta sit cum jurisdictione in solo foro interno, dicitur *Curatum*; Si dicat solam praecminentiam sine jurisdictione, dicitur *Personatus*, qualis est Decanatus, Lectoratus etc.; Si adnexam habeat administrationem rerum ecclesiasticarum, dicitur *Officium*, qualis est thesauraria, praebenda theologalis etc.

Beneficium porro *duplex* dividitur etiam in *majus*, *medium*, et *minus*. *Majus* est culmen beneficiorum, et dignitatum, puta Papatus, Cardinalatus, Primatus, Patriarchatus, et Episcopatus, quae dignitates in odiosis, et poenalibus non comprehenduntur sub nomine beneficii, ideoque illegitimus dispensatus ad beneficia curata obtinenda non intelligitur dispensatus ad Episcopatum, Cardinalatum etc. *Medium* habet jurisdictionem aliquam in foro externo, quale est Abbatia, item Prioratus conventualis, si quis non habeat Superiorem in eo conventu. *Minus* est, quod habet jurisdictionem in solo foro interno, quo gaudent Parochi.

Dividitur III° beneficium in *titulare*, *commendatum*, et *manuale*. *Titulare* dicitur, quod ex sui natura confertur ad vitam, et cum plenitudine juris, nec auferri potest, nisi ob crimen, aut irregularitatem, ideoque potest esse titulus

patrimonii. *Commendatum* dicitur, quod traditur solius administrationis, aut custodiae causa, ex: gr: ad ministranda sacramenta, ad concionandum etc., quod dari potest vel in perpetuum, nempe ad vitam, et tunc aequivalet beneficio titulari, vel ad tempus. *Manuale* dicitur, quod potest auferri ad nutum alterius, quasi in alterius manu sit illud auferre, qualia sunt pleraque beneficia regularia, quae ex sui institutione sunt perpetua, ideoque sunt vera beneficia, quamvis per accidens, et prout sunt in hoc beneficiato, non sint perpetua, quatenus hic provisos subjectus est dispositioni Superioris, vel obedientiae quoad officium, habitationem, ac vitae totius directionem.

Dividitur IV in *Electivum*, *collativum*, et *mixtum*. *Electivum* dicitur, quod confertur per Electorum suffragia a Superiore confirmanda; *Collativum*, quod confertur per absolutum, et liberum Superioris arbitrium; *Mixtum*, quod confertur a Superiore ad nominationem, seu praesentationem factam per patronum.

Q. Quid censendum in dubio, an beneficium sit curatum.

R. Censeri debet simplex, quia ad beneficium curatum requiruntur multae qualitates, quae merito praesumi non debent.

Q. Quis possit beneficium erigere.

R. Solus Papa potest adprobare Metropolitanas, Cathedralles, Collegiales, aut Ecclesias regulares; item solus potest mutare Collegiatam in Cathedralem, parochialem in collegiatam, saecularem in regularem, vel parochialem in simplicem; item solus potest adprobare dignitates, quae re, et nomine sunt novae, et primae in aliqua Ecclesia; Secus, si in aliqua Ecclesia adprobare velit alia similis praexistenti, ex: gr: secundus primiceriatus, quia hic secundus adprobare posset ab Episcopo, qui potest etiam creare novas parochias, vel simplicem ad parochiam mutare, vel temporalem in perpetuam; item potest beneficia simplicia creare etiam in eodem altari sub diversa, vel eadem invocatione; item ex rationabili causa, et cum consensu Capituli ex personatu etiam non vacante, et possessore invito, erigere potest praeposituram; item potest vicariam temporalem mutare in dignitatem.

Q U A E S T I O II.

*Quomodo acquirantur, et conferantur beneficia.*

Q. Quot modis acquirantur beneficia ecclesiastica.

R. Septem modis, qui continentur in his versiculis:

*Dant redditus sacros patroni, electio, poscens, Collator, mutans, possessio trina, resignans, seu*

1°. *prævia patroni præsentatione, et consequenti institutione.*

Q. Quid sint præsentatio, et institutio.

R. Præsentatio est *exhibitio personae idoneae facta illi, ad quem pertinet instituere, ut ipse beneficium vacans per institutionem conferat*; Institutio autem est *concessio beneficii facta juxta præsentationem patroni*; ideoque per præsentationem factam a patrono beneficiarius acquirit jus ad rem; per institutionem Praelati acquirit jus in re, vi cujus beneficium fit proprium acquirentis cum potestate illud administrandi etiam ante possessionem.

Nota. Patroni in nominatione nequeunt superaddere onera, quorum nulla mentio habetur in beneficii institutione ex Congreg: in *Tudertina* 12 Febr: 1718.

II° *prævia electione, et consequenti confirmatione.*

Q. Quid sint electio, et confirmatio.

R. Electio est *designatio alicujus personae capaxis ad aliquod beneficium facta per suffragia*; confirmatio autem est *adprobatio electionis, qua Superior roborat electionem, vi cujus confirmationis Electus acquirit jus in re.*

Q. Quotuplici modo fieri possit electio.

R. Triplici modo 1° *per scrutinium secretum*, quem modum tenentur servare Regulares, quo quilibet Eligentium secreto tradit suffragium suum: 2° *per compromissum*, quando Eligentes de communi consensu committunt aliis Clericis idoneis facultatem eligendi, quem judicaverint idoneum: 3° *per quasi inspirationem*, quando Eligentes subito quodam motu in eandem personam consentiunt: Quod si Deus per aliquod signum externum significet, fuisse ejus electionis auctorem, electio tunc diceretur facta non per *quasi inspirationem*, sed simpliciter per *inspirationem*.

Q. Quaenam requirantur ad validitatem electionis.

FORESTA *Theol. Mor. Tom. II.*

28

R. I°. Vocandi sunt omnes, qui jus habent, et sunt in possessione eligendi, si velint interesse, et possint, etiamsi sint extranei, quoties jus illud habeant vel ex privilegio, vel ex praescriptione quadraginta annorum, si adsit titulus, vel ex praescriptione immemoriali, si titulus desit: Qui omnes vocandi sunt per nunciū, vel per epistolam, si locus sit certus, alioquin vocandi essent per edictum, ubi locus eorum est incertus. Inhabiles non sunt vocandi, si actu privati sint voce; si autem sint voce privandi ob crimen, non est necesse vocari. Si beneficiatus ingredietur religionem, et tempore novitiatus vacet praelatura, potest interesse, nec excludi potest, si velit interesse electioni, cui habet jus interessendi ob suum beneficium, cum nondum sit beneficio privatus; non est tamen necessario vocandus, et, ipso non reclamante, possunt caeteri, ex: gr: Canonici, ad electionem licite, et valide procedere, quia Novitiū ipse propter novitiatum censetur absens, et remotus. Si quis vocandus non sit vocatus, habet jus ante confirmationem, aut etiam post confirmationem, si de hoc nihil praenoverit, agendi de *contemptu*; et electio cessare debet, si se opponat: 2° Non sunt admittendi ad electionem excommunicati vitandi, nec suspensi denunciati, nisi ad electionem Papae; tolerati vero repelli possunt per protestationem, dummodo fiat ante electionem; Ne admittendi quidem sunt laici ad eligendum, alioquin admittentes incurrunt suspensionem ferendae sententiae ab officiis, et beneficiis per triennium, et ipso facto privationem vocis activae; electus vero tali electione, et in eam consensiens fieret ineligibilis ad dignitates, in qua tamen ineligibilitate potest Episcopus dispensare: 3° In Cathedralibus, et Collegiatis, Electores debent esse saltem subdiaconi, ita tamen, quod, si quis ante legitimam aetatem ordinaretur Subdiaconus, ne posset quidem ferre suffragium, cum sit suspensus, et arceatur ab exercitio ordinis sic suscepti: 4° Electio fieri debet in Ecclesia viduata, imo, si fiat extra Ecclesiam sine justa causa, venit irritanda; imo foret ipso facto irrita, si sit electio Papae facta extra Conclave: 5° Votum datum extra Capitulum per litteras non valet; legitime tamen impediti habentur pro praesentibus, et ad eos mitti debent Scrutatores pro audiendo voto; imo possunt iidem dare votum per procuratorem, exceptis Regularibus, apud quos non

potest constitui procurator ; qui Procurator debet habere conditiones requisitas pro electione, et esse de Capitulo ; posset tamen, sed non tenetur Capitulum admittere extraneum: 6° Eligatur is, in quem omnes, vel major, aut sanior Capituli pars consentit; Quod si Eligentes omnes scienter eligant indignum, quem *Dei timor a malo non revocat*, privantur ipso facto pro ea vice potestate eligendi ; imo, si indignum eligant Episcopum, suspenduntur etiam a beneficiis per triennium. Si vero non omnes, sed pars Capituli elegerit scienter indignum, jus eligendi pro ea vice non devolvitur ad Superiorem , sed remanet apud innocentes, qui poterunt, si velint, iterum admittere nocentes. 7° Consensus Electi intra octiduum post electionem requiri debet, nec ipse prius consentire potest. Quod si intra mensem non consentiat, vel si, secluso impedimento, intra tres menses a notitia electionis non petat confirmationem, amitteret jus quaesitum, et electio fieret irrita.

III° *Per postulationem*, et admissionem.

Q. Quid sint postulatio, et admissio.

R. Postulatio est designatio facta per suffragia, similis electioni, nisi quod in electione designetur persona capax, in postulatione autem designatur persona ineligibilis propter aliquem defectum canonicum, qui tamen potest dispensari ab ipso Superiore. Admissio est adprobatio postulationis, qua Superior dispensat in ineligibilitate postulati, et roborat ipsam postulationem.

IV. Per liberam collationem, quae est concessio juris realis in beneficio procedens ex mero arbitrio conferentis absque praesentatione patroni.

V. Per permutationem beneficii, ad cuius liceitatem, et validitatem requiruntur eadem conditiones, quas dicemus infra de resignatione, sed subjungendum, quod, si beneficia mutuo permutanda existant in diversis Dioecesi-bus, requiratur consensus utriusque Episcopi, quoties permutatio fiat simpliciter, et consensus Papae, quoties permutatio fiat conditionalis sub aliquo onere, aut pensione.

Nota 1° Si beneficia sint inaequalia quoad dignitatem, aut jurisdictionem, inaequalitas compensari nequit per aliquod temporale absque simonia juris divini, in qua Papa dispensare non potest; Si vero beneficia sint inaequalia quoad fructus, Papa ad compensandam inaequalitatem potest bene-

ficio pinguiori imponere pensionem, ut alter indemnus servetur, quod nunc non possunt Episcopi, licet olim possent, secluso partium pacto, cum facultas imponendi pensiones nunc sit reservata soli Romano Pontifici.

2° Vetita est permutatio beneficiorum inter consanguineos, affines, aut familiares tam beneficiarii permutantis, quam Episcopi admittentis permutationem, quoties est fraudulenta, et mala fide facta; secus, si non sit fraudulenta, ut cum Beu. XIV diximus in de Simonia Quaest. IV.

VI. *Per possessionem triennalem*, vi cujus molestari non potest, si quis quaecumque beneficia ecclesiastica, sed nullo modo obtenta, per triennium pacifice, et bona fide possederit, modo possederit titulo colorato, et fuerit capax ad illud a principio possidendum, quia Papa per triennalem ipsam pacificam possessionem supplet id, quod deest ex justo titulo, et censetur interea illud conferre.

VII. *Per resignationem*.

Q. Quid sit resignatio beneficii, et quotuplex.

R. Est *spontanea dimissio sui beneficii facta coram legitimo Superiore eam acceptante*; quae resignatio alia est *expressa*, quae fit expressis verbis, aut scriptis; et alia *tacita*, quae fit aliquo facto eam significante, vel ex dispositione juris eam importante. Item alia est *simplex*, et *pura*, quae fit sine ulla apposita conditione, quaeque fieri potest etiam coram Episcopo, quoties Episcopi est conferre, et instituere beneficium illud, etiamsi resignationi addatur deprecatio, ut beneficium ipsum conferatur certae personae, modo non addatur conditio obligatoria *et non aliter*, et alia est *conditionalis*, quae fit sub aliqua conditione, ex. gr. ut resignanti aliqua pensio solvatur, ut beneficium resignatum detur alteri designato etc., quae resignatio conditionalis est invalida, nisi fiat coram Pontifice eam approbante; Imo ex Ben. XIV. *In sublimi* resignationes beneficiorum cum reservatione pensionis, et pacto eam cassandi per anticipatas, vel anticipandas solutiones, damnantur, et annullantur, adjecta poena privationis beneficii, inhabilitatis ad eum, et ad alia assequenda, et restitutionis pecuniae perceptae pro cassatione pensionis; item irritantur cassationes, et extinctiones pensionum factae intra sex menses a capta possessione beneficii, necnon cessiones commodi

exigendi pensiones factae etiam intra sex menses a capta possessione.

Q. Quatenam requirantur, ut resignationes sint licitae.

R. Si resignatio sit simplex, ad ejus liceitatem requiritur justa causa spectans vel bonum Ecclesiae, vel bonum spirituale ipsius resignantis, cujus resignatio ex Pio V acceptari non debet, nisi adsit aliqua ex justis causis, quae continentur in his versiculis: *Debilis, ignarus, male conscius, irregularis, Quem mala plebs odit, dans scandala cedere possunt*: Si resignatio sit conditionalis in favorem tertii, ut sit licita, requiruntur consensus Papae, et utilitas Ecclesiae, ideoque, si fiat ob consanguinitatem, vel ex alio affectu carnali, esset illicita; imo, si fieret ex aliquo commodo temporali utriusque, vel alterutrius, esset simoniaca: Si vero sit conditionalis cum reservatione pensionis, ad ejus liceitatem requirerentur consensus Papae, bonum Ecclesiae, et indigentia resignantis.

Q. Quatenam requirantur ad validitatem resignationis.

R. Requiritur 1º, ut beneficium sit resignantis, nec illud amiserit ob delictum commissum, cui sit ipso facto adnexa privatio beneficii; 2º ut resignatio sit omnino libera, et spontanea; 3º ut fiat saltem in manu Episcopi, si sit resignatio simplex, vel in manu Papae, si sit conditionalis, a quibus debet acceptari, alioquin resignans non amittit jus suum; 4º debet beneficium conferri ei, in cujus favorem resignatum est, nec alteri, et debet ab eo acceptari, alioquin resignans non amittit jus suum; 5º si resignans sit infirmus, debet supervivere viginti dies post resignationem, alioquin beneficium censeretur vacare per obitum; 6º requiritur consensus patroni laici, si beneficium fuerit patronatus; 7º resignatio facta in Romana Curia debet intra sex menses a die supplicationis oblatae computandos publicari in loco beneficii; si autem fiat causa permutationis extra Curiam Romanam, debet publicari intra mensem, alioquin beneficium censeretur vacare per obitum, et collatio facta resolvitur, si resignans moriatur, antequam resignatarius ceperit possessionem; 8º resignatio fieri valide non potest in favorem consanguineorum, affinium, aut familiarium tam beneficiarii resignantis, quam Episcopi admittentis resignationem ex Pio V *Quanta Ecclesiae*. Vide Ben. XIV de Syn. lib. XIII C. 24.

Nota. Ordinatus ad titulum beneficii in ipsius resignatione tenetur individualiter exprimere, se fuisse ordinatum ad ejus titulum; item constare debet per probationes concludentes, resignantem habere, quo commode vivere possit, quae probatio non censetur impleta per solam confessionem etiam juratam resignantis; item resignans tenetur aliud beneficium habitum, vel alia bona subrogare, quae subrogatio facienda est per Episcopi declaratoriam ex Bened. XIV. Quaest. Can. 490.

### Q U A E S T I O   I I I .

#### *De Jure Patronatus.*

**Q.** Quid, et quotuplex sit juspatronatus.

**R.** Juspatronatus est *facultas praesentandi, seu nominandi Clericum ad beneficium vacans*; et est triplex, nempe *ecclesiasticum*, quod convenit soli personae ecclesiasticae vel ratione beneficii, vel ratione dignitatis, cui adnexum est juspatronatus, vel quia fundatum est in bonis Ecclesiae; *laicale*, si ex bonis patrimonialibus sit fundatum, ideoque competit tum laicis, tum clericis; et *mixtum*, si sit fundatum in bonis partim patrimonialibus, et partim ecclesiasticis, ideoque competit patrono tum laico, tum ecclesiastico. In dubio, an patronatus sit laicalis, vel ecclesiasticus, standum est praesumptionibus, vi quarum patronatus relictus Ecclesiae, Collegio Clericorum, Monasterio, personae ecclesiasticae ratione dignitatis, aut laicis utriusque sexus religiose viventibus, censetur ecclesiasticus; secus vero patronatus relictus haeredibus, administratoribus laicis hospitalium, aut confraternitatibus laicorum, et collegiis institutis pro sustentatione pauperum, seu ptoctotrophiis (1).

---

(1) Jure Neap. per Decretum 18 Junii 1807 patronatus omnes sive laicales, sive ecclesiastici fuerunt antiquati; sed fuerunt redintegrati per Decretum 20 Julii 1818, vi cujus bona patronatus nondum alienata fuerunt destinationi suae restituta, et patronatus omnes ex-feudales declarati fuerunt regii praeter eos, quos Ex-feudatarii ipsi probent, fuisse a se fundatos post feudum concessum. Ex Regio Rescr. 4 Augusti 1821 Episcopi, Caeterique Administrationis Dioecesanæ curent aecomomice componere quaestiones omnes super qualitate, et natura beneficiorum. sed dimittant partes litigantes ad tri-



Item patronatus alius est *personalis*, qui personae est affixus; alius est *realis*, qui adhaeret rei; item alius est *haereditarius*, qui transit ad quoscumque haeredes etiam extraneos; alius est *gentilitius*, qui pertinet ad aliquam familiam, qua extincta, patronatus redit ad haeredes; et alius est *mixtus*, seu mixte haereditarius, si spectet ad eum, qui non solum sit haeres, sed etiam de certa familia.

Nota 1°. Fundator potest mutare qualitatem patronati, quatenus ex non sacerdotali fiat sacerdotalis, ex laicali fiat ecclesiasticus, ut spectet ad solos masculos, exclusis faeminis, ut de haereditario fiat gentilitius etc. Idem possunt etiam ejus haeredes, sed de unanimi omnium consensu, eo quod mutatio ipsa tendat in favorem Ecclesiae, cui aperitur spes libertatis post extinctam familiam; secus tamen, si unus ex haeredibus dissentiat.

2°. Patronatus a Fundatore reservatus pro suis filiis, descendantibus, et successoribus est gentilitius, quia verbum *successores* est genericus, et potest aequè comprehendere successores bonorum, vel successores sanguinis, vel successores utriusque; reservatus pro haeredibus, et successoribus est haereditarius; reservatus pro haeredibus, et successoribus suis est mixtus. In solo patronato gentilitio minus rigore sumpto, quatenus comprehendat omnes de sanguine, sive sint agnati, sive cognati, filii admittuntur simul eum patre ad praesentandum; quando tamen agitur de vocatione collectiva personarum, quatenus fuerit patronatus reservatus pro domo, pro familia, aut prosapia: Secus, quando agitur de vocatione collectiva personarum, et graduum, ut si patronatus fuerit reservatus pro consanguineis descendantibus, aut pro consanguineis proximioribus, quia in hoc casu, exclusis remotioribus, patronatus defertur gradatim in magis proximos, etiamsi sicut foeminae, quando tamen vocationi collectivae personarum adjecta non fuerit qualitas masculivitatís; et secus etiam in caeteris patronatis sive gentilitiis stricte sum-

---

nalia civilia, quoties partes ipsae nolint ex aequo, et bono litem componere. Quaelibet competentia in quaestionibus patronatus etiam laicalis super beneficiis ecclesiasticis spectat ad solum Episcopum ex Ministerialibus 22 Iulii 1826; 8 Maji 1827, et 31 Augusti 1831, exclusis solis patronatibus beneficiorum regionum, et exfeudalium, quorum controversiae definiuntur a Tribunali Civili ex Decr. 20. Iulii 1818, et 29 Augusti 1730.

ptis, qui comprehendant solos cognatos, sive haereditariis, sive mixtis ex Rota in *Comen, Cappellaniae* 31 Mart. 1702, in quibus omnibus patronatus tum active, tum passive spectat ad proximiorum, ita ut praesentatio esset nulla, sive praesentet, sive praesentetur remotior.

3°. Patronatus gentilitius, et familiaris in ultimo de familia fit haereditarius ex Rota in *Nolana, beneficii* 23 Febr. 1714, nisi in reservatione patronatus pro eis de familia appositae fuerint clausulae restrictivae in favorem Ecclesiae, secus, si sint restrictivae tantum ex. gr. masculorum agnatorum, vel si pro Ecclesia non sit purificata conditio ex. gr. Cappellae erigendae in ipsa Ecclesia. Item in ultimo de familia patronatus non fit haereditarius, si personis de familia competat non titulo oneroso foundationis, constructionis, dotationis, aut augmenti dotis usque ad medietatem veri valoris beneficii, sed solum ex mero privilegio, quia tunc Ecclesia consequeretur libertatem, eo quod privilegia utpote odiosa sint restringenda. Item patronatus gentilitius non fit haereditarius, si obstet lex foundationis, ut si fundator reservando patronatum activum favore Titii substituerit Sempronium, ejusque filios in infinitum, si deficiat linea ipsius Titii. Item patronatus gentilitius non transit ad haeredem patroni quoad partem, si existat alius compatronus de familia, quia patronatus ipse tunc totus consolidatur in superstitute patrono familiae ex Rota in *Casertana, beneficii* 27 Mart. 1715, et 15 Junii 1716 in causa Cappellaniae S. Mariae Magdalenae erectae in Ecclesia Parochiali S. Juliani Martyris Terrae Marthanisii apud *de Fargna* Tom: 2 de Jure patronatus Can: 26 Cas. 2, ubi etiam videas, in patronatu familiari in defectu masculorum admittendas esse foeminas agnatas, et immediate descendentes a masculis ad praesentandum; secus quoad descendentes ab eisdem foeminis.

4°. Patronatus haereditarius, aut mixtus defertur ad haeredes per stirpes, et non per capita, ita ut, si Ecclesia habeat duos patronos, tantum operabit vox haeredum primi, quantum vox haeredum alterius, licet isti sint numero minores; Sed, si Ecclesia unicum habeat patronum, tunc ipsius haeredes ab ipso immediate instituti succedunt in capita, quia tunc non adesset praejudicium alterius compatroni, sed postea filii dictorum haeredum succedunt in

stirpes, ideoque, si tres haeredes, nempe Titius, Cajus, et Moevius relinquunt Titius quatuor filios, Cajus sex, et Moevius octo, filii ipsi succederent in stirpes, ita ut, si quatuor filii Titii nominent *A*, sex filii Caji nominent *B*, et octo filii Moevii nominent *C*, iste *C* praesentatus ab octo filiis Moevii non diceretur praesentatus a majori parte patronorum, sed omnes praesentati essent in paritate vocum ex Lambertino *de Jurepatron*: lib: 1 part: 2 quaes: 1 art: 24 N. 12. Patronatus legatus patri, ejusque filiis titulo legati, aut donationis ex causa mortis sive ab ascendentibus, sive ab extraneis semper censetur legatus filiis conjunctim cum patre; item si testator extraneus, vel frater, vel soror etc. testetur patronatum in favorem Titii, ejusque filiorum, quia tunc filii conjunctim cum patre vocati censentur, modo filii ipsi nati fuerant tempore institutionis; secus, si nondum tunc erant nati, aut si non omnes nati erant, vel si ascendens testetur patronatum in favorem sui filii, ejusque filiorum, quia in his casibus filii praesumerentur vocati successive ad patrem. Si pater aere suo emat sibi, et filiis praedium, cui sit patronatus adnexus, filii censerentur vocati per successionem, et veluti haeredes; Si emat pecunia filiorum, jus praesentandi spectat ad filios ipsos, aut ad patrem, prout pecunia erat castrensis, aut quasicastrensis, adventitia, aut profectitia, seu prout pecuniae ipsius ususfructus spectet ad patrem, aut ad filios. Si filius acquirat merum patronatum ex donatione, aut privilegio, ad filium ipsum, non ad patrem spectaret praesentatio, quia ususfructus usumfructum non habet; sed si filio donetur, aut legetur praedium, cui sit patronatus adnexus, praesentatio spectaret ad patrem utpote habentem ejus fundi usumfructum, quia praesentatio habetur in fructu ex Lambertino *ibid.* quaes: 2 art: 7, nisi cum aliis dicas, patriam potestatem in spiritualibus non attendi. Si filii vocentur cum patre nomine appellativo, in dimidiam partem omnes filii admittuntur; si vero patronatus fuerit legatus patri, ejus filiis, et nepotibus, tunc una pars patri, altera filiis, et tertia nepotibus tribuenda foret ex Fusario quaest: 417.

**Q.** Quid commune habeant beneficia patronatus laici, et ecclesiastici.

**R.** Conveniunt: 4<sup>o</sup> ut nullus patronus sive laicus, sive ecclesiasticus possit valide seipsum praesentare, quamvis pos-

sit nominare filium suum; Potest tamen Episcopum rogare, ut sibi illud conferat, si inveniatur dignus; imo, si plures sint patroni, potest unus ab aliis valide praesentari: imo potest procurator praesentare ipsum patronum, a quo accepit mandatum praesentandi, modo fuerit a patrono indefinite, et generaliter constitutus ad praesentandum; secus, si patronus ipse in mandato seipsum designet; 2<sup>o</sup> in nullo patronato neque laico, neque ecclesiastico potest Episcopus derogare; 3<sup>o</sup> patroni tam laici, quam ecclesiastici tenentur in conscientia digniores nominare intra tempus destinatum ad nominandum, quo tempore inutiliter elapso, non solum irritari potest praesentatio postea Episcopo notificata, sed liberum erit Episcopo beneficium pleno jure conferre, cui maluerit, non secus ac, si patroni ipsi scienter nominent indignum; 4<sup>o</sup> uterque patronus tenetur nominare unum; quod si duo, aut plures patroni nominent diversas personas, poterit Episcopus in patronato tam laico, quam ecclesiastico beneficium conferre, cui maluerit ex nominatis, quoties eorum suffragia sunt aequalia; in conscientia tamen tenetur conferre digniori.

Q. In quo differant beneficia utriusque patronatus.

R. Differunt 1<sup>o</sup> quia, exceptis Regibus, et Principibus supremis, qui praesumuntur semper legitime impediti ex Ben: XIV quaes: 140, caeteris patronis laicis dantur quatuor menses ad praesentandum; patrono autem ecclesiastico dantur sex menses computandi, prout tunc occurrant in Calendario, et de momento in momentum non a die vacationis, sed ab hora, qua patronus habuit, vel habere debuit, ac potuit notitiam vacationis, licet Episcopus possit alios sex menses prorogare, et non ultra: Hinc quaelibet ignorantia, modo non sit crassa, et supina, impedit cursum ipsius temporis, ita ut, si Episcopus, elapso tempore statuto, beneficium providerit, provisos ipse esset amovendus, et instituendus esset praesentatus a patrono prorsus ignaro vacationis, si praesentet factus conscius vacationis ipsius; imo, si sint sex ad nominandum, quorum quinque scientes vacationem neglexerint, elapso tempore, sextus, qui nescivit, praesentabit solus. Item tempus non currit legitime impeditis, nisi a die cessati impedimenti ex Rota in *Capuana*, *Jurispatronatus* 11 Maji 1708, et 10 Junii 1709, nec si lis vertat inter Episcopum, et patronos, vel inter

ipsos praesentatos, secus, si vertat inter ipsos compatronos. Legitimum impedimentum esset etiam deficientia personae, quae velit acceptare, absentia, et carceratio patroni, error in praesentando, quatenus praesentatio facta fuerit erronee coram alio non habente instituere ex Cardin: de Luca de Jurapatr: disc: 64 N. 10, et seq: An vero scientia vacationis beneficii habita a procuratore, ejusque negligentia in praesentando intra terminum causet devolutionem beneficii in praejudicium patroni eandem vacationem ignorantis, Rota dubium ipsum inresolutum reliquit in *Capuana* 10 Junii 1709 verbis illis: *praeterquam quod conclusio, quod scientia procuratoris possit praejudicare principali, non est omnino pacifica*; ideoque attendendae sunt circumstantiae; sed, si nominatus instrumentum praesentationis non exhibeat Episcopo intra tempus praescriptum, provisio tunc devolveretur ad Episcopum ex Lambertino ibid: quaest: 1 art: 22. Episcopus non posset praesentatum instituere, si praesentatus ipse Episcopo praesentet praesentationem suam post mortem praesentantis ex *Nicolao Cirillo* Cap: 42: Tempus tamen ipsum a jure assignatum ad praesentandum observari non debet ad Cappellaniam mere laicalem ex Rota in *Pampilonen*: 25 Maji 1646. 2º patrono laico licet variare, quamvis juraverit non revocaturum praesentationem primi; non tamen potest variare, nisi semel tantum, nec *privative* excludendo primo praesentatum, sed *cumulative*, seu adjuungendo alium illi, etiamsi patronatus sit mixtus, modo ab initio laici praesentaverint personam diversam ab ecclesiasticis: Patronus autem ecclesiasticus non potest variare, quamvis possit plures simul praesentare, ut ex ipsis unus instituat, ideoque per unicam praesentationem *Episcopo notificatam* jus suum praesentandi exhaurit. Si patronus laicus, vel ecclesiasticus inscienter praesentaverint inhabilem, vel indignum, possunt, et debent mandari, ut intra tempus statutum praesentent alium; secus, si scienter praesentaverint indignum, quia tunc uterque privarentur pro ea vice jure praesentandi, et variandi. Quod si vitium detegatur post praesentationem, ab hinc incipit patronis currere novum tempus, non secus ac, si praesentatus renunciaret, vel moriatur: quod tamen non valet, quando duo electi, aut praesentati litigant, quorum onus moriatur, aut a lite desistat, quia tunc non liceret ne cumulative quidem va-

riare, quamvis adhuc duret tempus praesentandi, ne lites prorogentur: 3° in patronatis ecclesiasticis locum habere potest praeventio Pontificis, secus vero in patronatis laicis, in quibus beneficium ne permutari quidem, pensione gravari, nec in favorem resignari potest absque patroni consensu, alioquin factum robore caret: 4° Nuntius Apostolicus potest derogare patronato ecclesiastico, non tamen laicali, quando laicalis provenit ex fundatione, vel aedificatione, secus, si proveniat ex praescriptione.

Nota 1° Praesentandus debet esse actu idoneus, ideoque patronus potest, sed non tenetur expectare, si inter duos unus sit actu habilis, et alter inhabilis, sed qui intra tempus concessum habilitetur. Patronus potest valide laicum praesentare, non tamen *absolute*, etiamsi laicus ipse post factam praesentationem susceperit clericatum, quia, mediante praesentatione facta coram Ordinario, acquiritur jus ad beneficium, et laicus ille tempore praesentationis erat incapax beneficii, nisi laicus nominatus Superiori exhibeat nominationem suam post Clericatum adeptum, vel nisi laicus praesentetur sub conditione *si, et postquam fuerit promotus ad clericatum*, quando tamen clericatus superveniat, durante termino juris, ex Rota in *Volaterana*, beneficii 7 Xbris 1708. Episcopus tenetur, et cogitur Ordinem conferre laico nominato, quia, si non conferat sine justa causa, tempus patrono datum ad nominandum non curreret, eo quod patronus tunc censeretur legitime impeditus, cum ipse Episcopus praesentationem injuste impediat.

2.° Si fundatio requirat aliquem certo loco natum, satis est, patrem ejus esse inde oriundum; ne obstat quidem, si forte natus sit alibi ob accidentalem moram matris; Item, si praesentandus debeat esse filius civis alicujus civitatis, sufficit, si ipse sit cives, et non filius civis, quia plus est esse cives, quam filius civis.

3.° Quoties praesentandus debet esse de certa familia, praesentari debet proximior, quia censetur fundatori gratior, modo tempore praesentationis sit habilis; Quod si duo sint aequae proximi, praefendus esset, qui est e linea masculina: item consanguinei mariti praeferendi sunt consanguineis uxoris, nisi isti in fundatione fuerint primo loco nominati, exceptis legitimis, qui etiam remotiores praeferendi sunt legitimatis proximioribus.

4.<sup>o</sup> Filii naturales, aut spurii, quoties desunt filii legitimi, prae personis extraneis familiae substitutae ad praesentandum praeferuntur, et succedunt in patronato reservato pro consanguineis, aut posteris, aut descendantibus: Secus in patronato reservato pro domo, aut familia, quia ipsi non dicuntur nec de domo, nec de familia, nisi sint legitimati ex Rota in *Comen, Cappellaniae* 4 Maji 1703.

5.<sup>o</sup> Clericus consanguineus fundatoris etiam illegitimus in paritate vocum cum sacerdote extraneo etiam compatrono, est praeferendus in assecutione beneficii controversi non actu sacerdotalis, quia in officiis charitatis primo loco iis tenemur obnoxii, a quibus beneficium nos cognoscimus recepisse juxta Textum in Cap. *Cum in offic.* de Testam., et Ventriglia Episcopum Casertanum in Praxi Fori Ecclesiast. part. 2 annotat. 1 §. 3 N. 57; Secus, si Sacerdos sit pariter consanguineus ejusdem Fundatoris, et compatronus, ex verisimili mente ipsius fundatoris.

6.<sup>o</sup> Patronatus reservatus primogenito spectat ad primogenitum *facti* ex tota collectiva vocatorum, ita ut patruus constitutus in majori aetate excludat nepotem, si fundator in limine foundationis voluerit anteferre aetatem: Secus, si voluerit praeferre lineam, quia in hoc casu primogenitus *juris* minor aetate vinceret primogenitum *facti*, nullatenus attento gradu, nisi in eadem linea, nec sexu, nisi in eodem gradu, nec aetate, nisi in eodem sexu ex Rota in *Fulginaten: Primogeniturae* 14 Junii 1700. In dubiis favendum est primogenito *juris* ex Rota in *Spoletana, Jurispatronatus* 19 Junii 1705, Item si patronatus reservetur in favorem primogeniti absolute, et simpliciter: secus tamen, si reservetur in favorem majoris natu de familia ex de *Fargna* Part. 2 Can. 1, et 11 Cas. 12.

7.<sup>o</sup> Quando patronus contra fundatoris legem praesentavit, vocatus a testatore potest arguere, et permittitur postulare, ut ipse instituat ex Lambertino *ibid.* lib. 2 part. 1 Quaest. 8 art. 4 N. 7: imo, si, vacante beneficio, compareat, quem fundator vocavit, et dicat, sibi intra tempus a jure statutum obventuras qualitates per fundatorem requisitas, patronus probabilius supersedere debet, quousque quadrimestris appropinquet finis, nec Ordinarius intra id tempus instituat praesentatum a patrono, nisi elapso quadrimestri, ne vocatus a fundatore excludatur.

8.<sup>o</sup> Si patronus remiserit Episcopo locali, ut nominet beneficiarium ad beneficium sive vacans, sive proxime vacaturum sui patronatus, remissio ipsa non esset nulla, quia deest periculum captandae mortis, nec censenda esset *mandatum nominandi*, quod revocari posset, re adhuc integra, sed est cessio juris pro ea vice, quae revocari non potest, ita ut Episcopus posset instituere alium, etiamsi patronus ipse nominaverit beneficiandum ex S. Congreg. 24 april. 1852.

Q. Quomodo acquiratur jus patronatus.

R. *Patronum faciunt dos, aedificatio, fundus, Pontificis placitum, praescriptio sed titularis*; seu

Ex juris dispositione acquiritur tribus modis 1<sup>o</sup> per dotationem, seu per assignationem reddituum sufficientium ad sustentationem Rectoris, et pro luminaribus, etiamsi Ecclesia fuerat antecederet aedificata, et consecrata; 2<sup>o</sup> per liberam Ecclesiae aedificationem, aut plane destructae reaedificationem, ita ut indigeat nova consecratione; 3<sup>o</sup> per fundationem, seu concessionem fundi, in quo aedificatur; Quod jus in allatis tribus casibus, cum habeatur ex juris dispositione, nisi expresse recusetur, semper acquiritur, quamvis in fundatione non sit reservatum.

Praeter allatos tres modos in jure expressos patronatus acquiri potest etiam 1<sup>o</sup> ex privilegio Pontificis, sicuti est jure novo cautum, non tamen ex privilegio Episcopi; 2<sup>o</sup> ex praescriptione, ad quam tamen praescriptionem, quoties agitur contra Ordinarium, requiritur possessio immemorialis, cujus non extet memoria, et insuper justus, et authenticus titulus ex Tridentino, quamvis sufficiat quadragenaria praescriptio, ut Ordinarius praescribat contra patronum.

Nota 1<sup>o</sup> Patronatus acquiritur non ab incipiente, sed a perficiente construere Ecclesiam, nisi ambo uno animo Ecclesiam construxerint. Ut tamen perficiens Ecclesiam acquirat patronatum in praejudicium ejus, qui caepit aedificare, requiritur, ut iste citetur: Quod si sit incertus, et ignoretur, qui aedificare caepit, requireretur citatio generalis per edictum contra incertos ex Rot. Decis. 449. N. 3 coram Coccin. Item patronatus acquiritur ex reaedificatione Ecclesiae propriis sumptibus, modo prima Ecclesia fuerat totaliter diruta, vel immutata ejus facies, vel saltem, ita ut indigeat nova consecratione, et reaedificans, si sit extraneus, reaedificet de consensu Episcopi, et primi patroni, in quo casu



requiritur etiam, ut reaedificans declaraverit, se velle ex reaedificatione acquirere patronatum ex Lambertino *ibid.* quaest. 6 art. 3; et Ventrigl. *ibid.* Annot. 1 §. 1 N. 2. Si Ecclesia patronalis destructa reaedificetur alibi, patronus primae Ecclesiae esset etiam patronus secundae, si illius erat patronus ratione dotationis, secus, si erat patronus ratione fundi, vel constructionis; quando tamen secunda Ecclesia non sit reaedificata ex caementis, lapidibus, et lignis primae Ecclesiae.

2° Testator potest Ecclesiam dotare ex bonis emphyteuticis, si emphyteusis sit haereditaria, et perpetua, quia de ratione dotis Ecclesiae est, quod sit perpetua, secus, si emphyteusis sit temporalis, nisi accedat consensus domini, et secus etiam, si emphyteusis sit ex pacto, et providentia, quae requirat qualitatem sanguinis, aut sit mixta, quae requirat qualitatem sanguinis, et haeredis, nisi emphyteuta ex ipsa lege investiturae facultatem habeat praejudicandi in ea comprehensis.

3° Tradens pro dote Ecclesiae, aut beneficii quaedam bona insufficientia pro omnibus necessariis Ecclesiae non acquirit patronatum Ecclesiae, sed, si alius de ipsius consensu suppleat defectum dotis, sive omnes aequaliter, sive inaequaliter contulerint, aut fundaverint beneficium, omnes erunt in solidum patroni ex Lambertin. *ibid.* lib. 1 part. 4 quaest. 3 art. 1. Ditans Ecclesiam sufficienter dotatam non acquirit patronatum, neque jus alimentorum, quia non est dotator, sed mere benefactor; secus, si dos prior perierit, vel facta fuerit incongrua, nec fundatoris haeres velit, aut possit veterem dotem augere, quia tunc redotans Ecclesiam ipsam depauperatam ejus patronatum acquireret, modo redotet cum Episcopi consensu, augeat dotem saltem ad summam excedentem medietatem ex S. Congreg. in *Neapolitana* 2 decembris 1679, et exprimat, se sub pacto patronatus novam dotem facere, aut veterem augere.

Q. Quid si tres ad ipsam foundationem concurrant.

R. Omnes in solidum fiunt patroni, quamvis unus plus, et alter minus contulerit. Quod si duo fundaverint, alter concedendo fundum, et alter aedificando, et dotando, hic secundus unum tantummodo habebit votum; quod si Ecclesia aedificata fuerit in alieno fundo, domino invito, dominus ipse non acquirit patronatum, sed potest Ecclesiam destruere, antequam consecratur, vel post ejus consecrationem

habet jus ad pretium fundi; aedificans tamen acquirit patronatum, modo Ecclesiam ipsam dotaverit, quia Ecclesia nullum agnoscit patronum, quamdiu cum Episcopi consensu non est dotata, nec debet sine dote aedificari, aut saltem consecrari.

Nota. Si patronatus idem spectet ad parochum pro medietate, et ad parochianos suos pro altera, votum parochi dici nequit impinguum ex suffragiis aliquorum civium sibi adhaerentium contra unanime votum reliquorum civium habentium votum per modum Universitatis, aut Collegii, quia suffragia adhaerentium Parocho absorpta, et suffocata censentur ab aliis parochianis juxta naturam universitatis, et collegii, cujus major pars attrahit ad se minorem ex Rota in *Aprutina, Parochialis* 15 Januar. 1703, modo eorum pars sit major simpliciter, et non comparatione minorum, ita ut neutra praesentatio valeret, si sint decem haeredes patroni, quorum quatuor dirigant suum votum ad unum, tres ad alterum, et tres ad alterum, quia in casu non quatuor, sed sex faciunt majorem partem simpliciter omnium haeredum ex Lambert. ibid. part. 2 quaest. 1. art. 25 N. 48 Vid. Ben. XIV de Syn. lib. XII C. 7.

Q. Quomodo juspatronatus transferatur.

R. *Patronum sacrum transfert res officiosa Sed laicum donans, haeres, variatio, vendens; seu*

Patronatus ecclesiasticus, cum sit semper adhaesus alicui officio, beneficio, aut dignitati, transit cum ipso officio etc. Patronatus vero laicus ab uno ad alterum transire potest.

I° *Donatione*, quae donatio, si fiat loco pio, aut religioso, aut compatrono, non requirit Episcopi consensum, secus, si fiat laico, aut Clerico tamquam personae privatae, nisi laico ipsi fiat donatio universitatis bonorum.

II° *Jure haereditario*, quod jus aliud dicitur *gentilitium*, cui succeditur in capita, ut supra diximus; et aliud *haereditarium*, cui succeditur in stirpes.

Nota 1° Si fundator dixerit: *hoc jus reserve mihi, meisque descenditibus*, intelliguntur procreati ab ipsis in linea recta; si vero dixerit: *mihi, meisque agnatis*, intelliguntur positi etiam in linea transversali.

2° Patronatus est quid indivisibile in se, utpote jus incorporeum, sed potest dividi quoad usum, et exercitium,

ideoque inter patronos potest conveniri, ut unus praesentet pro una vice, et alius pro altera; ut unus praesentet in una Ecclesia, et alter in alia, vel per turnum ex Rota in *Lauden*, *Canonicatus* 3 Martii 1697. Patronus dividendo haereditatem inter suos haeredes potest uni ex illis assignare patronatum haereditarium, exclusis aliis, potest enim instituire unum haerodem universalem, aliis relinquendo solam legitimam, in quo casu solus haeres universalis gauderet patronato, quia legitima ex Textu in *Lege Papinianus* est jus quoddam universale, sed non est universitas, cui patronatus accedat, cum sit quota pars bonorum haereditatis: Judex vero laicus dividendo haereditatem ipsam nequit inter haeredes dividere patronatum, ratione incompetenciae, potest tamen in divisione haereditatis uni haeredi unum, et alteri alterum adjudicare patronatum; item potest uni assignare fundum, cui est adnexus patronatus, nihil tamen dicendo de patronato ipso.

III°. *Permutatione*, quia, excepta materia beneficiaria, non prohibentur permutationes rerum spiritualium, neque ad hoc requiritur Episcopi consensus. Patronatus realis potest per accidens permutari etiam cum temporali, quatenus res, cui adhaeret patronatus, permutetur, modo nulla habeatur ratio patronatus, alioquin committeretur simonia.

IV°. *Venditione*, quia, licet patronatus absque simonia vendi non possit, venditur tamen per accidens, quatenus, vendito fundo, transferuntur omnia jura ei adhaerentia, ideoque per accidens transfertur etiam jus praesentandi, exceptis infidelibus, et haereticis, quibus jus praesentandi competere non potest.

Nota. Foeminae, infantes, inpuberes, minores, et filii-familias sunt capaces patronatus; Pro infantibus tamen, et inpuberibus praesentant pater, aut tutor sine eorum consensu; Quoad puberes, sed minores, praesentant etiam pater, vel curator, sed cum eorum consensu, nisi patronatus competat filio ob bona adventitia, quorum usumfructum pater habet.

Q. Quid, si fundus, cui adhaeret patronatus, detur in dotem, aut oppigneretur, aut sequestretur, aut locetur, aut detur in emphyteusim.

R. 1° Jus praesentandi competit marito, non uxori, quia maritus administrat dotem; nisi patronatus sit personalis, FORESTA *Theol. Mor.* Tom. II. 30

quia tunc uxori competeret, cui etiam competit, si ipsa sit usufructuaria bonorum, quibus adhaeret patronatus.

2° Ad debitorem, non ad creditorem competit patronatus, quia fundus oppignoratus non subjicitur creditori quoad administrationem, sed quoad solam securitatem.

3° Patronatus spectat ad sequestrem, quia sequester nomine Judicis, aut Superioris administrat bona sequestrata.

Nota. Judex ecclesiasticus potest patronatum confiscare etiam directe, ita ut Ecclesia fieret libera, aut vox patroni delinquentis transiret ad fiscum ecclesiasticum, si adsint plures patroni in solidum; sed Judex laicus nequit directe confiscare, potest tamen confiscare universitatem bonorum patroni absque mentione patronati, in quo casu patronatus per consequens cederet fisco, nisi confiscatio ipsa fiat vel ob haeresim, vel ob delictum immediate commissum contra Ecclesiam patronalem, quia in his duobus casibus patronatus non transiret ad fiscum, sed Ecclesia fieret libera.

4° Patronatus competit locatori, non tamen conductori, si fundus, cui adhaeret patronatus, locetur ad modicum tempus, seu infra decemniū; secus, si locetur *ad firmam*, seu ad longum tempus decem annorum ex Cap: VII de Jure patronat:

5° Patronatus transit ad emphyteutam, et vassallum, ad quos transit administratio fundi.

Nota 1°. Consensus patroni ex honestate tantum requiritur ad alienationem dotis Ecclesiae, ideoque ob magnum Ecclesiae bonum potest, eo invito, fieri aliqua immutatio, vel imminutio beneficii ex La Croix de Benef: N. 355; nequit tamen Ecclesia patronata erigi in collegialem cum juris amissione.

2°. Si patronus beneficii Rectorem interficiat, tam ipse, quam reliqui ad patronatum vocati a jure suo cadunt ex Bened: XIV de Syn: lib: XIII cap: 24.

3°. Patrono competit *jus honorificum, onerosum, et utile*. *Honorificum*, quia patronus habet honorem praesentandi: item Rector una cum Clericis occurrere debet fundatori venienti ad Ecclesiam usque ad ambitum januae, modo patronus sit Rex, aut Princeps, secus, si sit persona privata: Item patrono, ejusque haeredibus assignari debet primus locus in sessionibus, et in processionibus, necnon

scamnum in nobili loco Ecclesiae prae caeteris; imo, si plures sint haeredes, omnibus in solidum jus illud competeret, ita tamen, quod sedendi commoditas inter ipsos alternis vicibus dividi deberet, si scamnum sit angustum; Sed, si Ecclesia sit Cathedralis, aut Collegiata, sedes fundatoris laici non intra, sed extra chorum, et sacarium in digniori loco esset collocanda, maxime si fundator ipse sit foemina: Item patrono praestanda est primo loco candela in die Purificationis, palmae ramus in Dominica palmarum, aqua, et carbones benedicti in die Sabbathi majoris hebdomadae, et eius in primo die quadragesimae ex Ventriglia ibid: Annotat: 1 de Jurepatron: § 4 N. 8. Item Rector debet in Missa commemorationem facere specialem pro anima fundatoris, si onus ipsum fuerit injectum in limine foundationis, sicuti injungi potest ex Text: in Cap: *Significatum* de Praebend: Fundans tamen Ecclesiam non acquirit jus sepulturae, nisi illud sibi expresse reservaverit in limine foundationis.

*Onerosum*, quia patronus tenetur Ecclesiam defendere, ejusque res, expensis tamen superfluis ipsius Ecclesiae ad instar tutoris, qui tenetur pupilli res defendere expensis ipsius pupilli, nisi tamen ingressus fuerit litem aut iniquam, aut injustam.

*Utile*, quia, si patronus, vel ejus descendentibus redigantur ad inopiam, percipient alimenta a Rectore. Ut tamen Rector Ecclesiae teneatur patrono alimenta praestare requiritur 1º, ut supersint fructus, deductis omnibus necessariis tam pro beneficio, quam pro beneficiato, nisi beneficiatus habeat aliunde, quo vivat: 2º quod patronus redactus sit ad egestatem magnam sine sua culpa, indignum est enim ei subveniri, qui culpa sua eget: 3º quod non habeat, unde vivere possit aliunde: 4º consensus Episcopi, quia Episcopus debet cognoscere, an revera adsit paupertas patroni, ne detur collusio: 5º quod patronus non sit persona ficta, seu communitas, collegium etc., quia corpus fictum fame perire non potest ex Lambert: ibid:, quamvis Rector eidem corpori ficto oneribus gravato teneatur aliquam praestationem ex redditibus superfluis subministrare, quoties corpus ipsum oneribus illis propter inopiam satisfacere non possit *Ibid:* Quaestio est, an uni e patronis ad inopiam redacto debeantur omnes fructus superflui: proba-

bilius debentur soli fructus necessarii ad vitae sustentationem, et ad decentiam status sui, secus quoad fructus necessarios ad vitae suae sustentationem sumptuosam, quam distinctionem insinuare videtur Rota in *Salernitana, Alimmentorum* super taxatione 16 xbris 1712, qua distinctione admissa, patet, quid dicendum, et cui accrescat pars defuncti, si omnes fructus superflui assignati fuerant tribus patronis egenis, quorum unus nunc moriatur.

4°. Patronus potest prohibere, ne extranei in Ecclesia patronali apponant scamnum in eminentiori loco, aut scamnum magis ornatum: Secus, si scamnum consideretur in statu simplicis, et purae existentiae in aliquo loco ipsius Ecclesiae, quia jus honorificum competens patrono non consistit in jure prohibendi, ne alii honorentur, sed ne ipse caeteris in honore postponatur, nisi ex retentione scamni in tali loco impediatur cultus, aut servitium Ecclesiae, eo quod ad ipsum spectet Ecclesiam defendere ab omni incommodo.

5°. Oratorium publicum, seu Ecclesia patronalis sita intra fines parochiae habet dependentiam a Parocho quoad solas functiones mere parochiales, quatenus possit Parochus prohibere, ne exercentur in ea a Cappellano: Secus quoad functiones non parochiales, ideoque Parochus, seclusis privilegio, aut consuetudine speciali, nequit prohibere, quominus Cappellanus ex: gr: confraternitatis laicalis a Parochia separatae, ab eaque independentis, in Oratorio Confraternitatis ipsius benedicat cineres, ramos palmarum, aquam, candelas etc., nec eidem potest prohibere celebrationem Missae, etiam cum cantu, nec alia spiritualia, nec functiones hebdomadae Sanctae, nec etiam celebrare officium super cadaveribus positis in Oratorio eodem ex Congreg: Rituum in *Decretis Urbis, et Orbis* latis ann: 1703; Secus, si Confraternitas sit erecta intra Parochiam ex Congreg: eadem in *Thelesina* 3 Julii 1630, et *pro Terra Cerreti* 3 April: 1632, vel si tumultuosus subjectus sit parocho, intra cujus parochiae fines situm est Oratorium Confraternitatis. Vid: P. Ferraris in verb: *Confraternitas* N. 35, et 39.

Q U A E S T I O IV.

*De Collatore Beneficiorum.*

**Q.** Quinam sit legitimus Collator beneficiorum.

**R.** 1° Papa, excepto papatu, et beneficiis patronatis, habet jus plenum, et absolutum disponendi de omnibus beneficiis, ideoque est supremus Collator omnium beneficiorum non patronatorum, nec Ei potest hanc potestatem Concilium ullum generale, aut Papa ipse restringere, aut adimere.

2° Episcopus de jure communi potestatem habet conferendi beneficia in sua Dioecesi vacantia, quam potestatem habere possunt etiam alii inferiores, ut Capitulum, Abbatess etc., ita tamen, quod, si Collator beneficium vacans conferre neglexerit intra sex menses a die notitiae vacationis, vel si indigno contulerit, collatio jure devolutionis devolvitur ad proximum Superiorem, et sic gradatim ad Papam usque.

3° Poenitentiarius Major potest dispensare cum simoniae promotis in occultis solum, et in foro solum conscientiae ex Bened: XIV *Pastor bonus*; item convalidare potest titulum beneficiorum cum occulta inhabilitate, vel occulto alio vitio, vel etiam in concursu male obtentorum: sed condonare non potest fructus beneficialium, aut episcopalium Ecclesiarum quovis modo male perceptos: Tantummodo cum Italis, Hispanis, Lusitanis, et Insulis adjacentibus compositionem facere potest, quando factum est occultum, sed sine praejudicio tertii quoad distributiones; quibus tamen facultatibus uti non potest cum Episcopis, qui provisi de Ecclesiis Episcopalibus munus consecrationis intra praefinitum tempus non susceperint ex Bened. XIV *Universalis*.

Nota 1°. Episcopus translatus de uno in alium Episcopatum frui potest redditibus Ecclesiae, a qua discedit, usque ad temporis articulum, quo a Pontifice in Consistorio absolvitur a vinculo prioris Ecclesiae, quia ex tunc prior Ecclesia vacare censetur, nec Episcopus ipse post absolutionem a vinculo ipso potest jure conferre beneficia, quae vacaverint post idem tempus. A tempore tamen pronuntiationis in Consistorio, quousque ea pronuntiatio innotuerit Episcopo, remanet in Eodem jurisdictio non quidem ad con-

ferenda beneficia , sed ad Dioecesim gubernandam ex Bened: XIV *Custodes*, in qua Bulla etiam statuitur, ut Ecclesiae gubernatio trauseat in Capitulum, quousque S. Sedes aliter disponat, si Episcopus fiat captivus in manus Paganorum, aut Schismaticorum, quoties tamen carcer Episcopi est adeo arctus, ut Dioecesani ne per litteras quidem possint Episcopum suum adire. Vid. Ben. XIV etiam in de Syn: lib. XIII cap. 16.

2°. Ex Tridentino, et Pio V *In conferendis*, ad parochiales ecclesias providendas omnino fieri debet concursus, non secus ac jure novo Benedicti XIII *Pastoralis officii* quod electionem Canonici sive theologi, sive poenitentiarum. Ad concursum ipsum sunt omnes admittendi concurrere volentes, ita ut exclusio alicujus a concursu nullitatem ipsius Concursus operetur etiam independenter a reclamatione exclusi, ita ut possit beneficium impetrari ob non servatam formam concursus ex Decisione in *Monopolitana, Praebendae Theologalis* 25 Junii 1756. Episcopus differre potest concursum ad sex menses, si parochialis in suo mense vacaverit, vel usque ad quatuor, si vacaverit in mense Sedi Apostolicae reservato, computandos a die scientiae vacationis, alioquin jus providendi ipso facto devolvitur ad Metropolitanum: quod tempus currit, etiamsi Episcopus cogatur a propria Dioecesi abesse ad Concilium provinciale. Vid: plura apud Ben: XIV de Syn: lib: IV Cap: 8.

3°. Si parochialis collatio spectet ad Datarium, Concursus indici, et compleri potest ab Ordinario, non petita venia: imo potest digniorem pronunciare, si agatur de beneficiis curatis reservatis ratione mensium, nec tenetur acta concursus transmittere, nisi fuerint postulata; Si vero beneficium alia qualibet de causa fuerat reservatum, acta transmittet, nec digniorem pronunciabit ex Bened. XIV *Cum illud*, et in de Syn: *ibid.*

4°. Examinatores in concursu ad parochias tenentur Judices esse non solum doctrinae, sed et caeterarum dotium, quae necessariae sunt ad parochiale officium ex Ben: XIV *ibid.* Episcopus non habet votum decisivum in eo concursu, sed *tantum accedit* ex Trid: sess: 24, ubi vota sunt paria, vel singularia; Ad ipsum tamen solum, non ad Examinatores spectat judicare, et eligere *etiam ex informata*



*conscientia*, quis ex adprobatis sit ad Parochiam vacantem magis idoneus, si collatio spectet ad ipsum Episcopum ex Ben: XIV de Syn. ibid., quod idem dicendum est de electione Poenitentiarum ex S. Congregatione in *Capuana* anni 1855; secus tamen quoad electionem Canonici Theologi, cujus electio post constitutionem Ben: XIII *Pastoralis officii* non ad Episcopum, sed ad ipsos Examinatores spectat, ita ut praebenda conferenda sit illi, qui in concursu probatus, magisque idoneus fuerit renunciatus ab Examinatoribus.

Q. Quibus modis Papa possit providere de beneficiis.

R. Quinque modis, nempe jure praeventionis; simplici via juris; jure devolutionis; jure concursus, et jure reservationis.

I°. *Jure praeventionis*, sive provideat beneficium, antequam provideatur ab Episcopo, sive assignet alicui beneficium, antequam vacet; Nec officit, quod Tridentinum generatim, et ubique abroget omnes expectativas, etiamsi accedat Ordinarii consensus, quia Papa ex plenitudine potestatis super jure communi adhuc absolute potest expectativam concedere, licet revera non faciat.

II°. *Simplici via juris*, si conferat illi, qui desert, alium fuisse male ingressum.

III°. *Jure devolutionis*, quando Collatores conferre negligant intra legitimum tempus, nec datur purgatio morae: quae tamen devolutio locum non habet in beneficiis affectis, vel reservatis.

IV°. *Jure concursus*, vi cujus Papa, si velit, potest concurrere cum quocumque in providendis beneficiis, non attento jure cujuscumque patronatus, quo tamen jure communiter non utitur, ne Episcopi conquerantur.

V°. *Jure reservationis*; Episcopi enim antiquitus jure communi providere poterant sola beneficia vacantia mensibus Martii, Junii, Septembris, et Decembris; Deinde Papa, ut eosdem alliceret ad residentiam, adjecit duos alios menses, ita tamen, ut Pontifex provideret beneficia vacantia mense Januarii, Episcopus vacantia mense Februarii; Papa vacantia mense Martii, Episcopus mense Aprilis, et sic deinceps alternativis mensibus, quae alternativa concedebatur solis Episcopis residentibus, qui per litteras patentes subscriptas in Dioecesi sua, sigillatas, et missas ad Datariam

hanc alternativam acceptaverint, et hoc sit annotatum Romae in signum approbationis (1).

Nota. Ut optio possit induci in Ecclesiis Cathedralibus, aut Collegiatis, qua Canonici gradatim juxta antianitatem jus habeant optandi praebendam vacantem, quatuor requiruntur 1° ut in eis adsit determinatus numerus Canoniorum; 2° ut praebendae sint realiter, et perpetuo separatae inter se, nec non inter se inaequales; 3° quod non sint reservatae S. Sedi; 4° quod optio intra viginti dies a scientia vacationis fiat ab omnibus simul optare volentibus, et non successive ex Text. *Cum in Tua* in 6.

## Q U A E S T I O V.

### *De Subjecto Beneficiorum.*

Q. An beneficia concedi debeant dignioribus.

R. Eligere indignum ad beneficia etiam simplicia est peccatum mortale, quamvis indignus eligatur, ne beneficium ipsum detur indigniori, quia non sunt facienda mala, ut eveniant bona: Electio indigni est ipso jure irrita, obligat ad compensanda damna Ecclesiae illata ob talem electionem, et parit poenas latas contra eligentes indignos.

Promovere minus dignum, praetermisso notabiliter digniori, ad Cardinalatum, ad Episcopatum, item ad quodcumque beneficium curatum, aut ad praelaturam regularem,

---

(1) Jure Neap: vi Concordatus anni 1818 Papa in regno ipso providet primam dignitatem cujuscumque Cathedralis, aut Collegiatae quocumque mense vacatam, item providet Canonicatus vacatos primis sex mensibus anni: Episcopus vero providet caeteras dignitates, et Canonicatus vacatos in reliquis ultimis sex mensibus: item providet Parochias omnes quolibet mense vacatas, nisi vacaverint per translationem Parochi ad Canonicatum mense papali vacatum. Canonicatus vacantes mensibus papalibus tempore Sedis papalis vacantis remanent reservati futuro Pontifici; et viceversa quoad beneficia institutionis episcopalis, si vacent, Sede episcopali vacante, quae reservata manent futuro Episcopo ex Pontificis Declaratione, quae continetur, et exprimitur in Regio Resc: 25 8bris 1828. In dubio, utrum beneficiatus mortuus fuerit mense papali, an mense episcopali, ut si beneficiatus aliquis inveniat mortuus mane diei primae Januarii, neque constet de hora mortis suae, Episcopus potest beneficium sic vacatum conferre ex Ministeriali 21 7bris 1833 ad Archiepiscopum Capuae.

est peccatum mortale, sive promoveatur per concursum, sive extra concursum, a quo peccato ne Papa quidem excusatur, ex Trident. cap. XVIII, et ex proposit. 47 ab Innoc. XI damnata, quamvis provisio curati digni prae digniore sit valida in utroque foro, saltem si fiat extra concursum, nec esset irritanda, ne aperiatur janua ad lites, ad scandala, et detractiones.

Qui in beneficio simplici praefert dignum digniori, etiam peccat mortaliter saltem quoad majora beneficia, aut magnorum reddituum, quia non utitur potestate providendi tamquam fidelis dispensator, et agit contra fines ab Ecclesia in erectione beneficiorum intentos. Excusari solum posset 1° si dignior non concurrat; 2° si dignior reservetur ad aliud beneficium, in quo erit Ecclesiae utilior; 3° si dignus eligatur, aut praesentetur; 4° quando electio est arctata ad personas certae urbis, aut familiae, quibus solis casibus exceptis, tutius est etiam beneficia simplicia adjudicare dignioribus, imo Trid. sess. 24 cap. 1 *de Ref.* notanter monet, eos a Promotoribus esse promovendos ad Ecclesias, quos digniores, et Ecclesiae magis utiles ipsi judicaverint, quae verba ex proposit. 45 ab Innoc. XI damnata intelligi debent etiam de beneficiis, quae conferuntur extra concursum; nec immerito, quia ex Cap. *Licet* 15 caus. 8 q. 1 *qui praestantior est ex omni populo, qui doctior, qui sanctior, qui in omni virtute eminentior, ille eligatur*; quapropter Innocentius III Episcopum Mediolanensem arguit culpabilem, quia discreto judicio debuisti ecclesiasticum officium, et beneficium in persona magis idonea dispensare.

Nota 1°. Episcopus in electione dignioris in parochialium provisione potest procedere ex informata conscientia; Si tamen appellatum fuerit, per litteras familiares significabit causas sibi notas Superiori, vel Praefecto Congregationis Concilii ex Bened. XIV *Cum illud*.

2° Patronus Ecclesiasticus ad vacantem parochiam tenetur etiam in foro externo praesentare Episcopo digniorem inter adprobatos ab Examinatoribus, quem sic a Patrono tamquam digniorem praesentatum tenetur Episcopus instituere sine indagine ulla, quoties ex adprobatis nullus reclamat: Sed, si quis ex adprobatis ad Episcopum provocans reclamaverit de patroni judicio, Episcopus tunc Judicis partes assumens tenetur diligenter inquirere de ja-

dicio ipso, et de praestantia meritorum praesentati supra reliquos ex adprobatis. Si quis appellet ab Episcopi sententia, appellatio est admittenda in solo devolutivo, si Episcopi iudicium fuerit iudicio patroni conforme: sed, si fuerit difforme, appellatio esset admittenda etiam in suspensivo, neque tunc ullus institui posset usque ad sententiam Iudicis *ad quem*, et interim parochia administranda esset ab Aëconomo ex Bened. XIV *Redditae*, et de Synod. lib. IV cap. 8. Si parochia sit patronatus laicalis, vel mixti, praesentatus a patrono, et idoneus inventus ab Examinatoribus admittendus est sine concursu; Quod si ab uno, vel a pluribus patronis etiam mixtis, aequali tamen jure gaudentibus, ad vacantem parochiam nominentur plures, qui aequales voces obtinuerint a patronis ipsis, ab Episcopo tunc indicendus esset concursus inter eosdem praesentatos, ut eligatur, quem ex adprobatis magis idoneum judicaverit, *Ibid.* quod jns transit ad Capitulum, Sede vacante. Vid. Bened. XIV *ibid.* lib. XII cap. 7.

3° Praelati regulares, ubi habent purum patronatum Parochiarum acquisitum, vel cessum a laicis, quibus successerint, tenentur Episcopo praesentare Sacerdotes saeculares, ut antea Laici tenebantur, nec possunt substituere Monachos, eosque pro libito absque Episcopi assensu removere ex Clem. XIII *Inter multiplices*.

Q. Quinam sit dignior.

R. Qui, consideratis dotibus omnibus animi, et corporis, creditur notabiliter futurus Ecclesiae utilior; ideoque non semper est dignior, qui est sanctior, aut doctior, nec est necesse, ut semper eligatur, qui est simpliciter melior, sed qui sit melior ad hoc officium.

Q. Quinam sint incapaces beneficiorum.

R. Continentur in his versiculis: *Redditui sacri male sunt irregulares, Suspensi, indigni, conjux, aetate minores, Non tonsuratus, vel Missio, vel Lateranus*; seu

1° Irretiti aliqua irregularitate, aut censura majori etiam occulta; 2° indigni ob morum improbitatem; collatio tamen istis facta non esset ipso facto irrita, sed esset irritanda; 3° conjugati, in Ecclesia latina, nisi, servatis servandis ordinentur, qui unicam, et virginem habuerint uxorem; 4° non habentes aetatem idoneam, seu triginta annorum completorum pro episcopatu; annorum 25 inchoatorum pro

**beneficiis curatis, abbatiis, et dignitatibus, quamvis ad dignitates non habentes adnexam curam animarum sufficiat annus decimussecundus completus; pro beneficiis simplicibus annus 14 inchoatus; pro canonicatibus cathedralis annus 21; et pro poenitentiaria annus 40; 5° non habentes primam tonsuram; 6. presbyteri, et clerici Congregationis Missionis quoad beneficia curata, aut residentialia ex Bened. XIV Quo magis; 7° Canonici regulares Lateranenses, aut SSmi Salvatoris quoad beneficia ecclesiastica saecularia, aut quoad pensiones ex eodem Pontifice Quod inperscrutabili, ideoque admitti non possunt ad concursum sine indulto apostolico (1).**

**Nota.** Beneficium acceptantes habere debent animum perseverandi in statu ecclesiastico, et suscipiendi Ordinem muneris suo necessarium, nisi postea occurrat justa causa in contrarium, alioquin tenerentur ad restitutionem fructuum.

**Q.** An liceat habere plura beneficia.

**R.** Negative, si sit sermo de beneficiis *intrinsece incompatilibus*, qualia sunt beneficia, quae requirunt personalem perpetuam residentiam, nisi sint legitime unita: item si sit sermo de beneficiis etiam simplicibus *uniformibus*, seu ejusdem rationis, et nominis sub eodem tecto, seu in eadem Ecclesia, licet residentiam non requirant, et quamvis neutrum ad sustentationem sufficiat, etiamsi unum eorum sit alteri adnexum, quando sit ipsi adnexum *aeque principaliter*, quia per unionem ipsam neutrum beneficium extinguitur: Secus tamen, si beneficia illa sint *difformia*, seu diversae rationis, et nominis, ideoque potest Parochus obtinere Cappellaniam in sua parochia fundatam, potestque idem, et unus obtinere decanatum, et canonicatum in eadem Ecclesia, quoties tamen primum beneficium non est sufficiens ad sustentationem; seu potest quis plura obtinere beneficia sub his conditionibus; 1° modo non sint residentialia, ideoque non potest quis duos obtinere canonicatus sive cathedralium, sive collegialium Ecclesiarum, quia canonicatus omnes ex Tridentino sunt residentiales; 2° modo

---

(1) Iure Neap: ex Decr. 12 7bris 1828 Exteri possunt in regno exercere patronatum sive activum, sive passivum in beneficiis ecclesiasticis, salvis tamen caeteris beneficiis ecclesiasticis sive concistorialibus, sive liberae collationis, quae conferri non debent, nisi Subditis suae Majestatis ex Concordat: anni 1818 art. 8.

unumquodque sit insufficiens ad sustentationem; 3° modo non sint uniformia sub eodem tecto, ideoque obtinens beneficium residentiale, aut curatum si obtineat aliud beneficium similiter residentiale perpetuum, aut curatum, primum beneficium vacaret ipso jure ex Tridentino: imo, si obtinens duo beneficia curata, aut duas dignitates, aut personatus praesumat utrumque simul ultra duos menses retinere, ambo beneficia ipso jure vacarent, et beneficiarius ipse fieret inhabilis ad Ordines, et ad beneficia ex Extravaganti *Execrabilis*.

Quod si obtinens beneficium curatum, vel simplex sufficiens ad sustentationem obtineret aliud beneficium simplex, relinquitur Ejus libertati, ut retineat, quod volet, et si neutrum dimittat, privari potest per Ordinarium. Verum, si pro acquirendo primo necessariae fecerit expensas ex bonis suis, cogi tunc non posset, ut illud dimittat ante restitutas expensas, nisi appareat, quod eas fecerit *pure* in favorem Ecclesiae sine animo eas repetendi.

Primum tamen beneficium non vacat per solam collationem etiam acceptatam, sed per adeptam pacificam possessionem posterioris beneficii, quatenus de adepta possessione lis non moveatur ex Cap. *Licet Episcopus, de Praeben: in 6 Extravagant: Execrabilis*, ne beneficiarius omni beneficio careat, si lite cadat. Vid: La Croix lib: IV N. 640, et seqq:

Nota. 1°. Dicta intelligenda sunt, nisi aliud postulet necessitas, vel utilitas, vel alia justa causa in utilitatem Ecclesiae redundans.

2°. Beneficiorum residentialium, aut ad sustentationem sufficientium polygamia est vetita jure divi non naturali, ideoque est prorsus indispensabilis.

3°. Episcopus habenti duo beneficia insufficientia dare non potest tertium, etiamsi sit patronatus laici, sine dispensatione Sedis apostolicae, quod tamen non intelligitur de cappellaniis laicalibus, nec de legatis piis: Non tamen sunt inquietandi, qui bona fide obtinuerunt plura beneficia simplicia insufficientia ab Episcopo ex Bened: XIV Instit: Ecclesiast: 94.

Q. An Cappellanus regius actu serviens militibus possit obtinere beneficium canonicale.

R. Affirmative, quia absentes tunc subjacent poenis ex Tridentino, si voluntarie, et *sine legitima causa* absint a

residentia, quod deest in casu, quia Cappellani militares serviunt exercitui, vel servitio triremium, aut personarum in regijs navibus existentium post litteras testimoniales suorum respective Ordinariorum, nec deest evidens utilitas sive Ecclesiae, sive Status ex munere ipso. Nec officit polygamia beneficiorum, quia cappellania ipsa non est beneficium ecclesiasticum, ideoque Cappellanus *Riccio* per Breve Pontificium anni 1826 factus fuit Primicerius Bitontinus cum retentione Cappellaniae regiae.

Q. Quomodo vacent beneficia.

R. Vacare possunt vel *naturaliter* per mortem beneficiati, quae vacatio proprie dicitur *decessus*, vel *civiliter*, si beneficiatus dimittat, vel excludatur a beneficio, quae vacatio proprie dicitur *cessus*.

Q. Quomodo amittatur beneficium.

R. *Mors redditu privat, jus, permutatio, Judex*; seu beneficium amittitur quatuor de causis 1° per mortem beneficiati, etiamsi beneficiatus ipse resurgat: 2° ex dispositione juris: 3° per legitimam resignationem, aut permutationem: 4° per sententiam Judicis, quae tamen ferri nequit ex praesumptionibus, vel ex sola diffamatione.

Nota. Beneficia non vacant per captivitatem, aut incarcerationem perpetuam, neque per amentiam, neque per solam absentiam quamvis decem annorum, sed in hoc casu beneficiarius esset citandus, nisi propter nimis longam absentiam, aliasque circumstantias censi possit, habere beneficium pro derelicto. Vacant tamen ipso facto per militiam saecularem, quia est status impossibilis, ideoque, dimissa militia, Clericus minor non posset redire ad beneficium suum adhuc vacans, nisi fuerit tantum adscriptus militiae: Clericus autem major esset privandus ex Ben: XIV Inst: Eccl: 104, nisi sit adscriptus militiae papali.

Q. Quibus de causis ex dispositione juris amittatur beneficium.

R. Continentur in hoc versiculo: *Jure novus redditus, professio, crimina, nuptus*; seu amittitur beneficium ex dispositione juris

I° propter *consecutionem alterius beneficii impossibilis*, ut supra diximus. Omnia beneficia, et pensiones promoti in Episcopum, vel in Papam vacant ipso jure: vacatio tamen ipsa beneficiorum, et pensionum dicti promoti ad

Episcopatum praerequirat confirmationem, possessionem, et consecrationem, aut, concurrente negligentia, lapsum trimestris, nisi Papa exprimat, vacare per confirmationem. Beneficia ipsa promovendorum ad episcopatum, vel ad praelaturam reservantur Papae a puncto electionis, per Regulas Cancellariae. Non tamen vacant beneficia neque per promotionem beneficiati in Episcopum Titularem in partibus Infidelium, quia ipse nunquam acquirit possessionem, aut fructus sui episcopatus, neque per promotionem beneficiati in Cardinalem, imo Cardinalis potest obtinere aliud beneficium, modo sit conveniens dignitati cardinalitiae. Si Episcopus, vel Praelatus transferatur ad aliam Ecclesiam, prior vacat ipso jure ab eo tempore, quo in Consistorio absolvitur a priori Ecclesia etiam ante expeditionem litterarum, et ante possessionem, sed, si impediatur in capienda possessione suae novae Ecclesiae, potest sine nova collatione redire ad primam, quia Papa volebat vacationem sub conditione habendae alterius ex argum: Cap: *Si beneficia, de praebend.* in 6. Si Episcopus, vel Praelatus auctoritate sua se transferat ad aliam Ecclesiam, privatur utraque saltem per sententiam. Si Episcopus occupet aliam dignitatem, ex: gr: Abbatiam, non idcirco vacaret episcopatus suus, tum quia episcopatus non potest deseri sine speciali licentia, tum quia episcopatus in odiosis non venit sub nomine dignitatis, aut beneficii.

II<sup>o</sup>. propter *professionem religiosam*. Beneficium tamen beneficiati Religionem ingredientis non vacat, nisi per effectivam professionem, ideoque Episcopus tempore intermedio inter ingressum, et professionem assignet Vicaratum pro beneficiis curatis eidem partem fructuum assignando, sed quoad beneficia choralia fructus omnes Canonicatus sunt tyronis Religiosi, exceptis distributionibus ex Ben: XIV *Ex quo dilectus*. Quod si beneficiatus Religionem ingressurus beneficium dimittat, beneficium ipsum in suspenso manere debet, nec ab Episcopo posset alteri conferri, nisi post factam a Renunciante sollemnem professionem ex litteris ejusdem Pontificis ad Cardinalem Quirinum. Ecclesiastica tamen beneficia non vacant per emissionem votorum simplicium in Societate Jesu, sed ante vota ipsa debent dimitti ex Decreto Congregationis III Can: 5.

Nota. Beneficiati etiam parochi nequeunt ab Episcopo



impediri a religione capessenda: Episcopi tamen nequeunt Religionem ingredi absque summi Pontificis licentia, et ex justa causa. Parochi tenentur Episcopum certiorare de suo consilio ingrediendi Religionem, ne grex sine custode deseratur: alii autem beneficiati ad hoc non tenentur, nisi ex honestate, ideoque non peccant, si id omittant, ex Ben: XIV.

III°. propter *aliquod crimen commissum*, cui sit ipso facto adnexa beneficii amissio, ut esset haeresis, vi cujus beneficia vacant ipso facto, et vere, si beneficiarii sint notorie haeretici, ideoque ex S. Congr: 24 Januar: 1588 facultas concedendi dimissorias ad Capitulum pertinet, si Episcopus sit notorie haeticus.

Nota 4°. Episcopus ob gravia delicta potest Parochum paroecia perpetuo privare absque eo, quod gradatim procedat in poenis canonicis infligendis, eo magis, quando scandalum excitavit justum plebis odium contra parochum ipsum. Sententia ipsa privationis paroeciae pronunciari potest a Vicario etiam sine Episcopi speciali delegatione, et etiamsi Vicarius ipse efformaverit processum ex S. Congr: 31 Martii 1855.

2°. Clerici beneficiati sine justa causa non deferentes habitum, et tonsuram clericalem ex Sixto V, *Cum sacrosanctum* absque ulla monitione, citatione, aut judicis decreto suis beneficiis ipso facto privati dicuntur, adeo ut ipsa beneficia vacent, et tamquam vacantia aliis libere conferri valeant: nec juvat allegare, dictam Constitutionem Sixtinam non esse in usu, tum ex variis Rotae Decisionibus, praesertim in *Barchinon*: 15 Apr: 1704, tum quia Garcias, Barbosa, et Cortiad: id tenentes fuerunt reprobati.

3°. Promotus ad parochiam privatus existit ipso facto sua parochia, nulla etiam praemissa monitione, et interpellatione, si negligat sacerdotium suscipere intra annum, a quo ei regimen ecclesiae fuit commissum, ipsiusque pacificam nactus fuit possessionem, vel a quo per eum stetit, quominus eam nanciscatur, dummodo non fuerit interea justo impedimento detentus. Imo non solum privatur parochia, sed insuper tenetur sub gravi ad integros restituendos fructus fraudulenter perceptos, si malitiose parochiam receperit animo tantum recipiendi fructus unius anni, quin postea ordinetur Sacerdos, quod multi extendunt etiam ad eos, qui cum dubio, vel conditionate cogitant infra annum su-

scipere sacerdotium: Secus, si quis receperit parochiam animo suscipiendi sacerdotium, et postea, animo mutato, vel per accidens sacerdos non fiat, quia tunc posset fructus perceptos retinere ex Ben: XIV de Syn: lib: XII cap: 4.

IV°. propter *matrimonium* (1).

Q. An beneficium amittatur per quodlibet matrimonium.

R. In Ecclesia latina quodlibet beneficium, et jus ad pensionem ipso facto amittitur sine ulla sententia etiam declaratoria per matrimonium de praesenti etiam invalide initum, et etiamsi uxor, non consumato matrimonio, ingreditur Religionem, vel moriatur, nec in his dispensare potest Episcopus. Excipe matrimonium invalide initum ex defectu consensus in beneficiato ipso, quatenus ex: gr: injusto metu coactus contraheret, quia tunc non amitteretur beneficium, sed amitteretur, si beneficiatus dolose fingeret consensum, aut si scienter contraheret cum impedimento dirimente, quia vacatio ipsa causatur a sola attentatione status imperfectioris. Non tamen amitteretur per matrimonium de futuro, seu propter sponsalia, nec per matrimonium a beneficiario pubere initum cum inpubere, quia matrimonia ista ex interpretatione juris censentur sponsalia.

Q. An filius obtinere possit beneficium patris.

R. Filius legitimus Clericorum potest in eadem Ecclesia cum patre beneficium obtinere: non tamen potest patri succedere in beneficio, nisi mediate, alioquin esset species successionis, ideoque potest obtinere beneficium a patre praehabitu, sed postquam a Patre in alium transierit.

Filii illegitimi Clericorum, nisi legitimati fuerint per subsequens matrimonium, licet alias legitimati, et ad ordines, ac beneficia dispensati, non possunt in Ecclesiis, ubi eorum patres habuerunt, vel habent beneficium, obtinere beneficium qualecumque etiam dissimile, nec pensiones super fructibus beneficiorum, quae patres habuerunt, vel habent, imo nec ullo modo ministrare in ipsis ecclesiis, ideoque non possunt fieri participes emolumentorum, quae Sacer-

---

(1) Ex Decisione Supr: Curiae Iustitiae 22 9bris 1851 Clericus possidens cappellaniam laicalem, si clericatum dimittat contrahendo matrimonium, vel aliter, ad normam Decreti de anno 1831 spoliari potest de ipsa cappellania a Clerico vocato ad cappellaniam ipsam, cui etiam teneretur restituere fructus a die judicialis petitionis.

dotēs post certum servitii tempus obtinere ibi consuescunt. Nepotēs tamen legitimi nati ex patre illegitimo possunt Avī beneficium obtinere, etiam ipso Avo vivente ex responsis S. Congreg.

Nota. Pater potest obtinere beneficium a suo filio legitimo etiam immediate praehabitu, sed non beneficium in Ecclesia, ubi filius suus illegitimus beneficium possidet vid: Ben: XIV de Syn: lib: XIII cap. 24.

Q. An beneficiarii habeant plenum, liberum, et absolutum dominium fructuum beneficii sui.

Nota 1°. Bona Clericorum alia sunt *patrimonialia*, quae Clericis obveniunt ex variis titulis communibus, ex: gr: ex haereditate, donatione etc.; alia sunt *quasi patrimonialia*, quae Clerici acquirere solent non ratione beneficii, sed ratione officii, et ministerii clericalis, ex: gr: celebrando, concionando, sacramenta ministrando etc., et dicuntur etiam *industrialia*, ad quae reducuntur etiam distributiones quotidianae, quae dantur pro servitio personali; alia sunt *ecclesiastica*, quae Clerici acquirere solent ex custodia, aut administratione rerum sive mobilium, sive immobilium Ecclesiarum, aut locorum piorum; et alia sunt *beneficialia*, quae a Clericis comparantur intuitu solius beneficii ecclesiastici, quorum aliqua sunt *necessaria* sustentationi Clericorum; *aliqua* sunt *parsimonialia*, seu *subtracta*, quae sustentationi congruae, et honestae subtrahuntur per studiosam frugalitatem, et vivendi parsimoniam; et alia *superflua* Clericorum congruae, et decenti sustentationi.

2°. Quoad caetera omnia bona Clericorum, nempe quoad patrimonialia, quasi-patrimonialia, ecclesiastica, et beneficiaria tum necessaria, tum parsimonialia nullus est, qui neget, beneficiarios etiam ditissimos habere plenum, liberum, et absolutum dominium, ita ut pro libito, et absque peccato possint de ipsis disponere, exceptis beneficiariis divitiis quoad sola bona beneficialia in proximi necessitate aut extrema, aut gravi. Quaestio est de solis bonis beneficialibus superfluis, quae nisi in pios usus convertantur, omnes etiam conveniunt, beneficiarios graviter peccare ex Trident: sess: XV cap: 1; tantummodo dubitatur, an beneficiarii ipsi teneantur superflua in pios usus insumere ex sola charitate, an etiam ex justitia, ita ut contrarium agentes teneantur etiam ad restitutionem.

R. Probabilius est, beneficiarios habere plenum, liberum, et absolutum dominium superfluatorum fructuum sui beneficii, nec teneri ad eorum restitutionem, si in pios usus non convertant, quamvis graviter peccent contra charitatem; nam ex S. Pio V beneficiarius non recitans horas suos non facit fructus beneficii sui, sicuti ne suos quidem facit fructus beneficiarius non residens, ex Tridentino; Ergo viceversa beneficiarius recitans horas, et residens facit omnes fructus suos, cum propositio indefinita aequivaleat universalis. Praeterea, si beneficiarius non faceret omnes fructus suos, non posset ex consuetudine testari de bonis beneficialibus; nec haeredes succederent beneficiario decedenti ab intestato, nec Superiores etiam supremi in causis testamentariis beneficiariorum judicarent pro suis haeredibus. Denique bona plerumque donantur Ecclesiis sub onere aliquarum Missarum, aut alterius legati pii; Ergo, missis celebratis, aut pio legato posito, quod superest, cedit in beneficium Ecclesiae, Ejusque Ministrorum, non secus ac cederet in beneficium Laici, si Laico bona ipsa essent donata, quia bona illa donata sunt sub spe, non sub onere, ut in pias causas expendantur.

Pro hac sententia, quam fuisse valde communem et longe ante, et tempore Concilii Tridentini testatur Pallavicinus lib: 24 Histor: cap: 3 N. 4, ita ut Patres ipsius Concilii noluerint quaestionem ipsam attingere teste Ben: XIV de Syn: lib: VII cap: 2 N. 43, stat etiam D. Thomas, teste eodem Pontifice ibid:, et textus illi, in quibus bona beneficialia dicuntur patrimonia pauperum etc., ex eodem Pontifice ibid. intelligenda non sunt quoad dominium, et proprietatem, sed quoad gravem obligationem, quam habent Clerici erogandi in pias causas superfluos redditus suae portionis, ita tamen, ut possint in quascumque pias causas expendere arbitrato suo, nisi adsint pauperes in gravi necessitate constituti, quibus esset succurrendum.

Caeterum sive beneficiati teneantur ex justitia, sive ex charitate erogare in pias causas superfluos redditus, *parum refert*, scribit Cardinalis Bellarminus Archiepiscopus Capuanus Nepoti suo Theanensi Episcopo, *utrum Praelatus damnetur ad inferos, quia peccavit contra justitiam, an quia peccavit contra charitatem non bene distribuendo facultates suas. Solum quaero, in quos usus debeat expendere eccle-*

*siasticas facultates, ut non amittat vitam aeternam. Vide Ben: XIV ibid.*

Q. An beneficiarius habens bona patrimonialia possit se sustentare ex bonis beneficii.

R. Affirmative, quia, qui altari servit, de altari vivere debet, nisi adsint pauperes in gravi necessitate constituti, quia tunc teneretur de patrimonialibus vivere ad succurrendum pauperibus ipsis de redditibus Ecclesiae.

Q. Quibus pauperibus sit subveniendum.

R. Omnibus, cujuscumque sint loci, neque ex justitia praeferendi sunt pauperes loci, in quo est beneficium, nisi ibi sint pauperes extrema, vel etiam gravi necessitate laborantes, vel nisi aliud exigat bonum commune ipsius communitalis, sive ipsi pauperes sint mendicantes, sive non possint statum suum sustinere, in quo praeferri possunt etiam consanguinei, sed vere pauperes, aliis etiam gravius egentibus, quia ipsorum egestas in beneficiarii dedecus redundat.

Nota. Ex S. Cong: Palatina 24 Martii 1851 beneficiario nec praedecessori, nec successori competit pars pretii sylvae caesae ab actuali beneficiario pro rata annorum, quia beneficiarius aequiparatur usufructuario, qui nullum jus habet in fructibus etiam maturis sui ususfructus, sed nondum collectis tempore ususfructus sui.

#### QUAESTIO ULTIMA.

##### *De Praecipuis Beneficiariorum Curatorum Obligationibus.*

Q. Ad quid teneantur Episcopi, Parochi, caeterique curam animarum habentes.

R. Eorum praecipuae obligationes continentur in his versiculis: *Orat Curatus, vigilat, residetque, docetque, Visitat infirmos, missamque, et sacra ministrat, Corrigit, exemplat, studeat, succurrat egenis; seu*

I°. Tenentur ad horarum canonicarum recitationem, ad quam tenentur omnes beneficiati sub onere etiam restitutionis fructuum beneficii pro rata omissionis, de quo dicemus in de Horis Canonicis.

II°. Tenentur *vigilare ex officio, quasi rationem pro animabus reddituri*, et praesertim vigilare debent, ut Ludi

Magister recte fungatur officio, pueros doctrinam christianam doceat, bonisque moribus imbuat verbo, et exemplo.

III°. Tenentur *residere*, et quidem residentia laboriosa, non otiosa, ex jure divino naturali, ideoque indispensabili, ita ut non residentes graviter peccent, nec faciant fructus suos pro rata absentiae, et quidem ante omnem sententiam. Nec in restituendo obtineri potest compositio ulla, etiamsi populo per alium aequè bene, et fortasse melius serviatur: Imo, si citati etiam non personaliter, sed per edictum, fuerint contumaces, Tridentina Synodus sess: 23 cap: 1 de Reform: *liberum esse vult Ordinariis per censuras ecclesiasticas, et sequestrationem, et subtractionem fructuum, aliaque juris remedia, etiam usque ad privationem compellere.*

Q. Quotuplex sit residentia.

R. Alia est *formalis*, qua quis residens implet personaliter onera residentiae, et officii sui; et alia est *materialis*, qua quis residens implet onera sua per alium: Alia est *vera*, qua beneficiarius realiter est in loco sui beneficii, et alia est *facta*, qua beneficiarius ex legitima absens causa ex juris fictione censetur praesens ad lucrandos fructus sive grossos, sive distributionum quotidianarum: Alia est *praecisa*, quae per alium impleri non potest, obligatque sub poena amissionis beneficii, etiamsi expresse detur absque onere residentiae, et alia est *causativa*, quae per alium impleri potest, obligatque solum sub poena amissionis fructuum. *Praecisa* alia est *a jure praescripta*, in qua procedendum est contra non residentes modo ab ipso jure praescripto, et alia est *praescripta ab homine*, in qua non est servandus modus ipse, sed privari beneficiis possunt, qui per aliquod tempus non residerunt.

Nota 1°. Episcopi residentiae suae faciunt satis, si non in sua Ecclesia cathedrali, sed alibi intra suam Dioecesim resideant ex Ben: XIV *Ubi primum*. Quoad Episcopos Cardinales suburbicarios vid: de Syn: lib: XIII cap: 8 (1).

---

(1) Ex Reg: Rescript: 25 7bris 1799; 5 8bris 1822; et 26 9bris 1830. Episcopi prohibentur exire e Dioecesi sine Regis venia, et Intendentes ex Ministeriali 29 Ianuar: 1829 tenentur vigilare, et quolibet mense referre discessum Episcoporum, diem discessus, et quo se contulerint.

2°. Parochus tenetur residere, etiamsi tres, aut quatuor incolae ibidem morentur: imo etiamsi nullus moretur, quoties tamen est verisimile, quod brevi incolae revertantur; et etiam tempore pestis ex Ben: XIV de Syn: lib: 13.

3°. Residentia Episcopi, aut Parochi debet esse formalis, non materialis, ideoque non satisfaciunt obligationi suae, si curam per alios exercent sine justa causa; et Parochi tolerandi sunt, ut per Substitutos suppleant in iis tantum casibus, in quibus id eis expresse permittitur per Canones, vel per decreta Conciliorum, neque tunc etiam possunt recusare venire, si sint personaliter vocati, ex S. Cong: 3 Julii 1581. Episcopus ex Trid: sess: 24 cap: 4 de Reform: potest Parochum cogere, ut sibi nominet aliquem Sacerdotem in Coadjutorem, sed nequit Episcopus ipse talem ei Coadjutorem deputare ex Rota in *Putcolana*, *Jurisdictionis* 3 Julii 1705, et ex S. Cong: in *Triventina*, *Deputationis Coadjutoris* 11 Jan: 1716.

4°. Parochus cogendus est habitare in domo Ecclesiae, vel in propinquiore intra limites Ecclesiae, si parochia domum non habeat, nihil obstante quacumque consuetudine, vel aeris intemperie, aut parochi aetate senili ex S. Cong: apud Ben: XIV Inst: Eccl: 17; nec poterit, relicta domo paraeciali, in domo paterna, vel cognatorum habitare, quamvis sit intra fines parochiae, quamvis possit ex ea aequaliter residentiae muneri satisfacere, et quamvis incommodum nullum inde Parochiani percipiant: Episcopus tamen potest permittere ad breve tempus, modo haec altera domus sit proxima parochiali, ex S. Tribunal:; neque Parochus satisfacit celebrando, aut exercendo functiones in alia Ecclesia etiam intra fines parochiae.

5°. Consuetudo etiam immemorialis non excusat Canonicos cathedralium, aut collegiatarum insignium a residentia, bene tamen in collegiatis non insignibus, et ruralibus, in quibus tamen redditus sunt tenues, ex Trident:

Q. An Curati teneantur omnes fructus pro rata absentiae restituere.

R. Negative, quia Curatus praeter residentiam tenetur etiam ad alia onera, ex: gr: ad horas canonicas recitandas, ideoque possunt retinere partem caeteris oneribus respondentem.

Q. Au Papa possit cum Curatis dispensare in residentia.

R. Negative, cum residentia probabilius sit a jure divinonaturali, nec ortum habet a voluntate humana, sed potest solum declarare, residentiam in his circumstantiis non obligare. Vid. Bened. XIV de Syn. lib. VII cap. 1°. quoad jus, ex quo obligat residentiae onus.

Q. Quanam causae excusent a residentia.

R. Quatuor, nempe *christiana charitas, urgens necessitas, debita obedientia, et evidens Ecclesiae, vel Reipublicae utilitas*, ita tamen, ut Episcopus ex Tridentino per trimestre sive continuum, sive interruptum, et Parochus per bimestre ex allatis causis excusentur a residentia, modo relinquunt idoneum Vicarium, et sub hoc discrimine, quod Episcopus, modo vere adsint allatae causae excusantes a residentia, nulla indigeat licentia, ut per trimestre sive continuum, sive interruptum possit abesse, cum Ipsemet possit cognoscere, et judicare de causae aequitate; si vero velit abesse ultra trimestre a Concilio toleratum, ex Bened. XIV. *Ad universae* requiritur omnino licentia Pontificis, alioquin amittit potestatem testandi, et disponendi, fit inhabilis ad majores dignitates, et Ecclesias obtinendas, et amittit privilegia concessa Assistentibus solio Pontificio ex eodem Pontifice *Grave*; item Nuncio Apostolico commoranti Neapoli committitur speciale onus denunciandi Episcopos non residentes.

Quoad Parochos autem, ut possint ex aliqua allata causa excusante etiam intra bimestre a Concilio toleratum abesse, aut per hebdomadam, quoties absentia non est brevis, seu ad duos dies, semper requiritur licentia Episcopi in scriptis, ita ut licentia oretenus non sufficiat, sicuti ne sufficit quidem licentia praesumpta, vel petita, sed non obtenta; item requiritur, ut Episcopus cognoscat causam absentiae; item pro tempore absentiae tenetur relinquere idoneum Substitutum arbitrio ipsius Episcopi.

IV. Tenentur *docere*, seu tenentur plebi sibi commissae frequenter, aut saltem diebus dominicis, festisque sollemnibus pro ejus capacitate ad salutem necessaria praedicare per seipsos, et non per alios, nisi fuerint legitime impediti: item, et quidem maxime, tenentur pueros docere doctrinam christianam, dispositis seorsim masculis, et foeminis, omni contraria consuetudine penitus sublata, cum



onus utrumque sit a jure divinonaturali, ideoque indispensable.

Nota 1°. Parochi tenentur breviter, et facile concionem in suis Ecclesiis habere, nec excusantur a consuetudine etiam immemorabili, sive quod in aliis Ecclesiis conciones habeantur, sive ex infrequenti Auditorum numero. Ad hoc tamen sufficit saltem salutaribus verbis populum monere, si nolint formaliter praedicare, imo sufficit pro concione singulis festis allocutio ex Bened. XIV Inst. Eccl. X, cui disciplinae ex eodem Pontifice consentanea est alia quoque consuetudo, ut iidem diebus dominicis populo annuncient festa saltem de praecepto, quae incidunt in hebdomadam sequentem, et operae pretium esset, populum de Mystério instruere, quod, recurrente illa festivitate, Ecclesia sancta nobis serio considerandum proponit.

2° Parochiani, nihil obstante Tridentini praecepto, ex contraria consuetudine non tenentur diebus festis auscultare proprii parochi concionem, ex Bened. XIV de Syn. lib. XI cap. 14, cui consuetudini utpote vim legis communis habenti Episcopi derogare non possunt, ideoque non possunt contrarium praecipere, sed tantum monere, et hortari ex eodem Pontifice ibid.

3° Singuli parochi erudire suos tenentur, vel saltem curare, ut in paroecia erudiantur, omni contraria consuetudine penitus sublata, ex Bened. XIV *Ubi primum*; nec est tolerandum, pueros unius paroeciae in alia parochia doctrinam christianam doceri, quamvis reprehendendi non sint, qui in Ecclesiis suis, licet parochi non subjectis, quoscumque doceant, modo exhibeant Parochis nomina eorum, qui eo frequentant *Instit. Eccl. IX*.

4° Episcopus prohibere potest, ne in Ecclesiis Parochiali proximis Missae celebrentur diebus festis ante Missam paroecialem, ut populus et doctrinam, et concionem audiat, ex Bened. XIV *Etsi minime*; item Sacerdotes celebrantes in ecclesiis ruralibus longe dissitis a parochiali tenentur ibi populum doctrinam christianam docere. *Ibid*.

Q. An excusentur Parochi raro concionantes, eo quod in eadem urbe non desint Concionatores.

R. Excusantur ab onere inducto jure divinonaturali, quia populus nullum tunc patitur detrimentum, sed non excusantur ab onere juris ecclesiastici, quia Trident. sess. 23

decernit, ut Parochi per seipsos, et in solo casu legitimi impedimenti per alios concionentur.

Q. An Parochi graviter peccent, quoties diebus dominicis, festisque sollemnibus non praedicant.

R. Si populus graviter indigeat praedicatione, parochus peccat graviter contra praeceptum naturale divinum toties, quoties Dei praedicationem omittit etiam diebus profestis, si tunc possit praedicare. Si vero populus non indigeat praedicatione, Parochus graviter peccabit contra jus ecclesiasticum omittendo concionem per mensem continuum, vel intra annum per tres menses discontinuos, imo, si motus trium mensium spatio muneri suo defuerit, cogendus esset per censuras, aliasque poenas ad hoc munus persolvendum ex Trid. sess. V cap. 2 de Reform. Episcopi autem rarius, quam Parochi, concionari tenentur.

Q. An Parochus, praetermissa concione trium mensium, alias conciones omittens sine justa causa peccet *toties quoties*.

R. Affirmative, quia onus concionandi principaliter respicit salutem animarum, quae semper urget.

Q. An parochus omittens concionem faciat suos beneficii fructus.

R. Negative quoad fructus respondentes oneri illi, quia jure naturali nequit beneficii fructus percipere, qui ejus oneribus non satisfacit.

V. Tenentur *visitare infirmos*, et quidem frequenter, licet sint sacramentis muniti, quia tunc majus ingruit salutis periculum a Daemone.

VI. Tenentur ad Missae applicationem pro populo diebus dumtaxat dominicis, et festis de praecepto, iis etiam comprehensis, quibus populus olim tenebatur Missam audire, licet eidem fas erat opera servilia exercere, a quo onere audiendi Missam in iis diebus nunc populus est dispensatus in Regno Neapolitano, juxta Declarationem Cardinalis Paenitentiarum Majoris in *Aquilana* 24 Augusti 1818. Si Curati dictis diebus sint impediti, applicent per alium.

Nota. 1° Ex Bened: XIV *Cum semper oblatas* non excusantur ab onere applicandi Missam pro populo dictis diebus animarum curam habentes, licet sint Vicarii anovibiles, et temporanei, aut regulares, licet congruis praefinitis redditibus destituantur, et nihil obstante quavis consuetudine contraria etiam immemorabili. Episcopi tamen di-

spensare possunt parochos pauperes ab applicatione pro populo dictis diebus, sed sub ea lege, ut in Ecclesia parochiali celebrent, ac totidem Missas infra hebdomadam pro populo applicent, *quot in diebus festivis infra hebdomadam occurrentibus juxta peculiarem intentionem alicujus pii benefactoris obtulerint* (1).

2°. Episcopus debet quotidie Missam celebrare, aut saltem audire ex Cap: *Quoniam Episcopi*. Quoties celebrat, tenetur pro ovibus suis sacrificium applicare ex Trident: sess: 23 de Reform; et Bened: XIV *Magno cum animi*.

3°. Canonici cathedralium, aut collegialium ecclesiarum, quibus adnexa est etiam cura animarum, tenentur diebus festivis ad duas Missas, nempe ad Missam pro populo applicandam, et ad conventualem applicandam quotidie pro benefactoribus in genere.

VIII. Tenentur sub gravi, et quidem ex justitia sub onere restitutionis fructuum sui beneficii, plebanis suis sacramenta ministrare, quoties ipsi rationabiliter, et serio petunt; imo tenentur oves suas hortari, ut sacramenta poenitentiae, et Eucharistiae frequentent, et inquirere infirmos, ut eos etiam nocturno tempore sacramentorum administratione pascant per seipsos, vel per alium, si ipsi sint legitime impediti: Imo tenentur ex justitia, et sub gravi cum quantocumque magno suo detrimento temporali, etiam cum vitae propriae discrimine, non solum in extrema necessitate spirituali, sed etiam gravi alicujus sibi subditae ovis ei ministrare sacramenta, nisi accursus foret supervacaneus, vel nisi sit unicus Minister, quo deficiente, deesset communitati minister sacramentorum, ex Bened: XIV de Syn: lib: XIII Cap: 19.

VIII. Tenentur peccata corrigere praesertim publica, et scandala tollere per se, si possint, vel ea deferendo Episcopo, si per se nequeant; item tenentur praebere omnium bonorum operum, ac virtutum exempla; item tenentur habere scientiam competentem, et sufficientem ad recte dirigendas oves suas in rebus ad salutem pertinentibus;

---

(1). Ex Reg: Rescripto 22 Januarii 1825 Curati tempore vacantis parochiae, aut suspensionis Parochi accipient annuos aureos 60, ex quo salario tenentur applicare Missas pro populo ex Rescr: 26 Junii 1822.

item tenentur inquirere necessitates pauperum, eorumque habere magnam, et peculiarem curam, et providere, ne ob inopiam a justitia deflectant. De modo eliminandi scandala ipsa vide Ben: XIX de Syn: lib: XIII C 17.

Q. An Episcopus possit beneficiatis nova onera addere.

R. Negative, quoties non sunt nec a sacris canonibus, nec in fundatione imposita, ex Decisionibus S. Congregationis, teste Garcia, Riccio, et Fagnano. Quod verum est, etiamsi aliquo tempore ex sua voluntate beneficiati illud praestiterint: Imo ne cogi quidem Clerici possunt ab Episcopo ad praestandum aliquod servitium in jure non expressum ex Cap: *Quia cognovimus* 6 caus. 10 q. 3, ideoque fuit responsum, Episcopum Burgi potuisse invitare, sed non compellere Clericos, ut interessent Litanis Lauretanis, quas decantari jusserat in sua Cathedrali, teste Fagnano in Cap: *Conquerente* 16 de Offic: Ordinariorum N. 8; Eademque de causa in *Sarnensi* 27 Junii 1705 fuit etiam resolutum, Episcopos non posse cogere Canonicos ad interessendum processionem, quae fit in tertia Dominica mensis: Coeremoniale Episcoporum lib: 2 cap: 33 non equidem praescribit, sed solum adprobat, quod *sacra Eucharistia in Altari exponatur in singulis Ecclesiis collegiatis ad totam Octavam Sollemnitatis Corporis Christi*: et Cardinalis Lambertinus, postea Benedictus XIV, Archiepiscopus Bononiensis, jurisque canonici peritissimus sollemnem quadraginta horarum precationem nec instituit, neque indixit, sed solummodo, ubi in sua Bononiensi Civitate in more positum fuerat, ut singulis diebus successive pro qualibet Ecclesia per quadraginta horas Eucharistia publice adoranda exhiberetur, morem ipsum summopere commendat, probatque in Inst. Ecclesiast: 30, non tamen poenas ullas voluntate sua statuentes minatur, nisi quoties sacrae Eucharistiae debitus cultus non exolvatur: *hanc porro consuetudinem*, ait N. 20, *sine ulla mutatione sequemur*; *illas tamen muneris nostri partes ducimus, ut debitus sacrae Eucharistiae cultus exolvatur.*

Q. An Episcopus possit iterum, ac pluries examinare Parochos rite, ac recte semel adprobatos.

R. Negative ne in actu quidem S. Visitationis, si sit sermo de Parochis examinatis, et adprobatis a semetipso, nisi nova superveniant vehementia indicia de eorum impe-

ritia, et insufficientia ad suum obeundum, et adimplendum officium, quae indicia satis sunt, si Episcopo consteat etiam extrajudicialiter, quatenus exposita fuerint per personas fide dignas, nolentes tamen deponere juridice propter metum, respectum, vel alia de causa, ex S. Cong: in *Pampilonensi* 14 Januar: 1667; in quo casu potest Episcopus iisdem parochis insufficientibus dare Coadjutores ex Trid: sess: 24 cap: 5. Quod si Parochi fuerint examinati, et adprobati ab Episcopo antecessore, potest Episcopus successor eos etiam Lectores, et in Theologia GraduatOS, etiam extra S. Visitationem iterum examinare, non solum quoties ex vehementibus indiciis eos judicat insufficientes, aut illitteratos, sed etiam sine talibus indiciis pro sola quiete conscientiae suae, Quod tamen Episcopus ipse ad praxim non debet deducere, nisi raro, cum magna cautela, et nonnisi praecedente diffamatione ipsorum inperitiae, quia parochi juridice possident idoneitatem ad exercitium curae, et ad sacramentorum administrationem propter examen praehabituM, quae idoneitas sine causa in dubium revocari non potest, ex S. Cong: in *Nucerina* 10 9bris 1617.

Q. An Episcopus teneatur Dioecesim visitare, et quid notandum sit circa Dioecesis S. Visitationem.

R. Episcopus tenetur singulis annis, ad summum bien-  
nio dioecesim visitare per se, vel, si fuerit legitime im-  
peditus, per alios non tamen plures, quam octo, quam vi-  
sitationem tenetur cito terminare, nec diu protrahere; et  
ex cap: *Inter coetera* 8 caus: 10. q. 3 ad evitanda grava-  
mina Ecclesiarum ordinatur, ut, nisi aliud necessitas exi-  
gat juxta arbitrium, et conscientiam ipsius Episcopi, *Episcopus Dioecesim visitans.... amplius, quam una die per unamquamque basilicam remorandi licentiam habeat.* Episcopus Dioecesim visitans potest exigere *procuracionem*, seu victum, et habitationem sui ipsius Visitatoris, et honesti Comitatus; item pabulum pro equis, et jumentis necessariis, non tamen potest procuracionem accipere pro medicinis, nec pro vecturis, et equitaturis, quia ad ista tenetur de suo ex S. Cong: Episc.: et Regul: in *Cajacens*: 20 Mart: 1615, et S. Congr: Concil: in *Larinens*: 12 Apr: 1698; et in *Amalph*: 18 Julii 1699, quae vecturae solvendaessent Visitatori, si sit Delegatus Apostolicus. Episcopus visitans nequit procuracionem exigere ab Ecclesia sua

cathedralli, nec ab aliis ecclesiis civitatis, in qua sedem habet, etiamsi moretur in alio oppido Dioecesis, in *Aliphant*. 18 Julii 1705; nec ab Ecclesiis oppidi suae Dioecesis, ubi residet aliqua anni parte, in *Policastr*: 4 Junii 1637; nec ab ecclesiis pauperibus, hospitalibus, parvisque conventibus, vel ab oratoriis privatis.

Potest quotannis Episcopus pluries visitare omnes ecclesias suae Dioecesis, sed nequit procuracionem exigere, nisi semel in anno, in *S. Marci* 16 Januar: 1723, et in *Policastr*: 5 Junii 1737; item nequit una die plures procuraciones accipere, etiamsi plures una die ecclesias visitando absolvat, et etiamsi quaelibet ecclesia de per se sufficiat ad integram procuracionem ex Cap: *Felicitis* 3 de *Censibus* in 6, cum plures illae Ecclesiae una die visitatae debeant inter se proportionaliter expensas dividere pro unica procuracione, et non amplius. Ex eodem Cap: *Felicitis* est in optione eorum, qui visitantur, aut solvere consuetam procuracionem taxatam, aut subministrare victualia, exclusis tribus prandiis in casu solutionis pecuniae ex Clem: XIV *Decet quam maxime*, quae procuratio taxata debetur integra Episcopo per se visitanti, quoad medietatem vero, si visitent alii, sive sit Vicarius, sive quilibet alius, quamvis esset Vicarius Apostolicus, in *Amalph*: 18 Julii 1699; Nec intuitu procuracionis potest Visitor, sive ejus Secretarius, sive quis alius de suo comitatu aliquod munus etiam gratis oblatum accipere, etiam quovis praetextu, aut colore sub poena maledictionis, a qua non liberatur, nisi duplum restituat ex Cap: *Romana* 1 de *Censibus* in 7 § *procuraciones*; insuper, si duplum ejus, quod receperit, non restituat intra mensem jure antiquo, sed intra bimestre jure novo *Benedicti* XI, si sit Episcopus, vel superior, est ipso facto interdictus ab ingressu Ecclesiae; si vero sit Episcopo inferior, est ipso facto suspensus ab officio, et beneficio, quousque de duplo ipso Ecclesiis plenariam satisfactionem impendat, nulla Ei in hoc dantium remissione, liberalitate, seu gratia valitura, et praeterea aliis poenis absque ulla spe veniae arbitrio Synodi provincialis puniri debet ex Cap: *Exigit* 2 de *Censib*., et ex Concil: Trid: sess: 24 cap: 3 de *Reform*:. Visitor hospitatus a Laicis non potest exigere procuracionem a Clericis, modo isti victualia non recusaverint, ex *Barbosa*, *Graff*: *Monacell*., aliisque passim. Vid: etiam

Bened: XIV de Syn: lib. X cap: 40, et Inst: Eccl: VI.

Q. An Episcopus possit procurationem exigere, quando vadit per Dioecesim extra visitationis occasionem.

R. Negative nec pro equis, nec pro victualibus, etiamsi vadat ad consecrandam, vel reconciliandam Ecclesiam, vel ad sacramentum Confirmationis ministrandum ex S. Congreg. in *Amalph.* 18 Julii 1699.

Nota 1<sup>o</sup> Ex S. Congregat. apud Barbosa, si adsit consuetudo, ut Communitates dent procurationem Episcopo visitanti, servanda est, quamdiu voluerint: ipsae tamen cogendae non sunt, si recusent.

2<sup>o</sup> Regulares, cujuscumque sint Ordinis, et exempti, exercentes curam animarum personarum saecularium, et non continuo commensalium, etiamsi cura animarum resideat in Abbatibus, tenentur in iis, quae respiciunt curam ipsam, visitationem Episcopi subire, et procurationem solvere, sive visitet per se, sive per alium ex Clement. XIII *Inter multiplices* (1).

Q. An Episcopus possit a beneficiatis exigere subsidium caritativum.

R. Jure novo Taxae Innocentianae Episcopus, sed modo non habeat pingues redditus sua congrua a Tridentino statuta longe majores ex S. Congreg. in *Algaren*: de anno 1738, unica vice in primo suo ingressu, et in iis solis Dioecesibus, in quibus solitum est exigi, potest exigere subsidium caritativum, ad quod solvendum tenentur omnes, et soli Clerici beneficiati, licet Canonici ecclesiae cathedralis, exclusis tamen distributionibus quotidianis, oblationibus, et mortuoriis, quae non intelliguntur nomine fructuum beneficii; exclusis beneficiatis pauperibus, qui vix necessariam sustentationem habent ex redditibus beneficii; item Monasteriis utriusque sexus, nisi possideant Ecclesias saeculares, quae illud solvere consueverant, antequam subicerentur Monasterio, quando tamen ad id non obtinuerint expressum speciale apostolicum privilegium: Imo a Monialibus etiam sponte dantibus nequit ipsum accipere sub poena tum dantibus, tum accipientibus arbitrio S. Congrega-

---

(1) Ex Rescript. 15 Julii 1780 Visitatores Regulares tenentur interpellare etiam Parochos, et Vicarios Foraneos locorum, et saltem per litteras tenentur Episcopis participare visitationes suas.

tionis; item exceptis Cardinalibus, secus eorum familiaribus, aliisque Curialistis etiam Papae familiaribus; item exceptis ecclesiis omnibus pleno jure exemptis, quia non tenentur ad illud solvendum, nisi quando Ecclesia exempta non habeat populum exemptum, vel nisi fuerit exempta sub eo onere. Non tamen excluduntur ab eo solvendo hospitalia ex causa communis pietatis, nisi sint de Episcopi auctoritate fundata, vel nisi titulum beneficii habeant; nec excluduntur pensionarii pro rata portione, nisi pensio data fuerit libera ab omni onere etiam subsidii caritativi: quod subsidium caritativum solvendum est soli Episcopo illius diaecesis, in quo situm est beneficium, ita ut, si sit in confinio duarum Dioecesium, in dubio ipso Episcopi concordare debeant, ut alternis vicibus subsidium exigatur. Vid. P. Ferraris in *Verb. Subsidium caritativum*.

Nota. Vicarii Foranei, et Rectores Ecclesiarum non tenentur solvere quidquam, aut dare Cursoribus, aut aliis Episcopi Ministris per Dioecesim discurrentibus, sed tantum ministrare debent cubile, et lumen, ita ut ab Episc. repetere possint, si victum eis praebeant, ex S. Congreg. Episc. in Liciens. 15 Febr. 1504, et in *Balneoreg.* 6 Augusti 1602 apud P. Ferraris in *Verb. Vicarius Foraneus* N. 24.

Q. An Episcopus possit beneficiis imponere pensiones.

R. Negative jure tum naturali, tum ecclesiastico sive veteri, sive novo

1° Jure naturali, quia ex Bened. XIV de Syn. lib. XIII cap. ultim. N. 17 *pias Fundatorum voluntates immutare, eisque derogare nequeunt Episcopi, cum id supremæ S. Sædis auctoritati reservatum sit.*

2° Jure ecclesiastico veteri, ubi pro regula ponitur, *ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur, et prohibetur, ne ab Abbatibus, Episcopis, vel ab aliis Praelatis novi census imponantur Ecclesiis, nec veteres augeantur. Si quis vero aliter fecerit, irritum, quod egerit, habeatur.* Et quamvis nonnulli tantum Canonistæ, coeteris tamen omnibus mussitantibus, et omnino negantibus, non ex auctoritate per Canones expressa, sed ex solo discrimine, quod per canones ipsos tribuebatur pensionibus episcopalibus, et papalibus, quatenus illae non sint perpetuae, secus istae, tunc facultatem ipsam Episcopis deduxerint, non tamen deducebant absolute, sed nonnullis speciebus, et sub his tan-



tummodo causis, nempe pro bono pacis ad aliquam litem componendam; pro studio alicujus scholaris pauperis; pro utilitate sive generalis, sive ipsius Ecclesiae; pro benemeritis; pro resignantibus; et pro permutantibus, sublata tamen partium pactione, et ita, ut hujusmodi pensiones in assertis etiam causis, et moderaminibus ex Cap. *Nisi essent* 24 de praebend. tolerabantur quidem, sed minime adprobabantur, nec fas erat, facultatem ipsam ad similes casus ampliare, cum sit strictae interpretationis utpote contra Canones.

3°. In Concilio Tridentino sess. 23 cap: 18 de Ref. actum fuit de pensionum usu prorsus abolendo, qui licet omnino tunc abolitus non fuerit, certis tamen, et quamplurimis limitibus fuit circumscriptus, seu quoad solas paroecias pinguiore ad convenientem tantummodo Seminariorum sustentationem in singulis Cathedralibus erigendorum, quod licet in dictae Synodi decreto aperte non sit expressum, constat tamen tum ex responsione Pii IV ad Regem Galliarum, tum etiam ex ejusdem Concilii Actis apud Pallavicinum lib: 18 cap: 6. Nec in citato loco datur Episcopis absolute facultas reservandi pensiones super beneficiis cujuscumque qualitatis, et dignitatis, ut ex iis partem aliquam, aut portionem detrahant, eamque portionem sic detractam Seminariis applicent, et incorporent, sed sub his conditionibus: 1° dummodo id fiat ex fructibus integris Mensae episcopalis, et Capituli, et quarumcumque Dignitatum, seu ex Ben: XIII *Credita nobis*, et ex Ben: XIV de Syn: lib: 9 cap: 7 portio illa detrahenda est per modum taxae, quae afficiat omnes, et debet esse saltem ad rationem trium annuorum scutorum pro quolibet centenari fructuum, ita tamen, si haec ad Seminarii, et Clericorum in eo alendorum sustentationem non sit satis, ut eadem taxa augeatur usque ad summam quinque scutorum, sed semper cum approbatione S. Congregationis ab ipso Pontifice super Seminariis institutae: 2° dummodo fiat cum consilio duorum de Capitulo, quorum alter ab Episcopo, et alter ab ipso Capitulo eligatur, itemque duorum de Clero Civitatis, quorum alterius electio similiter ad Episcopum, et alterius ad Clerum pertineat, quod consilium *pro forma sine qua non*, ut dici solet, requiritur a Lotterio de Re beneficiaria lib: 1 quae: 29 N. 60, juxta, praeter alias,

Resolutionem S. Congr: in causa *Ciennen*: 14 Feb: 1544 lib: 8 Decretor: pag: 14: 3° Dummodo, succedente caso, quo per uniones effectum sortientes, vel aliter Seminarium ipsum in totum, vel in partem dotatum reperiatur, tunc portio, ex singulis beneficiis ut supra detracta, et incorporata ab Episcopis, in totum, vel in partem remittatur.

4°. Jure novo, et proprie ex speciali edicto Inn: XII sub die XI 9bris 1692, confirmato a Ben: XIII: *Quanta pastoribus animarum cura*, quo est omnino Episcopis adempta facultas gravandi Ecclesias parochiales pensionibus sub quovis quaesito praetextu, aut colore, ita ut *nullius prorsus roboris, et inane per omnes habendum sit, quidquid secus a quocumque quavis auctoritate sive scienter, sive ignoranter contigerit attentari, non obstantibus quibuscumque* etc.; ideoque nunc Episcopi in parochiis omnibus providendis indiscriminatim sive pauperibus, sive pinguioribus pensiones nec licite, nec valide possunt imponere, ut Parochus integros habeat fructus, quibus commodior suppetat modus parochiam reparandi, sacrisque suppellectilibus instruendi, nec non pauperum indigentis subveniendi.

## TRACTATUS X.

### DE HORIS CANONICIS.

Beneficiarii praesertim ad horas canonicas tenentur ,  
quapropter de ipsis horis agemus , beneficiis pertractatis.

#### Q U A E S T I O I.

*De Horarum essentia, Earumque recitandarum forma, et ritu.*

**Q.** Quid sint horae canonicae.

**R.** Sunt laudes, precesque vocales ab Ecclesia institutae, Ejusque nomine quotidie, statutis horis , Deo persolvendae a personis ad id specialiter deputatis.

**Q.** Quatenus Mysteria praecipue contineantur in septem horis Canonicis.

**R.** Continentur septem praecipua Mysteria Passionis Christi juxta versiculos illos : *Haec sunt, septenis propter quae psallimus horis : Matutina ligat Christum, qui crimina purgat : Prima replet sputis : causam dat Tertia mortis : Sexta cruci nectit : latus Ejus Nona bipertit : Vespera deponit : tumulto Completa reponit.*

**Q.** Quodnam officium sit recitandum.

**R.** Officium praescriptum in Breviario Romano ex S. Pio V. *Quod a nobis*, etiamsi recitetur in lingua hebraica, Graeca etc.: Excipiuntur Dioeceses, Capitula, aut Ordines Regulares habentes propria Officia adprobata a summo Pontifice, vel a S. Congregatione; item excipiuntur Ecclesiae, quae a ducentis annis ante Breviarium S. Pii V solitae erant recitare officium suum sub diversa forma, quibus tamen datur facultas cum consensu Episcopi, et Capituli recipiendi Breviarium Romanum, quo semel acceptato, amplius non licet ad prius Breviarium redire sine Papae licentia.

**Q.** An recitans unum Officium pro alio satisfaciat oneri horarum.

**R.** Negative per se loquendo, sicuti patet ex prop: 34 ab Alex: VIII his verbis damnata : *in die palmarum recitans officium paschale satisfacit praecepto.*

Dixi per se loquendo, quia excusari posset 1° ex inad-  
FORESTA Theol. Mor. Tom. II. 34

vertentia, vel errore inculpabili, qualis error, si delegatur inter recitationem, satis est emendare, quod superest: si delegatur post recitationem unius officii pro alio, non est opus illius diei officium repetere; neque licet rubricas invertere substituendo officium omisum eo die, quo recitari debeat officium recitatum per errorem: II<sup>o</sup> excusari posset, si quis ex aliqua causa celebraverit Missam diversam, ex: gr: Cappellanus Monialium, qui Missam conventualem celebrare tenetur, quae est diversa ex speciali indultu (secus tamen quoad caeteros Cappellanos), item Sacerdos invitatus a Parocho, ut aibi opem ferat ad celebrandum sui Patroni festum, qui omnes excusantur, si aliud a suo recitent officium, quia, quantum fieri potest, Missa cum Officio conformis esse debet: III<sup>o</sup> Excusantur omnes Clerici addicti alicui Ecclesiae habenti reliquiam insignem adprobatam, qualis esset caput, crus, brachium, vel pars, in qua Martyr est passus, quia, cum possint de eo Sancto tunc recitare Missam, modo Reliquia illa sit integra, et non parva, quamvis non sit de Sancto descripto in Martyrologio, ut bene notat La Croix lib: IV N. 4260, possunt etiam de eodem Sancto Officium recitare, etiamsi Reliquia non exponatur, ut omnibus pateat, quia sufficit, ut ibi, vel in aliquo Monasterii loco servetur. Imo, si Reliquia sit alicujus eminentissimi Sancti, ex: gr: SS. Apostolorum, Evangelistarum, S. Joannis Baptistae etc., vel Christi Domini, ex: gr: spineae coronae, crucis etc., vel Bmae Virginis, ex: gr: capillorum, non ita magna pars, aut quantitas requiritur: IV<sup>o</sup> Excusantur Regulares, qui tenentur celebrare dedicationem Ecclesiae Cathedralis, sed sine octava, item festum de principali Patrono loci cum octava, non tamen Patronorum minus principalium, quamvis laudabilius esset, si de his etiam recitent, maxime quando populus a servilibus abstinet: V<sup>o</sup> Excusantur Commensales, et domestici Cardinalium, et Episcoporum, qui possunt uti officio, et breviario, quo Isti utuntur.

Q. An liceat aliquid addere Breviario Romano.

R. Negative, si addatur tamquam pars divini Officii, ita ut graviter peccaret, qui aliquid adderet tamquam partem divini officii, quasi perpetuo ritu hoc statuendo.

Q. Quas horas recitare teneatur habens duo beneficia in duabus Ecclesiis diverso breviario utentibus.

R. Tenetur recitare officium ejus Ecclesiae, in qua

est Decanus, et non Ecclesiae, in qua est simplex Canonicus; Quod si beneficia sint aequalia, tenetur recitare officium Ecclesiae nobilioris, etiamsi inferioris Ecclesiae beneficium sit pinguius; quod si utraque Ecclesia sit aequalis dignitatis, tenetur recitare officium Ejus, in qua actu residet; quod si in nulla resideat, posset tunc recitare officium alterutrius arbitratu suo.

## Q U A E S T I O II.

### *De Circumstantiis, quibus persolvi debeat Officium divinum.*

Officium ex Inn: III in virtute S. obedientiae recitandum est *studiose*, ac *devote*: *Studiose*, quatenus integre, temporibus debitis, clare, ac distincte, absque interruptione, aut mutilatione pronuncietur, quae conditiones continentur in verbo: *dicit*; seu *d*, distincte; *i*, integre; *c*, clare; *i*, absque interruptione, aut mutilatione; *t*, temporibus debitis; *Devote*, quatenus cum debita intentione orandi, nec non cum attentione tum interiori, tum exteriori recitetur.

I°. *Integre temporibus debitis*, ideoque mortaliter peccat, qui aliquo die absque rationabili causa vel totum officium, vel partem Ejus notabilem omittit, cui privatae obligationi sit satis, modo a puncto mediae noctis diei antecedentis ad aliam mediam noctem omnes diei illius horae recitentur, nec erit peccatum mortale tempus ab Ecclesia praescriptum pervertere, sed veniale, imo ne veniale quidem, si fiat ex aliqua causa etiam levi: Imo ex consuetudine licet matutinum cum laudibus die praecedenti anticipare, sed qua hora Sol magis est ad occasum propior, quam ad meridiem, quod est diversum pro diversitate temporum; secus tamen dicendum de horis in Choro recitandis, si recitentur extra tempus praescriptum, quod, praecisa rationabili causa, esset peccatum mortale, neque recitantes obligationi suae satisfacerent, quia tempus recitandi officium in choro est ab Ecclesia praescriptum, ut populus officio assistere, eoque frui possit.

Nota. Anticipato matutino die praecedenti Rogationes rive majores, sive minores in choro, non licet anticipare Litanias; quod idem dicendum est etiam de Officio Mortuorum in die Commemorationis omnium Defunctorum, quod

non potest in choro die praecedenti anticipari, absente Episcopo, et ubi consuetudo non est contraria pro populi commoditate, ex S. Cong: 28 Mart: 1775.

Q. An die sequenti teneatur officium duplicare, qui praecedenti die horas omisit.

R. Negative, quia recitatio horarum est obligatio adnexa diei, ideoque, elapso die, finitur ejus obligatio; eademque de causa, qui die antecedenti officium duplicavit, non excusatur die sequenti a recitatione horarum.

Q. Quanam censenda sit notabilis quantitas officii, cujus omissio sit mortalis.

R. Integra hora, vel quantitas ipsi aequivalens; ideoque Vesperae Sabbathi Sancti sunt materia notabilis, quia constituunt integram horam.

2°. *Clare* non quatenus officium recitans teneatur seipsum audire, nisi recitet cum socio, quia tunc quisque alterius verba audire teneretur, ut satisfaciatur obligationi suae, sed quatenus non sufficiat mentaliter dicere officium, nisi etiam voce proferatur.

3°. *Distincte*, ne verba priora cum sequentibus conjungantur, ita ut verborum sensus deperdatur ob linguae praecipitantiam, ideoque cum socio recitantes obligationi suae non facerent satis, quando versus suos recitare incipiant, nondum expletis a socio versiculis.

4°. *Absque interruptione*, non quatenus omnes horae sint continenter recitandae, sed quatenus quaelibet hora sine interruptione compleatur, quae tamen interruptio extra chorum, praeciso contemptu, non esset mortalis, etiamsi fiat per multum tempus etiam in medio psalmi, aut lectionis, dummodo intra diem naturalem totum officium recitetur, quia quilibet psalmus, imo quilibet versus suam completam significationem habet distinctam ab alio, sed non vacaret culpa veniali, si absque causa justa contingat, etiamsi fiat cum intentione repetendi, quia est irreverentia Deum inter alloquendum sine causa relinquere.

Q. An satisfaciatur praecepto, qui inceptum officium interrumpit animo repetendi, quod revera postea non repetit.

R. Affirmative, quia realiter ponit actum ab Ecclesia praeceptum.

5°. *Absque mutilatione*, seu abscissione, ac diminutione syllabarum, sub hoc discrimine, quod, si abscissio syl-

labarum fiat in principio, aut in medio verborum, deperditur verborum sensus, ita ut earum abscissio in quantitate notabili sit graviter peccaminosa; secus tamen per abscissionem ultimarum syllabarum.

Q. An sit mortale in eadem hora ordinem invertere.

R. Affirmative, si fiat in choro; secus, si fiat in privata recitatione, secluso tamen scandalo, aut contemptu, quia partes horarum uniuntur potius per aggregationem, quam per continuationem, cum quaelibet pars suam habeat completam significationem, quamvis esset veniale, si absque causa fiat, et advertenter, quia non observaretur modus, et consuetudo praecepti.

Q. Quenam intentio requiratur, ut satisfiat oneri horarum.

Nota intentio est *actus voluntatis finem aliquem sibi praefigentis*, qui finis in recitatione horarum debet esse volitio orandi, et laudandi Deum. Intentio ipsa est duplex *expressa*, seu formalis, et *implicita*, seu virtualis: illa habetur, quando quis expresse hunc elicit actum: *volo orare et laudare Deum*; haec autem habetur, quando quis solito more assumit breviarium ad recitandum.

R. Requiritur libera, et saltem virtualis intentio recitandi horas, quamvis recitans non habeat intentionem satisfaciendi oneri suo; *libera*, quia, si quis vi coactus, vel ebrius, vel dormiens recitaret, non satisfaceret, secus, si ex metu, quia metus minuit, non tollit voluntarium; *saltem virtualis* quia, si quis ob studium, curiositatem etc. recitaret horas, non satisfaceret obligationi suae.

Q. Quenam attentio requiratur, ut quis satisficiat, oneri suo.

Nota. *Attentio* est actus intellectus advertentis ad aliquid, ideoque differt ab *intentione*, quae est actus voluntatis. *Attentio* alia est *interna*, seu animi advertentia ad id, quod agit, alia est *externa*, quae excludit quamcumque occupationem incompatibilem cum attentione interna, ut legere, scribere etc. *Attentio interna* alia est *superficialis*, qua attenditur solum ad verba, ut ea recte, et distincte proferantur absque confusione; alia est *litteralis*, qua attenditur ad sensum verborum; et alia est *spiritualis*, qua attenditur ad Deum ut terminum nostrae orationis; quarum attentionum quaelibet potest esse *actualis*, *virtualis*, et ha-

*bitualis*; *actualis* dicitur, qua mens cogitat ad verba, ad sensum, vel ad Deum eodem momento, quo actus producitur externus; *Virtualis* dicitur attentio semel habita, et non retractata, quae, licet non existat in se, durat tamen in aliquo opere tendente ad finem, sicuti est distractio involuntaria; *habitualis* dicitur propensio ad attendendum orta ex frequentatione actuum, ita tamen, ut, si actu de ea cogitatum fuisset, necessaria attentio non fuisset omissa, quae tamen actu deest.

R. I° In recitatione horarum requiritur attentio externa excludens quamlibet occupationem externam *impossibilem* cum attentione interna; secus, si occupatio externa non excluderet intentionem internam, qualis est deambulatio, vestitio etc., ideoque Ecclesia praecipit, ut Sacerdos celebraturus quasdam recitet preces, dum se vestit vestibus sacerdotalibus.

R. II° Item requiritur etiam aliqua attentio interna, quia horae sunt recitandae per modum orationis, quae ex D. Damaso est *elevatio mentis ad Deum*, neque sufficit eas recitare more psittacorum; quae tamen attentio interna non necessario debet esse *actualis*, licet esset optima; neque sufficit, si sit *habitualis*, cum ipsa nullimode existat, ideoque, qui dormiens recitaret horas, non satisfaceret obligationi suae; sed satis est, si sit *virtualis*, seu habita in principio orationis *saltem implicate*, quae continetur in intentione saltem generali colendi, laudandique Deum, vel suo overi satisfaciendi, modo ipsa attentio *virtualis implicita* non sit retractata per voluntariam distractionem cum plena advertentia ad distractionem ipsam.

Nota. Ut quis dicatur obligationi horarum non satisfacere propter distractionem requiritur, non solum, ut voluntarie se distrahat, sed etiam ut plene advertat se esse distractum, seu requiritur, ut ex contemptu, vel ex industria se distrahat.

R. III° Attentio *spiritualis* ad Deum, vel *litteralis* ad sensum verborum sunt optimae, quarum prima est melior; sed etiam attentio *superficialis* ad verba cum pia intentione orandi, et Deum laudandi satis est, ut quis satisfaciatur obligationi horarum, alioquin Moniales, aliique horas ignoto idiomate recitantes praecepto non satisfacerent.

Q. In quo loco recitandae sint horae canonicae.



**R.** Pro privata recitatione nullus est locus ab Ecclesia determinatus, ideoque possunt privatim recitari etiam in locis immundis, dum venter exoneratur, cum sit dignum, et justum nos semper, et ubique gratias Deo agere, Eique benedicere in omni loco dominationis Ejus; pro publica autem recitatione horarum a Canonicis, aliisque choro addictis facienda determinatus est chorus ipse, ita tamen, quod, si chorus Ecclesiae efficiatur incommodus, puta hyemali tempore, vel ex alia causa, possit adaptari eidem muneri praestando sacristia, vel aliqua Cappella, sed ejusdem Ecclesiae, ex Ben: XIV Inst: Eccl: 107 N. 19; sed quoad solos dies feriales, non quoad dies festivos ex S. Cong: Rituum 5 Mart: 1633.

**Q.** An satisfaciatur obligationi suae recitans horas in peccato mortali.

**R.** Affirmative, quia licet ipse nihil sibi impetret, cum tamen oret nomine Ecclesiae, bene potest obtinere pro aliis; Non excusaretur tamen a veniali orans nomine Ecclesiae cum proposito peccandi ob irreverentiam, qua intendat Deum offendere, quo tempore a Deo ipso beneficium petit, quae tamen irreverentia non est mortalis, quia recitatio officii non est actus ordinis sacri, quamvis imponatur constitutis in sacris; imo ne venialiter quidem peccaret sic orans, si habeat desiderium exeundi a peccato.

### Q U A E S T I O III.

#### *De Fructu horarum.*

**Q.** Quid requiratur, ut recitatio divini officii prosit.

**R.** Divinum officium dupliciter considerari potest, quatenus nimirum recitatur nomine Ecclesiae a personis ad id specialiter deputatis; vel quatenus recitatur nomine proprio, et privato. Primo modo consideratum ut prosit infallibiliter, satis est 1° ut recitans non sit vitandus propter aliquam censuram, quia Ecclesia non intendit per vitandos orare, imo eos a divinis repellit: 2° requiritur prolatio horarum cum intentione orandi, et cum attentione, quibus positis, Ecclesiae sanctitas supplet Recitantis defectum: Consideratum altero modo praeter allatas conditiones, ut prosit quoad meritum ipsi Recitanti, et quoad satisfactionem

Ipsi, et aliis, requiritur etiam, ut recitetur in statu gratiae, et recto fine, quia Deus peccatores non audit, neque palmes potest fructus ferre, nisi manserit in vite.

Q. Quibusnam prosit divini officii recitatio.

R. Recitatum nomine Ecclesiae prodest omnibus Fidelibus vivis, et defunctis, qui nondum sunt in termino, imo prodest etiam Beatis non quoad meritum, aut impetrationem, aut satisfactionem, sed quoad honorem, et cultum: recitatum vero nomine proprio, et privato prodest ipsi Recitanti, et iis, quibus ipse officii fructum applicare intendit.

Q. An recitatio divini officii prosit ex opere operato.

R. Negative, quia non prodest ultra meritum Ecclesiae, ejus nomine offertur, neque producit effectum aliquem ex divina institutione, quamvis recitatum nomine Ecclesiae prosit *infallibiliter*.

#### Q U A E S T I O   I V .

*De Iis, qui ad horas Canonicas obligantur.*

Q. Quinam teneantur in particulari horas canonicas recitare.

R. Tria personarum genera, nempe omnes Clerici in sacris constituti; omnes Religiosi professi choro addicti; et omnes beneficiati.

Q. Quomodo Clerici sacris initiati ad horas canonicas teneantur.

R. Omnes, et singuli Clerici in sacris constituti, quamvis non sint beneficiarii, aut choro addicti, a die, quo sacris ordinibus initiantur, ex antiqua, et generalissima consuetudine vim legis habente tenentur quotidie sub gravi ad integram recitationem horarum, a qua excusantur Clerici minores, nisi beneficium habeant.

Q. An teneatur ad totum officium diei ordinationis, qui sacris ordinibus initiat.

R. Negative, sed tenetur ad solas horas respondentes tempori post ordinationem, post professionem, vel post beneficii collationem.

Q. An Subdiaconus satisfaciatur obligationi suae in die ordinationis praeveniens recitationem ante ordinationem.

R. Negative, quia tunc non recitat nomine Ecclesiae, utpote nondum ad id destinatus, licet proxime destinandus, sicuti non potest tunc sollemniter Epistolam cantare.

Q. An Clerici majores excommunicati, degradati etc. teneantur ad horas.

R. Affirmative quoad recitationem privatam, ne commodum reportent e suo delicto; secus quoad recitationem cum aliis, si sit sermo de excommunicato, vel interdicto, qui arcetur a participatione cum aliis. Nonnulli Auctores tenent excommunicatum etiam tolleratum pro *dominus vobiscum* teneri dicere: *domine exaudi orationem meam*, ne fiat irregularis, quia verba illa ex ipsis dicuntur nomine Ecclesiae, et per ipsa communicatur cum Fidelibus; quorum tamen sententia aliis non arridet, quia non solum verba illa, sed plurima dicuntur nomine Ecclesiae, a quibus etiam esset desistendum; et per plurima alia verba, et preces inter officium communicatur cum Fidelibus, quae idcirco recitantur numero plurali, ex. gr. *venite exultemus* etc.

Q. An Clericus major de consensu Pontificis ducens uxorem teneatur ad horas.

R. Affirmative, nisi in hoc dispensetur a Papa, quia adhuc retinet characterem, vi cuius viget obligatio horarum.

Q. An ordinatus in sacris per vim, aut per metum gravem injustum teneatur ad horas.

R. Negative quoad ordinatum per vim absolutam, quia ordinatio illa esset invalida; Quoad ordinatum per metum gravem injustum non tenetur, si in ordine suscepto neque ministraverit, neque velit ministrare, secus, si ministraverit, vel velit ministrare.

R. An Clerici teneantur recitare psalmos, quos Episcopus in ordinatione injunxit.

R. Affirmative, cum sit materia honesta, non tamen sub gravi, cum non sit ea consuetudo sub tanta obligatione recepta.

Q. Quinam Religiosi teneantur divinum officium persolvere.

R. Omnes Religiosi professi utriusque sexus sive ex consuetudine, sive ex peculiaribus decretis choro addicti, etiamsi non sint sacris initiati, et quidem sub gravi, ideoque nec Novitii, nec Laici tenentur ad officium, primi, quia non professi, alii, quia non choro addicti, sicuti ne tenentur quidem

Religiosi professi, qui ex sua professione choro non adiunguntur, quales sunt Religiosi societatis Jesu, Militares, Hospitalarii, aliique, qui non obligantur, nisi sint in sacris constituti; imo Religiosi, qui in priori Religione divinum officium recitare tenebantur, non amplius tenentur ad ejus recitationem, si transeant ad aliam Religionem, in qua non extat onus chori, quia tunc cessant esse choro addicti.

Q. An fugitivi, et ejecti teneantur ad officium.

R. Affirmative quoad fugitivos, apostatas, et perpetuo ejectos, ne commodum reportent ex suo delicto: secus de iis, qui ex legitima dispensatione degunt perpetuo extra Monasterium, quia ipsi, licet permaneant viri Religiosi adstricti tribus votis substantialibus, quo modo conveniant statui suo, cessant tamen esse Regulares choro addicti.

Nota S. Congregatio pluries, et praecipue die 15 decembris 1719 noluit decidere, an damnatus ad triremes teneatur ad horas canonicas; imo ne Clemens XI quidem, cui ipsa Congregatio dubium resolvendum reservaverat, voluit decidere.

Q. An Religiosi, aut Moniales professae, et choro addictae peccent mortaliter, quoties omittant privatam recitationem officii.

R. Affirmative, nisi excusentur ex rationabili justa causa, aut dispensatione.

Q. Quinam teneantur ad officium ratione beneficii.

R. Omnes Clerici etiam minores beneficium ecclesiasticum etiam simplex possidentes tenentur quotidie non solum ex Religione, sed etiam ex justitia, ideoque sub gravi, et restitutionis obligatione, ad horas canonicas recitandas.

Q. An pensionarii, coadjutores, et Cappellani teneantur ad horas canonicas.

R. Negative, si pensio sit laicalis; si vero sit clericalis, aut mixta, pensionarius ex S. Pio V tenetur ad officium parvum B. Virginis, nisi teneatur ad horas canonicas ratione ordinationis in sacris. Coadjutor etiam datus cum futura successione non tenetur ad horas, quia talis coadjutoria non est beneficium; secus, si coadjutori adsignentur aliqui fructus beneficii non per modum stipendii, sed per modum pensionis, quia tunc teneretur more pensionarii. Cappellani non tenentur ad horas, nisi cappellania sit *collativa*, seu de Episcopi auctoritate erecta licet ex bonis laicalibus.

Q. An habens beneficium tenue, nec sufficiens ad sustentationem teneatur ad integras horas.

R. Affirmative, quia sicuti vir tenetur ad onera matrimonii, et ad alendam uxorem, licet ab ea non receperit dotem sufficientem, ita beneficiarius sponte acceptans beneficium tenue acceptat omne onus ipsi adnexum, neque patitur injuriam, quia volenti, et consentienti non fit injuria. Praeterea tenuitas beneficii non excusat a residentia, ergo multo magis non excusat ab arctiori obligatione horarum, ac proinde in Cap. *Clericus* dist. 94 jubetur Clerico pauperi, ut agricultura, vel artificio sibi victum comparet *sine officii detrimento*. Demum, si tenuis beneficiarius non teneatur ad totum officium ex motivo tenuitatis, pinguis beneficiarius teneretur ad plura officia ex motivo pinguitatis, quod nullus adfirmat. In praxi standum est consuetudini locorum, vel est Episcopus interrogandus.

Q. An habens plura beneficia teneatur ad totidem horas.

R. Negative, quia multiplicatio titulorum non multiplicat obligationem, sicuti patet in eo, qui recitat unum officium ex motivo professionis, et ordinationis; secus tamen, si quis injuste, et absque Superioris licentia plura haberet beneficia, quia tunc teneretur ad totidem officia non propter beneficia, quia possessio ipsorum est nulla, sed ex jure naturae, ne fraudet Deum obsequio, et Ecclesiam officio, ac ministerio.

Q. An peccet beneficiarius non recitando horas cum animo restituendi fructus beneficii.

R. Affirmative, quia in beneficiariis adest duplex onus distinctum, aliud antiquum, quo omnes tenentur ad horas, et aliud novum Concilii Lateranensis, et S. Pii V de restituendis fructibus a non recitantibus, quorum unum est ab alio separatum.

Q. An teneatur ad horas beneficiarius non habens pacificam beneficii possessionem.

R. Beneficiarius impeditus a possessione capienda non tenetur ad horas, ne certum onus pro incerto stipendio imponatur, nisi per seipsum stet, quominus possessionem acquirat beneficii sui, quia ob culpam ipsius acquum non est beneficium privari debito obsequio; Hinc juste litigantes non tenentur orare, secus injuste litigantes.

Beneficiarius habens possessionem, sed non pacificam, beneficii sui, lite pendente, tenetur ad recitationem, si beneficium administret percipiendo interim emolumentum aliquod intuitu ipsius beneficii, vel si moraliter certo speret, fructus saltem servitio respondentes sibi esse applicandos: si tamen ita possideat, ut fructus sint sequestrati, ut omnes applicentur Ei, qui vincet, et Ipse dubitet de litis successu, neque per ipsum stat, quominus feratur sententia, non tenetur ad horas, quia nemo obligatur ad certum onus propter mercedem incertam; Beneficiarius tamen, si sit Parochus, quamvis lite pendente excusetur ab horis, non tamen excusatur a sacramentis administrandis, quod est intrinsecum Curato.

Q. An beneficiarius non recitans teneatur ad restitutionem omnium fructuum iis diebus respondentium.

R. Affirmative, si beneficium praeter horarum recitationem nullum omnino habeat aliud onus, vel habeat solum onus gestandi habitum, et caste vivendi, quod compensatur privilegiis Clericalibus. Quod si aliud habeat adnexum onus, ex. gr. residendi, concionandi etc., portio fructuum restituendorum pro omisso culpabiliter officio esset mensuranda arbitrio prudentum juxta quantitatem, et qualitatem reliquorum onerum, licet nonnulli velint, Parochum, et Episcopum teneri ad restitutionem quartae, vel quintae partis, Canonicum ad dimidiam, vel ex aliis ad quartam partem, coeteros vero Clericos ad partem tertiam.

Q. An teneatur ad horas, qui beneficium possidens nullos ex eo fructus percipit.

R. Negative, si injuste privetur fructibus omnibus sine spe eos recuperandi; secus, si privetur juste, vel si privetur non omnibus, sed aliquibus, vel si habeat spem fructus ipsos recuperandi, vel si beneficium acceptaverit sub onere fructus ipsos applicandi per aliquot annos vel fabricae Ecclesiae, vel alteri usui aut pio, aut consuetudinario; item si fructus non percipiat per accidens, quia beneficiarius in se suscipit pericula, sicuti percipit emolumenta extraordinaria.

Q. Quot peccata committant beneficiarii non recitantes.

R. Duo, alterum contra Religionem, et alterum contra justitiam, ideoque tenentur ad restitutionem.

Q. Quandonam teneantur ad restitutionem.

**R.** Beneficarii culpabiliter omittentes officium in materia notabili infra sex menses a beneficio recepto, et paucifice possesso peccant graviter, sed non tenentur ad restitutionem ullam fructuum, ad quam tamen tenentur, si omittant post sex menses, ita ut omittentes officium totum post menses ipsos teneantur ad restitutionem omnium fructuum illis diebus respondentium, quibus recitationem intermiserunt; si omittant matutinum cum laudibus, tenentur restituere dimidiam partem fructuum eisdem diebus respondentium; si alias horas simul, aliam dimidiam partem, et pro singulis horis sextam partem ex S. Pio V. *Ex proximo*; quam restitutionem beneficiarii ipsi tenentur facere ante omnem Judicis sententiam etiam declaratoriam ex propos. 20 ab Alexandro VII his verbis damnata: *restitutio a Pio V imposita beneficiatis non recitantibus non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam Judicis, eo quod sit poena*. Neque haec fructuum restitutio suppleri potest per eleemosynas factas a Beneficiario, antequam preces canonicas omittat, ex propos. 33 ab eodem Alexandro his verbis damnata; *restitutio fructuum ob omissionem horarum suppleri potest per quascumque eleemosynas, quas beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit*.

**Q.** An voluntarie distractus recitans horas teneatur ad restitutionem fructuum.

**R.** Affirmative, quia onus restitutionis imponitur non recitantibus, et vere dicitur non recitare, qui voluntarie distractus recitat, quoties tamen ex contemptu, vel ex industria se distrahat, ut diximus Quaest. III.

**Q.** An beneficiarius omittens recitationem satisfaciatur alio die duplex officium recitando.

**R.** Negative, quia obligatio recitandi est adnexa diei, et transit cum ipsa die.

**Q.** Unde facienda sit restitutio ipsa.

**R.** Ex bonis suis patrimonialibus, si quae beneficiarius possideat, alioquin tenetur parce vivendo aliquid ex ordinariis expensis detrahere, ut, quantum poterit, restituat. Imo, si sit vere pauper, et fructus illi sint tenues, posset tunc illas sibi tanquam pauperi applicare; Nunquam tamen fieri debet ex fructibus ipsius beneficii, quia fructus illos honestae suae sustentationi superfluos beneficiarius tenetur, saltem ex charitate, pauperibus erogare.

**Q.** Quinam facienda sit praefata restitutio.

**R.** Liberum est beneficiario fructus illos expendere vel in utilitatem, et fabricam ipsius Ecclesiae, in qua situm est beneficium, ex. gr. reparando domum, colendo, aut meliorando agros, aut vineas ipsius beneficii, non tamen alterius, vel in utilitatem pauperum, sive pauperes spectent, sive non ad locum ipsum, ita tamen, ut sub nomine pauperum intelligantur etiam quaelibet opera pia, et etiam suffragia pro defunctis applicanda; imo, si ipse vere sit pauper, vel parentes, fratres, consanguinei, aut amici, potest fructus ipsos sibi, vel Eis applicare, modo tamen aperte constet de paupertate sua, vel parentum etc., et nisi ex consuetudine, aut speciali statuto, vel ex lege applicandi sint fructus iidem alicui operi pio, aut aliis beneficiatis, ut contingit in distributionibus quotidianis; et nisi beneficiarius omittat horas in confidentiam, fisus de hac sibi, vel suis applicatione facienda, *quia fraus, et dolus nemini patrocinari debent*, nisi tamen in gravi necessitate constitutus, vel poenitentia ductus statuatur in futurum recitare, ut debet.

**Q.** In quam poenam incidat beneficiarius omittens recitationem.

**R.** Praeter onus ipsum restitutionis pro rata omissionis, beneficiarius, qui, elapsis sex mensibus, adhuc officium recitare omittit post monitionem, privari potest ipso beneficio, etiamsi intra quindecim dies illud bis non recitaverit.

Nota differentiam inter restitutionem faciendam a Beneficiario ob omissionem horarum, et ob omissionem residentiae, quia illa fieri potest quibuscumque pauperibus, vel in fabricam domus beneficii, sive in emendis, aut meliorandis agris ipsius beneficii, quae omnia veniunt sub nomine fabricae beneficii; ista autem debet omnino fieri vel in fabricam Ecclesiae, vel in pauperes illius loci, neque satisfit applicando animabus Purgatorii ipsius loci, cum amplius dici non possint pauperes loci ipsius, quamvis possit sibimet applicare, si sit vere pauper, modo non faciat in fraudem, quamvis etiam tunc possit, si poenitentia vere ductus proponat se emendare in futurum.



Q U A E S T I O V.

*De Causis excusantibus ab Horarum recitatione.*

**Q.** Quaenam causae excusent a recitatione horarum, et per consequens a restitutione fructuum beneficii.

**R.** *Excusant horas fructus, laxatio, et impos, Ignorans, metuens, oblitus, adortus, et aeger.*

**I°** Excusant *fructus*, seu excusatur beneficiarius, qui nullos percipit, neque spem habet percipiendi fructus beneficii neque per se, neque per alium, ut supra diximus.

**II°** *Laxatio*, seu dispensatio Pontificis, quia Episcopus valide nequit dispensare, nisi in aliquo particulari casu ad breve tempus ob aliquam urgentem causam, quando non adest accessus ad Pontificem, quibus stantibus causis, et conditionibus, etiam Praelatus Regularis etiam immediatus, et inferior in aliquo casu potest dispensare cum suis Subditis ad breve tempus; cum solis tamen Professis non ordinatis in sacris potest facilius dispensare, ex. gr. ex causa studiorum, aut simili.

**III°** *Impotentia* sive physica, sive moralis, sive interna, qualis esset in caeco, sive externa ob carentiam inculpabilem breviiarii: Impotentia tamen non excusat extra limites ipsius impotentiae, ideoque tenetur ad partem, qui non potest totum officium recitare, ex proposit. 54 ab Innoc. XI his verbis proscripta: *qui non potest recitare matutinum, et laudes, potest autem reliquas horas, ad nihil tenetur, quia major pars trahit ad se minorem.*

**Q.** An, qui non possit recitare absque socii ope, teneatur illum adhibere.

**R.** Tenetur, si commode possit, quia, qui tenetur ad finem, tenetur etiam ad media; secus, si commode non possit, quia Ecclesia non obligat cum gravi incommodo; imo, si beneficiarius obtineret fructus sufficientes pro se, et socio a suo beneficio, teneretur socium conducere, ut simul recitet, quia beneficium datur propter officium, et tenetur ad media, qui tenetur ad finem; nisi beneficiarius ipse esset surdus, vel surdaster, qui sine magna recitantis vociferatione socium recitantem audire non posset, quia neque surdus potest communicare in oratione, quam non audit, ne-

que surdaster tenetur ad hujusmodi operam extraordinariam.

Q. An teneatur audire, et interius recitare, qui verba proferre nequit.

R. Negative, quia praeceptum est de recitatione vocali, ideoque Canonicus caecus excusatur a choro, eique distributiones debentur ex ea die, qua lumine captus est, non qua se admitti ut praesentem postulavit, etiamsi eam officii partem, quam memoria tenet, in choro non recitet, neque tenetur alium substituere. Ben. XIV Inst. Eccl. 107 N. 48.

Nota. Qui accipit beneficium, aut ordinem sacrum, tenetur antea breviarium, aliaque praevenire, quibus valeat oneri suo satisfacere, necnon discere recitandi modum.

IV *Ignorantia legis, et oblivio* etiam excusant, modo non sint culpabiles, ac proinde, qui advertit, se aliquoties aliquam horam praetermisisse ob aliquam causam culpabilem, tenetur causam ipsam amovere.

V. *Metus* etiam excusat, quando quis ex recitatione prudenter timet notabile damnum, nisi metus injuste incutiat ad omittendas horas in contemptum Ecclesiae.

VI. *Adortus* ab aliqua repentina occupatione, quae non compatitur horas recitare, etiam excusatur, modo occupatio sit gravis, honesta, et necessaria, quae neque praeveniri potuit, neque in aliud tempus differri potest sine scandalo, aut peccato, vel detrimento sive sui, sive proximi.

Q. An providens futuram involuntariam repentinam occupationem teneatur praevenire recitationem.

R. Affirmative, si obligatio recitationis jam inceperit, et recitatio praeveniri possit sine gravi incommodo, ideoque, qui summo mane praevidet fore, ut toto subsequenti tempore detinendus sit confessionibus audiendis, vel ab aliis gravibus negotiis, tenetur summo mane recitare, si commode possit; secus, si praevideat die praecedenti, in quo obligatio nondum incepit, quia tunc non teneretur matutinum cum laudibus anticipare, etiam qua hora anticipari possint, quia nemo cogi potest ad utendum privilegio suo.

Q. Quot peccata committat, qui summo mane tenetur anticipare, et omittit.

R. Peccat tantummodo omittendo anticipationem, si postea praecedentis negligentiae poeniteat, quia jam factus est moraliter impotens.

Q. An peccet, qui voluntarie suscipit occupationem cum recitatione impossibilem.

R. Affirmative, nisi urgeat aliqua ratio majoris momenti sive spiritualis, sive temporalis, cui aliter nequeat occurri.

Q. An quis excusetur a recitatione propter studium.

R. Affirmative, quoties ex officio, vel obedientia, vel ex alia justa causa quis applicat, ex. gr. quia Scholares teneantur habere publicam disputationem per integram diem vel in concursu Cathedrae, vel etiam ad suam ostentationem, aut ad aliam convenientiam, quatenus ad suum grave commodum id assumpsisse censentur; secus tamen, si quis applicet ob merum quotidianum studium, ex propos. 24 ab Alexan. VII his verbis proscripta: *habens cappellaniam collativam, aut quodvis aliud beneficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit obligationi suae, si officium per alium recitet.*

VII *Aegritudo*, seu infirmitas gravis, vi cujus sine magno incommodo, aut incremento morbi officium recitari non possit, etiamsi ex propria culpa, imo etiamsi animo se subtrahendi ab obligatione sit contracta, absolute, et per se excusat a recitatione divini officii; secus tamen infirmitas levis, quae non vehementer affligit, neque ex recitatione morbus augeri notabiliter timeatur, ideoque quoad laborantes febris tertiana, aut quartana spectandae sunt circumstantiae ad judicandum, sint necne ab horis excusati.

Q. Quid agendum in dubio, an infirmitas sit gravis.

R. Standum est iudicio Medici, qui, licet non possit dispensare, potest tamen declarare infirmitatem esse sufficientem; in defectu Medici acquiescendum est iudicio Praelati, qui in dubio potest etiam dispensare; vel in Ejus defectu satis est arbitrio prudentis viri gubernari, quibus omnibus deficientibus, si dubium versetur, an recitatio possit graviter officere, infirmus ex lege charitatis tenetur non recitare, ne se exponat periculo damni majoris; secus, si dubium versetur tantummodo, an infirmitas illa sit sufficiens ad excusandum, quia in dubio isto melior esset conditio legis ecclesiasticae possidentis, ita ut infirmus ipse tunc teneretur recitare, etiamsi leve damnum inde timeatur.

Q. An infirmus, transacta infirmitate, teneatur suppleri horas in infirmitate omissas.

FORESTA *Theol. Mor.* Tom. II.

36

R. Negative, quia recitatio horarum est adnexa diei, et transit cum ipso die.

Q. An teneatur per alium recitare infirmus, qui per seipsum non potest.

R. Negative, quia obligatio horarum est personalis.

Nota 1<sup>o</sup> damna, quae in corpore sano sunt levia, in iufirmo censentur gravia.

2<sup>o</sup> Infirmus, dum convalescit, et quamdiu sunt vires imbecilles, etsi infirmitas, aut febris eum deseruerit, potest per aliquot dies arbitrio prudentis horas omittere, quamvis celebret, quia imbecillitas ipsa reputatur infirmitas.

Q. An teneatur iterum recitare, qui dubitat, an officium, aliquam horam, aut psalmum recitaverit.

R. Affirmative, quia possessio stat pro lege, contrarium tamen esset suadendum veris scrupulosis.

### Appendix I.

#### De Officii recitatione in choro.

Q. An Canonici teneantur Officium recitare in choro.

R. Canonici Ecclesiarum sive Cathedralium, sive Collegiatarum tenentur ad horas in choro publice psallendas, et quidem quotidie, nisi aliud ferat institutio, vel consuetudo; item mane diei propriae, non autem sero praecedenti post Vesperas, et Completorium, nisi de Episcopi dispensatione in solo aliquo particulari casu, et justa concurrente causa, ex S. Cong. in *Salernitana* 30 7bris 1616.

Nota. Canonici Ecclesiae sive Cathedralis, sive Collegialis, cujus proventus sunt exigui, et distributiones tenuissimae, etiam tenentur interesse omnibus integris horis in choro recitandis, et Missae conventuali ex Ben. XIV Inst. Eccl. 107 N. XI; solummodo, quando redditus sunt exigui, et servitium chori est assiduum, et quotidianum, permitti potest, ut una pars per unam hebdomadam, et altera pars per alteram alternatim frequentent chorum, ita tamen, ut tempore Adventus, Quadragesimae, diebus festivis de praeccepto, et per Octavam Corporis Christi omnes ad Chorum accedant divina officia celebraturi ex eodem Pontif. *De Syn.* lib. XIII cap. 9 N. 13.

Q. An peccet Canonicus absens a choro sine justa causa.

R. Peccat mortaliter, si absentia sit notabilis ultra

tempus a Tridentino permissum, seu si quis absit a choro quatuor dies ultra trimestre.

Q. Quatenus causae excusent canonicum a choro, ita ut absens possit sibi retinere fructus Canonicatus sui.

Nota. Causae excusantes Canonicum absentem a choro a restitutione distributionum quotidianarum, de quibus infra, sunt diversae a causis excusantibus Canonicum ipsam a restitutione caeterorum fructuum Canonicatus sui, qui dicuntur *fructus grossi*, quia dantur causae, ex quibus Canonicus absens potest licite sibi retinere fructus grossos Canonicatus sui, non tamen distributiones, nisi Canonicatus ipse nullos alios habeat redditus praeter quotidianas distributiones, quia tunc posset eas sibi retinere, excepta tertia parte, quae deservientibus accrescit.

R. *Choralem excusant studium, publiceque docentes; Duplex obsequium, Tridentinumque trimestre, seu*

I<sup>o</sup> *Studium* jure antiquo excusabat Canonicum a choro per quinquennium, et permittebat Canonicum ipsum posse sibi licite retinere fructus grossos sui Canonicatus, non tamen distributiones, quam facultatem, licet alii contendant ad septennium posse extendi, ex Declarationibus tamen S. Congregationis apud Garciam ad solum quinquennium restringebatur, et modo Canonicus ipse vacabat Theologiae, aut juri canonico in aliquo Studio publico alicujus Universitatis, aut publicae Academiae, secluso quocumque Studio partiulari; Innocentius tamen XII jure novo constituit, ne hujusmodi privilegia concedi debeant studiorum causa iis, qui annum vigesimumquintum attigerint, et ne triennii spatium superent, nec valitura, si Episcopo non ostendantur intra tempus a Secretario assignandum, ut in Cancellaria Episcopali insinuentur, ex Ben. XIV *Inst. Eccl.* 407 N. 72.

Nota. Canonici studio Theologiae Moralis in Seminariis vacantes excusantur a choro, amissis tantummodo distributionibus, si vacent cum debitis licentiis, ex S. Cong. in *Camerino* 6 Jul. 1726.

II<sup>o</sup> Item excusantur Canonici publice docentes etiam sine Episcopi licentia Theologiam, aut jus canonicum, imo etiam grammaticam, aliasque artes disponentes ad Theologiam, vel ad jus canonicum aut in aliqua Universitate, aut in aliquo Studio publico, in quo patet omnibus aditus ad studia, ideoque docentes in Seminariis excusantur a choro,

et amittunt solas distributiones ex S. Cong. in *Camerino* 1731; secus, si doceant jus civile, aliasque scientias, aut artes ad Ecclesiasticos non pertinentes; eo magis, si doceant physicam, seu medicinam, quam est Sacerdotibus vetitum audire sub poena excommunicationis.

III° Item excusantur tam Canonici, quotquot sint in obsequio Papae, quam duo Canonici Ecclesiae sive Cathedralis, sive Collegialis, vel duo Mansionarii, qui sunt in obsequio, et servitio Episcopi sui in Ecclesiae utilitatem, ex gr. si Ipsum comitentur, dum Dioecesim visitat, vel dum auditurus est Missam extra Ecclesiam propriam ipsorum Canonicorum; item si fungantur munere Vicarii Episcopi, Ejusque Familiaris, vel Examinatoris Synodalis, Visitatoris Dioecesis, hospitalium, aut Monasteriorum; vel Administratoris locorum piorum, vel Exactoris beneficiorum, vel Inquisitoris haereticae pravitatis, vel Thesaurarii Cameræ Apostolicae etc., quamdiu tamen his ministeriis sunt occupati.

IV° Tridentinum, nisi aliter sit statutum per Ecclesiae peculiare Constitutiones requirentes totius anni servitium absque ulla intermissione, permittit Canonicis, ut singulis annis etiam sine causa possint licite abesse a choro per tres menses sive continuos, sive discretos solius recreationis, et levaminis causa, ideoque non peccant per hoc, etiamsi tale tempus vitiis, et ludis insumant; nec requiritur facultas Ordinarii ad utendum hoc privilegio, nisi Canonici ipsi velint se a Dioecesi absentare extra Dioecesim pernoctando, quia in hoc casu tenerentur facultatem discedendi petere, quae tamen facultas tunc posita negari non debet ab Episcopo absque rationabili causa. Nequeunt tamen simul abesse a choro ultra tertiam partem uno, eodemque tempore, neque vacationem ipsam obtinere possunt tempore Adventus, quadragesimae, et festis sollempnioribus. Ben. XIV ibid. N. 34, 56, et 104.

Nota 1° Decretum Tridentini concedentis Canonicis absentiam trium mensium intelligendum est de solis Canonicis, qui tenentur ad assiduum servitium totius anni, qui possunt uti eo privilegio, nisi aliter statutum sit per Ecclesiae peculiare constitutiones ex S. Cong. in *Astoric.*; imo Episcopus ex justa causa potest tunc concedere licentiam absentiae per alium mensem ultra tres a Concilio permisos ex S. Cong. apud Fagnan.

2° Religiosi, et Moniales choro deputatae ex consuetudine, vel juxta proprium cujusque Religionis Institutum, tenentur in choro, vel in Ecclesia publice horas dicere, ita ut sit peccatum mortale, si recitatio horarum in communi omittatur, vel sine justa causa fiat in sacristia, capitulo, aut in alio loco; quae tamen obligatio gravis non afficit singulatim singulares personas, sed communitatem, ita ut adimpleatur, si ad illam soli Novitii concurrant, aut quatuor ad minus Religiosi; caeteri autem Religiosi, aut Moniales sine justa causa choro non interessentes, aut ibi submissa voce officium recitantes peccant solummodo venialiter, nisi, ipsis non interessentibus, vel non psallentibus, officium in choro non persolveretur, coeteris Religiosis aut infirmis, aut legitime impeditis.

Q. An satisfaciant Choro Canonici assistentes, sed non psallentes.

R. Negative, nulla obstante consuetudine contraria, quae est omnino extirpanda; nisi adsit privilegium Apostolicum non praesumptum, nec abrogatum ex Ben. XIV *Cum semper oblatas*; vel nisi festis sollemnibus officia divina a Musicis cantentur, quia tunc sufficit, si voce submissa recitent, quae eo modo cantantur. Ut tamen Canonici suae satisfaciant obligationi, sufficit, quod in Choro cum aliis psallant, quia aliud est psallere, et aliud cantare alta voce, ideoque S. Cong. interrogata, an Canonici debeant in choro alta voce cantare, die 23 novembris 1602 respondit, quod Episcopus possit ad hoc hortari, sed non cogere, sicuti Eos cogere potest ad psallendum ex eadem Cong. 30 April. ejusdem anni.

Q. An Canonicus possit alium in sui locum substituere.

R. Quamvis in Tridentino sit injunctum, ut omnes divina per se, et non per substitutos compellantur obire officia, non est tamen Capitularibus sublata facultas etiam sine causa sese invicem substituendi, dummodo substituens, et substitutus eidem servitio adscripti non sint; et dummodo tales substitutiones non sint frequentes, arbitrio Episcopi; neque hac facultate uti possunt Canonici, qui extra Civitatem, vel suburbia consistunt, quia substitui debent Canonici praesentes in civitate, non qui extra civitatem, vel suburbia versantur, Ben: XIV Quaest: 208; sicuti eadem facultate sese invicem substituendi uti non possunt Eorum

Coadjutores, cum sit facultas concessa solis Capitularibus, seu solis Canonicis, et Mansionariis; ideoque Capitulum Ecclesiae Cathedralis Casertanae exponeus in dicta Ecclesia tunc extare decem, et octo Canonicos, qui legitime impediti de consuetudine invicem se substituunt diebus, quibus substituti non sunt servitio addicti; cumque Archidiaconus Ejusdem obtinuerit a Sede Apostolica Coadjutorem, qui praetendit posse uti eodem privilegio substituendi, ideo supplicat pro declaratione; S. Congregatio die 26 Febr. 1650 respondit, Coadjutorem uti non posse privilegio aliam substituendi. Ben: XIV *Inst: Eccl: 107 N. 17 et 18.*

Q. Quibus poenis afficiantur Canonici a Choro absentes sine justa causa.

R. 1<sup>o</sup> Ex Bonifacio VIII Praebendati sine justa causa absentes a choro, vel si praesentes non recitent divinam psalmodiam adjungentes se ejdem choro, ante omnem Judicis sententiam amittunt distributiones quotidianas, ultra quamquod ab Episcopo possint per multas pecuniarias, aliasque poenas compelli *ex S. Cong: decreto.*

2<sup>o</sup> Ex Tridentino Praebendati iidem sine justa causa absentes a choro ultra tempus a lege permissum, pro primo anno, et prima vice spoliandi sunt medietate fructuum beneficii, neque citandi sunt, ut ad Ecclesiae servitium veniant, sicuti saltem per edictum citandi, et ex Concilio Trid. sess. XXIII *de Refor. cap: 1* monendi sunt Curati non residentes, ut contra Ipsos procedatur censuris, vel sequestratione, et subtractione fructuum, vel etiam privatione beneficii ad arbitrium Episcopi; sed solummodo vocandi sunt, ut deducant causam, cur non debeant privari sive medietate, sive omnibus fructibus juxta praescriptum Concilii. Quod si per alium annum perstiterint in negligentia, spoliandi sunt omnibus beneficii fructibus. Quod si, hoc non obstante, fuerint adhuc contumaces, post tertium annum absentiae expediendae sunt tres citationes contra absentem, qui dein expectandus est per sex menses, iisque elapsis, si non compareat, ad sententiam privationis ipsius beneficii procedatur. Intra triennium expectationis procedi potest ad suspensionem a divinis delinquentis, quod etiam fieri potest, inchoata jam via procedendi a Concilio praescripta, attamen, si Episcopus id faciat, ad privationis sententiam devenire tunc nequit *ex Ben: XIV ibid: N. 37.*



3º Ex Ben: XIV non est expectandus secundus annus absentiae, ut quis privetur omnibus Beneficii fructibus etiam grossis, quia Praebendati, qui non intersunt, vel non psallunt in Choro, nedum distributiones, sed etiam fructus praebendae non faciunt suos, ideoque ante omnem sententiam ad restitutionem adstringuntur, eosdemque Transgressores fas est Episcopo ulterius punire.

Q. An iuste excommunicatus, vel detentus in carcere possit huiusmodi absentiam computare intra spatium trium mensium absentiae a jure concessorum.

R. Affirmative, modo ab impedimento illo liberatus choro intersit per alios novem anni menses, et interesse consueverat, cum Ei liberum tunc esset impune abesse a choro, neque Canonicus ipse abest a choro ultra limites a jure permisos. Excommunicatus tamen potest per Judicis sententiam beneficii sui fructibus privari non propter absentiam illam, sed propter excommunicationem, ut diximus in de Excomm: in Genere Quaest: III Dub: III.

## Appendix II.

### De Distributionibus.

Q. Quid sint distributiones.

R. Sunt ea portio ecclesiasticorum reddituum, quae quotidie distribui solet iis, qui divinis officiis intersunt, et juxta sui beneficii conditionem, et qualitatem inserviunt.

Q. Quo jure, et qua de causa fuerunt introductae.

R. Quamvis in aliquibus Ecclesiis quotidianae distributiones antiquitus fuerant introductae, Tridentina tamen Synodus sess: XXI cap: 2 praescripsit universalem usum huiusmodi distributionum mandando, ut separaretur e massa Capitulari tertia pars fructuum, quae dividatur inter praesentes divinis officiis adsistentes, ut quos *panis interni dulcedo non movebat*, *panis corporis refectio provocaret*; et insuper sess: XXIV vetuit quamcumque *collusionem*, qua chorales secum invicem paciscantur, ne punctis mulctentur absentes, et quamcumque *remissionem*, qua gratis condonentur distributiones iis, qui non interfuerunt; Imo ex S. Cong: apud Ben: XIV Inst. Eccl: 107 N. 23 non est tolerandus mos non mulctandi canonicos, nisi cum supervenerint in choro post absolutum primum Nocturnum cum lectioni-

bus, vel post sex priores psalmos in Matutinis de feria, etiamsi consuetudo adsit.

Q. Quinam Praebendati sint incapaces distributionum.

R. Qui non habent aetatem, ut intra annum possint ad ordinem ipsi beneficio adnexum promoveri, cum beneficii collatio sit irrita, praecisa Pontificis dispensatione, ideoque obtinens Canonicatum praesbyteralem ante annum vicesimumquartum, vel Diaconalem ante annum vicesimumtertium nequit ad distributiones admitti, etiamsi choro assistat; Quod si quis eam habeat aetatem, sed sponte non recipiat ordinem Canonicatui adnexum, etiamsi assistat choro, amittit medietatem distributionum.

Nota 1.<sup>o</sup> Episcopus ex Trid: sess: XXI cap: IV; et sess: XXIV cap: 41 potest etiam sub poena privationis Canonicos compellere ad ordinem suscipiendum, quem sua beneficia postulant; imo potest aliquos Collegiatae Canonicos ad Ordinem sacrum suscipiendum cogere, si ejusdem Ecclesiae necessitas postulet, ex cap: *Quaeris*; non tamen cogere potest omnes Ecclesiae Cathedralis Canonicos ad suscipiendum Ordinem sacerdotalem, quia ex Trid: Cathedralium Canonicorum saltem dimidia pars debent esse Presbyteri; caeteri vero possunt esse Diaconi, aut Subdiaconi.

2.<sup>o</sup> Canonicus etiam Collegiatae Ecclesiae non habens saltem Subdiaconatum, quo tamen intra annum insigniri possit, interessens choro percipit distributiones, sed nequit habere vocem in Capitulo ne de consensu quidem Episcopi, et Canonicorum, etiamsi Canonicus ipse non sit in mora suscipiendi subdiaconatum, ideoque, si Canonicus idem sit Archidiaconus, potest Capitulum convocare, proponere, et resolutiones accipere, sed non potest vocem ferre in Capitulo.

3.<sup>o</sup> Canonici requisitos ordines intra annum non suscipientes amittunt medietatem distributionum, etiamsi divinis intersint, ut supra diximus, nihil obstante quacumque contraria consuetudine, et etiamsi reliqua dimidia pars ad Eorum sustentationem non sufficiat; non tamen amittunt distributiones extraordinarias pro anniversariis, aliisque hujusmodi; et secus etiam, si per ipsos non stet, quominus ad requisitos ordines promoveantur.

Q. An Canonicus distributiones lucretur, si confabu-

letur, aut obdormiat, vel sit distractus, quo tempore non tenetur aliquid recitare, quia a Cantoribus cantatur.

R. Negative quoad distributiones ipsi parti respondentes, si pars eadem sit notabilis, quia, qui attente non recitat, vel ad socios recitantes non attendit, non participat cum Ipsi in divino Officio; quod si horis admisceant jocos, risus, et similia, sunt suspendendi ex Decretali *Dolentes*.

Nota. Episcopus potest decretum edere, ne Canonici, et Alii de Capitulo discedant ab Ecclesia tempore Concionis, et quod lidem intersint quotidie sub poena amissionis distributionum illius diei, in qua defecerint, ex variis S. Cong. decretis, et praesertim in *Casalensi* XI Mart. 1708.

Q. Quibus accrescant distributiones, quas amittunt Choro non interessentes.

R. Accrescunt Aliis interessentibus, inter quos sunt dividendae, quoties percipiuntur ex mensa Capitulari, uisi lex, statutum, aut consuetudo dictas distributiones applicet fabricae, vel alteri operi pio, cui legi, aut consuetudini derogari nequit; item fabricae Ecclesiae, aut alteri loco pio sunt conferendae, quoties distributiones constant proventibus diversis a Mensa Capitulari.

Q. Quibus de causis Praebendatus absens possit distributiones lucrari.

R. Quamvis Bonifacius VIII praescripserit, ob tres tantum causas Praebendatus e choro absentibus distributiones posse conferri, nempe ob infirmitatem, ob justam, et rationabilem corporis necessitatem, et ob evidentem Ecclesiae utilitatem, causae tamen omnes id permittentes continentur in his versiculis. *Chorales multas lucratur morbus, egestas Corporis, utilitas templi, placitumque papale; Item Praelato sollemniter obsequiantes, Rite absolventes, Jubilati, et sacra Docentes, Quique domo sacris incumbunt Relligiosa, seu*

1° *Infirmitas* permittit Canonico ad chorum non accedenti, ut possit sibi retinere non solum fructus grossos sui Canonicatus, sed etiam distributiones, quarum privatione mulctari deberet propter absentiam; modo tamen infirmitas ipsa sit vera, et Medicorum, vel alterius Viri prudentis iudicio gravis, aut quae gravis fieri potest per accessum ad Chorum, etiamsi sit contracta ex culpa propria, imo etiamsi sit data opera procurata, et quamvis infirmus in loco be-

beneficii non existat. Infirmus ipse absens a choro non tantum suas distributiones non amittit, sed etiam lucratur augmentum, quod fit ex distributionibus Absentium sine causa; quae tamen omnia intelligenda sunt, nisi Canonicus infirmus consueverat ante infirmitatem a choro abesse. Ben. XIV *Inst. Eccl.* 107 N. 46.

Nota. Caeco tribuendae sunt distributiones a die, quo lumine caruit, nec tenetur alium substituere in locum suum, ut satisfaciat Missarum oneri, quae cum Canonicatu junguntur; neque tenetur horis canonicis interesse, ut eam partem recitet, quam memoriter tenet; modo tamen ante caecitatem solitus erat interesse. Surdus autem non excusatur ex S. Cong. in *Theanen*: ann. 1619.

II<sup>o</sup> *Corporis egestas*, seu necessitas justa, et rationalis, ita ut ex assistentia in choro immineat grave damnum vitae, salutis, honoris, aut fortunae, praecisa tamen consuetudine in contrarium, et quamdiu necessitas durat; ideoque excusantur a choro, nec distributiones amittunt, modo divinis antea interesse consueverant, senio confecti, item Canonici tempore pestis grassantis, quod tamen relinquitur decidendum arbitrio Episcopi, se absentantes ab Urbe, vel oppido; item injuste detenti in carcere, vel in exilium pulsati, quae tamen injustitia judicanda est ex sententia definitiva in sui favorem lata, quae in *judicatum* transierit; item valetudinarii; item qui eo die venam sciderunt ad effusionem sanguinis, vel potionem sumpserunt ad exonerandam ventrem; item qui ex Medicorum consilio se alio conferunt causa sanitatis, ut aerem mutent, ut balnea repetant, ut medicum consulant.

Q. An injuste excommunicatus, suspensus, interdictus, irregularis a choro absentes amittant distributiones.

R. 1<sup>o</sup> Injuste, seu invalide excommunicatus excommunicatione majori, cujus injustitia eruitur ex justa sententia definitiva lata in Ejus favorem, quae in *judicatum* transiit, non amittit distributiones, si abesse cogatur a choro propter ipsam injustam censuram, modo interesse consueverat, neque per Ipsum stat, quominus a censura absolvatur.

2<sup>o</sup> Injuste suspensus a beneficio, vel a divinis non amittit distributiones propter absentiam a choro; injuste autem suspensus ab officio amittit distributiones, quoties abest a

choro, quia suspensus ipse non impeditur a choro interessendo.

3° Injuste interdictus a divinis, vel ab ingressu Ecclesiae non amittit distributiones propter absentiam a choro; item si interdictum sit locale speciale, vel si Ecclesia sit polluta, quia absentia tunc non esset voluntaria; item tempore cessationis a divinis; secus, si interdictum sit locale generale, quia in interdicto locali generali permittuntur horae canonicae januis clausis, et servatis servandis, ideoque absens tunc a choro voluntarie abesset.

4° Injuste irregularis non interessens choro amittit distributiones, quia irregularis non impeditur a choro interessendo, ideoque voluntarie tunc abesset.

III° *Utilitas Ecclesiae*, modo sit 1° *gravis*, quia parum in jure habetur pro nihilo, 2° sit *evidens*, ideoque absens non excusatur, quando dubium est, an negotium sit utile Ecclesiae futurum, etiamsi expediatur juxta Capituli voluntatem, 3° ut utilitas ipsa cedat in commodum ipsius propriae Ecclesiae saltem indirecte, quia, si vergat in solam utilitatem aliarum Ecclesiarum etiam in Dioecesi existentium, vel etiam Ecclesiae universalis, non excusat, nisi quatenus saltem indirecte simul vergat etiam in utilitatem propriae Ecclesiae, ideoque excusatur Canonicus a Capitulo ad Concilium generale, vel provinciale missus tamquam theologus, canonista, vel procurator, quia hoc cedit in honorem suae Ecclesiae; item si mittatur ut Legatus ad Pontificem ad gratulandum de aliquo felici eventu, vel condolendum de infelici, quando ad hoc est consuetudo, quia cedit in utilitatem ipsius Ecclesiae illum habere gratum; item si mittatur ab Episcopo proprio ad visitanda limina Apostolica Ejus nomine, vel si Ipsum in tali causa comiteatur, quia censetur agere utilitatem totius Dioecesis, ac proinde etiam suae Ecclesiae instruendo Pontificem de Ejus statu, secus, si mittatur ab alieno Episcopo, vel si Ipse devotionis causa arripiat talem peregrinationem; item si mittatur a Capitulo ad exercendam aliquam jurisdictionem Capitulo adnexam, secus, si Canonicatus suus adjunctam habeat aliquam curam extra suam Ecclesiam; item si assignetur ad sumendas rationes reddituum, et bonorum Ecclesiae, quamvis haec occupatio sine justa causa fiat tempore divinatorum officiorum; item, nisi adsit consuetudo in contrarium, si

Canonicus, sede vacante, eligatur Vicarius Capitularis, quia hujusmodi occupationes saltem indirecte cedunt in utilitatem Ecclesiae propriae; secus tamen, si eligatur Vicarius Episcopi, Examinator, Visitator, Administrator etc., quia hujusmodi, cum serviant vel Episcopo, vel alteri loco, non tamen Ecclesiae suae, lucrentur fructus grossos, non autem distributiones, etiamsi adsit consuetudo contraria.

Nota 1<sup>o</sup> Canonicus musicus, vel organista cantantes, vel pulsantes organum absque stipendio non sunt puniendi ob eorum a choro absentiam, quia tunc eorum interessentia in organis pro servitio Ecclesiae reputatur; secus, si pro eo munere stipendium recipiant, ex S. Cong. in *Putignani* 1754.

2<sup>o</sup> Absens ob evidentem Ecclesiae suae gravem utilitatem non amittit distributiones, modo alias interesse consueverat, neque ad hoc requiritur licentia Episcopi, ad quem spectat solum examinare, an causa negotiorum vere subsit.

Q. An lucretur distributiones, qui data opera curavit sibi negotium demandari peragendum tempore *Officiorum*.

R. Affirmative, si negotium ipsum evidenter cedat in gravem utilitatem suae Ecclesiae, et Ipse alias consueverat interesse, quia absentia in utilitatem suae Ecclesiae absolute excusat a choro, ideoque excusat, etiamsi negotium alio tempore peragi potuisset.

Q. An Praebendatus simul habens curam animarum Canonicatui adnexam lucretur distributiones pro tempore, quo ministrat sacramenta.

R. Affirmative, si habeat curam animarum in eadem Ecclesia, in qua est Canonicus, secus, si curam habeat in aliena Ecclesia, quia tunc lucraretur fructus grossos suae Praebendae, sed non distributiones, Ben: XIV ibid: N. 17.

Q. An amittat distributiones, qui ad peragendum Ecclesiae suae negotium citius decessit, quam opus fuisset, vel regressum diutius distulit.

R. Affirmative, si scienter hoc fecerit, quia pro tunc non abesset in evidentem Ecclesiae suae utilitatem; secus, si egerit bona fide.

Q. An lucrentur distributiones Praebendati absentes a choro, ut assistant Capitulo.

R. Negative, quia prius est vacandum divino cultui, quam negotiis temporalibus, nisi Capitulum habeatur tem-

pore divinorum Officiorum ex aliquo casu extraordinario, urgenti, et cedente in evidentem Ecclesiae utilitatem, et Capitulum neque anteponi, neque postponi tunc potuerit.

Q. An Canonici Missas tempore chori celebrantes lucrentur distributiones.

R. Negative, si voluntarie celebrent; secus, si sic jubcant Eorum Superiores, quos tamen moneri vult S. Congregatio, ut ab hujusmodi jussis abstineant, Ibid: N. 74.

IV°. Pontificis dispensatio, quia amissio distributionum habetur solum a jure positivo.

Q. An possit etiam Episcopus in hoc dispensare Canonicum absentem.

R. Negative in quolibet etiam particulari, et urgenti casu quoad distributiones, nisi in solo casu spiritualium exercitiorum, de quo infra; quoad alios autem beneficii fructus grossos dispensare potest, ut Praebendatus ad breve tempus, et ex rationabili causa non residens ultra tempus in jure permissum, eosdem percipiat, quia Episcopus solet Parochis hanc licentiam dare; ergo a fortiori eandem concedere potest Canonicis, quia residentia Parochi strictior est residentia Canonici.

V°. Canonici assistentes Episcopo sollemniter celebranti, aut alia pontificalia exercenti etiam extra Cathedralis, ex: gr: in suo palatio, vel in alia Ecclesia, lucrantur tum praebendae fructus, tum distributiones, non tamen lucrantur alia emolumenta, ex: gr: anniversariorum: Canonici autem assistentes Episcopo privatim celebranti, aut Dioecesis perlustranti, aut visitanti, aut concionibus interessenti lucrantur fructus grossos, sed non distributiones, nisi omnes fructus in distributionibus consistant, quia in hoc casu lucrarentur duas earum partes, amissa tertia, quae inservientibus choro accrescat, Ibid: N. 58, et seq.

Nota 1°. Episcopus potest servitiis suis in utilitatem Dioecesis adjungere unum, aut duos Canonicos, vel Mansionarios sive Cathedralis, sive Collegialis Ecclesiae, qui ex: gr: visitent Dioecesis, aut fungantur munere Examinatoris, Administratoris etc., modo iidem non sint Curati, neque Coadjutores.

2°. Canonici omnes Cathedralis, iis exceptis, qui absunt ob legitimas vacationes, tenentur assistere, et inservire Episcopo celebranti, aut alia Pontificalia exercenti in

Cathedrali, ita ut teneantur praestare etiam munus Subdiaconi: Episcopo autem celebranti, aut pontificalia exercenti extra Cathedralē, sed nonnisi intra civitatem, vel intra suburbia ipsius Civitatis suae, tenentur assistere, et inservire ii Canonici Cathedralis, qui praestant munus Subdiaconi, Diaconi, et Presbyteri assistentis: imo in occasione Ordinationis extra Cathedralē, sed intra civitatem suam, vel suburbia ipsius civitatis, praeter ipsos tenentur Ei assistere etiam alii duo Canonici, qui Episcopo Ordines ministranti cum Archidiacono adsint. Episcopo demum celebranti sollemniter, aut pontificalia exercenti extra civitatem suam, Ejusque suburbia, Canonici Cathedralis non tenentur assistere, neque inservire.

3°. Canonici tenentur assistere, et inservire Episcopo etiam, 1° quoties in Cathedrali cum cappa praesens est Missae, aut divinis Officiis diebus Dominicis, et festivis, etiam non sollemnibus, et diebus ferialibus Quadragesimae; 2° quoties in Cathedrali assistit cum cappa concioni diebus quadragesimae, aut aliis intra annum, vel quoties praedicat in Cathedrali cum pluviali, et mitra, secus, si praedicet ex ambone sine baldachino, et in habitu mozettae, et stolae; 3° Quoties Episcopus in aliis Ecclesiis sibi subiectis, sed in civitate sola existentibus, pontificaliter celebrat, vel paratus assistat cum pluviali, et mitra, aut cum cappa divinis officiis, et Missae sollemni, aut ibidem alia Pontificalia exercent ex aliqua occasione, ex: gr: ordinationis, modo tamen numerus sufficiens Canonicorum, et Ministrorum in Ecclesia Cathedrali remaneat, et modo non sit extra civitatem per dioecesim. Item tenentur assistere Episcopo Suffraganeo functiones exercenti nomine proprii Episcopi.

4°. Non tenentur tamen, neque obligari possunt ad assistendum Episcopo intervenienti etiam cum cappa Concioni, quae habetur in aliis Ecclesiis civitatis etiam exemptis, etiam diebus festivis, vel ferialibus quadragesimae, et intra annum. Vid: Ben: XIV ibid.

Q. An Magister coereemoniarum ratione sui officii assistens Episcopo pontificalia exercenti gaudere debeat distributionibus quotidianis.

R. Negative, praeterquam quando assistit Episcopo in Cathedrali, ex S. Cong. in *Ravennat.* 4 Aug. 1739.

VI. Item lucratur distributiones *rite absolvens*, seu



**Poenitentiarius** pro tempore solo, quo in Ecclesia propria actu confessiones audit; secus, si extra Ecclesiam propriam audiat confessiones etiam infirmorum. Imo non solum Poenitentiarius, sed etiam alius Praebendatus subrogatus in locum ipsius Poenitentarii absentis, infirmi, aut mortui, imo etiam alii Praebendati designati in adiutorium Poenitentarii, eo quod Poenitentium multitudini solus ille satisfacere non possit, luquantur distributiones, aequae ac si essent choro praesentes, si tempore deputationis confessiones actu audiant: secus, si non sint impediti actuali munere confessionis, vel si quis Praebendatus non ex deputatione, sed ex sua devotione huic muneri incumbat.

Nota. Poenitentiarius non potest cogi ad maiorem residentiam, quam alii Canonici, ideoque potest per tres menses abesse, modo non absit tempore, quo poenitentes frequentiores accedunt, et diebus festis sollemnioribus, in quibus tenetur de mane residere in sede confessionalis etiam non vocatus, ex S. Cong. apud Garciam, aliosque.

VII. Item excusat a distributionibus amittendis *jubilatio*, quae tamen a S. Congregatione obtineri debet, qua Canonicus, qui per annos quadraginta laudabiliter chorum frequentavit sive unius, sive plurium successive Ecclesiarum, ab Ejus servitio, imo etiam a residentia deinceps sine fructuum, et distributionum jactura abstinere potest, imo percipit etiam augmentum distributionum, quod dimanat ex aliorum absentia, qui sine legitima causa chorum dimittunt; item percipit emolumenta processionum, et anniversariorum fixorum, secus quoad non fixa, sed manualia, vel si fuerit aliter a testatore statutum. Iubilatus tamen potest ab Episcopo ad Ecclesiae servitium rursus evocari, si propter Ejus absentiam divini cultus ratio detrimentum subire dignoscatur. Ben: XIV ibid: N. 64.

Nota 1°. Jubilatio indulgenda est Canonicis, qui spatium quadraginta annorum laudabiliter, et continue Ecclesiis inservierunt, licet dicto temporis spatio cum debitis licentiis, et indultis abfuerint ab Ecclesiis ipsis ex causa infirmitatis, vel pro suae Ecclesiae servitio; secus, si abfuerint ex causa studiorum. Item nequeunt jubilationem obtinere, qui abfuerunt causa munerum sibi demandatorum, si pro muneribus ipsis adimplendis indultum obtinuerint simpliciter, et absolute vacandi a choro, quoadusque munus

duraverit; secus, si indultum ipsum obtinuerint vacandi a servitio chori pro diebus, et horis, pro quibus fuerint in aliis commissis muneribus occupati, ex S. Cong. 24 7bris 1718.

2°. Jubilationi assimilatur *coadjutoria*, quae a S. Sede obtenta etiam excusat a percipiendis distributionibus, vi cujus Coadjutus excusatur a choro, et percipit distributiones, earumque augmentum ex absentia aliorum, etiamsi coadjutor non possit inservire, utpote infirmus etiam extra Civitatem. Ben: XIV ibid: N. 65.

VIII°. Item excusatur Canonicus Theologus *sacra docens*, seu qua die legit sive mane, sive vesperi, qui excusatur a choro quoad totum diem, omnesque horas ipsius diei, etiamsi posset ipsis commodè assistere, modo tamen legat S. Scripturam, vel Theologiam scholasticam, vel etiam Theologiam moralem, ex Clem: XIII *Nuper venerabilis*, ubi decusum invenitur, Canonicum Theologum cogi posse pro arbitrio Episcopi etiam per multas loco sacrae Scripturae legere casus conscientiae, seu Theologiam moralem.

Nota 1°. Nondum est decusum, an juxta Concilii mentem Canonicus Theologus suum munus satis adimpleat, si explicando juri canonico operam praestet, ex Ben: XIV de Syn: lib: XIII cap: 9 N. 17.

2°. Canonicus Theologus petita, et obtenta licentia a Capitulo potest concionari per alium; et, si petitam licentiam non obtineat, potest ad Episcopum recurrere, ex S. Cong: in *Urgellen*: 15 decembris 1725, et 28 7bris 1726.

3°. Canonicus idem gaudet vacatione a lectionibus in diebus, et temporibus, quibus gaudent Doctores Universitatum, seu a festo S. Thomae Apostoli usque ad diem post Epiphaniam; item a Dominica Septuagesimae ad Dominicam primam usque quadragesimae; item a Dominica Palmarum ad totam octavam Paschalis; item a festo S. Joannis Baptistae ad diem quintam novembris, ex S. Cong: in *Assisiensi* 24 Januar: 1626; et tenetur quadraginta saltem quotannis lectiones publice in Ecclesia habere ex Ben: XIII in Concilio Romano. Episcopus statuere potest, ut lectiones non in Cathedrali, sed in palatio Episcopali habeantur, ex S. Cong: in *Fossanen*: XI Mart: 1662; et potest ad eas audiendas compellere Canonicos, caeterosque Presbyteros ipsius Ecclesiae Cathedralis, non tamen Regulares, nisi sint Curati etiam amovibiles. Ibid.

IX°. Item excusantur, et distributiones non amittunt Praebendati, qui cum Episcopi licentia interdum intra annum intra domum Religiosam clausi praestant exercitia spiritualia, modo non praestent tempore Adventus, Quadragésimae, vel festis sollemnibus; et modo nullum detrimentum servitio chori inferatur; ex eodem Pontifice Inst: Eccl: 407 N. 63, quae Institutio tota est de Canonicis. Videri etiam potest Ben: idem XIV in de Syu: lib: XII cap: 9, ubi etiam disserit de Canonicis.

## TRACTATUS XI.

### DE VOTO

#### QUAESTIO I.

##### *De Voti Natura.*

Q. Quid sit votum.

R. Est *deliberata, ac spontanea promissio Deo facta de bono meliori, ac possibili.*

Dixi I° *promissio*, quia ad votum non sufficit propositum etiam firmum, vel intentio faciendi opus, quamvis sic proponens ratione inconstantiae peccaret venialiter recedendo a proposito melioris vitae.

II° *Deliberata, ac spontanea*, quia, ut votum obliget, omnino requiruntur plena, et perfecta deliberatio, et libertas, quamvis in momento habeantur absque matura, et diuturna discussione, ideoque vota facta in ira, vel ex aliquo repentino motu, aut necessitate absque plena advertentia sunt invalida, nisi vovens praeviderit, et consenserit in eam obligationem; vice versa autem vota illa repentina, si facta fuerint cum plena advertentia, erunt valida, licet voventem immediate post votum poenituerit facti; vota tamen ipsa facile dispensari possent; sicuti etiam valida essent vota facta temere, et imprudenter, si cum plena advertentia fiant.

III° *Deo facta*, quia votum est actus latriae, ideoque non competit, nisi soli Deo, ac proinde vota facta Sanctis non sunt vera vota, nisi tacite, vel expresse promittamus etiam Deo, nos id facturos, quod promittimus Sanctis.

FORESTA *Theol. Mor.* Tom. II.

38

IV° *De meliori bono*, nempe de eo, quod est opposito ad salutem utilius, et Deo gratius vel per se absolute, quale esset ex: gr: votum non peccandi mortaliter, vel ratione circumstantiarum, quale esset matrimonium, quod licet non sit caelibatu melius, ratione circumstantiarum potest esse materia voti, ut si quis voveat ducere puellam a se corruptam; ideoque votum vel de re bona, sed impeditiva melioris boni, vel de re prorsus indifferenti, est nullum, quale esset ex. gr. votum non nendi die Sabbathi ad honorem Virginis, non comedendi capita animalium ad honorem S. Joannis Baptistae decapitati, neque carnes aspas ad honorem S. Laurentii etc., secus, si quis voveret prorsus abstinere a servilibus in die Sabbathi in honorem Virginis, vel a carnibus in honorem S. Joannis, quia tunc vota ipsa essent de meliori bono, vel nisi res indifferens, spectatis circumstantiis, sit melior, ut si quis voveat pomeridianis horis ambulaturum, ut occasionem se inebriandi fugiat.

V° *Et possibili*, quod judicandum est non ex tempore in quo, sed pro quo fit votum, ideoque votum in naufragio factum confitendi est validum; Hinc vota vitandi omnia prorsus peccata etiam venialia indeliberata, sunt nulla utpote impossibilia, secus de voto vitandi omnia venialia deliberata, vel omnia mortalia.

Q. Quanam requirantur ad validitatem voti.

R. *Sit votum melius, volitum, propriumque, capaxque, Possibile, et verum, seu factum mente vovendi; seu*

I° requiritur, ut sit de meliori bono II° ut promissio sit omnino deliberata, et libera ab omni vi, aut metu injuste incusso a causa extrinseca libera ad extorquendum votum, III° ut res promissa sit in potestate voventis; IV° ut persona vovens non sit jure positivo inhabilis ad vovendum, ideoque votum sollemne professionis emissum ante annum aetatis decimumsextum completum, vel ante annum completum, nec interruptum novitiatus in coeteris Religionibus (in Societate autem Jesu ante biennium) est nullum, excepto voto Poenitentium, seu Convertitarum, quod est validum, etiamsi emissum ante annum novitiatus completum, quando Earum Constitutiones probationis annum non requirant; V° ut sit de bono possibili; VI° ut fiat animo vo-

vendi, ideoque promissio non amplius peccandi non est votum (1).

Q. Quasnam conditiones tacite contineantur in omni voto.

R. Sequentes I° si potuero; II° salvo jure Superiorum; III° nisi votum remittatur ab Eo, in cujus favorem factum est votum; IV nisi res notabiliter mutetur.

Q. An votum fictum sit validum.

R. Negative, si factum sit animo non votendi, vel se non obligandi, cum animus ille sit de essentia promissionis, et sic votens leviter peccaret, imo peccaret graviter sic votens in professione Religiosa, vel in Ordinum susceptione contra Ecclesiae praeceptum; secus, si factum sit animo votendi, et se obligandi, sed non exequendi, quia executio est quid accessorium in promissionibus, quod sequitur principale, et sic votens peccaret graviter, aut leviter juxta gravitatem materiae, nisi excusetur propter ignorantiam.

Q. An votum emissum per solam internam cogitationem sine verbis, aut signis valeat.

R. Affirmative, quia Deus, cum sit scrutator cordium, potest illud acceptare.

Q. An res alias praecepta possit esse materia voti.

R. Affirmative juxta illud: *juravi, et statui custodire judicia justitiae tuae*; et frangens votum ipsum peccaret contra votum, et contra legem.

Q. An validum sit votum de materia opposita consiliis evangelicis.

R. Negative, quia non esset de meliori bono; nisi ex aliqua circumstantia votum ipsum fieret de meliori bono, ut diximus de matrimonio personae a se corruptae.

Q. An votum ducendi puellam pauperem, aut meretricem ad sublevandam Ejus miseriam, vel ad eam a periculis liberandam sit validum.

---

(1) Jure Neap. ex variis Decretis Religio nequit profiteri ante annum 21 completum sub poena nullitatis quoad effectus civites, aliisque poenis; neque potest dari licentia exeundi de regno minoribus, qui eam eo de fine petunt, ut nimirum alibi ante dictum annum profiteantur, ex Minister. 6 April. 1846, neque potest profiteri, nisi in eo Monasterio, in quo Novitius novitiatum egit, et ex suffragiis secretis Religiosorum ipsius Monasterii. Vid. Regium Rescrip. 6 Junii 1827.

R. Negative, etiamsi sit juratum, ita ut, voto nihil obstante, vovens possit vitam coelibem ducere, vel profiteri, vel aliam etiam non pauperem, nec meretricem ducere, cum votum illud sit nullum utpote non de meliori bono, neque medium illud est ad salutem spiritualem foeminae per se ordinatum, vel omnino sufficiens; nisi tamen votum ipsum fuerit sub conditione emissum ducendi pauperem, aut meretricem in casu, quo sit contrahendum, quia in hoc casu votum fuisset validum, neque tunc vovens posset aliam ducere sine consensu prioris foeminae, si votum factum fuerit in favorem alicujus determinatae personae.

Q. An votum contrahendi matrimonium in homine fragili, et ad venerem proclivi, sit validum.

R. Affirmative in solo casu, quando vovens nequit aliis uti remediis ad frenandas animi passiones, quia tunc *melius est nubere, quam uri*, secus, si posset aliis remediis uti, quia tunc votum illud non esset de meliori bono.

Q. An conjugatus, inscia altera parte, valide voveat castitatem.

R. Negative, si voveat non reddere debitum petenti, quia hoc non est sui juris, nisi fiat de voluntate, et consensu communi; secus, si solum voveat non petere, quia hoc est sui juris, nisi ex voto isto matrimonium reddatur nimis gravosum alteri parti, quae sola semper deberet petere non sine sua confusione; ideoque ex D. Augustino, si tale votum *praepopere factum fuerit, magis est corrigenda temeritas, quam persolvenda promissio*.

Q. An sit validum votum non vovendi.

R. Negative, quia non esset de meliori bono; secus, si quis voveat non vovendi, nisi in scriptis, vel nisi de consilio Confessoris etc., ne se periculo exponat praecipitanter vovendi, quia in hoc casu votum esset de meliori bono, ideoque esset validum.

Q. Quid, si postea voveat contra prius votum.

R. Votum esset invalidum, si in priori voto habuerit animum nunquam vovendi sine talibus circumstantiis sub poena nullitatis; secus, si in emittendo secundo voto quis recordatus fuerit prioris voti, et, eo non obstante, voverit, quia tunc secundum votum esset validum, licet illicitum, eo quod vovens tunc censeatur retractasse prius votum; item si quis in priori voto non intenderit nullitatem secundi voti.

**Q.** An validum sit votum non petendi dispensationem, commutationem, vel irrationem voti.

**R.** Est invalidum, si votum emittatur de non petenda dispensatione etc. in nullo eventu, quia votum hoc non esset de meliori bono, quatenus dantur casus, in quibus sit melius petere ipsam dispensationem; secus, si votum sit emissum de non petenda dispensatione etc., nisi ex legitima causa, quia tunc votum esset validum, ita ut petens dispensationem sine causa peccaret contra votum, quamvis posset uti obtenta dispensatione, nisi simul emisisset votum non petendi dispensationem, et ea obtenta non utendi.

**Q.** An valeat votum sub conditione turpi emissum.

**R.** Affirmative, si conditio sit tantum *suppositiva* peccati, quatenus supponat peccatum jam commissum, ex: gr: voveo statim confiteri, si peccavero; secus, si conditio sit causa *intentiva* peccati, ex: gr: voveo tibi eleemosynam decem aureorum, si inimicum meum occidas.

**Q.** An validum sit votum etiam juratum de re bona, sed ob pravam finem.

**R.** Negative, si finis pravus sit ex parte rei votae, seu quando res vota dirigitur ut medium ad obtinendum finem pravam; secus, si finis pravus sit ex parte ipsius voventis, ideoque validum est votum Missae ob vanam gloriam, sed esset ipso facto irritum votum factum vel ad obtinendam rem illicitam, ex: gr: vindictam; vel ad obtinendam rem bonam ex actione mala, ex: gr: nisi deprehendar in adulterio; vel ad gratias Deo agendum de re mala obtenta; vel de re bona obtenta ab actione ipsa mala, ex: gr. ex delicto feliciter commissio; secus tamen, si quis ex: gr: inter duellandum voveat Missam, si sanus abibit.

**Q.** An valeat votum factum per metum.

**R.** Affirmative, si metus sit justus; vel levis; vel ab intrinseco; vel non incussus ad extorquendum votum, sed ob alium finem; vel si vovens non advertat metum illum sibi incuti, quia huiusmodi vota dicerentur facta non ex metu, sed cum metu, ut si quis voveret in gravi aegritudine, aut naufragio; secus, si metus sit gravis, et injuste incussus a causa libera extrinseca ad extorquendum votum, et vovens advertat metum illum sibi incuti, quia in hoc casu votum ipsum etiam juratum, et factum animo vere vovendi, et se obligandi esset jure ecclesiastico ipso facto ir-

ritum, ex: gr:, si quis a patre coactus profiteretur, vel ordinaretur in sacris, professio esset nulla, neque ordinatus teneretur ad votum castitatis, ita ut ex probabiliore sententia posset matrimonium valide contrahere, nisi tamen ordinationem ipsam ratificet vel expresse, vel tacite per usum ordinis suscepti.

Q. An votum etiam juratum factum per errorem sit validum.

R. 1<sup>o</sup> Negative, si error sit circa naturam voti, quia ex: gr: putabatur aut nullam, aut non perpetuam parere obligationem, nisi tamen ignorans ipse intendat vovere, sicut alii, et quantum potest; item si error sit circa substantiam rei votae, quia ex: gr: calix aureus credebatur argenteus; item si sit circa substantialem circumstantiam, quia ex: gr: vovens falso putabat absque navigatione posse ire Jerosolymam, vel ipsam putabat prope esse; vel si in Religione Minimorum putabat vesci licere carnibus; item si error sit circa causam finalem, ut si dos voveatur alicui determinatae puellae, quae falso putabatur pauper, in quibus casibus votum etiam juratum esset ipso facto irritum, etiamsi error sit concomitans, quatenus vovens aequè vovisset, si errorem ipsum praenovisset; excipe tantummodo votum sollemne Religionis, aut Ordinis sacri, quod est validum licet emissum per errorem circa causam finalem ob ejus statum perpetuum, et indissolubile, secus tamen de voto simplici, quod sic emissum esset nullum.

2<sup>o</sup> Votum ipsum est validum, si sit factum per errorem circa circumstantiam accidentalem, vel circa causam impulsivam; ideoque vovens dotare puellam utpote pauperem, et eo magis quia sibi consanguineam, tenetur ad votum, si puella ipsa deprehendatur non sibi consanguinea, secus, si deprehendatur non pauper.

Q. An validum sit votum etiam juratum factum per dolum.

R. Negative, si dolus versetur circa naturam voti, vel circa substantiam rei votae, vel circa circumstantiam substantialem, vel circa causam finalem (in quo tamen excipe solum votum sollemne Religionis, aut Ordinis sacri); secus, si sit circa causam impulsivam.

Q. An validum sit votum etiam juratum, cujus ma-



teria partim est bona, et partim indifferens, aut mala; vel si partim sit possibilis, et partim impossibilis.

R. Negative, si vovens, aut jurans intenderit vovere, aut jurare utramque partem per modum unius, et indivisibiliter, ideoque invalidum esset votum vovens vitare omnia prorsus peccata tum mortalia, tum venialia, vel obedire Superiori in omnibus praeceptis tam licitis, quam illicitis; vel aedificare Ecclesiam, cujus vix partem potest aedificare. Quod si duas illas partes voverit, vel juraverit *divisim*, tenetur ad partem possibilem, aut bonam, si partes ipsas aequae principaliter voverit, ex: gr: vovit Romam ire, et calicem dare Ecclesiae Vaticanae, tenetur ad calicem mittendum, si Romam ire non possit; si vero partes ipsae non sint votae, aut juratae aequae principaliter, non tenetur ad partem possibilem, aut bonam, si ipsa sit accessoria, ex: gr: liberatur ab obligatione sacci, si Romam ire non possit, qui vovit Romam iturum sacco indutum; secus, si pars possibilis, aut bona sit principalis, et pars impossibilis sit accessoria, ideoque tenetur, quomodo possit, si nudis pedibus non possit, qui vovit Romam iturum nudis pedibus, nisi tamen accessorium reddat rem principalem longe difficiliorem, quia tunc excusaretur, ita ut equum non habens non teneatur pedester ire, si voverit Romam iturum equestrem.

Q. An validum sit votum, vel iuramentum disjunctivum, cujus una pars est bona, aut possibilis, et altera mala, aut impossibilis.

Nota. Votum *disjunctivum* dicitur, quod admittit disjunctionem rei, ex: gr: voveo bovem, vel equum, eleemosynam, vel fornicationem.

R. Negative, si pars altera voti disjunctivi erat mala, aut impossibilis, aut indifferens, quo tempore votum fuit emissum, vel antea, ideoque vovens furari, vel profiteri ad nihil tenetur; quod si talis facta fuerit post votum emissum, votum esset validum, sed vovens non tenetur ad partem, quae remanet bona, aut possibilis, nisi altera pars facta fuerit mala, vel impossibilis ex culpa, aut mora ipsius vovens; ideoque vovens dare bovem, vel equum non tenetur dare equum, si bos moriatur, nisi bos ipse moriatur ex culpa ipsius vovens, vel quia fuit in mora tradendi, in quo casu teneretur dare vel equum, vel pretium bovis.

**Q.** An validum sit votum, vel juramentum emissum sub conditione contingenti, quam vovens sponte non ponit.

**R.** Si conditio pendeat a voluntate ipsius vovens, vovens ipse, qui vel impedit, vel sponte non ponit conditionem illam, neque tenetur ad votum, quia non censetur se voluisse obligare, nisi posita tali conditione, neque peccaret conditionem ipsam impediendo, vel non ponendo, nisi sit per se peccatum, conditionem talem non ponere, ideoque, qui vovit Religionem, si litteras discat, si salutem integram adipiscatur, non peccat non studendo, sed peccat utendo cibis noxiis; in nullo autem casu tenetur ad votum, conditione non posita; Quod si conditio pendeat a voluntate aliena, vel a causa naturali vovens neque peccat, neque tenetur ad votum, si bonis artibus impediat conditionem, ex: gr: si solis precibus, et rationibus suadeat patri dissensum; secus peccaret, et teneretur ad votum, si malis artibus, ex: gr: si vi, fraude, aut dolo a patre dissensum obtineat, quia tunc conditio impedita haberetur pro verificata.

**Nota.** Si pater moriatur, censetur consentire; si fiat fatuus, non censetur consentire; si prius contradicat, sed postea consentit, filius tenetur ad votum; si primo consentit, sed postea contradicat, non tenetur, utpote qui tunc non vitaret offensam patris, quam unice intendit vitare.

**Q.** An validum sit votum etiam juratum sub conditione, quae impletur aequivalenter.

**R.** Negative, nisi aliter constet de intentione vovens; ideoque vovens Religionem, si pater moriatur, ne necessario careat subsidio, vel si soror profiteatur, ne in saeculo deserta maneat, non tenetur ad votum, si pater ad pinguorem deveniat fortunam, vel si soror moriatur; quia intentio censetur tali conditioni, et non alteri alligata, licet etiam finis intentus obtentus jam fuerit.

**Nota.** Quando conditio pendet a voluntate vovens, vovens non tenetur expectare conditionem, sed ante ejus eventum licite potest se reddere inhabilem ad votum, ideoque vovens castitatem, si se inebriet hoc anno, intra annum potest licite contrahere matrimonium, sed si postmodum, anno nondum elapso, se inebriet, tenetur in matrimonio servare castitatem; secus, si conditio pendeat non a propria, sed ab aliena voluntate, vel a causa naturali, quia tunc vovens tenetur expectare; ideoque vovens castitatem,

si hoc anno convalescat a morbo, vel si pater consentiat intra annum, valide, sed illicite ante expletum annum matrimonium contraheret, nisi conditio illa facta fuerit moraliter impossibilis.

Q. An valeat votum de re hic, et nunc mala, sed quae postea fiet bona.

R. Negative, quia *quod fuit a principio nullum, tractu temporis nunquam reviviscit*; nisi vovens intenderit votum pro tempore, quo materia illa indifferens, vel mala fiet bona; ideoque vovens fugere domum, quam praevidet habitandam a mulieribus fornicariis, tenetur voto pro tempore, quo mulieres ipsae revera ibi habitabunt.

Nota. Si conjuges post matrimonium mutuo consensu voveant Religionem sub pacto, ut uterque ingrediatur, hoc votum valet, et conjuges possunt licite consummare, antequam ingrediantur. Si vir voverit Ordines sacros ex communi consensu sub pacto, ut mulier profiteatur Religionem, votum valet; si vero sub pacto, ut mulier manens in saeculo tantummodo voveat castitatem, primum votum est invalidum, nisi mulier sit sexagenaria, et non suspecta de incontinentia. Antequam Vir ordinetur in sacris, possunt semper petere, et reddere, etiamsi mulier sexagenaria jam voverit castitatem, quia hoc votum est dependens a tempore ordinationis.

Nota. Quae diximus de voto, intelligantur etiam de juramento.

## Q U A E S T I O II.

### *De Voti divisione.*

Q. Quotuplex sit votum.

R. Multiplex; *personale*, quo promittitur Deo aliqua actio, vel omissio ipsius personae, ex: gr: jejunium, castitas, peregrinatio; *Reale*, qua res aliqua promittitur, ex: gr: eleemosyna; et *mixtum*, quod includit utrumque, ex: gr: peregrinatio cum intentione offerendi calicem; item aliud est *temporale*, quod durat ad tempus; et aliud *perpetuum*, quod durat ad vitam voventis; item aliud *absolutum*, quod absque conditione concipitur; aliud *conditionatum*, quod fit sub aliqua conditione, et aliud *poenale*, quod fit appositae ali-

qua poena, quodque potest esse vel *simpliciter poenale*, quando quis se obligat ad poenam subeundam, si delictum non evitaverit; vel *dupliciter poenale*, quod complectitur duo vota unum absolutum, et alterum conditionatum, ex: gr: voveo non ludere, et si lusero, voveo jejunium. Item aliud est *reservatum*, et aliud *non reservatum*; aliud *expressum*, et aliud *tacitum*; aliud *vocale*, et aliud *mentale*; praecipue aliud est *simplex*, quod consistit in nuda promissione; et aliud *sollemne*, quod publice ab Ecclesia acceptatur.

Nota 1°. Duo dumtaxat dantur vota sollemnia in Ecclesia, nempe votum adnexum Ordinibus sacris, et votum emissum in professione; Coetera omnia sunt simplicia.

2°. Votum sollemne, et votum simplex sunt ejusdem speciei, et aequalis vinculi ex eorum natura, et solum accidentaliter discriminantur, quatenus solum sollemne ex Ecclesiae institutione sollemnitate ab Ecclesia inductam habeat, qua supposita, gravius peccat, qui sollemne, quam qui frangit votum simplex, sed non gravitate speciei diversa, quae in genere malitiae in utroque est eadem; ideoque votum sollemne ex sola Ecclesiae institutione annullat matrimonium, vel dominium bonorum habendum.

### Q U A E S T I O   I I I .

#### *De Voti Obligatione.*

Q. An votum validum obliget.

R. Affirmative, quamdiu non cessat per se, vel per accidens; imo obligat sub gravi ex genere suo ob virtutem Religionis, nisi excuset vel materiae levitas, ex: gr: quinque Orationes Angelicae, aut unum *Pater, Ave, et Gloria*; vel inadvertentia; vel voluntas voventis, qui in vovendo intenderit se solum obligare sub levi, quia votum est privata lex, quae non obligat ultra intentionem voventis, qui in re gravi potest se obligare sub levi.

Q. An omittens multas materias leves ex voto implendas peccet mortaliter.

R. Si materiae illae implendae essent uno, eodemque die, coalescunt, et efficiunt peccatum mortale, si votae fuerint ex eodem motivo, et occasione; secus, si ex diverso. Si materiae illae leves implendae essent diversis diebus,

coalescant, quoties non sunt affixae diei, ideoque vovens, vel jurans parvam eleemosynam quoquo Sabbato elargiendam peccat venialiter non elargiendo per plura Sabbata, si intenderit se obligare pro solo Sabbato, quo elapso ad nihil voluit; secus, si dies Sabbati appositus sit ad non differendam obligationem. In dubio, an dies appositus sit ad finiendam, vel ad non differendam obligationem, in votis personalibus censetur appositus ad finiendam obligationem; in votis autem realibus ad non differendam; ideoque vovens quotidie recitare quinque Ave, et elargiri parvam eleemosynam, peccat venialiter per annum omittendo quinque Ave; sed mortaliter omittendo per annum eleemosynam.

Q. An dubius de voto teneatur ad votum.

R. Negative, si possessio stet pro libertate, ideoque dubitans, an votum emisit, etiamsi fortiores rationes habeantur pro parte affirmativa, item dubitans, an impleta sit conditio voti, post adhibitam diligentiam pro veritate assequenda, non tenentur ad votum; secus, si possessio stet pro voto, vel quia certus de voto solum dubitet, an alias impleverit, vel quia solum dubitet, an materia voti sit notabiliter mutata, an voverit vero animo vovendi, et se obligandi, aut cum pleno usu rationis, sed post septennium, quia in his casibus tenetur ad votum, etiamsi pro parte opposita fortiores habeantur rationes. Dubitans vero, an majus, vel minus voverit, aut juraverit, tenetur ad minus, quia in odiosis benignior pars est eligenda, ideoque vovens eleemosynam satisfacit per quancumque quantitatem; vovens pluries jejunare satisfacit his jejunando: vovens Religionem satisfacit laxam ingrediendo; vovens abstinentioniam a lacticiis non tenetur abstinere a carnibus, neque ab ovis.

Q. Quomodo interpretandum sit votum indeterminatum.

R. Interpretandum est *modo usuali*, nisi aliter constet ab intentione voventis, vel a circumstantiis, ideoque vovens jejunium quotidianum tenetur jejunare, quomodo communiter jejunatur, et excusatur diebus dominicis, item post annum sexagesimum; item potest Sabbato praevenire, si jejunium voto promissum casu hoc anno die dominica cadat; vovens Rosarium satisfacit tertiam partem recitando, vel alternatim cum socio; vovens Missam quotidianam per mensem satisfacit diebus festis unam audiendo.

Q. An obliget votum jejunandi diebus dominicis.

R. Negative ex Ecclesiae prohibitionem propter Manichaeos jejunantes diebus dominicis in contemptum Resurrectionis Jesu Christi; secus, si quis voverit jejunare in aliquo tantum die dominico, secluso tamen scandalo, aut sine peccaminoso; item si voverit jejunare aliquibus diebus, qui dies hoc anno casu die Dominica cadant, quia in his casibus vovens ipse posset in die dominica jejunare, quamvis melius sit jejunia ipsa ad Sabbatum anticipare, ne singularitatis notam incurrat.

Q. An habens votum jejunandi singulis feriis sextis teneatur jejunare, si feria sexta cadat in foestum Nativitatis Domini.

R. Affirmative, nisi aliud constet ex mente vovens, quia Ecclesia noluit eosdem deobligare ab abstinentia carnis, ut patet ex Cap: fin: *de observatione jejunii*, ubi dicitur: *qui nec voto, nec regulari observantia sunt adstricti in feria sexta, si festum Nativitatis Dominicae die ipso venire contigerit, carnibus propter festi excellentiam vesci possunt secundum consuetudinem Ecclesiae generalis*; Ergo ne deobligare quidem voluit a jejunio.

Q. Quo tempore urgeat obligatio voti.

R. Quando vovens non praescripsit tempus adimplendi votum, tenetur adimplere, cum primum commode moraliter potest, ita ut peccet mortaliter sine justa causa adimplentionem differens ultra sex menses, quando votum cedit in perpetuum Dei obsequium, ex: gr: votum ingrediendi Religionem; vel si differat ultra duos, vel tres annos ex D. Ligorio, quando materia voti cedit in temporale Dei obsequium, ex: gr: votum tot jejuniorum; modo tamen ex dilatione non timeatur periculum oblivionis, vel impotentiae. Quod si vovens tempus adimplendi praescripserit, tenetur tempore praescripto adimplere, ita tamen, quod, si tempus sit praefixum ad non differendam obligationem, vovens potest etiam anticipare votum ipsum adimplere, imo tenetur anticipare adimplere, si praevideat impedimentum futurum, et, transacto sive culpabiliter, sive inculpabiliter tempore sine impletionem, tenetur adhuc ad votum, quod nunquam extinguitur per lapsum temporis; secus, si terminus sit appositus principaliter in honorem, vel intuitu talis diei, aut temporis, quia tunc vovens nec tenetur anticipare praevidens impedimentum futurum, neque potest anticipare,

neque, elapso inutiliter termino, tenetur amplius ad votum, cujus obligatio extinguitur cum ipso die, aut tempore. In dubio, an terminus sit appositus ad finiendam, vel ad sollicitandam obligationem, censendus est appositus ad sollicitandam, ita ut vovens, elapso termino, adhuc teneatur ad votum, quia possessio stat pro voto. Votum tamen negativum obligat semper.

Q. An obligatio voti, aut juramenti possit transire ad alios.

R. Negative, sed tangit solam personam, quae illud emisit, ipsamque solam adstringit, ideoque filii possunt obtinere haereditatem, cui pater jurejurando renunciavit; imo filius non tenetur ad vota, quae pater nomine filii fecerit, ipso praesente, et tacente, nec contradicente, nisi votum ipsum ratificet; item successores populi, aut altera pars, quae non consentit, non tenentur ad vota, aut juramenta ab Antecessoribus, vel ab altera majori parte emissa, cum sub praecepto teneantur tantum personae voventes; nisi ipsa vota fuerint ab Episcopo promulgata, quia tunc Successores, aut altera pars tenerentur ad eorum observationem, non quidem sub ratione voti *ex S. Cong. decreto*, sed quia vota ipsa a populo statuta, et ab Episcopo promulgata habent vim legis, quae ligat omnes, et perpetuo durat, donec revoce-  
tur vel expresse, vel per contrariam consuetudinem.

Q. An Religiosi exempti teneantur ad vota a populo statuta, et ab Episcopo promulgata.

R. Negative, nisi ratione scandali vitandi, quoties non est sermo de festis servandis, quia Regulares exempti ex Trid: sess: XXV cap: 12 de Ref: non tenentur parere Episcopis, nisi in duobus casibus, nempe quoad observationem tum festorum, tum censurarum; ideoque, cum de jejuniis, ex: gr:, ibidem mentio nulla fiat, Regulares a tali obligatione liberi judicantur.

Q. An haeres teneatur adimplere vota defuncti.

R. 1º Negative quoad vota personalia defuncti, sive haeres sit necessarius, sive voluntarius, quia quaelibet obligatio personalis extinguitur cum persona, nisi haeres voluntarius sua sponte acceptet obligationem, quatenus testator aliquem haeredem voluntarium instituerit sub conditione, ut impleat votum, quia tunc haeres ipse acceptando haereditatem acceptaret etiam obligationem.

2° Haeres sive necessarius, sive voluntarius, salva legitima haeredis necessarii, tenetur ad vota, aut juramenta realia defuncti; imo potest ad hoc per excommunicationem cogi, et sub poena privationis haereditatis ex Cap: *Licet de voto*; nisi votum factum erat ad vitam testatoris, qui ex gr. voverat quotidie daturum eleemosynam; vel nisi vota ipsa ante mortem, aut professionem Religiosam Testatoris non fuerant acceptata ab eo, in cujus favorem sunt facta, tum quia donatio non amplius acceptari potest a donatario post mortem donatoris, tum quia per professionem Religiosam extinguuntur omnia vota etiam realia, nisi fuerant antea acceptata a persona, in cujus gratiam sunt emissa.

3° Haeres non tenetur ad vota mixta defuncti quoad partem personalem; quoad partem vero realem tenetur, si pars realis sit in voto quid principale, et pars personalis sit accessorium; item si pars realis sit aequae principalis cum parte personali; secus, si pars personalis sit quid principale, et pars realis sit quid accessorium, quia accessorium sequitur principale.

Nota. I° Haeres non tenetur ad vota Defuncti ex virtute Religionis. sed justitiae; II° vota facta Deo, vel loco pio non indigent acceptance; III° omnia debita ex justitia praeferenda sunt votis, et vota sunt praeferenda legatis etiam piis.

Q. Quomodo haeredes teneantur ad vota defuncti.

R. Haeres haereditatem recusans non tenetur ad vota Defuncti; item, sive fecerit, sive non, inventarium, non tenetur saltem in conscientia supra vires haereditatis eaolvere, quando haec est insufficiens; Quod si vires haereditatis sint sufficientes, et haeredes sint plures, tunc, si res promissa sit alicui in specie, iste solus tenetur ad votum, nisi sit de sua legitima parte; secus, si non in specie, sed casu res illa sit apud aliquem, quia tunc hic eam reddens deberet compensari.

Q. An votum possit, aut debeat per alium impleri.

R. Negative quoad votum personale, quia afficit personam, quae idcirco, si fiat impotens, ad nihil tenetur; secus quoad votum reale, cui satisficit, etiamsi impleatur, inscio vovente, modo tamen impleatur nomine ipsius vovens, et modo postea vovens ratam habeat hujusmodi impletionem; et negative etiam in voto mixto quoad partem per-



sonalem, quia quoad partem realem tenetur, quando pars realis est pars vel principalis, vel aequaliter principalis cum parte personali; secus, si sit accessoria.

Q. Ad quid teneatur, qui factum alienum vovit etiam cum juramento.

R. Tenetur curare, quantum potest, ut is, pro quo vovit, votum impleat, qui tamen non tenetur consentire.

Q. Ad quid teneatur, qui vovit etiam cum juramento non amplius ludere.

R. Ex consideratione finis metienda est obligatio; nam, si voverit ad vitandam jacturam suae pecuniae, potest moderate ludere; si ad evitandam jacturam temporis, ne moderate quidem poterit per se ludere, sed poterit per alios, per quos etiam licet ludere, si voverit ludere ad vitandas rixas. Vovens non ludere, donec pater redeat domum, si pater moriatur, tenetur abstinere, donec pater commode potuisset redire; vovens non ludere, nisi volente patre, non amplius tenetur abstinere, si pater moriatur, secus, si fiat furiosus. Vovens non ludere in vindictam cum certo homine, vel in certa domo, vel in certo ludi genere, quia credebatur hominem illum fortunatum in illa domo, aut ludo, votum est nullum utpote superstitiosum. Vovens non ludere in signum doloris de morte uxoris, votum est nullum, utpote de re indifferenti, secus, si voverit in gratiam affinium, qui hanc promissionem acceptaverint.

Q. Ad quid teneatur, qui vovit etiam cum juramento non amplius bibere vinum.

R. Potest bibere alios liquores etiam inebriantes; item utramque ablutionem Missae. Si voverit eo fine, ne inebrietur, potest vinum debile bibere, vel quoties certus sit abesse ebrietatis periculum; si voverit, ne sua per potum dilapidet, potest bibere de vino alieno, vel moderate; Si voverit ob mortificationem gulae, licite bibit, si nullam ex eo percipiat voluptatem, quia votum est privata lex, et, cessante fine legis, etiam ipsa lex cessat.

Q. Ad quid obliget votum poenale etiam juratum.

R. Votum poenale tribus modis fieri potest 1° si voveatur sola poena, sed non culpa, ex: gr: voveo jejunium, si lusero, in quo casu ludens non tenetur in confessione votum exprimere, modo jejunavit; 2° si voveatur culpa, et poena, ex: gr: voveo non ludere; et, si lusero, voveo jeju-

nium, in quo casu ludens tenetur utrumque votum exprimere, si utrumque violaverit: 3° si disjunctive voveatur utrumque, ex: gr: voveo vel non ludere, vel jejunare, si lusero, in quo casu, qui lusit, non tenetur exprimere votum, modo jejunavit.

Q. An teneatur ad poenam voto promissam, qui leviter peccavit.

R. Negative, si poena sit gravis, quia poena gravis non censetur volita pro culpa levi; imo excusatur etiam, qui cum gravi culpa peccat, sed immemor voti, quia non peccat contra votum; imo si graviter peccet, et memor voti, sed immemor poenae, etiam excusatur ab ipsa poena, quando est gravissima, ex: gr: Religionis, castitatis etc.; quia non censetur se voluisse ad tam graves poenas obligare, nisi quando cum tota advertentia peccaret contra votum, quas poenas peccans contra votum tenetur subire toties, quoties peccat, si poenae ipsae sint ordinariae; secus pro sola prima vice, si sint extraordinariae, et gravissimae, quae difficulter iterari solent.

Q. An Religiosus factus Episcopus maneat absolutus a votis obedientiae, et paupertatis.

R. Negative, nisi in quantum ipsorum observantia repugnat muneri Episcopali, quia vota personalia comitantur personam, in quantum sunt compatibilia cum suo statu, eo magis quia Episcopus ipse manet Religiosus, ita ut quoad habitum colorem sui Ordinis deferre debeat, quamvis quoad formam se conformare possit Episcopis saecularibus; imo Regularis ipse factus Episcopus, aut Cardinalis tenetur etiam ad obligationes omnes per propriam Regulam respectivam inductas, ex: gr: ad jejunia in certis diebus, ad orationes etc., modo harum observantia sit compossibilis cum eorum statu, ex Ben: XIII *Custodes*; Quod si Episcopus ipse, aut Cardinalis resignet, vel deponatur, vel degradetur, tenetur ex Ben: XIV ad suam regularem disciplinam redire, et ad obedientiam totalem a momento depositionis, aut degradationis, vel a momento, in quo Papa sive Episcopatus, sive Cardinalatus renunciationem acceptat.

Nota 1°. Parochus vovens peregrinationem, qua cogitur abesse a Parochia per bimestre, votum valet, si adsit justa causa, qua obtineri potest licentia Episcopi in scriptis; secus, si abesse cogeretur ultra bimestre.

2°. Invalide Ordinatus ad nullum tenetur votum: invalide professus tenetur ad votum non in ratione voti sollemnis, sed simplicis, imo ad nullum teneretur votum, si intenderit se obligare ad votum tantummodo dependenter a Religione.

3°. Qui consentit, ut sua conjux voveat castitatem, potest petere; sed, si consentit, ut voveat omnimodam castitatem, peccat petendo, nisi prius irritet hoc votum; conjux tamen tenetur reddere sic petenti.

#### Q U A E S T I O   I V .

##### *De Voti Cessatione.*

Duobus modis cessare potest obligatio voti, non secus ac juramenti validi, vel *per se*, vel *per accidens*; cessat *per se* vel *positive*, nempe per cessationem causae finalis, vel per conditionem non impletam, vel per lapsum temporis, vel per notabilem supervenientem rerum mutationem; vel *contrarie*, si nimirum materia voti fiat turpis, aut impossibilis, aut indifferens. Cessat vero *per accidens* propter irritationem; vel propter dispensationem; vel propter commutationem voti; vel propter professionem religiosam.

##### *DUBIUM I.*

##### *De Cessatione Voti per se.*

Q. Quomodo cesset voti obligatio propter cessationem causae finalis.

R. Voti obligatio cessat, quoties cessat finis principalis, ob quem fuit votum emissum; ad hanc tamen cessationem obtinendam quatuor omnino requiruntur: 1° ut cesset *causa finalis*, quia non sufficit cessatio causae impulsivae; ideoque vovens adire Romam, ut visitet limina Apostolorum primario, et secundario, ut visitet amicum ibi morantem, tenetur Romam adire, ut visitet limina, licet amicus interim moriatur; secus, si limina ipsa Romae non amplius extarent: 2° ut cesset *totaliter*, quia, si votum emitatur ob duas causas finales, una pereunte, et altera remanente, vovens tenetur ad votum, etsi finis remanens sit minus principalis, modo tamen sit finalis: 3° ut finis totalis cesset *perpetuo*, quia, si cessaret ad tempus, tunc votum pro eo tempore esset suspensum, et revivisceret, reviviscen-

te causa finali; ideoque vovens fugere domum aliquam ob procacem puellam ibi morantem, potest domum ipsam adire, si puella absit, sed, puella redeunte, redit votum; et in hoc votum, cujus causa finalis cessat, facto voto, differt a voto, cujus causa finalis non exstabat tempore voti emissi; quia primum, cum fuerit a principio validum, reviviscit causa finali, reviviscit, secus alterum, quod, cum fuerit a principio nullum, tractu temporis nunquam reviviscit; nisi tamen votum ipsum habeat tractum successivum ob idem motivum, eundemque finem, quia tunc revivisceret, ideoque vovens domum aliquam fugere, eo quod falso putabat foeminam procacem ibidem habitare, votum est nullum; sed, si tractu temporis foemina illa domum ipsam inhabitare incipiat, vovens tenetur ad votum, quia executio voti completebatur successiorem temporis, et est idem finis, idemque motivum; secus, si fuissent diversi: 4° ut finis totalis, et adaequatus voti non cesset *ob culpam voventis*, vel quia fuerit in culpabili mora, ne delinquens commodum, et immunitatem reportet ex suo delicto.

Nota. Votum cessat, quoties causa finalis totaliter cessat etiam in aliquo particulari casu, quia votum est lex privata, et in hoc differt a legibus, quae non cessant, nisi causa finalis cesset quoad omnes, vel saltem quoad majorem communitatis partem, vel nisi cesset contrarie.

Q. Quomodo cesset votum per supervenientem rerum mutationem.

R. Obligatio voti cessat, quoties, voto jam emissio, supervenit notabilis mutatio, et difficultas, quae si a vovente praevisa fuisset, nunquam iudicio prudentum se obligasset, quia semper votum censetur emissum sub tacita conditione: *nisi notabilis materiae mutatio non praevisa superveniat*; exceptis 1° votis simplicibus castitatis, et Religionis, alioquin vix ullus teneretur ad votum propter stimulos supervenientes: 2° exceptis votis sollemnibus emissis in Ordinatione, aut in Professione Religiosa, quae ob quamcumque notabilem circumstantiam supervenientem nunquam cessant, etiamsi circumstantia ipsa non sit praevisa, modo non versetur circa substantiam votorum: 3° exceptis votis permanentiae, et aliis emitti solitis in aliquibus Congregationibus, quae, cum sint ad instar contractus onerosi, non cessant, praesertim si sint jurata, propter quamcumque circumstan-

tiam supervenientem non praevisam, sicuti per ipsam ne expelli quidem possunt, excepto crimine: 4° excipe etiam, si circumstantia superveniens fuerit praevisa, vel si non sit certo notabilis, quia in dubio, an sit talis, ac tanta, vovens tenetur ad votum, sicuti tenetur ad votum, quando vovens adhuc vovisset, si mutationem ipsam praevidisset; in dubio tamen, an tunc aequaliter vovisset, judicandum esset in favorem voventis.

Q. An cesset obligatio voti, quando voti materia facta est indifferens, vel impossibilis.

R. Votum perpetuo cessat, quando tota materia perpetuo facta est impossibilis, aut illicita, aut indifferens, aut impeditiva majoris boni; secus, si talis facta fuerit ad tempus, quia tunc votum suspenditur, modo votum non sit alligatum tempori. Quod si pars voti facta fuerit impossibilis etc., ad nihil obligatur, si expresse noluerit obligari ad partem; quod si de hac expressa voluntate non constet, attendenda est materia promissa, et communis usus vovendi in tali materia, ita ut, si partes illae vulgo copulari soleant, aut si pars possibilis sit accessoria, vovens ad nihil teneatur, ideoque vovens Romam adire, aut certo die jejunare, superveniente impedimento, non tenetur partem itineris perficere, aut abstinere a carnibus, si iter non possit ad Romam usque proseguere, aut si eo die non possit jejunare; neque tenetur ad Ecclesiae sola fundamenta ponenda, qui Ecclesiam voto promissam nequeat consummare; secus, qui vovit pauperibus dare centum, si modo solum viginti possit, item qui vovit jejunium in pane, et aqua, si possit jejunare, sed non in solo pane, et aqua, quia huiusmodi tenentur ad partem possibilem voti.

## DUBIUM II.

### De Irritatione Voti.

Potestas alia est *dominativa*, quam ex: gr: pater habet in bonis, et personis filiorum, in quos dominatur; et alia est *jurisdictionis*, quam ex: gr: habet Episcopus in Clericis subditis.

Q. Quid sit irritatio voti, et quotuplex.

R. Irritatio est *annulatio voti facta ab Eo, cujus dominativae potestati subjecta est vel persona vovens, vel ma-*

*teria voti.* Alia est *directa*, quae fit ab Eo, cujus dominativae potestati subjecta est persona vovens, propter quam irritationem votum cessat in perpetuum, nec unquam reviviscit, quia extinguitur in radice; et alia dicitur *indirecta*, quae fit ab Eo, cujus dominativae potestati subjecta est materia voti, quae irritatio potius dici posset suspensio voti, quia votum indirecte irritatum reviviscit, modo res integra manserit, postquam vovens a potestate irritantis est liberatus.

Q. Quinam possint directe irritare vota.

R. *Directe alta Sedes, pater, Abbas vota remittunt; seu.*

1°. Papa potest directe irritare omnia vota Religiosorum professorum, utriusque sexus, exceptis voto arctioris Religionis, tribus votis substantialibus, aliisque emitti solitis in professione juxta Constitutiones cujusque Religionis ab ipso Pontifice adprobatas; ideoque, publica exigente causa, non potest irritare votum castitatis sollemne, sed potest permittere, ut Religiosus professus ducat uxorem.

2°. Pater, et in Ejus defectu Tutor, quo deficiente, Avus paternus, aut, omnibus deficientibus, Mater, etiamsi non sit tutrix, possunt directe irritare omnia vota filiarum impuberum etiam spuriorum, sive personalia, sive realia, sive mixta; etiam castitatis, et Religionis; etiam exequenda tempore pubertatis; etiamsi filius sit doli capax; etiam facta in favorem alterius, ab eoque acceptata; et etiam jurata.

3°. Abbas, et Praelati omnes Regularium utriusque sexus, nampe Episcopus quoad Regulares sibi Subditos, Praelati Regulares exempti quoad suos subditos professos, et Abbatissa, vel Priorissa exempta quoad suas Moniales, possunt etiam directe irritare vota Subditorum professorum, exceptis voto arctioris Religionis, tribus votis substantialibus, aliisque emitti solitis in professione, ut supra diximus de Papa, et exceptis votis a Praelato superiori ratificatis.

Nota 1°. Praelati Regularium, etiam invito vovente, possunt ipsorum vota irritare tum externa, tum interna, etiamsi in ipsa consenserint, seu confirmaverint; etiamsi facta sint a Religiosis animo ea implendi, quo tempore erunt sui juris, ex: gr: quando erunt Episcopi; etiamsi facta fuerint ante Religionis ingressum, quamvis haec irritatio non videatur necessaria, quia omnia vota cessant per professionem Religionis adprobatae, ut infra dicemus; et etiamsi

sint vota visitandi loca sancta, quando tamen haec vota facta non sunt in subsidium Ecclesiae, et acceptata.

2°. Facultas irritandi vota Religiosorum competit etiam iis, qui vices gerunt Superiorum, modo habeant jurisdictionem generalem ad omnes causas, et negotia; eademque potest alteri delegari a legitimo Superiore, etiamsi Superior ipse sit excommunicatus vitandus, cum ista delegatio non sit actus jurisdictionis, sed quaedam licentia circa dominativam potestatem, quae etiam vitandis competit.

3°. In dubio, an vota facta sint ante, vel post pubertatem, pater potest ea directe irritare, quia possessio stat pro patre; qua de causa potest irritare, quoties adest dubium, an votum sit irritabile, ex: gr: an ratificatio facta fuerit post pubertatem.

Q. An valida sit irritatio facta ab Eo, qui publice, sed falso putabatur pater voventis.

R. Negative, quia error communis non confert potestatem dominativam.

Q. An pater possit directe irritare vota puberum, sed facta in inpubertate, et de sua licentia.

R. Affirmative, nisi filius factus pubes eadem vota ratificaverit, quia vota in inpubertate facta per lapsum temporis non amiserunt conditionem illam juris: *nisi pater contradixerit*; nec adprobatio officit, quia dans licentiam praesumitur voluisse retinere suum plenum dominium, nisi eidem expresse abdicaverit. Ut tamen filius factus pubes dicatur ratificasse votum in inpubertate emissum, tria necessario requiruntur: 1° ut filius sciat primum votum esse infirmum, et irritabile; 2° ut intendat de novo se firmiter obligare; 3° ut obligationem istam voce, vel saltem mente exprimat, quorum si aliquid desit, non dicitur votum *ratificari, sed renovari*.

Q. Quinam possint indirecte irritare vota.

R. *Indirecte aufert votum pater, atque maritus, Prima Sedes, Pastor, Praelatus, praecipiensque seu*

1°. Pater, et in Ejus defectu Curator, vel Avus paternus, quibus, deficientibus, Mater potest indirecte irritare omnia vota realia filiorum puberum, sed Minorum, quamdiu sunt sub patria potestate, nisi filii puberes habeant bona castrensia, vel quasi-castrensia, vel adventitia irregularia; item potest Eorum vota personalia indirecte irritare

modo in sui grave praejudicium vergant, vel in praejudicium domesticae gubernationis, excepto tamen voto castitatis, aut Religionis, quod Pater irritare nequit, licet in consequentia ingressus succedere Monasterium debeat in bona ipsius ingredientis; item excepto voto confessionis, communionis, similibusque ex D. Thoma, et excepto voto adeundi Romam pro absolutione excommunicationis, ex cap: *Relatum*, nisi ratione Bullae, aut alterius privilegii posset ab Alio absque tali peregrinatione absolvi, quia tunc cessaret ratio legis.

2°. Maritus potest indirecte irritare omnia uxoris vota etiam ante matrimonium emissa, quae tamen officiant vel usui matrimonii, vel prolis educationi, vel familiae gubernationi; et viceversa uxor indirecte irritare potest similia vota mariti emissa etiam de Ipsius licentia, nisi dederit licentiam expresse irrevocabilem cedendo juri suo, quoties tamen eam cessionem acceptavit vir vel expresse, vel tacite, ex: gr: quatenus voverint castitatem ex mutuo consensu; excipe vota neque sibi, neque familiae praejudicialia, quae irritari nequeunt a Conjugibus; item excipe in Viro votum peregrinationis Hierosolymitanae in subsidium Terrae Sanctae ex Cap: *Multa*; et excipe votum continentiae, aut Religionis, si ab utroque Coniuge mutuo consensu emittatur, quia tunc quisque videtur cedere juri suo; secus, si alteruter det alteri licentiam vovendi, quia posset hoc votum irritari, nihil obstante licentia data, et etiamsi sit juratum.

3°. Papa potest indirecte irritare vota omnium Fidelium, et maxime Clericorum saecularium.

4°. Episcopus in Monasteriis sibi subjectis, et Praelati Regulares exempti utriusque sexus in suis Monasteriis possunt indirecte irritare vota personalia Novitiorum, quae tamen Ordinis regimini obviant, etiamsi emissa fuerint ante novitiatum ingressum, modo non sint a Superiore confirmata; secus tamen quoad vota realia, aut vota personalia Ordinis regimini non obstantia.

5°. Dominus potest indirecte irritare omnia mancipiorum vota, quae servitutem, et obsequium a servo sibi exhibendum impediunt, etiamsi facta fuerint ante servitutem.

Q. An peccet Superior sine justa causa irritans votum inferioris.

R. Irritatio semper est valida, etiamsi fiat sine causa,



vel iavito vovente, et etiamsi votum factum fuerit cum licentia ipsius Superioris; Irritans tamen votum Subditi siue justa causa peccaret, sed non nisi venialiter; imo peccaret mortaliter sine justa causa irritans votum illud, si fuerat de sua licentia emissum, *portans ipse iniquitatem ejus*; sicuti graviter peccaret Subditus postulans irritationem sine causa.

### DUBIUM III.

#### De Voti Dispensatione.

Q. Quinam possint jure ordinario dispensare in votis.

R. *Triplex Confessor, Pastor, Papa vota relaxant* seu

I°. *Cardinalis Poenitentiarius Major* potest jure ordinario dispensare in omnibus votis simplicibus etiam juratis; excipe tantum vota specialiter reservata, de quibus infra; item vota facta in favorem tertii, ab Eoque acceptata; potest tamen idem Poenitentiarius *commutando dispensare* vota etiam jurata castitatis, et Religionis, sed simplicia, item vota sacrarum peregrinationum, quamvis specialiter reservata, ex Ben: XIV *Pastor bonus*.

II°. *Praelati omnes Regulares exempti*, sive sint supremi, sive sint Superiores locales, possunt dispensare omnia suorum Subditorum vota etiam jurata, ex Ben: XIV *Inter praeteritos* N. 3; quamvis ex Ipsorum, aut Superiorum licentia emissa, etiam vota arctioris Religionis, nihil obstante, quod haec irritari non possint, exceptis tantummodo votis specialiter reservatis; item tribus votis substantialibus cujuscumque Religionis, nempe castitatis, paupertatis, et obedientiae; item exceptis aliis votis in unaquaque Religione emitti solitis juxta cujusque Religionis Constitutiones a Pontifice adprobatas. Secus tamen de Praelatis Religionum non exemptarum, nisi id Eis vel ex consuetudine, vel ex Episcopi licentia sit concessum.

*Confessarii autem Regulares* a suis Superioribus deputati, et ab Ordinariis adprobati ne in urgenti quidem, et gravi necessitate possunt Fideles dispensare in votis *Papae specialiter reservatis*, in qua tamen necessitate possunt Episcopi; Quaestio est, an iidem possint dispensare in coeteris votis; certum tamen est, eosdem posse tum intra, tum extra Confessionem *commutando dispensare* in votis omnium Fidelium etiam saecularium undecumque ad Eos convolantium,

exceptis tamen solis votis Pontifici *specialiter reservatis*, ex Greg: XIII; ideoque moderata, nec exorbitans debet esse inaequalitas materiae subrogatae; et exceptis votis in favorem tertii factis, ab Eoque acceptatis.

III°. *Cappellani militares* in Regno Neapolitano in actuali expeditione contra hostes possunt commutare, et relaxare vota, et juramenta militum, et personarum ad ipsos pertinentium, vel cum ipsis morantium, prout, et in quantum Episcopis licet, ex Ben: XIV *Quum alias*.

IV°. *Episcopi, item Capitulum*, sede vacante, non tamen Vicarii Generales, nisi ex speciali delegatione, possunt dispensare secum, et in omnibus votis sive subditorum, sive vagorum, sive exterorum, qui in sua Dioecesi habitare coeperunt animo ibidem vel perpetuo, vel quoad majorem anni partem manendi; sive Regularium sibi subjectorum; sive etiam Regularium exemptorum in sua Dioecesi morantium, nonnisi tamen de licentia proprii horum Superioris, alioquin his dispensatio non esset impendenda, nisi forte Superior injuste deneget licentiam, nec patet aditus ad Superiorem majorem, aut nisi Superior ita longe absit, ut non possit dare licentiam, nec alius adsit, qui locum Superioris sustineat, quia tunc praesumitur Religio consentire, ne Religiosus vagari cum aliquo Religiosi status dedecore cogatur.

Exceptis tamen votis, aut juramentis specialiter Pontifici reservatis, a quibus Episcopi nullimode possunt dispensare, nisi in urgenti gravi necessitate, in qua periculum est in mora, nec patet aditus ad Pontificem; item exceptis votis, aut juramentis factis in favorem tertii, ab Eoque acceptatis, nisi votum, aut juramentum fuerit injuriose extortum, ex: gr: per metum, dolum, aut fraudem; vel nisi votum, aut juramentum sit factum directe Deo, et tantum secundarie in favorem tertii, aut alicujus loci pii, ut si quis voveat in honorem Dei dotare puellam aliquam pauperem, in quo casu, etsi postea determinet puellam istam, quae votum acceptet, potest nihilominus in eo voto Episcopus dispensare ex justa causa; sed, si ante dispensationem puella ipsa moriatur, vel dotem recuset, tenetur vovens aliam pauperem dotare; secus, si quis voveat primario in favorem tertii, vel loci pii, et secundario in honorem Dei, quia tunc Episcopus post voti acceptationem non pos-

set votum ipsum dispensare; sed si persona ipsa, cui factum fuit votum, aut iuramentum, moriatur, vel dotem recuset, vovens non tenetur aliam dotare, neque ad hoc indigeret dispensatione, aut commutatione.

Nota 1°. In dubio, an Praelatus juste, aut injuste denegat licentiam, praesumendus est juste denegare, quia in dubiis praesumptio stat pro Superiore.

2°. Milites censentur vagi, nisi habeant Cappellanum proprium, quia nunquam sunt securi de permansione, ideoque possunt ab Episcopo in votis dispensari.

V°. *Papa, et Concilium generale* pro toto orbe terrarum possunt dispensare cum omnibus Fidelibus in omnibus, et quibuscumque votis, exceptis votis, et iuramentis factis in favorem tertii, ab Eoque acceptatis, in quibus Papa dispensare non potest, nisi ob solum bonum publicum; et exceptis votis substantialibus Religionis, in quibus Papa potest solum dispensare, ut quis desinat esse Religiosus, sed non potest dispensare, quatenus quis manens Religiosus non teneatur ipsis votis substantialibus, quia vota ipsa spectant ad essentiam Religionis, sive sint sollemnia, sive simplicia, ut in Societate Jesu.

Q. An Archiepiscopus possit dispensare in votis Suffraganeorum.

R. Affirmative quoad vota Episcoporum suffraganeorum, quia Archiepiscopus est immediatus Superior ipsorum Episcoporum; secus tamen quoad vota Subditorum Suffraganeorum, nisi in casu visitationis, aut appellationis, quando Episcopus suffraganeus malitiose differt dispensationem.

Q. An Parochi possint in votis dispensare.

R. Negative, sed ex consuetudine possunt dispensare in solis jejuniis, et operibus servilibus.

Q. Quinam possint dispensare in votis communitatis.

R. Episcopus, nonnisi tamen cum justa causa, potest dispensare cum ipsis personis communitatis, quae votum emisunt; potest autem etiam sine causa valide dispensare cum coeteris personis, quae non voverunt personaliter, item cum Successoribus ipsius Communitatis, quia istae personae non tenentur ad voti observantiam ratione voti, sed ratione praecepti, aut legis Episcopalis, et constat, Episcopum posse, nulla interveniente causa, valide dispensare in sua lege, quamvis huiusmodi dispensatio esset illicita.

**Q.** Quinam possint dispensare in votis Novitiorum.

**R.** Possunt dispensare tum Praelati Regulares, qui in ipsos habent potestatem jurisdictionis, tum Episcopus, in cujus Dioecesi Novitius probationem facit, cum ibi inceperit habitare cum animo ibidem perpetuo manendi, nec Novitii sunt plene exempti a jurisdictione Episcopi.

**Q.** Quanam vota sint specialiter reservata Pontifici.

**R.** Quinque, nempe votum castitatis perpetuae; votum Religionis adprobatae; votum peregrinationis ad limina Apostolorum; votum ad S. Jacobum Compostellanum, et votum in Terram Sanctam, ideoque in generali concessione dispensandi in votis non comprehenditur facultas dispensandi in his votis, nisi detur generalis facultas dispensandi in votis reservatis; neque facultas dispensandi in Religione includit facultatem dispensandi in castitate, aut viceversa; sed facultas dispensandi in omnibus votis, excepto voto Religionis, dat facultatem dispensandi in caeteris quatuor votis reservatis; item facultas dispensandi in omnibus votis, excepto voto castitatis, dat facultatem dispensandi etiam in voto Religionis, caeterisque reservatis, quia *exceptio firmat regulam in casibus non exceptis*, ideoque facultas data per Bullam Cruciatæ dispensandi, et commutandi omnia vota, praeter vota sollemnia, castitatis, et Religionis dat facultatem dispensandi, et commutandi vota triplicis peregrinationis; secus tamen, si daretur facultas dispensandi in omnibus votis praeter votum triplicis peregrinationis, quia, nisi aliter colligatur ex circumstantiis, facultas haec non includeret facultatem dispensandi in voto castitatis, aut Religionis, quia haec vota sunt longe majora, et exceptio firmat regulam in casibus non exceptis, quando non excepti sunt aequales, vel inferiores exceptis.

Nota 1<sup>o</sup>. Quinque votis specialiter reservatis assimilatur votum perpetuum, quo quis Episcopatum acceptans obligationem suscipit animarum sibi commissarum curam retinendi, ex Ben: XIV *Inter praeteritos*; item assimilantur vota simplicia in Congregatione Missionis emissa, quae a nemine ex quacumque causa, aut occasione etiam Jubilaei possunt dispensari, nisi a Romano Pontifice, aut a Superiore Generali Congregationis in actu dimissionis tantum, ex eodem Pontifice *Quo magis*.

2<sup>o</sup>. Substantia horum quinque votorum specialiter re-

servatorum est reservata, sed non circumstantiae, ideoque Episcopus potest dispensare, ut vovens ex justa causa aliam ingrediatur Religionem, vel ut Romam petat non pedester, nec mendicando.

Q. An Episcopi valeant aliquando in votis reservatis dispensare.

R. Affirmative in casu gravis urgentis necessitatis, quando non est facilis aditus ad Pontificem, vel ad alium, qui habeat privilegium dispensandi in his votis reservatis, et grave periculum est in mora, ita ut ex dilata dispensatione timeatur scandalum, infamia, aliudve grave damnum spirituale, vel temporale.

Q. Quomodo haec votorum reservatio sit interpretanda.

R. Stricte, quia est odiosa, et contraria potestati Episcoporum ordinariae, ideoque vota ipsa non intelliguntur reservata, nisi sint certa, absoluta, et perfecta, et Deo facta, quia promissiones factae Binae Virgini, aut Sanctis non sunt vere, et proprie vota.

1°. *certa*; ideoque, quoties dubium est, an votum fuerit emissum, an fuerit emissum libere, vel metu, aut quoties dubitatur, an votum vel ratione materiae, quae non est integra, vel ex alio quocumque capite sit necne reservatum, judicandum est non reservatum, ac proinde votum castitatis emissum ab homine proclivi ad venerem, vel cui proclivitas ipsa supervenerit, potest ab Episcopo dispensari, eo quod certum non sit ipsum obligare.

2°. *Absoluta*, ideoque vota conditionata, antequam ponatur conditio, item vota disjunctiva de materia reservata, et non reservata, antequam vovens elegerit partem reservatam, non judicantur reservata; secus, postquam elegerit partem reservatam, nisi elegerit ex necessitate, quatenus altera pars non reservata effecta erat impossibilis, quia tunc posset dispensari, ntpote non electa ex amore virtutis.

3°. *Perfecta* tum ex parte personae; ideoque, si vovens intenderit se obligare tantum sub levi; vel si voverit ex subito iracundiae impetu, vel sine prudenti, et perfecta deliberatione, vel fraude, aut dolo coactus, votum non erit reservatum; tum ex parte materiae promissae, quae debet esse absoluta, integra, et perpetua, ideoque non est reservatum votum castitatis ad tempus, votum non petendi debitum, votum castitatis matrimonialis, assumendi ordines,

non se polluendi, item Religionis non adprobatae; tam ex parte finis, ideoque votum triplicis peregrinationis ex alio fine licet religioso, et non ex devotione illorum locorum, sicuti etiam vota poenalia facta non amore virtutis, sed ex formidine poenae, ex: gr: voveo castitatem, si lasero, non intelliguntur reservata utpote facta ex imperfecto, et diminuto consensu.

Nota 1°. Dispensatio voti facta ab Inferiori sine iusta causa est illicita, et invalida, etiamsi fiat bona fide, secus commutatio voti facta bona fide sine causa, quia is commutatione adest subrogatio materiae moraliter aequalis, secus in dispensatione; ideoque ad dispensandum in votis tria praecipue attendenda sunt ex Inn: III *quid liceat secundum aequitatem; quid deceat secundum honestatem; et quid expediat secundum utilitatem*; imo, quo majus est votum, major causa requiritur ad dispensandum, et, ubi causa non apparet ita sufficiens, admiscenda est aliqua commutatio.

2°. Episcopi, et Confessarii Regulares convenient in hoc, quod possint vota dispensando commutare etiam extra sacramentum Confessionis, et cum absentibus; differunt autem: I° quia Episcopi possunt etiam dispensare; Religiosi possunt solum dispensando commutare: II° quia Episcopi possunt facultatem illam aliis delegare; secus Religiosi: III° Episcopi ex gravi urgenti necessitate, et causa possunt dispensare in quinque votis reservatis; secus Religiosi: IV° Religiosi Confessarii possunt commutando dispensare circa omnes Fideles ad Ipsos confluentes undequaque; secus Episcopi, qui non possunt se extendere ultra Dioecesanos suos.

3°. Confessarii tempore Jubilaei nequeunt absolutionem ullam, vel dispensationem Censurarum, vel commutationem votorum concedere extra actum sacramentalis confessionis, ex Ben: XIV *Inter praesentes*, nisi aliter exprimat in Bulla Concessionis.

4°. Superior potest secum sua vota dispensare, sed non potest irritare.

#### DUBIUM IV.

##### De Voti Commutatione.

Q. Quid sit commutatio voti.

R. Est *subrogatio unius materiae pro altera sub eadem obligatione voti.*

**Q.** In quo differant irritatio, dispensatio, et commutatio voti.

**R.** Irritatio est actus potestatis dominativae annullantis votum etiam sine causa; dispensatio est actus jurisdictionis annullantis votum ex legitima causa; commutatio non annullat votum, sed substituit materiam alteram in prioris locum.

**Q.** Quinam possint commutare vota.

**R.** 1°. Exceptis quinque votis reservatis ob specialem juris dispositionem circa ipsa, et exceptis votis factis in favorem tertii, ab Eoque acceptatis, qualia sunt ex: gr: vota perseverantiae in Congregatione Missionariorum, quae vota ne in melius quidem commutari possunt ne a Poenitentiario quidem Majori, aut virtute Jubilaei, quilibet auctoritate propria potest votum suum in evidenter melius commutare, seu in id, quod, omnibus consideratis, certe est Deo gratius; imo, si materia sit certe aequalis, et dubitatur, aut probabiliter judicetur, esse meliorem, potest etiam tunc in ipsam fieri commutatio auctoritate propria, quia in his duobus casibus utiliter Dei negotium agitur; modo tamen non commutet etiam in melius ex fine per se pravo, et modo primum votum non sit praeservativum a peccatis, quia tunc commutari non posset, nisi in magis praeservativum.

Dixi 1°. *Exceptis quinque votis reservatis*, quia vota ipsa commutari non possunt in aliud votum ne reservatum quidem, praeterquam in solam professionem Religiosam, vel in vota simplicia Societatis Jesu, ita tamen, quod vota ipsa in saeculo, vel Novitiato emissa, si a te, vel a Superiore commutata fuerint in votum professionis Religiosae, vel in vota simplicia Societatis Jesu, reviviscant, quoties a Monasterio, vel a Societate dimittaris ex culpa, sed ante professionem, vel ante vota illa simplicia; secus, si dimittaris sine culpa, vel ex culpa, sed post professionem, quia professio ex se extinguit omnia vota antecedentia, non secus ac vota simplicia Societatis Jesu.

2°. *Et exceptis votis factis in favorem tertii*, quia ista ante acceptationem possunt commutari in melius, sed post acceptationem non possunt, nisi aut irritari ab iis, quibus competit facultas irritandi vota, vel dispensari a solo Pontifice ob bonum publicum, vel dispensari etiam ab Episcopo, quoties ille, in cujus gratiam emissum est votum, in-

juste, aut turpiter exegerit votum ipsum, aut juramentum.

R. II°. Nullum votum auctoritate propria commutari potest in rem minorem, vel etiam evidenter aequalem, ita ut commutatio propria auctoritate facta etiam cum causa sit invalida, quia talis commutatio est actus jurisdictionis, ideoque fieri non potest, nisi ex causa ab habente jurisdictionem spiritualem aut ordinariam, aut delegatam, qualem habent Papa pro omnibus Christifidelibus, Episcopus pro suis Dioecesanis, Praelati Regulares pro suis Subditis, Confessarii Regulares ad id a suis Superioribus deputati pro omnibus Fidelibus ad Ipsos affluentibus, et generatim, quicumque possunt dispensare, possunt etiam commutare, sed cum causa, alioquin commutatio esset invalida, nisi Superior commutet bona fide putans esse causam.

Q. An facta voti commutatione, liberum sit voventi ad prius votum redire.

R. Maxime, quamvis commutatio facta sit in rem meliorem, quia semper praesumitur facta in favorem voventis, et quilibet potest cedere juri suo, modo materia commutata sit rescindibilis, ideoque Cajus voto Religionis, aut castitatis obstrictus obtinens commutationem voti in Sabbathinum jejunium ad contrahendum matrimonium cum Bertha, nequit, contracto matrimonio, et vivente Bertha, jejunium derelinquere redeundo ad votum; mortua tamen Bertha, si absolute dispensatus fuerat ad ineundum matrimonium sub onere sabbathini jejunii, adhuc tenetur, licet viduus, ad observationem jejunii; secus, si dispensatus fuerat *pro hac vice tantum*, quia tunc, voto principali redeunte, cessat subrogatum.

Q. An quis teneatur ad prius votum redire, si materia subrogata facta fuerit inutilis, vel impossibilis.

R. Negative, etiamsi talis facta fuerit ex propria culpa, quia obligatio semel extincta nunquam reviviscit, nisi 4° commutatio facta fuerit non per legitimam jurisdictionem, sed propria auctoritate, quia commutatio facta propria auctoritate obligationem non extinguunt, nisi per superabundantem solutionem; 2° nisi, obtenta commutatione, iterum ratificaverit primum votum; 3° nisi decreverit ea commutatione non uti, ipsique cessit animo adimplendi primum votum; 4° nisi, facta commutatione, iterum voverit materiam



praecedentem; imo, si voverit animo se novo vinculo ligandi, teneretur ad utrumque votum.

Q. An votum commutatum possit iterum commutari.

R. Maxime, quando materia est commutabilis, quia facultas commutandi vota non est limitata ad unam vicem, et semper voventi est liberum quamlibet materiam servare, vel redire ad priorem; nisi voverit reverti ad priorem, relictis commutationibus, quia tunc sola primi voti obligatione teneretur.

Q. An materia subrogata pro voto reservato sit reservata.

R. Negative, ideoque commutari potest, aut dispensari, quia subrogatum sapit naturam illius, cui subrogatur, in solis favorabilibus.

Q. An sexagenarius teneatur ad jejunium sabbathinum, si juvenis obtinuerit dispensationem voti castitatis ad ineundum matrimonium sub tali onere.

R. Affirmative, quia *subrogatum sapit naturam illius, cui subrogatur*, et commutatio facta videtur sub hac conditione: *quamdiu vis frui matrimonio, tamdiu utere jejunio*; non tamen teneretur ad jejunium, si incidat in morbum.

Nota 1°. Commutatio voti castitatis ad effectum contrahendi matrimonium reddit licitam solum copulam illius solius matrimonii, ita ut, si conjux moriatur, nequeat ad secundas nuptias transire; imo peccat contra votum, quoties, licet conjugatus, committit peccata etiam desiderii, delectationis, vel gaudii turpis super alia foemina.

2°. Quilibet Confessor Jubilare ex Bulla Indulgentiarum Greg: XIII potest etiam extra confessionem, et etiam quoad non suos poenitentes commutare opera praescripta in Jubilaeo; secus tamen quoad commutationem votorum ex Ben: XIV *Inter praesentes*. Patres Congregationis Prior: Operar: ex Ben: XIII 4 Martji 1726 possunt commutare omnia vota etiam jurata, aut ultramarina, exceptis votis Religionis, Castitatis, et visitationis tum liminis Apost:, tum S. Jacobi, tum B. V. Lauretanae.

### DUBIUM V.

De Voti Relaxatione ob Professionem Religiosam.

Professio Religionis adprobatae, item vota simplicia Societatis Jesu extinguunt omnia vota antecedentia sive in

saeculo, sive tempore Novitiatus emissæ absque aliqua alia profitentis intentione, etiamsi profitens expressam habeat intentionem non extinguendi vota ipsa, quia semper vota ipsa sive realia, sive personalia censentur eo ipso commutari in ipsam professionem, vel in ipsa vota simplicia Societatis Jesu, in quibus eminenter continentur; ideoque eo ipso extinguuntur, exceptis solis votis, aut juramentis homini factis, ab Eoque acceptatis, quae, cum non possint melius commutari, utpote contra jus alterius, ne per professionem quidem, aut per vota illa simplicia extinguuntur; item exceptis votis realibus defuncti, ad quae persolvenda haeres tenetur, quia haec vota non extinguuntur per professionem ipsius haeredis, cum non sint obligatio personalia ipsius haeredis profitentis, sed sunt obligatio justitiae adnexa haereditati, ideoque considerantur tamquam coetera debita ipsius profitentis, quae per professionem non extinguuntur.

Q. An vovens Religionem teneatur aliam adire, si ad aliquam non admittatur.

R. 1<sup>o</sup> Qui vovit professionem alicujus determinatae Religionis, si ad ipsam non fuerit admissus, liberatur ab obligatione voti, modo non stet per ipsum, quominus admittatur, ideoque tenetur ingredi, quoties Religiosi, mutata voluntate, eum admittere volunt; modo non passus sit repulsam ad tempus, quia tunc teneretur ad illud usque tempus expectare, quo elapso, tenetur ingredi, volentibus Religiosis ipsum admittere; et modo repulsam non tulerit ob aliquam causam temporalem, ex. gr. ob inscitiam, et imperitiam, quia tunc teneretur litteras, vel artem addiscere, si, dum vovit, noverit se non admittendum, nisi aliquam artem, aut litteras addiceret; secus, si ignorabat.

2<sup>o</sup> Qui vovit Religionem in genere, tenetur aliam adire, si ad aliquam non admittatur; non tamen tenetur singula monasteria provinciae, et eo magis monasteria extra provinciam posita adire, ut admittatur, praesertim si sit foemina, quae censetur non voluisse obligari, nisi ad monasteria civitatis suae, aut prope; sed satisfacit adeundo solum diversa diversorum Ordinum suae provinciae Monasteria, nisi aliter se intenderit obligare; Quod si dubitetur, an intenderit se conferre ad monasterium extra provinciam suam positum, praesumitur non intendisse.

**Q.** An ejectus de Religione post professionem teneatur aliam Religionem ingredi, si in saeculo voverat mori in Religione.

**R.** Negative, quamvis possit, si velit, quia votum illud fuit extinctum per subsequentem professionem; qua etiam de causa Religiosus professus non tenetur ad Religionem strictiorem transire, quam antecederet voverat, licet peccaverit profitendo in Religione laxiori contra votum Religionis strictioris; secus, si Religiosus ipse sit ejectus ante professionem, sed dummodo admittitur.

**Q.** An sit liber ab obligatione voti, qui vovit Religionem, si post ingressum ante factam professionem exeat a Religione.

**R.** Est liber, etiamsi postea culpabiliter exeat a Religione, si vovens Religionem nihil intenderit de professione; dummodo tamen bona fide fuerit ingressus, et sine animo exeundi; quod verificatur etiam, quando non constat de intentione ipsius voventis, quia praesumitur vovisse solum Religionis ingressum animo experiendi, num Religio sibi placeat. Quod si vovendo Religionem intenderit profiteri, tenetur aut in Religione persistere, aut aliam Religionem profiteri, si volens exeat; si vero ejiciatur, tenetur se emendare, ut iterum admittatur; quod si se correxerit, et per ipsum non stat, quominus recipiatur, potest licite in saeculo manere, quia Ipsi impletio voti facta est impossibilis.

## TRACTATUS XII.

### DE JURAMENTO

Plurima de Voto, et praesertim de Voti Relaxatione dicta maximam habent cum Juramento connexionem, quapropter Voto juramentum adnectimus.

#### QUAESTIO I.

##### *De Essentia Juramenti, Ejusque divisione.*

Q. Quid sit juramentum.

R. Juramentum dicitur a *jure*, quia quasi pro jure est introductum, et definitur: *invocatio divini nominis in testem dicti, vel facti; Quid est jurare per Deum, nisi testis est mihi Deus?* ait S. Augustinus.

Q. Quotuplex sit juramentum.

R. Multiplex; aliud est *invocatorium*, quo Deus invocatur in testem dicti, vel facti, et aliud *imprecatorium*, quo Deus invocatur non solum in testem dicti, vel facti, sed etiam in vindictam falsitatis, ex. gr. *sic me Deus puniat; sic me Deus adjuvet*, ideoque perjurus in juramento imprecatorio peccat non solum contra Religionem falsum jurando, sed etiam contra charitatem, et quidem graviter, si ex animo illud sibi malum imprecetur, quod tamen raro, et fere nunquam accidit: Aliud est *assertorium*, quo affirmatur, aut negatur aliquid praesens, vel futurum, et aliud *promissorium*, quo quis affirmat aliquid facturum: Aliud est *absolutum*, quod simpliciter fit, et aliud *conditionatum*, quod fit sub aliqua conditione, quae aliquando ponitur a jure, et aliquando ab ipso jurante: Aliud est *sollemne*, quod fit cum certa juris formula, ex. gr. tactis Evangeliiis, coram Notario, Judice etc., et aliud *simplex*, quod non habet illam juris formulam. *Sollemne* aliud est *verbale*, quod solis verbis fit; aliud *reale*, quod fit aliqua actione corporali, ex. gr. elevatione manus, tactu Crucis, Evangelii etc.; et aliud *mixtum*, quod verbis fit simul, et signis: Denique aliud est *explicitum*, et aliud *implicitum*. Recensitae tamen juramenti divisiones sunt ejusdem speciei,

sed Jurantes possunt diverse peccare ratione circumstantiarum.

Q. Quaenam sint jurandi formulae.

R. Quamvis nulla determinata verba requirantur ad juramentum, eum sufficiant quaecumque, quibus divini Nominis invocatio expresse, vel tacite exprimatur, aliqua tamen verba expresse continent juramentum, qualia sunt *per Deum; per fidem Dei, aut Christi; juro per Deum; testis est Deus; sic me Deus adjuvet* etc.: Alia ex communi usu, et consuetudine in plurimum non sunt juramenta, qualia sunt *per fidem meam, in mea conscientia, per fidem Christiani, Sacerdotis, aut Religiosi*, quia in his commendatur fides non divina, sed humana, nisi aliter constet de intentione: Et alia sunt ambigua, qualia sunt: *scit Deus, coram Deo loquor, Deus videt* etc., quae enunciative dicta non sunt juramenta; secus, si dicantur *invocative*, quatenus per ipsa quis intendat Deum inducere in testem sui dicti.

Q. An sit juramentum jurare per creaturas.

R. Si juret per Creaturas etiam sanctas, et Angelicas. Easque ut testes quasi infallibiles veritatis invocet, esset illicitum, et blasphemum tribuendo Creaturis infallibilitatem: Si Eas secundum scientiam, et dignitatem propriam in testes adducamus ad magis roborandam, et firmandam propositionem, non ut testes infallibiles veritatis, sed sicut solemus in testem citare alias personas in dignitate constitutas, non erit illicitum, sed non erit verum juramentum, quia tunc Deus neque implicite, neque explicitè vocatur in testem veritatis: Si vero per has Creaturas juratur, quatenus referuntur ad Deum, eo quod in Eis specialiter emicant divina bonitas, sapientia, et veritas, ut quando juratur per *Beatam Virginem, per Angelos, per Sanctos, per animam* etc., est verum juramentum, in quo tacite invocatur divinum testimonium, modo Creaturae ipsae sint excellentiores, et nobiliores, in quibus singulariter Deus splendet, Ejusque bonitas, et sapientia manifestantur; secus, si quis juraret per creaturas infimas, et viles, ex. gr. per muscas, quia tunc censeretur joculari, non jurare; nisi creatura ipsa infima, et vilis adducatur in testem, simul expresso nomine Dei in obliquo, ut si dicatur *per muscam Dei, per ignem Dei* etc.

Q. An sit verum juramentum jurare per falsos Deos, aut per daemonem,

R. Negative, quia non adducitur Deus in testimonium: imo esset blasphemia, si juramentum illud serio fiat, secus, si joco, et absque intentione jurandi, quia tunc esset veniale: Jurans tamen per falsos Deos non teneretur stare juramento utpote invalido, sed peccaret non servando juratum, quia *utile per inutile non vitiatur*; imo, si falsos Deos putaverat veros, teneretur stare promissioni ex virtute Religionis, propter conscientiam erroneam.

Q. An liceat jurare sine animo jurandi.

R. Negative, quia esset sacrilegum mendacium, ideoque Innoc. XI hanc prop:N. 25 damnavit: *cum causa licitum est jurare sine animo jurandi, sive res sit levis, sive gravis.*

Q. An liceat exigere juramentum ab Eo, qui pejaturus praevidetur.

R. Negative quoad personam privatam, quia unica causa id permittens posset esse recuperatio rei propriae, aut manifestatio veritatis, sed neutrum obtinetur per falsum juramentum: secus quoad personam publicam, ex. gr. Judex, justa interveniente causa, et necessitate, exigere potest juramentum ab Eo, quem certo scit, esse pejeraturum.

## Q U A E S T I O II.

### *De Juramenti Conditionibus, et Materia.*

Q. Quaenam conditiones requirantur, ut juramentum licite exerceatur.

R. Tres juxta illud Jerem: cap. IV. *jurabis, dicit Dominus, in veritate, judicio, et justitia.*

I<sup>o</sup> requiritur *veritas*, qua jurans prudenter judicet, verum esse, quod jurat; II.<sup>o</sup> *Judicium*, seu justa causa, ne juramentum fiat sine necessitate; III. *Justitia*, seu ne juramentum fiat de re illicita, et peccaminosa.

Q. Quale peccatum sit juramentum, cui deficit veritas.

R. I<sup>o</sup>. Qui jurat absque veritate in juramento assertorio, quamvis falso juret ob finem quantumvis sanctum, aut necessarium, aut ob quemcumque timorem etiam gravem, et quamvis falso juret ex joco, nisi excusetur a defectu advertentiae, aut libertatis, peccat mortaliter in quacumque materia quantumvis minima, ex prop:24 ab Inn: XI his verbis damnata: *vocare Deum in testem mendacii levis non est*

*tanta irreverentia, propter quam velit, aut possit damnare hominem.*

Nota. Non solum peccat mortaliter, qui falso jurat in juramento assertorio, sed etiam, qui jurat judicans, rem aliter se habere, etiamsi res ipsa a parte rei ita sit; et viceversa a perjurio liberatur, qui rem ita se habere prudenter judicans juraret, quamvis a parte rei res ita non esset.

R. II°. In juramento promissorio peccatur mortaliter, si deficiat veritas praesens, seu intentio adimplendi, quod promittitur, licet promittatur animo dubio adimplendi, aut putans se non posse adimplere, aut non habens rationem probabilem, se posse adimplere; exceptis juramentis, quae ex consuetudine, et communi usu fieri solent vel in sensu hyperbolico, vel alia figurata locutione, quod est usitissimum etiam in Scripturis, ideoque excusantur Matres jurantes, se fracturos brachia filiis, aut servis, modo habeant animum eos graviter puniendi; item excusantur jurantes, se non prius altero januam ingressuros, se non ante alios sessuros etc., quia haec verba praesumuntur dicta conformiter sensui, quem communiter agunt, nisi aliter constet de mente jurantis. Si vero deficiat veritas futura, seu jurans habet animum exequendi in actu jurandi, sed postea, voluntate mutata, reipsa non exequitur promissionem juratam, peccatur graviter in re gravi, et leviter in re levi, quamvis res levis sit totalis res promissa, et non partialis, quia non executio illa non esset mendacium, sed infidelitas, quae admittit parvitatem materiae, ut patet in voto.

Nota. Jurans sine dolo obligatur juxta mentem ipsius voventis; jurans autem cum dolo tenetur juxta sanum intellectum ejus, cui juratur.

Q. An promissio juramento firmata possit ante acceptionem revocari.

R. Negative, si sermo sit de promissionibus, quae non indigent acceptione, ut valeant, quales sunt promissiones factae principaliter Deo, aliaeque, de quibus agemus Tom. IV de Contract: in specie Quaest. 4; secus quoad alias homini factas, quia, cum promissio homini facta ante acceptionem revocari possit, etiam juramentum revocari potest, eo quod accessorium sequitur principale.

Q. Quale peccatum sit juramentum, cui deficit iudicium.

R. Jurans cum veritate, et justitia, sed absque ne-

cessitate, vel utilitate, peccat venialiter, sed peccat mortaliter, si adsit pejerandi periculum.

Q. Quale peccatum sit juramentum, cui deficit justitia.

R. Jurare in rebus illicitis est mortale, etiamsi res sit venialiter mala, quia est gravissimam injuriam Deo irrogare adducere Ipsum in confirmationem iniquitatis; imo erit duplex peccatum, si animo adimplendi rem malam juraverit, nempe contra Religionem ob defectum justitiae in juramento, et contra eam virtutem, quae laeditur per juramentum.

Q. An juramentum comminatorium obliget.

R. Affirmative sub duplici conditione I<sup>o</sup> quod poena sit justa, seu non impeditiva majoris boni, neque causativa peccati: II<sup>o</sup> quod non sit ablata causa, ideoque excusante matres a puniendo filium, ne turbetur domus, vel si amicus pro ipso veniam petierit, vel si juramentum ortum fuerit ex ira, passione, vel animo vindictae.

Q. Quanam sit materia juramenti.

R. Materia juramenti assertorii est actio contingens aliis non manifesta; materia autem juramenti promissorii est res bona, honesta, et possibilis, ideoque juramentum impeditivum majoris boni, vel contra consilia Evangelica est invalidum, nisi factum fuerit homini, ab Eoque acceptatum.

Q. An sit validum juramentum de re indifferenti.

R. Negative, si res sit omnino indifferens, nisi jurata fuerit in favorem hominis, ab Eoque acceptata, vel nisi res indifferens aliquid boni secum habeat ratione finis, in quibus casibus juramentum ipsum esset servandum, modo servari possit sine peccato etiam veniali, ne juramentum sit vinculum iniquitatis.

Q. An sit validum juramentum contra legem emissum.

R. Negative, si sit contra legem naturalem, aut divinam, aut canonicam, aut etiam humanam, quae tamen respicit bonum aut publicum, aut tertii; secus, si lex humana respiciat bonum proprium privatum, quia quilibet potest cedere juri suo, ideoque validum est juramentum solvendi usuras.

Q. An juramentum fictum obliget.

R. Juramentum factum animo non jurandi, aut non se obligandi non est validum in foro interno, quia in foro externo jurans cogeretur ad servandum juramentum, ad cujus



observationem jurans ipse cogeretur etiam in foro interno non ratione juramenti invalidi, sed ratione scandali, aut damni impediendi; juramentum vero factum cum animo non exequendi est validum in utroque foro.

Q. An valeat juramentum factum contra prius juramentum.

R. Juramentum posterius, si opponatur priori juramento tantum in actu jurandi, seu jurasti nunquam amplius juraturum, et nunc juras aliquid, posterius juramentum valet, si res jurata sit licita, et honesta; secus, si opponatur in materia jurata, seu si jures factorum materiam illam, quam prius jurasti non facturum, quia tunc juramentum non valet, nisi prius juramentum antecederet cessaverit. Gesta tamen contra obligationem juramenti sunt valida, nisi aliunde sint irrita.

Q. An valeat juramentum, quo Concubinarij jurant, quod nullam aliam personam agnoscant.

R. Negative, si juramentum ipsum emittatur ob finem turpem perseverandi in prava amicitia; secus, si fiat animo cessandi a prava amicitia, et simul sese obligandi ad non fornicandum.

Q. An obliget promissio juramento firmata, si sit prodiga.

R. Affirmative quoad eam partem, in qua nulla adest prodigalitas, si materia sit partibilis; Secus, si materia non sit partibilis, ideoque vir nobilis jurans matrimonium puellae ignobili ad nihil tenetur, praecisis damnis compensandis.

Q. An teneatur juramentum implere, qui juravit ad carcerem redire, si carcer sit injustus, vel si mors inde timeatur.

R. Affirmative, ut fidelitas, et veracitas juramenti servetur, quia juramentum est servandum, quoties sine peccato servari potest, nec nefas est se periculo vitae exponere pro quocumque virtutis actu. Excipe, nisi juramenti ipsius relaxationem obtinuerit; nisi juraverit cum restrictione mixtim mentali, de qua diximus in Tom. I. de VIII Decalogi praecepto; vel nisi tempore juramenti inscius erat tanti periculi, quia tunc juramentum cessaret propter supervenientem rerum mutationem non praevisionem.

Q. An obliget juramentum metu gravi exortum.

R. Affirmative, modo servari possit 1° sine peccato etiam levi tum personae jurantis, tum personae, in cujus

favorem fuit juratum: 2° sine praejudicio tertii; nisi tamen juramentum ipsum fuerit relaxatum ab Episcopo, de qua relaxatione dicemus in Tom. IV de Contractibus in genere, Quaest. VII, ubi etiam videas, an contractus irriti obligent, accedente juramento; Nisi juramentum sit nullum ex juris dispositione, quale est juramentum impuberum extra sola sponsalia; vel nisi juramentum irritetur ab eo, qui potest vota irritare.

Nota. Juramentum factum per metum gravem etiam injuste incussum ad obtinendum ipsum juramentum obligat, modo jurans intenderit jurare, et se obligare, quia Deus accipit juramentum, prout ex corde procedit. In foro tamen fori juramentum ipsum non obligat, quia non praesumitur, sic jurantem jurasse animo se obligandi.

Q. An validum sit juramentum factum per procuratorem.

R. Affirmative ex communi Canonistarum sententia; sed mandans, non procurator afficitur poenis in perjuros constitutis, si procurator falsum juret, quamvis etiam ipse procurator peccet peccato perjurii, si falsum scienter, et mala fide juraverit, non quia vinculo juramenti afficiatur, sed quia cooperatur perjurio alterius. Tres tamen conditiones requiruntur, ut procurator possit jurare nomine mandantis 1° ut actus sit talis, qui per procuratorem praestari possit, ideoque testis tenetur personaliter jurare: 2° ut procurator habeat speciale mandatum jurandi in causa particulari, ideoque non valet mandatum generaliter datum, nec mandatum ad jurandum in quacumque causa mandantis: 3° ut mandatum non fuerit revocatum tempore, quo juratur, etiamsi procurator inscius revocationis juraverit.

Nota. Ille, cui facta est promissio cum juramento, potest remittere promissionem ipsam, quando cedit in utilitatem sui solius; Secus, si cedat in utilitatem aliorum, vel si principaliter facta fuerit Deo; nisi forte apposita sit conditio, ratione cujus possit, ex. gr. *si illi videbitur, cui promittitur*, vel aliud tale ex S. Thoma (1).

---

(1) Jure Neap: art: 1311, et seqq: juramentum judiciale est duplex, *decisorium* nempe, quod ab una parte deferretur alteri ad finem, ut causa decidatur, et *ex officio*, quod Judex ipse deferret alterutri parti. Juramentum decisorium habet effectum transactionis, et deferri potest super qualibet controversia, sed quae possit transigi, ideoque deferri nequit juramentum ei, qui pro se habeat senten-

## Appendix

### De Adjuratione.

Q. Quid sit adjuratio.

R. Est *obtestatio divini Nominis*, seu rei sacrae, *qua quis vel imperio, vel obsecratione urgetur ad aliquid faciendum, vel omittendum.*

tiam, quae transierit in rem judicatam; nec deferri potest, quoties probatio esset inutilis, quatenus ex: gr: actus etiam probatus non valeret utpote non sollemnis, ut si deferatur juramentum super promissione donationis verbali, aut facta per scripturam privatam; super conventionibus verbalibus sive matrimonialibus, sive hypothecariis, vel super usuris solvendis ex conventionem verbali *ex art: 1779*; item deferri nequit super praescriptione quinquennali, decennali, aut longiori, sed solum deferri potest super praescriptionibus brevioribus infra quinquennium *ex art: 2182*, qui post praescriptiones istas breviores tantummodo descriptas dat facultatem deferendi juramentum; item deferri nequit viduis, nec haeredibus, qui tantum *ex art: 2181* cogi possunt ad jurandum, an sciant debitum, ita ut, si vel debitores ipsi successores, vel eorum uxor vidua, aut haeredes, imo etiam tutores Minorum haeredum renuant jurare, juramentum deferri debeat actori.

Juramentum decisorium habet effectum transactionis, ideoque deferri nequit, nisi ab eo, qui potest transigere, et alienare. Ille, cui juramentum est delatum, potest referre juramentum ipsum parti adversae; quod si nolit nec jurare, nec parti adversae juramentum referre, e causa caderet, sicuti etiam e causa caderet pars adversa, cui relatum est juramentum, si nolit jurare *ex art: 1315*. Juramentum ipsum potest deferri, aut referri in quolibet litis statu, etiamsi nullum existat probationis principium *ex art: 1314*; quousque tamen patrocinatores relationem dederint *ex art: 206 Proc: CC*, vel donec publicum Ministerium suas dederit conclusiones; neque pars, quae detulerit, aut retulerit juramentum, potest se revocare, si pars adversa declaverit se paratam ad jurandum *ex art: 1318*; nec juramentum ipsum sive delatum, sive relatum, postquam fuerit jam datum, probari potest falsum *ex art: 1317*; stari enim Religioni debet, nisi juramentum ipsum delatum fuerit, ex eo quod perjurus non exhibuerit documenta decisiva ad adversarium spectantia, in quo solo casu sententia ipsa revocari potest *ex art: 544 Proc: CC*.

Juramentum decisorium non probat, nisi inter eos solos, qui detulerint, aut retulerint, eorumque haeredes, aut habentes causam *ex art: 1319*; secus quoad alios. Juramentum ipsum delatum debitori principali liberat etiam fidejussores, et viceversa; delatum debitori ab uno e creditoribus solidalibus ipsum liberat a sola parte debita eidem creditori; delatum uni e debitoribus solidalibus sublevat etiam alios condebitoribus, modo delatum fuerit super debito, et

Q. Quotuplex sit adjuratio.

R. Duplex, *imperativa* nempe, qua quis imperio urgetur ad aliquid faciendum, quaeque competit solis Superioribus; et *deprecativa*, qua quis obsecratione urgetur.

Q. An sit licita adjuratio.

R. Affirmative modo adsint veritas, iudicium, et iustitia, ut in iuramento.

Q. An liceat adjurare daemones.

R. Negative, si sit sermo de adjuratione deprecativa ad aliquid obtinendum, vel addiscendum; Imo est illicitum eos adjurare per preces inducentes in nomine Domini; sed tantum fas est eos adjurare per modum repulsivae, et imperativae auctoritatis potestate calcandi super omnem eorum potestatem, ideoque in infirmitatibus recurrendum est ad sacros Dei Ministros, qui manus super aegros imponent, et orant.

Nota. Episcopus potest decernere, ne ullus Sacerdos etiam Regularis audeat exorcizare sine sua licentia ex *Beued. XIV Magno cum animi*.

Q. An liceat adjurare creaturas alias.

R. Affirmative quoad solas creaturas intellectuales, quia ipsae solae possunt ob reverentiam erga Deum ad aliquid agendum compelli; secus quoad alias, nisi indirecte, adjurando *per modum repulsae* daemones, qui iisdem creaturis abutuntur ad nostrum damnum; quo sensu Ecclesia exorcizat salem, imbres, locustas etc.

Q. An liceat aliquid petere a daemone humanum corpus obsidente.

---

non super facto obligationis solidalis, aut fidejussionis *ex art: 1319*.

Judex nequit ex officio deferre juramentum, nisi sub his conditionibus, quod nimirum petitio, aut exceptio non sint plene probatae; et quod non omnino careant probationibus, ideoque potest deferre in solis causis dubiis, in quibus est dubius, et anceps ob allatas probationes minus plenas *ex art: 1321*, seu in quibus adest principium probationis; item nequit actori deferre juramentum super valore rei petitaе, nisi quando alias impossibilitè probari possit *ex art: 1323*, in quo casu Iudex ipse tenetur determinare summam, habita ratione personarum, ita ut usque ad eam, et non ultra habenda sit fides juramento, ut si viator a caupone reclamet suam bulgam in caupona furatam, in qua asserat asservari res pretiosas. Pars, cui Iudex ex officio detulerit juramentum, nequit juramentum ipsum referre parti adversae *ex art: 1322*.

**R.** Peti possunt, quae spectant ad aliorum utilitatem, vel ad ipsum expellendum, vel ad Dei gloriam, ex. gr. causam ingressus, ejus nomen, quot habeat socios, signum egressus, in quo petendo sit cautus exorcista, ne petat signum, unde grave damnum, vel irreverentia rei sacrae sequatur, sed peti potest extinctio luminis, ictus campanae etc. Peti tamen nequeunt inutilia, quia vitandi sunt sermones vani, longi, aut nugatorii, praesertim ne detegantur alicujus peccata occulta; nec ejus dictis habenda esset fides, cum sit mendax.

**Q.** An peccet graviter peccato adjurationis mendicus fictus, qui per Christi vulnera adjurat transeuntes, ut sibi secus viam sedenti eleemosynam praebeant.

**R.** Negative, quia nec vane, nec irrisorie Christi vulnera contestatur; peccat tamen graviter tum contra Religionem eleemosynam per Christi vulnera in falsa mendicitate implorans, tum contra justitiam cum obligatione restituendi, si copiosam eleemosynam a transeuntibus sic consequatur.

# INDEX TOMI II.

<b>TRACTATUS V. DE CENSURIS</b>	<b>pag.</b>	<b>5</b>
<i>Pars I. De Censuris in Genere</i>		<i>ibid</i>
<i>Quaest. I. De Censurarum essentia</i>		<i>ibid</i>
<i>Quaest. II. De Censurarum Latore</i>		11
<i>Quaest. III. De Censurarum Subjecto</i>		15
<i>Quaest. IV. De Materia Censurae</i>		21
<i>Quaest. V. De Effectibus censurarum.</i>		26
<i>Quaest. VI. De Causis excusantibus a Censuris.</i>		27
<i>Quaest. VII. De Absolutione Censurarum</i>		32
<i>Pars II. De Censuris in Specie</i>		40
<i>Quaest. I. De Essentia Excommunicationis.</i>		<i>ibid</i>
<i>Quaest. II. De Excommunicatione Minori</i>		44
<i>Quaest. III. De Effectibus Excommunicationis Majoris.</i>		45
Dub. I. De Privatione Suffragiorum		46
Dub. II. De Privatione Funeris, seu Sepultura Ecclesiasticae		48
Dub. III. De privatione Vocis activae, et passivae ad Beneficia		52
Dub. IV. De Privatione assistentiae ad divina Officia.		57
Dub. V. De nullitate impetrationis gratiarum		60
Dub. VI. De Privatione Iuris, seu Iurisdictionis.		61
Dub. VII. De Privatione Usus Activi Sacramentorum		62
Dub. VIII. De Privatione Usus Passivi Sacramentorum		63
Dub. IX. De Privatione Communicationis Forensis, et Civilis		67
De Excommunicationibus in specie.		73
<i>Quaest. I. De Excommunicatione ob percussione Clerici, vel Monachi.</i>		<i>ibid</i>
<i>Quaest. II. De Excommunicatione ex Monitorio.</i>		85
<i>Quaest. III. De Casibus Clementinis</i>		89
Dub. I. De Excommunicatione contra Violantes Immunitatem Ecclesiasticam.		90
Dub. II. De Excommunicatione ob Violationem Clausurae		91
§. I. De Violatione Clausurae Monialium per egressum.		92
§. II. De Violatione Clausurae Monialium per ingressum		96
§. III. De Ingressu Foeminarum in Monasteria Virorum		101
§. IV. De Egressu Religiosorum sine licentia Superioris		103
De Suspensione.		107
Appendix De Depositione, et Degradatione.		115
De Interdicto		117
<i>Quaest. II. De Effectibus Interdicti</i>		120
Dub. I. De Privatione activa, et positiva divinarum Officiorum		121

Dub. II. De Privatione Activa, et Passiva Sacramentorum . . . . .	124
Dub. III. De Privatione Ecclesiasticae sepulturae. . . . .	128
<i>Quaest. III.</i> De Causis Interdicti. . . . .	130
<i>Quaest. IV.</i> De Peccatis, et Poenis Violantium Interdictum . . . . .	131
<i>Quaest. V.</i> De Relaxatione ab Interdicto . . . . .	134
Appendix I. De Interdicto ab Ingressu Ecclesiae. . . . .	136
Appendix II. De Cessatione a Divinis . . . . .	ibid
TRACTATUS VII. DE IRREGULARITATE . . . . .	139
<i>Quaest. I.</i> De Essentia Irregularitatis. . . . .	ibid
<i>Quaest. II.</i> De Effectibus Irregularitatis . . . . .	141
<i>Quaest. III.</i> De Causis Excusantibus ab Irregularitate. . . . .	144
<i>Quaest. IV.</i> De Divisione Irregularitatis. . . . .	145
Dub. I. De Irregularitate ex homicidio, aut mutilatione. . . . .	146
Dub. II. De Irregularitate ex haeresi, et Apostasia. . . . .	152
Dub. III. De Irregularitate ex violatione Sacramenti . . . . .	153
Dub. IV. De Irregularitate ex Violatione Censurae. . . . .	157
Dub. V. De Irregularitate ex defectu animi. . . . .	159
Dub. VI. De Irregularitate ex defectu Corporis . . . . .	160
Dub. VII. De Irregularitate ex defectu Fortunae. . . . .	162
Dub. VIII. De Irregularitate ex defectu Sacramenti . . . . .	168
§. I. De Irregularitate ex Rigamia . . . . .	ibid
§. II. De Irregularitate ex defectu lenifatis. . . . .	170
<i>Quaest. V.</i> De Irregularitatis cessatione. . . . .	176
TRACTATUS VIII. DE SIMONIA . . . . .	185
<i>Quaest. I.</i> De Simoniae Natura, et Materia. . . . .	ibid
<i>Quaest. II.</i> De Simoniae malitia, et divisione. . . . .	191
<i>Quaest. III.</i> De Simonia ex administratione Sacramentorum. . . . .	193
<i>Quaest. IV.</i> De Simonia ex Re Beneficiaria. . . . .	197
<i>Quaest. V.</i> De Simonia ex ingressu ad Religionem. . . . .	203
<i>Quaest. VI.</i> De Poenis contra Simoniacos Confidentiales . . . . .	204
<i>Quaest. VIII.</i> De Poenis Communibus in Simoniacos latis. . . . .	205
Dub. I. De Poenis Simoniae in beneficiis commissae. . . . .	206
Dub. II. De Poenis Simoniae ob Ingressum in Religionem . . . . .	210
Dub. III. De Poenis Simoniae propter Ordines. . . . .	211
<i>Quaest. VIII.</i> De Dispensatione in poenis Simoniacis . . . . .	212
TRACTATUS IX. DE BENEFICIIS ECCLESIASTICIS. . . . .	214
<i>Quaest. I.</i> De Beneficii natura, et divisione. . . . .	ibid
<i>Quaest. II.</i> Quomodo acquirantur, et conferantur beneficia. . . . .	217
<i>Quaest. III.</i> De Jure Patronatus. . . . .	222
<i>Quaest. IV.</i> De Collatore Beneficiorum. . . . .	237
<i>Quaest. V.</i> De Subjecto Beneficiorum. . . . .	240
<i>Quaest. ultim.</i> De Praecipuis Beneficiariorum Curatorum Obligationibus. . . . .	251
TRACTATUS X. DE HORIS CANONICIS. . . . .	265
<i>Quaest. I.</i> De Horarum essentia, Earumque recitandarum forma, et ritu. . . . .	ibid
<i>Quaest. II.</i> De Circumstantiis, quibus persolvi debeat Officium divinum. . . . .	267
<i>Quaest. III.</i> De Fructu horarum. . . . .	271
<i>Quaest. IV.</i> De his, qui ad horas Canonicas obligantur. . . . .	272

<b>Quaest. V. De Causis excusantibus ab Horarum recitatione.</b>	<b>279</b>
Appendix I. De Officii recitatione in choro.	282
Appendix II. De Distributionibus.	287
<b>TRACTATUS XI. DE VOTO</b>	<b>297</b>
<b>Quaest. I. De Voti Natura</b>	<b>ibid</b>
<b>Quaest. II. De Voti divisione</b>	<b>303</b>
<b>Quaest. III. De Voti Obligatione.</b>	<b>306</b>
<b>Quaest. IV. De Voti Cessatione.</b>	<b>313</b>
Dub. I. De Cessatione Voti per se.	ibid
Dub. II. De Irritatione Voti.	315
Dub. III. De Voti Dispensatione.	319
Dub. IV. De Voti Commutatione.	324
Dub. V. De Voti Relaxatione ob Professionem Religiosam.	327
<b>TRACTATUS XII. DE JURAMENTI.</b>	<b>330</b>
<b>Quaest. I. De Essentia Juramenti, Ejusque divisione</b>	<b>ibid</b>
<b>Quaest. II. De Juramenti Conditionibus, et Materia</b>	<b>332</b>
Appendix de Adjuratione.	337

**FINIS TOMI SECUNDI.**



**ERRATA****CORRIGE**

<b>Pag. 17</b>	<b>vers. 13</b>	<b>doctrinam</b>	<b>censuram</b>
<b>20</b>	<b>11</b>	<b>requiri</b>	<b>reperiri</b>
<b>24</b>	<b>24</b>	<b>is claustre</b>	<b>e claustris</b>
<b>35</b>	<b>18</b>	<b>firmiter</b>	<b>formiter</b>
<b>38</b>	<b>27</b>	<b>revocandi</b>	<b>revocari</b>
<b>43</b>	<b>20</b>	<b>humanis ; ipsi</b>	<b>divinis ; ipsi</b>
<b>63</b>	<b>27</b>	<b>infimus</b>	<b>infirmus</b>
<b>67</b>	<b>1</b>	<b>hac</b>	<b>hae</b>
<b>71</b>	<b>17</b>	<b>excommunicatione</b>	<b>ex communicatione</b>
<b>166</b>	<b>13</b>	<b>solveri</b>	<b>solverit</b>
<b>195</b>	<b>35</b>	<b>petrema</b>	<b>extrema</b>
<b>ibid</b>	<b>36</b>	<b>excunia</b>	<b>pecunia</b>
<b>217</b>	<b>5</b>	<b>trina</b>	<b>trima</b>
<b>278</b>	<b>1</b>	<b>quinam</b>	<b>cuinam</b>

Notis appositis pag. 214, et 222 adjuuge novissimum Decretum 18 Maji 1857, vi cujus, ubi deest titulus canonicae foundationis, aut erectionis Ecclesiarum, aut beneficiorum patronatus tum ecclesiastici, tum laicalis, qualitas eorum, item existentia patronatus probari possunt per aequipollentia ad normam juris canonici; competentia spectat ad solos Judices ecclesiasticos, quibus solis competit etiam decidere quaestiones super honorificentis, juribusque utrique patronatui inhaerentibus.

Napoli 17 Dicembre 1856.

# CONSIGLIO GENERALE

DI

## PUBBLICA ISTRUZIONE

Num. 72.

Vista la domanda del tipografo Salvatore Piscopo, con la quale ha chiesto di porre a stampa l'opera intitolata *Speculum Theologiae Moralis Legibus Civilibus Neapolitanis Adornatum Duce, et Auspice D. Felice Parocho Foresta*:

Visto il parere del Regio Revisore signor D. Girolamo d' Alessandro ;

Si permette, che la suindicata opera si stampi. Ma non si pubblichi senza un secondo permesso, che non si darà, se prima lo stesso Regio Revisore non avrà attestato di aver riconosciuto nel confronto esser l'impressione uniforme all'originale approvato.

*Il Consultore di Stato Presidente provvis.*

**CAPOMAZZA.**

*Il Segretario Generale*

*Giuseppe Pietrocola.*

---

### COMMISSIONE ARCIVESCOVILE

PER LA REVISIONE DEI LIBRI

Nihil obstat  
**JOSEPH NUCERINO**  
*Censor Theol.*

*Pel Deputato*  
**LEOPOLDO RUGGIERO**  
*Segretario.*



